

שבוע פרשת ממות-מסעי

(12 - 18 July 09)

כ' - כ"ו תמוז ה'תשס"ט

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה – אך חשוב להניחן מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹרָה בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהדר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנְנָתָם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמִיעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבָהֱמָתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתָם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרָתָם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּ אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתָּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתָּם אִתָּם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבֵר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתָּם, זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיִית לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם. (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּךְ כְּמוֹד מַצּוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כִּפִּי שֶׁמִּתְחַלֵּק לִימֵי הַחוּדָשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְעָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיתיות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹרָה הַנֶּבֶל וְכֹזֹר
 אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֹדֶךָ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלֵאָמִים: ה כִּי־גָדוֹל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ
 וְעַד־שָׁחַקִים אֲמַתְךָ: ו רֹמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הַוְשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלֶּקָה שָׂכָם וְעֵמֶק סִפּוֹת אֲמַדֶּךָ:
 ט לִי גִלְעָד | לִי מִנְשָׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָמָה
 אֲשִׁלֶּךְ נַעֲלִי עַל־פְּלִשֶׁת אֲתַרְעָע: יא מִי יִכְלֵנִי עִיר מִבְּצָר מִי נִחְנִי עַד־אֲדָמָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
 זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבָּאתֵינוּ: יג הִבַּה־לָּנוּ עֲזֶרְתָּ מִצָּר וְיִשׁוּא תִשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים
 נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול וכאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמִּנְצָח לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מַרְמָה עָלַי פָּתַחוּ וּדְבָרוּ
 אֹתִי לְשׁוֹן שָׂקָר: ג וּדְבָרִי שִׁנְאָה סִבְבוּנִי וּיִלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֹהֲבָתִי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה:
 ה וַיִּשְׁמְנוּ עָלַי רָעָה תַּחַת מִוֶּכֶה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֹהֲבָתִי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינִי:
 ז בַּהֲשִׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לְחַטָּאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקֻדָּתוֹ יָקָח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו
 יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יְנוּעוּ בָנָיו וְשָׁאֲלוּ וְדִרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
 וַיִּבְזּוּ זָרִים יִגְעוּ: יב אֶל־יְהִי־לוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֲזֹנָן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אֲחֵרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדֹר
 אַחֵר יִמַּח שָׁמָּה: יד יִזְכֹּר | עוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲמֹו אֶל־תִּמְחָ: טו יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד
 וַיִּכְרַת מֵאֶרֶץ זָכָרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֵּף אִישׁ־עֲנִי וְאִבּוֹן וְנִכְאָה לִבָּב לְמוֹתָת:
 ז וַיֵּאָהֵב קָלָלָה וַתְּבוֹאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלָלָה כְּמֹדוֹ וַתִּבָּא כַּמִּים
 בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲמָה וְלִמְזוֹחַ תִּמְכֹּד יַחְגְּרֶה: כ זֹאת | פָּעַלְתָּ שְׁטֵנִי מֵאֵת
 יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יְהוָה אֲדֹנִי עָשִׂה־אֹתִי לִמְעַן שִׁמְךָ כִּי־טוֹב חֲסִדְךָ הַצִּילָנִי:
 כב כִּי־עָנִי וְאִבּוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלָל בְּקִרְבִּי: כג בְּצַל־כְּנֻסוֹתָו נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי כְּאַרְבֶּה: כד בְּרַכִּי כְּשִׁלּוֹ
 מִצֹּם וּבְשָׂרִי כַחַשׁ מִשְׁמֹן: כה וְאֲנִי | הֵייתִי חֲרֻפָּה לָהֶם יְרֹאֲוִנִי יִגְעוּן רֹאשָׁם: כו עֲזָרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
 הַוְשִׁיעָנִי כְּחֲסִדְךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִרְדֶּךָ זֹאת אֲתָהּ יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: כח יִקְלְלוּ־הֶמָּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוּ |
 וַיִּכְשׁוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׁוֹטְנֵי כְלָמָה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשָׁתָם: ל אֹדְדָה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבִתְוֹךְ
 רַבִּים אֶהְלֶלְנוּ: לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אִבּוֹן לְהַוְשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשׁוֹ:

- א) סדר הנחת תפילין ב
- ב) מזמורי תהלים ק"ח ק"ט ג
- ג) מאמר ד"ה וידבר משה אל ראשי המטות גו' ש"פ מטו"מ, מבה"ח מנחם-אב, ה'תשט"ו ה
- ד) שיחת שבת פרשת מטות-מסעי מברכים החודש מנחם-אב ה'תשט"ו ט
- ה) לקוטי שיחות פרקי אבות פרק ב (בלה"ק) יד
- ו) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת מטות-מסעי כ
- ז) לוח "היום יום" לשבוע פרשת מטות-מסעי כט
- ח) הלכה יומית לעיון ברמב"ם לא

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

- ט) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת מטות-מסעי לד
- י) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת מטות-מסעי נח
- יא) – ספר המצוות לשבוע פרשת מטות-מסעי סה
- יב) נביאים וכתובים שופטים פרק יט, דברי הימים-ב פרק יד-טו סח
- יג) מסכת בבא מציעא עם ביאורים מדף עה עד דף פד ע

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- יד) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן צח
- טו) שולחן ערוך הלכות תפילה - אדמו"ר הזקן צט
- טז) לקוטי תורה - ד"ה וישלח יהושע - אדמו"ר הזקן ק
- יז) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי קב
- יח) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק" קג
- יט) תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש קד
- כ) קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"ב קד
- כא) ספר המאמרים ה'תרפ"ז - אדמו"ר מוהרי"צ קה
- כב) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ קו
- כג) ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ קח
- כד) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ קט
- כה) הלכות בית הבחירה לימי בין המצרים קיא
- כו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת מטות-מסעי ע"פ חומש "תורה תמימה" קיב
- כז) לוח זמנים לשבוע פרשת מטות-מסעי קמב
- כח) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש קמג

בס"ד. שבת פרשת מטות-מסעי, מברכים החודש מנחם-אב, ה'תשט"ו*

(הנחה בלתי מוגה)

- וידבר משה אל ראשי המטות גו' זה הדבר אשר צוה הוי' איש כי ידור נדר גו'1. וצריך
 להבין², דבכל התורה נאמר וידבר הוי' אל משה, היינו, שזהו הציווי דהוי' שנאמר
 על-ידי משה רבינו לכל ישראל, וכאן כתיב וידבר משה, שהציווי הוא ממשה רבינו עצמו.
 גם צריך להבין בענין הנדרים, שיש בזה ב' ענינים, ענין הנדר, והענין שחכם מתיר את
 הנדר³. וזהו הטעם שפרשה זו נאמרה לראשי המטות, לפי שענין הנדרים שייך לחכם דוקא,
 שהוא המתיר את הנדר. וצריך להבין⁴, איך יש בכוח החכם להתיר את הנדר, דכיון שעל-ידי
 דיבורו של הנודר נאסר הדבר עליו, איך מתיר החכם את האיסור. וגם צריך להבין בענין
 הנדרים גופא, דמאחר שעל-פי תורה מותר הדבר, איך נעשה אסור על-ידי דיבור האדם.
 וכדאיתא בירושלמי⁵ דייך מה שאסרה תורה, ואם-כן, מהו ענין הנדרים שהאדם אוסר על
 עצמו מה שמותר באמת על-פי תורה. וממה נפשך אינו מובן, דאם מצד איזה טעם וסיבה
 יכול אדם לאסור על עצמו דבר המותר, היינו, דעם היות שבאמת הדבר מותר על-פי תורה,
 מכל-מקום, נאסר הדבר על-ידי דיבורו, ואם-כן, איך ניתר האיסור על-ידי החכם.
 (ב) והענין בכללותו הוא דהנה אמרו רבותינו ז"ל⁶ נדרים סייג לפרישות. והיינו דעם היות
 הדבר מותר על-פי תורה, הנה זהו מצד התורה כמו שנמשכה בעולם, בסדר
 השתלשלות, אמנם ענין הפרישות הוא העליה למעלה מהעולם, למעלה מסדר השתלשלות,
 ששם נרגש דכולא קמיה כלא חשיב⁷, ואין שום דבר תופס מקום כלל, ובמילא הכל מופרך
 (אַלץ איז אָפּגעפרעגט), ומצד זה נעשה ענין הנדר לאסור את הדבר המותר. וזהו דאיתא
 בספרים הקדושים⁸ שנדרים הם בספירת הבינה, והרי ספירת הבינה היא למעלה מהעולם
 שהתהוותו הוא מבחינת המדות, ולכן מצד ספירת הבינה שלמעלה מהעולם נעשה ענין
 הנדר שענינו פרישות מהעולם⁹. אך כל זה הוא מצד ספירת הבינה, אמנם מצד ספירת
 החכמה שלמעלה מהבינה, נעשה הענין שהחכם מתיר את הנדר, דספירת החכמה ענינה
 שהוא לבדו הוא ואין זולתו¹⁰, שהוא ענין ביטול במציאות, ומצד זה יכולים להיות בעולם
 עצמו במעמד ומצב של ביטול במציאות. והיינו, שמצד ספירת הבינה שפועלת ביטול היש
 בלבד (בערך האצילות), אזי צריך להיות הפרישות מהעולם, אך מצד החכמה שפועלת
 ביטול במציאות, יכולים להיות בעולם, ובעולם עצמו עומדים בביטול במציאות.

(6) אבות פ"ג מ"ג.

(7) זח"א יא, ב.

(8) ראה פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו.

(9) ראה גם ד"ה הנ"ל תערג (המשך הנ"ל שם ע' שכג).

ד"ה הנ"ל תר"ל; עטר"ת (סה"מ תר"ל ע' ריט ואילך; עטר"ת

ע' תקמד ואילך).

(10) ראה תניא פל"ה בהגהה.

(*) ראשי-פרקים (המו"ל).

(1) פרשתנו (מטות) ל, ב-ג.

(2) ראה רד"ה וידבר משה אל ראשי המטות תרד"ע (המשך

תערג"ב ח"א ע' תקנז).

(3) כתובות עד, ב. ובכ"מ. פרש"י עה"פ.

(4) ראה רד"ה הנ"ל העת"ר (המשך הנ"ל ח"ב ע' א'סט).

(5) נדרים פ"ט ה"א.

1 (ג) **ולהבין** זה צריך להקדים מה שנתבאר לעיל¹¹ בענין אדם אדמה לעליון¹², דההפרש בין
 2 בחינת אדם ובחינת כי לא אדם הוא, שבבחינת אדם שייך ענין השינויים, והוא
 3 מצד ענין ההתחלקות, ובבחינת לא אדם כתיב¹³ כי לא אדם הוא להנחם. אמנם בבחינת
 4 אדם גופא יש בו מעין בחינת לא אדם, והוא ענין ההתכללות, שממעט את ענין ההתחלקות.
 5 ונתבאר שבהתכללות גופא יש ג' אופנים. אופן א' הוא מה שהמידות כלולות זו מזו, כמו
 6 חסד שבגבורה וגבורה שבחסד, שענין זה אינו אמיתית ענין ההתכללות. ואופן ב' הוא מה
 7 שהם כלולות זו עם זו, וכמו באשר משפטו שם פעלו¹⁴, שהחסד כמו שהוא בטהרתו
 8 והגבורה כמו שהיא בטהרתה הם בבת אחת, שזה נעשה מצד גדלות המוחין. אמנם אופני
 9 התכללות הנ"ל הם מצד המוחין שפועלים חלישות וביטול במידות. ואופן ג' בהתכללות
 10 הוא, שגם כמו שהמידות בתקפם הרי הם בהתכללות.

11 **והנה** ג' אופני התכללות אלו יש להם ג' סיבות מיוחדות, והיינו, שהם ג' סיבות זו למעלה
 12 מזו, ולפי אופן הסיבה המביאה את ההתכללות, באופן כזה היא ההתכללות. והענין
 13 הוא, דהנה, המוחין הם מנהיגים את המידות, דאף שהמידות מצד עצמם הם למעלה
 14 מהמוחין, וכמו שנתבאר לעיל בארוכה¹⁵ שעצם מציאות המידות מושרשים בעומק יותר
 15 בנפש, מכל-מקום, כמו שהם באים בסדר השתלשלות ונעשים בבחינת מציאות, אזי אור
 16 הנפש הוא במוחין יותר מבמדות, ולכן המוחין הם מנהיגים את המידות. והנה, במוחין
 17 יש התחלקות, דבכל סברא יש כמה וכמה פרטים, דלבד זאת שיש סברא המטה כלפי חסד
 18 וסברא המטה כלפי גבורה, הנה בכל סברא וסברא גופא יש התחלקות כמה וכמה פרטים,
 19 וכמו בסברא המחייבת חסד ישנם כמה אופנים כיצד לבטא את החסד, אם בחסד נגלה,
 20 אם בחסד נסתר, כמו אב המכה את בנו שהוא לטובתו, וכמו שמצינו שיש יסורים לצדיקים
 21 בשביל להנחילם עולם הבא¹⁶, ולפי אופן הסברא כן היא המידה. ומצד זה נעשית התכללות
 22 במידות, להיות חסד שבגבורה וגבורה שבחסד. והיינו שהסיבה המביאה את ההתכללות
 23 במדות היא ההתחלקות שבמוחין, דאם היו המוחין פשוטים, אזי היה גם חסד פשוט
 24 וגבורה פשוטה, ולא היה שייך ענין ההתכללות כלל, אך להיות שהמידות באות מהמוחין,
 25 ובמוחין יש התחלקות, לכן יש התחלקות גם במידות, ועל-ידי ההתחלקות נחלשות
 26 המידות. דחסד פשוט וגבורה פשוטה הם בתוקף גדול, וכמו-כן כמו שנמשכות מהנפש
 27 עצמה לא על-ידי השכל, הרי הם בתוקף גדול, אך על-ידי ההתחלקות הם נחלשות, ולכן
 28 הם בהתכללות.

29 **אמנם** התכללות זו אינה אמיתית ענין ההתכללות, והוא לפי שגם החלישות שבמידות
 30 אינה באופן שהם נחלשות באמת, כיון שנמצאות בצירון. שהרי גם במוחין עצמם

(11) בד"ה פדה בשלום פ"ד (לעיל ע' 174 ואילך).

(12) ראה סה"מ עזר"ת ע' צו ואילך.

(13) בד"ה להבין ענין טענת המרגלים ס"ב ואילך (לעיל ע' 141 ואילך).

(14) שמואל א טו, כט.

(15) ראה ברכות ה, סע"א. ועוד.

(16) יבמות עח, סע"ב.

הנה הסברא המטה כלפי חסד היא רק חסד כו', אלא שבזה גופא יש כמה אופנים וציורים,¹
 אבל הכל הוא בענין החסד. ובמילא הנה גם במידות הנה מדת החסד היא בתקפה, היינו²
 ש'יודעת' רק מחסד, והגם שהיא מתכללת עם מדת הגבורה, הרי הכל הוא לצורך החסד.³
 והיינו שהחלישות שנעשה במידות היא רק בהתפשטותם והתגלותם, דכמו שנמשכות⁴
 מהנפש עצמה הרי גם בענין התפשטותם הם בתקפם, דהחסד הוא בתוקף התפשטות החסד⁵
 בלבד, והגבורה הוא בתוקף התפשטות הגבורה, ומכיון שנמשכות על-ידי המוחין נעשה⁶
 בהם חלישות בענין התפשטותם, שהחסד מתפשט ומסתעף גם בענין הגבורה, והגבורה⁷
 מתפשטת ומסתעפת גם בענין החסד, אבל בציורם העצמי הרי הם בתקפם, דזה שהחסד⁸
 מתפשט בענין הגבורה הוא לצורך החסד, וכמו-כן הוא גם במדת הגבורה. וכל זה הוא⁹
 במוחין השייכים אל המידות, דלהיות שבבחינת המוחין השייכים אל המידות הרי המוחין¹⁰
 עצמם נותנים מקום למידות, שהרי השכל מחייב את המידות, לכן אין המוחין יכולים¹¹
 לפעול ביטול וחלישות במידות עצמם, דמאחר שהם עצמם מחייבים את המידות, הרי¹²
 המידות תופסות מקום, וכל החלישות היא רק באופן התפשטותם. אמנם בבחינת גדלות¹³
 המוחין, והוא ענין המוחין שלמעלה מהמידות, שאין ענינם לחייב את המידות, ולגבם אין¹⁴
 המידות תופסות מקום כלל, לזאת מצד בחינת גדלות המוחין נעשה חלישות וביטול גם¹⁵
 בעצם המידות. וזהו שורש אופן הב' דהתכללות שהמידות כלולות זו עם זו, כמו באשר¹⁶
 משפטו שם פעלו, שזהו מצד בחינת גדלות המוחין, דלגבי בחינה זו מתבטלים המידות¹⁷
 (גם בציורם העצמי), ולכן הם בבחינת התכללות, ועל-דרך המבואר¹⁷ בענין עושה שלום¹⁸
 במרומיו¹⁸, שמצד בחינת גילוי אור נעלה ביותר יכולים לשכון שניהם ביחד, לפי ששניהם¹⁹
 מתבטלים ממציותם.²⁰

אמנם כל זה הוא בספירת הבינה, שהיא בבחינת מציאות, ויש בה ב' בחינות, המוחין²¹
 השייכים אל המידות, והמוחין שלמעלה מהמידות, אבל בכללות היא בבחינת²²
 מציאות, ומאחר שהיא בבחינת מציאות, הרי זה באחד משני האופנים, או שהיא²³
 בהתלבשות (וכמו המוחין השייכים אל המידות), או שהיא בהבדלה (וכמו המוחין²⁴
 שלמעלה מהמידות), דכאשר היא בהתלבשות אזי המידות תופסות מקום, וכאשר היא²⁵
 בהבדלה אזי המידות בביטול, אבל ביטול זה הוא בחינת ביטול היש בלבד, שהרי הביטול²⁶
 הוא מצד גילוי אור המוחין בלבד, אבל מצד מציאותם עצמם הרי הם בבחינת מציאות,²⁷
 אלא שהם בטלות מצד גילוי אור המוחין ולא מצד עצמם. וכמו-כן הוא גם בענין²⁸
 ההתכללות, שאין זה באופן שהם מתכללים מצד מציאותם בעצמם, שהרי אדרבה, מצד²⁹
 מציאותם העצמי הרי הם בתכלית ההבדלה זו מזו, אלא שמצד גילוי אור המוחין ווערן³⁰
 זיי זיך אָן (מאבדות את מציאותן), וכמו בענין עושה שלום במרומיו, שלאחרי גילוי האור³¹
 שלמעלה הרי הם מנגדים זה לזה כמו קודם. אמנם מצד החכמה שהוא ביטול במציאות,³²

(18) איוב כה, ב.

(17) ראה תניא אגה"ק סי"ב. מאמרי אדמו"ר הזקן אתהלך

ליאזנא ע' יב. ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי ח, ג. ובכ"מ.

1 והעיקר הוא מצד האור-אין-סוף ששורה בחכמה (שהרי באמת גם החכמה היא איזו
2 מציאות, והעיקר הוא מצד האור שבחכמה), דאור-אין-סוף הוא בבחינת בלתי מציאות
3 נמצא¹⁹, הנה גם כמו שהוא בהתלבשות הרי הוא בהבדלה, דאור-אין-סוף הוא פשוט מהכל
4 ונושא הכל, וגם כמו שהוא נושא הכל ומאמיתת מציאותו נמצאו כל הנמצאים, הרי הכל
5 הוא בבחינת פשיטות, ומצד בחינה זו נעשה אמיתית ענין ההתכללות, דגם כמו שהמידות
6 הם בתקפם, מכל-מקום הם בהתכללות, והיינו שההתכללות היא מצד המידות עצמם, לפי
7 שגם מצד עצמם הם בביטול במציאות.

8 (ד) ועל-פי-זה יובן ענין הנדרים, וחכם המתיר את הנדר. דהנה, בכללות ישנם ג' אופני
9 הנהגה הקשורים עם ג' בחינות. ישנו אופן ההנהגה כמו שהוא מצד
10 התורה, שעל-זה אמרו דיין מה שאסרה תורה, שהתורה היא בחינת המוחין הנמשכים
11 בעולם, כמאמר רבותינו ז"ל²⁰ קודשא-ברוך-הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא, והיינו,
12 דאף שהתורה היא למעלה מהעולם, מכל-מקום, הרי-זה דוגמת בחינת המוחין המתלבשים
13 במידות, דמצד בחינה זו הנה אופן הבירור הוא כמו ששייך לעולמות, והוא האסור והמותר
14 על-פי התורה. וישנו אופן הנהגה בענין הנדרים, שזהו בספירת הבינה, דכיון שהבינה היא
15 למעלה מהעולמות, וכולא קמיה כלא חשיב, הנה מצד זה צריך להיות ענין הפרישות,
16 שזהו ענין הנדרים. אך ענין זה הוא בבחינת ביטול היש בלבד. אמנם מצד החכמה, שבה
17 הוא התלבשות אור-אין-סוף ברוך-הוא²⁰, הנה החכם מתיר את הנדר, היינו, שנותן מקום
18 לעולם, ומכל-מקום הוא בביטול במציאות, והיינו לפי שאור-אין-סוף כמו שהוא פשוט
19 מהכל הוא נושא את הכל, והכל הוא בפשיטות.

20 (ה) וזהו וידבר משה אל ראשי המטות גו', דפרשה זו נאמרה על-ידי משה דוקא²¹, דמשה
21 הוא בחינת חכמה, שענינה ביטול במציאות, כמו שכתוב²² ונחנו מ"ה, ומצד
22 בחינת החכמה דווקא הנה חכם מתיר את הנדר. אמנם הכוונה היא שביטול במציאות זה
23 דחכמה יומשך גם בעולם למטה, ועל-זה נאמר וידבר משה אל ראשי המטות, דמטות שהם
24 השבטים הוא בחינת המידות, וראשי המטות הם בחינת המוחין, וזהו וידבר משה אל ראשי
25 המטות שהוא המשכה מספירת החכמה לספירת הבינה וְלַמְדוֹת, שגם בעולם למטה יומשך
26 בחינת הביטול במציאות שבחכמה. ואופן המשכת החכמה לבינה ולמידות אינה בדרך
27 התלבשות כלל (כמו שהבינה נמשכת במידות), כי אם שהחכמה כמו שהיא בעצם מהותה
28 נמצאת בכל מקום. ובאמת אין זה מצד החכמה עצמה, כי אם מצד האור שבחכמה, שזהו
29 מה שכתוב זה הדבר אשר צוה הוי', והוא האור-אין-סוף המלוּבש בספירת החכמה, ודווקא
30 מצד בחינה זו הנה חכם מתיר את הנדר, והיינו שגם בעולם עצמו יהיה ביטול במציאות.

(21) ראה ד"ה הנ"ל תער"ג שבהערה 9.

(22) בשלח טז, ד-ח.

(19) ראה מו"נ ח"א פנ"ז.

(20) זח"ב קסא, א-ב.

בס"ד. שיחת שבת פרשת מטות-מסעי, מברכים החודש מנחם-אב ה'תשט"ו.

בלתי מוגה

- א. כבר¹ דובר פעם² על כך שענין העצבות ד"בין המצרים" אינו צריך להיות בשבת, כיון שבשבת צריכה להיות שמחה³. ויתירה מזה, בשבת זו צריכה להיות השמחה עוד יותר מאשר בשבת אחרת, כדי שלא יהיה חשש שהעדר השמחה בא מצד הענין ד"בין המצרים"⁴.
- והביאור בזה בפנימיות הענין:
- שבת היא מעין דלעתיד לבוא, "יום שכולו שבת"⁵. ומכיון שלעתיד לבוא תהיה הגאולה באופן שלא יישאר שום רושם מהגלות – לכן גם בשבת אין צריך להיות הענין ד"בין המצרים".
- אמנם, זהו רק ביאור על כך שבשבת זו לא צריכים להיות ענינים של היפך השמחה; והביאור על זה שבשבת זו צריכה להיות השמחה יותר מבשבת אחרת, הוא:
- ידוע שהגאולה הבאה לאחר הגלות מביאה לידי מצב נעלה יותר ממה שהיה קודם הגלות, שהרי אם יהיה המצב בדיוק כמו קודם לכן, הרי אין צורך בגלות כלל. וכידוע בענין "סותר על מנת לבנות"⁶, שהבנין שאחרי הסתירה הוא גבוה יותר מכפי שהיה קודם הסתירה.
- ענין זה הוא בכלל, בנוגע לכל גאולה מגלות, שהמצב שלאחרי הגאולה הוא נעלה יותר מכפי שהיה קודם הגלות. כלומר, אפילו גאולה שיש אחריה גלות⁷, כמו גאולת מצרים, הרי היא למעלה מהמצב שהיה לפני הגלות, מצד בירור הניצוצות שבגלות, שזוהי הכוונה בגלות.
- ומכל-שכן כשהמדובר הוא אודות הגאולה העתידה, שהיא גאולה שלימה ואמיתית שאין אחריה גלות⁷ – הרי ודאי שעל-ידי הגאולה נפעל אור חדש לגמרי, ענין חדש, ענין שבו לא שייך ענין של גלות כלל. לפני הגלות – לא היה אור זה, והראיה, שהיתה גלות אחרי כן, אבל על-ידי הגאולה נמשך ענין שהוא נעלה בתכלית, שאין שייך עוד גלות.
- ובמילא, הרי השבת שב"בין המצרים" ענינה שהיא מעין לעתיד לבוא – "יום שכולו שבת", ולכן צריכה להיות אז שמחה יתירה, כיון שענינה של שבת זו הוא נתינת כוח להפך את "בין המצרים" לששון ולשמחה, כיון שהגילוי דלעתיד – שהוא למעלה לגמרי מהענין דגלות וגאולה – בכוחו להפך את "בין המצרים" גופא לששון ולשמחה.
- וזהו גם-כן מה שנפסק ב'שולחן-ערוך'⁸, שבשבת שבין המצרים מותר לעשות אפילו כסעודת שלמה בשעתו, והרי בימי שלמה "קיימא סיהרא באשלמותא"⁹. בשבת זו ישנה נתינת כוח שהימים האלו יהפכו לששון ולשמחה.
- [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שמחה].

* * *

- ב. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור-המתחיל' להבין ענין הנדרים.

* * *

- ג. בשבת זו ישנן שתי פרשיות: מטות ומסעי. בנוגע לענין ד"וידבר משה אל ראשי המטות"¹⁰ – דובר כבר

(תורת מנחם – התוועדויות חי"ב ע' 144 ואילך). וש"נ.

(5) תמיד בסופה.

(6) שבת לא, ב ובתוד"ה וסותר. שו"ע אדה"ז או"ח סרע"ח ס"ב.

(7) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים

קטז, ב.

(8) או"ח סתקנ"ב ס"י.

(9) זח"א קנ, א. רכג, א-ב. ועוד. וראה גם שמו"ר פט"ו, כו.

(10) ר"פ מטות.

(1) שיחה זו הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בלקו"ש ח"ב ע' 358 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(2) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1090.

(3) תוד"ה מ"ד (מו"ק כג, ב) מהירושלמי (ברכות פ"ב ה"ז). וראה ירושלמי מגילה פ"א ה"ד. ספרי בהעלותך יו"ד, יו"ד. בה"ג במנין המצוות. ועוד (ראה לקו"ש שם הערה 31. וש"נ).

(4) ראה גם שיחת ש"פ מטו"מ, מבה"ח מנחם אב דאשתקד ס"ז

- 1 לעיל במאמר¹¹ בביאור ענין הנדרים וענין החכם שמתיר את הנדר, בביאור ענין ההתכללות וכו'; ועתה יש
2 לבאר את הענין ד"אלה מסעי".
- 3 כתיב¹² "אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים"¹³ – "מסעי" לשון רבים, כלומר שהיו מסעות רבים
4 שבהם יצאו בני ישראל ממצרים. וידועה הקושיא על זה¹⁴: הרי בני ישראל יצאו ממצרים במסע אחד בלבד –
5 המסע מרעמסס לסוכות (שהרי שאר המסעות היו כבר אחרי היציאה ממצרים), ומהו "מסעי" לשון רבים?
6 גם צריך להבין ענין מ"ב המסעות שהיו מאז שבני ישראל יצאו ממצרים עד שבאו לארץ-ישראל, "ארץ
7 טובה ורחבה"¹⁵: כיון שמיד במסע הראשון, כאשר רק יצאו ממצרים, לשון מיצרים וגבולים, הרי זה כבר
8 "מרחב", היינו, שמיד כשיוצאים מהמיצר נמצאים במילא במקום המרחב – אם-כן מה מוסיף ענין מ"ב המסעות
9 בענין המרחב?
- 10 אך הענין הוא, שב'מיצרים' ו'מרחב' ישנם כמה וכמה מדריגות; מה שנקרא 'מרחב' לגבי מדריגה שלמטה
11 – הנה לגבי מדריגה נעלית יותר הרי זה נקרא עדיין 'מיצרים', עד שמגיעים למרחב האמיתי – המסע האחרון,
12 "על ירדן ירחו"¹⁶, דקאי על משיח "דמורח ודאין"¹⁷. עד אז – הרי הגם שלגבי מדריגה תחתונה הרי זה ענין
13 של 'מרחב', הנה לגבי מדריגה עליונה יותר הרי זה 'מיצרים'.
- 14 וזהו ענין מ"ב המסעות שהיו ממצרים עד "ארץ טובה ורחבה": במסע הראשון, הגם שכבר יצאו ממצרים
15 ונכנסו – במילא – למרחב, הנה לגבי מדריגה עליונה יותר הרי זה עדיין ענין של 'מיצרים', ולכן צריך להיות
16 עוד מסע כדי לצאת גם מ'מיצרים' זה.
- 17 וזהו הלשון "אלה מסעי (לשון רבים) גו' אשר יצאו מארץ מצרים", כיון שגם ענינם של שאר המסעות הוא
18 היציאה ממצרים, ועד שמגיעים ל"ירדן ירחו" – תכלית העליונה¹⁸.
- 19 ד. התורה היא נצחית בכל דור ודור, ובפרט הענין דיציאת מצרים, אודותיו שנינו¹⁹: "חייב אדם לראות את
20 עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים" – הרי זה הוראה בעבודה, שגם כאשר כבר פעל עבודה שלמעלה מטעם
21 ודעת, למעלה ממדידה והגבלה, שבזה יצא גם ממצרים דקדושה – אין זה מספיק עדיין, כי לגבי מדריגה נעלית
22 יותר הרי זה עדיין מצרים, ובמילא צריך להמשיך לעבוד וללכת הלאה.
- 23 ויובן גם מענין עבודת התפילה:
- 24 עבודת התפילה – היא עבודת האדם, כידוע החילוק²⁰ בין תורה ותפילה, שתורה היא מלמעלה למטה,
25 ותפילה היא עבודת האדם מלמטה למעלה, "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה"²¹, שבו הולכים מלמטה
26 למעלה, לצאת ממקום המיצר למקום המרחב.
- 27 והרי ידוע שבתפילה ישנם כמה וכמה עליות, שבכל עליה יוצא האדם ממצבו הקודם, ואף-על-פי-כן אין די
28 בזה, אלא צריך להתעלות יותר ויותר ("גיין העכער און העכער").
- 29 העבודה הראשונה היא – ההכנה לתפילה: כיון שעומד להתפלל לפני הקב"ה הבלתי-בעל-גבול ובלתי-בעל-
30 תכלית, והרי הוא – האדם – נמצא בגוף ונפש הבהמית, ובפרט כשמוכלך על ידי החטא, אם-כן, כיצד יעמוד
31 לתפילה ("ווי זאָל ער זיך שטעלן דאָוונען")? – ולכן מוכרח הוא תחילה להשתחרר מכל עניניו ומכל מציאותו,
32 ואז לעמוד לתפילה.
- 33 ענין זה עצמו, העמידה לתפילה, עוד לפני שמתפלל, עוד לפני שהתחיל לומר "הודו" או "מה טובו", אלא
34 עצם זה שחוגר אבנט ("ער טוט אָן דעם גאַרטל") ועומד לתפילה²² – בענין זה לבדו יוצא הוא מעניניו, ונעשה
35 מזוכך, דהיינו שיוצא מהמיצרים וגבולים שלו.

(11) ע' ה ואילך.

(12) מכאן עד סוף ההתוועדות – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונרפס בלקו"ש ח"ב ע' 348 ואילך (תוכן משיחה זו – בלה"ק – נרפס שם ע' 353 ואילך. לקמן ע' 231). במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(13) ר"פ מסעי.

(14) ראה לקו"ת ריש פרשתנו (מסעי). ובכ"מ.

(15) שמות ג, ח. ועוד.

(16) פרשתנו לג, מח.

(17) סנהדרין צג, ב. וראה לקו"ת שם פט, ב. צ, ד.

(18) ראה גם שיחת ש"פ מטו"מ הנ"ל הערה 4 ס"ח (תורת מנחם שם ע' 145 ואילך).

(19) פסחים שם (במשנה). וראה תניא רפמ"ז.

(20) ראה תניא אגה"ת פ"י. תו"א בראשית א, ג. סה"מ תש"ח ע' 80.

(21) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).

(22) ראה שבת יו"ד, א. טושו"ע ואדה"ז או"ח סצ"א ס"ב.

- ובה יובן גם-כן מה שמצינו גם בנגלה דתורה, שקודם התפילה יפנה ויטול ידיו²³: "יפנה" – פירושו להסיר מעצמו את הפסולת שבגלוי ובפנימיות; ואחר-כך "יטול ידיו" – להסיר את הטומאה, שהיא ענין של מקיף בלבד, שהרי בפנימיות אין כאן כלום (ועל-דרך מה שכתב הרמב"ם²⁴ חוקה חקקתי גזירה גזרתי, והיינו שבענין הטומאה אין שום פסולת שיהיה אפשר לראותה, ולכן אין זה אלא ענין של חוקה חקקתי כו'), וגם מענין זה יש להיפטר קודם התפילה –
- ואף-על-פי-כן, בזה לבד אינו יוצא ידי חובתו, אלא אז דווקא עליו לעמוד לתפילה, להתחיל לומר "הודו", ואז יוצא הוא גם ממציאותו כפי שהוא עומד לאחר ההכנה לתפילה, שלגבי למעלה מזה הרי זה עדיין מיצר וגבול; יוצא הוא גם ממיצר זה אל מקום המרחב.
- וכן גם בתפילה גופא ישנם כמה וכמה עליות, ובכללות הרי זה נחלק לד' שליכות²⁵ (והעליות הן על-ידי שם מ"ב כידוע²⁶), שכל מדריגה לגבי המדריגה שלמעלה הימנה היא עדיין ענין של מיצר וגבול.
- ועד שמגיעים לשמונה-עשרה, שאז הוא תכלית העילוי – שיוצא לגמרי ממציאותו (מאיזו מציאות שתהיה, גם ממציאות שנזדככה על-ידי עבודתו בכל המדריגות הקודמות), ועומד בביטול במציאות "כעבדא קמי מאריה"²⁷, שאינו מציאות כלל, ואומר "אד' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך"²⁸ – הקב"ה יפתח את שפתי, ואני רק אחזור על דבריו²⁹.
- ה. ולכן מצינו שבשמונה-עשרה ישנם שני ענינים הפכיים³⁰: (א) ביטול בתכלית, היינו שאינו מציאות כלל, אלא "כעונה אחרי הקורא"³¹, (ב) בקשת צרכיו, ולא רק צרכיו הרוחניים, אלא גם צרכיו הגשמיים. בפסוקי דזמרה וברכות קריאת-שמע וקריאת-שמע – אין בקשת צרכיו הגשמיים (כיון שהוא מופשט ממציאותו, כנ"ל). בשמונה-עשרה דווקא היא בקשת צרכיו הגשמיים.
- והענין הוא: מצד תכלית העילוי יכול להיות שם התכללות של שני ענינים הפכיים. וכמדובר במאמר³², שבמקום עליון יותר ההתכללות היא ביותר, שזהו מעין הגילוי דלעתיד, שאז יהיה "וראו כל בשר"³³, שאלקות תהיה נרגשת גם בבשר הגשמי – התכללות ב' הפכים.
- ו. אמנם, מבלי הבט על כך ששמונה-עשרה הוא תכלית העילוי, הרי למחרת, צריכים שוב לעמוד לתפילה ("דארף מען זיך ערשט שטעלן דאוונען"), החל מההכנה לתפילה, ואחר-כך הודו, פסוקי דזמרה וכו' – כיון שככל שתהיה גבוהה המדריגה שהגיע אליה אתמול, הרי זה עדיין "מיצר" לגבי המדריגה שעליו להגיע אליה היום. וכמו שהוא בעבודת התפילה – כן הוא בכללות העבודה: אדם צריך להיות "מהלך"³⁴. אפילו לאחר היציאה לגמרי מהרע, גם כאשר נמצאים במדריגה נעלית ביותר, עליו לדעת שעדיין אין די בזה, כיון שלגבי מדריגה נעלית יותר, יש לו עדיין שייכות לרע, – וראיה לדבר ביכולתו להביא לעצמו, מכך שהוא עדיין רואה בזולת את מציאות הרע, כידוע מאמר הבעל-שם-טוב נשמתו-עדן³⁵, שכאשר אדם רואה רע בזולתו, הרי זו הוכחה שבעצמו ישנו אותו רע, בדקות על-כל-פנים –
- ועליו לצאת גם מזה. צריכים לעסוק תמיד ("האַלטן אין איין טאָן") בזיכור הבשר הגשמי – לא לשבור אותו על-ידי תעניות וסיגופים, אלא לזכור, כידוע מאמר הבעל-שם-טוב נ"ע³⁶ על הפסוק³⁷ "כי תראה חמור שונאך" – מיד בקומו בבוקר, עליו לאסור את חמורו, דהיינו את החומר, ועל-ידי-זה דווקא אפשר להגיע לגילוי דלעתיד – "וראו כל בשר", שהבשר הגשמי יתברר ויזדכך עד כדי כך שיראה אלקות.

(31) ע"ד סוכה לח, ב. וראה תו"א יתרו סז, ב. לקו"ת שה"ש מד, ב. ובכ"מ.

(32) פ"ג (לעיל ע' ו ואילך).

(33) ישע"י מ, ה.

(34) ראה תו"א ס"פ וישב (ל, סע"א ואילך). ובכ"מ.

(35) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקע"ה ואילך. וש"נ.

(36) ראה כתר שם טוב הנ"ל בהוספות סכ"א. וש"נ (נעתק ב"היום יום" כח שבט).

(37) משפטים כג, ה.

(23) ברכות טו, א. שו"ע אדה"ז שם (מהדו"ק) ס"ב ס"ח.

(24) הל' מקוואות בסופן. במדב"ר ר"פ חוקת. וראה לקו"ת ס"פ אחרי.

(25) סידור האריז"ל בתחלתו. כתהאריז"ל במקומות המקבילים. לקו"ת בשלח ב, ב. סה"מ תרס"ח ע' ה ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, ב ואילך. סה"מ תש"ח שם ואילך. ועוד.

(26) לקו"ת פרשתנו פח, ד. צה, ג. ובכ"מ.

(27) שבת יו"ד, א.

(28) תהלים נא, יז.

(29) ראה אלשיך שם. לקו"ת שה"ש ב, ג. סה"מ תרכ"ז ע' תלו.

(30) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 392 ואילך. וש"נ.

- 1 ז. אך יכול האדם לטעון בעצמו: התייגעתי מספיק עם עצמי עד שנפטרתי מהרע הגלוי והגס, והנני עומד
2 כבר במדריגה נעלית, ומי יאמר שעלי להמשיך ולהתייגע? די לי במדריגה שבה אני נמצא!
3 על כך אומרים לו: תפקיד וענין האדם הוא להיות "מהלך" ולא "עומד", ובכל יום ויום שנותן לו הקב"ה,
4 צריך למלאות את תפקידו בעולם, כמו שכתוב³⁸ "ימים יוצרו ולו אחד בהם"³⁹.
- 5 וזוהי ההוראה מענין המסעות – שלעולם אין להסתפק במדריגה שבה אוחזים, כנ"ל.
- 6 ח. ולאידך גיסא ההוראה מענין המסעות היא:
7 אפילו בשעה שנמצאים בשפל המצב ביותר ובמדריגה פחותה ביותר, אין להתייבש אף פעם, כיון שעל-ידי
8 עבודה אפשר תמיד לצאת מהמצב שבו נמצאים, ולהגיע עד למדריגות הכי עליונות.
- 9 ואל יאמר האדם: מאחר שאני נמצא במצב שפל כזה, ד"ידע איניש בנפשיה"⁴⁰, הרי לשוא כל עמלי –
10 על-זה הוא הלימוד מענין המסעות, שגם במסע אחד בלבד אפשר לצאת ממצרים, ולבוא אל "ארץ טובה ורחבה"
11 (לגבי מדריגתו בהווה, ועל-ידי-זה להתעלות בעילוי אחר עילוי, עד לתכלית העילוי).
- 12 והרי הדברים קל-וחומר:
- 13 ומה בעת ההיא, בהיותם במצרים, שהיו משוקעים במ"ט שערי טומאה⁴¹, וגם היה לפני מתן-תורה, שאז
14 היתה עדיין הגזירה שאי אפשר להיות החיבור דרומי וסוריא⁴², ומכל-מקום, על-ידי המסעות באו אל "ארץ
15 טובה ורחבה" –
- 16 מכל-שכן עתה, שכלל שנמצאים במדריגה תחתונה, הרי העבודה קטנה בהרבה, כיון שנשארו "פכים קטנים"
17 בלבד, ובפרט שישינה נתינת-כח לזה ממתן-תורה ש"עמד וביטל הגזירה", שיכול להיות החיבור דעליונים
18 ותחתונים, ובפרט שישנו ענין ההתקשרות של רבי עם חסידים, שהרבי – כ"ק מו"ח אדמו"ר – מחבר יהודי
19 עם 'עצמות'⁴³, הרי ודאי שכל אחד ואחד מישראל יש בכוחו לצאת ממעמדו ומצבו, ולבוא ל"ארץ טובה
20 ורחבה", עד ל"ירדן ירחו", גילוי המשיח "דמורה ודאין", שזהו תכלית המרחב.
- 21 ט. ועל-פי-זה תובן גם השייכות דפרשיות מטות ומסעי לבין המצרים – שכך נקבעה הקביעות, שפרשיות
22 מטות ומסעי קורין תמיד בין המצרים⁴⁴.
- 23 ויובן על-פי הסברת הענין ד"סותר על מנת לבנות" – שכוונת הסתירה היא בשביל הבנין, שלאחרי הסתירה
24 יבנו בנין גדול יותר⁴⁵, כמאמר הבעל-שם-טוב⁴⁶ על הפסוק⁴⁷ "ועת צרה היא ליעקב ומחנה יושע" – שעל-ידי
25 ה"עת צרה" גופא באים לידי ישועה, שזהו ענין של התכללות שני ענינים הפכיים.
- 26 ולכן קורין אז פרשיות מטות ומסעי – ש"מטות" הוא ענין של התכללות, כמבואר במאמר שנאמר לעיל⁴⁸,
27 והרי הענין ד"מסעי" הוא – היציאה מ"בין המצרים", ושכלל מדריגה שבה עומדים אין להתפעל, ואדרבה,
28 שמהצרה גופא "יושע", שמגיעים ל"ירדן ירחו".
- 29 וזהו גם-כן הענין ד"מנחם אב", לשון נחמה – שהרי לאמיתו של דבר הכל הוא לטובה, כמשל האב המכה
30 את בנו, שכוונתו היא טובתו ("ער איז אויסן זיין טובה"). וכאשר מתבוננים בזה, רואים שלאמיתו של דבר זהו
31 טוב, ולא זו בלבד שרואים זאת בעיני השכל, אלא שעל-ידי-זה נמשך שרואים זאת גם בעיני בשר – שנעשה
32 טוב הנראה והנגלה, על-דרך שמצינו אצל אלו שאחזו בדרגא ד"גם זו לטובה"⁴⁹, "כל מה דעביד רחמנא לטב
33 עביד"⁵⁰ – שכל זה נעשה בפועל.

(38) תהלים קלט, טז.

(39) ראה רשימות הצ"צ (יהל אור) עה"פ (ס"ע תקכד ואילך).

לקו"ש חט"ז ע' 273. וש"נ.

(40) לשון חז"ל – ברכות סא, ב.

(41) ז"ח ר"פ יתרו. תקי"ז ריש תל"ב.

(42) שמו"ר פ"ב, ג. ועוד.

(43) ראה סה"ש תורת שלום ע' 158.

(44) משא"כ פרשת פינחס – קורין לפעמים לא ב"בין המצרים"

(בהמשך הדברים נתבאר גם בנוגע לפי פינחס, וחסר הביאור). –

מהנחה בלתי מוגה.

(45) כנ"ל ס"א.

(46) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות ס"ט ואילך.

וש"נ.

(47) ירמ' ל, ז.

(48) ע' ה ואילך.

(49) תענית כא, א. סנהדרין קח, סע"ב.

(50) ברכות ס, ב. שו"ע או"ח סר"ל ס"ה.

- צריך אמנם להיות הענין ד"רחץ ה' את צואת בנות ציון"⁵¹, וכמו שכתוב בתניא⁵² "כמשל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו", אבל אף-על-פי-כן זהו בחסד וברחמים (דהיינו, שלבד זאת שזה גופא הוא לטובה, הרי גם היסורים גופא הם בחסד וברחמים), וכהלשון שם "אביו הרחמן והצדיק וחסיד", שהיסורים הם בחסד וברחמים⁵³, והעיקר הוא, שסוף-כל-סוף נמשך הענין בטוב הנראה והנגלה, שמה"צרה" עצמה – נעשה "צרה"⁴⁶.

תוכן מהשיחה הנ"ל*

- כתיב "אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים", וידוע הדיוק במה שנאמר מסעי לשון רבים, והרי המסע שיצאו מארץ מצרים הוא מסע אחד בלבד, המסע מרעמסס לסוכות (כי שארי המסעות היו כבר אחרי היציאה ממצרים) ומהו מסעי לשון רבים? גם אינו מובן ענין מ"ב המסעות שהיו מארץ מצרים עד שבאו לארץ ישראל, ארץ טובה ורחבה, דמאחר שבמסע אחד בלבד יצאו ממצרים, לשון מיצרים וגבולים, הרי מיד באו למרחב, על ידי היציאה מהמיצר נמצאים במילא במקום המרחב –
- אך הענין הוא, שהתורה היא נצחית, ובכל דור ודור, אצל כל אחד ואחת, צריך להיות היציאה ממצרים, לשון מיצרים וגבולים, אל ארץ טובה ורחבה – היציאה מן המיצר אל המרחב. אמנם גם כאשר פעל בעבודתו היציאה ממצרים, צריך לידע, שאין זה מספיק עדיין, כי לגבי מדריגה נעלית יותר, הנה המדריגה שנמצא בה עכשיו, שלפי מצבו היא בבחינת יציאת מצרים, וארץ טובה ורחבה, הרי לגבי המדריגה הנעלית היא בבחינת מיצרים וגבולים, ולזאת צריך להיות עוד מסע, להסיע את עצמו גם מבחינה זו, ולעלות במעלה עליונה יותר, וכמו כן הוא מסע הג', הד', וכו'.
- ההוראה מזה בעבודה בפועל, היא בשתים:
- (א) גם כאשר נמצאים במדריגה נעלית ביותר, צריך תמיד להתעלות עוד יותר. ואל יאמר האדם די ומספיק לי בעבודתי הקודמת – כי האדם תפקידו וענינו הוא להיות מהלך ולא עומד, ובכל יום ויום שנתן לו הקב"ה, צריך למלאות את תפקידו בעולם, כמו שכתוב "ימים יוצרו ולו אחד בהם".
- (ב) גם כאשר נמצאים במדריגה פחותה ביותר, אין צריך להתייאש, כי על-ידי עבודה, אפשר תמיד להתעלות במעלה עליונה יותר. ואל יאמר האדם, מאחר שאני נמצא במצב שפל כזה, לשוא כל עמלי – על-זה הוא הלימוד מענין המסעות, שגם במסע אחד בלבד אפשר מיד לצאת ממצרים, ולהגיע אל ארץ טובה ורחבה (שלפי מדריגתו, ועל-ידי-זה, להתעלות אחר כך גם למעלה עליונה יותר). ומה אז שישראל היו מושקעים במ"ט שערי טומאה במצרים, והיה קודם מתן תורה, מכל מקום על ידי המסעות באו מיד אל ארץ טובה ורחבה, עכשיו על אחת כמה וכמה.

(53) ראה גם לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ע' שכד. סה"ש תש"ד ע' 15.

(51) ישע"י ד, ד.
(52) אגה"ק סכ"ב (קלד, ב).

(*) ראה לעיל ע' י הערה 12.

לקוטי שיחות פרקי אבות כרך יז פרק ב

מתורגם ללשון הקודש

א.

השאלות על המשנה "הוי זהיר בקריאת שמע..."

- 1 "רבי שמעון אומר: הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה²,
- 2 וכשאתה מתפלל על תעש תפלתך קבע אלא רחמים
- 3 ותחנונים לפני המקום.. ואל תהי רשע בפני עצמך".
- 4 וצריך להבין:

- 5 (א) האם יש להזדקק לציווי במסכת אבות – מילתא
- 6 דחסידותא³ – שיש להיזהר⁴ במצות עשה דאורייתא,
- 7 ואפילו במצות עשה דרבנן⁵, ועל-אחת-כמה-וכמה בשתי
- 8 מצוות אלו, קריאת שמע ותפלה, שהן מצוות עיקריות
- 9 וכלליות⁶ בעבודת ה'?

- 10 (ב) בדומה לכך גם לגבי החלק השני – "וכשאתה
- 11 מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני
- 12 המקום": מהו החידוש בכך בנוסף למשנה הנתונה במסכת
- 13 ברכות⁷ "העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים"?

- 14 (ג) מהו הקשר של ההוראה השלישית "ואל תהי רשע
- 15 בפני עצמך" – שאל לאדם לחשוב עצמו לרשע⁸, כי
- 16 מחשבה זו תרפה את ידיו מלחזור בתשובה ולא ימנע
- 17 מלעבור עבירות נוספות – לבין שתי ההוראות על
- 18 ההקפדה בקריאת שמע ובתפלה⁹?

ב.

רבי שמעון בן נתנאל – "תורתו אומנתו"

- 19 תוכן הסבר המשנה הוא:
- 20 שלוש ההוראות במשנה זו קשורות בכך שאצל בעל
- 21 המאמר – רבי שמעון בן נתנאל¹⁰ – היה הענין של "תורתו
- 22 אומנתו"¹¹, כרבי שמעון בר יוחאי¹² (כדלקמן סעיף ח).

- 23 ומי שתורתו אומנתו אינו מפסיק בלימוד התורה כדי
- 24 לקרוא קריאת שמע, כדברי רבי שמעון בר יוחאי בתלמוד
- 25 הירושלמי¹³: "כגון אנו שעוסקים בתלמוד תורה אפילו
- 26 לקרית שמע אין אנו מפסיקין", ובודאי שאין הוא מפסיק
- 27 כדי להתפלל, כפי ההלכה¹², שמי שתורתו אומנתו "אין
- 28 מפסיקין לתפלה".

- 29 וכיון שהוא עצמו לא הפסיק לצורך קריאת שמע
- 30 ותפלה, הוא צריך היה להבטיח, שאצל תלמידיו¹⁴ הרואים
- 31 את הנהגתו, לא תיווצר הקלה במצות קריאת שמע ותפלה.

- 32 לאחר מכן הוא מורה לחבריו¹⁵, שגם אצלם תורתם
- 33 אומנתם נאם כי לא בדרגה שלו, ולפיכך הם חייבים
- 34 להפסיק לצורך קריאת שמע, בדומה לחברי רבי שמעון בר
- 35 יוחאי, כדלהלן ס"ג] – "כשאתה מתפלל אל תעש תפלתך
- 36 קבע אלא רחמים ותחנונים...": אכן "אין מפסיקין

לקמן בפנים סעיף ד"ה.

(11) ראה בס' דרישת מרדכי (אמסטרדם, תקכ"ז) לאבות, דג' הוראות המשנה קאי במי שעוסק בתורה בקביעות, שאל תאמר שגם בזמן ק"ש ותפלה יהי' עוסק בתורה בשביל שתורתו אומנתו, ואל ימהר בתפלתך כדי ללמוד, ואל תאמר שאתה נעשה רשע שמבטל תורה – כי דוקא רשב"י וחביריו אין מפסיקין לק"ש ולתפלה, אבל אנו מבטלין.

וראה גם בס' זרוע ימין לאבות (להחיד"א), דהוראת המשנה "הוי זהיר בק"ש ובתפלה" – "כלפי מי שתורתו אומנתו מדובר" [אלא ששם מפרש שגם תורתו אומנתו יש לו להפסיק לק"ש – לאפוקי מהירושלמי שהובא לקמן בפנים, וכן להיות זהיר בתפלה – כי גם הם מתפללים אם רוצים. ומציין לספרו ברכי יוסף אור"ח סי' ע', עיי"ש].

(12) שבת יא, א. טושו"ע (ואדה"ז) אור"ח סו"ס ק. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ד"ה.

(13) ברכות פ"א סה"ב. שבת פ"א סה"ב.

(14) שאינם באותו הגדר דתורתם אומנתם. וראה שבת (וירושלמי) שם: א"ר יוחנן כגון אנו מפסיקין לק"ש ולתפלה. ולהעיר מרמ"א אור"ח ס"ז ס"ח, ואדה"ז שם ס"ז.

(15) ולהגורסים (ראה לעיל הערה 2) "הוי זהיר בק"ש" (ולא – "ובתפלה") – יש לומר, שב' בבות הראשונות הן הוראות לחביריו: הא' – שיהיו זהירים בק"ש (אף שהוא עצמו אינו מפסיק לק"ש), והב' – "וכשאתה מתפלל כו", ככפנים.

(1) משנה יג.

(2) ברש"י ומח"ו לא גרסי "ובתפלה" (וראה רבינו יונה ותיו"ט). אבל אדה"ז בסידורו נקט כהגירסא שבפנים. וראה לקמן הערה 15.

(3) ב"ק ל, א.

(4) ראה מפרשי המשנה.

(5) להדיועות דמצות תפלה היא דרבנן (רמב"ן בהשגותיו לסה"מ צ"מ"ע ה'. וכן דעת רוב הפוסקים – מג"א אור"ח סי' קו סק"ב. וראה לקו"ת בלק ע, סע"ג ואילך). אבל ראה תניא פנ"ג, מכתב אדה"ז להר"א משקלאוו (נדפס בבית רבי ח"א כ, א ס' אגרות קודש אדה"ז (קה"ת, תש"מ) ע' לב ואילך)). ועוד. ואכ"מ.

(6) דק"ש ענינה קבלת עול מלכות שמים (ברכות פ"ב מ"ב. שם כ, ריש ע"ב. ובכ"מ). ותפלה היא עבודה שכלב (תענית בתחלתה), ו"רחמי ניהו" (ברכות שם), ועוד. וראה מפרשי המשנה.

(7) פ"ד מ"ד. וראה שו"ע אדה"ז אור"ח סצ"ח ס"ג ובמ"מ שם.

(8) כפי' הרמב"ם, ועוד (ראה מדרש שמואל). וראה תניא רפ"א.

(9) ובאבות דר"ג ספ"ז לא הובא בבא זו.

(10) מתלמידי ריב"ז שוננו במשנה ח' (לגירסת אדה"ז – מ"ט). וכאמרו (משנה יו"ד) "חם (החמשה תלמידים) אמרו שלשה דברים".

וצע"ג כסה"ד ע' רשב"י (אות א') שציין למשנה זו (וראה שם אות כ' מס' היוחסין). וראה מדרש דוד לאבות (לר' דוד הנגיד – נכד הרמב"ם), שמפרש דר"ש כאן הוא רשב"י [ולא העיר, שרק במשנה ר"ר יהושע אומר עין כו"מ מפרט ומפרש ר"ר יהושע ע"ה ה' מכלל חמשה התלמידים שנוכרו לעיל"]. וראה

שמעון בן יוחי על ידי שהיה חדיד²⁴ בדברי תורה לפיכך
אינה חביבה (עליו) (קריאת שמע) יתר מדברי תורה.²⁶
לפי זה ניתן לומר, שרק רבי שמעון בר יוחאי עצמו²⁵
לא הפסיק לצורך קריאת שמע, כדיוק הלשון "רבי שמעון
בן יוחי על ידי שהיה חדיד בדברי תורה.. אינה חביבה
עליו..."²⁶, ואילו חבריו כן הפסיקו לצורך קריאת שמע.
וגם אצל רבי שמעון בר יוחאי עצמו, יש לומר, שהיה
הבדל בין התקופה שלפני שהותו במערה לבין התקופה
שלאחר יציאתו²⁷ – שאי הפסקתו לצורך קריאת שמע
החלה רק לאחר יציאתו מן המערה²⁸, כאשר הגיע למעלה
האמיתית של "שינון" ו"חידוד" בלימוד התורה, כמסופר
בגמרא במסכת שבת²⁹.
ויש לומר, שרבי שמעון בן נתנאל היה בדומה לרבי
שמעון בר יוחאי, כפי שהיה לאחר יציאתו מן המערה,
כדלהלן. ולפיכך הוא לא הפסיק לצורך קריאת שמע.

ד.

רבי שמעון סתם

ענין זה, שאצל רבי שמעון בן נתנאל היה הענין של
"תורתו אומנתו" כאצל רבי שמעון בר יוחאי, ושזוהי
הנקודה המקשרת בין שלוש ההוראות שבמשנתו, רמוז
בכך שאין מוזכר כאן שם אביו של בעל המאמר – רבי
שמעון בן נתנאל בשמו המלא, כרגיל – אלא רבי שמעון
סתם, ובדרך כלל רבי שמעון סתם הוא רבי שמעון בר
יוחאי³⁰.
אמנם, בפשטות אין המשנה צריכה להזכיר זאת
בפירושה, כי משנה זו היא בהמשך למשניות הקודמות

1 לתפלה", אבל "כשאתה מתפלל" – בזמן שהם ככל זאת
2 מתפללים¹⁶, כידוע שגם מי שתורתו אומנתו מתפלל מפעם
3 לפעם¹⁷, לא תהא התפלה באופן של "קבע", שבשעת
4 הקיום חושב האדם "מתי אפרוק מעלי עול זה"¹⁸, ויוכל
5 לשוב ללימוד התורה¹⁹, אלא באופן של "רחמים
6 ותחנונים".
7 בדומה לכך גם ההוראה השלישית "ואל תהי רשע
8 בפני עצמך" קשורה למעלת רבי שמעון בן נתנאל,
9 ש"תורתו אומנתו", כדלהלן בסעיף י'.

ג.

רק רשב"י לאחר יציאתו מן המערה לא הפסיק לצורך קריאת שמע

10 על הסבר זה למשנה "הוי זהיר בקריאת שמע" ניתן,
11 לכאורה, לשאול: דעת רבי שמעון בר יוחאי "לקריאת
12 שמע אין אנו מפסיקין" מובאת רק בתלמוד הירושלמי,
13 ואילו לדעת התלמוד הבבלי¹², וזוהי ההלכה¹², גם מי
14 ש"תורתם אומנתם" – ואפילו כגון רבי שמעון בר יוחאי
15 וחבריו – "מפסיקין לקריאת שמע"?
16 ההסבר לכך הוא: לפי הכלל²⁰ שיש להשוות בין
17 הבבלי לבין הירושלמי ככל האפשר, גם כאשר יש צורך
18 בפירוש דחוק²¹ קצת, סביר לומר, שגם כאן אין זו מחלוקת
19 בין התלמוד הבבלי לירושלמי, אלא זהו הבדל בין רבי
20 שמעון בר יוחאי עצמו לבין "חבריו"²²:
21 לדעת רבי שמעון בר יוחאי אין להפסיק מלימוד תורה
22 לצורך קריאת שמע, כי "זה (תלמוד תורה) שינון וזה
23 (קריאת שמע) שינון, ואין מבטלין שינון מפני שינון"²³,
24 וכדברי הירושלמי בהמשך הענין לפי אחד התירושים "רבי

תדיר. וראה שירי קרבן לירושלמי שבת שם, דהגירסא חרוד נר' עיקר נובא
בהמשך לתי' הירושלמי "זה שינון וזה שינון", שהוא לשון חידוד, וכמ"ש
בקה"ע שם.

(25) ראה גם המשך תער"ב ח"ב (ע' א'סו), שמקשר דעת רשב"י דאין
מפסיקין לק"ש עם דרגת תורתו אומנתו שלו ש"הי' במעלה ומודר' עליונה".
וראה גם אוה"ת ואתחנן ע' עט"פ.

(26) וגם לתי' הב' בירושלמי "רשב"י כדעתי' כו" – יש לומר, שהוא רק
בתורתו אומנתו בדרגת רשב"י.

(27) ועפ"ז יש לפרש לשון הבבלי "כגון רשב"י וחביריו" – עד שיצא מן
המערה.

(28) ראה עד"ז בס' יד דוד לתוס' מו"ק שם (ושם), שלכן הפסיק לק"ש
בהיותו במערה, כמ"ש בתוס' (הובא לעיל שוה"ג להערה 17).

(29) שם בסוף העמוד.

(30) רש"י שבועות ב, ב ד"ה משמו. רמב"ם בהקדמתו לפיה"מ ד"ה הפרק
הששי. ועוד.

(16) ראה פי' עד"ז במדרש שמואל, ד"כשאתה מתפלל" קאי על תפלת
נדבה.

(17) ראה ר"ה בסופה. ובכרבינו יונה לרי"ף ברכות (ח, א) דרשב"י הי'
מתפלל משנה לשנה*. וראה ניצוצי אורות (להחיד"א) לזח"ב קפח, א. ועוד.

(18) רש"י, רע"ב ועוד כאן. ע"פ ברכות כט, ב.
(19) ראה גם דרישת מרדכי – נעתק לעיל הערה 11.

(20) יד מלאכי כללי שני התלמודים אות י"ד. וש"נ.

(21) ביד מלאכי "רחוק". אבל בכס"מ לפנינו (הל' גירושין פי"ג הי"ח) הוא
כבפנים.

(22) שלמטה מדרגתו. וראה ע"ד החסידות – מאמרי אדה"ז אתהלך-
לאונאי ע' ריא. אוה"ת ויקרא ע' רנו. סה"מ תרכ"ז ע' עדר.

(23) ירושלמי ברכות ושבת שם. הובא בבעל המאור שבת שם. תור"ה כאן
– מו"ק ט, ריש ע"ב (וע"פ המבואר בפנים, דמ"ש בירושלמי הוא רק בנוגע
לרשב"י עצמו – מתורצת קושיית הגליון הש"ס שבת ומו"ק שם).

(24) כ"ה בירושלמי שבת שם. ועד"ז בבעל המאור שם. ובירושלמי ברכות:

(* ראה גם שבת (ג, ב) "בעידן צלוי. ומצלו". ואף שבתוד"ה כגון רשב"י (שבת יא, א) מפרש ד"מצלי דיינו ק"ש" – כבר הקשו, שהרי דעת רשב"י היא שגם לק"ש אין מפסיקין
(כנ"ל בפנים מהירושלמי). וראה יפה מראה לירושלמי ברכות שם. ברכ"י שם, יצחק ירנן (שאלוניקי, תקמ"ז) לרמב"ם הל' ק"ש פ"ב ה"ה – דיש לפרש "בעידן צלוי" בזמן שרצו
להתפלל כו', עיי"ש.

משהו "מעין" סתם⁴⁰ רבי שמעון – רבי שמעון בר יוחאי,²⁵
שטורתו אמתו.²⁶

1.

"תורתו אמתו" - פנימיות התורה

משמעות הענין של "תורתו אמתו" בפשטות הוא (א)²⁷
לגבי הזמן – האדם לומד תורה ללא הפסקה לשום צורך⁴¹.
(ב) ענין זה ישנו גם בלימוד הנגלה של התורה⁴², כפי
שמוצאים אצל רבי שמעון בר יוחאי עצמו, שאפילו
במערה היה עיקר עיסוקו ב"תורת המשניות", ולא ב"ספר
הזהר והתיקונים"⁴³.

אבל נאמר ב"זהר"⁴⁴, שב"תורתם אומנתם" הכוונה
היא לאלה ש"לא זוה שכינתא מנהון כל יומיהן" והם
"דירה לשכינתא", ומכך מובן: (א) המעלה של תורתו
אומנתו מתבטאת בקשר האיכותי⁴⁵ שלו עם התורה, שכל
מציאותו חדורה בתורה, וכל מהותו היא היותו "דירה
לשכינתא". (ב) קשר זה אינו רק עם חכמת התורה, אלא
בעיקר עם נותן התורה – "שכינתא", ולימוד כזה אפשרי
דוקא בלימוד פנימיות התורה, כנאמר ב"תקוני זהר"⁴⁶
שדוקא "מארי קבלה.. עבדין לה דירה" (לשכינה).⁴⁷

זהו היסוד לכך שבתורת החסידות⁴⁷ מבואר הענין של
"תורתו אומנתו", שלימוד התורה הוא באופן של "ואשים
דברי בפין"⁴⁸ – דברי התורה שנאמרים על-ידי הלומד
מיוחסים לקדושברוך-הוא: הלומד אומר דברי תורה
שהקדוש-ברוך-הוא אומרם כביכול. אופן זה של לימוד
נובע מהתבטלות מוחלטת כלפי נותן התורה, עד לאופן של
"דירה לשכינתא".⁴⁸

ספרים הנ"ל, עיי"ש).

(40) וע"ד מ"ש בתיא (פל"ז – מח, ב) ד"בכל תלמוד ירושלמי היא (מצוה
צדקה) נק' בשם מצוה סתם.. מפני שהיא עיקר המצות מעשיות.. שכל המצות
אין מתלבש בהן רק כח א' מנפש החיונית.. אבל בצדקה.. כל כח נפשו החיונית
מלוכש כו".

(41) ראה מג"א או"ח סק"ו סק"ד. שו"ע אדה"ז שם ס"ד. שם ס"ז ס"ז.
תניא ספכ"ג. ועוד.

(42) ראה שו"ע או"ח והל' ת"ת לאדה"ז שנשמנו לעיל הערה 12.

(43) אגה"ק סכ"ו (קמג, א). וראה לקו"ת אחרי כח, א: וכל עסק רשב"י
ה' בנגלה כו'.

(44) ח"ג רלה, ב – שעליהם דוקא נאמר (תצא כב, ו) "לא תקח האם על
הבנים".

(45) להעיר מענין המרכבה דהאבות, דלא רק שהיו מרכבה "כל ימיהם"
(תניא פכ"ג. רפל"ד. פל"ט), כ"א גם "שכל אבריהם כולם" (שם פכ"ג), ו"הם
וכל אשר להם" (שם פל"ט) היו מרכבה.

(46) בהקדמה (א, ב) – ד"על מארי קבלה אתמר לא תקח האם על הבנים".
ומ"ש בזהר הנ"ל "אית מארי משנה" – י"ל הכוונה לאלה שמחברים נסתר
ונגלה (ראה לקמן הערה 49. כסא מלך לתקו"ז שם).

(47) תו"א לה, ד. אוה"ת ויקרא ע' רנו. סה"מ תרכ"ז ע' רעא ואילך. ועוד.

(48) ישע"י נא, טז.

1 בפרק זה, ששם מוזכרים³¹ "חמשה תלמידים" של רבי
2 יוחנן בן זכאי, וביניהם רבי שמעון בן נתנאל, ולאחר מכן³²
3 נאמר "הם אמרו שלושה דברים" – כל אחד מהם אמר
4 שלושה דברים, ומובן מאליו שכשכתוב "רבי שמעון
5 אומר" הכוונה היא לרבי שמעון בן נתנאל³³ –

6 אך, בכל זאת, כיון שכל דבר בתורה מדויק ביותר,
7 ובמיוחד כאשר ההוראות של רבי שמעון כתובות במשנה
8 נפרדת, מספר משניות לאחר הזכרת שמו ושם אביו, ולכן
9 הלומד משנה זו בלבד³⁴ עלול לחשוב בטעות³⁵ שבעל
10 המאמר הוא רבי שמעון בר יוחאי, ומובן, שבפנימיות
11 ההוראות של רבי שמעון בן נתנאל יש חשיבות גם לכך
12 שהוא רבי שמעון (סתם), בדומה לרבי שמעון בר יוחאי,
13 ולא רק לכך שהוא רבי שמעון בן נתנאל.

ה.

שמעון - הבנה והשגה בתורה

14 ההסבר לכך הוא: הטעם הפנימי לכך שרבי שמעון
15 סתם הוא רבי שמעון בר יוחאי הוא, שהשם "שמעון" הוא
16 מלשון שמיעה³⁶, שמשמעותה האמיתית היא הבנה
17 והשגה. הענין של "תורתו אומנתו" – התאחדות היהודי
18 על ידי התורה עד אשר היא "אומנתו" היחידה, אפשרי רק
19 כאשר הוא מבין בתורה בשלימותה, ואז הוא מתאחד עמה,
20 כלשון התניא³⁷, ב"יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו.. להיות
21 לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופנה".

22 מכך מובן גם לגבי כל הנושאים שם זה – כידוע³⁸,
23 שהשמות של כל ישראל, ובמיוחד של התנאים³⁹ וכדומה,
24 מבטאים את מהות עבודתם – שיש אצלם, לפחות בהעלם,

(31) משנה ח (ולגירסת אדה"ז – מ"ט).

(32) משנה יו"ד.

(33) וכמו שלא העתיק שמות האבות דשאר תלמידי ריב"ז – ממשנה ט'
(ולגירסת אדה"ז – מ"י) ואילך.

(34) ולהעיר מספר היוחסין (הובא בסה"ד ע' רשב"י אות ב') "אע"פ שר"ש
סתם בפ"ב דאבות שאמר הוי זהיר בק"ש הוא ר"ש בן נתנאל דבר הלמד
מענינו", וראה הנסמן לעיל הערה 10.

(35) שהרי חלוקת המשניות היא חלוקה ע"פ תורה (ונוגע לדניא – ראה
לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 155 בהערה. וש"נ) – ועכ"ל שלימוד משנה זו
כמו"ש בפ"ע הוא ענין בפ"ע.

(36) ויצא כט, לג. וראה לקוטי לוי"צ אגרות-קודש (ס"ע שלט) לגבי רשב"י.
(37) פ"ה. ומבואר (המשך תער"ב פרק ערה. לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 84
ואילך, וש"נ) דעיקר ענין הפנימיות הוא בשמיעה. ואף שמבואר (אוה"ת
ואתחנן ע' עד ואילך. ובקיצור בהמשך תער"ב שם), שהענין דתורתו אומנתו
הוא בחי' ראי' שלמעלה משמיעה, "אעברה נא ואראה גו" – אז"ל יש לומר:
ה"שמיעה" (השכלה) היא בתורה, וה"ראי'" – באלקות (שבהשכלה). ולהעיר
מהענין ד"רואין את הקולות".

(38) ראה או"ת להה"מ ס"פ בראשית. לקו"ת בהר מא, ג. ועוד. לעיל ע'
372 הערה 27. וש"נ.

(39) להעיר משל"ה יג, א ואילך (בהגה"ה) ע"ד הזכרות שמות שית סדרי
משנה, מדרש ר"ל (אבל אינו מזכיר שמות התנאים כו' – כי מדבר ע"ד לימוד

1 ולפי זה מוכן, שהענין של "תורתו אומנתו" אצל רבי
2 שמעון בר יוחאי, קשור בהיותו מ"מארי קבלה" –
3 ואדרבה: הוא אשר לימד את פנימיות התורה לתנאים
4 האחרים⁴⁹, ולפיכך הוא היה בדרגה הנעלית ביותר של
5 "תורתו אומנתו".

ז.

רשב"י - בהתבטלות מוחלטת תמיד

6 בכך יובן טוב יותר מדוע דוקא רבי שמעון בר יוחאי
7 לא הפסיק מלימוד תורה לצורך קריאת שמע:
8 כדי שלימוד התורה יהיה באופן של "ואשים דברי
9 בפיו", כדלעיל, צריך להגיע לפני כן להתבטלות מוחלטת
10 כלפי אלקות, וזאת על ידי העבודה הרוחנית של קריאת
11 שמע, שמשמעותה מסירות נפש⁵⁰.

12 אבל רבי שמעון בר יוחאי, ובמיוחד לאחר היותו
13 במערה, היה תמיד במצב של התבטלות מוחלטת כלפי
14 אלקות⁵¹, כדבריו⁵² "אנא סימנא בעלמא" – הוא כשלעצמו
15 אינו מציאות כלל אלא רק "סימן" לאלקות. הוא היה
16 "דירה לשכינתא" לגמרי, ולכן נאמר⁵³ עליו "מאן פני
17 האדון הוי' דא רבי שמעון בר יוחאי".

18 ולכן הוא לא היה זקוק להכנה של קריאת שמע כדי
19 שלימוד תורתו יהיה באופן של "תורתו אומנתו"⁵⁴.

ח.

מעלתו של רבי שמעון בן נתנאל באופן ה"פתיחה" של מעשה מרכבה

20 מסופר בגמרא⁵⁵, שרבי אלעזר בן ערך ביקש רשות
21 מרבי יוחנן בן זכאי לחזור בפניו "דבר אחד שלמדתני"
22 בענין מעשה מרכבה, ולאחר ש"פתח רבי אלעזר בן ערך..

(49) ראה סידור דש, סע"ב. מאמר ל"ג בעומר ושלאחריו בהמשך והחרים תרל"א.

וגם "תורתו של רשב"י בנגלה שהיתה תורתו אומנתו פי' כלי שלו שהי' יודע הפנימיות בכל פשוטי ההלכות ובשעה שהי' לומד הי' ממשיך עצמות אוא"ס.. ע"י פנימיות התורה" (המשך תרס"ו ס"ע מה. ועוד), כידוע שרשב"י הי' מחבר סתים וגילאי (נסמן לקמן הערה 51. ועוד. וראה בארוכה לקו"ש [מתמורג] ח"ה ע"ה 131 ואילך). וראה לקו"ש מוטות פד, סע"ג. ועוד.

(50) אזה"ש שם (בריש העמוד). סה"מ תרכ"ז שם.

(51) ראה אזה"ש (ע' רנו) וסה"מ תרכ"ז (ע' עדר) שם, דרשב"י הי' תמיד בכחי' ביטול.. ואפ"ל (ש)דוקא רשב"י לפי שחיבר סתים וגילאי".

(52) זח"א רכה, א.

(53) זח"ב חל, א. וראה בהמצויין בניצוצי זהר (מרגליות) שם.

(54) ראה המשך תער"ב (שבעה עה 25) דרשב"י ס"ל דאין מפסיקין לק"ש "לפי שתורתו אומנתו דרשב"י הי' במעלה ומדרי' עליונה שגם בהנגלה הי' מאיר בו האלקות שבההלכה – והרי ענין זה הוא מצד עוצם הביטול דרשב"י, כמבואר בהמשך תרס"ו שם.

(55) חגיגה יד, ב. ירושלמי שם (פ"ב ה"א).

(56) בירושלמי שם גריס "ר' יוסף הכהן" – אבל בפשטות זהו ר' יוסי הכהן

ורש", אז "ירדה אש מן השמים..." ובהמשך לכך מספרת
הגמרא, שכאשר שמעו זאת רבי יוסי⁵⁶ הכהן ורבי שמעון
בן נתנאל⁵⁷ – "אף⁵⁸ הם פתחו במעשה מרכבה, אמרו יום
א' בתקופת תמוז היה ורעשה הארץ ונראתה הקשת בענן
ויצאה בת קול ואמרה..."⁵⁹.

מכך רואים, שרבי שמעון בן נתנאל היה מ"מארי קבלה", עד כדי כך שעיסוקו במעשה מרכבה גרם לכך
ש"רעשה הארץ... ויצאה בת קול ואמרה..." – הוא
"המשיך" והוריד⁵⁹ את השכינה למטה⁶⁰, ומכך מובן שהוא
היה "דירה לשכינתא".

בין התנאים הנזכרים לעיל, יש לרבי שמעון בן נתנאל
מעלה מיוחדת, אשר על כן דוקא הוא נקרא שמעון בדומה
לרבי שמעון בר יוחאי, כדלעיל בסעיף ג':

רבי אלעזר בן ערך רק חזר על ענין אשר לימדו רבי
יוחנן בן זכאי – "למדתני"⁶¹ – אך לא הוא חידשו. וגם
בין רבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל, אשר דרשו
במעשה מרכבה באופן של "פתחו"⁶², בכח עצמם ובמיוחד
לפי הפירוש הידוע⁶³ "פתח רבי שמעון" וכדומה, שהכוונה
היא לפתיחת ענין וצינור חדש – יש מעלה מיוחדת לרבי
שמעון בן נתנאל ביחס לרבי יוסי הכהן⁶⁴:

כהונה, ההכנה⁶⁵ לעמוד לשרת לפני ה' – מעלתו של
רבי יוסי הכהן – מקבלים בירושה, ולכן גם "פתיחתו"⁶⁶
במעשה מרכבה אינה לגמרי בכח עצמו.

ההוכחה המושלמת לכך שכל מציאותו של האדם
מאוחדת עם אלקות והוא "דירה לשכינתא" היא כאשר
הפתיחה במעשה מרכבה, באופן הגורם ל"רעשה הארץ..."
נעשית לגמרי בכח עצמו. ואת זאת מוצאים דוקא אצל רבי

תלמיד ריב"ז (וראה ג"כ סה"ד ע' ר' יוסי הכהן). ואכ"מ.

(57) כ"ה בירושלמי שם. ובבבלי – ר' יהושע.

(58) לשון הירושלמי שם.

(59) ראה סדור (עה, ג. המשך תרס"ו שם) בפ"י "תורתו אומנתו" – "שע"י לימוד ההלכות הרי ממשיך מאור א"ס.. כמשל כלי האומנות כו".

(60) ראה לקמן בפנים ס"ט ובהנסמן שם.

(61) בירושלמי ליתא תיבת "שלמדתי". אבל דוחק לומר דפליגי במציאות. – בחדא"ג שם (בתי' הב') ש"מדרך ענוה אמר... שלמדתי". אבל לכאורה דוחק הוא. וראה עיין יעקב שם.

(62) אף שהלשון "פתח" איתא גם על ר"א בן ערך – הרי מפורש שם "דבר אחד שלמדתי" (כבפנים). וראה עיין יעקב הנ"ל.

(63) סד"ה כי כאשר תרע"ח.

(64) ולהעיר, שבבבלי משמע שרק ר' יהושע דרש ולא ר' יוסי הכהן. אבל בירושלמי – "אף הם פתחו".

(65) משא"כ בשאר השבטים צ"ל "נרבה רוחו אותו והבינו מדעו וכו'" (רמב"ם סוף הל' שמיטין ויובל).

(66) ועד"ז דר' יהושע (לגירסת הבבלי) – שלוי הי' (ערכין יא, ב. ועוד).

1 שמעון בן נתנאל, שלא היה כהן⁶⁷, אך למרות זאת "פתח"
2 במעשה מרכבה באופן האמור לעיל.

ט.

הקשת בענן בתקופת תמוז - גילויי שכינה נעלה

3 מעלתו של רבי שמעון בן נתנאל, על פני רבי אלעזר
4 בן ערך, בדרשו במעשה מרכבה, מודגש גם בכך, שדוקא
5 כאשר הוא פתח במעשה מרכבה "רעשה הארץ ונראתה
6 הקשת בענן", וזאת בנס, כיון שהיתה זו תקופת תמוז,
7 שהעננים אינם מצויים בה⁶⁸, ולכאורה נדרש הסבר⁶⁹:

8 מסופר בגמרא⁷⁰ על מעלתו של רבי יהושע בן לוי,
9 שלא נראתה קשת בימיו, כיון שהקשת היא סימן לכך שלא
10 יחרב העולם, "ואם יש צדיק גמור בדור אין צריך אות"⁷¹.
11 ואם כך, מהי המעלה בכך שעל ידי עיסוקו במעשה מרכבה
12 "נראתה הקשת בענן"?

13 ההסבר לכך הוא:

14 ב"קשת" ישנם שני ענינים: (א) זוהי אות ברית לכך
15 ש"לא יהיה עוד מבוול"⁷², (ב) על ה"קשת" נאמר⁷³, שזהו
16 "דבר שהוא מוקש ליי", מושווה לקדוש-ברוך-הוא, ולפיכך
17 ההלכה⁷⁴ היא שאסור להביט בה, כי על ידי הבטה הרי

67) בתוספתא ע"ז (פ"ג, ג): מעשה ב"ר"ג הזקן שהשיא את בתו
לשמעון בן נתנאל הכהן. ומדבריו בסה"ד (מס' היוחסין) בע' רשב"ג מוכח
שס"ל שזהו רשב"ג תלמיד ריב"ז.

אבל בפשטות, שמעון בן נתנאל הכהן שבתוספתא שם ה' עם הארץ,
שהרי סיפור הנ"ל בא בהמשך להדין ש"נותן לו (לע"ה) גדולה ופוסק עמו
כו" נוראה חסדי דוד לתוספתא שם (ושם), "ושמא הוא שמעון בן נתנאל
תלמידו של ריב"ז דדינא כהן הוה"ו).

וכן משמע קצת מזה שדוקא ר' יוסי נקרא "ר' יוסי הכהן", ולא רשב"ג.
68) רש"י חגיגה שם. קה"ע לירושלמי שם.

69) ראה גם חדא"ג חגיגה שם.

70) כתובות עז, ב.

71) רש"י כתובות שם.

72) נח ט, ט ואילך.

73) ב"ר פל"ה, ג.

74) חגיגה טז, א. וטושו"ע אר"ח סי' רכט ס"א.

75) חגיגה שם. וראה זח"א עא, ב. זח"ב סו, ב. זח"ג פד, סע"א. ועוד.

76) יחזקאל א, כח (כמובא בחדא"ג שם).

77) ראה זח"א בהקדמה (א, ב) ובהנסמן בניצוצי זהר (שם) ושערי זהר
(מרגליות) לחגיגה יד, ב.

18 הוא "לא חס על כבוד קונו"⁷⁵. ועוד ועיקר (ג) מפורש
19 במעשה מרכבה⁷⁶. אשר בו אנו דנים: כמראה הקשת אשר
20 יהיה בענן... כן מראה... מראה דמות כבוד ה'. ומובן,
21 שגילוי נעלה של השכינה גורם להיראות "קשת בענן"⁷⁷.

22 הענין הראשון של ה"קשת" קיים רק כאשר הקשת
23 מופיעה ביום מעונן, כשהעננים מצביעים על היות יום זה
24 יום של דין⁷⁸,

25 אך העננים והקשת המופיעים על ידי דרישה במעשה
26 מרכבה אינם אות לשלילת ה"דינים"⁷⁹, אלא סימן לגילוי
27 נעלה של השכינה,

28 ולפי זה מובן יותר כיצד היה אצל רבי שמעון בן
29 נתנאל ענין של "תורתו אומנתו", באופן של היותו "דירה
30 לשכינתא".

י.

"אל תהי רשע בפני עצמך" - דוקא בדורו של רבי שמעון בן נתנאל

31 אחד הדברים המתארים את דרגתו הנעלית של רבי
32 שמעון בר יוחאי הוא אמירתו⁸⁰: "יכול אני לפטור את כל
33 העולם כולו מן הדין". וכיון שמהותו של רבי שמעון בר

78) ראה ברכות לב, ב. ועוד.

79) בקה"ע לירושלמי שם, דמה שנראתה הקשת בענן הוא "לומר שכדאי
הן דברים אלו לרחם על הארץ ולכרות עליהם ברית כו" – אבל לפענ"ד צ"ע:
1) איך יפרש הקשת שבמרכבה (ביחזקאל שם, 2) למה לדמותו לקשת דמבול
ולא לקשת מרכבה, דבזה עסקינו.

ובכל אופן גם לפירושו יש לומר, ע"פ משנ"ת בלקו"ש [המתורגם] ח"ד
(ע' 213 ואילך), דמה שלא נראה הקשת בימי ריב"ל הוא להיותו "צדיק גמור
בדור" (רש"י כתובות שם), שהוא מעורב בדור, מתקן מוכן ומטהר אנשי דורו;
ועד"ז מה שרשב"י לא נראתה קשת בימיו (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב. ב"ר
שם, ב. רש"י נח ט, יב. זח"ג טו, א. לו, א. ועוד) – י"ל שזהו מצד מעלתו
שהי' בבחי' יסוד עולם (זח"א רנה, סע"א. ז"ח ר"פ וירא), שלמעלה אפילו
מבחי' "בני עלי" (סוכה מה, ב), ופעולתו ש"כל היכא דהוה מחי ר"א הוי
מסי ר"ש" ואמר "איכא מילתא דבעי לתקוני כו" (שבת לג, סע"ב) נולד העיר
מנצוא"א לזח"א (רכה, א). דרך במחוז רשב"י לא נראה הקשת];

מש"א כ מצד העילוי ד"תורתו אומנתו" שענינו בפשטות – התעסקות
בתורה ולא בהדור**, עם (העולם) שמסביבו (וראה סידור עה, ג"ד) – י"ל,
שמצד עילוי זה נעשה רק "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין" (סוכה
שם), כדלקמן בפנים סעיף י"ד***.

80) סוכה שם.

*) כי אין לומר שכן ר' נקרא בפי הבריות עד שזה נעשה שמו – שהרי במשנה י"ד ו"ב איתא ר' יוסי טתם (בלי הרוספה "הכהן"). ומוכח מזה, שהוספה זו היא כדי להודיע איהו ר' יוסי הוא, וא"כ מדוע הסימן דר' יוסי הוא הכהן, ושל ר"ש – (שם אביו) "בן נתנאל"?

ולפ"ז. גם ממשנה זו ראי' שר' אליעזר בן הורקנוס לא ר' כהן (ראה הרד"ל במבוא לפד"ר א), שהרי גם כאן לא נאמר עליו "הכהן".
אבל אין זו ראי' מוכחת, כי י"ל שהי' באותו מעמד (אף שלא נכלל במנין התלמידים) עוד אחד ושמו שמעון והי' כהן (וכן אחד ששמו יהושע והי' לוי – ולכן נא נק' ר' יהושע כאן "הלוי" (ראה הערה הקודמת)).

**) ולהעיר שהוריד גשמים בדורו (זח"ג נט, ב) לא ע"י דיבור (ותפלה) בצרכי הדור, כ"א בתורה ובמילא ירדו גשמים.
***) במקומות שנשמנו בהערה 51 איתא, דזה שלא נראתה הקשת בימיו הי' מצד העילוי דעסק התורה שלו. ואולי י"ל שזהו מצד מה שפעל ע"י זה על אנשי דורו (כדמשמע בסה"מ תרכ"ו שם – גבי חזקיה). וראה לעיל ע' 331 בפי' "די לעולם אני ואתה" (שבת שם).

שמעון בן נתנאל כרבי שמעון בר יוחאי, המתבטא בשתי
 ההוראות הראשונות במשנה, אשר משום כך הוא מגן על
 דורו ו"סובל כל עוונותיהם" – יש צורך באזהרה "ואל תהי
 רשע בפני עצמך":
 בדרך כלל, ההנהגה לגבי מי שמחשיב עצמו רשע,
 וכתוצאה מכך אינו מתעורר מעצמו לחזור בתשובה, היא
 באופן של "יאה עניותא ליהודאי"⁸⁵ – שמוכאים עליו
 פורעניות ויסורים ר"ל כדי לשברו ולהביאו לחזור
 בתשובה.
 אך לא כן היה בדורו של רבי שמעון בן נתנאל, אשר
 זכותו הגנה עליהם מפני הפורעניות,
 ולכן היה צורך באזהרה מיוחדת "ואל תהי רשע בפני
 עצמך" – שכל אחד יכול וצריך, ובסופו של דבר כל ידח
 ממנו נדח, וכל אחד יחזור בתשובה. ויותר מכך: אין הוא
 צריך להזדקק ליסורים וכדומה, אלא הוא יכול לחזור
 בתשובה מתוך הרחבה וחיי מנוחה ושלוה.
 (משיחות ש"פ בהעלתך,
 שלח ובלק תשכ"ח)

יוחאי התבטא ב"תורתו אומנתו", מובן, שיכולתו לפטור
 את כל העולם כולו מן הדין קשורה לענין של "תורתו
 אומנתו"⁸¹.
 כבר הוסבר בהרחבה⁸² מאמרו של רבי שמעון בר
 יוחאי "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין",
 שזאת לא על ידי יכולתו להשפיע על אנשי דורו לחזור
 בתשובה⁸³, אלא שזכותו שלו היתה גדולה כל כך,
 שהקדוש-ברוך-הוא היה יכול לא להתחשב בעוונות הדור,
 והוא "סובל כל עוונותיהם ופוטרו מן הדין"⁸⁴.
 כיון שגם אצל רבי שמעון בן נתנאל היתה המעלה של
 "תורתו אומנתו" בדומה לרבי שמעון בר יוחאי, כדלעיל,
 הרי גם פעולתו בעולם היתה בדומה לדברי רבי שמעון בר
 יוחאי "יכול אני לפטור כל העולם כולו מן הדין".
 לפי זה יובן גם הקשר של ההוראה השלישית שבמשנה
 – "ואל תהי רשע בפני עצמך" – לשתי ההוראות
 הקודמות:
 דוקא מפני הענין של "תורתו אומנתו" שהיה אצל רבי

(84) רש"י סוכה שם.
 (85) חגיגה ט, ב. ובפ"ה הר"ח שם.

(81) ראה גם לקו"ת מטות פז, ד.
 (82) לקו"ש ח"ד שם (ובהערה 40, 43). וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 152.
 (83) ואז התמי' גדולה שהו"ל לעשות כן בפועל, ולא רק "יכולני".

אגרות קודש

ב"ה ט' תמוז, תשט"ו
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו מיום השני, וממהר הנני לענות עליו מפני שנפתעתי להתחלתו, כי הרי מצוה
 מדאורייתא לבקש על אריכות ימים ושנים טובות, וכיון מחוייבים בזה בודאי שטובה היא לא רק בגשמיות
 אלא גם ברוחניות, ושליחות להביא בקשה זו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
 הנני מקבל ברצון ובשמחה. אבל מה שכותב במכתבו הוא - הרי כבר ידוע אחד משלש עשרה העיקרים
 שמחוייבים שמחכים לביאת משיח צדקנו בכל יום, והוא יוציאנו מגלותנו ויוליכנו נשמות בגופים לארצנו
 הק' ת"ו, ובמילא אין מקום להשאלה ובקשה. והשי"ת ימלא הבקשה הרצוי, ויאריך ימיו ושנותיו בטוב
 ובנעימים ביחד עם זוגתו - שיחיו, ויפיץ עניני החסידות בכלל וענינים הקשורים בכ"ק מו"ח אדמו"ר בפרט
 במחנה הט', אשר אז, ע"פ המובאר ומובן היטב בתניא פרק ה' שהוא יחוד נפלא כו' ולא כערכו נמצא כלל
 בגשמיות, הרי נשמות בגופים מתאחדים יחד עם כ"ק מו"ח אדמו"ר ע"י תורתו והדרכותיו, שבים מסר
 יהיב נפשו, ולא רק הנפש אלא גם רוח נשמה ח"י יחידה, וכמובן גם מאגרת הקדש סימן ז"ך וביאורו.

מוסג"פ חוברת המשך המאסר של כ"ק מו"ח אדמו"ר שנכתב על ידו ובטח יזכה בתוכנו את הרבים
 וזכות הרבים תלוי בו.

בברכה לאיוש"ט ולבשו"ט.

יום ראשון כ' תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 192, פרק ז ואולם דרך... עד עמ' צז, וגדכה וכו'.

42 הַרְחֵמִים – שכן, ישנן שתי בחינות – "אב הרחמן" ו"אב הרחמים":³
 43 "אב הרחמן" היינו האב הרחום, האב שיש בו, כביכול, מדת
 44 הרחמים, ואילו "אב הרחמים" היינו האב של רחמים, מקור הרחמים,
 45 והכוונה היא, הרחמים שאינם מוגבלים ולמעלה ממדת הרחמים
 46 שהיא מדודה ושקולה –
 47 והפירוש כאן הוא שיעור
 48 את המדה העליונה יותר
 49 של רחמים, "רחמים
 50 העליונים", על נַשְׁמָתוֹ
 51 וְנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית, שְׁנִפְלָה
 52 מֵאֲגָרָא רָמָה – מגג גבוה,
 53 כלומר ממדרגה עליונה
 54 ביותר, מ"אין סוף" שהוא חַי
 55 הַחַיִּים בְּרוּךְ-הוּא – ומשם
 56 נפלה הנשמה לְבִרְאָה
 57 עֲמִיקָתָא – לבור עמוק.
 58 "איגרא" ומדרגה בכלל הן
 59 גבוהות, והנשמה באה לא
 60 מ"איגרא" סתם, אלא
 61 מ"איגרא רמה", מדרגה גבוהה ביותר, ונפלה לא בבור סתם, שהוא
 62 מדרגה תחתונה, אלא בבור עמוק, הֵן הַיְכָלוֹת הַטְּמָאָה וְהַטְּמָרָא
 63 אֲחֵרָא, – כמסבר בפרק הקודם, שעל ידי חטאים ועונות יורדת
 64 הנשמה בהיכלות הטומאה וה"סטרא אחרא", ועל האדם לעורר
 65 עליה את הרחמים העליונים, וְעַל מְקוֹרָהּ – של הנשמה, בְּמִקְוֵה
 66 הַחַיִּים, הוּא שֵׁם הַיְי"ה בְּרוּךְ-הוּא; – כאמור לעיל, ששם הו"י הוא
 67 מקור הנשמה, ועל ידי ירידת הנשמה יורדת גם ההשפעה של שם
 68 הו"י בגלות של קליפות ו"סטרא אחרא", הרי שהרחמנות היא גם על
 69 מקור הנשמה, הוא שם הו"י, וְכִמְוֵי שְׁכָנוּתוֹ: "וְיָשֹׁב אֶל הַיְי"ה
 70 וְיִרְחַמְהוּ", – "וירחמהו" הכוונה על שם הו"י, כלומר שיעור
 71 רחמים על שם הו"י, פְּרוּשׁ – מה הכוונה לעורר רחמים על שם הו"י?
 72 – הרי זה: לְעוֹרֵר רַחֲמִים עַל הַשְּׁפָעַת שֵׁם הַיְי"ה בְּרוּךְ-הוּא,
 73 שְׁנִשְׁתַּלְשֵׁל וְיִרְדֶּה תוֹךְ הַיְכָלוֹת הַטְּמָרָא אֲחֵרָא הַטְּמָאִים
 74 לְהַחְיֹתָם, – להמשיך בהן חיות, עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה אָנוּשׁ – החטאים,
 75 וְתַחְבּוּלוֹתָיו, וּמַחְשְׁבוֹתָיו הָרָעוֹת; – שכן, גם על ידי מחשבות
 76 רעות בלבד, ממשיכים חיות ב"סטרא אחרא", וְכִמְוֵי שְׁכָנוּתוֹ:
 77 "מֶלֶךְ אֱסוּר בְּרַחֲמִים" – הקב"ה, מלך העולם, קשור ברהיטים,
 78 בְּרַחֲמֵי מַחָא וְכוּ', פירוש כ"ק אדמו"ר שליט"א: "די קארעטעס –
 79 אפטיילונגען פון מוח וואו עס לויפן די מחשבות (ע"ד רהיטים שרצים
 80 בם המים)", כלומר, במחשבות החולפות של המוח, שגם על ידי
 81 המחשבות החולפות במוח, אם הן מחשבות רעות, הנה על ידי זה
 82 המלך אסור, זה מביא גלות להשפעה שמשם הו"י, הִיא בְּחִינַת

1 פֶּרֶק ז' בפרק הקודם, פרק ו', הסביר רבנו הזקן, ש"תשובה תתאה", שלפי
 2 פירוש הוזר הקדוש הכוונה היא להשיב את ה' תתאה של שם הו"י למקומה
 3 – היא השבת השכינה מגלותה, שכן, על ידי חטאים ועונות נעשה ענין גלות
 4 השכינה, שההשפעה של ה' תתאה שמשם הו"י (היא בחינת השכינה), מקור
 5 הנשמה, נמשכת רחמנא ליצלן
 6 אל היכלות הקליפה וה"סטרא
 7 אחרא", ממנה מקבל האדם
 8 חיות בשעה שהוא עושה חטאים
 9 ועונות, ועל ידי תשובה מחזיר
 10 האדם את ההשפעה ומחזיר את
 11 השכינה מגלותה.
 12 וְאֵלֶּם, דֶּרֶךְ הָאֱמֶת וְהַיִּשְׁרָא
 13 לְבַחֲנִית תְּשׁוּבָה תִּתָּא, הִיא
 14 הִיא תִּתָּא הַנִּזְכָּר לְעֵיל –
 15 הֵם ב' דְּבָרִים דֶּרֶךְ פֶּלֶל. –
 16 הרבי שליט"א (באחת
 17 משיחות הקודש) פירש דברי
 18 רבינו הזקן "דרך האמת
 19 והישר" – שדוקא זוהי הדרך
 20 האמיתית והישרה לתשובה תתאה – על פי מה שלעיל (מיד בפרק
 21 א') אמר רבנו הזקן, שעיקר ענין התשובה הוא "עזיבת החטא", שאם
 22 האדם מחליט בלב שלם שלא לחזור יותר על מעשה חטא זה, הרי
 23 זו כבר תשובה (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכאן – דורש עבודה
 24 והכנה ארוכות – אלא שאף שעזיבת החטא ה"ז כו") אך אין זה
 25 "דרך האמת", שכן, כשתשובה באה שלא בהכנה מתאימה (דבר
 26 שרבנו הזקן עומד להסביר בפרק זה), אפשר אכן שיתעורר בתשובה
 27 ויחליט בלב שלם על עזיבת החטא (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:
 28 "זה" תשובה וכו'), אך לא תהיה לה קיום, וממילא אין זה אמת,
 29 שכן, אמת נקרא דבר שיש לו קיום, כמו שכתוב:¹ "שפת אמת תכון
 30 לעד"², וכדי שהתשובה תהיה באמת (שיהיה לה קיום) נדרשת
 31 ההכנה לתשובה עליה ידון בפרק זה. לכן אומר רבנו הזקן, ש"דרך
 32 האמת" לתשובה תתאה – היא על ידי ההכנה שהוא מסביר אותה
 33 להלן. ומה שרבנו הזקן אומר "דרך הישר" הוא, שכן, אפשר שתהיה
 34 התעוררות תשובה באמת, אך שתבוא לא על ידי דרך ישרה, אלא
 35 על ידי איזו סיבה שהיא, סיבה שהיא עצמה יכולה להיות דבר
 36 שהוא היפך מהכנה לתשובה, כפי שהיה בתשובות של ר' אלעזר בן
 37 דורדיא, שהסיבה להתעוררותו לתשובה היתה על ידי ענין לא טוב
 38 ועל ידי הדברים שאמרו לו אז, לכן אומר כאן רבנו הזקן, ש"דרך
 39 הישר" להגיע לתשובה היא על ידי ההכנות שהוא מסביר אותן
 40 להלן. ושני הדברים הם: הָאֲחֵר, – הדבר הראשון להגיע לענין
 41 התשובה, הוּא לְעוֹרֵר רַחֲמִים הַעֲלִיּוֹנִים – של הקב"ה, מְמִקְוֵה

1. משלי יב, יט. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכב"ח"א ספי"ג". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לקו"ת נשא כג, א. וש"נ". 4. הערת
 כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הש"ס חגיגה ה, ב. וברש"י שבש"ס נשמטה התיבה גג – ואיתא ברש"י דע"י". 5. ישעיה נה, ז. 6. הערת כ"ק
 אדמו"ר שליט"א: "שה"ש ז, ו. ועיין הצ"צ שם. וצ"ע". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הו"ס לתקו"ז תי"ו".

36 נוטלים ממנה את חיותה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב¹¹: "אִם תִּגְבֶּיהָ כִּנְשָׁר וְגו'",
37 ולכן – וְהַכְּשִׁיחַ וְהַחֲכִנְעָה עַד עֵפֶר מִמֶּשׁ – זוֹהִי מִיתָתָהּ וּכְפֻלָּתָהּ.
38 – של הקליפה וה"סטרא אחרא". וְהִינֵנוּ, – על ידי מה שוברים
39 ומכניעים את הקליפה וה"סטרא אחרא"¹² עַל יְדֵי – שהאדם פועל

40 בקרב עצמו "לֵב נִשְׁפָּר

41 וְנִדְבָח", וְלִהְיוֹת "נִבְחָה

42 פְּעִינֵינוּ נִמְאָס" וכו', – שכן

43 כפי שהוסבר בפרק כ"ט

44 בחלק הראשון, עיקר האדם,

45 גם בבנינו, ובפרט באדם

46 החוטא – הוא נפשו

47 הבהמית, ועל ידי שהוא

48 נשבר, נשברת הרי גם נפשו

49 הבהמית (הבאה מקליפה),

50 הרי שעל ידי כך הוא שובר

51 ומכניע את הקליפה ו"סטרא

52 אחרא". וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב

53 בְּהָרַק הַקָּדוֹשׁ¹³ עַל

54 פְּסוּקֵינוּ¹⁴: "זִבְחֵי אֱלֹקִים רִיחַ

55 נִשְׁפָּר, לֵב נִשְׁפָּר וְנִדְבָח

56 וְכו'", – מהו הזבח לשם

57 אלקים? – כאשר יש "רוח

58 נשברה", נשברת רוח

59 הסטרא אחרא, ועל ידי מה

60 נשברת רוח זו? – על ידי "לב

61 נשבר", על ידי כך שיש

62 לאדם לב נשבר, כפי שהוא מפרש מיד להלן, בִּי כָּל קֶרְבֵּן מִן

63 הַבְּהֵמָה – הוּא לִשְׁם הַיְיִה, הִיא מִדַּת הַרְחָמִים, – לכן תמיד

64 נזכר בקרבנות שם היי: "אדם כי יקריב מכם קרבן להוי'", "ריח ניחוח

65 להוי'" וכדומה, אֲכַל לִשְׁם אֱלֹקִים, הִיא מִדַּת הַדִּין – אֵין מִקְרִיבִין

66 קֶרְבֵּן בְּהֵמָה, בִּי אִם – מהו כן ה"זבח" לשם אלקים (הערת כ"ק

67 אדמו"ר שליט"א: דכתב כאן "זבחי אלקים")? לִשְׁפָר וְלִהְיוֹת רִיחַ

68 הַטְּמֵאָה וְהַטְּמֵאָה אַחֲרָה, וְזֶהוּ "רִיחַ נִשְׁפָּרָה" – זֶהוּ "זִבְחֵי אֱלֹקִים",

69 זֶהוּ לִשְׁם אֱלֹקִים. וְהֵאֵיךְ נִשְׁפָּרָה רִיחַ הַטְּמֵאָה אַחֲרָה? בִּשְׁתֵּי לֵב

70 נִשְׁפָּר וְנִדְבָח" וכו'¹⁴.

1 גְּלוּת הַשְּׂכִינָה, – שהשכינה, בחינת מלכות דאצילות, באה על ידי
2 כך בגלות, כְּנֻזָּר לְעֵיל. – בפרק הקודם⁸. וְזֵמֶן הַמְּסַגֵּל לָזֶה – שיוכל
3 האדם להרגיש ברחמנות שעל נשמתו ועל מקורה, ולעורר רחמים
4 העליונים, הזמן המסוגל לכך, הוּא בְּתִקּוּן חֲצוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב

5 בַּסִּידוּר בְּהָעֶרָה, עֵינֵי שָׁם

6 בְּאֵרִיכוֹת. וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב

7 שָׁם: – ב"תקון חצות"

8 "נִפְלָה עֲטֵרַת רֹאשְׁנוּ, אוֹי

9 נָא לָנוּ בִּי חֲמָנוּ". – שעל

10 ידי החטאים, נופלת

11 ה"עטרה", מקור הנשמה.

12 וְלָזֶה נִקְרָא הַקָּדוֹשׁ – בְּרוּךְ

13 – הוּא "מֶלֶךְ עֲלֻיב" בְּפָרְקִי

14 הַיְיִה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב

15 הַרְמֵק וְל, – רבי משה

16 קורדבירו זכרוננו לברכה. בִּי

17 אֵין לָךְ עֲלֻבּוֹן גְּדוֹל מְזֵה¹⁰.

18 – מגלות השכינה בהיכלות

19 הטומאה וה"סטרא אחרא".

20 וּבַפֶּרֶט בְּאֶשֶׁר יִתְבּוֹנֵן

21 הַמְּשַׁבֵּיל בְּגִדְלַת אֵין-סוּף

22 בְּרוּךְ-הוּא, מְמַלֵּא כָּל

23 עֲלָמִין – מחיה כל העולמות

24 בחיות פנימית מותאמת

25 לנברא, וְסוּבֵב כָּל עֲלָמִין,

26 – מקיף כל העולמות, מוחיה

27 אותם בחיות שלמעלה מהם, חיות זו היא רק בבחינה של "מקיף" על

28 העולמות, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי שְׁעוֹר שֶׁכָּלוּ וְהַכְּנָתוֹ – יתעמק

29 בגדולת "אין סוף" ברוך הוא, וְהַמְּרַמֵּר עַל זֶה מְאֹד מְאֹד: – שכן,

30 בהבינו גדולתו של הקב"ה, רק אז ירגיש את הרחמנות הגדולה שעל

31 נשמתו ועל מקורה, ומיהו ה"מלך" שנמצא בגלות ומבויש – הרי זה

32 משפיע עליו מרירות גדולה. זה הראשון משני הדברים שהם "דרך

33 האמת והישר" לתשובה תתאה. וְהַב, – הדבר השני, הוּא: לִבְשֵׁשׁ

34 וְלִהְיוֹת עֲלֵי הַקְּלִפָּה וְהַטְּמֵאָה אַחֲרָה, אֲשֶׁר כָּל חַיּוֹתָהּ הִיא רַק

35 בְּחַיִּית נִפְשוֹת וְהַנִּפְחָה, – וממילא, כשמכניעים ושוברים אותה,

אגרת התשובה

גלות השכינה כנ"ל. וזמן המסוגל לזה הוא בתיקון חצות כמ"ש בסידור בהערה ע"ב. וז"ש שם נפלה עטרת ראשנו אוי נא לנו כי חטאנו. ולכן נקרא הקדב"ה מלך עלוב בפרקי היכלות כמ"ש הרמ"ק ז"ל כי אין לך עלבון גדול מזה. ובפרט כאשר יתבונן המשכיל בגדולת א"ס ב"ה ממכ"ע וסכ"ע כל א' וא' לפי שיעור שכלו והבנתו יתמרמר ע"ז מאד מאד: והב' לבטש ולהכניע הקליפה וס"א אשר כל חיותה היא רק בחי' גסות והגבהה כמ"ש אם תגביה כנשר וכו'. והביטוש וההכנעה עד עפר ממש זוהי מיתתה וביטולתה. והיינו ע"י לב נשבר ונדכה ולהיות נבזה בעיניו נמאס וכו'. וכמ"ש בזה"ק ע"פ זבחי אלקי' רוח נשברה לב נשבר ונדכה וכו'. כי כל קרבן מן הבהמה הוא לשם הוי' היא מדת הרחמים. אבל לשם אלקים היא מדת הדין אין מקריבין קרבן בהמה כ"א לשבר ולהעביר רוח הטומאה והס"א וזהו רוח נשברה. והאיך נשברה רוח הס"א. כשהלב נשבר ונדכה וכו'.

8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויש לעיין בכ"ז בח"א פמ"ה (ובהגהות לשם – להצ"צ איכה ע' 22 [אנחה"ת נ"ך ח"ב ע' א' גנ]) בהשנינויים וכו'". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פי"ח". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נקרא כו' גדול מזה (ר"ח ש' היראה ספ"י – בשם "מורי" היינו הרמ"ק – הובא בשל"ה ש' האותיות מע' הלל, ובס' משנת חכמים לר"מ חאגיז סי' קעג)". 11. ירמיה מט, טז. עובדיה א, ד. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויקרא ה, א". 13. תהלים נא, יט. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ג"כ – מהמובן מזה"ק".

יום שני כ"א תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צו, והאיך נשבר הלב... עד עמ' 194, כנודע).

1 והאיך נשבר הלב ונרצה? הנה, מעט מועיר הוא על ידי
2 סגופים ותעניות, בדורותינו אלה שאין לנו כח להתענות
3 הרבה בדרך המלך, – שצם הרבה, ועל ידי כך, הסיר לגמרי את
4 נפשו הבהמית שמצד הקליפה, במאמר רבותינו וזרונם לברכה¹⁵
5 על פסוק¹⁶: "ולבי חלל
6 בקרבי" – שתרנו בתענית
7 – שהרג את היצר הרע
8 בתענית, ואילו אנו, שאין¹
9 בכוחנו לצום הרבה, רק²
10 מעט מזעיר בא על ידי³
11 תעניות וסיגופים. אך עקר⁴
12 הכניעת הלב, להיות נשבר⁵
13 ונרצה והעברת רוח⁶
14 הטמאה וסמטא אחרא⁷,
15 הוא להיות מ"מארי⁸
16 דחשכנא בעמק תדעת, –⁹
17 לעשות חשבון צדק, כפי¹⁰
18 שעושה בעל החשבון,¹¹
19 הבעל הבית עצמו, שנוגע לו¹²
20 החשבון ביותר, להעמיק¹³
21 דעתו ובינתו שעה אחת¹⁴
22 בכל יום או לילה לפני¹⁵
23 תקון חצות, להתבונן¹⁶
24 במה שפעל ועשה¹⁷
25 בחטאיו בחינת גלות¹⁸
26 השכינה בנזכר לעיל, –
27 שעל ידי חטאים גורמים

אגרת התשובה

והאיך נשבר הלב ונדכה. הנה מעט
מועיר הוא ע"י סיגופים ותעניות בדורותינו אלה שאין
לנו כח להתענות הרבה כדוד המלך כמאמר רז"ל
ע"פ ולבי חלל בקרבי שהרגו בתענית. אך עיקר
הכניעת הלב להיות נשבר ונדכה והעברת רוח הטמאה
וסמטא הוא להיות ממארי דחושכנא בעומק הדעת
להעמיק דעתו ובינתו שעה אחת בכל יום או לילה
לפני תיקון חצות להתבונן במה שפעל ועשה בחטאיו
בחי' גלות השכינה כנ"ל וגם [גרם] לעקור נשמתו
ונפשו האלקי מחיי החיים ב"ה והורידה למקום הטמאה
והמות הן היכלות הסמטא ונעשית בבחי' מרכבה
אליהם לקבל מהם שפע וחיות להשפיע לגופו כנ"ל.
וזהו שאמרו רז"ל רשעים בחייהם קרויים מתים כלומר
שחייהם נמשכים ממקום המות והטומאה (וכן מ"ש
לא המתים יהללו כו' אינו כלועג לרש ח"ו אלא
הכוונה על הרשעים שבחייהם קרויים מתים שמבלבלים
אותם במחשבות זרות בעודם ברשעים ואינם חפצים
בתשובה כנודע).

28 לגלות השכינה, ונם [גרם] לעקור נשמתו ונפשו האלקית מחיי
29 החיים ברוך-הוא, – מהקב"ה שהוא חיי החיים, והורידה למקום
30 הטמאה והמות, הן היכלות הסמטא אחרא, ונעשית – הנשמה,
31 בבחינת מרכבה אליהם – כמו שמרכבה בטלה לרוכב המנהיג
32 אותה, כך בטלה נשמתו לטומאה ולקליפות מהן היא מושכת את
33 חיותה, לקבל מהם שפע וחיות להשפיע לגופו, בנזכר לעיל. –
34 שהשפע והחיות לגוף החוטא, באים מ'קליפה' ו'סטרא אחרא'.
35 וכשהוא מתבונן ומתעמק בכל זה, נוצרת בו הכניעת הלב ולב נשבר,

36 שכפי שנאמר לעיל זהו הזבח¹⁸ לשם אלקים. וזהו שאמרו רבותינו
37 וזרונם לברכה¹⁹: "רשעים בחייהם קרויים מתים", כלומר –
38 "בחייהם", הכוונה בתוך החיות שלהם, שהחיות עצמה היא ענין של
39 מיתה, שחייהם נמשכים ממקום המות והטמאה, – מדיכולות
40 ה'סטרא אחרא', ענין של
41 טומאה ומות, היפך החיות
42 של קדושה. (וכן מה
43 שכתוב²⁰: "לא המתים
44 יהללו גו'", אינו כ'לעג
45 לרש' חס ושלום²¹, – אין
46 הכוונה למתים ממש, שכן,
47 כשאומרים על מתים ממש
48 שאין הם יכולים להלל את
49 ה', יש בכך משום לעג להם,
50 אלא הכוונה על הרשעים
51 שבהייהם קרויים מתים, –
52 ועליהם אומרים, שאין הם
53 יכולים להלל את ה',
54 שמשללם איתם
55 במחשבות זרות בעודם
56 ברשעים, ואינם חפצים
57 בתשובה כנודע). – שגם
58 בשעה שהרשע רוצה להלל
59 את ה', מבבלבים אותו
60 במחשבות זרות, שההילול
61 לא יהא כדבעי, ומשום כך
62 אומרים עליהם "לא המתים
63 יהללו גו'". הנה כל האמור, צריך להביא אותו להיות "לב נשבר",
64 כשהוא מתבונן שהוא כרת את נשמתו ונפשו האלקית, מחיי החיים
65 ברוך הוא, והורידה למקום מיתה וטומאה – זאת במי שעבר על
66 איסור שיש בו כרת ומיתה בידי שמים, שכפי שהוסבר לעיל, נכרתת
67 על ידי כך הנפש משרשה. להלן, מוסיף רבנו הזקן, שגם מי שלא
68 עבר על איסור שיש בו כרת או מיתה בידי שמים – יכול גם הוא
69 למצוא את עצמו, שכרת את נפשו האלקית מחיי החיים, בדוגמא
70 כפי שהדבר הוא בכרת או במיתה בידי שמים:

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ירושלמי ברכות בסופה. וכנזכר גם בח"א פ"א". 16. תהלים קט, כב. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אף שבדוחק י"ל שהכוונה שעה אחת וע"ד השחי' קודם התפלה". 18. על מה שרבנו הזקן משתמש כאן במלה "זבח" (ולא "קרבן") מעיר הרבי שליט"א: "ראה בזה"ק שם – קרבן אלקים לא כתיב". 19. ברכות יח, ב. 20. תהלים קטו, יז. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דאיסור גמור הוא ועד כ"כ שאחז"ל לא יהלך כו' (ברכות יח, א)".

יום שלישי כ"ב תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 194, ואף מי שלא עבר... עד עמ' צה, כולן.

40 אינם נחשבים בעיניו כעבירות חמורות, אבל, מפני שהוא עובר
41 עליהם פעמים רבות, הרי זה כמו הרבה מחיצות דקות המכסות כמו
42 מחיצה אחת עבה, או יותר מאשר מחיצה אחת עבה, ומכלל שכן –
43 העוונות המפורסמות מדברי רבותינו זכרונם לברכה, שהן ממש
44 בעבודה זרה וגלוי עריות
45 ושפיכות דמים, כמו²⁵ –
46 העלמת עין מן הצדקה,
47 כמו שכתוב²⁶: "השמר לך
48 פן יהיה דבר עם לבבך
49 כלעל גו'", – להימנע
50 מענין של צדקה, ו"כלעל",
51 – אומרים רבותינו ז"ל, היא
52 עובדי עבודה זרה²⁷
53 וכו', – הרי שהעלמת
54 עין מן הצדקה נחשבת
55 כמו עבודה זרה; והמספר
56 בגנות חבדו, היא לשון
57 הרע, השקולה בעבודה
58 זרה וגלוי עריות ושפיכות
59 דמים²⁸, וכל הנוגע באלו
60 עובדי עבודה זרה²⁹, וכן
61 מי שיש בו נפשות הרוע³⁰,
62 ובהנה רבות בגמרא, –
63 למרות שלגבי העונש אין
64 עבירות אלו דומות לעבודה
65 זרה (עליה מגיע הרי מיתת
66 בית דין, מה שאין כן על
67 עבירות אלו), אך לגבי
68 הפגם הרוחני שהן פוגמות
69 בנפש, הן דומות לחטאים
70 החמורים – עבודה זרה,
71 גילוי עריות ושפיכות דמים,
72 ותלמוד תורה – העבירה של ביטול תלמוד תורה שוקלת כנגד
73 כלן, – כנגד כל העבירות האמורות, כמאמר רבותינו זכרונם
74 לברכה³¹: "ותר הקדוש-ברוך-הוא על עבודה זרה וכו'". – גילוי
75 עריות ושפיכות דמים ולא יותר על עין ביטול תורה, הרי שעל
76 ידי כל העבירות הללו – למרות שהן אינן עבירות שיש בהן כרת
77 או מיתה בידי שמים, אף על פי כן, מנתקות הן את הנפש האלקית
78 ממקורה בחיי החיים ברוך הוא. ולכן סידרו בק"ש שעל

1 ואף מי שלא עבר על עון כרת, וגם לא על עון מיתה בידי
2 שמים שהוא הוצאתו ורע לבטלה ובהאי גו'א, – וכדומה,
3 אלא – עבר על שאר עבירות קלות, אף על-פי-כן מאחר שהן
4 פוגמים בנפשם ונפש האלקית, ובמשל פנימת ופסיקת חבלים
5 דקים בגזר לעל –
6 בפרק ה' ש"חבל ההמשכה
7 של הנשמה, הוא כמו
8 חבל השזור מתרי"ג (613)
9 פתילות, ובשעה שהוא עובר
10 על אחת מתרי"ג המצוות,
11 הרי זה כניתוק פתילה
12 אחת מהחבל, הרי ברובי
13 החטאים יכול להיות פגם
14 כמו בלאו אחד שיש
15 בו כרת או מיתה,
16 ואפילו בבפילת חטא
17 אחד פעמים רבות מאד²²,
18 כמו שהמשיל הנביא
19 החטאים לעין המאפיל
20 – על, אור השמש, כמו
21 שכתוב²³: "מחיתי כעב
22 פשעך" – הם עבירות
23 חמורות, [המבדילים] בין
24 פנימית השפעת שם
25 הוי"ה ברוך-הוא לנפש
26 האלקית, בהבדלת עין
27 עב וחשוד, המבדיל בין
28 השמש לארץ ולדרים
29 עליה²⁴ על הרך משל;
30 – ומה שכתוב: "וכענן
31 חמאתך" – כענן קל,
32 מחיתי, חטאתיך, – הן
33 עבירות קלות שאדם דש בעקביו, המבדילים בהבדלת עין
34 קל וקלוע על הרך משל. והנה, כמו שבמשל הזה, – מכיסוי
35 אור השמש, אם משים אדם נגד אור השמש בחלון מחצות
36 קלות וקלושות לרב מאד, – מחיצות רבות דקות, הן מאפילות
37 – על אור השמש, כמו מחצה אחת עקב, ויותר – מכך, ובה
38 ממש הוא בנמשל – בעבירות המשולות לעננים המעיבים על
39 אור השמש, בכל עונות שאדם דש בעקביו. – מפאת שהם

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכידוע הרא" ע"ז מר"ן (לפס"ד – בשו"ע או"ח סשכ"ח סט"ז – דאדה"ז) דאיסור מה"ת פחות מכשיעור אבל כמה פעמים – חמור מאיסור סקילה! (ומזה ראי' לא רק שהוא "כמו", אלא גם "ויותר" כדלקמן). 23. ישעיה מד, כב. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מיותר. וי"ל דזהו כבנמשל – ב' הענינים: ה"א תתאה (מל', ארץ), נפה"א (דרים עלי'). 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כתובות סח, א". 26. ראה טו, ט. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"כ הוא ע"פ גמרא שם וסנה' קיא, ב". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ערכין טו, ב". 29. זח"ב קפב, ב. רמב"ם הלכות דעות פ"ב ה"ג. 30. ראה סוטה ה, א. 31. פתיחתא לאיכה רבה אות ב' (בתחלתה). ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז.

1 המטה³², לקבל עליו ד' מיתות בית-דין וכו'. – סקילה, שריפה,
2 הרג וחנק, וזאת גם על מי שלא עבר אף פעם על עבירות שעונשן
3 מיתת בית דין, שכן, ישנן הרבה עבירות הפוגמות בנפש כמו
4 העבירות שיש בהן עונש מיתת בית דין; מלבד שעל פי הפסוק, –

5 על פי ה"קבלה", כל הפוגם

6 באות יו"ד של שם הוי"ה

7 – באלו נתחייב סקילה,

8 והפוגם באות ה"א –

9 הראשונה של שם הוי",

10 באלו נתחייב שריפה,

11 והפוגם ובאות וי"ו – של

12 שם הוי", באלו נתחייב הרג,

13 – והפוגם ובאות ה"א³³

14 אחרונה – של שם הוי",

15 באלו נתחייב חנק;

16 והמבטל קריאת שמע –

17 פוגם באות יו"ד, ותפלין – המבטל מצות תפילין, פוגם באות

18 ה"א, – הראשונה של שם הוי", וציצית – המבטל מצות ציצית,

19 פוגם באות וי"ו, – של שם הוי", ותפלה – המבטל מצות תפלה,

20 פוגם באות ה"א – אחרונה של שם הוי", וכו'. – הרי, גם אם לא

אגרת התשובה

המטה לקבל עליו ד' מיתות ב"ד וכו'. מלבד שעפ"י
הסוד כל הפוגם באות יו"ד של שם הוי' כאילו נתחייב
סקילה והפוגם באות ה"א כאילו נתחייב שריפה ובאות
וי"ו כאילו נתחייב הרג ובאות ה"א אחרונה כאילו
נתחייב חנק, והמבטל ק"ש פוגם באות יו"ד ותפילין
באות ה"א וציצית באות וי"ו ותפלה באות ה"א וכו'.
ומזה יכול המשכיל ללמוד לשאר עונות וחטאי' וביטול
תורה כנגד כולן;

עבר על שום עבירות חמורות שיש בהן מיתת בית דין, ישנן גם
עבירות אחרות שעל פי "קבלה" פוגמות בנפש באותה מדה של
העבירות החמורות שיש בהן מיתת בית דין. ולכן על האדם לקבל
על עצמו בקריאת שמע, ד' מיתות בית דין, כדי לתקן את הפגם

שפגם בנפשו. ומזה יכול

המשכיל ללמוד – בקשר

לשאר עונות וחטאים, –

הערת כ"ק אדמו"ר

שליט"א: "לאיזה אות

שייכים – ובמילא לאיזה מד'

מיתות ב"ד" – ובפסול תורה

כנגד פלן: – הנה מכל זה

יכול האדם להגיע ל"לב

נשבר", בהתבוננותו בדעתו

בפגם שפגם גם על ידי

חטאים אחרים (ולא רק על

ידי חטא שיש בו כרת ומיתה בידי שמים). וזה הדבר השני המביא

ל"תשובה תתאה" – ה"לב נשבר" שיש לו, השובר ומסיר את "רוח

הטומאה" וה"סטרא אחרא", וממילא אפשר לו אז לחזור בתשובה

ב"אמת", בחרטה על העבר וקבלה טובה על להבא.

יום רביעי כ"ג תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צח, פרק ח והנה אחריו... עד עמ' צח, מלפפתו וכו'.

על פחינת אלקות שבנפשו ושלמעלה, – במקור נשמתו, כנוכר
לעיל. – בפרק ז' – שהרחמנות היא גם על נפשו האלקית וגם על
מקור נשמתו למעלה. וכו' יעורר רחמים העליונים מ"ג מדות
הרחמים, הנמשכות מרצון העליון ברוך-הוא, הנרמז בקוצו

של יו"ד, – של שם הוי",

שלמעלה מעלה מרחינת

הנשפעת הנשפעת

מאותיות שם הוי"ה. –

כאמור בפרק הקודם, פרק ז',

ישנן עבירות הפוגמות באות

יו"ד של שם הוי' או באות

ה"א וכו' – ועל ידי הפגם,

נפסקת ההשפעה משם הוי",

שממנה באה חיות ליהודי,

ונמשך ממנה חיות ל'קליפה'

ו"סטרא אחרא". אך בשעה

שהוא ממשך רחמים העליונים מ"ג מדות הרחמים, שהם באות

מהרצון העליון שלמעלה משם הוי' – בא על ידי כך התיקון באותיות

של שם הוי' ובהשפעת שם הוי' על נשמתו, כפי שרבונו הזקן מפרט

מיד: ולכן – מפני שהן באות מדרגה זו, ה"ג מדות הרחמים מנקים

כל הפגמים, וכמו שכתוב: – לגבי י"ג מדות הרחמים: "נשא עון

41 פרק ח בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן שני דברים המהווים הדרך
42 האמיתית והישרה להגיע ל"תשובה תתאה": – ההתבוננות ברחמנות הגדולה
43 שעל נשמתו (ועל מקור נשמתו); – וחשבון הנפש והתעמקותו בענין גלות
44 השכינה, שהוא גרם על ידי חטאי' חשבון נפש זה, מביא את האדם להיות

45 בעל "לב נשבר", שיש לו לב

46 שבור, ובכך הוא שובר את רוח

47 ה"סטרא אחרא".

48 והנה, אחרי העמקת

49 תדעת ככל הנזכר לעיל,

50 – ברחמנות הגדולה שעל

51 נפשו האלקית ועל מקורה,

52 ובמה שגרם על ידי חטאי'

53 יוכל לבקש באמת

54 מעמקא דלבא – מעומק

55 הלב, את הבקשה שבפסוק:

56 "ברך רחמיך מזה פשעי

57 וגו'", – זה הרי פסוק בפרק התהלים שאומרים בשעת "תיקון

58 חצות" וגם ב"קריאת שמע שעל המטה", שלפניהם הוא הזמן

59 המסוגל לחשבון הנפש (כפי שאמר לעיל). הרי אחרי חשבון הנפש

60 שלפני תיקון חצות או לפני קריאת שמע שעל המטה, יכול האדם

61 לבקש באמת בקשה זו. כי אזי תקבע בלבו באמת גדל הרחמנות

32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות לאגה"ת (שאינן ענינה ב" התפללות) – כי קשעה"מ ענינה גם חשבון הנפש ותשובה (ראה ג"כ

ח"א ספ"ז)". 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שמביא כאן – ובב' הפעמים – הוי' שבמילואו בגימ' נד. [בסידורו – מובא בלא מילין]."

1. תהלים נא, ג. 2. שלח יד, יח.

- 1 וּפְשַׁע וְנִקְהָ, וְשׁוּב אֵין יְנִיקָה לְחִיצוֹנִים – לקליפות, וְחֲסִמָּא
2 אַחֲרָא מְהַשְׁפַּעַת הָא תַּתְּאָה, כְּנֻזְרָא לְעִיל – שעל ידי החטאים
3 והעונות, יש להן יניקה מזה
4 תתאה של שם הוי' אך
5 כאשר נמשך מ"ג מדות
6 הרחמים – מנקה הדבר את
7 העונות והפשעים ואין להן
8 יותר יניקה מזה תתאה.
9 (וְכֹה תִּשׁוּב הָא תַּתְּאָה
10 לְמִקְוֵה, לְהַתִּיחַד בִּיהּ, וְ
11 וְרִי לְמִכִּין). – זוהי משמעות
12 המלה "תשובה" – "תשוב
13 ה'" – שהיא האחרונה של שם הוי' שבה לשלש האותיות הקודמות
14 לה בשם הוי' להיות מאוחדת אתן. וְכֵן מִמֶּשׁ – נעשה לְמִטָּה כְּנֻזְרָא
- הַאֲלָקִית שְׂבָאָדָם, שׁוּב אֵין עֲוֹנוֹתֵיכֶם מִכְּדִילִים, – בין הנפש לבין
אלקות, וְכִמּוֹ שְׂבָתוֹב² – לגבי י"ג מדות הרחמים: "יְנִיקָה" –
מפרשים חכמינו ז"ל³ –
"מִנְקָה הוּא לְשָׁבִים",
לְרַחֵן וּלְנָקוֹת נַפְשָׁם
מִלְבוּשִׁים חֲצוּאִים, הֵם
חֲחִיצוֹנִים – הקליפות
המקיפות את האדם על ידי
חטאים ועונות, כְּמֹ
שְׂבָתוֹב כְּנֻזְרָא: "מִלְפַּפְתּוֹ"
וְכוּ". – העבירה מלפפת
ומקיפה את האדם ונעשית
לבוש לאדם החוטא – והכוונה לטומאה של העבירה, המקיפה את
האדם כמו לבוש – והתשובה מנקה אותו מלבושים צואים אלה.

אגרת התשובה

להחיצונים והסמ"א מהשפעת ה"א תתאה כנ"ל (ובזה
תשוב ה"א תתאה למקומה להתייחד ביה"ו וד"ל).
וכן ממש למטה בנפש האלקית שבאדם שוב אין
עונותיכם מבדילים וכמ"ש ונקה מנקה הוא לשבים
לרחוץ ולנקות נפשם מלבושים הצואים הם החיצונים
כמ"ש בגמ' מלפפתו וכו'.

יום חמישי כ"ד תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צח, ומאחר שרוח עברה... עד עמ' 196, למלכא וכו'.

- 29 ומאחר שְׁרוּחַ עֲבָרָה וְחֲסִמָּה⁵, – הרוח⁴ של מחילה וטהרה,
30 עברה את הנפש וטיהרה אותה, אֵין תּוֹכֵל נַפְשָׁם לְשׁוּב עַד הַיּוֹם⁶
31 כְּרוּף-הוּא מִמֶּשׁ, וְלַעֲלוֹת מַעְלָה מַעְלָה לְמִקְוֵה, וּלְדַבְּקָה בּוֹ
32 יִתְבָּרַךְ בִּיחוד נִפְלָא, כְּמֹ שְׁהִיתָה מִיּוֹחַד בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַכְלִית
33 הַיּוֹחַד, בְּטָרָם שְׁנַפְחָה
34 בְּרוּחַ פִּיּו יִתְבָּרַךְ לִירַד –
35 לרדת, לְמִטָּה וּלְהַתְּלַבֵּשׁ
36 בְּגוּף הָאָדָם – אז היתה הרי
37 הנשמה מיוחדת בתכלית
38 היחוד עם הקב"ה. (וְכִמּוֹ)
39 עַל דְּרָךְ מִשָּׁל, בְּאָדָם
40 הַנּוֹפֵחַ בְּרוּחַ פִּיּו, בְּטָרָם
41 שְׁיוּצָא הָרוּחַ מִפִּיּו – הוא
42 מִיָּחַד כְּנֻזְרָא⁷. – כך גם
43 הנשמה לפני שניתנה בגוף
44 האדם באופן של "ויפח", אז
45 היתה הרי מיוחדת בתכלית
46 אתו יתברך, וגם כעת (אחרי
47 התשובה) תהיה שוב
48 מיוחדת בתכלית אתו
49 יתברך. וְזוּ הִיא תְּשׁוּבָה
50 שְׁלֵמָה. – אופן התשובה, שהנשמה תהיה מיוחדת אתו יתברך
51 בתכלית – היא תשובה שלימה. וְהֵנָּה, בְּחִינַת יְחִיד וְזֶה – היחוד
52 שהנשמה מתיחדת שוב אתו יתברך כפי שהיתה לפני שניתנה בגוף
53 האדם, וְתִשְׁבָּה זֶה, הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה עֲלֵאָה – תשובה עליונה
54 הבאה, שְׁלֵאָחַר תְּשׁוּבָה תַּתְּאָה, – לאחר התשובה התחתונה
55 שהתבארה לעיל. וְכִמּוֹ שְׂבָתוֹב בְּזֶהר הַקָּדוֹשׁ פְּרַעֲיָא מְהִימָנָא
56 פְּרִשְׁתָּ נִשְׂא⁸, וְתִשְׁבָּה עֲלֵאָה הִיא, דִּיתַעֲסַק בְּאִדְרֵיתָא בְּדִחִילוֹ
- וְרַחֲמֵי דְקָדְשָׁא בְּרִיךְ-הוּא וְכוּ', – שתשובה עילאה היא שיעסוק
בתורה מתוך יראה ואהבה להקב"ה כו', דְּאִיהוּ בֶן יִ"ה – בִּינָה וְכוּ'
– אז, אומר בזהר שם, הוא זוכה לאות ו' שהיא בחינת בן י"ה, בינה.
בינה שהיא בחינת תשובה עילאה (שובה של הו"א הראשונה
("עילאה") של שם הוי'
המרומז על מדרגת "בינה")
מורכבת מ"בן י"ה"
(האותיות שבמלה בינה),
והכוונה היא לאהבה ויראה
הנולדות מחכמה ובינה שדן
כנגד י"ה של שם הוי'.
(וּמַעְלָת כְּעִלֵי תְּשׁוּבָה עַל
צְדִיקִים גְּמוּרִים כְּזֶה הִיא,
– שלכאורה, הרי ענין לימוד
תורה ביראת ה' ואהבת ה',
אינו ענין המיוחד לבעלי
תשובה, גם צדיקים גמורים
לומדים תורה ביראת ה'
ואהבת ה', במה, איפוא,
מתבטאת מעלתם של בעלי
תשובה לגבי צדיקים? – הרי
זו, כְּמֹ שְׂבָתוֹב בְּזֶהר הַקָּדוֹשׁ פְּרִשְׁתָּ חַיִּי שְׁרָה⁹, דְּאִינוּן – בעלי
התשובה, מְשַׁכְּבֵי עֲלֵיהּ – ממשיכים על עצמם, בְּרַעוּתָא דְלָבָא
יְתִיר – ביותר "רעותא דלבא", רצון פנימי של הלב, וְכִחְלָא סָגִי –
ביותר כוח, לְאִתְקַרְבָּא לְמִלְכָּא וְכוּ'): – להיות קרוב יותר
להקב"ה, בכך מתבטאת מעלתם של בעלי תשובה, שהתקרבותם
להקב"ה היא ברצון ובתוקף חזק יותר מאשר הדבר בצדיקים
גמורים.

אגרת התשובה

ומאחר שרוח עברה
ותטהרם אזי תוכל נפשם לשוב עד הוי' ב"ה ממש
ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד
נפלא. כמו שהיתה מיוחדת בו ית' בתכלית היחוד
בטרם שנפחה ברוח פיו ית' לירד למטה ולהתלבש
בגוף האדם (וכמו עד"מ באדם הנופח ברוח פיו בטרם
שיוצא הרוח מפיו הוא מיוחד בנפשו) וזו היא תשובה
שלימה. והנה בחי' יחוד זה ותשובה זו היא בחי'
תשובה עילאה שלאחר תשובה תתאה וכמ"ש בזה"ק
בר"מ פ' נשא דתשובה עילאה היא דיתעסק באורי'
בדחילו ורחימו דקרב"ה וכו' דאיהו בן י"ה בינה וכו'
(ומעלת בעלי תשובה על צדיקים גמורים בזה היא
כמ"ש בזה"ק פ' חיי שרה דאינון משכי עליהו ברעותא
דלבא יתיר ובחילא סגי לאתקרבא למלכא וכו').

3. יומא פו, א. 4. סוטה ג, ב. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "איוב לו, כא. ופי' שהרוח מטרה השחקים מעננים". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמו במשל – שרוח מפזר ומבטל מציאות העננים – כך פעולת התשובה בהעב דפשע וכו'". 7. זח"ג כג, א. 8. קסט, ב.

יום שישי כ"ה תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 196, פרק ט וביאור הענין... עד עמ' צט, דר"ה.

אגרת התשובה

הרי אין הוא מסתפק בגילוי האהבה בלבד, אלא הוא יוצר בתוכו
אהבה משכלו והתבוננותו, וכן בִּיְרָאָה ופחד – שאין הוא מסתפק
בגילוי יראה ופחד טבעיים בלבד, אלא הוא יוצר בתוכו יראה ופחד
משכלו והתבוננותו או פוֹשָׁה וכו', – "יראת בוש" שהוא מתבייש
מגדלות הקב"ה לעשות את
הרע בעיני ה', בְּנוֹדָע – כפי
שאמר בפרק ד' בחלק
הראשון, שאת היראה
והבושה הוא יוצר בתוכו
משכלו והתבוננותו. או –
היא, נִקְרָאת "הָאֵם רִבְצָת
עַל הָאֶפְרָחִים וכו'". –
כלומר, על היראה והאהבה
שה"בינה" (בינתו) ילדה
ויצרה. וְהִנֵּה, עֵקֶר הָאֶהָבָה
היא אֶתְדַבְּקוֹת רִוְחָא
בְּרוּחָא, – עיקר האהבה
הוא ההתדבקות של רוח
אחת ברוח שניה (רוח האדם
עם הרוח שלמעלה), כְּמוֹ
שכתוב: "שְׁכֵנִי
מְנַשְּׁקוֹת פִּיחוּ וְגו'",
בְּנוֹדָע. – כשם שב"נשיקין"
בגשמיות, מתאחד ה"הבל הפנימי" של אדם אחד עם ה"הבל
הפנימי" של אדם שני, כך מתאחדת פנימיות הנשמה עם הפנימיות
שלמעלה, על ידי דיבור התורה, מעשה המצוות, ובמיוחד על ידי
לימוד תורה בעיון; כפי שרבונו הזקן מסביר בפרק מ"ה בחלק הראשון
– שכשם שב"נשיקין" ישנה התאחדות "פה בפה", כך גם בדיבור
התורה, ישנה התאחדות של פה האדם המדבר דברי תורה עם הפה
שלמעלה – תורה היא הרי דיבור שלמעלה, "דבר ה' זו הלכה", וכך
הלאה. וְעַל זֶה נֵאמָר: "וְכָל נִפְשָׁךְ", – שהאהבה תהיה באופן
שכל הנפש (כל כוחות הנפש) תתאחד עם הקב"ה, שְׁהֵם הֵם כָּל
חֲלָקֵי הַנֶּפֶשׁ: שָׂכָל וּמְדוּת, וּלְבוּשֵׁיהֶם: מַחְשָׁבָה דְּפִיּוֹר וּמַעֲשֵׂה,
לְדַבְּקָה בְּלֵן בּוֹ יִתְבַּרְךְ. דְּהִינֵּה, – כלומר: המדות – של האדם,
תתאחדנה בְּמְדוּתָיו יִתְבַּרְךְ, מֵה הוּא רָחוּם וכו'; – אף אתה
רחום. כשהאדם עושה חסד מצד רחמיו – מתאחדות אז מדותיו עם
מדות הקב"ה, וְהַשָּׂכָל – של האדם יתאחד בְּשָׂכָל וְחֻקָּמָתוֹ
יִתְבַּרְךְ, הוּא עֵינֵן הַתּוֹרָה, – בעיון בתורה בחכמה ובשכל, שעל
ידי כך מתאחד שכל האדם עם השכל שלמעלה, דְּאוֹרֵיתָא
מִחֻקָּמָה נִפְקָא⁸; – מפני שתורה באה מחכמה (שלמעלה), וְכֵן
הַמַּחְשָׁבָה – מחשבתו של האדם תתאחד בְּמַחְשָׁבָתוֹ יִתְבַּרְךְ;
וְהַדְּבִיר – דיבורו של האדם יתאחד בְּדִבְרֵי ה', זו הַלֵּכָה, וְכֵמוֹ

1 פֶּרֶק ט בסוף הפרק הקודם, פרק ח', הסביר רבנו הזקן, שהתשובה באופן זה
2 שלאחר שהנפש נוקתה מהחטאים, היא מסוגלת להתעלות מעלה מעלה
3 למקורה ושרשה ולהיות מיוחדת עם הקב"ה בידור נפלא כפי שהיתה לפני
4 ירידתה בגוף – זו היא "תשובה עילאה" הבאה אחרי "תשובה תתאה". והביא
5 על כך מהזוהר הקדוש,
6 ש"תשובה עילאה" היא –
7 שיעסוק בתורה מתוך יראה
8 ואהבה אל הקב"ה. ברם, נדרש
9 עדיין ביאור בענין: בפרק ד'
10 הביא רבנו הזקן מהזוהר,
11 ש"תשובה עילאה" היא "תשוב
12 ה' עילאה", שובה של ה'
13 עילאה, (אות ה"א הראשונה של
14 שם הוי') – איזו שייכות יש לכך
15 לאהבה וליראה (ללימוד תורה
16 מתוך אהבה ויראה), השייכות
17 לאות ו' של שם הוי' – לתשובה
18 של ה' עילאה של שם הוי'?
19 בתחילת הפרק הנוכחי, מסביר
20 רבנו הזקן, שהכוונה במה
21 שאומרים ש"תשובה עילאה"
22 היא לימוד תורה מתוך יראה
23 ואהבה, היא יראה ואהבה
24 הנצטרות משכל, כלומר, מהשכל המתבונן בגדלותו של הקב"ה, שזהו ענינה
25 של בינה (ההתבוננות בגדלות הוי') ויראה ואהבה אלו דוקא הן החיבור של
26 הה"א עם הו"ו (של השכל המתבונן עם המדות הנולדות מהשכל). לאחר
27 מכן יסביר רבנו הזקן מדוע לפגם הברית נדרש דוקא ענין של "תשובה
28 עילאה".
29 וּבִיאור הָעֵינֵן, – לאיזו אהבה ויראה יש שייכות לה' עילאה, כְּמוֹ
30 שכתוב בַּזֶּהר הַקָּדוֹשׁ וְתִקְוִינִים בְּכֻמָּה מְקוֹמוֹת, דְּבִינָה – אֵיתִי
31 – היא, תְּשׁוּבָה עִלָּאָה, – כלומר, הכוונה לאופן הבינה כפי שהיא
32 נקראת "אם", ככתוב: "וְהָאֵם רִבְצָת עַל הָאֶפְרָחִים וכו'". דְּהִינֵּה,
33 שְׁעַל יְדֵי שְׁמִתְבּוֹנֵן בְּגִדְלָת ה' בְּהַעֲמַקְת הַדַּעַת, וּמוֹלִיד מְרוֹחַ
34 בִּינָתוֹ דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵי שְׂכָלִים, – יראה ואהבה שכליות, – לא
35 שהשכל מגלה בלבד את האהבה והיראה הטבעיות² שכבר נמצאות
36 בו, אלא שהשכל יוצר בו אהבה ויראה, וְכֻטּוֹב טַעַם וְדַעַת, – שיש
37 לו על אהבה או יראה אלו טעם שכלי מדוע עליו לאהוב את הקב"ה
38 ומדוע עליו לירא ממנו, בְּעֵינֵן שְׁנֵאמָר: "לֹאֲהָבָה אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ",
39 מְשׁוּם "כִּי הוּא חַיִּךְ וְגו'", – המלה "כי" היא נתינת טעם מדוע
40 עליו לאהוב את ה' אלקיך – מפני (משום) "כי הוא חייך", וזהו אהבה
41 בעלת טעם שכלי, וְלֹא דִי לֹא – אין הוא מסתפק, בְּאֲהָבָה טְבָעִית
42 הַמְסַתֶּרֶת לְבַד וכו', – בלבו של כל יהודי, ושיש לגלותה בלבד,

1. לשון הכתוב – תצא כב, ו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע וביורור אם כן הוא. וצ"ע בפמ"ד ועוד". 3. נציבים ל, כ. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כו"כ שנינים (בבי' אתדבקות רב"ר) למשנת' בפמ"ט". 5. שה"ש א, ב. 6. ואתחנן ו, ה. 7. ראה ירושלמי פאה פ"א ה"א. ובכ"מ. 8. זח"ב פה, א. 9. שבת קלח, ב.

1 שְׁכָתוֹב: – על תורה¹⁰: "וְאֵשׁ דְּבָרֵי בְּפִיךָ", – התורה נקראת
2 "דברי" (הדיבורים שלי), דיבוריו של הקב"ה, וזאת "בפִּיךָ", בפיו של
3 האדם הלומד תורה, "וְדְבָרֵי אֲשֶׁר שָׁמָּה בְּפִיךָ"¹¹; וְהַמַּעֲשֶׂה –
4 התאחדות המעשה של האדם עם המעשה שלמעלה, הוּא – על ידי,
5 מַעֲשֶׂה הַצְדָּקָה, – וחסד,
6 לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפָלִים, – על ידי כך נעשה מעשה האדם
7 מאוחד עם המעשה
8 שלמעלה, שענינו גם
9 להחיות את הנבראים שהם
10 שְׁפָלִים, כְּמוֹ שְׁכָתוֹב¹²: "כִּי
11 שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' וְגו'",
12 – על בריאת הנבראים
13 וחיותם, כתוב הלשון עשיה;
14 "שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה'", שכן,
15 זוהי ירידה של כוחות
16 אלקיים, הנמצאים בירידה
17 ובצמצום בבריאה, כדי
18 לברוא ולהחיות נבראים
19 שהם שְׁפָלִים, כְּנֹדֶע –
20 ומבואר, בְּמָקוֹם אַחֵר, וְזוֹ
21 הִיא אֲתֵדָבְקוֹת דְּרוּחָא
22 בְּרוּחָא – התדבקות רוח
23 ברוח, בְּתַכְלִית הַדְּבָקוֹת – בדרגה העליונה ביותר של דבקות,
24 וְתִיחֻד, בְּשֵׁהִיא מַחְמַת אֲהֶבָה וכו'. – למרות שגם בשלימוד
25 התורה אינו מתוך אהבה אלא מתוך קבלת עול, הרי זה גם כן
26 דביקות של רוח ברוח, אך מתי זה בתכלית הדביקות והיחוד – הרי
27 זה דוקא כשזה בא מצד אהבה. ולכן ענינה של "תשובה עילאה"
28 דוקא הוא "דיתעסק באורייתא בדחילו ורחימו (ביראה ואהבה)
29 דקוב"ה", לימוד התורה מתוך אהבת ה' ויראת ה', שכן, דוקא אז זה
30 תכלית הדביקות והיחוד, שזהו תוכנה של "תשובה עילאה" –
31 הדביקות ויחוד הנפש עם אלקות בתכלית הדביקות והיחוד. וּלְפִי
32 שְׁפָנִים הִבְרִית כְּהוֹצֵאת זָרַע לְבָמְלָחָה, וְאִין צְרִיף לִזְמַר בְּעִרְוִית,
33 או שְׁאָר אִסּוּרֵי בִיאַה דְּאוּרִיתָא, או דְּרַבְּנִין – איסורי ביאה מן
34 התורה או איסורי ביאה מדרבנן, (כִּי חֲמוּרִים דְּבָרֵי סוֹפְרִים –
35 דברים שאיסורם הוא רק מדרבנן, וכו')¹³ – יותר מדברי תורה,
36 מאיסורי תורה, וכיון שענינים אלה פְּגָם – פוגמים, בְּמַחְמַת, לְבָן

אגרת התשובה

אשר שמתי בפִּיךָ. והמעשה הוא מעשה הצדקה
להחיות רוח שְׁפָלִים כְּמ"ש כי ששת ימים עשה ה'
וכו' כְּנֹדֶע בְּמ"א. וזו היא אֲתֵדָבְקוֹת דְּרוּחָא בְּרוּחָא
בתכלית הדביקות והיחוד כשהיא מחמת אהבה וכו'.
ולפי שפָּנִים הִבְרִית כְּהוֹצֵאת זָרַע לְבָמְלָחָה בְּעִרְוִית או
שאר אִסּוּרֵי בִיאַה דְּאוּרִיתָא או דְּרַבְּנִין (כי חֲמוּרִים
ד"ס וכו') פוגם במוח לכן תיקונו הוא דיתעסק באורייתא
דמחכמה נפקא. וז"ש בתנא דבי אליהו אדם עבר
עבירה ונתחייב מיתה למקום מה יעשה ויחיה אם היה
רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים לשנות פרק
א' ישנה ב' פרקים וכו'. והיינו כמשל חבל הנפסק
וחוזר וקושרו שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל.
וככה הוא בחבל נחלתו וכו'. וז"ש בחסד ואמת
יכוּפֵּר עוֹן וכו' ואִין אמת אלא תורה וכו'. ועון בית
עלי בזבח ומנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר
בתורה וגמ"ח כדא' בספ"ק דר"ה:

בְּמִשְׁלַל חֶבְלֵי הַנֶּפֶס וְחֻזְרָא וְקוּשְׁרוֹ, שְׁבִמְקוֹם חֲקִשְׁרָא הוּא כְּפֹל
וּמְכַפֵּל, וְכֵכָה הוּא בְּ"חֶבְלֵי נִחְלָתוֹ" וכו'. – הנשמה היא הרי
קשורה בשרשה ומקורה, ואם על ידי עבירה נפסקה התקשרות זו,
ועל ידי תשובה נקשרת הנשמה מחדש – הרי שהחבל במקום
הקישור צריך להיות כפול ומכופל, וזה ענינה של תורה. וְזוּהוּ
שְׁאֵמֶר הַכֶּתוּב¹⁵: "בְּחֶסֶד וְאֱמֶת יִכְפֹּר עוֹן וְגו'", "וְאִין אֱמֶת
אֱלָא תוֹרָה וְכו'"¹⁶, – כלומר, על ידי תורה באה כפרתו של העון,
וְעוֹן בֵּית עָלִי – עליו נאמר¹⁷ "אם יכוּפֵּר עוֹן בֵּית עָלִי בִּזְבַח וּמִנְחָה",
אומרים חכמינו ז"ל, בְּזִבְחָה וּמִנְחָה הוּא דְּאִינוּ מְתַכְפֵּר – אֲכָל
מְתַכְפֵּר בְּתוֹרָה וּגְמִילוֹת חֲסָדִים, בְּדִאֲתָא – כמו שכתוב, בְּסוֹף
פֶּרֶק קָמָא – ראשון, דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה: – הרבי שלט"א מציין
ב"הערות ותיקונים" שנדפסו עם ספר ה"תניא", שדרוש קצת ביאור,
מדוע אומר רבנו הזקן שזה נמצא בסוף הפרק הראשון, בשעה שזה
נמצא ארבעה דפים לפני סוף הפרק, בדף י"ח.

יום שבת קודש כ"ו תמוז

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' צט, פרק י והנה... עד עמ' 198, כְּנֹדֶע.

75 פֶּרֶק י בפרק הקודם, פרק ט', הסביר רבנו הזקן ענין "תשובה עילאה", וכפי
76 שהיא מתבטאת בדביקות הנפש באלקות באופן של "אתדבקות רוחא ברוחא"

1 וְהִנֵּה, תְּשׁוּבָה עֲלָאָה זֶה, דְּאַתְדַּבְּקוּתָא דְרוּחָא בְּרוּחָא, – של
2 התדבקות רוח ברוח, עַל יְדֵי תוֹרָה וּגְמִילוֹת חֲסִידִים, הִיא
3 בְּחִינַת הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, – שכן, גם תורה וגם גמילות
4 חסידים, אינן התעלותו העצמית של האדם שהוא מתעלה על ידי
5 עבודתו, אלא כפי שהוא
6 מתעלה מצד כוח עליון,
7 המעלה אותו למעלה באין
8 ערך מאשר התעלותו מצד
9 מדרגתו ועבודתו העצמית,
10 לְהִיּוֹת – שתהיה, דְּבַר ה' ¹
11 מִמֶּשׁ בְּפִי, – שהרי אין זה
12 מצד כוחו ועבודתו של
13 האדם, שכן בעבודתו לא
14 היה יכול אף פעם להגיע
15 לידי כך, אלא זהו כוח ²
16 שמעניקים לו מלמעלה,
17 שכשיהידי לומד תורה, ³
18 יהיה בדיבוריו "דבר הוי"
19 ממש, וּבְמִוּ שִׁפְתָיו:
20 "וְאִשָּׁם דְּבַר בְּפִי", – ⁴
21 הקב"ה עושה זאת,
22 "ואשים", שבפיו של יהודי
23 הלומד תורה יהיה "דברי", ⁵
24 דיבוריו של הקב"ה. הרי
25 שבלימוד התורה זה ענין
26 שמלמעלה למטה, שהקב"ה

27 מעניק לאדם כוח זה ומעלה אותו למעלה מעלה מכפי שהוא עצמו
28 מצד עבודתו היה מגיע. כך גם ההתעלות שעל ידי גמילות חסידים
29 היא גם כן מלמעלה למטה, "וְיִמְיָנוּ תַּחֲבִקֵנִי"² – יד ימינו של
30 הקב"ה תחבק אותי, על ידי גְּמִילוֹת חֲסִידִים, דְּ"חֶסֶד דְּרוּעָא
31 וְיִמְיָנוּ וְכוּ"³. – מפני שחסד הוא זרוע הימין, כביכול, שלמעלה,
32 ועל ידי גמילות חסידים ממשיך יהודי על עצמו חסד שלמעלה,
33 המחבק את היהודי העוסק בגמילות חסידים ובצדקה. הרי זה גם כן
34 ענין מלמעלה למטה, שהחסד שלמעלה מחבק ומלפף את האדם,
35 למעלה מעלה מכפי שהיה יכול להגיע בעבודתו הוא. אֲבָל אֲדָם
36 תַּתְּחוּן צִרְיָה לִילָךְ – ללכת, מְסַדֵּנָה לְמַדְרֵגָה מְמַטָּה לְמַעְלָה,
37 – שיתעלה בעצמו על ידי עבודתו הנפשית העצמית, הִיא בְּחִינַת
38 תְּשׁוּבָה עֲלָאָה וְאַתְדַּבְּקוּתָא רִוּחָא בְּרוּחָא, – התדבקות רוח ברוח,
39 בְּכֻנַּת הַלֵּב בְּתַפְלָה, – זוהי עבודת האדם עצמו, שעל ידי
40 העבודה שלו בכוחות הנפש שלו, הוא מתעלה בדביקות של רוח
41 ברוח עם אלקות, וּבְפֶרֶט בְּקִרְיָא שְׁמַע וּבְכֻכְתִּיָּה, – בהן
42 מתבטאת במיוחד עבודת הנפש להתעלות בדביקות באלקות, פְּרִי
43 לְזִמְרָה: – ב"קריאת שמע", "וְאַהֲבָתִי גו' בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ

אגרת התשובה

פרק י והנה תשובה עילאה זו דאתדבקותא דרוחא
ברוחא ע"י תורה וגמ"ח. היא בבחי' המשכה מלמעלה למטה להיות דבר ה' ממש בפיו וכמ"ש ואשים דברי בפך. וימינו תחבקני בגמ"ח דחסד דרועא ימינא וכו'. אבל אדם התחתון צריך לילך ממדרגה למדרגה מטה למטה היא בחי' תשובה עילאה ואתדבקות רוחא ברוחא בכונת הלב בתפלה ובפרט בק"ש וברכותיה. כדי לומר ואהבת כו' בכל לבבך ובכל נפשך וכו' באמת לאמיתו. וכן והיו הדברים האלה וכו' ודברת בם וכו' להיות דבר ה' בפיו באמת ואין אמת וכו'. וכן לקיים כל המצות כמ"ש אשר קדשנו במצותיו כמו הרי את מקודשת לי היא בחי' קדש העליון לשון פרישות והבדלה שאינו יכול להתלבש תוך עלמין משום דכולא קמיה כלא חשיב אלא בבחי' סובב כ"ע הוא רצון העליון ב"ה וכו' כמ"ש בלק"א פמ"ו. וגם אחר התפלה אומרים אלך ה' נפשי אשא דהיינו לאתדבקא רוחא ברוחא כל היום וכו'. וכל זה ע"י ההתבוננות בגדולת א"ס ב"ה בהעמקת הדעת בשתים לפניה ובפסוקי דזמרה כנודע.

וְגו', בְּאַמְתָּ לְאַמְתּוֹ, – זוהי עבודת האדם מלמטה למעלה,
להתעלות ממדרגה למדרגה בענין האהבה להקב"ה, כך גם צריך
להיות לימוד התורה באופן של מלמטה למעלה, שעל ידי עבודתו
הוא עושה עצמו לכלי לכך, שדבר הוי' יהיה בפיו – ובלשון רבנו
הזקן: וְכוּ: – גם, "וְהִי
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְגו',
וְדִבְרֵת בָּם וְגו'", – שגם
זה מוסב הרי על ענין
התורה, לְהִיּוֹת דְּבַר ה'
בְּפִי בְּאַמְתָּ, – מפני שהוא
כלי ל"דבר הוי'" שבפיו, הרי
זה אז באמת, "וְאִין אֲמַת
וְכוּ", – אלא תורה. וְכוּ:
לְקַיֵּם כָּל הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ
שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר קִדְּשֵׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו", כְּמוֹ: – המלה
"קדשנו" היא כמו, "הרי
את מְקַדְּשֵׁת לִי", – שעל
ידי מצוות נעשה "קדשנו",
היא בְּחִינַת קִדְּשׁ הָעֲלִיּוֹן,
– שיהידי ממשיך על עצמו
על ידי מצוות. "קדש" היא
לְשׁוֹן פְּרִישׁוּת וְהַבְדָּלָה, –
שהיא בחינה ומדרגה כמו
שמופרשת ונבדלת, שְׂאִינוּ
יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ תוֹךְ
עֲלָמִין, – בתוך העולמות, להיות להם חיות פנימית מותאמת
למדרגתם, מְשׁוּם דְּכָלָא קָמִיָּה כְּלָא חֲשִׁיב, – מפני שהכל לגביו
יתברך אינו נחשב לכלום, ואין מדרגה זו יכולה להתלבש לפי ערך
העולמות, כי אין לעולמות שום ערך כלל לגבי מדרגה זו, אֲלָא
בְּחִינַת סוּבָב כָּל עֲלָמִין, – המקיפה כל העולמות ומשפיעה
בהם בהיותה למעלה מעלה במדרגה מהם, הוּא רִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן
בְּרוּךְ-הוּא וְכוּ, – הנמשך על ידי ענין המצוות, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
בְּלִקְוֵי אֲמָרִים – ספר ה"תניא", חלק ראשון, פָּרָק מו'. וְגַם אַחֵר
הַתַּפְּלָה אֲמָרִים: "אֵלֶיךָ ה' נִפְשִׁי אֲשָׂא", – התעלות הנפש
להקב"ה – מלמטה למעלה, דְּהִינּוּ לְאַתְדַּבְּקָא רִוּחָא בְּרוּחָא –
התדבקות רוח ברוח, כָּל הַיּוֹם וְכוּ. – על ידי ענין המצוות. וְכָל
זֶה עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּגִדְלַת אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, בְּהַעֲמַקַּת
הַדְּעָה, בְּ"שְׁתִּים – בשתי הברכות, לְפָנֶיהָ" – שלפני קריאת שמע,
וּבְכַסְיוֹ דְּזִמְרָה, כְּנֻדָּע. – שעל ידי ההתבוננות הוא יוצר בקרבו
אהבה להקב"ה, שתבטא בלימוד התורה ובקיום המצוות. זה
ענינה של "תשובה עילאה" מלמטה למעלה – ענינה של עבודת
התפלה והתוצאה שמעבודה זו.

1. ישעיה נא, טז. 2. שה"ש ב, ו. 3. הקדמת תקו"ז. 4. ואתחנן ו, ה ואילך. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבד"ת הכתוב מדבר – ברכות (יג, ב), וראה ח"א ספמ"ט". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ספמ"ז". 7. תהלים פו, ד.

ה'תש"ג

כ תמוז

יום שישי

יום ראשון

תהלים:

מפרק צו
עד פרק קד

שיעורים. חומש: פנחס, ששי עם פירש"י.

תהלים: צורקד.

תניא: ככה ממש . . . צד האותיות.

שלשה מיני התבוננות הם: (א) התבוננות למודית, אחר שמבין הענין על בוריו, הוא מתבונן בעומק הענין ההוא, עד שהשכלי מאיר אצלו. (ב) שקודם התפלה, ענינה הרגש חיית הענין שלמד ולא הרגש השכלי כמו בהתבוננות למודית. (ג) שבתפלה, ענינה הרגש האלקות שבהענין שלמד. שלש אלה הם שליבות סולם ההרגשה ורק בחסדי השי"ת עמנו מרגישים לפעמים – דערהערט מען – גטליכקייט בלי שום עבודה כלל, והוא מפני מעלת העצמות שיש בנשמה, אבל מצד העבודה שבכח עצמו מוכרחים שלש הנ"ל.

שלשה מיני התבוננות הם: (א) התבוננות למודית, אחר שמבין הענין על בוריו, הוא מתבונן בעומק הענין ההוא, עד שהשכלי מאיר אצלו. (ב) שקודם התפלה, ענינה הרגש חיית הענין שלמד, ולא הרגש השכלי כמו בהתבוננות למודית. (ג) שבתפלה, ענינה הרגש האלקות שבהענין שלמד. שלש אלה הם שליבות סולם ההרגשה, ורק בחסדי ה' יתברך עמנו מרגישים לפעמים – דערהערט מען [=קולטים] – אלקות בלי שום עבודה כלל, והוא מפני מעלת העצמות שיש בנשמה, אבל מצד העבודה שבכח עצמו מוכרחים שלש הנ"ל.

ה'תש"ג

כא תמוז

שבת

יום שני

תהלים:

מפרק קד
עד פרק קה

שיעורים. חומש: פנחס, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קד-קה.

תניא: וביאור הענין . . . הוי' כו'.

אין מברכים שהחנינו בין המצרים ואפלו בשבת.

כתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחד מִיִּשְׂרָאֵל, שבכל אחד ואחד מִיִּשְׂרָאֵל תוכיות נקדחת פנימית לבבו הוא מקדש לשבתו יתברך. והנה מקום המקדש, גם בזמן הגלות והשמום, קדוש הוא. וכדאיתא בשמות רבה פרק ב', "אמר רבי אחא, לעולם אין השכינה וזה מכתל המערבי". וכל ענין השמום הוא בהבנינים, וכן הוא גם במקדש הפרטי שבכל אחד ואחד מִיִּשְׂרָאֵל, דהיסוד הוא שלם וְיָ וְטָהוֹר, וכמו שכתוב "אני ישנה ולבי ער", ואיתא [וישנו] במדרש רבה "אני ישנה מן המצות ולבי ער לגמילות חסדים, אני ישנה מן הצדקות ולבי ער לעשותן", דכל ענין השמום, רחמנא לצלן, שישנו בישראל, הוא רק בדגמת הבנינים שמחוץ להיסוד, אבל היסוד דמקדש הפרטי הוא בקדשתו.

ה'תש"ג

כב תמוז

יום ראשון

יום שלישי

תהלים:

מפרק קו
עד פרק קז

שיעורים. חומש: מטו"מ, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: קורקו.

תניא: פרק ה. והנה . . . כדלקמן.

אאמו"ר אמר: א חסידישער ווארט מאכט קלאר די קאפ און ריין די הארץ. א חסידישע הנהגה טובה מאכט ליכטיג אין שטוב. א חסידישער ניגון שטארקט די תקוה ובטחון בריינגט שמחה און שטעלט אוועק די הויז מיט דער הויז געזינד אין קרן אורה.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: פתגם חסידי מביא ל'ראש צלול' ומנקה את הלב. הנהגה טובה חסידית עושה אור בפית. נגון חסידי מחזק את התקנה והבטחון, מביא שמחה ומעמיד את הפית ואת בני הפית בקרן אורה.

יום רביעי	יום שני	כג תמוז	ה'תש"ג
תהלים: מפרק קח עד פרק קיב	שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שני עם פירש"י. תהלים: קח-קיב. תניא: פרק ו. אמנם . . . צו לי"ח.		
	כְּאֲשֶׁר מִטּוֹת וּמִסְעֵי נִפְרְדוּת, קוֹרִין – בְּמִנְחַת שַׁבָּת, ב', ה' – לְלוֹי עַד סוֹף כָּל הַמִּסְעוֹת.		

יום חמישי	יום שלישי	כד תמוז	ה'תש"ג
תהלים: מפרק קיג עד פרק קיח	שיעורים. חומש: מטות-מסעי, שלישי עם פירש"י. תהלים: קיג-קיח. תניא: והנה יעקב . . . נאמר וכו'.		
	מִפְתַּגְמֵי הַצ"צ: א פְּנִימִי אִיז, אַז בַּעֲטָען א בִּרְכָה אוֹיף עֲבוּדָה אִיז דָּאָס אַל יִשְׁעוּ בַּדְּבָרִי הַבֵּל, און עס דארף זיין תַּכְבֵּד הָעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים.		

מִפְתַּגְמֵי הַצ"צ מִחֲמַת צִדִּיק: "פְּנִימִי" הוּא – שְׁלֵבֶקֶשׁ בְּרָכָה עֲבוּר 'עֲבוּדָה' הָרִי זֶה "אַל יִשְׁעוּ בַּדְּבָרִי הַבֵּל", וְנִחוּץ שִׁיחָה "תַּכְבֵּד הָעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים".

יום שישי	יום רביעי	כה תמוז	ה'תש"ג
תהלים: מפרק קיט עד פסוק צו	שיעורים. חומש: מטות-מסעי, רביעי עם פירש"י. תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד. תניא: פרק ז. ואולם . . . צו ונדכה כו'.		
	אִין חֲסִידוֹת אִיז פֶּאָרֶאן צוויי זייער כֶּאֱרֶאקטעריסטישע אויסשפראכען: (א) א איד דערקענט גטליכקייט און פילט די איבערנאטירליכקייט און בעדארף אויף דעם קיין באויזען נישט האָבען. (ב) א איד נישט ער וויל און נישט ער קען זיין אָפּגעריסען פון גטליכקייט.		
	דער אמת אִיז אַז די צוויי אויסשפראכען זיינען איין זאך: א איד דערקענט גטליכקייט און פילט דעם למעלה מן הטבע, דערפאר אִיז נישט ער וויל נישט ער קען זיין אָפּגעריסען פון גטליכקייט.		

בְּחֲסִידוֹת יֵשׁ שְׁנֵי בְּטוּיִים מְאֹד אָפִיגִיִּים: (א) יְהוּדִי מִפִּיר בְּאַלְקוֹת וְחֵשׁ אֶת הָעַל טַבְּעִי וְאִינוּ יָקוּק לְשׁוּם הוֹכָחוֹת עַל כָּף. (ב) יְהוּדִי אִינוּ רוֹצֶה וְאִינוּ יָכוֹל לִהְיוֹת מְנַתֵּק מֵאַלְקוֹת. הָאֲמֶת הִיא, שְׁשֵׁנִי הַבְּטוּיִים חֵד הֵם: יְהוּדִי מִפִּיר בְּאַלְקוֹת וְחֵשׁ אֶת הַלְמַעְלָה מִן הַטַּבַּע, לָכֵן אִינוּ רוֹצֶה וְאִינוּ יָכוֹל לִהְיוֹת מְנַתֵּק מֵאַלְקוֹת.

שבת קודש	יום חמישי	כו תמוז	ה'תש"ג
תהלים: פרק קיט מפסוק צו עד סוף הפרק	שיעורים. חומש: מטות-מסעי, חמישי עם פירש"י. תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. תניא: והאיך . . . בתשובה כנודע.		
	אִין לערנען אִיז די איבערגעגעבענקייט פון מענטשען צו א זאך, וועלכע ער וויל פארשטיין און פארשטייט. אִין דאוונען אִיז די איבערגעגעבענקייט צו העכער ווי פארשטאנד.		

אין לערנען תורה פילט זיך א איד ווי א תלמיד בא א רבי'ן, אין דאוונען – ווי א קינד בא א פאטער.

בלמוד – התמסרות האדם היא לדבר שהוא חפץ להבין, ומבין. בתפלה – ההתמסרות היא אל הנעלה מההבנה.

בלמוד תורה מרגיש יהודי עצמו פתלמיד בפני רבו, בתפלה – כבן אצל אביו.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

יום ראשון כ' תמוז ה'תשס"ט

זמנו של 'בל יראה ובל ימצא'

ולמעלה, עובר בבל יראה ובל ימצא כשיגיע הפסח. וכן כתב אדה"צ (סי' תלב ק"א סק"א) בדעת הרמב"ם. והרב קאפח כתב שבכמה כתבי יד, הרמב"ם העביר קולמוס על התיבות "ומשש שעות ולמעלה", ותיקן ל"ומצא חמץ", היינו שמצא חמץ בפסח. ולפי זה, בתחילה סבר הרמב"ם שעובר על בל יראה ובל ימצא משעה ששית ואח"כ חזר בו. להלכה נחלקו ראשונים בדבר: לדעת רש"י (פסחים ד, א) והרא"ש (שם, פ"א סי' ט-י) בל יראה ובל ימצא חל מתחילת שעה שביעית (ובשעה ששית ישנו בל יראה ובל ימצא מדרבנן), והחיוב לבער את החמץ בסוף שעה ששית הוא כדי שלא יעבור בבל יראה ובל ימצא בתחילת שעה שביעית (ראה שו"ע אדה"צ שם). אבל לדעת הראב"ד (שם) ומהר"ם מרוטנבורג (שו"ת סי' קסב) האיסור מתחיל רק מהלילה, כמשמעות הכתובים ("שבעת ימים"). וכן פסקו להלכה המג"א (סי' תמג סק"א) ואדה"צ (סי' תלא ס"א), ולדעתם בתחילת שעה שביעית ישנה רק מצות עשה של "תשביטו".

הלכות חמץ ומצה, פרק א הלכה ב: והמניח חמץ ברשותו בפסח – אף על פי שלא אכלו, עובר בשני לאוין, שנאמר: "לא יראה לך שאר ככל גבלך", ונאמר: "שאר לא ימצא בכתובים". מלשון הרמב"ם בהלכה זו "המניח חמץ ברשותו בפסח", משמע שרק אם הניחו בפסח ממש עובר בבל יראה ובל ימצא, אבל בערב פסח אחר חצות אינו עובר על כך. וכן מובן מלשונו במנין המצות בראש הפרק: "ה' שלא יראה חמץ כל שבעה. ו' שלא ימצא כל שבעה".

ולכאורה, הדברים סותרים לדבריו לקמן (פ"ג ה"ח) "אם לא ביטל קודם שש, ומשש שעות ולמעלה מצא חמץ... הרי זה עבר על 'לא יראה ולא ימצא', שהרי לא ביער ולא ביטל!" אמנם, אף שכן למד בדבריו הראב"ד (שם) וכן בשו"ת 'נודע ביהודה' (מהר"ק אורח סי' כ), הרי המגיד משנה כתב שבדבריו "משש שעות ולמעלה", כוונת הרמב"ם שאחר שש אין ביטול מועיל אלא ביעור, ואם לא ביער אע"פ שביטל משש שעות

יום שני כ"א תמוז ה'תשס"ט

ביעור חמץ שאין בו ממשות

ואם יש בתערובת רק טעם חמץ, כגון תבשיל שהתבשל עם חמץ וקיבל טעמו – לדעת רבינו תם והרא"ש (חולין פ"ו סוסי"א לא) 'טעם כעיקר' הוא מן התורה, וטעם של איסור הנותן טעם בהיתר הופך את ההיתר לאיסור וחייבים כרת על אכילת כזית מתערובת זו, וכן עוברים עליה על 'בל יראה' ו'בל ימצא'. אך לדעת הרמב"ם (הל' מאכ"א פט"ו ה"ב) 'טעם כעיקר' אוסר באכילה רק מדרבנן ואינו עובר על תערובת זו ב'בל יראה ובל ימצא', שהרי הטעם הבלוע אינו נראה ואינו מצוי. אלא שמדרבנן צריך לבער גם תערובת זו, כי כיון שרגיל בה כל השנה יש לחשוש שמא יאכלנה. ואם השהה אותה עד אחר הפסח, בהפסד מרובה יש להתיר, ואם אין הפסד מרובה יש לאסור אף בהנאה (שו"ע אדמוה"ז אורח תמ"ב ז, ובקו"א ס"ק ו).

הלכות חמץ ומצה פרק ד הלכה ח: תערבת חמץ, עוברין עליה משום "בל יראה" ו"בל ימצא" – כגון המורים וכתת הבבלי ושכר המדי, שעושים אותו מן הקמח. לדעת הרמב"ם ביעור תערובת חמץ חמור מאכילת תערובת חמץ, שהרי האוכל תערובת חמץ עובר בלאו רק אם אכל כזית בכדי אכילת פרס (לעיל פ"א ה"ו), ואילו על 'בל יראה ובל ימצא' עובר גם על תערובת חמץ שאין בה כזית בכדי אכילת פרס (פירוש הרמ"ך הובא במ"מ).

וטעם ההבדל: השווה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס הרי הוא כאוכל חצי זית היום וחצי זית מחר שאינו לוקה, אבל אם משאיר את החמץ ברשותו ואינו מבערו, כיון שבכל התערובת יחד יש כזית עובר ב'בל יראה ובל ימצא' (יכסף משנה).

יום שלישי כ"ב תמוז ה'תשס"ט

ההסיבה בליל הסדר

ויש לעיין: מדוע לא כלל הרמב"ם את שני הדינים בהלכה אחת? בבאיור הדברים, חוקר הרבי בגדר חיוב הסיבה האם הוא "פרט" ו"תנאי" באכילת מצה, ד' כוסות וכו', היינו שנוסף על העניין הכללי שבאכילת מצה, למשל, יש בו פרטים ותנאים

הלכות חמץ ומצה פרק ז הלכות ו-ח: ככל דור ודור, חייב אדם להראות את עצמו כאלו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים... לפיכך, בשפועד אדם בלילה הזה, צריך לאכל ולשתות והוא מסב דרך חרות... ואימתי צריכים הסבה? בשעת אכילת כזית מצה, ובשתיית ארבעה כוסות האלו.

עצמה; ובמצות ההסיבה כמו שהיא בפני עצמה – יש עיקר המצוה והוא באכילת כזית מצה ושתיית ד' הכוסות, ו"מצוה מן המובחר" – בשאר כל הסעודה, היינו הידור בהמצוה של הסיבה". ועל פי זה מבוארת החלוקה בין שתי ההלכות: בראשונה – "לפיכך כששועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מסיב דרך החירות" – מדובר בחיוב כללי להתנהג בליל הסדר דרך חירות היינו מצות הסיבה כפי שהיא בפני עצמה. ואילו בהלכה הבאה מדובר על הסיבה כפי שהיא פרט ותנאי במצה וד' הכוסות.

(לקוטי שיחות, חלק יא, עמ' 14 ואילך)

שאחד מהם הוא אופן האכילה בהסיבה, או שהסיבה היא חיוב כללי העומד בפני עצמו שצריך לנהוג בליל הסדר דרך חירות, אלא שיש תנאי ופרט בהסיבה שיוצאים ידי חובתה רק באכילת מצה ושתיית ד' כוסות וכו' בהסיבה. ומאחר שיש מקורות והוכחות לכל אחד משני האופנים, הנה "בכדי לתווך את הענינים הנראים כסותרים זה את זה, יש לומר, שישנם בהסיבה שני החיובים: (א) מצוה בפני עצמה. (ב) תנאי במצות אכילת מצה. וכשאוכל כזית מצה וכו' בהסיבה – מקיים הוא המצוה דאכילת מצה כתיקונה ומצות הסיבה המיוחדת בפני

תקיעת שופר בר"ה שחל בשבת

יום רביעי כ"ג תמוז ה'תשס"ט

שמא יעבירונו, מה שאין כן בלולב יש רק גזירה שמא יעבירונו וכיון שהתירו במקדש לא החמירו במדינה (כתירין התוס' סוכה מג, א). אמנם גם לפי ביאור זה עיקר האיסור הוא משום שמא יעבירונו אלא שמפני שיש בו איסור נוסף הוא חמור מלולב (אג"ק ח"ב ע' רמג, רסד).

(ב) הרמב"ם מתכוון לתרץ בזה שאלה שמתעוררת בלב הלומד: איך יתכן שחכמים עקרו מצוה דאורייתא משום גזירה שמא יעבירונו? ולכן מקדים וכותב שהתקיעה עצמה אסורה משום שבות ולא התירו שבות זו במקום מצוה מחשש שמא מפני הבהילות למצוה ישכח ויעביר ברשות הרבים, אלא העמידו דבריהם באיסור שאסרו לתקוע בכל שבתות השנה (כתב שופר אור"ח סי' נח).

וכן מובן מלשון אדה"ז: "... התקיעה בשופר אינה מלאכה ואינה אסורה בשבת ויו"ט אלא מדברי סופרים משום עובדין דחול, ולמה אין דוחין איסור קל כזה מפני מצות עשה של תורה... גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד ויעבירונו ד' אמות ברשות הרבים". וכנראה שכן מפרש אדה"ז את דברי הרמב"ם (אג"ק שם. רשימות חוברת ס).

הלכות שופר פרק ב הלכה ו: יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, אין תוקעין בשופר בכל מקום, אף על פי שהתקיעה משום שבות ומן הדין היה שתוקעין - וכו' עשה של תורה, וידחה שבות של דבריהם - ולמה אין תוקעין? נזרה, שמה יטלנו בידו, ויוליכו למי שיתקע לו, ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים או מוציאו מרשות לרשות, ויבוא לידי אפור קקילה.

איזה שבות ישנה בתקיעה? כתב ה'לחם משנה' שהכוונה לגזירה שמא יתקן כלי שיר, (כמבואר בהל' שבת פכ"ג ח"ד וכן כתב המג"א בס' תקפח סק"ד בדעת התוס' בסוכה מג, א), אך ה'כתב שופר' (אור"ח סי' ק) כתב שהכוונה לאיסור בתקיעה עצמה שיש בה חכמה, כדברי התוס' (חולין פד, ב). וכן דעת אדה"ז (סי' תקפח ס"ד) שכתב שתקיעת שופר אינה שבות גמור אלא איסור קל משום "עובדין דחול". ולמה האריך הרמב"ם שבתקיעת שופר עצמה ישנו איסור משום שבות אלא שנדחה מפני מצות התקיעה שמן התורה, ולא הסתפק בטעם גזירה שמא יעבירונו ברשות הרבים?

יש לבאר בשני אופנים:

(א) כוונת הרמב"ם לתרץ מדוע בזמן בית המקדש היו תוקעים בשופר בשבת רק במקדש ולא במדינה ואילו לולב היו נוטלים גם במדינה, ולכן כתב שבשופר יש גם שבות וגם גזירה

סכך שאינו כשר ואינו פסול

יום חמישי כ"ד תמוז ה'תשס"ט

לא "גידולו מן הארץ" ולא "אין גידולו מן הארץ", אבל אפשר לתת לחקירה צורה מעשית: אוויר פחות משלושה טפחים אינו פוסל את הסוכה – "לבוד". ואמנם "לבוד" פירושו שהסכך נחשב כסתום, אבל לא כסתום במין מיוחד דווקא. נמצא שמקום האוויר הוא כמסוכך – אבל לא בסכך כשר ולא בסכך פסול. מתוך כך נוכל לפרש את שיטת רש"י (סוכה יט, ב), שאוויר פחות משלושה מצטרף אבל אין יענים תחתיו. ותמחה על זה: כיון שהוא "לבוד", למה אין ישנים תחתיו? אלא שלשיבה בסוכה יש צורך בסכך כשר דווקא (ולא די בשיבה תחת סכך שאינו פסול) והכשר בתורת "לבוד" סוף סוף אינו סכך כשר, שהרי אותו מקום הוא אוויר! אבל אם כבר יושב בצל כשר ובאים לפסול את הסוכה בנימוק שאין האוויר מצטרף כסכך, כאן אנו אומרים: כדי לפסול את הסכך צריך שאכן יהיה בו פסול ובאותו מקום "לבוד" יש אוויר ואין סכך פסול.

(המועדים בראכה, עמ' קח)

הלכות סוכה פרק ה הלכות יט-כ: סכך שהיו בו חלונות שהאוויר נראה מהן - אם יש בכל האוויר בכל מקום המסכך, הרי זו פסולה... במה דברים אמורים? בשלא היה במקום אחד אוויר שלשה טפחים; אבל אם היה אוויר שלשה טפחים, בין באמצע בין מן הצד - הרי זו פסולה, עד שימצינו מלשנה.

סכך כשר הוא שגידולו מן הארץ, תלוש ואינו מקבל טומאה. ויש לחקור: האם תנאים אלו נאמרו בהכשר הסוכה או בפסולתה. כלומר, האם כשרות הסוכה תלויה בגידולו מן הארץ וכו', או שפסולתה תלויה באין גידולו מן הארץ וכו'? והנפקא מינה - מעניינת: "אם נמצא איזה סכך שאין בו לא מהכשר הכשרים (כלומר אין בו אף אחד משלושת התנאים הנ"ל), וגם לא פסול מהפסולים, מה יהיה דינו?", כך שואל רבי חנוך אייגיש מוילנא (מרחשת ח"א סי' יז).

לכאורה, הנפקא מינה לא מעשית, שהרי אין סכך כזה שיהיה

יום שישי כ"ה תמוז ה'תשס"ט

השמחה בחג הסוכות

שאינו). ואם חיוב שמחה זו היא מן התורה, מדוע לא תדחה המצוה מן התורה את האיסור מדרבנן לנגן בכלי שיר? ג. להלן (בהל' י"ד) כתב הרמב"ם ש"גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין וכו'" היו רוקדים ושמחים במקדש אבל כל העם "באים לראות ולשמוע". ואם מדובר בחובה מן התורה – מה מקום לחלק בין גדולי ישראל לשאר העם? והביאור:

כוונת הרמב"ם בהביאו את הפסוק "ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים" היא לדייק מתוך שהתורה כותבת ומדגישה פעם נוספת את חיוב השמחה בחג הסוכות, שצריך לחבב מצוה זו ביתר שאת ולהרבות בשמחה, ואכן, אף שלא היה ציווי על זה "היתה במקדש שמחה יתירה". אמנם, אין בה חיוב מן התורה ולכן אינה יכולה לדחות שבת ויו"ט. וכן, כיון שהיא נובעת מרגשי הלב ולא חובה השווה לכל נפש, אין הכל שווים בה.

(ע"פ לקוטי שיחות שמונת כרך ו, עמ' 267)

הלכות לולב פרק ח הלכה י"ב: אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה, שנאמר: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים".

מפרש הגרי"פ פערלא (בבאורו לסהמ"צ לרס"ג ח"ג מילואים ה'): לדעת הרמב"ם, השמחה היתרה שעושים בחג הסוכות בבית המקדש היא מצוה מן התורה ("ושמחתם לפני ה' אלוהיכם"), בנוסף למצות השמחה שבשאר המועדים ("ושמחת בחגך"). וייחודה, שבכל המועדים השמחה היא לאנשים בקרבן שלמים ולנשים וקטנים כפי הראוי להם, ובחג הסוכות היתה במקדש שמחה בריקוד וניגון. וצריך להבין:

א. מדוע לא מנה הרמב"ם במנין המצוות את חיוב השמחה בחג הסוכות כמצוה בפני עצמה?

ב. בהלכה הבאה כתב הרמב"ם ש"שמחה זו אינה דוחה לא את שבת ולא את יום טוב" כיון שאסור לנגן בכלי שיר בשבת ויו"ט גזירה שמא יתקן (הל' שבת פכ"ג ה"ד, וראה תוס' סוכה ג, א ד"ה

שבת קודש כ"ו תמוז ה'תשס"ט

מי יכול לעבור לפני התיבה לתפילת מוסף?

ראש', כי מאחר שנשים פטורות ממחצית השקל הרי הן פטורות מתפילת מוסף שהרי קורבנות מוסף באים מהשקלים שניתנו בכל שנה.

לפי זה יש להסתפק לשיטת הרמב"ם: האם גם מי שאינו בן עשרים שנה פטור מתפילת מוסף כי אינו חייב במחצית השקל ואין לו חלק בקורבן מוסף? וכמשך לכך: האם הוא רשאי להיות ש"ץ במוסף והרי "כל הפטור מן הדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם"? (תו"ת תשא ל, יג).

וכתב ה'ציץ אליעזר' (ח"א, א) שאין למנוע מפחות מבן עשרים לעבור לפני התיבה במוסף, ובין היתר מסתמך הוא על דברי ה'באר יצחק' (להר"י אלחנן) שתפילת מוסף אינה תלויה כלל בנתינת השקלים, כי כשתקנו חז"ל תפילת מוספים הטילו את החיוב גם על הפטורים מהבאת הקרבנות.

הלכות שקלים פרק א, הלכה ז: הבל חיבין לתן מחצית השקל, כהנים לזוים וישאליים... אבל לא נשים, ולא עבדים, ולא קטנים.

במקור ההלכה במשנה (שקלים פ"א מ"ג) מפרש הרע"ב שקטן עד בן עשרים שנה אינו חייב לתת מחצית השקל, כמשמעות הפסוק (תשא ל, יד) "כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ומעלה". אך ה'תוספות יו"ט' (שקלים שם ד"ה כל) סובר שמבן י"ג שנה ויום אחד חייב במצוה זו, וכן דעת הרמב"ם. וכך כתב גם הרמב"ן (בפירושו עה"ת שם): "ושקלים לקורבנות אינם מבן עשרים שנה ומעלה, אלא משהביא שתי שערות חייב לשקול". והכתוב "מבן עשרים שנה ומעלה" מדבר בתרומת האדנים ולא במחצית השקל לקרבנות.

והגר"ע איגר (בהגהותיו לש"ע א"ח סי' ק) הביא בשם ה'בשמים

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ב"ו תמוז ה'תשס"ט

יום ראשון כ' תמוז ה'תשס"ט

הלכות שביתת יום טוב פרק ז

א. חלו של מועד, אף על פי שלא נאמר בו 'שביתו', הואיל ונקרא 'מקרא קדש', והרי הוא זמן [קרבן] חגיגה במקדש - אסור בעשיית מלאכה, כדי שלא יהיה כשאר ימי החול שאין בהן קדשה כלל; והעושה בו מלאכה האסורה - מכין אותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן], מפני שאסורן מדברי סופרים. ולא כל מלאכת עבודה אסורה בו, כיום טוב, שסוף הענין [- הכוונה] בדיקרים שנגאסרו בו, כדי שלא יהיה כיום חל לכל דבר. לפיכך, יש מלאכות אסורות בו, ויש מלאכות מתרות בו;

ב. ואילו הן: כל מלאכה שאם לא יעשה אותה במועד, יהיה שם הפסד הרבה - עושין אותה; ובלבד שלא יהיה בה טרח הרבה. ביצד? משקין בית השלהין [שדה הזקוקה להשקיה] במועד, אבל לא בית המשקה [שדה המסתפקת מגשם] - שאם לא ישקה בית השלהין, והיא הארץ הצמאה, יפסדו כל האילנות שבה. וכשהוא משקה אותה, לא ידלה וישקה מן הברכה או ממי הגשמים, מפני שהוא טרח גדול; אבל משקה הוא מן המעין, בין שהיה [מאז] בין שיצא פתחלה [היום], ממשיכו [ע"י תעלות] ומשקה בו. וכן כל פיוצא בזה.

ג. הופך אדם את זיתיו [כחלק מתהליך חיוני בהבשלתם] במועד, וטוחן אותן ודורף אותן, וממלא התביות וגף [סותם] אותן, בדרך שהוא עושה בחל; שכל שיש בו הפסד אם לא נעשה - עושהו בדרך, ואינו צריך שנוי. וכן מכניס אדם פרותיו מפני הגנבים, ובלבד שיכניסם בצנעה. ושוילה פשתנו מן המשרה [שריה במים], בשביל שלא תאבד. וכן פרם שהגיע זמנו להבצר במועד, בוצרין אותו.

ד. ואסור לאדם שיתכונן, ואחר מלאכות אלו וכיוצא בהן, ויניחם כדי לעשותן במועד, מפני שהוא פנוי; וכל המכונן מלאכתו והניחה למועד, ועשה במועד - בית דין מאבדין אותה, ומפקדין אותה לכל. ואם פנו מלאכתו, ומת - אין קונסין בנו אחריו, ואין מאבדין את ממונו; ואין מונעין הכן מלעשות אותה מלאכה במועד, שלא תאבד.

ה. מי שצריך לתפר לו בגד, או לבנות לו מקום במועד - אם היה הדיוט ואינו מהיר באותה מלאכה, הרי זה עושה אותה בדרך; ואם היה אמן מהיר, הרי זה עושה אותה מעשה הדיוט. ביצד? בתפירה מכלב [מרחיק התפירות], ובכנין מניח אבנים ואינו טח בטיט עליהן, ויש [טיט] סדקי הקרקע [של גג] ומעגילים [מחליקים] ביד וברגל פעין שמעגילין במחלצים [כלי החלקה]; וכן כל פיוצא בזה.

ו. מי שהיתה לו תבואה מחברת לקרקע, ואין לו מה יאכל במועד אלא ממנה - אף על פי שאין כאן הפסד, אין מצריכין אותו לקנות מה יאכל מן השוק עד שיקצר אחר

המועד, אלא קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר וטוחן מה שהוא צריך, ובלבד שלא ידוש בפרות; שכל דבר שאין בו הפסד, צריך לשנות. וכן כל פיוצא בזה.

ז. כבשים [מאכלים הנשרים במים וחומץ] שהוא יכול לאכל מהן במועד, כובשין; ושאין ראויין אלא לאחר המועד, אסור לכבשן. וצד אדם דגים כל שיכול לצוד, ומולח הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהן במועד, אם יסחט אותן בידו פעמים רבות עד שיתרפכו.

ח. מטילין [- פירות במים ליצירת] שכר במועד לצרך המועד, ושלא לצרך המועד - אסור; אחד שכר תמרים, ואחד שכר שעורים. אף על פי שיש לו ישן, מערים ושותה מן החדש, שאין הערמה זו נפדת לרואה; וכן כל פיוצא בזה.

ט. כל מלאכות שהן לצרך המועד - כשעושין אותן אמגיהן, עושין בצנעה. ביצד? הצידים והטוחנים והבוצרים למכר בשוק, הרי אלו עושין בצנעה לצרך המועד; והעושה שלא לצרך המועד, אסור. ואם עשה לצרך המועד, והותר - הרי זה מתר.

י. עושין כל צרכי הרבים במועד. ביצד? מתקנין את קלקולי המים שבכרשות הרבים, ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות, וחופרים לרבים בורות שיחין ומערות, וכורין להן נהרות כדי שישתו מימיהן, וכונסין מים לבורות ומערות של רבים, ומתקנין את סדקיהן, ומסירין הקוצים מן הדרכים. ומודדין את המקוות; וכל מקנה שנגמצא חסר - מרגילין [ממשיכים] לו מים, ומשלימין שעורו.

יא. ויוצאין שלוחי בית דין להפקיר את הכלאים, ופודין את השבויים ואת הערכין ואת התרמים ואת ההקדשות, ומשקין את הסוטות, ושוזרפין את הפרה [אדומה], ועורפין את העגלה [- כשנמצא מת מוטל בין העירדות], ורועצין [אוזן] - עבד עברי, ומטהרין את המצרע, ומצינין [מסמנים] על הקברות שמחו הגשמים את ציננם כדי שיפגשו מהן כהנים - שכל אלו צרכי רבים הן.

יב. ודנים דיני ממונות ודיני מכות [מלקות] ודיני נפשות במועד; ומי שלא קבל עליו הדין, משמתינן אותו במועד. וכשם שדינין במועד, כך כותבין מעשה בית דין וכל הדומה לו. ביצד? כותבין הדינין אגרות שום ששמו [קרקע הלווה] לבעל חוב, ואגרות שמכרו בהן [קרקע הבעל] למזון האשה והבנות, ושטרי חליצה ומאונין [קטנה יתומה שהשיאה אחיה "ממאנת" ודיה]; וכל הדומה להן מדברים שצריכין הדינין לכתבם כדי שיזכרום, כגון טענות בעלי דינין, או דברים שקבלו עליהן, כגון 'איש פלוני נאמן עלי', או 'איש פלוני ידון לי'. מי שצריך ללוות במועד, ולא האמינו המלוה - הרי זה כותב שטר. וכן כותבין גטי נשים וקדושי נשים ושוזרין [שטרי פרעון] ומתנות, שכל אלו צרכי רבים הן.

ומטפחות הספרים ומטפחות הספוג [מגבות], הרי אלו מתרין לכבס; וכן כלי פשתן, מתר לכבסן במועד, מפני שהן צריכין כבוס תמיד, אפלו נתכבסו ערב יום טוב.

כב. אין עושין סחורה במועד, בין למכר בין לקנות; ואם היה דבר האבד שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות או שירות שבאו או שהן מבקשים לצאת, ומכרו בזול או לקחו ביקר - הרי זה מתר למכר או לקנות. ואין לוקחין [קונים] בתים ואבנים ועבדים ובהמות, אלא לצורך המועד.

כג. מוכרי פרות פסות וכלים, מוכרין בצנעה לצורך המועד. כיצד? אם היתה התנות פתוחה לזוית או למכוי, פותח בדרך; ואם היתה פתוחה לרשות הרבים, פותח [דלת] אחת ונוצל אחת. וערב יום טוב האחרון של חג הסוכות, מוציא ומעשר את השוק בפרות בשביל כבוד יום טוב. מוכרי תבלין - מוכרין בדרך, בפרהסיא.

כד. כל שאסור לעשותו במועד, אינו אומר לגוי לעשותו. וכל שאסור לעשותו במועד - אם אין לו מה יאכל, הרי זה עושה כדי פרינסתו; וכן עושה סחורה בכדי פרינסתו. ומתיר לעשיר לשכר פועל עני שאין לו מה יאכל, לעשות מלאכה שהיא אסורה במועד, כדי שיטל שכרו להתפרנס בו. וכן לוקחין דברים שאינם לצורך המועד, מפני צורך המוכר שאין לו מה יאכל.

כה. שוכרין השכיר על המלאכה במועד, לעשותה לאחר המועד, ובלבד שלא ישקל ולא ימדד ולא ימנה בדרך שהיא עושה בחל. וגוי שקבל קבלת [עבודת קבלנות] מישראל, אפלו היה חוץ לתחום - אינו מניחו לעשות במועד; שהכל יודעין שמלאכה זו לישראל, ויחשדו אותו שמא שכר את הגוי לעשות לו במועד - שאין הכל יודעין הפרש שיש בין השכיר ובין הקבלן; ולפיכך אסור.

הלכות שביתת יום טוב פרק ח

א. נהרות המושכין [זורמים] מן האגמים, מתר להשקות מהן בית השלהין [שדה הזקוקה להשקיה] במועד - והוא שלא פסקו [שנמשכים תמיד]; וכן הברכות שאמת [תעלת] המים עוברת ביניהן, מתר להשקות מהן; וכן ברכה שננטפה מבית השלהין ועדן היא נוטפת, מתר להשקות ממנה בית השלהין אחרת - והוא, שלא פסק המעין המשקה בית השלהין העליונה.

ב. צרוגה שחציה נמוף וחציה גבוהה - לא ידלה ממקום נמוף להשקות מקום גבוה, מפני שהוא טרח גדול. ומתיר לדלות מים להשקות הנקרות, כדי לאכלן במועד; ואם בשביל ליפותן, אסור.

ג. אין עושין עוגיות בעקרי הפנים [חפירות סביב הגזע], כדי שיתמלאו מים. ואם היו עשויות ונתקלקלו, הרי זה מתקנן במועד; וכן אמת המים שנתקלקלה, מתקנין אותה במועד. כיצד? היתה צמקה טפח, חופר בה עד ששה; היתה טפחים, מעמיקה עד שבעה. ומושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה; ואם

יג. ואסור לכתב במועד, אפלו ספרים תפלין ומזוזות. ואין מגיהין אפלו אות אחת בספר העזרה, מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד. אכל כותב אדם תפלין ומזוזה לעצמו, וטוה תכלת לבגדו. ואם אין לו מה יאכל, כותב ומוכר לאחרים כדי פרינסתו.

יד. ומתיר לכתב אגרות של שאלת שלום במועד, וכותב השבונותיו ומחשב יציאותיו; שכתבת אלו אין אדם נזהר [מדייק] בתקונן, ונמצאו כמעשה הדיוט במלאכות.

טו. עושין כל צרכי המת במועד: גוזזין שערו, ומכבסין פסותו, ועושין לו ארון. ואם לא היו להם נסרים, מביאין לו קורות ונוסרים מהן נסרים בצנעה בתוך הבית; ואם היה אדם מפרסם, עושין אפלו בשוק. אכל אין כותבין עץ מן היער לנסר ממנו לוחות לארון, ואין חוצבין אבנים לבנות בהן קבר.

טז. אין רואין את הנגעים במועד - שמא ימצא טמא, ונמצא חגו נהפך לאכל. ואין נושאין נשים ולא מיבמין במועד, כדי שלא תשתכח שמחת החג בשמחת הנשואין; אבל מחזיר את גרושתו ומארסין נשים במועד - ובלבד שלא יעשה סעודת ארוסין ולא סעודת נשואין, שלא יערב שמחה אחרת בשמחת החג.

יז. אין מגלחין ואין מכבסין במועד - גזרה שמא ישקה אדם עצמו לתוך המועד, ויבוא יום טוב הראשון והוא מגול; לפיכך, כל מי שאי אפשר לו לגלח או לכבס בערב יום טוב, הרי זה מתר לכבס ולגלח.

יח. כיצד? אכל שחל שביעי שלו להיות ביום טוב, או שחל להיות בערב יום טוב והרי הוא שבת שאי אפשר לגלח, הבא ממדינת הים, והוא שלא יצא להטיל אלא לסחורה וכיוצא בה, והיוצא מבית השביה ומבית האסורים, ומי שהיה מגדה ולא התירוהו אלא במועד, ומי שנשבע שלא לגלח ולא לכבס, ולא נשאל לחכם והתיר נדרו אלא במועד - הרי אלו מגלחין ומכבסין במועד.

יט. וכל ששהה להן פנאי לגלח קדם הרגל ולא גלחו - אסורין. אבל הנזיר והמצרע שהגיע זמן תגלחתו, בין בתוך המועד בין קדם הרגל - אף על פי שהיה להם פנאי, מתרין לגלח במועד; שלא ישוהו [יעכבו] קרבתותיהן. וכל היוצא מטמאתו לטהרתו, מתר לגלח במועד. וקטן שנולד, בין במועד בין לפני המועד - מתר לגלחו במועד. ואנשי משמר ששילמה משמרתן בתוך המועד - מתרין לגלח, מפני שאנשי משמר אסורין לגלח בשבת [שבוע] שלהם.

כ. מתיר לטל שפה [שפם] בחלו של מועד, ולטל צפרנים, ואפלו בכלי. ומעברת האשה שער מבית השחי ומבית הערוה, בין ביד בין בכלי; ועושה כל תכשיטיה במועד, כוחלת [מאפרת העין] ופוקקת [אודם הלחיים] ומעברת סרק על פניה; וטופלת [מורחת] עצמה בסיד [להשיר שער] וכיוצא בו - והוא שתוכל לקלפו במועד.

כא. הנזבים והנזבות והנדדות והיולדות וכל העולים משמאה לטהרה בתוך המועד, הרי אלו מתרין לכבס. ומי שאין לו אלא חלוק אחד, הרי זה מכבסו. מטפחות הידים

לנער הצאן ממקום למקום, כדי שיזבלו כל השדה. הזבל שבחצר, מסלקין אותו לצדין; ואם נעשה חצר כרפת בקר, מוציאים אותו לאשפה.

יב. המשנה פני הקרקע – אם נתפון לתקן מקום שיעמיד בו כרי של תבואה או שידוש בו, מתר; ואם נתפון לעבודת הארץ, אסור. וכן המלקט עצים מתוך שדהו – אם לצרף העצים, מתר; ואם לתקן הקרקע, אסור. וכן הפותק [פותח וזרע] מים לשדהו – אם נתפון שיפנסו הדגים, מתר; ואם להשקות הארץ, אסור. וכן הקוצץ תריות [ענפים] מן הדקל – אם נתפון להאכיל לבהמתו, מתר; ואם נתפון לעבודת האילן, אסור. וממעשיו יבר, לאי זה דבר הוא מתפון.

יג. תנור וכירים שאפשר שייכשו [ייתבשו] ויאפה בהן במועד, עושין [מייצרים] אותן; ואם לאו, אין עושין אותן. ובין כף ובין כף, בונים [טחים] על חרש של תנור ועל הפירה הטפלה [שכבת הטיט] שלהן. ומסרגין [בונים] את המטות, ונוקדין [מנקים] את הרחיים, ופותחין להן עין [חור], ומעמידין אותן, ובונים אמת המים של רחים [זרם המים מגלגל את הריחיים].

יד. זופתין את החבית, כדי שלא יפסד היין; וזופתין את הפקבוק, מפני שאין בו טרח. וסותמין פי החבית של שר, כדי שלא תפסד. ומחפין [מכסים] את הקציעות [פירות שטוחים ליבוש] בקש, כדי שלא יאבדו. ומרפכין [משפופים] את הבגדים בידיים, מפני שהוא מעשה הדיוט; אבל אין עושין קשרי בית הידים [קמחי השרוולים], מפני שהוא מעשה אמן. וכן כל פיוצא בזה. **טו.** קוצצין צפרני חמור של רחים [המטייע בטחינה – כדי שיוכלו להרכיב על רגליו "פרסות" ויוכל ללכת], ובונים אבוס [סל אכילה] לבהמה. וסוס שרוכב עליו – מתר לטל צפרניו ולסרקו כדי לנפותו. ואין מרביעין בהמה במועד; אבל מקיזין לה דם, ואין מונעין ממנה רפואה. וכל מאכלות ומשקין שאינן מאכל בריאין אלא לרפואה, מתר לאדם לאכלן ולשתותן במועד.

טז. אין מפנין [כלים] מחצר לחצר במועד, לא מבוערה לנאה ולא מנאה לבעורה; אבל מפנה הוא מבית לבית באותה חצר. ומביאים כלים שהן לצרף המועד מבית האמן, כגון פרים וכסות וכוסות וצלוחיות; אבל כלים שאינן צריכין, כגון מחרשה מן הלויטש או צמר מבית הצבע – אין מביאין. ואם אין לאמן מה יאכל, נותן לו שכרו ומניחן אצלו; ואם אינו מאמין, מניחן בבית הסמוך לו; ואם חשש להן שמא יגנבו – מפנין לחצר אחרת, אבל לא יביא לביתו.

יז. אסור לעשות מלאכה בערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה, כמו ערבי שבתות. וכל העושה מלאכה בהן, אינו רואה סימן ברכה; וגוועין בו, ומבטלין אותו בעל פרחו, אבל אין מפין אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנו], ואין צריך לומר שאין מנדין אותו – חוץ מערב הפסח אחר חצות; שהעושה בו מלאכה אחר חצות מנדין אותו,

היתה שדה לחה, מתר להשקות את כלה. ומרביצין [משקים מעט] את השדה במועד. שכל הדברים האלו, אין בהם טרח יתר.

ד. זרעים שלא שותו מלפני המועד, לא ישקם במועד, מפני שהן צריכין מים רבים, ויכבדו לידי טרח יתר. ומתיר להסב את הנגר ממקום למקום, ולפתח נהר שנסתם. בורות שיחין ומערות של יחיד – אם היה צריך להם – חוטטין [מנקים] אותן ושפין את סדקיהן, אבל אין חופרין אותן לכתחלה; וכונסין לתוכן מים, אף על פי שאינו צריך להן. ועושין נכרכת [בריכה לכביסה] במועד.

ה. עכברים שהם מפסידין [מקלקלים] את האילנות, צדין אותן במועד. בשדה האילן, צד בדרכו; ביצר? חופר, ותולה המצודה. ואם היה שדה לכן [– תבואה] סמוכה לשדה האילן – צדין אותן בשדה הלכן בשנוי, כדי שלא יכנסו לשדה האילן ויחריבוה. וכיצד צד בשנוי? נועץ שפור [ברזל] בארץ, ומכה [עליו] בקרדם, ואחר כך ינתקנו [יוציאו]; ונמצא מקומו גמה.

ו. כתל גנה שנפל – בונהו מעשה הדיוט [ללא טיט], או גודר אותו בקנים וגמא [צמח] וכיוצא בהן. וכן אם עשה מעקה לגג, בונה אותו מעשה הדיוט. אבל כתל חצר שנפל, בונהו בדרכו; ואם היה גובה [מט ליפול] – סותרו מפני הסכנה, ובונהו בדרכו.

ז. בונה אדם אצטבא [פסל] לישוב או לישן עליה. הצייר [של דלת] והצנור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו – מתקנן במועד בדרכו, בין של פרזל בין של עץ; שזה הפסד גדול הוא – שאם יניח הפתח פתוח ודלתות שבורות, נמצא מאבד כל מה שיש בבית; וכבר בארנו, שכל שיש בו הפסד, אינו צריך שנוי.

ח. אין חופרין קבר להיתו מוכן למת שימות, ואין בונים אותו. אבל אם היה עשוי, הרי זה מתקנו במועד; ביצר? מוסיף במדתו או מקצר במדתו, כדי שיהיה נכון [מוכן] לעת שיקבר בו.

ט. אין מפנין את המת ואת העצמות מקבר לקבר, לא ממקבד לבזוי ולא מבזוי למקבד; ואסור לעשות כן לעולם בשאר הימים, אלא אם כן היה [הקבר השני] בתוך שלו [בשדה של מת] – מפנהו בשאר הימים, אפילו ממקבד לבזוי.

י. אין מתלעין [– מוציאים תולעים] את [מן] האילנות, ולא מזהמין את הנטיעות [מדביקין זבל בקילוף הגזע], ולא מגנמין; אבל סכין את האילנות ואת הפרות שבהן בשמן. ועוקרין את הפשתה, מפני שהיא ראויה לחפף בה במועד; וקוצרין את הקשות [מין צמח], מפני שהיא ראויה להטילה לשכר במועד. וכן כל פיוצא בזה.

יא. אין מכניסין את הצאן לדיר [בשדה] כדי שיזבלו את הקרקע [בגלליהם], שהרי הוא מדייר [מזבל] שדהו במועד; ואם באו מאלהן, מתר. ואין מסיעין אותן, ואין מוסרין להן שומר לנער את צאנם [להעבירם ממקום למקום לפזר זבלם]. היה שכיר שבת [שבוע], שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע [שבע שנים] – מסיעין אותן; ושוכרין שומר

שנאמר: "כי כל אכל חמץ, ונכרתה"; בשוגג, חייב קרבן חטאת קבוצה [בין עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן] - אחד האוכל, ואחד הממחה [ממס] ושותה.

ב. החמץ בפסח, אסור בהנזה - שנאמר: "לא יאכל חמץ", לא יהא בו [שום] הטר אכילה. והמניח חמץ בפרשותו בפסח - אף על פי שלא אכלו, עובר בשני לאוין, שנאמר: "לא יראה לך שאר בכל גבלך", ונאמר: "שאר לא ימצא בכתיכם"; ואסור החמץ ואסור השאר שבו מחמץ [בצק אחר -], אחד הוא.

ג. אינו לוקה משום "לא יראה" ו"לא ימצא", אלא אם כן קנה חמץ בפסח, או חמצו - כדי שיעשה מעשה. אבל אם היה לו חמץ קדם הפסח, ובא הפסח ולא בערו אלא הניחו בפרשותו - אף על פי שעבר על שני לאוין - אינו לוקה מן התורה, מפני שלא עשה מעשה; ומכין אותו מכת מרדות [מלקות מדרבן].

ד. חמץ שעבר עליו הפסח, אסור בהנזה לעולם; ודבר זה - קנס מדברי סופרים: מפני שעבר על "כל יראה" ו"כל ימצא", אסרוהו, ואפלו הניחו בשגגה או באנס - כדי שלא יניח אדם חמץ בפרשותו, כדי שיהנה בו אחר הפסח. ה. חמץ שנתערב בדבר אחר בפסח, בין במינו בין שלא במינו - הרי זה אוסר בכל שהוא. וחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח - אף על פי שהוא אסור בהנזה - אם נתערב בין במינו בין שלא במינו, הרי זה מותר לאכלו אחר הפסח; שלא קנסו ואסרו אלא בחמץ עצמו, אבל התערבת מתרת באכילה לאחר הפסח.

ו. אין חזקין ברת, אלא על אכילת עצמו של חמץ. אבל ערוב חמץ, כגון פתח הבבלי [טיבול עשוי מחלב חמוץ ולחם] ושכר המדי [עשוי משעורה], וכל הדומה להן מדברים שהחמץ מערב בהן - אם אכלן בפסח, לוקה ואין בו פרת, שנאמר: "כל מחמצת לא תאכלו". במה דברים אמורים? בשאכל פזית חמץ בתוך התערבת, בכדי אכילת שלש ביצים - הוא שלוקה מן התורה; אבל אם אין בתערבת פזית [שמצטרף] בכדי [- תור כדי] אכילת שלש ביצים - אף על פי שאסור לו לאכל - אם אכל, אינו לוקה אלא מכת מרדות.

ז. האוכל מן החמץ עצמו בפסח, כל שהוא - הרי זה אסור מן התורה, שנאמר: "לא יאכל חמץ". ואף על פי כן, אינו חייב פרת או קרבן, אלא על פשעו שהוא פזית; והאוכל פחות מפזית במזיד, מכין אותו מכת מרדות. ח. אסור לאכל חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה, שהוא מתחלת שעה שביעית ביום. וכל האוכל בזמן זה, לוקה מן התורה, שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ", כלומר על קרבן הפסח; כך למדו מפי השמועה [ממדרש] בפרוש דבר זה: לא תאכל חמץ משעה שראויה לשחיטת הפסח, שהוא "בין הערפים", והוא חצי היום. ט. ואסרו חכמים לאכל חמץ מתחלת שעה ששית, כדי שלא יגע [יבשל] באסור תורה. ומתחלת שעה ששית יהיה החמץ אסור באכילה ובהנזה: שעה ששית מדברי

ואין צריך לומר שמכין אותו מכת מרדות אם לא נדוהו - לפי שיום ארבעה עשר בניסן אינו כשאר ערבי ימים טובים, מפני שיש בו [קרבן] חגיגה ושחיטת קרבן.

יח. לפיכך, יום ארבעה עשר אסור בעשיית מלאכה מדברי סופרים, כמו חלו של מועד; והוא קל מחלו של מועד, ואינו אסור אלא מחצי היום ומעלה, שהוא זמן השחיטה. אבל מהנזח החמה עד חצי היום, תלוי במנהג - מקום שנוהגין לעשות, עושין; מקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין.

יט. ואפלו במקום שנהגו לעשות - לא יתחיל בתחלה לעשות מלאכה בארבעה עשר, אף על פי שהוא יכול לגמרה קדם חצות; אלא שלש אפניות בלבד הן שמתחילין במקום שנהגו לעשות, ועושין עד חצות, ואילו הן: הטיטין והספרין והכוכסין. אבל שאר אפניות - אם התחיל בה קדם ארבעה עשר, הוא שגומר עד חצות; שאין העם צריכין לשאר אפניות צרך הרבה.

כ. ההולך במקום שעושין למקום שאין עושין - לא יעשה בשוב, מפני המחלוקות, אבל עושה הוא במדבר; וההולך במקום שאין עושין למקום שעושין - לא יעשה; נותנין עליו חמרי מקום שיצא משם, וחמרי מקום שהלך לשם. ואף על פי כן, לא יתראה בפניהם שהוא בטל מפני האסור - לעולם אל ישנה אדם, מפני המחלוקות. וכן מי שדעתו לחזור למקומו, נוהג כאנשי מקומו בין להקל בין להחמיר - והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בו, מפני המחלוקות.

כא. מוליכין ומביאין פלים מבית האמן בארבעה עשר אחר חצות, אף על פי שאינן לצרך המועד. וגורפין וכל [במגריפה] מתחת רגלי בהמה, ומוציאין אותו לאשפה. ומושיבין שוכבין לתנגולין; ותרנגלת שישבה שלשת ימים או יתר על הביצים, ומתה - מושיבין אחרת תחתיה בארבעה עשר, כדי שלא יפסדו הביצים. ובמועד, אין מושיבין; אבל אם ברתה במועד מעל הביצים, מחזירין אותה למקומה.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות חמץ ומצה

יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) שלא לאכל חמץ ביום ארבעה עשר מחצות היום ולמעלה; (ב) להשבית שאור מארבעה עשר; (ג) שלא לאכל חמץ כל שבועה; (ד) שלא לאכל תערבת חמץ כל שבועה; (ה) שלא יראה חמץ כל שבועה; (ו) שלא ימצא חמץ כל שבועה; (ז) לאכל מצה בלילי הפסח; (ח) לספר ביציאת מצרים באותו הלילה. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות חמץ ומצה פרק א

א. כל האוכל פזית חמץ בפסח, מתחלת ליל חמשה עשר עד סוף יום אחד ועשרים בניסן - במזיד, חייב ברת,

חמץ; ואם ידע בודאי שלא הכניס שם חמץ, אינו צריך בדיקה. וכשבודק המרתף, בודק ממנו שתי שורות [של חביות] החיצונות, שהן העליונה ושלמטה ממנה.

ז. אין חוששין שמא גררה חלדה חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ; שאם נחוש מבית לבית, נחוש מעיר לעיר, ואין לדבר סוף. בודק ליל ארבעה עשר, והניח עשר חלות ומצא תשע – הרי זה חושש, וצריך לבדק פעם שנייה; שהרי גררה חלדה או עכבר בודאי.

ח. וכן אם ראה עכבר שנכנס לבית וחמץ בפיו אחר בדיקה – צריך לבדק פעם שנייה. אף על פי שמצא פוררין באמצע הבית, אין אומרים: 'עכבר אכל אותה הפת במקום זה, והרי הפרורין', אלא חוששין שמא הניחה בחור או בחלון, ואלו הפרורין שם היו; ולפיכך חזר ובודק. אם לא מצא כלום, הרי זה בודק כל הבית; ואם מצא אותה הפת שנטלה העכבר ונכנס, אינו צריך בדיקה.

ט. ראה תינוק שנכנס לבית בדיק, ויכדו פכר, ונכנס אחריו, ומצא פוררין – אינו צריך בדיקה; שחזקתו שאכלה, ואלו הפרורין שנפלו ממנו בשעת אכילה – שדרוך התינוק לפיר בעת אכילתו, ואין דרוך עכבר לפיר. ואם לא מצא פוררין כלל, צריך לבדק.

י. הניח תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ, וכא עכבר ונטל, ולא ידענו אם חמץ אם מצה נטל, ונכנס לבית בדיק – צריך לבדק; שכל [איסור] הקבוע [ידוע מקומו], כמחצה על מחצה.

יא. שני צבורין, אחד חמץ ואחד מצה, ושני בתים, אחד בדיק ואחד שאינו בדיק, ובאו שני עכברים, זה נטל חמץ וזה נטל מצה, ואין ידוע לאי זה בית נכנס זה שנטל החמץ; וכן שני בתים בדיקין, וצבור אחד חמץ, וכא עכבר ונטל, ואין ידוע לאי זה בית נכנס; או שיגיע שנכנס לאחד מהן, ונכנס אחריו ובודק ולא מצא כלום; או שבודק, ומצא פכר – בכל אלו, אינו צריך לבדק פעם שנייה; שאין כאן קבוע. יב. הניח החמץ בנזית זו, ומצא בנזית אחרת; או שהניח תשע חלות, ומצא עשר; או שהיו תשעה צבורין {מצה} {חמץ} ואחד {חמץ} {מצה}, ופרש פכר מהן, ואין ידוע אם חמץ או מצה, וכא עכבר ונטל הפכר שפרש, ונכנס לבית בדיק; או שבא עכבר ונטל חמץ, וספק נכנס לבית זה או לא נכנס – בכל אלו, צריך לבדק.

יג. נכנס עכבר לבית וכבר בפיו, ויצא עכבר משם וכבר בפיו – אומרים: 'הוא הראשון שנכנס, הוא האחרון שיצא', ואינו צריך לבדק; הנה הראשון שחר וזה שציא לבן, צריך לבדק. נכנס עכבר וכבר בפיו, ויצאת משם חלדה וכבר בפיה – צריך לבדק; יצאת ועכבר וכבר בפיה, אינו צריך לבדק – שזה הפכר, הוא שהיה בפיו העכבר. נחש שנכנס לחור ופת בפיו, אין חיב להביא חביר [צייד נחשים] להוציאו.

יד. פזית חמץ בשמי קורה, מחיבין אותו להביא סלם להורידו; שפעמים יפל משמי קורה. הנה חמץ בבזר, אין מחיבין אותו להעלותו, אלא מבטלו בלבד, ודין.

סופרים, ושאר היום משביעית ומעלה, מן התורה. שעה חמישית, אין אוכלין בה חמץ – גזרה משום יום המענון, שמא יטעה בין חמישית וששית. ואינו אסור בהנחה בשעה חמישית. לפיכך, תולין בה תרומה ולחם תודה וכיוצא בהן מחמץ שהוא קדש, לא אוכלין ולא שורפין עד שתגיע שעה ששית, שורפין הכל.

י. הא למדת, שמתר לאכל חמץ ביום ארבעה עשר עד סוף שעה רביעית; ואין אוכלין בשעה חמישית, אלא נהנין בו; והאוכל בשעה ששית, מפין אותו מפת מרדות. והאוכל מתחלת שעה שביעית, לוקה.

יום שני כ"א תמוז ה'תשס"ט

הלכות חמץ ומצה פרק ב

א. מצות עשה מן התורה, להשבית החמץ קדם זמן אסור אכילתו, שנאמר: "ביום הראשון תשביתו שאר מבתים"; מפי השמועה [שמסר משה רבנו] למדו, שראשון זה הוא יום ארבעה עשר. וראיה לדבר זה, מה שכתוב בתורה: "לא תשחט על חמץ דם זבח", כלומר לא תשחט הפסח והחמץ קדם; ושחיטת הפסח, הוא יום ארבעה עשר אחר חצות.

ב. ומה היא השבתה זו האמורה בתורה? היא שיבטל החמץ מלבו ויחשב אותו כעפר, וישים בלבו שאין בראשיתו חמץ כלל, ושכל חמץ שבתו, הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל.

ג. ומדברי סופרים, לחפש אחר החמץ במתבואות ובחורים, ולבדק ולהוציאו מכל גבולו. וכן מדברי סופרים, שבודקין ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר, לאור הנר, מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהם, ואור הנר יפה לבדיקה; ואין קובעין מדרש [שיעור] בסוף יום שלשה עשר, וכן החכם לא יתחיל לקרות [ללמוד תורה] בעת זו – שמא ימשך וימנע מבדיקה, בתחלת זמנה. ד. אין בודקין לא לאור הלכנה, ולא לאור החמה, ולא לאור האבוקה – אלא לאור הנר. במה דברים אמורים? בחורים ובמתבואות; אבל אכסדרה [מרפסת] שאורה רב – אם בדיקה לאור החמה, דיו. ואמצע החצר, אינו צריך בדיקה, מפני שהעופות מצויים שם, והן אוכלין כל חמץ שיפל שם.

ה. חר שבאמצע הבית שפין אדם לחברו – זה בודק עד מקום שידו מגעת, וזה בודק עד מקום שידו מגעת, והשאר מבטלו בלבד; וכל מקום שאין מכניסין לו חמץ, אינו צריך בדיקה.

ו. חרי הבית התחתונים והעליונים, וגג היציע [חדרון שגגו משופע], ורפת בקר, ולולין, ומתבן [בית התבן], ואוצרות [מחסני] זין ואוצרות שמן שאין מסתפק מהן, ובית דגים גדולים – אינן צריכין בדיקה, אלא אם פן הכניס להן חמץ. אבל אוצרות שחר ואוצרות זין שמסתפק מהן, ובית המלח, ובית השעורה, ובית דגים קטנים, ובית העצים, ובית המוריס [שומן דג מלוח], וחרי הבית האמצעיים, וכיוצא באלו – צריכין בדיקה, שסתמן שמכניסין להן

השבת, ומניחו במקום מצנע, והשאר מבערו מלפני השבת. ואם נשאר מן החמץ ביום השבת אחר ארבע שעות, מבטלו; וכופה עליו כלי עד מוצאי יום טוב הראשון, ומבערו.

ד. היו לו כפרות רבות של תרומה, וצריך לשרפה ערב שבת – לא יערב הטהורה עם הטמאה, וישרף; אלא שורף טהורה לעצמה, וטמאה לעצמה, ותלויה [ספק טמאה] לעצמה. ומניח מן הטהורה כדי לאכל, עד ארבע שעות ביום השבת בלבד.

ה. מי ששכח או הזיד ולא בדק בליל ארבעה עשר, בודק בארבעה עשר בשחרית; לא בדק בשחרית, בודק בשעת הבעור [שעה שישית]; לא בדק בשעת הבעור, בודק בתוך החג. עבר הרגל ולא בדק – בודק אחר הרגל, כדי שיבער מה שימצא מחמץ שעבר עליו הפסח, מפני שהוא אסור בהנאה.

ו. כשבדק החמץ בליל ארבעה עשר, או ביום ארבעה עשר, או בתוך הרגל – מברך קדם שיתחיל לבדק: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על בעור חמץ'; ובדק ומחפש בכל המקומות שמכניסין להם חמץ, כמו שבארנו. ואם בדק לאחר הרגל, אינו מברך.

ז. כשגומר לבדק – אם בדק בליל ארבעה עשר, או ביום ארבעה עשר קדם שש שעות – צריך לבטל כל חמץ שנשאר ברשותו, ואינו רואהו; ויאמר: 'כל חמץ שיש ברשותי שלא ראיתי ולא ידעתי, הרי הוא בטל, והרי הוא בעפר'. אבל אם בדק מתחלת שעה ששית ולמעלה, אינו צריך לבטל – שהרי אינו ברשותו, שפך נאסר בהנאה.

ח. לפיכך, אם לא בטל קדם שש, ומשש שעות ומעלה (ו)מצא חמץ שהיה ידעתו עליו והיה בלבו, ושכחו בשעת הבעור ולא בערו – הרי זה עבר על "לא יראה" ו"לא ימצא", שהרי לא בער ולא בטל; ואין הבטול עתה מועיל לו כלום, לפי שאינו ברשותו, והפסח עשהו כאלו הוא ברשותו, לחיבו משום "לא יראה" ו"לא ימצא". וחייב לבערו בכל עת שימצאו. ואם מצאו ביום טוב – כופה עליו כלי עד לערב, ומבערו; ואם של הקדש הוא – אינו צריך לכפות עליו, שהכל פורשין [מובדלים] ממנו.

ט. מי שימצא מביתו קדם שעת הבעור לעשות מצנה, או לאכל בסעודה של מצנה כגון סעודת ארוסין ונשואין, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו – אם יכול לחזר ולבער ולחזר למצותו, יחזר; ואם לאו, יבטל בלבו. יצא להציל מיד הגיס [שוודים], מן הנקה, מן הדלקה, ומן המפלת – יבטל בלבו, ודין. יצא לצרף עצמו, ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו – יחזר מיד. ועד כמה הוא חוזר? עד כפיצתה; היה פחות מכפיצתה, מבטלו בלבו ודין.

י. מי שהניח עסה מגלגלת [שנילושה] בתוך ביתו ויצא, ונזכר אחר שיצא והוא יושב לפני רבו, והיה ירא שמא תחמיץ קדם שיכבא – הרי זה מבטלה בלבו קדם שתחמיץ; אבל אם התמיצה, אין הבטול מועיל כלום, אלא ככר עבר על "לא יראה" ו"לא ימצא", וחייב לבער מיד כשיחזר לביתו.

טו. כפת [חתיכת] שאור שיחדה לשיכיה – אם טח פניה בטיט – הרי זו בטלה, ומתר לקימה. בצק שבסדקי הערכה [קערה] – אם יש כזית במקום אחד, חייב לבער. ואם לאו – אם היה עשוי לחזק בו שברי הערכה, או לסתם בו נקב – בטל במעוטו; ואם לאו, חייב לבער. היו שני חציי זיתים בשני מקומות, וחוט של בצק ביניהן – רואין: כל שאלו ינטל החוט נטלין עמו, חייב לבער; ואם לאו, אינו חייב לבער.

טז. כמה דברים אמורים בערכה; אבל בבית – אף על פי שאם ינטל החוט אין נטלין עמו – חייב לבער, מפני שפעמים מקפץ אותן. היה חצי זית בבית וחצי זית בעליה, חצי זית בבית וחצי זית באכסדרה [מרפסת], חצי זית בבית וחצי זית בבית שלפנים ממנו – הואיל ואלו החציי זיתים דבוקין בכתלים, או בקורות, או בקרקעות – אינו חייב לבער, אלא מבטל בלבו ודין.

יז. המשפיר בית סתם בארבעה עשר [לא פירש אם בדקו] – הרי זה בחזקת בדוק, ואינו צריך לשאל; ואם החזק זה המשפיר שלא בדק, ואמרה אשה או קטן, 'אנו בדקנוהו' – הרי אלו נאמנין; שהכל נאמנים על בעור חמץ, והכל כשרין לבדיקה, ואפלו נשים ועבדים וקטנים – והוא, שיהיה קטן שיש בו דעת לבדק.

יח. המשפיר בית לחברו – אם עד שלא מסר המפתח חל ארבעה עשר, על המשפיר לבדק; ואם משמסר המפתח חל ארבעה עשר, על השוכר לבדק. המשפיר בית בחזקת שהוא בדוק, ונמצא שאינו בדוק – על השוכר לבדק; ואינו מקח טעות, ואפלו במקום שבדקין בשכר [בתשלום], שהרי מצוה הוא עושה.

יט. המפרש בים והיוצא בשיירה, תוף שלשים יום – זקוק לבדק. קדם שלשים יום – אם דעתו לחזר קדם הפסח, צריך לבדק ואחר כך יצא, שמא יחזר ערב הפסח בין השמשות, ולא יהיה לו פנאי לבער; ואם אין דעתו לחזר, אינו צריך לבדק. וכן העושה ביתו אוצר [מחטן תבואה], תוף שלשים יום – זקוק לבדק, ואחר כך כונס אוצרו לתוכו. קדם שלשים יום – אם דעתו לפנותו קדם הפסח, צריך לבדק ואחר כך עושה אוצר; ואם אין דעתו לפנותו קדם הפסח, אינו צריך לבדק.

הלכות חמץ ומצה פרק ג

א. כשבדק אדם ומחפש בלילי ארבעה עשר, מוציא את החמץ מן החרים ומן המתבואות ומן הזויות, ומקפץ הכל, ומניחו במקום אחד. עד תחלת שעה ששית ביום, מבערו; ואם רצה לבערו בלילי ארבעה עשר, מבערו.

ב. החמץ שמניח בלילי ארבעה עשר, כדי שיאכל ממנו למחר עד ארבע שעות – אינו מניחו מפזר ומפזר בכל מקום, אלא מצינעו בכלי או בזוית ידועה, ונזהר בו; שאם לא נזהר בו ומצאו חסר – צריך לחפש אחריו ולבדק פעם אחרת, שמא גרוהו העכברים.

ג. חל ארבעה עשר להיות בשבת – בודקין את החמץ בלילי ערב שבת [ליל שיש], שהוא ליל שלשה עשר; ומניח מן החמץ כדי לאכל ממנו, עד ארבע שעות ביום

הפסח. ואם לא אמר לו 'קנה מעבד' - נמצא אותו החמץ כאלו הוא פקדון אצל הגוי, ואסור בהנחה לאחר הפסח. ו. ישראל וגוי שהיו באין בספינה, והיה החמץ ביד ישראל, והגיעה שעה חמישית - הרי זה מוכרו לגוי או נותנו לו במתנה, וחזור ולוקחו ממנו אחר הפסח; ובלבד שיתנו לו מתנה גמורה.

ז. אומר ישראל לגוי: 'עד שאפתה לוקח [קונה חמץ] במנה, בוא וקח במאתים' [כמות יותר גדולה, ורומז לו שיקנה ממנו בחזרה את החמץ], 'עד שאפתה לוקח מגוי, בוא וקח מישראל' - שמא אצטרף ואקח ממך אחר הפסח. אבל לא ימכר לו ולא יתן לו על תנאי; ואם עשה כן, הרי זה עובר על 'כל יראה' ו"כל ימצא".

ח. תערכת חמץ, עוברין עליה משום 'כל יראה' ו"כל ימצא" - כגון המורקס [שומן דג מלוח עם קמח] וכתח הבבלי [טיבול עשוי מחלב חמוץ ולחם] ונשכר המדי, שעושין אותו מן הקמח, וכל פיוצא באלו מדברים הנאכלים; אבל דבר שיש בו תערכת חמץ, ואינו ראוי לאכילה - הרי זה מתר לקימו בפסח.

ט. ביצד? ערכת [קערת] העבדנין [מעבדי עורות] שנתן לתוכה קמח ועורות, אפלו נתנו שעה אחת קדם שעת הבעור - הרי זה מתר לקימו. ואם לא נתן העורות, ונתן הקמח קדם שלשה ימים לשעת הבעור - מתר, שהרי נפסד והקאיש; תוף שלשה ימים, חייב לבעור.

י. וכן הקילור [משחה לעין] והקטיטה והאספלונית והתרניאק [- מיני תחבושות] שנתן לתוכן חמץ - מתר לקימן בפסח, שהרי נפסדו צורת החמץ.

יא. הפת עצמה שעפשה [התעפשה] ונפסלה מלאכל הכלב, ומלגמה [מין תחבושת מעורבת קמח] שנסתרה - אינו צריך לבעור. בגדים שכבסו אותן בחלב חטה, וכן גירות שדבקו אותן בחמץ, וכל פיוצא באלו - מתר לקימן בפסח, ואין בהן משום "לא יראה" ו"לא ימצא"; שאין צורת החמץ עומדת.

יב. דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כלל, או שאינו מאכל כל אדם, כגון התרניאק וכיוצא בו - אף על פי שמותר לקימו, אסור לאכלו עד אחר הפסח; ואף על פי שאין בו מן החמץ אלא כל שהוא, הרי זה אסור לאכלו.

יום שלישי כ"ב תמוז ה'תשס"ט

הלכות חמץ ומצה פרק ה

א. אין אסור משום חמץ בפסח, אלא חמשת מיני הדגן בלבד - והם שני מיני החטים, שהן החטה והכסמית, ושלשה מיני השעורים, שהן השעורה ושבילת שועל והשפון. אבל הקטניות, כגון ארז ודמן ופולים ועדשים וכיוצא בהן - אין בהן משום חמץ; אלא אפלו לש קמח ארז וכיוצא בו ברותחין וכסוהו בכגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמין, הרי זה מתר באכילה - שאין זה חמוץ, אלא סרחון.

ב. חמשת מיני דגן אלו - אם לשן במי פרות בלבד, בלא שם מים בעולם - אינם באין לידי חמוץ; אלא אפלו

יא. ביצד בעור חמץ? שורפו, או פורר וזרר לרוח, או זרקו לים; ואם היה החמץ קשה, ואין הים מחתכו במהרה - הרי זה מפורר, ואחר כך זרקו לים. וחמץ שנפלה עליו מפלת, ונמצא עליו עפר שלשה טפחים או יתר - הרי הוא כמבער; וצריך לבטל בלבד, אם עדין לא נכנסה שעה ששית.

יב. נתנו לנכרי קדם שעה ששית, אינו צריך לבעור. ואם שרפו קדם שעה ששית, הרי זה מתר להנות בפחמין שלו בתוף הפסח. אבל אם שרפו משעה ששית ולמעלה - הואיל והוא אסור בהנחה, הרי זה לא יסיק בו תנור וכירים, ולא יאפה בו, ולא יבשל; ואם אפה או בשל - אותה הפת ואותו התבשיל אסור בהנחה. וכן הפחמין שלו אסורין בהנחה, הואיל ושרפו אחר שנאסר בהנחה.

הלכות חמץ ומצה פרק ז

א. כתוב בתורה: "לא יראה לך חמץ". יכול אם טמן אותו, או הפקיד אותו ביד גוים, לא יהיה עובר? תלמוד לומר: "שאר לא ימצא בבתים", אפלו הפקידו או הטמינו. יכול לא יהיה עובר אלא אם פן היה החמץ בביתו, אבל אם היה רחוק מביתו בשדה או בעיר אחרת, לא יהיה עובר? תלמוד לומר: "בכל גבלך", בכל רשותך. יכול יהיה חייב לבעור מרשותו חמץ של גוי, או של הקדוש? תלמוד לומר: "לא יראה לך", שלך אי אתה רואה; אבל אתה רואה של אחרים, או של גבה [הקדש].

ב. הא למדת, שחמץ של ישראל - אם הניחו ברשותו, אפלו טמון, ואפלו בעיר אחרת, ואפלו מפקד ביד גוים - הרי זה עובר משום "לא יראה" ו"לא ימצא"; וחמץ של הקדוש או של גוי שהיה אצל ישראל - אפלו היה עמו בבית - הרי זה מתר, מפני שאינו שלו. ואפלו היה של גר תושב [גוי שקיבל ד' מצוות] שיד ישראל שולטת עליו, אין כופין אותו להוציא החמץ מרשותו בפסח. אבל צריך לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים בפני חמצו של גוי, שמא יבוא להסתפק ממנו; אבל של הקדוש, אינו צריך, מפני שהכל פורשין [מובדלים] מן ההקדש, כדי שלא יבואו לידי מעילה.

ג. גוי שהפקיד חמצו אצל ישראל - אם קבל עליו ישראל אחריות, שאם אבד או נגנב ישלם לו דמיו - הרי זה חייב לבערו; הואיל וקבל עליו אחריות, נעשה כשלו. ואם לא קבל אחריות - מתר לקימו אצלו, ומתיר לאכל ממנו אחר הפסח, שברשות הגוי הוא.

ד. גוי אלם שהפקיד חמצו אצל ישראל - אם יודע הישראלי שאם אבד או נגנב מחיבו לשלמו וכופהו ואונסו לשלם, ואף על פי שלא קבל אחריות - הרי זה חייב לבערו; שהרי נחשב כאלו הוא שלו, מפני שמחייבו האנס באחריותו.

ה. ישראל שהרהין [משכון] חמצו אצל הגוי - אם אמר לו: 'אם לא הבאתי לך מעות מכאן ועד יום פלוני, קנה חמץ זה מעבד' - הרי זה ברשות הגוי, ואותו החמץ מתר לאחר הפסח; והוא שהיה הזמן שקבע לו [שיקנהו] קדם

י. דגן שנפל עליו דלף [ספסוף מים] - כל זמן שהוא טורד טפה אחר טפה, אפלו כל היום בלו - אינו בא לידי חמוץ; אבל בפוסק - אם נשתהה פשעור [חימוץ], הרי זה אסור. יא. אין לשין בפסח עסה גדולה, שמא תחמיץ - אלא שעור חלה בלבד. ואין לשין לא בחמין, ולא בחמי חמה [שמח], ולא במים שנשאבו בו ביום - אלא במים שלנו [עבר עליהם הלילה]; ואם עבר ולש באחד מכל אלו, הרי הפת אסורה.

יב. לא תשב אשה תחת השמש, ותלוש; ולא תחת הרקיע ביום העבים, אפלו במקום שאין השמש זורחת בו. ולא תניח את העסה, ותתעסק בדבר אחר. ואם היתה לשה ואופה, צריכה שני כלים של מים, אחד שמקטפת בו [מזלפת על העיסה טרם אפיה], ואחד שמצננת בו [ידה מחום התנור]. ואם עברה ולשה תחת השמש, או שלא צננה ידה, או שעשת עסה יתר משעור חלה - הפת מתרת. וכמה שעור חלה? כמו שלש וארבעים וחמש ביצה - כגוף [כמידת] הביצה הבינונית, לא כמשקלה.

יג. כל זמן שאדם עוסק בפצק, אפלו כל היום בלו - אינו בא לידי חמוץ. ואם הגביה ידו והניחו, ושהה הפצק עד שהגיע להשמיע הקול בזמן שאדם מכה בידו עליו - כבר החמיץ, וישרף מיד; ואם אין קולו נשמע - אם שהה כדי שיהלף אדם מיל - כבר החמיץ, וישרף מיד. וכן אם הכסיפו פניו, באדם שעמדו שערומו - הרי זה אסור לאכלו, ואין חיבין עליו פרת.

יד. היו שתי עסות שהגביהו היד מהן בעת אחת, ונשתהו, והאחת מהן יש לה קול, והאחרת אין לה קול - שתיהן ישרפו, והרי הן חמץ גמור.

טו. אין עושין סריקין המצריין [פת עם ציורים] בפסח, מפני שהאשה שוהה עליהן [מתעכבת בעשייתן], ומתחמץ בעת עשייתן. לפיכך הנחתומין מתרין לעשותם, מפני שהן בקיאים באמנותן, וממהרין לעשותן; אבל בעלי בתים אסורין, ואפלו צרו אותן בדפוס [מסגרת בצורת הצירוף] - שמא יבואו אחרים לעשותן שלא בדפוס, וישהו בעשייתן ויחמיצו.

טז. מים שרוחצין בו הידים והערכה אחר שלשין, וכן מים שמשמטין בו בשעת לישה - הרי זה ישפך במקום מדרון, כדי שלא יתקבץ במקום אחד ויחמיץ.

יז. אין שורין את המרסן [קליפות תבואה] ומניחין לפני התרנגולין, שמא יחמיץ. אבל חולטין להן המרסן ברותחין, ומניחין לפניהן; וכבר נהגו רב העולם שלא לחלט - גזרה, שמא לא ירתית המים יפה יפה.

יח. ומתיר ללוש לתרנגולין מרסן או קמח, ומאכילן מיד, או נותן לפניהן, והוא עומד עליהן - עד שלא ישהה לפניהן כדי הליף מיל. וכל זמן שהן מנקרין בו, או שהוא מהפך בו בידו - אינו מחמיץ; וכשיפסקו מלאכל - ישטף הפלי במים, וישפך במקום מדרון.

יט. לא תשרה אשה את המרסן, שתוליך בידה למרחץ; אבל שפה [משפופת במוסן] היא על בשרה, יבש. ולא

הניחין כל היום עד שנתפח כל הפצק, הרי זה מתיר באכילה; שאין מי פרות מחמיצין, אלא מסריחין. ומי פרות, הן כגון: יין, וחלב, ודבש, וזית, ומי תפוחים, ומי רמונים, וכל פיצא בהן משאר יינות ושמנים ומשקין - והוא, שלא יתערב בהן שם מים בעולם; ואם יתערב בהן מים כל שהוא, הרי אלו מחמיצין.

ג. אין מבשלין חטים במים - כגון ריפות [גרורי חיטה], ולא קמח - כגון לביבות; ואם בשל, הרי זה חמץ גמור - והוא, שיתבקעו בתבשיל [מנפחותם]. אין קולין [מטגנים] את הפצק בשמן על המחבת, אבל מבשלין את הפת ואת הקמח הקלוי. ואם הרתיח המים הרבה, ואחר כך השליף לתוכן הקמח - הרי זה מתיר, מפני שהוא מתבשל מיד קדם שיתחמיץ; וכבר נהגו בשנער [בבל] ובספרד ובכל המערב, לאסור דבר זה - גזרה, שמא לא ירתית המים יפה יפה.

ד. מתיר לבשל הדגן או הקמח במי פרות. וכן פצק שלשו במי פרות - אם בשלו במי פרות, או קלהו על המחבת בשמן - הרי זה מתיר; שמי פרות אינן מחמיצין.

ה. כרמל [שיבילים] שמהבהבין אותו [שורפין קצת] באור וטוחנין אותו, אין מבשלין הקמח שלו במים - שמא לא נקלה באור יפה, ונמצא מחמיץ כשמבשלין אותו. וכן כשמווללים הקדרות החדשות [מבשלים בהם קמח עם מים לחוסם], אין מבשלין בהן אלא מצה אפוייה שחזרו וטחנו אותה; אבל קמח קלי [קלוי] אסור - שמא לא קלהו יפה, ויבוא לידי חמוץ.

ו. אין בוללין [מרטיבים] את השעורין במים בפסח, מפני שהן רפין [מתבקעים] ומחמיצין במהרה. ואם בלל - אם רפו כדי שאם הניחן על פי הביב [כלי מנוקב] שאופין עליו החלות יתבקעו, הרי אלו אסורין; ואם לא הגיעו לרפיון זה, הרי אלו מתרין.

ז. החטים - מתיר לבלל אותן במים, כדי להסיר סבן, וטוחנין אותן מיד, בדרך שטוחנין הסלת; וכבר נהגו כל ישראל בשנער ובארץ הצבי ובספרד ובצרי המערב, שלא יבוללו החטים במים - גזרה, שמא ישהו ויחמיצו.

ח. תבשיל שנתבשל, ונמצאו בו שעורים או חטים - אם נתבקעו - הרי כל התבשיל אסור, שהרי נתערב בו החמץ. ואם לא נתבקעו - מוציאין אותן, ושורפין אותן, ואוכלין שאר התבשיל; שאין הדגן שנבלל או נתבשל ולא נתבקע, חמץ גמור של תורה, ואינו אלא מדברי סופרים.

ט. משום שגאמר: "ושמרתם את המצות", כלומר: הנהירו במצה ושמרו אותה מכל צד חמוץ; לפיכך אמרו חכמים: צריך אדם לזהר בדגן שאוכל ממנו בפסח, שלא יבוא עליו מים אחר שנקצר, עד שלא יהיה בו שם חמוץ. דגן שנטבע בנהר, או שנפל עליו מים - כשם שאסור לאכלו, כך אסור לקימו; אלא מוכרו לישראל ומודיעו, כדי שיאכלנו קדם הפסח; ואם מוכרו לגוים קדם הפסח, מוכר מעט מעט לכל אחד ואחד, כדי שיכלה קדם הפסח, שמא יחזור הגוי וימכרנו לישראל.

ב. בלע מצה, יצא; בלע מרור, יצא. בלע מצה ומרור באחד - ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא; שהמרור בטפלה למצה. ברכן בסיב [של עץ] וכיוצא בו ובלעץ, אף ידי מצה לא יצא.

ג. אכל מצה בלא כונה, כגון שאנסוהו גוים לאכל - יצא ידי חובתו; אכל כונה מצה והוא נכפה בעת שטותו, ואחר כך נתרפא - חייב לאכל אחר שנתרפא; לפי שאותה אכילה היתה בשעיה שיהיה פטור מכל המצוות.

ד. אין אדם יוצא ידי חובת אכילת מצה, אלא אם כן אכל מאחד מחמשת המינים - שגאמר: "לא יאכל חמץ", ונאמר: "תאכלו מצות"; דברים הבאים לידי חמץ - אם אכלן מצה, יצא בזה ידי חובתו; אבל שאר הדברים, כגון ארז ודבש וקטניות - אין בהן [מצות] מצה, לפי שאין בהן חמץ.

ה. העושה עשה מן החטים ומן הארז - אם יש בה טעם דגן, יוצא בה ידי חובתו. עסת הפלכים [לאכילת כלבים] - בזמן שהרועים אוכלין ממנה, יוצא בה ידי חובתו; אין הרועים אוכלין ממנה, אינו יוצא בה, שאין זו משמרת לשם מצה. מצה שלשה במי פרות, יוצא בה ידי חובתו בפסח. אבל אין לשין אותה בזין, או שמן, או דבש, או חלב - משום "לחם עני", כמו שבארנו; ואם לש ואכל, לא יצא ידי חובתו. ואין יוצאין לא בפת מרסן, ולא בפת סבין [מורסן וסובין - קליפות תבואה]; אבל לש הוא את הקמח בסבין שלו ובמורסנו ועושהו פת, ויוצא בה ידי חובתו. וכן פת סלת נקיה ביותר - הרי זו מתרת, ויוצא בה ידי חובתו בפסח; ואין אומרים בה, 'אין זה לחם עני'.

ו. אחד מצה שגאפית בתנור, או באלפס [קערה גדולה], בין שהדביק הבצק באלפס ואחר כך הרתיח, בין שהרתיח ואחר כך הדביק, אפלו אפיה [אפאה] בקרקע - הרי זה יוצא בה ידי חובתו. וכן אם לא נאפית אפיה גמורה, יוצאין בה - והוא, שלא יהיו חוטין של בצק נמשכין ממנה בעת שפורסה. ויוצאין ברכיק השרוי [מצה שרויה במים] - והוא, שלא נמות; אבל מצה שבשלה - אינו יוצא בה ידי חובתו, שהרי אין בה טעם פת.

ז. אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו, כגון שאכלה טבל [מתבואה שלא הופרשה], או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, או שגזלה. זה הכלל: כל שמברכין עליו ברכת המזון, יוצא בה ידי חובתו; וכל שאין מברכין עליו ברכת המזון, אין יוצא בה ידי חובתו. ח. הכהנים יוצאין בחלה ובתרומה, אף על פי שהיא מצה שאינה ראויה לכל אדם; וכן יוצאין במצה של מעשר שני, בירושלים. אבל אין יוצאין במצה של בכורים, אפלו בירושלים; מפני שהבכורים, אין בהן הטר [אכילה] בכל המושבות [אלא בירושלים], ומעשר שני, אפשר שיפדה ויאכל בכל מקום, וכתוב: "בכל מושבותיכם תאכלו מצות" - מצה הראויה להאכל בכל המושבות, היא שיוצאין בה ידי חובה.

ט. חלות תודה ורקיאי [חלות] נזיר שעשה אותן לעצמו, אין יוצאין בהן, שגאמר: "ושמרתם את המצות" - מצה

ילעס אדם חטין ויתן על מפתו [לרפואה], מפני שהן מחמיצות. אין נותנין את הקמח לתוף החרסת; ואם נתן - ישרף מיד, מפני שהוא ממהר להחמיץ. אין נותנין את הקמח לתוף החרדל; ואם נתן, יאכל מיד.

כ. מתיר לתן התבלין והשמשמין והקצח [מין תבלין] וכיוצא בהן, לתוף הפצק; וכן מתיר ללוש העפה במים ושמן, או דבש וחלב, או לקטף בהן [למרח מהם העיסה]. וביום הראשון, אסור ללוש ולקטף אלא במים בלבד - לא משום חמץ, אלא כדי שיהיה "לחם עני"; ובראשון בלבד הוא שצריך להיות זכרון "לחם עני".

כא. כל כלי חרש שנסתמש בהן חמץ בצונן, מתיר להשתמש בהן מצה בצונן - חוץ מכלי שמניחין בו השאור [בצק המחמיץ אחרים] וכלי שמניחין בו חרסת, מפני שתמוצן קשה; וכן ערבות שלשין בהן החמץ, ומניחין אותו שם עד שיחמיץ - הרי הן כבית שאור, ואין משתמשים בהן בפסח.

כב. ביב [שקע] של חרש שאופין עליו חלות חמץ כל השנה, אין אופין עליו מצה בפסח; ואם מלאו גחלים והסיק מקום שהיה מבשל בו החמץ, מתיר לבשל עליו מצה.

כג. כלי מתכות וכלי אבנים שנסתמש בהן חמץ ברותחין בכלי ראשון, כגון קדרות ואלפסין [קערות גדולות] - נותן אותן לתוף כלי גדול, וממלא עליהן מים, ומרתיחן בתוכו; ואחר כך שוטף אותן, ומשתמש בהן במצה. וכן הספינין, מרתיח את הלהב ואת הנצב [קת] בכלי ראשון, ואחר כך משתמש בהן במצה.

כד. כלי מתכות ואבנים וכלי עצים שנסתמש בהן חמץ בכלי שני, כגון קערות וכוסות - נותן אותן לתוף כלי גדול, ונותן עליהן מים רותחין, ומניחן בתוכו עד שיפלטו; ואחר כך שוטפן, ומשתמש בהן במצה.

כה. כל כלי חרש שנסתמש בהן חמץ בחמין - בין כלי ראשון כגון קדרות, בין כלי שני כגון קערות, בין שהיו משוחין ושועין [מרוחין] באבר שעושין אותן בעין זכוכית, בין שהיו חרש כמה שהן - אין משתמשים בהן במצה, אלא מניחן לאחר הפסח ומבשל בהן.

כו. כלי ראשון שרצה להרתיחו [להכשירו לפסח], ולא מצא כלי אחר גדול ממנו כדי להרתיחו בתוכו - הרי זה מקיף לו שפה של טיט על שפתו מבחוץ, וממלאהו מים עד שיגברו המים על שפתו, ומרתיח המים בתוכו, ודיו; ואחר כך שוטף אותו, ומשתמש בו במצה.

הלכות חמץ ומצה פרק ו

א. מצות עשה מן התורה לאכל מצה בליל חמשה עשר, שגאמר: "בערב תאכלו מצות" - בכל מקום, ובכל זמן. ולא תלה אכילה זו בקרבן הפסח, אלא זו מצוה בפני עצמה; ומצותה כל הלילה. אבל בשאר הרגל, אכילת מצה רשות - רצה, אוכל מצה; רצה, אוכל ארז או דתן או קליות או פרות. אבל בליל חמשה עשר בלבד, חובה; ומשאכל כונית, יצא ידי חובתו.

ומספר, שבתחלה היו אבותינו - בימי תרח ומלפניו - כופרין וטועין אחרי ההבל, ורודפין עבודה זרה; ומסים בדת האמת, שקרבנו הקדוש ברוך הוא לה, והקדילנו מן התועים, וקרבונו ליחודו. וכן מתחיל ומודיע, שעבדים היינו לפרעה במצרים, וכל הרעה שגמלנו; ומסים בנסים ונפלאות שנעשו לנו, ובחרותנו. והוא שידרש מ"ארמי אבד אבי", עד שיגמר כל הפרשה; וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו, הרי זה משבח.

ה. כל מי שלא אמר שלשה דברים אלו בליל חמשה עשר, לא יצא ידי חובתו [לספור ביציאת מצרים]; ואלו הן: פסח, מצה, ומרורים. פסח, על שם שפסח המקום ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: "ואמרתם זבח פסח הוא לה"; מרורים, על שם שמררו המצרים את בני אבותינו במצרים; מצה, על שם שנגאלו. ודברים האלו כלן, הן הנקראין 'הגדה'.

ו. בכל דור ודור, חזב אדם להראות את עצמו כאלו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים, שנאמר: "ואותנו הוציא משם". ועל דבר זה צוה בתורה: "וזכרת, כי עבד היית"; כלומר, כאלו אתה בעצמך היית עבד, ויצאת לחרות ונפדיית.

ז. לפיכך, כשסועד אדם בלילה הזה, צריך לאכל ולשתות והוא מסב דרך חרות. וכל אחד ואחד, בין אנשים בין נשים, חזב לשתות בלילה הזה, ארבעה כוסות של יין - אין פחות מהן; ואפלו עני המהפרינס מן הצדקה, לא יפתחו לו [גבאי הצדקה] מארבעה כוסות; שעור כל כוס מהן, רביעית.

ח. אפלו עני שבישראל, לא יאכל עד שישב. אשה אינה צריכה הסבה; ואם אשה חשוכה היא, צריכה הסבה. וכן אצל אביו והשמש בפני רבו, צריכה הסבה; אבל תלמיד בפני רבו, אינו מסב אלא אם כן נתן לו רבו רשות. והסבת ימין, אינה הסבה; וכן המסב על ערפו, או על פניו - אין זו הסבה. ואימתי צריכה הסבה? בשעת אכילת פזית מצה, ובשתית ארבעה כוסות האלו. ושאר אכילתו ושתיתו - אם הסב, הרי זה משבח; ואם לאו, אינו צריך. ט. ארבעה כוסות האלו - צריך למזג אותן [לערבן עם מים], כדי שתהיה שתיה ערבה; הכל לפי היין, ולפי דעת השותה. ולא יפחות בארבעתן מרביעית יין חי [בכל כוס יהא רבע רביעית יין]. שתה ארבעה כוסות אלו מיין שאינו מזוג - יצא ידי ארבעה כוסות, ולא יצא ידי חרות; שתה ארבעה כוסות מזוגין בבת אחת - ידי חרות יצא, ולא יצא ידי ארבעה כוסות. ואם שתה מכל כוס מהן רבו, יצא.

י. כל כוס וכוס מארבעה כוסות האלו, מברך עליו ברכה בפני עצמו. וכוס ראשון, אומר עליו קדוש היום; וכוס שני, קורא עליו את ההגדה; כוס שלישי, מברך עליו ברכת המזון; כוס רביעי, גומר עליו את ההלל, ומברך עליו ברכת השיר [יהללך]. ובין הכוסות האלו - אם רצה לשתות, שותה; בין שלישי לרביעי, אינו שותה.

המשפמרת [שלא תחמיץ] לענין מצה בלבד, היא שיוציאין בה; אבל זו, משפמרת לענין הזבח. ואם עשן למכר בשוק, הרי זה יוצא בה ידי חובתו; שהעושה למכר בשוק, בדיעתו שאם לא ימכרו יאכל אותן, ונקמצא בשעת עשייתו, שמרן לשם מצה.

י. הכל חייבין באכילת מצה, אפלו נשים ועבדים. קטן היכול לאכל פת - מתנכין אותו במצוות, ומאכילין אותו פזית מצה. חולה או זקן שאינו יכול לאכל מצה, שורין לו ריקי במים ומאכילין אותו - והוא, שלא נמוח.

יא. מדברי סופרים, שאין מפטירין [מסיימים הסעודה] אחר מצה כלום, ואפלו קליות ואגוזים וכיוצא בהן; אלא אף על פי שאכל מצה, ואכל אחריה מאכלות אחרות ופרות וכיוצא בהן - חוזר ואוכל פזית מצה באחרונה, ופוסק.

יב. אסרו חכמים לאכל מצה בערב הפסח, כדי שיהיה הכר לאכילתה בערב; ומי שאכל מצה בערב הפסח, מכין אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן]. וכן אסור לאכל ערב הפסח מקדם המנוחה במעט, כדי שיכנס לאכילת מצה בתאנה; אבל אוכל הוא מעט פרות או ירקות, ולא ימלא כרשו [כרסו] מהן. ובחכמים הראשונים היו מרעיבין עצמן ערב הפסח, כדי לאכל מצה בתאנה ויהיו מצוות חביבים עליו; אבל בשאר ערבי ימים טובים, אוכל והולך עד שתחשך.

הלכות חמץ ומצה פרק ז

א. מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים, בליל חמשה עשר בניסן - שנאמר: "וזכור את היום הזה", כמו שנאמר: "וזכור את יום השפכת". ומניין שבליל חמשה עשר? תלמוד לומר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה", בשעה שיש מצה ומרור מנחים לפניך. ואף על פי שאין לו בן, אפלו חכמים גדולים - חייבין לספר ביציאת מצרים; וכל המאריך בדברים שארעו ושהיו, הרי זה משבח.

ב. מצוה להודיע לבנים, ואפלו לא שאלו - שנאמר: "והגדת לבנך". לפי דעתו של בן, אביו מלמדו. כיצד? אם היה קטן או טפש - אומר לו: 'בני, כלנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים, ובלילה הזה פדה אותנו הקדוש ברוך הוא, ויצאנו לחרות'; ואם היה הבן גדול וחכם - מודיעו מה שארע לנו במצרים, ונסים שנעשו לנו על ידי משה רבנו, לפי דעתו של בן.

ג. וצריך לעשות שנוי בלילה הזה - כדי שיראו הבנים וישאלו ויאמרו: 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?' עד שישבי להם ויאמר להם: 'כך וכך ארע, וכך וכך היה'. וכיצד משנה? מחלק להם קליות ואגוזים, ועוקרין [מסירים] השלקין מלפניהם קדם שיאכלו, וחוטפין מצה זה מיד זה, וכיוצא בדברים האלו. אין לו בן, אשתו שואלתו; אין לו אשה - שואלין זה את זה 'מה נשתנה הלילה הזה', ואפלו היו כלן חכמים. היה לבדו, שואל לעצמו 'מה נשתנה הלילה הזה'.

ד. וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח. כיצד? מתחיל

להחמיץ עד שנגלה עליהם הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד, שנאמר: ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וכו'. ובזמן הזה אומר: פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קיים, על שם שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו וכו'.

ה. ואומר: 'לפיכך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל ולהדר ולנצח למי שעשה לנו את כל הנסים האלו, והוציאנו מעבדות לחרות, ונאמר לפניו, הללו יה. "הללו יה, הללו עבדי ה'" וגו', עד "חלמיש, למעינו מים"; וחותם: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכל בו מצה ומרורים'. ובזמן הזה מוסיף: 'כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו, יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחך לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה', גאל ישראל'. ומברך על הגפן, ושוטה הפוס השני.

ו. ואחר כך מברך 'על נטילת ידים', ונוטל ידיו שניה - שהרי הסיח דעתו בשעת קריאת ההגדה; ולוקח שני ריקיין [מצות], חולק אחד מהן ומניח פרוס לתוך שלם, ומברך 'המוציא לחם מן הארץ'. ומפני מה אינו מברך על שתי כפרות [מצות], כשאר ימים טובים? משום שנאמר: "לחם עני" - מה דרכו של עני בפרוסה [חתיכה], אף כאן בפרוסה. ואחר כך {כורף} {לוקח} מצה ומרור {באחד, ומטבל} {ומטבל כאחד} בחרסת, ומברך 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת מצה ומרורים, ואוכלן. ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו, מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.

ז. ואחר כך מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת הזבח', ואוכל מבשר חגיגת ארבעה עשר תחלה. ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת הפסח, ואוכל מגופו של פסח. ולא ברפת הפסח פוטרת של זבח, ולא של זבח פוטרת של פסח.

ח. בזמן הזה שאין שם קרבן, אחר שמברך 'המוציא', חוזר ומברך 'על אכילת מצה', ומטבל מצה בחרסת ואוכל. וחוזר ומברך 'על אכילת מרור', ומטבל מרור בחרסת ואוכל; ולא ישהה אותו בחרסת, שמא יבטל טעמו. וזה מצוה מדברי סופרים. וחוזר וכורף מצה ומרור, ומטבל בחרסת, ואוכלן בלא ברכה, וזכר למקדש.

ט. ואחר כך נמשך בסעודה, ואוכל כל שהוא רוצה לאכל, ושוטה כל שהוא רוצה לשותות. ובאחרונה אוכל מבשר הפסח, ואפילו כזית, ואינו טועם אחריו מאכל אחר כלל; ובזמן הזה אוכל כזית מצה, ואינו טועם אחריה כלום, כדי שיהיה הפסק סעודתו, וטעם בשר הפסח או המצה בפיו - שאכילתו היא המצה.

יא. החרסת - מצוה מדברי סופרים, וזכר לטיט שהיו עובדין בו במצרים. וכיצד עושין אותה? לוקחין תמרים או גרוגרות [תאנים] או צמוקין וכיוצא בהן, ודורסין [מועכים] אותן, ונותנין לתוכן חמץ, ומתבלין אותן בתבלין כמו טיט בהבן; ומביאין אותן על השלחן בלילי הפסח.

יב. אכילת מרור - אינה מצוה מן התורה בפני עצמה, אלא תלויה היא באכילת הפסח; שמצות עשה אחת לאכל בשר הפסח, על מצה ומרורים. ומדברי סופרים, לאכל המרור לבדו בליל זה, אפילו אין שם קרבן פסח.

יג. מרורים האמורים בתורה, הן החצרת והעלשין והתמכה והחרחבינה והמרור; כל אחד מחמשת מיני דק אלו, נקרא 'מרור'. ואם אכל מאחד מהן או מחמשתן כזית, יצא - והוא, שיהיו לחין; ויוציאין בקלח [שורש] שלחן, אפילו יבש. ואם שלקן [בישול הרבה], או כבשן [בחומץ, או זמן רב במים], או בשלן - אין יוצא בהן.

יום רביעי כ"ג תמוז ה'תשס"ט

הלכות חמץ ומצה פרק ח

א. סדור עשיית מצוות אלו בליל חמשה עשר, כך הוא: בתחלה מביאין כוס לכל אחד ואחד, ומברך 'בורא פרי הגפן', ואומר עליו קדוש היום, וזמן [שהחיינו], ושוטה. ואחר כך מברך 'על נטילת ידים', ונוטל ידיו. ומביאין שלחן ערוף, ועליו מרור וירק אחר, ומצה וחרסת, וגופו של כבש הפסח, ובשר חגיגה של יום ארבעה עשר; ובזמן הזה, מביאין על השלחן שני מיני בשר - אחד זכר לפסח, ואחד זכר לחגיגה.

ב. מתחיל ומברך 'בורא פרי האדמה', ולוקח ירק ומטבל אותו בחרסת, ואוכל כזית, הוא וכל המסבין עמו - כל אחד ואחד, אין פחות מזית. ואחר כך עוקרין את השלחן מלפני קורא ההגדה לבדו, ומוזגין הכוס השני, וכאן הבן שואל. ואומר הקורא: 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת, והלילה הזה שתי פעמים; שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, והלילה הזה בלא מצה; שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק [מבושל הרבה] ומבשל, והלילה הזה בלא צלי; שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, והלילה הזה מרורים; שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין, והלילה הזה בלנו מסבין'.

ג. בזמן הזה, אינו אומר 'והלילה הזה בלא צלי' - שאין לנו קרבן. ומתחיל בגנות [מתחילה עושה] היו אבותינו וכו', וקורא עד שגומר דרש פרשת 'ארמי אבד אבי' בלה.

ד. ומחזיר השלחן לפניו, ואומר: 'פסח זה שאנו אוכלין, על שם שפסח המקום ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: ואמרתם זבח פסח הוא לה'; ומגביה המרור בידו ואומר: 'מרור זה שאנו אוכלין, על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, שנאמר: ומררו את חיהם'; ומגביה המצה בידו ואומר: 'מצה זו שאנו אוכלין, על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו

מעשה ברבי אלעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבה ורבי טרפון, שהיו מסבין בבני ברק; והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהן ואמרו להן: רבותינו, הגיע זמן קרית שמע של שחרית.

אמר להם רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כפן שבאים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר: "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים, כל ימי חייך" - "ימי חייך", הימים; "כל ימי חייך", הלילות. וחקמים אמרים: "ימי חייך", העולם הזה; "כל ימי חייך", להביא לימות המשיח.

ברוך המקום שנתן תורה לישראל עמו, ברוך הוא. כנגד ארבעה בנים דברה תורה - אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאל.

חכם, מה הוא אומר? - "מה העדות והחקים והמשפטים, אשר צוה ה' אלהינו אתכם". אף אתה אמר לו כהלכת הפסח: אין מפטרין אחר הפסח אפיקימון.

רשע, מה הוא אומר? - "מה העבודה הזאת לכם" - "לכם", ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל וכפר בעקר, אף אתה הקהה את שניו ואמר לו: "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" - "לי", ולא לו; ואלו היה שם, לא היה נגאל.

תם, מה הוא אומר? - "מה זאת". ואמרת אליו: בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים, מבית עבדים.

ושאינו יודע לשאל - את פתח לו, שנאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". "והגדת לבנך", יכול מראש החדש? תלמוד לומר: "ביום ההוא". אי ביום ההוא, יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: "בעבור זה"; לא אמרתי, אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחין לפניך.

מתחלה, עובדי עבודה זרה היו אבותינו; ועכשו, קרבנו המקום ברוך הוא לעבודתו, שנאמר: "ויאמר יהושע אל כל העם: כה אמר ה' אלהי ישראל, בעבר הנגר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור; ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר, ואולף אותו בכל ארץ כנען; וארבה את זרעו, ואתן לו את יצחק. ואתן לי יצחק את יעקב ואת עשו; ואתן לעשו את הר שער לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים".

ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו, ברוך הוא; שהקדוש ברוך הוא מחשב את הקץ, לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים, שנאמר: "ויאמר לאברהם: ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום, ונענו אותם - ארבע מאות שנה. וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכש גדול".

היא שעמדה לאבותינו ולנו - שלא אחד בלבד עמד עלינו, אלא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו; והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.

י. ואחר כך נוטל ידיו, ומברך ברכת המזון על כוס שלישי, ושוחהו. ואחר כך מוזג כוס רביעי, וגומר עליו את ההלל; ואומר עליו ברכת השיר, והיא 'יהללוך ה' כל מעשיך וכו', ואינו טועם אחר כך כלום כל הלילה, חוץ מן המים. ויש לו למזג כוס חמישי, ולומר עליו הלל הגדול - והוא מ'הודו לה', כי טוב", עד "על נהרות בבל"; וכוס זה אינו חובה כמו ארבעה פוסות. ויש לו לגמר את ההלל בכל מקום שירצה, אף על פי שאינו מקום סעודה.

יא. מקום שנהגו לאכל צלי בלילי פסחים, אוכלין; מקום שנהגו שלא לאכל, אין אוכלין - גזרה שמא יאמרו בשר הפסח הוא. ובכל מקום אסור לאכל שם צלוי כלו כאחד בליל זה, מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ; ואם היה מחתך, או שחסר ממנו אבר, או שלק [בישל] בו אבר והוא מתכר - הרי זה מתר, במקום שנהגו.

יב. מי שאין לו זין בלילי הפסח - מקדש על הפת בדרך שעושה בשבת, ועושה כל הדברים על הסדר הזה; מי שאין לו ירק אלא מרור בלבד, בתחלה מברך על המרור שתי ברכות - 'בורא פרי האדמה', ו'על אכילת מרור' - ואוכל; וכשיגמר ההגדה, מברך על המצה ואוכלה, וחוזר ואוכל מן המרור, בלא ברכה.

יג. מי שאין לו מצה משמרת [לשם מצה] אלא בזית, כשגומר סעודתו ממצה שאינה משמרת, מברך 'על אכילת מצה', ואוכל אותו בזית; ואינו טועם אחריו כלום.

יד. מי שישן בתוך הסעודה והקץ, אינו חוזר ואוכל. בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה, חוזרין ואוכלין; נרדמו כלן ונעורו, לא יאכלו; נתנמנמו כלן, יאכלו.

נסח ההגדה

נסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות, כך הוא: מתחיל על כוס שני ואומר: בכהילו יצאנו ממצרים. הא לחמא עניא, דאכלו אברהם ויפקו מארעא דמצרים. כל דכפין, ייתי ויכול; וכל דצריך לפסח, ייתי ויפסח. הא שתא הקא, לשנה הבאה בארעא דישראל; השתא הקא עבדי, לשתא דאתאי - בני חורי.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת; והלילה הזה, שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה; והלילה הזה, בלו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלים שאר ירקות; והלילה הזה, מרורים. שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין; והלילה הזה, בלנו מסבין.

עבדים היינו לפרעה במצרים; ויציאנו ה' אלהינו משם, בקד תזקה ובכורוע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, עדן אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפלו בלנו חכמים, בלנו נבונים, בלנו יודעים את התורה - מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים; וכל המאריך ביציאת מצרים, הרי זה משבח.

ובמקרא גדול - זה גלוי שכניה, כמו שנאמר: "או הנסה אלהים, לבא לקחת לו גוי מקרב גוי, במסות באתת ובמופתים ובמלחמה, ויבדק חזקה ובכורע נטויה ובמוראים גדלים - ככל אשר עשה לכם ה' אלהיכם במצרים לעיניך".

ובאותות - זה המטה, שנאמר: "ואת המטה הזה תקח בידך, אשר תעשה בו את האותות".

ובמפתים - זה הדם, כמו שנאמר: "ונתתי מופתים בשמים ובארץ - דם ואש ותמרות עשן".

דבר אחר: ביד חזקה, שמים; ובכורע נטויה, שמים; ובמקרא גדול, שמים; ובאותות, שמים; ובמפתים, שמים - אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, ואלו הן: דם, צפרדע, כנים, ערוב, דבר, שחין, בדר, ארבה, חשך, מכת בכורות. רבי יהודה היה נוהג בהם סמך, דצ"ף עד"ש בפתח"ב.

רבן גמליאל אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו - פסח, מצה, ומרורים. שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבית המקדש קנים, על שם מה? על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים, שנאמר: "ואמרתם זבח פסח הוא לה", אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים, בנגפו את מצרים, ואת בתינו הציל; ויקד העם, וישתחוו".

מצה זו שאנחנו אוכלין, על שם מה? על שם שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך המלכים הקדוש ברוך הוא, וגאלם מיד, שנאמר: "ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים, עגת מצות - כי לא חמץ; כי גרשו ממצרים, ולא יכלו להתחממה, וגם צדה לא עשו להם".

מרורים אלו שאנחנו אוכלין, על שם מה? על שם שמררו המצרים את בני אבותינו במצרים, שנאמר: "וימררו את חייכם בעבדה קשה, בחמר ובכלבנים, ובכל עבדה בשדה - את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך".

ובכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים; שלא את אבותינו בלבד גאל, אלא אף אותנו גאל - שנאמר: "ואותנו הוציא משם - למען הביא אתנו, לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו".

לפיכך אנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם לגדל ולהדר, ולנצח ולכרך למי שעשה לנו ולאבותינו את כל הנסים האלו, והוציאנו מעבדות לחרות, ומשעבוד לגאולה, ומיגון לשמחה, ומאכל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול; ונאמר לפניו, הללו יה.

"הללו יה" הללו, עבדי ה', הללו את שם ה'. יהי שם ה' מברך וכו', עד "חלמיש, למעינו מים".

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכל בו מצה ומרורים. פן ה' אלהינו ואלהי אבותינו, יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הפאים לקראתנו לשלום, שמחים

צא ולמד, מה בקש לכן הארמי לעשות ליעקב אבינו - שפרעה הרשע, לא גזר אלא על הזכרים; ולכן בקש לעקר את הכל, שנאמר: "ארמי אבד אבי, ויגד מצרימה, ויגר שם". מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור שם, שנאמר: "ויאמרו אל פרעה: לגור בארץ באנו, כי אין מרעה לצאן אשר לעבדך, כי כבד הרעב בארץ פנעו; ועתה ישובו נא עבדך בארץ גשן".

במתי מעט - כמו שנאמר: "בשבועים נפש ירדו אבותיך מצרימה, ועתה שמך ה' אלהיך ככוכבי השמים לרב".

ויהי שם לגוי - מלמד שהיו ישראל מצינין שם. גדול ונעזום - כמו שנאמר: "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, ותמלא הארץ אתם".

ורב - כמו שנאמר: "רובה כצמח השדה נתתיו, ותרבי ותגדלי, ותבאי בעדי עדיים; שדים נכנו, וישערך צמח, ואת ערם ועריה".

וירעו אותנו המצרים - כמו שנאמר: "הבה נתחכמה לו; פן ירבה - והיה כי תקראנה מלחמה, ונוסף גם הוא על שנאינו, ונלחם בנו, ועלה מן הארץ".

ויענונו - כמו שנאמר: "וישימו עליו שרי מסים, למען ענתו בסבלתם; ויכן ערי מסכנות לפרעה - את פתם ואת רעמסס".

ויתנו עלינו עבודה קשה - כמו שנאמר: "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך".

ונצעק אל ה' אלהי אבותינו - כמו שנאמר: "ויהי בימים הרבים ההם, וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבדה, ויזעקו; ותעל שועתם אל האלהים מן העבדה".

וישמע ה' את קלנו - כמו שנאמר: "וישמע אלהים את נאקתם, ויזכר אלהים את בריתו, את אברהם את יצחק ואת יעקב".

וירא את ענינו - זו פרישות דרך ארץ, כמו שנאמר: "וירא אלהים את בני ישראל, וידע אלהים".

ואת עמלנו - אלו הבנים, כמו שנאמר: "כל הבן הילוד, היאורה תשליכוהו; וכל הבת, תחיון". ואת לחצנו - זה הדחק, כמו שנאמר: "וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לחצים אתם".

ויוציאנו ה' ממצרים - לא על ידי מלאך, לא על ידי שרף, ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו, שנאמר: "ועבדתי בארץ מצרים בלילה הזה, והפיתי כל בכור בארץ מצרים, מאדם ועד בהמה; ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים, אני ה'".

ביד חזקה ובכורע נטויה ובמקרא גדול, ובאותות ובמפתים. ביד חזקה - זה הדבר, כמו שנאמר: "הגה יד ה' הויה במקנה אשר בשדה, בפוסים בחמורים בגמלים, בבקר ובצאן - דבר כבד מאד".

ובכורע נטויה - זו התרוב, כמו שנאמר: "ותרבו שלופה בידו, נטויה על ירושלים".

או חמץ ביום טוב, כדי לצחצחו; ולא יתן לתוכו מי רגלים לעולם, מפני הכבוד - שלא יהיו מצוות בזויות עליו.

ה. שעור השופר - כדי שיתחזקו בידו, ויראה לזכאן ולזכאן. נסדק לארכו, פסול; לרחבו - אם נשתיר בו בשעור [ממקום הסדק עד לפיו] - כשר, וכאלו נכרת ממקום הסדק. נקב - אם סתמו שלא במינו, פסול; סתמו במינו - אם נשתיר רבו שלם, ולא עכבו הנקבים שנסתמו את התקיעה - הרי זה כשר. קדחו בזכרותו [עם הבשר שבקרו] - כשר, שמין במינו אינו חוצץ. דבק שכרי שופרות עד שהשלימו לאחד, פסול.

ו. הוסיף עליו כל שהוא, בין במינו בין שלא במינו - פסול. צפהו וזהב מבפנים, או במקום הנחת פה - פסול. צפהו מבחוץ - אם נשתנה קולו ממקום שהיה, פסול; ואם לא נשתנה, כשר. נתן שופר בתוף שופר - אם קול פנימי שמע, יצא; ואם קול חיצוני שמע, לא יצא. הרחיב את [החלק - הקצר] [מקום התקיעה], וקצר את [החלק - הרחב] - פסול. ז. היה ארוך וקצר, כשר. גרדו [ועשאו דק] - בין מבפנים בין מבחוץ, אפלו העמידו על גלדו [עשה כולו שכבה דקה] - כשר. היה קולו עבה או דק או צרוד - כשר, שכל הקולות כשרין בשופר.

ח. התוקע בתוף הבור או בתוף המערה - אותם העומדים בתוף הבור והמערה, יצאו. והעומדים בחוץ - אם קול שופר שמעו, יצאו; ואם קול הכרה [ה] שמעו, לא יצאו. וכן התוקע לתוף החכית הגדולה וכיוצא בה - אם קול שופר שמע, יצא; ואם קול הכרה שמע, לא יצא.

הלכות שופר וספה ולולב פרק ב

א. הכל חייבין לשמע קול שופר, כהנים לויים וישראלים וגרים ועבדים משחררים; אכל נשים ועבדים וקטנים, פטורין. מי שתציו עבד וחסדו בן חורין, וטמטום ואנדרוגינס [ספקי זכר ספקי נקבה] - חייבין.

ב. כל מי שאינו חייב בדבר, אינו מוציא את החיוב ידי חובתו; לפיכך, אשה או קטן שתקעו בשופר, השומע מהן לא יצא. אנדרוגינס [שיש בו כל הסימנים, והוא מין בפני עצמו] מוציא את מינו, ואינו מוציא את שאינו מינו; טמטום [שלא ניכר בו סימנים] אינו מוציא לא את מינו, ולא את שאינו מינו - שהטמטום שנקרע [נותר], אפשר שימצא זכר ואפשר שימצא נקבה.

ג. וכן מי שתציו עבד וחסדו בן חורין, אינו מוציא אפלו לעצמו, שאין צד עבדות שבו מוציא צד חרות שבו; אלא כיצד יוצא ידי חובתו? שישמע מהן חורין שיתקע לו.

ד. המתעסק בתקיעת שופר להתלמד, לא יצא ידי חובתו; וכן השומע מן המתעסק, לא יצא. נתפנן שומע לצאת ידי חובתו ולא נתפנן התוקע להוציא, או שנתפנן התוקע להוציא ולא נתפנן השומע לצאת - לא יצא ידי חובתו; עד שיתפנן שומע ומשמיע.

ה. מי שתקע ונתפנן להוציא כל השומע תקיעתו, ושמע השומע ונתפנן לצאת ידי חובתו - יצא, אף על פי שאין

בבנין עירף ושישים בעבודתו, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שיגיע דמם על קיר מזבחה לרצון, וגודה לה שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשונו. ברוך אתה ה', גאל ישראל.

כסדר שמכריזין וקוראים ההגדה כליל יום טוב ראשון של פסח, כך מכריזים וקוראים כליל השני של גלויות; וכן חייבין כליל השני בארבעה כוסות, ובשאר הדברים שנעשו בלילה הראשון.

ברוך רחמנא דיסיען

הלכות שופר וספה ולולב

יש בכללן שלש מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) לשמע קול שופר באחד בתשירי; (ב) לישב בספה שבעת ימי הקיץ; (ג) לטל לולב במקדש כל שבעת ימי הקיץ. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות שופר וספה ולולב פרק א

א. מצות עשה של תורה, לשמע תרועת השופר בראש השנה, שנאמר: "יום תרועה יהיה לכם". ושופר שתוקעין בו, בין בראש השנה בין ביובל - הוא קרן הכבשים הכפוף; וכל השופרות חוץ מקרן הכבש, פסולין. ואף על פי שלא נהפך בתורה תרועה בשופר בראש השנה, הרי הוא אומר ביובל: "והעברת שופר תרועה". . . . תעבירו שופר", ומפי השמועה [שנמסרה על ידי משה רבנו] למדו: מה תרועת יובל בשופר, אף תרועת ראש השנה בשופר. ב. במקדש, היו תוקעין בראש השנה בשופר אחד, ושתי חצוצרות מן הצדדין - השופר מארץ [את קולו] והחצוצרות מקצרות, שמצות היום בשופר. ולמה תוקעין עמו בחצוצרות? משום שנאמר: "בחצוצרות וקול שופר - הריעו לפני המלך ה'". אכל בשאר מקומות, אין תוקעין בראש השנה אלא בשופר בלבד.

ג. שופר של עבודה זרה - אין תוקעין בו, לכתחלה; ואם תקע בו, יצא. ושל עיר הנדחת - אם תקע, לא יצא. שופר הגזול שתקע בו, יצא ידי חובתו - שאין המצנה אלא בשמיעת הקול, אף על פי שלא נגע בו ולא הגביהו השומע, ואין בקול דין גזול. וכן שופר של עולה, לא יתקע; ואם תקע - יצא, שאין בקול דין מעילה. ואם תאמר: והלא נהנה בשמיעת הקול? מצוות לא להנות נתנו [אין כאן הנאה]; לפיכך, המדר הנה משופר, מתר לתקע בו תקיעה של מצוה.

ד. שופר של ראש השנה - אין מחללין עליו את יום טוב, ואפלו בדבר שהוא משום שבות [איסור מדברנו להרבות השביתה]. כיצד? היה השופר בראש האילן או מעבר הנהר ואין לו שופר אלא הוא, אינו עולה באילן ולא שט על פני המים כדי להביאו; ואין צריך לומר שאין חותכין אותו, ואין עושין בו מלאכה, מפני שתקיעת שופר מצות עשה, ויום טוב עשה ולא תעשה. ומתיר לתן לתוכו מים או יין

לפניה ופשוטה לאחריה; ומפי השמועה [ממדרע] למדו, שכל תרועות של חדש השביעי, אחד הן, בין בראש השנה בין ביום הכפורים של יובל, תשע תקיעות תוקעין בכל אחד משניהן - תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה.

ב. תרועה זו האמורה בתורה, נספפק לנו בה ספק לפי [מפני] ארץ השנים ורב הגליות, ואין אנו יודעין היאך היא: אם היא היללה [קולות קצרים תכופים] - שמיללין הנשים בנהייתן בשעה שמביכין [על מת], או האנחה בדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מדבר גדול, או שניהם כאחד - האנחה והיללה שדרכה לבוא אחריה - הן הנקראין 'תרועה'; שפך דרך הדואג, מתאנח תחלה, ואחר כך מילל; לפיכך אנו עושין הכל, האנחה והיללה. ג. והיללה, היא שאנו קוראין 'תרועה'; והאנחה זו אחר ז', היא שאנו קוראין אותה 'שלשה שברים'. נמצא סדר התקיעות כך הוא: מכרך, ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברים ואחריה תרועה ואחריה תקיעה, וחוזר בסדר הזה שלשה פעמים; ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברים ואחריה תקיעה, וחוזר בסדר הזה שלשה פעמים; ותוקע תקיעה ואחריה שלשה שברים ואחריה תרועה ואחריה תקיעה, וחוזר בסדר הזה שלשה פעמים. נמצא מנין התקיעות שלשים - כדי להסתלק מן הספק.

ד. שעור תרועה, כשתי תקיעות; שעור שלשה שברים, כתרועה. הרי שתקע והריע ותקע תקיעה ארבה, ומשך בה פשנים בראשונה [פי שנים מהתקיעה] - אין אומרים: תחשב כשתי תקיעות, ויריע אחריה ויחזר ויתקע; אלא אפלו משך בה כל שעה, אינה אלא תקיעה אחת; וחוזר ותוקע ומריע ותוקע, שלשה פעמים.

ה. שמע תקיעה אחת בשעה זו, ושניה בשעה שניה - אפלו שהיה כל היום כלו - הרי אלו מצטרפין, ויצא ידי חובתו; והוא, שישמע כל בבה מהן על סדרה, לא שישמע תרועה ואחריה שתי תקיעות, או שתי תקיעות ואחריהן תרועה וכיוצא בזה [רק במתכונת של - תקיעה תרועה ותקיעה].

ו. שמע תשע תקיעות מתשעה בני אדם כאחד, לא יצא אפלו ידי אחת; תקיעה מזו ותרועה מזו ותקיעה מזו משלישי בזה אחר זה, יצא, ואפלו בסרוגין, ואפלו כל היום כלו. ואינו יוצא ידי חובתו, עד שישמע כל התשע תקיעות; שכלן מצוה אחת הן, ולפיכך מעפכות זו את זו. ז. הצבור, חייבין לשמע התקיעות על סדר הברכות. כיצד? אומר שלים צבור אבות וגבורות וקדשת השם ומלכות, ותוקע שלש; ואומר זכרונות, ותוקע שלש; ואומר שופרות, ותוקע שלש; ואומר עבודה והודיה וברכת כהנים.

ח. שלש ברכות אמצעיות אלו של ראש השנה ושל יום הכפורים של יובל - שהן מלכות וזכרונות ושופרות - מעפכות זו את זו. וצריך לומר בכל ברכה מהן עשרה פסוקין מעין הברכה - שלשה פסוקין מן התורה, ושלשה מספר תלים, ושלשה מן הנביאים, ואחד מן התורה

התוקע מתכונן לזה פלוני ששמע תקיעתו, ואינו יודע; שהרי נתכונן לכל מי שישמענו. לפיכך, מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו, ושמע התקיעות משליח צבור - יצא, אם נתכונן לצאת; שהרי שלים צבור מתכונן להוציא את הרבים ידי חובתו.

י. יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, אין תוקעין בשופר בכל מקום, אף על פי שהתקיעה משום שבות [איסור מדרבנן להרבות השביתה]. ומן הדין היה שתוקעין - יבוא עשה של תורה, וידחה שבות של דבריהם - ולמה אין תוקעין? גזרה, שמא ישלנו בידו, ויוליכו למי שיתקע לו, ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים או מוציאו מרשות לרשות, ויבוא לידי אסור סקילה - שהכל חייבין בתקיעה, ואין הכל בקיאים לתקע. ז. התינוקות שלא הגיעו לחנוכה - אין מעפבין אותן מלתקע בשבת שאינה יום טוב של ראש השנה, כדי שילמדו; ומתיר לגדול להתעסק עמהן כדי ללמדן. ביום טוב - בין קטן שהגיע לחנוכה, בין קטן שלא הגיע לחנוכה; שהתקיעה אין אסורה אלא משום שבות.

ח. כשגזרו שלא לתקע בשבת, לא גזרו אלא במקום שאין בו בית דין; אבל בזמן שהיה המקדש קיים, והיה בית דין הגדול בירושלם - היה הכל תוקעין בירושלם בשבת, כל זמן שבית דין יושבין. ולא אנשי ירושלם בלבד, אלא כל עיר שהיתה בתוך תחום ירושלם, והיתה רואה ירושלם - לא שתהיה בתוך הנחל [בעמק] - והיתה שומעת קול תקיעת ירושלם - לא שתהיה בראש ההר - והיתה יכולה לבוא לירושלם - לא שהיה נהר מפסיק ביניהן - אנשי אותה העיר היו תוקעין בשבת בירושלם; אבל בשאר ערי ישראל, לא היו תוקעין.

ט. ובזמן הזה שחבר בית המקדש, כל מקום שיש בו בית דין קבוע - והוא, שהיה סמוך [מוסמך] בארץ - תוקעין בו בשבת. ואין תוקעין בשבת, אלא בבית דין שקדשו את החדש; אבל שאר בתי דינים, אין תוקעין בהן אף על פי שהן סמוכין. ואין תוקעין אלא בפני בית דין בלבד, כל זמן שהן יושבין, ואפלו נגזרו לעמד ולא עמד, תוקעין בפניהן; אבל חוץ לבית דין, אין תוקעין. ולמה תוקעין בפני בית דין? מפני שבית דין זריזין [זהירים] הן, ולא יבואו התוקעין להעביר השופר בפניהן ברשות הרבים, שבית דין מזהירין את העם ומודיעין אותן.

י. בזמן הזה, שאנו עושין שני ימים בגליות - בדרך שתוקעין בראשון, תוקעין בשני; ואם חל יום ראשון להיות בשבת ולא היה במקום בית דין הראוי לתקע, תוקעין בשני בלבד.

יום חמישי כ"ד תמוז ה'תשס"ט

הלכות שופר וסכה ולולב פקק ג

א. כמה תקיעות חייב אדם לשמע ביום טוב של ראש השנה? תשע תקיעות. לפי שנאמרה תרועה ביובל ובראש השנה שלשה פעמים, וכל תרועה - [תקיעה] - פשוטה

הלכות שופר וסכה ולולב פרק ד

א. שעור הסכה - גבחה - אין פחות מעשרה טפחים, ולא יתר על עשרים אמה; ורחבה - אין פחות משבעה טפחים על שבעה טפחים, ויש [- מותר] לו להוסיף ברחבה אפלו כמה מילין. היתה פחותה מעשרה, או משבעה על שבעה, או גבוהה על עשרים אמה כל שהוא - הרי זו פסולה.

ב. סכה שאין לה שלש דפנות, פסולה. היו לה שתי דפנות גמורות זה בצד זה כמין גם [ג' יוונית - שהיא כרי"ש שלנו] - עושה דפן שיש ברחבו יתר על טפח, ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחד משתי הדפנות, ודי; וצריך לעשות לה צורת פתח, מפני שאין לה שלש דפנות גמורות. וכבר בארנו בהלכות שבת, שצורת פתח האמורה בכל מקום, אפלו קנה מכאן וקנה מכאן, וקנה על גביהן אף על פי שאינו מגיע להן [אינו נוגע בהן].

ג. היו לה שתי דפנות זה כנגד זה וביניהן מפלש [- פתוח מב' צדדים] - עושה דפן שיש ברחבו ארבעה טפחים ומשהו, ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחת משתי הדפנות, וכשרה; וצריך לעשות לה צורת פתח. קנים היוצאים מסכך הסכה לפני הסכה, ודפן אחת נמשכת עמהן - הרי הן פסכה.

ד. דפנות שהיו דבוקות בגג [- סכך] הסכה, ולא היו מגיעות לארץ - אם גבוהות מן הארץ שלשה טפחים, פסולה; פחות מכן, כשרה. היו הדפנות דבוקות בארץ, ולא היו מגיעות לסכך - אם גבוהות עשרה טפחים - אף על פי שהן רחוקות מן הגג כמה אמות, כשרה, וכלבד שהיו הדפנות מכונות תחת שפת הגג; הרחיק את הגג מן הדפן שלשה טפחים, פסולה; פחות מכאן, כשרה. תלה מחצה שגבחה ארבעה [טפחים] ומשהו באמצע [- לא צמודה לגג ולא לקרקע], בפחות משלשה סמוך לארץ, ובפחות משלשה סמוך לגג - הרי זו כשרה.

ה. העושה סכתו בין האילנות, והאילנות דפנות - אם היו תזקים, או ששקש אותם וחזק אותם עד שלא תהיה הרוח המצויה מנידה אותם תמיד, ומלא בין האמירים [הענפים] בתבן ובקש כדי שלא תניד אותם הרוח, וקשר אותם - הרי זו כשרה; שכל מחצה שאינה יכולה לעמד ברוח מצויה של לבשה, אינה מחצה.

ו. העושה סכתו בראש העגלה, או בראש הספינה - כשרה, ועולין לה ביום טוב. בראש האילן, או על גבי הגמל - כשרה, ואין עולין לה ביום טוב; לפי שאסור לעלות באילן או על גבי בהמה. היו מקצת הדפנות עשויות בידי אדם, ומקצתן אילנות - רואין: כל שאלו נטלו האילנות, היא יכולה לעמד בדפנות שבידי אדם - עולין לה ביום טוב.

ז. סכה שאין לה גג, פסולה. כיצד? כגון שהיו ראשי הדפנות דבוקות זה בזה כמין [גג] - צריך, או שסמך ראש דפן הסכה לכתל; ואם היה לה גג אפלו טפח, או שהגביה הדפן הסמוך לכתל מן הקרקע טפח - הרי זו כשרה. סכה

משלים בו. ואם השלים בנביא, יצא. ואם אמר פסוק אחד מן התורה ואחד מן הכתובים ואחד מן הנביאים, יצא; אפלו אמר: 'ובתורתך ה' אלהינו כתוב לאמר', ואמר פסוק של תורה והפסיק, שוב אינו צריך כלום.

ט. אין מזכירין זכרונות מלכיות ושופרות של פרענות. זכרונות - כגון: 'ויזכר כי בשך המה וכו'; מלכיות - כגון: 'בחמה שפוכה אמלך עליכם'; שופרות - כגון: 'תקעו שופר בגבעה, תצצה ברמה וכו''. ולא זכרון יחיד אפלו לטובה - כגון 'זכרני, ה', ברצון עמך', 'זכרה לי אלהי לטובה'. ופקדונות אינן בזכרונות - כגון 'פקד פקדתי אתכם'. ויש לו להזכיר פרענות של אמות העולם - כגון: 'ה' מלך, ירגו עמים', 'זכר, ה', לבני אדם את יום ירושלים', 'וידני ה' בשופר תקע, והלף בסערות תימן'. 'שמע, ישראל: ה' אלהינו, ה' אחד', 'אתה הראת לדעת וכו'', 'וידעת היום, והשבת אל לבבך, כי ה' הוא האלהים, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד' - כל פסוק מאלו, מלכות הוא ענינו, אף על פי שאין בו זכר מלכות, והרי הוא כמו 'ה' ימלך לעולם ועד', 'ויהי בישרון מלך וכו'.

י. המנהג הפשוט בסדר תקיעות של ראש השנה בצבור, כך הוא: אחר שקוראין בתורה ומזכירין הספר, יושבין כל העם, ואחד עומד ומברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו לשמע קול שופר', וכל העם עונים 'אמן'; וחוזר ומברך 'שהחיינו', וכל העם עונים 'אמן'. ותקע שלשים תקיעות שאמרנו מפני הספק, על הסדר. ואומרים קדיש, ועומדין ומתפללין תפלת מוסף. ואחר שגומר שליח צבור ברכה רביעית שהיא מלכיות, תוקע תקיעה שלשה שבירים תרועה ותקיעה, פעם אחת; ומברך ברכה חמישית שהיא זכרונות, ואחר שגומרה תוקע תקיעה שלשה שבירים תקיעה; ומברך ברכה ששית שהיא שופרות, ואחר שגומרה תוקע תקיעה תרועה ותקיעה פעם אחת, וגומר התפלה.

יא. זה שתוקע כשהן יושבין, הוא שתוקע על סדר ברכות כשהן עומדין, ואינו מדבר בין תקיעות שמישב לתקיעות שעל הסדר [- שבתפילת העמידה]; ואם סח ביניהן - אף על פי שעבר, אינו חוזר ומברך.

יב. בדין היה שיתקעו על כל ברכה, כל כבא מהן שלשה פעמים כדרך שתקעו כשהן יושבין; אלא כיון שיעזאו מיד ספק בתקיעות שמישב, אין מטריחין על הצבור לחזור בהן כלן על סדר ברכות, אלא די להן כבא אחת על כל ברכה, כדי שישמעו תקיעות על סדר ברכות. וכל הדברים האלו, בצבור; ואכל ביחיד - בין ששמע על סדר ברכות בין שלא שמע על הסדר, בין מעמד בין מישב - ואין בזה מנהג.

יג. התקיעות אינן מעכבות את הברכות, והברכות אינן מעכבות את התקיעות. שתי צירות, באחת יודע בודאי שיש שם מי שיברך להן תשע ברכות ואין שם תוקע, ובשניה ספק יש שם תוקע ספק אין שם - הולך לשניה; שהתקיעה מדברי תורה, והברכות מדברי סופרים.

עגלה - אם יש בהקפה כדי לרבע בה שבעה טפחים על שבעה טפחים - אף על פי שאין לה זויות, הרי זו כשרה. ח. ספק על גבי אכסדרה [מרפסת בעלת ב' דפנות אחת מול השניה] שיש לה פצימין [עמודים בקצות הדפנות] - בין שהיו נראין מבפנים ואין נראין מבחוץ, בין שהיו נראין מבחוץ ואין נראין מבפנים - כשרה. ט. לא היו לה פצימין - פסולה, מפני שהיא סכה העשויה כמבוי; שהרי אין לה אלא שני צדי האכסדרה, ואמצעי האכסדרה אין בו כהל, ושקנודו אין בו פצימין. י. ספק על גבי מבוי [שפתוח משני צדיו] שיש לו לחי [קורה בקצה], או על גבי באר שיש לה פסין [קירות בצורת זוית מארבע פינות מסביב] - הרי זו סכה כשרה לאותה שבת שבתוף ההג בלכד; מתוף שלחי זה ופסין אלו מחצות לענין שבת, נחשב אותן כמחצות לענין סכה. יא. נעץ ארבעה קנודים [עמודים] על ארבע זויות ההג, וספק על גבן - הואיל והסכוף על שפת ההג, כשרה, וראין את המחצות התחתונות, כאלו הן עולות למעלה על שפת הסכוף.

יב. סכה שיש לה פתחים רבים, ויש בכתיחה חלונות הרבה - הרי זו כשרה, ואף על פי שפרוץ [- פתוח] מרבה על העומד [- הסתום]; ובלכד שלא יהיה שם פתח יתר על עשר [אמות]. אבל אם היה שם פתח יתר על עשר - אף על פי שיש לו צורת פתח, צריך שלא יהיה הפרוץ מרבה על העומד. יג. סכה שאוריה [גובה חללה] גבוה מעשרים אמה, ומעטה בכרים וכסתות - אינו מעוט, ואפלו בטלם [- חשב להשאירם שם]. מעטה בתוך ובטלו - הרי זה מעוט, ואין צריך לומר עפר ובטלו; אבל בעפר סתם [ללא ביטול], אינו מעוט. היתה גבוהה מעשרים, והוצין [ענפים דקים] יורדין לתוף עשרים - אם היתה צלתן מרבה מחמתן, יחשבו כגג עבה וכשרה.

יד. בנה אצטבה [ספסל] בה כנגד דפן האמצעית [מג' הדפנות] על פני בלה [מדופן לדופן] - אם יש באצטבה שעור רחב הסכה, כשרה. בנה אצטבה מן הצד [בא' מב' הדפנות] - אם יש משפת אצטבה ולפתל ארבע אמות, פסולה; פחות מארבע אמות, כשרה. בנה אצטבה באמצעה - אם יש משפת אצטבה ולפתל ארבע אמות לכל רוח, פסולה; פחות מארבע אמות, כשרה, וכאלו המחצות נוגעות באצטבה, והרי מן האצטבה עד הסכוף פחות מעשרים אמה. בנה בה עמוד, ויש בו הקשר סכה [ז' טפחים על ז' טפחים] - פסולה, שאין אלו מחצות הנפרות, ונמצא על גב העמוד סכף כשר בלא דפנות. טו. היתה פחותה מעשרה, וחזק בה [חפר קרקעיתה] להשלימה לעשרה - אם יש משפת חזק ולפתל שלשה טפחים, פסולה; פחות מכן, כשרה, שכל פחות משלשה הרי הוא כדבוק, כמו שבארנו בהלכות שבת. טז. דפני סכה - כשרין מן הכל; שאין אנו צריכין אלא מחצה מכל מקום, ואפלו מבצלי חיים. ועושה אדם את

הלכות שופר וסכה ולולב פרק ה

א. הסכף של סכה, אינו כשר מכל דבר. אין מסככין אלא בדבר שגדוליו מן הארץ, שגועק מן הארץ, ואינו מקבל טמאה, ואין ריחו רע, ואינו נושר ונובל תמיד.

ב. סכף בדבר שאין גדוליו מן הארץ, או במחבר, או בדבר שמקבל טמאה - פסולה. אבל אם עבר וסכף בדבר הנובל, או בדבר שריחו רע - כשרה; שלא אמרו אין מסככין באלו, אלא כדי שלא יניח הסכה ויצא. וצריך להזהר שלא יהיו הוצין [סיבים] וצלין של סכף יורדין לתוף עשרה טפחים, כדי שלא יצר לו בשיבתו. סככה במיני מתכות, או בעצמות ועורות - פסולה, מפני שאין גדולי קרקע. הדלה [היטה] עלי פנים וכיוצא בהן, עד שנעשו סכה - פסולה, שהרי לא נעקרו. סככה בכלי העץ ובמחצלות העשויות לשכיבה, וכיוצא בהן - פסולה, מפני שהן מקבלין טמאה. וכן אם סככה בשכרי פלים ובליחתיהן [בגדים בלויים] - פסולה; הואיל והיו מקבלין טמאה, שמא יסכף בשכרים שעדין לא טהרו.

ג. סככה באכלין - פסולה, מפני שהן מקבלין טמאה. סוכי [- ענפים] תאנים ובהן תאנים, פרילין [זמורות] ובהן ענבים, מקבדות [ענפי דקל] ובהן תמרים, וכן כל כיוצא בהן - רואין: אם פסלת מרבה על האכלין, מסככין בהן; ואם לאו, אין מסככין בהן. סכף בירקות שאם ייבשו יבולו ולא ישאר בהן ממש - אף על פי שהן עתה לחים - הרי מקומן נחשב כאלו הוא אור, וכאלו אינם.

ד. סככה בפשתי העץ [- פשתן] שלא דק [כתש] אותן ולא נפץ [- סירקס] - כשרה, שעדין עץ הוא; ואם דק ונפץ אותן, אין מסככין בו - מפני שגשגות צורתו, וכאלו אינו מגדולי קרקע. מסככין בכתלים של סיב [סיבי העץ] ושל חלף [מן עשב] וכיוצא בהן, שהרי צורתן עומדת, ואין התכלים בלם.

ה. סככה בחצים - בזכרים [סוג חיצים שתוחבים אותם בתוך נקב המצוי ב"ראש" שמברזל], כשרה; בנקבות [- סוג חיצים שחוקקים בתוכם כדי להכניס ראש מברזל], פסולה; אף על פי שהוא עשוי להתמלאת בכרזל, בית קבול הוא ומקבל טמאה ככל כלי קבול.

ו. מחצלת קנים או מחצלת גמי או חלף - קטנה - סתמה לשכיבה, לפיכך אין מסככין בה, אלא אם כן עשה אותה לסכוף; גדולה - סתמה לסכוף, לפיכך מסככין בה, אלא אם כן עשה אותה לשכיבה. ואם יש לה קיר [שפה סביב] - אפלו גדולה - אין מסככין בה, שהרי היא ככלי קבול;

יג. ערב דבר שמסכין בו בדבר שאין מסכין בו, וסכף בשניהם - אף על פי שהפסול יתר על הפסול, פסולה סכף בזה לעצמו וזה לעצמו, זה בצד זה - אם יש בסכף פסול שלשה טפחים במקום אחד, בין באמצע בין מן הצד - הרי זו פסולה.

יד. במה דברים אמורים? בקטנה. אבל בספה גדולה, סכף פסול באמצע - פוסל בארבעה טפחים, פחות מכאן כשרה; ומן הצד [צמוד לדפנות] - פוסל בארבע אמות, ופחות מכאן כשרה. כיצד? בית שנפחת [נפער חור] באמצעו וסכף על מקום הפחת, וכן חצר המקפת אכסדרה [מרפסת] שסכף עליה, וכן ספה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסכין בו בצד [צמוד ל-] הדפנות מלמעלה - אם יש משפת הסכף הפשר ולכתל ארבע אמות, פסולה; פחות מכן, רואין כאלו הכתל נעצם, ויחשב זה הסכף הפסול מן גוף הכתל, וכשרה. ודבר זה - הלכה למשה מסיני.

טו. ואי זו היא ספה קטנה? כל שאין בה אלא שבעה טפחים על שבעה טפחים; וגדולה, כל שישאר בה יתר על הסכף הפסול שבעה טפחים על שבעה טפחים סכף כשר. **טז.** סכף בדבר פסול ודבר כשר זה בצד זה, ואין במקום אחד מסכף הפסול רחב שלשה טפחים אלא פחות - אם היה כל הסכף הכשר יותר על כל הסכף הפסול, כשרה; ואם היה זה כמו זה בצמצום [בדיוק בשווה] - אף על פי שאין במקום אחד שלשה - הרי זו פסולה, מפני שסכף פסול כפרוץ הוא נחשב.

יז. פרש עליה בגד מלמעלה, או פרש תחתיה מפני הנשר - פסולה; פרשו כדי לנאותה, כשרה. וכן אם סכפה בהלכתה, ועטרה במיני פרות ובמיני בגדים וכלים שתלוין בה, בין בכתליה בין בפסוף, כדי לנאותה - כשרה. **יח.** נואי הספה - אין ממעטין בגביהה [להפחיתה מכ' אמה], אבל ממעטין ברחבה [מ' טפחים]. היו נואי הספה מפלגין [רחוקים] מגבה ארבעה טפחים או יתר - פסולה; שנמצא היושב שם כאלו אינו תחת הסכף, אלא תחת הנואי, שהוא אכלין וכלים שאין מסכין בהן.

יט. סכף שהיו בו חלונות שהאזיר נראה מהן - אם יש בכל האזיר ככל מקום המסכף, הרי זו פסולה, מפני שתחתיה תהיה מרבה מצלתה, וכל שתחתיה מרבה על הצל אינו סכף; ואם היה הסכף רב על האזיר, כשרה.

כ. במה דברים אמורים? בשלא היה במקום אחד אזור שלשה טפחים; אבל אם היה אזור שלשה טפחים, בין באמצע בין מן הצד - הרי זו פסולה, עד שימעטנו משלשה. מעטו בדבר הפסול, כגון בליים וקסות - אם ספה גדולה היא, כשרה; ואם בספה קטנה, פסולה עד שימעטנו בדבר שמסכין בו. היה רב הסכף, צלתו מרבה מחמתו, ומעוטו, חמתו מרבה מצלתו - הואיל וצלת הכל מרבה מחמת הכל, כשרה.

כא. דרך הסכף להיות קל, כדי שיצאו ממנו הכוכבים הגדולים; היתה מעבה [בסכך רב] כמין בית - אף על פי

ואפלו נטל הקיר שלה - אין מסכין בה, מפני שהיא כשכרי בליים.

ז. נסרים [גזרי עצים] שאין ברחבן ארבעה טפחים, מסכין בהן אף על פי שהן משפין [משויפים]; ואם יש ברחבן ארבעה, אין מסכין בהן ואף על פי שאינן משפין - גזרה שמא ישב תחת תקרה, וידמה שהיא כספה. נתן עליה נטר אחד שיש ברחבו ארבעה טפחים - כשרה, ואין ישגין תחתיו; והישגן תחתיו, לא יצא ידי חובתו. היו נסרין שיש ברחבן ארבעה, ואין בעבן ארבעה, והפכן על צדיהן שאין בהן ארבעה, וסכף בהן - הרי זו פסולה; שזה הנסר פסול, בין שסכף ברחבו, בין שסכף בעביו.

ח. תקרה שאין עליה מעזיבה, שהיא השיט והאבנים, אלא נסרין תקועין בלבד - הרי זו פסולה, שהרי לא נעשו לשם ספה אלא לשם בית; לפיכך, אם פקפק [רעע] הנסרים והניד המסמרים [ממקומם] לשם ספה - הרי זו כשרה; ובלבד שלא יהיה בכל נסר ונסר רחב ארבעה טפחים. וכן אם נטל [נסר] אחד מביתנים [מהנסרים] והניח במקומו סכף כשר לשם ספה, הרי זה כשר.

ט. ספה שנעשת בהלכתה, מפל מקום - כשרה, אף על פי שלא נעשת לשם מצוה; והוא, שתהיה עשויה לצל, כגון ספת גוים וספת בהמה וכל כיוצא בהן. אבל ספה שנעשת מאליה - פסולה, לפי שלא נעשת לצל. וכן החוטט בגדיש [חפור בערימת תבואה], ועשהו ספה - אינה ספה, שהרי לא עמר גדיש זה לצל; לפיכך, אם עשה בתחלה חלל טפח במשוף שבעה לשם ספה, וחטט בה אחרי כן והשלימה לעשרה - כשרה, שהרי נעשה סכף שלה לצל.

י. חבילי קש וחבילי עצים וחבילי ורדין - אין מסכין בהן; גזרה, שמא יעשה אדם חבילות על גגו כדי ליכשן, וימלך וישב תחתיהן לשם ספה, והוא מתחלה לא עשה סכף זה לצל, ונמצאת כספה שנעשת מאליה. ואם התירן [התיר הקשר], כשרות. ואין חבילה פחותה מעשרים וחמשה בדים.

יא. חבילות קטנות שאגדן למנן [למוכרו במניין], מסכין בהן. וכן החותך ראש הדקל, והחריות אגודות [מחוברות] בו - מסכין בו, שאגד בידי שמים אינן פחבילה. ואפלו קשר ראשי החריות כלן מצד האחד, שנמצאו פחבילה, אחד משני ראשיה בידי שמים, ואחד בידי אדם - מסכין בהן; שהאגד עץ אחד אינו חבילה, וזו כעץ אחד הוא שהרי אגודה בידי שמים. וכן כל אגד שאינו עשוי לטלטלו [- שאם יטלטלו יתפור], אינו אגד.

יב. העושה סבתו תחת האילן, כאלו עשויה בתוך הבית. הדלה [היטה] עליה עלי האילנות ובידיהן, וסכף על גבן, ואחר כך קצצן - אם היה הסכף [הכשר] הרבה [רב] מהן, כשרה; ואם לא היה הסכף שהיה כשר מתחלתו הרבה מהן, צריך לנענע אותן אחר קציצתם כדי שתהיה עשויה לשם ספה.

ד. שלוחי מצוה פטורין מן הספה, בין ביום בין בלילה. הולכי דרכים ביום, פטורין מן הספה ביום וחיבין בלילה; הולכי דרכים בלילה, פטורין מן הספה בלילה וחיבין ביום. שומרי העיר ביום, פטורין מן הספה ביום וחיבין בלילה; שומרי העיר בלילה, פטורין מן הספה בלילה וחיבין ביום. שומרי גנות ופרדסין, פטורין בין ביום בין בלילה – שאם יעשה השומר ספה, ידע הגנב שיש לשומר מקום קבוע, ויבוא ויגנב במקום אחר.

ה. כיצד היא מצות הישיבה בספה? שיהיה אוכל ושותה ודר בספה כל שבצעת הימים בין ביום בין בלילה, כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. וכל שבצעת הימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סבתו קבע, שנאמר: "בספת תשבו שבצעת ימים". כיצד? בלים הנאים ומצעות הנאות, בספה; וכלי שתיה, כגון אשישות וכוסות, בספה; אכל כלי אכילה (לאחר האכילה), כגון קדרות וקערות, חוץ לספה. המנוחה, בספה; ואם היתה ספה קטנה, מניחה חוץ לספה.

ו. אוכלין ושותין וישנים בספה כל שבצעה, בין ביום בין בלילה. ואסור לאכל סעודה חוץ לספה כל שבצעה, אלא אם אכל אכילת עראי, כביצה או פחות או יותר מעט; ואין ישנים חוץ לספה, אפילו שנת עראי. ומתיר לשתות מים ולאכל פרות חוץ לספה; ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לספה אפילו מים, הרי זה מושב.

ז. אכילה כליל יום טוב הראשון בספה, חובה; אפילו אכל פזית פת, יצא ידי חובתו. מכאן ואילך, רשות: רצה לאכל סעודה, סועד בספה; רצה, אינו אוכל כל שבצעה אלא פרות או קליות חוץ לספה – אוכל, כדין אכילת מצה בפסח.

ח. מי שהיה ראשו ורובו בספה, ושלחנו בתוך הבית או חוץ לספה, ואכל – הרי זה אסור, וכאלו לא אכל בספה; עד שיהיה שלחנו בתוך הספה – גזירה שמא ימשך אחר שלחנו, ואפילו בספה גדולה.

ט. כל שבצעת הימים, קורא [בתורה] בתוך הספה; וכשמיבין ומדקדק במה שיקרא, יבין חוץ לספה, כדי שתהיה דעתו מישבת עליו. המתפלל – רצה להתפלל בספה, או חוץ לספה.

י. ירדו גשמים, הרי זה נכנס לתוך הבית. מאימתי מתיר לפנות? משיירדו לתוך הספה טפות, שאם יפלו לתוך התבשיל יפסד, אפילו לתבשיל של פול [שמתקלקל מהיר].

היה אוכל בספה וירדו גשמים, ונכנס לביתו ופסקו הגשמים – אין מחיבין אותו לחזור לספה, עד שיגמר סעודתו. היה ישן וירדו גשמים בלילה, ונכנס לתוך הבית ופסקו הגשמים – אין מטריחין אותו לחזור לספה כל אותו הלילה, אלא ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר.

יא. גמר מלאכל ביום השביעי בשחרית, לא יתיר [יפרק] סבתו; אבל מוריד הוא את פליו ומפנה אותן מן המנחה ולמעלה. אין לו מקום לפנות [ונאלץ לאכול בסוכה], פוחת בה [מוריד מהסכך] ארבעה על ארבעה [להיכר]. ואם הצריך לסעד בשאר היום – צריך לאכל בספה; שמצותה כל שבצעה

שאין הכוכבים נראין מתוכה, כשרה. היה הסכך מדבקל, והוא הסכך שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה – כשרה; ובלבד שלא יהיה בין העולה והיורד, שלשה טפחים. ואם היה ברחב זה העולה טפח או יותר – אף על פי שהוא גבוה יותר משלשה טפחים – רואין אותו כאלו ירד למטה, ונגע בשפת זה היורד; והוא, שיהיה מכנין כנגד שפת היורד.

כב. העושה ספה על גבי ספה – התחתונה פסולה, כמי שעשה ספה בתוך הבית; והעליונה כשרה. במה דברים אמורים שהתחתונה פסולה? בשעה גבה העליונה עשרה טפחים או יותר, והיה גג התחתונה יכול לקבל פרים וכסות של עליונה, אפילו על ידי הדחק; אבל אם אין גבה של עליונה עשרה, או שלא היתה התחתונה יכולה לקבל פרים וכסות של עליונה אפילו על ידי הדחק – אף התחתונה כשרה; והוא, שלא יהיה גבה שתיהן [יחד] יותר על עשרים אמה; שהתחתונה – בסכך העליונה היא נתרת. כג. מטה שבתוך הספה – אם גבוהה עשרה טפחים – היושב תחתיה לא יצא ידי חובתו, מפני שהיא כספה בתוך ספה. וכן פילה [וילון שסביב המיטה] שיש לה גג, אפילו טפח – אם גבוהה עשרה טפחים, אין ישנים בה בספה. וכן המעמיד ארבעה עמודים, ופרש סדין עליהן – אם גבוהין עשרה, הרי זה כספה בתוך ספה.

כד. אבל שני עמודין שפרש עליהן סדין, וכן פילה שאין בגגה טפח – אפילו גבוהין כל שהוא, מתיר לישן תחתיהן בספה; שאינן כספה בתוך ספה, מפני שאין לה גג.

כה. ספה שאולה, כשרה; וכן הגזולה, כשרה. כיצד? אם תקף על חברו והוציא מסבתו, וגזלה וישב בה – יצא; שאין הקרקע נגזלת. ואם גזל עצים, ועשה מהן ספה – יצא; תקנת חכמים היא, שאין לבצל העצים אלא דמי עצים בלבד. ואפילו גזל נסרים [גזרי עצים], והניחן, ולא חבנן, ולא שנה בהן כלום – יצא. העושה ספה ברשות הרבים, הרי זו כשרה.

יום שישי כ"ה תמוז ה'תשס"ט

הלכות שופר וסכה ולולב פרק ו

א. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מן הספה. טמטום ואנדורגיגוס [ספקי זכר ספקי נקבה], חיבים מספק. וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין, חיב. קטן שאינו צריך לאמו, שהוא כבן חמש כבן שש – חיב בספה מדברי סופרים, כדי לחנכו במצוות.

ב. חולים ומשומשיהן, פטורין מן הספה; ולא חולה שיש בו סכנה, אלא אפילו חש בראשו, ואפילו חש בעיניו. מצטער, פטור מן הספה – הוא, ולא משמשיו; ואיזה הוא מצטער? זה שאינו יכול לישן בספה מפני הרוח, או מפני הזבובין והפרעושים וכיוצא בהן, או מפני הרים.

ג. האבל, חיב בספה. וחתן, וכל השושבינין [ידידיו הטובים], וכל בני חפה – פטורין מן הספה כל שבצעת ימי המשתה.

שלה חלק ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד כמו פי מגל קטן; וזה כשר. וכל הדברים האלו, מפי השמועה ממשה רבנו נתפרשו.

ה. ארבעה מינין אלו – מצוה אחת הן, ומעכבין זה את זה; וכלן נקראים 'מצות לולב'. ואין פותחין מהן, ואין מוסיפין עליהן; ואם לא נמצא אחד מהן, אין מביאין תחתיו מין אחר הדומה לו.

ו. מצוה מן המבחר לאגד לולב והדס וערבה, ולעשות שלשתן אגדה אחת. וכשהוא נוטלן לצאת בהן, מכריז תחלה 'על נטילת לולב', הואיל וכלן סמוכין לו [נפלים אליו מפני גובהן], ואחר כך נוטל האגדה הזאת בימינו ואתרוג בשמאלו, ונוטלן דרך גדילתן שיהיו עקריהן למטה לארץ וראשיהן למעלה לאויר. ואם לא אגדן ונטלן אחד אחד, יצא – והוא, שיהיו ארבעתן מצויין אצלו; אבל אם לא היה לו אלא מין אחד או שחסרו מין אחד, לא יטל עד שימצא השאר.

ז. כמה נוטל מהן? לולב אחד, ואתרוג אחד, ושני בדי ערבה, ושלושה בדי הדס. ואם רצה להוסיף בהדס, בדי שיהיה אגדה גדולה – מוסיף; ונואי המצוה הוא. אבל שאר המינין – אין מוסיפין על מנינם, ואין גורעין מהן; ואם הוסיף או גרע, [לא] פסל.

ח. כמה שעור ארץ כל מין מהן? לולב, אין פחות מארבעה טפחים; ואם היה ארץ כל שהוא, כשר; ומדידתו – משדרו בלבד, לא מראש העלים. והדס וערבה, אין פחות משלושה טפחים; ואם היו ארפין כל שהן, כשרים. אפלו אין בכל בד ובד אלא שלושה עלין לחין, כשר – והוא, שיהיו בראש הבד. ואם אגד הלולב, צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מן ההדס והערבה טפח או יתר [לגובה]. ושעור אתרוג, אין פחות מכביצה; ואם היה גדול כל שהוא, כשר.

ט. משגיבין ארבעה מינין אלו – בין שהגביהן כאחת בין בזה אחר זה, בין בזמין בין בשמאל – יצא; והוא, שיהגביהן דרך גדילתן; אבל שלא דרך גדילתן, לא יצא. ומצוה בהלכתה, שיהגביה אגדה של שלושה מינין בזמין ואתרוג בשמאל, ויוליף ויביא ויעלה ויוריד, וינענע הלולב שלש פעמים בכל רוח ורוח.

י. כיצד? מוליף ומנענע ראש הלולב שלשה פעמים, ומביא ומנענע ראש הלולב שלשה פעמים; וכן בעליה, וירידה. והיכן מוליף ומביא? בשעת קריאת ההלל ב"הודו לה', כי טוב", תחלה וסוף, וב"אנא ה', הושיעה נא". וכל היום כשר לנטילת לולב; ואינו נטל בליילה.

יא. עשה לאגדה זו גימון [כרו חוט] של כסף ושל זהב, או שברך עליה סדין ונטלה – יצא; לקיחה על ידי דבר אחר, שמה לקיחה. והוא, שיהיה דרך כבוד ודרך הדור – שכל שהוא לנאותו, אינו חוצץ; אבל אם נתן את המינין האלו בעצין או בקדרה ונטלה, לא יצא ידי חובתו.

יב. אגד את הלולב עם ההדס והערבה, והבדיל בין הלולב ובין ההדס במטלית וכיוצא בה – הרי זה חוצץ;

יג. כל זמן שיפגס לישוב בספה כל שכעה, מכריז קדם שישוב 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לישוב בספה'. וכלילי יום טוב הראשון, מכריז על הספה, ואחר כך על הזמן [שהחיינו], ומסדר כל הברכות על הכוס; נמצא מקדש מעמד, ומכריז 'לישב בספה' וישוב, ואחר כך מכריז על הזמן. וכזה היה מנהג רבותי ורבי ספרד, לקדש מעמד כלילי ראשון של חג הסוכות, כמו שבארנו.

יד. בזמן הזה שאנו עושין שני ימים, יושבין בספה שמונה ימים. וביום השמיני שהוא יום טוב ראשון של שמיני עצרת, יושבין בה ואין מכריז 'לישב בספה'. וכן טמטום ואנדרוגינוס, לעולם אין מכריז 'לישב בספה', מפני שהן חביבים מספק, ואין מכריזין מספק.

יד. גמר מלאכל ביום השמיני, מוריד כליו ומפנה אותה. אין לו מקום להוריד את כליו – אם היתה קטנה, מכניס לה מנורה; ואם היתה גדולה, מכניס לה קדרות וקערות וכיוצא בהן – כדי להפיר פסולה, ושפכר נגמרה מצותה; מפני שהוא יום טוב, ואינו יכול לפחות בה ולפסלה.

טו. מי שלא עשה ספה, בין בשוגג בין במזיד – עושה ספה בחלו של מועד; אפלו בסוף יום שביעי עושה ספה, שמצותה כל שכעה. עצי ספה, אסורין כל שמונת ימי החג; בין עצי דפנות, בין עצי סכך, אין גאותין [נחנים] מהן לדבר אחר כל שמונת הימים, מפני שיום שביעי כלו הספה מקצת עד בין השמשות, והואיל והקצת לבין השמשות של שמיני, הקצת לכל היום.

טז. וכן אכלין ומשקין שתולין בספה כדי לנאותה, אסור להסתפק מהן כל שמונה; ואם התנה עליהן בשעה שתלן, ואמר: 'איני בודל [נבדל] מהן כל בין השמשות' [של יו"ט הראשון], הרי זה מסתפק מהן בכל עת שירצה – שהרי לא הקצה אותן, ולא חלה עליהן קדשת הספה ולא נחשבו כמותה.

הלכות שופר וסכה ולולב פרק ז

א. "פפות תמרים" האמורים בתורה, הן תריות [ענפים] של דקל כשיצמחו, קדם שיתפרדו העלין לכאן ולכאן, אלא כשיהיה כמו שרכיט; והוא הנקרא 'לולב'.

ב. "פרי עץ הדר" האמור בתורה, הוא אתרוג. ו'ענף עץ עבת' האמור בתורה, הוא ההדס שעליו חופין [מכסים] את עצו, כגון שיהיו שלושה עלין או יתר על פן בגבעול אחד; אבל אם היו שני העלין בשוה זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהן – אין זה עבת, אלא נקרא 'הדס שוטה'.

ג. "ערבי נחל" האמורות בתורה, אינן כל דבר הגדל על הנחל, אלא מין ידוע הוא הנקרא 'ערבי נחל'; עלה שלו משוף [ארוך], ופיו חלק [ללא פגיונות], וקנה שלו אדם, וזה הוא הנקרא 'ערבה'. ורב מין זה גדל על הנחלים, לכן נאמר "ערבי נחל"; ואפלו היה גדל במדבר או בהרים, כשר.

ד. ויש מין אחר דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגל ופיו דומה למסר [משור] וקנה שלו אינו אדם; וזה הוא הנקרא 'צפצפה', והיא פסולה. ויש מין ערבה שאין פי העלה

ותוקעין. חל יום שבת להיות בתוך החג, אין זוקפין ערבה; אלא אם כן חל יום שביעי להיות בשבת – זוקפין אותה בשבת, כדי לפרסמה שהיא מצוה.

כב. כיצד היו עושין? מביאין אותה מערב שבת למקדש, ומניחין אותה בגיגיות של זהב, כדי שלא יכמשו [ויבול] העלין. ולמחר זוקפין אותה על גבי המזבח, ובאין העם ולוקחין ממנה ונוטלין אותה בדרך שעושין בכל יום. וערבה זו – הואיל ואינה בפרוש בתורה – אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג וזכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא שנוטלין אותה בזמן הזה. כיצד עושה? לוקח בד אחד או בדין הרבה, חוץ מערבה שבלולב, וחובט בה על הקרקע או על הקלי פעמים או שלש, בלא ברכה – שדכר זה מנהג נביאים הוא.

כג. בכל יום ויום היו מקיפין את המזבח בלולביהן בידיהן פעם אחת, ואומרים: "אנא ה', הושיעה נא". וביום השביעי מקיפין את המזבח שבע פעמים. וכבר נהגו ישראל בכל המקומות, להניח תבה באמצע בית הכנסת, ומקיפין אותה בכל יום, בדרך שהיו מקיפין את המזבח – זכר למקדש.

כד. כך היה המנהג בירושלים: יוצא אדם מביתו שחרית, ולולבו בידו; ונכנס לבית הכנסת ומתפלל, והוא בידו; ויוצא לבקר חולים ולנתחם אבלים, והוא בידו. וכשיכנס למדרש, משלחו לביתו ביד בנו או ביד עבדו.

כה. מקבלת אשה הלולב מיד בנה או בעלה, ומחזירתו למים בשבת, בזמן שהיו נוטלין לולב בשבת; וביום טוב מוסיפין על המים, ובמועד [חול המועד] מחליפין המים.

כו. הדס שבלולב, אסור להריח בו; מפני שאינו ראוי אלא להריח, והואיל והקצה למצוה, יהיה אסור להריח בו. ואכל אתרוג, מתר להריח בו, שהרי הקצה למצוה מאכילה.

כז. ואסור לאכל אתרוג כל יום שביעי – מפני שהקצה למקצת היום, הקצה לכלו. ובשמיני, מתר לאכלה; ובזמן הזה שאנו עושין שני ימים, אף על פי שאין נוטלין לולב בשמיני, האתרוג אסור בשמיני, בדרך שהיה אסור בשמיני בזמן שהיו עושין שני ימים מפני הספק שהוא ספק שביעי. הפריש שבעה אתרוגין לשבעה ימים – כל אחת ואחת יוצא בה ליומה, ואוכלה למחר.

הלכות שופר וסכה ולולב פרק ח

א. ארבעה מינין האלו, שהן לולב והדס וערבה ואתרוג, שהיה אחד מהן יבש, או גזול או גנוב אפלו לאחר יאוש, או שהיה מאשרה [נטיעה לשם עבודה זרה] הנעבדת אף על פי שבטלו האשרה מלעבדה, או שהיה של עיר הנדחת – הרי זה פסול. היה אחד מהן של עבודה זרה, לא יטל לכתחלה; ואם נטל, יצא. היה כמוש [נבול] ולא גמר ליבש, פשר. ובשעת הדחק או בשעת הסכנה, לולב היבש פשר; ואכל לא שאר המינין.

ב. אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה ושל טבל [שלא הופרש תרומות ומעשרות], פסול; של דמאי [של עם הארץ]

הבדיל ביניהן בעלי הדס – אינו חוצץ, שמיין במינו אינו חוצץ. ויש לו לאגד את הלולב בחוט או במשיחה [חבל], וכל מין שירצה, הואיל ואין אגידתו מעכבת.

יג. מצות לולב, להנטיל ביום הראשון של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן, ואפלו בשבת, שנאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון". ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום שבעת ימי החג, שנאמר: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים". חל יום השבת להיות בתוך החג – אינו נטל בשבת; גזרה, שמא יליכנו בידו ארבע אמות ברשות הרבים, כמו שגזרו בשופר.

יד. ולמה לא גזרו גזרה זו ביום טוב הראשון? מפני שהוא מצוה מן התורה ואפלו בגבולין [שאר מקומות]. נמצא שאין דינו ודין שאר הימים שנה, שבשאר ימי החג אין אדם חייב לטל לולב אלא במקדש.

טו. משחרב בית המקדש, התקינו שיהיה לולב נטל בכל מקום כל שבעת ימי החג, וזכר למקדש; וכל יום ויום מברך עליו 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת לולב', מפני שהיא מצוה מדברי סופרים. ותקנה זו, עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש – וכשיבנה בית המקדש, יחזרו הדברים לישנן.

טז. בזמן שבית המקדש קים, היה לולב נטל ביום ראשון שחל להיות בשבת; וכן בשאר מקומות שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג, בארץ ישראל. אבל המקומות הרחוקין שלא היו יודעין בקביעת ראש חדש, לא היו נוטלין הלולב מספק.

יז. ומשחרב בית המקדש, אסרו חכמים לטל את הלולב בשבת ביום הראשון, ואפלו בני ארץ ישראל שקדשו את החדש, מפני בני הגבולין [שבמקומות] הרחוקין שאינן יודעין בקביעת החדש – כדי שיהיו הפל שוין בדרך זה, ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין; הואיל וחיוב יום ראשון בכל מקום אחד הוא, ואין שם מקדש להתלות בו.

יח. ובזמן הזה שהכל עושין על פי החשבון [ולא מקדשים על פי הראיה] – נשאר הדבר כמות שהיה, שלא ינטל בשבת לולב כלל, לא בגבולין ולא בארץ ישראל ואפלו ביום ראשון, ואף על פי שהכל יודעין בקביעת החדש. וכבר בארנו, שעקר האסור בנטילת הלולב בשבת – גזרה, שמא יעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים.

יט. כל שחייב בשופר ובסכה, חייב בנטילת לולב; וכל הפטור משופר וסכה, פטור מלולב. קטן היודע לנעוץ, חייב בלולב מדברי סופרים, כדי לחנכו במצוות.

כ. הלכה למשה מסיני, שמביאין במקדש ערבה אחת חוץ מערבה שבלולב, ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב; ושעורה, אפלו עלה אחד בכד אחד.

כא. כיצד היתה מצותה? בכל יום ויום משבעת הימים היו מביאין מרביות [ענפים] של ערבה, וזוקפין אותן על צדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח; ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה, תוקעין ומריעין

ט. כל אלו שאמרנו שהן פסולין מפני מומין שבארנו, או מפני גזל וגנבה - ביום טוב ראשון בלבד; אבל ביום טוב שני עם שאר הימים, הכל כשר. והפסולות שהיא משום עבודה זרה, או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה - בין ביום טוב ראשון בין בשאר הימים, פסול.

י. אין אדם יוצא ביום טוב ראשון של חג בלילכו של חברו שישאלנו ממנו, עד שיתנו לו מתנה. נתנו לו על מנת להחזירו - הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו, שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה; ואם לא החזירו - לא יצא, שנמצא כגזול. ואין נותנין אותו לקטן, שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו, אינו חוזר. ואחד הלולב, ואחד כל מין ומין מארבעת מינין שבו - אם היה אחד מהן שאול, אין יוצאין בו ביום טוב ראשון.

יא. שתפין שקנו לולב או אתרוג בשתפות - אין אחד מהן יוצא בו ידי חובתו בראשון, עד שיתן לו חלקו במתנה. האחין שקנו אתרוגין מתפוסת הבית וירושה לפני חלוקתה, ונטל אחד מהן אתרוג ויצא בו - אם יכול לאכלו, ואין האחין מקפידין בכך - יצא; ואם היו מקפידין - לא יצא, עד שיתנו לו חלקם מתנה. ואם קנה זה אתרוג וזה פריש [מיו פרי], או שקנו כאחד אתרוג ורמון או פריש מתפוסת הבית - אינו יוצא באתרוג, עד שיתן לו חלקו במתנה, ואף על פי שאם אכלו, אין מקפידין עליו.

יב. אף על פי שכל המועדות מצוה לשמח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתרה, שנאמר: "ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים". כיצד היו עושין? ערב יום טוב הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה, כדי שלא יתערבו אלו עם אלו. ומתחילין לשמח ממוצאי יום טוב הראשון; וכן בכל יום ויום מימי חלו של מועד, מתחילין מאחר שקריבו תמיד של בין הערבים, לשמח שאר היום עם כל הלילה. יג. והיאך היתה שמחה זו? החליל מכה, ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלתים, וכל אחד אחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו; ומי שידע בפה, בפה. ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרפרין כל אחד ואחד כמו שידע, ואומרים דברי שירות ותשבחות. ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת, ולא את יום טוב.

יד. מצוה להרבות בשמחה זו. ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה - אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הלישכות והסנהדרין והחסידיים והזקנים ואנשי מעשה, הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחים במקדש בימי חג הסוכות; אבל כל העם, האנשים והנשים - כלם באים לראות ולשמע.

טו. שהשמחה שישמח אדם בעשיית המצוות ובאהבת האל שצוה בהם, עבודה גדולה היא; וכל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להפרע ממנו, שנאמר: "תחת אשר לא

שחז"ל חייבו בתרומה ומעשר, כשר, שאפשר שישקיר נכסיו ויהיה עני, שמתר לו לאכל דמאי. אתרוג של תרומה טהורה ושל מעשר שני בירושלים - לא יטל, שמא יכשירו לטמאה [בעת שמירתו במים]; ואם נטל, כשר.

ג. לולב שנקטם ראשו, פסול. נסדק [עלהו העליון לאורכו] - אם נתרקו שני סדקיו זה מזה עד שיצאו כשנים, פסול. היה עקם לפניו, שהרי שדרו כגב בעל חטורת [גיבנת], פסול; היה עקם לאחריו - כשר, שזו היא בריתו. נעקם לאחד משני צדדיו, פסול. נפרדו עליו זה מזה ולא נדלדלו [נפרדו לגמרי] בצלי החירות [העופים הגדולים], כשר; נפרצו, והוא שידלדלו משרדו של לולב בצלי החירות, פסול.

ד. ברית עליון של לולב כך הוא: כשהם גדלין, גדלין שנים שנים ודבוקין מגבן, וגב כל שני עליון הדבוקין, הוא הנקרא 'תיומת'. נחלקה תיומת, פסול. היו עליו אחת אחת מתחלת בריתו ולא היה להן תיומת, פסול. לא היו עליו זה על גב זה כדרך כל הלולבין, אלא זה תחת זה - אם ראש זה מגיע לעקר שלמעלה ממנו, שנמצא כל שדרו של לולב מכסה בעליו, כשר; ואם אין ראשו של זה מגיע לצד עקרו של זה, פסול.

ה. הדס שנקטם ראשו, כשר. [נשרו רב עליו - אם נשתירו שלשה עליון בקן [מקום גדילה] אחד, כשר] (נפרצו עליו פסול). היו ענביו [פירותיו הקטנים] מרבות מעליו - אם ירקות, כשר; ואם היו אדמות או שחרות, פסול, ואם מעטן, כשר. ואין ממעטין אותן ביום טוב, לפי שהוא כמתקן; עבר ולקטן, או שלקטן אחר לאכילה, הרי זה כשר.

ו. ערכה שנקטם ראשה, כשרה. נפרצו עליה [נפרדו מהקנה], פסולה.

ז. אתרוג שנבק נקב מפלש [מעבר לעבר] כל שהוא, פסול; ונקב שאינו מפלש - אם היה כאסר [כמטבע הנקרא איסר] או יתר, פסול. חסר כל שהוא, פסול. נטל דדו, והוא הראש הקטן ששושנתו בו, פסול. נטל העץ שהוא תלוי בו באילן מעקר האתרוג, ונשאר מקומו גמה - פסול. עלת חזזית [כעין יבלת] עליו - אם בשנים ושלשה מקומות, פסול. ואם במקום אחד - אם עלת על רבו, פסול; ואם עלת על דדו אפלו כל שהוא, פסול. נקלף [הקרום] החיצון שלו שאינו מחסרו, אלא ישאר ירק כמות שהיא בריתו - אם נקלף בלו, פסול; ואם נשאר ממנו כל שהוא, כשר.

ח. אתרוג שהוא תפוח [נפוח ממים], סרוח, כבוש [בחומץ], שלוק [מבושל], שחר, לבן, מגמר [כמה צבעים], ירק כפרתן [מין ירק] - פסול. גדלו בדפוס [מסגרת בצורה מסוימת] ועשהו כמין ברית אחרת, פסול. עשהו כמין בריתו - אף על פי שעשהו דפין דפין, כשר. התיום [אתרוגים מחוברים] והבסר [שאינו בשל], כשר. מקום שהאתרוגין שלהן קצין שחרות מעוטה [- שחור מעט], כשרין; ואם היו שחרין ביותר כאדם כושי, הרי זה פסול בכל מקום.

הסלע, שהוא שני דינרין; ובזמן שהיה המטבע חצי הסלע, היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל אותו חצי הסלע. ומעולם לא שקלו ישראל במחצית השקל, פחות מחצי שקל של תורה.

ז. הכל חביבין לתן מחצית השקל, כהנים לויים וישראלים וגרים ועבדים משחררים. אבל לא נשים, ולא עבדים, ולא קטנים; ואם נתנו, מקבלין מהן. אבל הגוים שנתנו מחצית השקל, אין מקבלין מהן. קטן שהתחיל אביו לתן עליו מחצית השקל, שוב אינו פוסק, אלא נותן עליו בכל שנה ושנה, עד שיגדיל ויתן על עצמו.

ח. השקלים, אינן נוהגין אלא בפני הבית. ובזמן שהמקדש קיים, נוהגין את השקלים, בין בארץ ישראל, בין בחוצה לארץ; ובזמן שהוא חרב, אפלו בארץ ישראל אינן נוהגין.

ט. באחד באדר משמיעין [מכריזים] על השקלים, כדי שיביין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד לתן. בחמשה עשר בו, ישובו השלחנים [הגובים] בכל מדינה ומדינה, ותובעין בנחת; כל מי שיתן להם, יקבלו ממנו, ומי שלא נתן, אין בופין אותו לתן. בחמשה ועשרים בו, ישובו במקדש לגבות, ומכאן ואילך, בופין את מי שלא נתן עד שיתן; וכל מי שלא יתן - ממשפנין אותו, ולוקחין עבטו [משכונן] בעל כרחו, ואפלו כסותו.

י. כל מי שאינו חביב בשקלים - אף על פי שדרכו לתן, או הוא עתיד לתן - אין ממשפנין אותו. ואין ממשפנין את הפהנים לעולם, מפני דרכי שלום; אלא בשיתנו, מקבלין מהן, ותובעין אותן עד שיתנו.

הלכות שקלים פרק ב

א. כיצד כונסין [אוספים] השלחנים את השקלים? בכל מדינה ומדינה, מניחין לפניהם שתי תבות - שולי התבה רחבין מלמטה, ופיה צר מלמעלה כמין שופר, כדי שישליכו לתוכן, ולא יהיה אפשר לקח מהן בנחת [בנקלות]. ולמה עושין שתי תבות? אחת שמניחין בה שקלים של שנה זו, והשנייה מניחין בה שקלי שנה שעברה, שגובין ממי שלא שקל בשנה שעברה.

ב. ובמקדש היה לפניהן תמיד שלש עשרה תבות, כל תבה כמין שופר - ראשונה, לשקלי שנה זו; שנייה, לשקלי שנה שעברה; שלישית, לכל מי שיש עליו קרפן שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, משליך דמיה לתבה זו; רביעית, לכל מי שיש עליו עולת העוף בלבד, משליך דמיה לתבה זו; חמישית, למי שהתנדב לקנות בהן עצים למצרכה; ששית, למי שהתנדב מעות ללבונה; שביעית, למי שהתנדב זהב לכפרת; שמינית, למותר חטאת, כגון שהפריש מעות לחטאתו ולקח חטאת והותיר מן המעות, ישליף השאר לתוכה; תשיעית, למותר אשם; עשירית, למותר קגין [תורים בוני יונה] זבים וזבות ויולדות; אחת עשרה, למותר קרפנות נזיר; שתים עשרה, למותר אשם מצרע; שלש עשרה, למי שהתנדב מעות לעולת בהמה.

עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב. וכל המגיס דעתו, וחולק כבוד לעצמו, ומתפבד בעיניו במקומות אלו - חוטא ושוטה. ועל זה הזהיר שלמה ואמר: "אל תתהדר לפני מלך".

טז. וכל המשפיל עצמו, ומקל גופו במקומות אלו - הוא הגדול המכבד העובד מאהבה. וכן דוד מלך ישראל אומר: "וינקלתי עוד מזאת, והייתי שפל בעיני". ואין הגדלה והכבוד אלא לשמח לפני ה', שנאמר: "והמלך דוד מפזז ומכבד לפני ה'". בריך רחמנא דסיען

יום שבת קודש כ"ו תמוז ה'תשס"ט

הלכות שקלים

מצות עשה אחת, והיא לתן כל איש מחצית שקל בכל שנה. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות שקלים פרק א

א. מצות עשה מן התורה, לתן כל איש מישראל מחצית השקל בכל שנה ושנה; אפלו עני המתפרנס מן הצדקה - חביב, ושואל מאחרים או מוכר כסות שעל כתפו, ונותן מחצית השקל כסף, שנאמר: "העשיר לא ירבה, והדל לא ימעיט וגו'". ואינו נותנו בפעמים רבות, היום מעט ולמחר מעט, אלא נותנו כלו כאחת, פעם אחת.

ב. מנזן כסף האמור בתורה באונס ובמפתה ובמוציא שם רע והורג עבד, הוא שקל הנאמר בכל מקום בתורה; ומשקלו, שלש מאות ועשרים שעורה. וכבר הוסיפו חכמים עליו, ועשו משקלו כמשקל המטבע הנקרא 'סלע' בזמן בית שני; וכמה הוא משקל הסלע? שלש מאות וארבע ושמונים שעורה בינוניות.

ג. סלע היה ארבעה דינרין, והדינר שש מעין; ומעה, היא הנקראת בימי משה רבנו 'גרה', ומעה היתה שני פונדיונין; ופונדיון שני אסרים, ופרוטה אחת משמונה באסר. נמצא משקל המעה, והיא הגרה, שש עשרה שעורות; ומשקל האסר ארבע שעורות, ומשקל הפרוטה חצי שעורה.

ד. ועוד מטבע אחר היה שם, שהיה משקלו שתי סלעים, והוא היה הנקרא 'ירבון'. ואלו המטבעות כלן שאמרנו ובארגו משקל כל אחד מהן, הן שמשערין בהן בכל מקום; וכבר בארגונם, כדי שלא אהיה צריך לפרש משקלם בכל מקום.

ה. מחצית השקל זו - מצוה שיתן מחצית מטבע של אותו הזמן, אפלו היה אותו מטבע גדול משקל הקדש; ולעולם אינו שוקל פחות מחצי השקל שהיה בימי משה רבנו, שהיה משקלו מאה וששים שעורה.

ו. בזמן שהיה מטבע של זמן דרכונות, היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל שלו סלע; ובזמן שהיה המטבע סלעים, היה כל איש נותן במחצית השקל שלו חצי

ח. כשהוא תורם שלש קפות אלו, תורם את הראשונה לשם ארץ ישראל; והשנייה, לשם הכרפין המקפין (הסמוכים) לה ולשם כל ישראל; והשלישית, לשם בכל ולשם מדי ולשם המדינות הרחוקות ולשם שאר כל ישראל.

ט. כשהוא תורם, מתפון לתרם על הגבוי שיש בלשכה, ועל הגבוי שעדין לא הגיע ללשכה, ועל העתיד לגבות - כדי שיהיו אלו השקלים שהוציאן להסתפק מהן, כפרה על ישראל, וכאלו הגיעו כל שקליהן ללשכה ונתרמה מהן תרומה זו.

י. כשיקנס התורם לתרם, לא יקנס בכגד שאפשר להחבות (להחביא) בו כסף, ולא במנעל, ולא בסנדל, ולא בתפלה (תפילין), ולא בקמיע - שמא יחשדו אותו העם, ויאמרו: 'החביא ממעות הלשכה תחתיו כשתרמה'; ומדברים היו עמו משעה שיקנס עד שעה שיצא - כדי שלא יתן לתוף פיו. ואף על פי שנוהרים כל כך - עני או מי שהוא נכהל להון, לא יתרם מפני החשד, שנאמר: 'והייתם נקיים מה' וימא' ישראל'.

הלכות שקלים פרק ג

א. חצוי השקלים - הכל צריכין להם, כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חיב בו; לפיכך, כשהיה אדם הולך אצל השלחני ומצרך (פורט) שקל בשני חציו, יתן לו תוספת על השקל (דמי חילוק), ואותה התוספת נקראת 'קולבון'. לפיכך, שנים שנתנו שקל על שניהם, חייבין בקולבון (דמא).

ב. כל מי שאינו חיב בשקלים, כגון שתי נשים או שני עבדים שנתנו שקל - פטורין מן הקולבון; וכן אם היה אחד חיב ואחד פטור, ונתן החיב על יד (בשביל) הפטור - כגון איש שנתן שקל עליו ועל אשה, או עבד - פטור מן הקולבון. וכן הכהנים, פטורין מן הקולבון; והשוקל על יד הכהן, פטור מן הקולבון.

ג. הנותן שקל עליו ועל העני, או על שכנו, או על בן עירו - אם נתנו להם מתנה, פטור מן הקולבון, שהרי נתן חצי שקל מתנה, כדי להרבות בשקלים. ואם נתן להם חצי השקל על ידם (בשבילם) דרך הלוואה, עד שיתחזירו לו כשתמצא ידם - חיב בקולבון.

ד. האחים שעדין לא חלקו מה שהניח להם אביהם, וכן השתפים שנתנו שקל על ידי שניהם - פטורין מן הקולבון. במה דברים אמורים? בשתפין שנשאו ונתנו במעות השתפות, ונשתנה עין המעות (נתחלפו הכספים שבהם השתתפו); אבל אם הביא זה מעותיו וזה מעותיו, וערכום ועדין לא נשתנו המעות ולא הוציאום - הרי אלו חייבין בקולבון. נשאו ונתנו ואחר זמן חלקו, ונתנו ונשתתפו - חייבין בקולבון; עד שישאו ויתנו בשתפות זו האחרונה, וישתנו המעות.

ה. האחין והשתפין שהיה להם בהמה וכספים, וחלקו בכספים - חייבים בקולבון, אף על פי שעדין לא חלקו בהמה; חלקו בהמה, ולא חלקו הכספים - פטורין מן הקולבון עד שיחלקו הכספים, ואין אומרים: 'הרי הם עומדים לחלקה'.

ג. ושם כל דבר שיהיו מעותיו בתוף התבה, כתוב על התבה מבחוץ. ויתנאי בית דין הוא על כל המותרות, שיקרבו עולת בהמה. נמצאת למד, שכל המעות הנמצאות בשש התבות האחרונות, לעולת בהמה; ועורותיהן לכהנים, כשאין כל העורות. וכל המעות שבתבה שלישית, ילקח בהן עופות - חצן עולות, וחצן חטאות. ושפרכיית, כלן עולת העוף.

ד. בכל מדינה ומדינה כשגובין השקלים, משלחין אותם ביד שלוחין למקדש; וגם להם לצרף (להחליף) אותן בדינרי זהב, מפני משאוי הדרך. והכל מתקבץ למקדש, ומניחין אותו בלשכה אחת מן הלשכות במקדש, וסוגרין דלתותיה במפתחות, וחוזמין עליה חותמות. וממלאין מכל השקלים שיתקבצו שם, שלש קפות גדולות - שעור כל קפה, כדי שתכיל תשע סאין; והשאר, מניחין אותו בלשכה. וזה שבתוף הקפות, הוא הנקרא 'תרומת הלשכה'; וזה שישאר שם יתר על מה שיש בקפות, הוא הנקרא 'שירי הלשכה'.

ה. בשלשה פרקים בשנה תורמין את (מ) הלשכה - בראש חדש ניסן, ובראש חדש תשרי קדם יום טוב או אחריו, וקדם עצרת בתמשה עשר יום. וכיצד תורמין אותה? אחד נכנס לפנים מן הלשכה, והשומרין עומדים בחוץ; והוא אומר להם: 'אתרם'? והן אומרים לו: 'תרם! תרם! תרם!' שלשה פעמים. ואחר כך ממלא שלש קפות קטנות, כל קפה מהן מכילה שלש סאין מאותן השלש קפות הגדולות; ומוציאן לחוץ, כדי להסתפק מהן עד שיכלו (י יתרוקנו). וחוזר וממלא אותן השלש קפות הקטנות מן השלש הגדולות פעם שניה קדם עצרת, ומסתפקין (משתמשים) מהן עד שיכלו.

ו. וחוזר וממלא אותן פעם שלישית מן השלש הקפות הגדולות בתשרי, ומסתפקין מהן עד שיכלו, עד ראש חדש ניסן. ובראש חדש ניסן, תורמין מתרומה חדשה. לא הספיקו להם השקלים שבשלש קפות הגדולות, וכלו עד שלא הגיע ניסן - חוזרין ותורמין משירי הלשכה.

ז. שלש קפות הקטנות שהוא תורם בהן ומוציאן לחוץ, כתוב עליהן 'אלף', 'בית', 'גימל' - כדי שיתפקו מן הראשונה עד שתכלה, ואחר כך מסתפקין מן השנייה, ואחר כך מסתפקין מן השלישית. ותורם ראשונה מהקפה האחת הגדולה, ומחפה אותה הגדולה במטפחת; ותורם השנייה מהקפה הגדולה השנייה, ומחפה אותה במטפחת. ותורם השלישית מהקפה הגדולה השלישית, ואינו מחפה אותה - כדי שתהיה נפרת שבה סים, ויתחיל ממנה בתחלה בפעם שניה כשיקנס קדם עצרת, ותורם הראשונה מן הגדולה שהיתה מגלה, ומחפה אותה; ותורם השנייה מן הגדולה שתרם ממנה בראשונה תחלה, ומחפה אותה; ותורם השלישית מן הגדולה הסמוכה לה, ואינו מחפה אותה - כדי שיתחיל ממנה בתחלה בפעם שלישית כשיקנס בתשרי; עד שגמץ תורם ראשונה ושנייה ושלישית הקטנות, מכל אחת ואחת מן הגדולות.

על ידו [לתת מחצית השקל בשביליו], ה'לף ושקלו על ידי עצמו [בשביל עצמו] כדי שלא ימשיכו אותו - אם נתקמה התרומה [מהשקלים שבלשכנה], מעל השקל [השליח]; שנה השקל ברשות הקדש הוא, שכבר תרמו על העתיד לגבות, ונמצא זה הציל עצמו בממון ההקדש, ונתנה בזה השקל. ואם לא נתקמה התרומה, לא מעל; והוא חייב לתן לחברו חצי שקל שנתן לו. וכן הגזיל או הגזיב חצי שקל ושקלו, יצא; והוא חייב לשלם לבעלים שנים, או להוסיף חמש [אם נשבע לשקר והודה].

יא. הנותן מחצית השקל מן ההקדש, ונתקמה תרומה, כשיסתפקו ממנה [- כשיקריבו קרבן מתרומה זו] - יתחייב במעילה, ויצא ידי מחצית השקל. ונתנו ממעות מעשר שני, יאכל כנגדו [פדיונו] בירושלים; מדמי שביעית, יאכל כנגדו בקדשת שביעית. היו של עיר הנדחת, לא עשה כלום.

יב. המפריש שקלו וסבור שהוא חייב בו, ונמצא שאינו חייב - לא קדש. המפריש שנים, ונמצא שאינו חייב אלא אחד - אם בזה אחר זה, האחרון לא קדש; ואם בבת אחת, האחד שקלים והשני מותר שקלים. הפריש שקלו ומת, יפל לנדבה.

יג. הלוקח מעות בידו, ואמר: 'אלו לשקלי', או שהיה מלקט מעה מעה או פרוטה פרוטה, וכשהתחיל ללקט אמר: 'הריני מלקט מעות לשקלי' - אפלו לקט מלא פיס, נותן מהן חצי שקל שהוא חייב בו, והשאר חלין; שמוותר השקלים - חלין.

יד. מעות שנמצאו בין תבה של שקלים לתבה של נדבה - קרוב לשקלים, יפלו לשקלים; קרוב לנדבה, יפלו לנדבה; מחצה למחצה, יפלו לנדבה - מפני שהנדבה כלה עולה לאשים, והשקלים מסתפקין מהם לעולות ולדברים אחרים. **טו.** וכן כל המעות הנמצאות בין כל תבה ותבה, יפלו לקרוב. נמצאו מחצה למחצה - אם בין עצים ללבונה נמצאו, יפלו ללבונה; בין קנים [תורים ובני יונה] לגזלי עולה, יפלו לגזלי עולה. זה הכלל: הולכין אחר הקרוב, בכלן; מחצה למחצה, להחמיר. וכל המעות הנמצאות בהר הבית - חלין; שאין הגזפר מוציא מעות מתרומת הלשכה, עד שהוא מחללן על הבהמות שלו קמח לקרבנות.

ו. הנותן שקל להקדש כדי שיחשב לו מחצית השקל שהוא חייב בה, ויטל חצי שקל ממה שנגבה מן החציים [מאנשים אחרים] - חייב שני קולבונות; שאלו היה השקל פלו לשקלים, היה חייב קולבון אחד.

ז. כמה הוא שיעור הקולבון? בזמן שהיו נותנים במחצית השקל שני דינרין - היה הקולבון חצי מעה, שהוא אחד משנים עשר דינרין; ומעולם לא נתן הקולבון פחות מזה. והקולבונות אינן כשקלים, אלא מניחין אותן השלחנים בפני עצמן, עד שיתפסק מהן ההקדש.

ח. מי שאבד שקלו - חייב באחריותו, עד שיקסרנו לגזפר. בני העיר ששלחו את שקליהם ביד שליח, ונגנבו או אבדו - אם שומר חנם הוא - הרי זה נשבע להם ונפטר, כדין כל שומר חנם; והם חוזרים ונותנים שקליהם פעם שניה. ואם אמרו אנשי העיר: 'הואיל ואנו משלמים, אין רצוננו שישבע השליח, שהוא נאמן לנו' - אין שומעים להן; תקנת חכמים היא, שאין הקדש יוצא בלא שבועה. נמצאו השקלים הראשונים אחר שנשבע השליח - אלו ואלו שקלים, ואין עולים להן לשנה אחרת; והראשונים יפלו לשקלי השנה, והאחרונים יפלו לשקלי שנה שעברה.

ט. שלחו את שקליהם ביד שומר שחר, שהרי הוא חייב בגנבה ואבדה, ואבדו ממנו באנס, כגון שלקחום לסטים מזינים, שהוא פטור - רואים: אם אחר שנתקמה התרומה באנס, נשבע השליח לגזפרים, ובני העיר פטורים - שהתורם תורם על הגבוי ועל העתיד לגבות, ובכרשות הקדש הן; ובני העיר, מה היה להם לעשות? - הרי לא מסרו אלא לשומר שחר, שהוא חייב בגנבה ואבדה, אבל האנס אינו מצוי. ואם אבדו קדם שנתקמה התרומה, עדן ברשות בני העיר הם, והשליח נשבע לאנשי העיר, והם משלמין. נשבע וגבו שקלים שנית, ואחר כך החזירוהם לסטים - אלו ואלו שקלים, ואין עולים להן לשנה אחרת; והשנים יפלו לשקלי שנה שעברה. יש מי שאומר, שהשקלים הראשונים יפלו לשקלי השנה, הם השקלים שנגבו בתחלה ואבדו או נאנסו וחזרו; ויש מי שאומר שהשקלים הראשונים, הם שהגיעו ליד הגזפר תחלה [שנתנו בני העיר בשנית].

י. הנותן חצי שקל לחברו להוליכו לשלחני לשקל אותו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ו תמוז ה'תשס"ט

כלומר: הן מין זה של אדם היה אחד בעולם, ואין מין שני דומה לו בזה הענין, שיהא הוא מעצמו בדתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ, ואין לו מי שיעכב על ידו מלעשות הטוב או הרע. וכיין שכן הוא, "פן ישלח ידו".

ב. אל יעבר במחשבתו דבר זה שאומרים טפשי האמות

יום ראשון כ' תמוז ה'תשס"ט

הלכות תשובה פרק ה

א. רשות כל אדם נתונה לו: אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק, הרשות בידו; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע, הרשות בידו. הוא שכתוב בתורה: "הן האדם היה כאחד ממנו, לדעת טוב ורע" -

מטיבין לו; ואם עשה רעה, מרעין לו. הוא שהנביא אומר: "מִיִּדְכֶם הִיָּתָה זֹאת לָכֶם"; "גַּם הִמָּה בַּחֲרוּ בִּילְדוּתָהּ. בְּדַרְכֵיהֶם". ובענין זה אמר שלמה: "שָׁמַח בַּחֲרוּ בִּילְדוּתָהּ. . . וְדַע, כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יִבְיֹאֵף הָאֱלֹהִים בְּמִשְׁפָּט" - כלומר, דַּע שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ כַּח לַעֲשׂוֹת, וְעַתִּיד אֶתָּה לִתֵּן אֶת הַדִּין. ה. שָׁמָּה תֵּאמַר: וְהֵלֵא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדַע כָּל מַה שִׁיְהִיָּה קֹדֶם שִׁיְהִיָּה! יַדַּע שֶׁזֶּה צָדִיק אוֹ רָשָׁע, אוֹ לֹא יַדַּע? אִם יַדַּע שֶׁהוּא יְהִיָּה צָדִיק, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְהִיָּה צָדִיק! וְאִם תֵּאמַר שֶׁיַּדַּע שִׁיְהִיָּה צָדִיק וְאֶפְשָׁר שִׁיְהִיָּה רָשָׁע, הֲרִי לֹא יַדַּע הַדָּבָר עַל בְּרִיּוֹ. דַּע, שֶׁתְּשׁוּבָת שְׂאֵלָה זוֹ "אֲרַכָּה מֵאַרְצַי מִדָּה, וְיִרְחָקָה מִנִּי יָם", וְכִמְהָ עֲקָרִים גְּדוֹלִים וְהָרִים רַמִּים תִּלּוּיִים בָּה; אֲכַל צָרִיף אֶתָּה לִידַע וְלִהְיוֹת בְּדָבָר זֶה שְׂאֵנִי אוֹמֵר. כָּכָר בְּאַרְנוּ בְּפָרָק שְׁנֵי מַהֲלָכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ יוֹדַע בְּדַעַה שֶׁהִיא חוּץ מִמֶּנּוּ, כִּבְנֵי אָדָם שֶׁהֵן וְדַעַתָּן שְׂנִים, אֲלֵא הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְדַעַתוֹ - אַחֵד; וְאֵין דַּעַתוֹ שֶׁל אָדָם יִכּוֹלָה לְהַשִּׁיג דָּבָר זֶה עַל בְּרִיּוֹ. וְכִשֶּׁם שְׂאֵין כַּח בְּאָדָם לְהַשִּׁיג וְלִמְצָא אֲמָתַת הַבּוֹרָא [מֵהוֹת], שְׂנֵאָמַר: "כִּי לֹא יֵרָאֵי הָאָדָם, וְחִי" - כִּף אֵין כַּח בְּאָדָם לְהַשִּׁיג וְלִמְצָא דַּעַתוֹ [אִפּוֹ יִדְעֵתוֹ] שֶׁל בּוֹרָא. הוּא שֶׁהַנְּבִיא אוֹמֵר: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתֵי מַחְשְׁבוֹתֶיכֶם, וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכֵי". וְכִינֵן שֶׁכֵּן הוּא, אֵין בָּנוּ כַּח לִידַע הַיֵּאֵף יַדַּע הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל הַבְּרֹאִים וְהַמַּעֲשִׂים. אֲכַל יַדַּע בְּלֹא סִפֵּק, שֶׁמַּעֲשֵׂה הָאָדָם בִּיד הָאָדָם; וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מוֹשִׁכּוֹ, וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו לֹא לַעֲשׂוֹת כִּף וְלֹא שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת כִּף. וְלֹא מִפְּנֵי קִפְלַת הַדָּת בְּלִבְדָּר יַדַּע דָּבָר זֶה, אֲלֵא בְּרֵאוֹת בְּרוּרוֹת מִדְּבָרֵי הַחֻקִּמָּה. וּמִפְּנֵי זֶה נֶאֱמַר בְּנִבְיָאָה, שֶׁדִּנִּין אֶת הָאָדָם עַל כָּל מַעֲשָׂיו כְּפִי מַעֲשָׂיו, אִם טוֹב וְאִם רָע. וְזֶה הָעֵקֶר שֶׁכָּל דְּבָרֵי הַנְּבִיָּאָה תְּלוּיִין בּוֹ.

יום שני כ"א תמוז ה'תשס"ט

הלכות תשובה פרק ו

א. פְּסוּקִים הִרְבֵּה יֵשׁ בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי הַנְּבִיאִים, שֶׁהֵן נִרְאִין כְּסוֹתֵרִין עֵקֶר זֶה, וְנִכְשָׁלִין בֵּהֶן רַב הָאָדָם, וְיַעֲלֶה עַל דַּעַתָּה מִהֵן, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, וְשֶׁאֵין לְבוֹ שֶׁל אָדָם מְסוּר לוֹ לְהַסְתּוֹת לְכָל אֲשֶׁר יִרְצֶה. וְהִרְיֵי מְבָאֵר עֵקֶר גְּדוֹל, שֶׁמִּמֶּנּוּ תִּדַּע פְּרוֹשׁ כָּל אוֹתָן הַפְּסוּקִים. בְּזִמָּן שְׂאָדָם אַחֵד חוֹטֵא, אוֹ אֲנָשִׁי מְדִינָה חוֹטֵאִין, וְעוֹשֶׂה הַחוֹטֵא חֻטֵּא שֶׁעָשָׂה מִדַּעַתוֹ וּבְרִצּוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ - רִאשִׁי לְהַפְרַע מִמֶּנּוּ; וְהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדַע הַיֵּאֵף יִפְרַע. יֵשׁ חֻטֵּא שֶׁהִדִּין נוֹתֵן שְׁנִפְרָעִין מִמֶּנּוּ עַל חֻטֵּא בְּעוֹלָם הַזֶּה, בְּגוֹפּוֹ אוֹ בְּמִמּוֹנוֹ אוֹ בְּכִנְיֵי הַקְּטָנִים; שֶׁכֵּנִי שֶׁל אָדָם הַקְּטָנִים שְׂאֵין בֵּהֶן דַּעַת וְלֹא הִגִּיעוּ לְכָלֵל מִצְוֹת, כְּקִנְיָנוֹ הֵן - כְּתוּב: "אִישׁ בְּחֻטֵּא יוֹמָת", עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה "אִישׁ". וְיֵשׁ חֻטֵּא שֶׁהִדִּין נוֹתֵן שְׁנִפְרָעִין מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין עוֹבֵר עָלָיו שׁוּם נֶזֶק בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְיֵשׁ חֻטֵּא שְׁנִפְרָעִין מִמֶּנּוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלְעוֹלָם הַבָּא.

ב. בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמָּן שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה; אֲכַל אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה, הַתְּשׁוּבָה כְּתוּרִים [מִגֵּן] לְפָנֵי הַפְּרָעָנוֹת.

וְרַב גְּלַמִּי [בְּעוּרִי] בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם מַתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ לְהִיָּת צָדִיק אוֹ רָשָׁע. אֵין הַדָּבָר כֵּן; אֲלֵא כָּל אָדָם וְאָדָם רִאשִׁי לְהִיָּת צָדִיק כְּמַשָּׁה רַבְּנוֹ אוֹ רָשָׁע כְּרִבְכֶּעַם, אוֹ חֲכָם אוֹ סָכָל, אוֹ רַחֲמָן אוֹ אֲכֹרִי, אוֹ כִּילִי [קִמְצוֹן] אוֹ שׁוֹעַ [פִּצּוֹן]; וְכֵן שְׂאֵר כָּל הַדַּעוֹת [מִידוֹת]. וְאֵין לוֹ מִי שִׁיְכַפְּהוּ וְלֹא גּוֹזֵר עָלָיו, וְלֹא מִי שֶׁמוֹשִׁכּוֹ לְאַחֵד מִשְׁנֵי הַדְּרָכִים, אֲלֵא הוּא מַעֲצָמוֹ וּמַדַּעַתוֹ נוֹטֵה לְאַיִזוֹ דְּרָף שִׁיְרָצֶה. הוּא שִׁיְרָמְיָה אוֹמֵר: "מִפִּי עָלִיוֹן לֹא תֵצֵא הָרַעוֹת וְהַטּוֹב" - כְּלוֹמֵר: אֵין הַבּוֹרָא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לֹא לְהִיָּת טוֹב, וְלֹא לְהִיָּת רָע. וְכִינֵן שֶׁכֵּן הוּא, נִמְצָא זֶה הַחוֹטֵא הוּא הַפְּסִיד עַל עֲצָמוֹ; וְלִפְיָכָף רִאשִׁי לוֹ לְכַכּוֹת וּלְקוֹנֵן עַל מַה שֶׁעָשָׂה לְנַפְשׁוֹ, וּגְמָלָה רָעָה. הוּא שֶׁכְּתוּב אַחֲרָיו: "מַה יִּתְּאוּגֵן אָדָם חִי, גָּבֵר עַל חֲטָאִיו". וְחִזֵּר וְאָמַר: הוּאִיל וּרְשׁוּתָנּוּ בְּיָדֵינוּ, וּמַדַּעַתָּנוּ עֲשִׂינוּ כָּל הָרַעוֹת, רִאשִׁי לָנוּ לְחִזֵּר בַּתְּשׁוּבָה וּלְעֹזֵב רָשָׁעֵנוּ, שֶׁהָרַשׁוֹת עִתָּה בְּיָדֵינוּ. הוּא שֶׁכְּתוּב אַחֲרָיו: "נִחַפְּשָׁה דְרָכֵינוּ וְנִחַקְרָה, וְנִשׁוּבָה עַד ה'".

ג. וְעֵקֶר זֶה - עֵקֶר גְּדוֹל הוּא, וְהוּא עֲמוּד הַתּוֹרָה וְהַמַּצָּחָה - שְׂנֵאָמַר: "רֵאָה, נִתְתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם, אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב, וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע", וְכְתוּב: "רֵאָה, אֲנִכִּי נוֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וְקִלְלָה" - כְּלוֹמֵר, שֶׁהָרַשׁוֹת בְּיָדֶיכֶם; וְכָל שִׁיְחַפֵּץ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִמַּעֲשֵׂה בְנֵי הָאָדָם - עוֹשֶׂה, בֵּין טוֹבִים בֵּין רָעִים. וּמִפְּנֵי זֶה הֶעֱנִין נֶאֱמַר: "מִי יִתֵּן, וְהִיָּה לְכֶבֶם זֶה לָהֶם" - כְּלוֹמֵר, שְׂאֵין הַבּוֹרָא כּוֹפֶה בְּנֵי הָאָדָם וְלֹא גּוֹזֵר עָלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, אֲלֵא לְכֶם מְסוּר לָהֶם.

ד. אִלּוּ הִיָּה הָאֵל גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לְהִיָּת צָדִיק אוֹ רָשָׁע, אוֹ אִלּוּ הִיָּה שֵׁם דָּבָר שֶׁמוֹשֵׁף אֶת הָאָדָם בְּעֵקֶר תּוֹלְדוֹתוֹ לְדָרְךָ מִן הַדְּרָכִים, אוֹ לְמַדַּע מִן הַמַּדַּעוֹת [חֲכָמָה מִן הַחֲכָמוֹת], אוֹ לְדַעַה [מִידָה] מִן הַדַּעוֹת, אוֹ לְמַעֲשֵׂה מִן הַמַּעֲשִׂים, כְּמוֹ שְׁבוּדִים מִלְכָּם הַטְּפָשִׁים הוֹכְרֵי שְׁמֵים [הַחוֹזִים בְּכוֹכְבִּים] - הַיֵּאֵף הִיָּה מַצָּחָה לָנוּ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים, 'עָשָׂה כִּף, וְאֵל תַּעֲשֶׂה כִף', 'הִטִּיבוּ דְרָכֵיכֶם, וְאֵל תִּלְכּוּ אַחֲרֵי רִשְׁעֵכֶם', וְהוּא מַתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ כְּכָר נִגְזֵר עָלָיו, אוֹ תּוֹלְדוֹתוֹ תִּמְשָׁף אוֹתוֹ לְדָבָר שְׂאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְזוּז מִמֶּנּוּ? וּמַה מְקוֹם הִיָּה לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה, וּבִאִיזוֹ דִּין וְאִיזוֹ מִשְׁפָּט נִפְרַע מִן הָרָשָׁע אוֹ מִשְׁלֵם שְׂכָר לְצָדִיק? הַשּׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט? וְאֵל תִּתְמַה וְתֵאמַר: הַיֵּאֵף יְהִיָּה הָאָדָם עוֹשֶׂה כָּל מַה שִׁיְחַפֵּץ, וְהִיָּה מַעֲשָׂיו מְסוּרִים לוֹ, וְכִי יַעֲשֶׂה בְּעוֹלָם דָּבָר שֶׁלֹּא בְּרִשׁוֹת קוֹנוֹ וּבְלֹא חֶפְצוֹ? וְהַכְּתוּב אוֹמֵר: "כָּל אֲשֶׁר חֶפֶץ ה' עָשָׂה, בְּשָׂמִים וּבְאֶרֶץ" - דַּע, שֶׁהַכָּל בְּחֶפְצוֹ יַעֲשֶׂה, וְאֵף עַל פִּי שְׁמַעֲשִׂינוּ מְסוּרִין לָנוּ. בִּיָּצֵד? כִּשֶּׁם שֶׁחֶפֶץ הַיּוֹצֵר לְהִיָּת הָאֵשׁ וְהַרִיחַ עוֹלִין לְמַעֲלָה, וְהַמֵּים וְהָאֶרֶץ יוֹרְדִים לְמַטָּה, וְהַגְּלָגֵל סוֹבֵב בְּעִגּוּל, וְכֵן שְׂאֵר בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם לְהִיָּת כְּמִנְהַגֵּן שֶׁחֶפֶץ בּוֹ - כִּכָּה חֶפֶץ לְהִיָּת הָאָדָם רִשׁוֹת בְּיָדוֹ, וְכָל מַעֲשָׂיו מְסוּרִין לוֹ, וְלֹא יְהִיָּה לוֹ לֹא כּוֹפֶה וְלֹא מוֹשֵׁף, אֲלֵא הוּא מַעֲצָמוֹ וּבְדַעַתוֹ שְׂנֵתֵן לוֹ הָאֵל עוֹשֶׂה כָּל שֶׁהָאָדָם יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת. לְפִיכָף דִּנִּין אֶת הָאָדָם לְפִי מַעֲשָׂיו: אִם עָשָׂה טוֹבָה,

'בא לטהר, מסייעין אותו' - כלומר: 'מציא עצמו נעזר על הדבר. והלא כתוב בתורה: "ועבדו אתם", הרי גזר על המצרים לעשות רע; וכתוב: "וקם העם הזה, וזנה אחרי אלהי נכר הארץ", הרי גזר על ישראל לעבד עבודה זרה. ולמה נפרע מהן? לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע, שיהיה הוא הזונה; אלא כל אחד ואחד מאותן הזונות שיעבדו עבודה זרה - אלו לא רצה לעבד, לא היה עובד. ולא הודיעו הבורא, אלא מנהגו של עולם. הא למה זה דומה? לאומר: 'העם הזה, יהיה בהן צדיקים ורשעים' - לא מפני זה יאמר הרשע: 'כבר נגזר עליו שיהיה רשע, מפני שהודיע הקדוש ברוך הוא למשה שיהיו רשעים בישראל'; כענין שנאמר: "כי לא יחדל אבינו מקרב הארץ" [אין מוכרח שכל אחד יהיה אביון]. וכן המצרים, כל אחד ואחד מאותן המצרים והמריצים לישראל, אלו לא רצה להרע להן, הרשות בידי - שלא גזר על איש ידוע, אלא הודיעו שסוף ורעו להשתעבד בארץ לא להם. וכבר אמרנו, שאין כח באדם לידע היאך ידע הקדוש ברוך הוא דברים שעתידין להיות.

יום שלישי כ"ב תמוז ה'תשס"ט

הלכות תשובה פרק ז

א. הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו, ישתדל אדם לעשות תשובה ולנער בפיו מחטאיו, כדי שיימנע והוא בעל תשובה, כדי שיזכה לחיי העולם הבא.

ב. לעולם יראה אדם את עצמו כאלו הוא נוטה למות, ושמא ימות בשעתו [כשעומד בחטא] ונמצא עומד בחטאיו; לפיכך, ישוב מחטאיו מיד, ולא יאמר: 'כשאזקין אשוב' - שמא ימות קדם שיזקין. הוא ששלמה אמר בחכמתו: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים".

ג. ואל תאמר, שאין התשובה אלא מעברות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגנב וגנבה. כשם שצריך אדם לשוב מאלו - כך הוא צריך לחפש בידעות [מידות] רעות שיש לו, ולשוב מהן: מן הפס, ומן האביה, ומן הקנאה, ומן התחרות, ומן ההתל [ליצינות], ומרדיפת הממון והפבור, ומרדיפת המאכלות, וכיוצא בהן - מן הכל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות, קשים מאותן שיש בהן מעשה; שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרש. וכן הוא אומר: "יעזב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו".

ד. אל ידמה בעל תשובה, שהוא מרחק ממעלת הצדיקים, מפני העונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן! אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא, וכאלו לא חטא מעולם; ולא עוד, אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים: 'מקום שבעלי תשובה עומדין בו, אין צדיקים גמורין יכולין לעמד בו'; כלומר, מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהן כובשין יצרן יתר מהן.

ה. כל הנביאים פלן צוה על התשובה; ואין ישראל נגאלין, אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה, שסוף

וכשם שאדם חוטא ברוצחו ומדעתו, כך הוא עושה תשובה ברוצחו ומדעתו.

ג. ואפשר שיחטא האדם חטא גדול או חטאים הרבה, עד שיתן הדין לפני דין האמת, שיהיה הפרעון מזה החוטא על חטאיו אלו שעשה ברוצחו ומדעתו, שמונעין ממנו דרך התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שימנע ויאבד בחטאים שעשה. הוא שהקדוש ברוך הוא אומר על ידי ישעיהו: "השמן לב העם הזה... ושם - ורפא לו". וכן הוא אומר: "ויהיו מלכים במלואי האלהים, ובזים דבריו, ומתעוררים בנביאיו, עד עלות חמת ה' בעמו עד לאין מרפא" - כלומר, חטאו ברוצחם והרבו לפשע, עד שנתחילו למנע מהן התשובה שהיא המרפא. לפיכך כתוב בתורה: "ואני אחזק את לב פרעה" - לפי שחטא מעצמו תחלה ורע לישראל הנזרים בארצו, שנאמר: "הכה נתחכמה לו", נתן הדין למנע ממנו התשובה, עד שנופצו ממנו. לפיכך חזק הקדוש ברוך הוא את לבו. ולמה היה שולח לו ביד משה ואמר לו: 'שלח, ועשה תשובה', וכבר אמר לו הקדוש ברוך הוא שאין אתה משלח, שנאמר: "ואתה ועבדיך, ידעתיגו", "ואולם, בעבור זאת העמדתיך? כדי להודיע לבאי העולם, שבזמן שמונע הקדוש ברוך הוא התשובה לחוטא, אינו יכול לשוב, אלא ימות ברשעו שעשה בתחלה ברוצחו. וכן סיחון, לפי עונות שהיו לו נתחב למונעו התשובה, שנאמר: "כי הקשה ה' אלהיך את רוחו, ואמץ את לבבו". וכן הפנענים, לפי תועבותיהן מנע מהן התשובה עד שעשו מלחמה עם ישראל, שנאמר: "כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל, למען החרים". וכן ישראל בימי אליהו, לפי שהרבו לפשע, מנע מאותן המרבים לפשע תשובה, שנאמר: "ואתה הסבת את לבם אחריתי", כלומר, מנעת מהן התשובה. נמצאת אומר, שאין האל גוזר על פרעה להרע לישראל, ולא על סיחון לחטא בארצו, ולא על הפנענים להתעורר, ולא על ישראל לעבד עבודה זרה; אלא פלן חטאו מעצמן, וכלן נתחילו למנע מהן התשובה.

ד. ובענין זה שואלין הנביאים והצדיקים בתפלותיהן מאת ה' לעזרם על דרך האמת, כמו שאמר דוד: "הורני, ה', בדרךך" - כלומר: אל ימנעוני חטאי דרך האמת, שממנה אדע בדרךך ויחיד שמך. וכן זה שאמר: "ורוח נדיבה תסמכני", כלומר: תניח רוחי לעשות חפצך, ואל יגרמו לי חטאי למנעני התשובה, אלא תהיה הרשות בידי, עד שאחזר ואבין ואדע דרך האמת. ועל דרך זו, כל הדומה לפסוקים אלו.

ה. ומה הוא זה שאמר דוד, "טוב וישר ה', על בן יורה חטאים בדרךך. בדרךך ענוים במשפט, וילמד ענוים בדרךך"? זה ששלח להן נביאים מודיעים להם דרכי ה', ומחזירין אותן בתשובה. ועוד, שנתן בהם כח ללמד ולהביא; שמדה זו בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרך החכמה והצדק, מתאנה להן ורודף אותן. והוא שאמר חכמים:

השמועה [ממרט"ה] למדו: "למען ייטב לך", לעולם שפלו טוב; "והארכת ימים", לעולם שפלו ארך; וזה הוא חיי העולם הבא. שכן הצדיקים – הוא שיזכו לנעם זה, ויהיו בטובה זו; ופרעון הרשעים – הוא שלא יזכו לחיים אלו, אלא יכרתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו חוזה לעולם, אלא נכרת ברשעו, ואובד כבהמה. וזה הוא הפרת הפתוב בתורה, שנאמר: "הפרת תפלת הנפש ההיא"; מפי השמועה למדו: "הפרת", בעולם הזה, "תפלת", לעולם הבא; כלומר, שאותה הנפש שפרשה מן הגוף בעולם הזה – אינה זוכה לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתה.

ב. העולם הבא – אין בו גוף וגויה [שלד], אלא נפשות הצדיקים בלבד, בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות, אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מקל הדברים שגופות בני האדם צריכין להן בעולם הזה. ולא יאירע בו דבר מן הדברים שמאציעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה ושינה ומיתה ועצב ויחוס וכיוצא בהן. כך אמרו חכמים הראשונים: העולם הבא – אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשיש, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן, ונהנין מזיו השכינה. הרי נחבר לך שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה ושתיה. וזה שאמרו 'צדיקים יושבין', על דרך החידה אמרו – כלומר, נפשות הצדיקים מצויין שם, בלא עמל ולא יגע. וכן זה שאמרו 'עטרותיהן בראשיהן' – כלומר, דעה שירעו, שפגלה זכו לחיי העולם הבא, מצויה עמהן, והיא העטרה שלהן, כענין שאמר שלמה: "כעטרה שעטרה לו אמו". והרי הוא אומר: 'ושמחת עולם על ראשם', ואין השמחה גוף כדי שתנוח על הראש; כך עטרה שאמרו חכמים כאן, היא הדעה. ומה הוא זה שאמרו, 'ונהנין מזיו השכינה'? שיוציעין ומשיגין מאמתת [מהות] הקדוש ברוך הוא, מה שאין יודעין והן בגוף האפל השפל.

ג. כל נפש האמורה בענין זה, אינה הנשמה שהיא צריכה לגוף, אלא צורת הנפש, שהיא הדעה שהשיגה מהבורא כפי כחה, והשיגה הדעות הנפרדות [המלאכים] ושאר המעשים [מעשה בראשית ומרכבה]. והיא הצורה שבארנו ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה; היא הנקראת 'נפש', בענין זה. חיים אלו – לפי שאין עמהן מות, שאין המות אלא ממארעות הגוף ואין שם גוף, נקראו 'צדור החיים', שנאמר: "והיתה נפש אדני צדורה בצדור החיים". והוא השכר הגדול שאין שכן למעלה ממנו, והטובה שאין אחריה טובה; והיא שהתאוו לה כל הנביאים.

ד. וכמה שמות קראו לה דרך משל: הר ה', וקום קדשו, ודרך הקדש, ומצרות ה', ואהל ה', ונעם ה', והיכל ה', ובית ה', ושער ה'. והחכמים קראו לה דרך משל לטובה זו המזמנת לצדיקים, 'סעודה'; וקורין לה בכל מקום 'העולם הבא'.

ה. הנקמה [הענישה] שאין נקמה גדולה ממנה – שתפלת הנפש ולא תזכה לאותן החיים, שנאמר: "הפרת תפלת

ישראל לעשות תשובה בסוף גלותו, ומיד הן נגאלין, שנאמר: "והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלהיך וגו' ושבת את שבותך וגו'".

ו. גדולה תשובה שמקרכת את האדם לשכינה – שנאמר: "שובה, ישראל, עד ה' אלהיך", ונאמר: "ולא שבתם עדי, נאם ה'", ונאמר: "אם תשוב ישראל, נאם ה', אלי תשוב" – כלומר, אם תחזר בתשובה, כי תדבק. התשובה מקרכת את הרחוקים: אמר ה' זה שנוי לפני המקום, משקץ ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד. וכן אתה מוצא, שבלשון שהקדוש ברוך הוא מרחק את החטאים – בה מקרב הוא את השבים, בין יחיד בין רבים, שנאמר: "והיה במקום אשר יאמר להם, לא עמי אתם, יאמר להם, בני אל חיי", ונאמר כיכניה ברשעתו: "כתבו את האיש הזה, עירי גבר לא יציל בנמיו", "אם יהיה כניוהו בן יהוקים מלך יהודה, חותם על יד מיני". וכיון ששב בגלותו, נאמר בירמיהו בן: "ביום ההוא, נאם ה', צבאות, אקח ורכב בן שאלתיאל עבדי, נאם ה', ושמתי פחותם (על יד מיני)".

ז. כמה מעלה מעלת התשובה! אמר ה' זה מבדל מה' אלהי ישראל, שנאמר: "עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה, שנאמר: "גם כי תרבו תפלה, איני שומע"; ועושה מצוות וטורפין [זורקים] אותן בפניו, שנאמר: "מי בקש זאת מידכם רמס חצרי", "מי גם בכם ויסגר דלתים", "עלתיכם ספו על זבחיכם, ואכלו בשר". והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר: "ואתם הדבקים בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנאמר: "והיה טרם יקראו, ואני אענה"; ועושה מצוות ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר: "כי כבר רצה האלהים את מעשיך". ולא עוד, אלא שמתאווים להם, שנאמר: "וערכה לה' מנחת יהודה וירושלים, כימי עולם וכשנים קדמוניות".

ח. בעלי תשובה, דרך להיות שפלים וענוים ביותר; אם חרפו אותן הפסילים במעשיהם הראשונים, ואמרו להם: 'אמש היית עושה כך וכך, ואמש היית אומר כך וכך' – אל ירגישו [אל ישימו לב] להן; אלא שומעין ושמחים, ויודעים שזו זכות להם, ושכל זמן שהם בשם ממעשיהם שעברו ונכלמין מהן, זכותם מרבה ומעלתם מתגדלת. וחסא גדול הוא לומר לבעל תשובה: 'זכר מעשיך הראשונים', או להזכירן בפניו כדי לבישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירם מה עשה. הכל אסור, ומזהר עליו בכלל הונית דברים שהזהירה עליה תורה, שנאמר: "ולא תונו איש את עמיתו, ויראת מאלהיך [כי] אני ה'".

יום רביעי כ"ג תמוז ה'תשס"ט

הלכות תשובה פרק ח

א. הטובה הצפונה לצדיקים, היא חיי העולם הבא; והן החיים שאין עמהן מות, והטובה שאין עמה רעה. הוא שפתוב בתורה: "למען ייטב לך, והארכת ימים" – מפי

יום חמישי כ"ד תמוז ה'תשס"ט

הלכות תשובה פרק ט

א. מאחר שנודע שמתן שכרן של מצוות והטובה שנופה לה אם שמרנו דרך ה' הכתובה בתורה - היא חיי העולם הבא, שנאמר: "למען ייטב לך, והארכת ימים"; והנלקמה שנוקמין מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות בתורה - היא הפרת, שנאמר: "הפרת תכרת הנפש ההיא, עונה בה"; מה הוא זה שכתוב בכל התורה פלה, אם תשמעו נגיע לכם, ואם לא תשמעו יקרה אתכם, וכל אותן הדברים בעולם הזה - כגון שבע ורעב, ומלחמה ושלום, ומלכות ושללות, ושיבת הארץ וגלות, והצלחת מעשה והפסדו, ושאר כל דברי הפרית? כל אותן הדברים אמת הן, ויהיו, ובזמן שאנו עושין כל מצוות התורה, נגיעו אלינו טובות העולם הזה בלן; ובזמן שאנו עוברים עליהן, תקרא אותנו הרעות הכתובות. ואף על פי כן, אין אותן הטובות, הן סוף מפתן שכרן של מצוות; ולא אותן הרעות, הן סוף הנלקמה שנוקמין מעובר על כל המצוות. אלא כף הוא הצע [הצעת] הדברים: הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עץ חיים, וכל העושה כל הכתוב בה, ויודעו [את ה' - ע"י התורה] דעה גמורה נכונה - זוכה בה לחיי העולם הבא; ולפי גדל מעשיו וגדל חכמתו, הוא זוכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש, ונהגה בחכמה תמיד - שנסיר ממנו כל הדברים המונעים אותו מלעשותה, כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, ונשפיע לנו כל הטובות המתחזקים את ידינו לעשות את התורה, כגון שבע ושלום ורבות כסף וזהב - כדי שלא נעסק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה, ולעשות המצוה, כדי שנופה לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה, אחר שהבטיח בטובות העולם הזה: "והצדקה תהיה לנו וגו'". וכן הודיענו בתורה, שאם נעזב התורה מדעתנו ונעסק בהכלי הזמן, כענין שנאמר: "וישמן ישרון ויכעט" - שידן האמת סיר מן העוברים כל טובות העולם הזה, שהן חזקו ידיהם לבעט, ומביא עליהן כל הרעות שמונעין אותן מלקנות העולם הבא, כדי שיאבדו ברשעים. הוא שכתוב בתורה: "תחת אשר לא עבדת את ה' וגו' ועבדת את איכיד, אשר ישלחנו ה' בך". נמצא פרוש כל אותן הברכות והקללות, על דרך זו: כלומר, אם עבדתם את ה' בשמחה, ושמרתם דרכו - משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות, עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה, כדי שתזכו לחיי העולם הבא, וייטב לך לעולם שפלו טוב, ותאריך ימים לעולם שפלו ארך, ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה, המביאים לחיי העולם הבא; שאם לא יקנה היום חכמה ומעשים טובים - אין לו במה יזכה שנאמר: "כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול". ואם עזבתם את ה' ושיגיתם במאכל ומשקה וזנות ודומה להן - מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות,

הנפש ההיא, עונה בה". וזה האבדן, הוא שקראין אותו הנביאים דרך משל, 'באר שחת', ו'אבדון', ו'תפתה' [מדורה], ו'עלוהה'; וכל לשון פליה והשתתה קוראין לו, לפי שהיא הפליה שאין אחריה תקומה לעולם, והתפסד שאינו חוזר לעולם.

ו. שמה תקל בעיניך טובה זו, ותדמה שאין שכר המצוות והיות האדם שלם בדרכי האמת, אלא להיות אוכל ושותה מאכלות טובות ובוטל צורות נאות ולובש בגדי שש ורקמה ושוכן באהלי שן ומשתמש בכלי כסף וזהב ודברים הדומים לאלו, כמו שמדמין אלו הערבים הטפשים האוילים השטופים בזמה. אבל החכמים ובעלי דעה ידעו, שכל הדברים האלו דברי הבאי והכל הן, ואין בהם תועלת. ואינה טובה גדולה אצלנו בעולם הזה, אלא מפני שאנו בעלי גוף וגויה; וכל הדברים האלו, צרכי הגוף הן, ואין הנפש מתאנה להן ומחמדתן אלא מפני צרך הגוף, כדי שימצא חפצו ויעמד על כריו. ובזמן שאין שם גוף, נמצאו כל הדברים האלו בטליו. הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא, אין שום דרך בעולם הזה להשיגה בה ולידע אותה, שאין אנו יודעין בעולם הזה אלא טובת הגוף, ולה אנו מתאווין; אבל אותה הטובה גדולה עד מאד, ואין לה ערך [דמיון] בטובות של עולם הזה אלא דרך משל. אבל בדרך האמת, שנעריך [נדמה] טובת הנפש בעולם הבא כמו טובת הגוף בעולם הזה במאכל ובמשקה, אינו כן; אלא אותה הטובה גדולה עד אין חקר, ואין ערך ואין דמיון. הוא שאמר דוד: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, פעלת לחוסים בך".

ז. וכמה המה דוד והתאנה לחיי העולם הבא, שנאמר: "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים". כבר הודיענו חכמים הראשונים, שטובות העולם הבא אין כח באדם להשיגה על כריה, ואין יודע גדלה ויפיה ועצמה אלא הקדוש ברוך הוא לבדו; ושכל הטובות שמתנבאין בהן הנביאים לישראל, אינן אלא לדברים של גוף, שנהנין בהן ישראל בימות המלך המשיח, בזמן שתחזור הממשלה לישראל. אבל טובות חיי העולם הבא, אין לה ערך ודמיון, ולא דמויה הנביאים, כדי שלא יפחתו אותה [ערכה] בדמיון. הוא שישעיהו אומר: "עין לא ראתה, אלהים וזלתך - עשה למחפה לו"; כלומר, הטובה שלא ראתה אותה עין נביא, אלא עשה אותה האלהים לאדם שמתקפה לו. אמרו חכמים: "כל הנביאים בלן לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל העולם הבא - עין לא ראתה, אלהים וזלתך".

ח. זה שקראו אותו חכמים 'העולם הבא' - לא מפני שאינו מצוי עתה, וזה העולם אוכל, ואחר כך יבוא אותו העולם. אין הדבר כן! אלא הרי הוא מצוי ועומד, שנאמר: "מה רב טובך, אשר צפנת ליראיך". ולא קראוהו 'העולם הבא', אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימין בו בגוף ונפש, וזה הוא הנמצא לכל אדם בראשונה.

ג. וכיצד היא האהבה הראויה? הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתרה, עזה עד מאד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוטה [הוגה] בה תמיד – כאלו חולי האהבה, שאין דעתן פנויה מאהבת אותה אשה שהוא שוטה בה תמיד, בין בשכבו בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, ושוגין בה תמיד, כמו שצונו: "בכל לבבך ובכל נפשך". והוא ששלמה אמר דרך משל: "כי חולת אהבה אני"; וכל שיר השירים – משל הוא לענין זה.

ד. אמרו חכמים הראשונים: שמה תאמר, הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר לחיי העולם הבא – תלמוד לומר: "לאהבה את ה'"; כל שאתם עושים, לא תעשו אלא מאהבה. ועוד אמרו חכמים: "במצותי חפץ מאד" – "במצותיו", ולא בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוין לנבונני תלמידותיו ומשפיליהן ביחוד: אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל טובה; אלא היו כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל כלום – אלא מפני שהוא הרב, ראוי לשמשו; כלומר, עבדו מאהבה.

ה. כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר, או כדי שלא תגיע עדיו פריצנות – הרי זה עוסק בה שלא לשמה. וכל העוסק בה לא ליראה, ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה – הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים: 'לעולם יעסק אדם בתורה, אפלו שלא לשמה – שמתוך שלא לשמה, בא לשמה'. לפיכך, כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ, אין מלמדין אותן אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתתקנה דעתן ויתחכמו חכמה יתרה, מגלין להן רז זה מעט מעט; ומגלין אותן לענין זה בנחת, עד שישגיגוהו ויגיעוהו ויעבדו מאהבה.

ו. דבר ידוע וברור, שאין אהבת הקדוש ברוך הוא נקשרת בלבד של אדם, עד שישגה [יעסוק] בה תמיד כראוי ויעזב כל שבעולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר: "בכל לבבך ובכל נפשך"; אלא בדעה שידעוהו נכודל ידיעתו כן אהבתו. ועל פי הדעה – תהיה האהבה: אם מעט מעט, ואם הרבה הרבה. לפיכך, צריך אדם ליחד עצמו [להתמסר] להבין ולהשפיל בחכמות ותרבויות המודיעין לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג, כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה.

ברוך רחמנא דסיען. נגמר ספר ראשון, בעזרת שדי. ומנין פרקים של ספר זה, ששה וארבעים פרקים: הלכות יסודי התורה, עשרה פרקים; הלכות דעות, שבעה פרקים; הלכות תלמוד תורה, שבעה פרקים; הלכות עבודה זרה, שנים עשר פרקים; הלכות תשובה, עשרה פרקים.

עד שיכלו ימיכם בכהלה ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצוות, כדי שתאבדו מחיי העולם הבא. ונמצאתם שאבדתם שני עולמות: שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחלי ובמלחמה ורעבון, אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצוה שבהן זוכין לחיי העולם הבא.

ב. ומפני זה התאוו כל ישראל, נביאייהם וחכמייהם, ימות המלך המשיח, כדי שינוחו ממלכות הרשעה שאינה מנחת להן לעסק בתורה ובמצוות בהגן, וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעת והחכמה והאמת – שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונאמר: "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו", ונאמר: "והסירתי את לב האבן מבשרכם". מפני שאותו המלך שיעמד מדרע דוד, פעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב ממש רבנו; ולפיכך, ילמד כל העם ויורה אותן דרך ה', ויבואו כל הגוים לשמעו, שנאמר: "והיה באחרית הימים, נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים". וסוף השכר פלו והטובה האחרונה שאין לה הפסק ולא גרעון, הוא חיי העולם הבא; אבל ימות המשיח – הוא העולם הזה, ועולם כמנהגו הולך, אלא שהמלכות תחזור לישראל. וכבר אמרו חכמים הראשונים: 'אין בין העולם הזה לימות המשיח, אלא שעבוד מלכות בלבד'.

יום שישי כ"ה תמוז ה'תשס"ט

הלכות תשובה פרק י

א. אל יאמר אדם: 'הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמתה, כדי שאקבל הברכות הפתובות בה, או כדי שאזכה לחיי העולם הבא; ואפרש מן העברות שהזהירה תורה מהן, כדי שאנצול מן הקלות הפתובות בתורה, או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא'. אין ראוי לעבד את ה' על דרך זו! שהעובד על דרך זו, הוא עובד מיראה; ואינה מעלת הנביאים, ולא מעלת החכמים. ואין עובד את ה' על דרך זו, אלא עמי הארץ והנשים והקטנים, שמחנכין אותן לעבד מיראה, עד שתתקנה דעתן ויעבדו מאהבה.

ב. העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה – לא מפני דבר בעולם, לא מפני יראת הרעה, ולא כדי לירש הטובה; אלא עושה האמת מפני שהיא אמת, וסוף הטובה לבוא {בכללה} {בגללה}. ומעלה זו היא מעלה גדולה עד מאד, ואין כל חכם זוכה לה. והיא מעלת אברהם אבינו, שקראו הקדוש ברוך הוא 'אוהבו', לפי שלא עבד אלא מאהבה. והיא המעלה שצונו בה הקדוש ברוך הוא על ידי משה, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך". ובזמן שיאהב את ה' אהבה הראויה, מיד יעשה כל המצוות מאהבה.

יום שבת קודש כ"ו תמוז ה'תשס"ט

בשם ה', אל עולם.

מה אהבתי תורתך, כל היום היא שיחתי.

ספר שני והוא ספר אהבה

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קריית שמע, הלכות תפלה ובכרת פתנים, הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה, הלכות ציצית, הלכות ברכות, הלכות מילה.

הלכות קריית שמע

מצות עשה אחת, והיא לקרות קריית שמע פעמים ביום. ובאור מצוה זו – בפרקים אלו.

הלכות קריית שמע פרק א

א. פעמים בכל יום קוראין קריית שמע – בערב ובבקר, שנאמר: "ובשכבך ובקומך" – בשעה שדרך בני אדם שוכבין, וזה הוא לילה, ובשעה שדרך בני אדם עומדין, וזה הוא יום.

ב. ומה הוא קורא? שלש פרשיות אלו, והן: "שמע", ו"יהיה אם שמע", ו"ויאמר". ומקדימין לקרות פרשת "שמע", מפני שיש בה צווי על יחוד השם ואהבתו ותלמודו [מצוות תלמוד תורה], שהוא [מצוות ייחוד] העקר הגדול שהכל תלוי בו. ואחריה "ויהיה אם שמע", שיש בה צווי על שאר המצוות כולן. ואחר כך פרשת "ציצית", שגם היא יש בה צווי על זכירת כל המצוות.

ג. אף על פי שאין מצות ציצית נוהגת בלילה, קוראין אותה בלילה, מפני שיש בה זכרון וציאת מצרים; ומצוה להזכיר וציאת מצרים בלילה וביום, שנאמר: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, כל ימי חייך". וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה, הוא הנקרא 'קריית שמע'.

ד. הקורא קריית שמע – בשהוא גומר פסוק ראשון, אומר בלחש: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'; וחוזר וקורא בדרבו 'ואהבת את ה' אלהיך', עד סופה. ולמה קורין כן? מסרת היא בדינו, שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, צום וחרום על יחוד השם, ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו. ושאל אותם ואמר להם: 'בני, שמא יש בכם פסלת [פגם באמונתכם], מי שאינו עומד עמי ביחוד אדון כל העולם? – כענין שאמר לנו משה רבנו: "פן יש בכם איש או אשה וגו'". ענו בלם ואמרו לו: "שמע, ישראל! ה' אלהינו, ה' אחד". כלומר: שמע ממנו, אבינו ישראל! ה' אלהינו, ה' אחד. פתח הדין ואמר: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבת זה ששבת בו ישראל הדין, אחר פסוק זה.

ה. כשהקורא קורא קריית שמע, מברך לפניו ולאחריה. ביום, מברך שמים לפניו ואחת לאחריה; ובלילה, מברך שמים לפניו ושמים לאחריה.

ו. ברכה ראשונה שלפניה ביום, 'יוצר אור'; שניה לה, 'אהבת עולם אהבתנו'; ושל אחריה, 'אמת ויציב'. וברכה ראשונה שלפניה בלילה, 'מעריב ערבים'; שניה לה, 'אהבת עולם עמך ישראל אהבת'; וברכה ראשונה של אחריה, 'אמת אמונה'; שניה לה, 'השכיבנו'.

ז. ברכה ראשונה שלפניה, בין ביום בין בלילה – פותח בה ב'ברוך', וחותם בה ב'ברוך'; ושאר ברכותיה – חותם בכל אחת מהן ב'ברוך', ואין להם פתיחה. ברכות אלו, עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל – עזרא ובית דינו תקנום; ואין אדם רשאי לפתח מהן, ולא להוסיף עליהן: מקום שהתקינו לחתם ב'ברוך', אינו רשאי שלא לחתם, ומקום שהתקינו שלא לחתם, אינו רשאי לחתם; מקום שהתקינו שלא לפתח ב'ברוך', אינו רשאי לפתח, ומקום שהתקינו לפתח ב'ברוך', אינו רשאי שלא לפתח. כללו של דבר: כל המצוה ממטבע [צורה ונוסח] ששטבעו חכמים בברכות – הרי זה טועה, וחוזר ומברך כמטבע. וכל שאינו אומר 'אמת ויציב' בשחרית, ו'אמת אמונה' בערבית – לא יצא ידי חובתו.

ח. הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה, בין ביום בין בלילה, בין לפניו בין לאחריה – יצא; לפי שאין סדר לברכות. בשחרית – פתח 'יוצר אור', וסיים 'מעריב ערבים' – לא יצא; פתח ב'מעריב ערבים', וסיים ב'יוצר אור' – יצא. וכן בערבית – אם פתח ב'מעריב ערבים', וסיים ב'יוצר אור' – לא יצא; פתח ב'יוצר אור', וסיים ב'מעריב ערבים' – יצא; שכל הברכות, הולכות אחר חתימתן.

ט. איזה הוא זמן קריית שמע בלילה? מצותה משעת יציאת הכוכבים, עד חצי הלילה. ואם עבר ואחר, וקרא עד שלא עלה עמוד השחר [ניצנוץ האור שלפני עלות השמש] – יצא ידי חובתו; שלא אמרו 'עד חצות', אלא כדי להרחיק את האדם מן הפשיעה.

י. הקורא קריית שמע של ערבית אחר שעלה עמוד השחר, קדם הגן החמה – לא יצא ידי חובתו, אלא אם כן היה אנוס, כגון שכור או חולה וכיוצא בהן. ואנוס שקרא בעת זה, אינו מברך 'השכיבנו'.

יא. ואיזה הוא זמנה ביום? מצותה שיתחיל לקרות קדם הגן החמה, כדי שיגמר לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הגן החמה; ושעור זה, כמו עשור שעה [כשש דקות] קדם שתעלה השמש. ואם אחר, וקרא אחר שעלתה השמש – יצא ידי חובתו; שעונתה עד סוף שלש שעות ביום למי שעבר ואחר.

יב. מי שהקדים וקרא קריית שמע של שחרית אחר שעלה עמוד השחר – אף על פי שהשלים קדם שתתגן החמה, יצא ידי חובתו. ובשעת הדחק, כגון שהיה משכים לצאת לדרך – קורא לכתחלה משיעלה עמוד השחר.

יג. הקורא אחר שלש שעות ביום, אפילו היה אנוס – לא יצא ידי חובת קריית שמע בעונתה, אלא הרי הוא בקורא בתורה; ומברך הוא לפניו ולאחריה כל היום, אפילו אחר וקרא אחר שלש שעות.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"כ"ו תמוז ה'תשס"ט

יום ראשון כ' תמוז ה'תשס"ט

מצות עשה קסו. מצות לא תעשה שכז.

מצות עשה קסז. מצות לא תעשה שכח. קצט.
המצוה הקס"ו — הצווי שנגזרנו לשבות ממלאכה ביום הראשון של חג הסוכות, והוא אמרו: "ביום הראשון מקרא-קדש" (ויקרא כג, לה).

המצוה השכ"ז — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה ביום ראשון של חג הסוכות, והוא אמרו ביום זה: "כל-מלאכת עבודה לא תעשו" (שם).

המצוה הקס"ז — הצווי שנגזרנו לשבות ממלאכה ביום השמיני של חג הסוכות, והוא אמרו: "ביום השמיני מקרא-קדש יהיה לכם" (שם לו). ודע ששביתה זו שנגזרנו בה בכל-יום יום מששת הימים האלה (ראשון ושביעי של פסח, שבועות, ראש השנה, ראשון ושמיני של סוכות) דינה בכל-יום-טוב מהם כדין אחד, ואין שום יום מהם מיוחד בשביתה (שונה בדיני השביתה שלו) שאינה בשני, וכן מתר לנו להתעסק באכל נפש בכל-יום-טוב מהם. לפיכך הלכת שביתה זו היא הלכה אחת הכוללת כל-יום טוב. וכבר נתבאר כל-דיני שביתה זו במסכת יום-טוב. אבל השביתה המצוה בשבת וביום הפורים היא אותה השביתה עצמה בתוספות רבות, לפי שלא התיר בשני ימים אלו אכל נפש. ויש עוד דברים המתירים ביום-טוב ואסורים בשבת, אך-על-פי שאינם אכל נפש, כמו שנתבאר במסכת יום-טוב (ביצה יב:).

המצוה השכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה ביום שמיני עצרת, והוא אמרו בו: "כל-מלאכת עבודה לא תעשו" (שם). ודע שששה ימים טובים אלו כל-העושה איזו מלאכה שתהיה באיזה יום מהם שיהיה — לוקה, אלא-אם היתה המלאכה ממה-שצריך לו באכל נפש, כמו שאמר הכתוב באחד מהם (בפסח): "אך אשר יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות יב, טז). והוא הדין לשאר ימים טובים. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ביצה.

המצוה הקצ"ט — האזהרה שהזהרנו מלאכול

חמץ אחר חצות יום ארבעה עשר (לניסן), והוא אמרו: "לא-תאכל עליו חמץ" (דברים טז, ג). פנוי זה (תיבת "עליו") מוסב על כבש הפסח, שחובה לשחטו בין הערבים ביום י"ד, אמר (וכונת הכתוב): כי משניחול זמן שחיטתו לא-תאכל חמץ. ובגמרא פסחים (כח:): "מנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא בלא-תעשה? שנאמר: לא-תאכל עליו חמץ". ושם (ד:): אמרו: "דכלי עלמא מיהא (ברם, לכל השיטות) חמץ משש שעות ולמעלה (שעה שביעית ואילך) דאורייתא". כן מצאנו לשון כל-הנסחאות המדיקות שנקראו לפני חכמי התלמוד. ושם (ב:): אמרו בטעם אסור אכילת החמץ בשעה ששית (מתחילתה), אמרו: "עבדו רבנן הרחקה יתרה כי היכי דלא לגע באסורא דאורייתא" (תקנו חכמים הרחקה יתרה כדי שלא להגיע לידי איסור מן התורה). ומי שעבר ואכל חמץ אחר חצות — לוקה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בתחלת פסחים.

יום שני כ"א תמוז ה'תשס"ט

מצות עשה קנו. מצות לא תעשה קצז. קצח.
המצוה הקנ"ו — הצווי שנגזרנו לבער את-החמץ מרשותנו ביום י"ד בניסן — וזוהי מצות השבתת שאר, והוא אמרו יתעלה: "ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם" (שמות יב, טו), ונחכמים קוראים לה גם כן: מצות בעור, כלומר: בעור חמץ. ובגמרא סנהדרין מגמרא דבני מערבא (תלמוד בני המערב — ירושלמי פרק ה הלכה ג) אמרו: "חמץ חייבין עליו עשה ולא-תעשה: עשה על בעורו, דכתיב "תשביתו שאר מבתיכם"; לא-תעשה, דכתיב "שאר לא ימצא בבתיכם" (שם ט). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בריש פסחים.

המצוה הקצ"ז — האזהרה שהזהרנו מלאכול חמץ בפסח, והוא אמרו יתעלה: "ולא יאכל חמץ" (שם יג, ג), ובאר שהוא בכרת ואמר: "כי כל-אכל חמץ ונכרתה" (שם יב, טו), אם הוא מזיד; ואם הוא שוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פסחים.

המצוה הקצ"ח — האזהרה שהזהרנו מלאכול דברים שיש בהם תערובת חמץ, אף-על-פי שאינם לחם, כגון הפותח והמוריס והשכר (מאכלים עם תערובת קמח) ודומיהם, והוא אמרו: "כל-מחמצת לא תאכלו" (שם, ב). ולשון המכלתא: "כל-מחמצת לא תאכלו" — לרבות פותח הבבלי ושכר המדי וחמץ האדומי. יכול יהיו חזבין עליהן (בשם) שאסורים כך יהיו חייבים עליהם עונשים שנאמרו באיסור חמץ) — תלמוד לומר: "חמץ" — מה חמץ מיחד שהוא מין (חמץ) גמור, יצאו אלו שאינן מין גמור. למה באו? לעבור עליהן בלא-תעשה". וכבר נתבאר בפסחים (מג), שאף-על-פי שהם אסורים ומזהרים על אכילתם — אין האוכלים חייב מלקות אלא אם יש (מצטרב) בהם כזית חמץ בכדי אכילת פרס (כשאוכלם תוך שיעור זמן של אכילת חצי ככר לחם); אבל אם יש בהם ערוב חמץ פחות משעור זה — אין חזבין על אכילתם מלקות.

המצוה הקנ"ח — הצווי שנצטוינו לאכל מצה בליל ט"ו בניסן, בין שיש כבש הפסח ובין שאין, והוא אמרו יתעלה: "בערב תאכלו מצות" (שם יב, יח). ובפרוש אמרו: "בערב תאכלו מצות — הכתוב קבעו חובה". וכבר נתבאר בפסחים, שאכילת מצה בלילה הראשון — חובה; מפאן ואילך — רשות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת פסחים.

יום רביעי כ"ג תמוז ה'תשס"ט

מצות עשה קנז.

נוסח ההגדה (מספר משנה תורה)

מצות עשה קע.

המצוה הקנ"ז — הצווי שנצטוינו לספר ביציאת מצרים בליל ט"ו בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר (ללא נוסח קבוע ומוגבל). וכל-מה-שיוסיף לספר ולהאריך בדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם, והעול שעשו בנו ומה שענו אותנו המצרים ואיך נפרע לנו ה' מהם, ולהודות לו יתעלה על כל-החסד אשר גמלנו — הרי זה משבח, כמו שאמרו: "כל-המאריך לספר ביציאת מצרים, הרי זה משבח". והכתוב שבא לנו בצווי זה הוא אמרו יתעלה: "והגדת לבנך ביום ההוא" (שמות יג, ח). ובא הפרוש (מכילתא): "והגדת לבנך — יכול מראש החודש? תלמוד לומר: "ביום ההוא. אי ביום ההוא — יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: בעבור זה (שם); לא אמתית אלא בשעה שיש מצה ומרור מנחין לפניך", כלומר: מתחלת הלילה חייב לספר. ולשון המכלתא: "מכלל שנאמר והיה כיישאך בנך (שם יד) יכול אם ישאלך — אתה מגיד לו; ואם לאו — אין אתה

יום שלישי כ"ב תמוז ה'תשס"ט

מצות לא תעשה ר. רא. מצות עשה קנח.

המצוה המשלימה מאתים — האזהרה שהזהרנו שלא יראה חמץ בכל-מושבותינו כל-שבעת הימים, והוא אמרו: "ולא-יראה לך חמץ ולא-יראה לך שאר בכל-גבלך" (שמות יג, ז). ואין אלו שני לאוין בשני ענינים, אלא הם בענין אחד. ובפרוש אמרו (ביצה ז): "פתח הכתוב בחמץ וסיים בשאור — לומר לך: הינו חמץ הינו שאר", כלומר: שאין חלוק בין השאר (המחמיץ) עצמו או הדבר שנתחמץ. ומי שעבר והניח חמץ ברשותו — אינו חייב מלקות, אלא אם לקח חמץ בפסח וקנהו שיהא (שאו) עושה מעשה. ולשון התוספתא. "המשיר חמץ בפסח והמקים בלאים בפרס — אינו לוקה".

המצוה הר"א — האזהרה שהזהרנו שלא ימצא חמץ ברשותנו, גם אם אינו נראה או אם הוא מפקד, והוא אמרו: "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם" (שם יב, יט). וגם זה לוקין עליו בתנאי שיהא שם מעשה, כמו שהזכרנו לפי הפללים שנתבאר במסכת שבועות (כא) ובפרוש אמרו

יום שישי כ"ה תמוז ה'תשס"ט

מצות עשה קסט.

המצוה הקסט"ט — הצווי שנוצטוינו לטול לולב ולשמות לפני ה' שבעת ימים, והוא אמרו יתעלה: "ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'" (ויקרא כג, מ). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ספח. ושמ (מא). נתבאר, שאין מצוה זו חובה שבעת ימים אלא במקדש בלבד; אבל בשאר מקומות, ביום הראשון בלבד היא חובה מן התורה. ואין הנשים חייבות במצוה זו.

יום שבת קודש כ"ו תמוז ה'תשס"ט

מצות עשה קעא.

המצוה הקע"א — הצווי שנוצטוינו לתן מחצית השקל כל-שנה, והוא אמרו יתעלה: "ונתנו איש כפר נפשו לה" (שמות ל, יב), ואמר "זה יתנו" (שם, יג). וברור, שאין הנשים חייבות במצוה זו, לפי שהכתוב אומר: "כל-העובר על-הפקדים" (שם) (כל מי שנפקד לצבא — יצאו נשים שאינן נפקדות). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכתא המיוחדת לה, כלומר: מסכת שקלים. ושם (פרק ח משנה ח) נתבאר, שמצוה זו אינה נהגת אלא בפני הבית.

מגיד לו? תלמוד לומר: והגדת לבנך — אף-על-פי שלא שאלך. אין לי אלא בזמן שיש לו בן; בינו לבין עצמו, בינו לבין אחרים מנין? תלמוד לומר: ויאמר משה אל-העם זכור את-היום הזה" (שם ג), כלומר: צוה לזכרו כמו שאמר "זכור את-יום השבת לקדשו" (שם כ, ח). וכבר ידעת לשונם (בנוסח ההגדה): "אפלו כלנו חקמים, כלנו נבונים, כלנו יודעים את-התורה — מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף פסחים.

נסח ההגדה נדפס לעיל עמ' מה-מז

המצוה הק"ע — הצווי שנוצטוינו לשמוע קול שופר ביום האחד בתשרי, והוא אמרו עליו: "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט, א). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ראש השנה. ואין הנשים חייבות בה.

יום חמישי כ"ד תמוז ה'תשס"ט

מצות עשה קסח.

המצוה הקס"ח — הצווי שנוצטוינו לישב בספה שבעת ימים בכל-ימי החג, והוא אמרו יתעלה: "בספת תשבו שבעת ימים" (ויקרא כג, מב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכתא המיוחדת לה, כלומר: מסכת ספח. ואין הנשים חייבות במצוה זו.

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום רביעי עמ' א

1 אַשְׁמִילְךָ חפץ אחר שלי, או הַשְׁאִילְנִי חפץ שלך ובתמורה אֶשְׁמֹר לְךָ
2 חפץ אחר שלך, בּוֹלֵן נֶעֱשֶׂה שׁוֹמֵר שְׂכָרָה זֶה לָזֶה, שהרי קיבלו תמורה
3 לשמירתם. וגם השואל כאן אינו אלא שומר שכר, משום שאין כל ההנאה
4 שלו, שהרי נתן תמורה למשאל.
5 הגמרא מקשה על הדין של 'שומר לי ואשומר לך': וְאִמָּא, שְׁמִידָה בְּבָעִלִּים
6 הִיא.
7 מתרצת הגמרא: אִמָּר רַב פֶּפְא, דְּאִמָּר לִיה שְׁמֹר לִי הַיּוֹם, וְאֶשְׁמֹר לְךָ
8 לְמָחָר.
9 מספרת הגמרא: הָנְהוּ אֶהְלוּ – אותם מוכרי בשמים, דְּכָל יוֹמָא הָהוּ אִפִּי
10 לָהּ תֵּד מִיֵּינְהוּ – שבכל יום היה אחד מהם אופה לחם עבור כולם. הָהוּא
11 יוֹמָא – יום אחד אֶמְרוּ לִיה לְחֵד מִיֵּינְהוּ – לאחד וְלֵאפִי לָן – לך ואפה
12 לָנוּ. אִמָּר לָהּ, נִמְרוּ לִי גְלִימָא – שימרו לי על גלימתי אֲדָתָא – עד
13 שחזר, שְׁעָרֵי בָּהּ – פשעו חבריו בשמירת הגלימה, וְאֶנְנוּב – ונגנבה
14 הגלימה. אִתּוּ לְדִין לְקַמְיָה דְּרַב פֶּפְא, תִּיבִינְהוּ – חייב אותם לשלם לו את
15 הגלימה.
16 אֶמְרוּ לִיה רִבְנָן לְרַב פֶּפְא, אִמָּא – מדוע חייבת אותם לשלם, הִרִי פְּשִׁיעָה
17 בְּבָעִלִּים הִיא, שבשעה שהתחילו בשמירה אפה להם לחם, ופטורים.

18 אֶבְסִיף – התבייש רב פפא, ולא היה לו מה להשיב.
19 לְסוּף אִיגְלֵא מִילָתָא – לבסוף התגלה הדבר, דִּתְהוּא שְׁעָתָא – שבאותה
20 השעה ששמרו חבריו את הגלימה, שְׂכָרָא הָהוּ קָא שְׁתִּי – שתה בעל
21 הגלימה שיכר, ועדיין לא אפה עבורם, והרי זו פשיעה שלא בבעלים, ובצדק
22 חייב אותם רב פפא.
23 מקשה הגמרא: הִנִּיחָא לְמָאן דְּאִמָּר (לקמן צה). פְּשִׁיעָה בְּבָעִלִּים פְּטוּר,
24 דהיינו שפטור שמירה בבעלים הוא אפילו אם השומר פשע, מִשּׁוּם הָכִי
25 אֶבְסִיף – לכך התבייש רב פפא, שחייב אותם שלא כדן. אִלָּא לְמָאן דְּאִמָּר
26 ששומר חינו בבעלים תִּיב, כיון שכל חיובו הוא בפשיעה, ולא נאמר פטור
27 שמירה בבעלים אלא בשואל ושומר שכר שחיובם גם בלי פשיעה, אִמָּא
28 אֶבְסִיף רב פפא, הרי מן הדין היו חייבים לשלם.
29 מתרצת הגמרא: אִלָּא המעשה כאן היה, שְׁתְּהוּא יוֹמָא לֹא דִידִיהָ הָהּ –
30 אותו היום לא היה זה זמנו ללכת לאפות, וְאֶמְרוּ לִיה לְדִידִיהָ וְלֵאפִי לָן
31 אִתּוּ – לך אתה לאפות לָנוּ, אף שאין זה זמנך. וְאִמָּר לָהּ, מַסְכִּים אֲנִי
32 לאפות, אִם בְּהוּא אֲנִירָא דְּקָא אִפִּינָא לָבוּ – באותו השכר שאני אופה
33 עבורכם שלא בזמני, נְמֹרוּ גְלִימָא – שימרו את גלימתי. ונמצא שהיו
34 שומרי שכר, שבתמורה לשמירה אפה להם שלא בזמנו.

שופטים יט כ"ז

כַּוְיָאמֵר הָאִישׁ הַזֶּקֶן שָׁלוֹם לָךְ רַק כָּל־מַחְסוֹרְךָ עָלַי רַק בְּרָחוּב אֶל־תֵּלֶן:
 כֹּא וַיְבִיאוּהוּ לְבֵיתוֹ (וַיָּבֹל כְּתִיב) וַיָּבֹל לַחֲמוּרִים וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ:
 כִּב הִמָּה מִיְטִיבִים אֶת־לִבָּם וְהִנֵּה אֲנֹשִׁי הָעִיר אֲנֹשִׁי בְנֵי־בְלִיעֵל נִסְבּוּ
 אֶת־הַבֵּית מִתְדַפְּקִים עַל־הַדֶּלֶת וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָאִישׁ בְּעַל הַבֵּית הַזֶּקֶן לֵאמֹר
 הוֹצֵא אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא אֶל־בֵּיתְךָ וְנִדְעֶנּוּ: כֹּג וַיֵּצֵא אֵלֵיהֶם הָאִישׁ בְּעַל
 הַבֵּית וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֶל־אֲחִי אֶל־תִּרְעוּ נָא אַחֲרֵי אֲשֶׁר־בָּא הָאִישׁ הַזֶּה
 אֶל־בֵּיתִי אֶל־תַּעֲשׂוּ אֶת־הַנִּבְלָה הַזֹּאת: כִּד הִנֵּה בְתִי הַבְּתוּלָה וּפְלִגְשָׁהּ
 אוֹצִיָּאה־נָּא אוֹתָם וְעֲנֵנו אוֹתָם וַעֲשׂוּ לָהֶם הַטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם וְלָאִישׁ הַזֶּה לֹא
 תַעֲשׂוּ דְבַר הַנִּבְלָה הַזֹּאת: כִּה וְלֹא־אָבוּ הָאֲנָשִׁים לְשִׁמְעַן לוֹ וַיַּחֲזֹק הָאִישׁ
 בְּפִילְגָשׁוֹ וַיֵּצֵא אֵלֵיהֶם הַחוּץ וַיִּדְעוּ אֹתָהּ וַיַּתְעַלְלוּ־בָּהּ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר
 וַיִּשְׁלַחוּהָ בַּעֲלוֹת בַּעֲלוֹת הַשָּׁחַר: כִּו וַתָּבֹא הָאִשָּׁה לַפְּנוֹת הַבֹּקֶר וַתִּפֹּל פֶּתַח
 בֵּית־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אֲדוֹנֶיהָ שָׁם עַד־הָאֹר: כִּז וַיָּקָם אֲדוֹנֶיהָ בַּבֹּקֶר וַיִּפְתַּח דִּלְתוֹת
 הַבֵּית וַיֵּצֵא לָלֶכֶת לְדַרְכּוֹ וְהִנֵּה הָאִשָּׁה פִּילְגָשׁוֹ נִפְלְתָה פֶּתַח הַבֵּית וַיִּדְּיָה
 עַל־הַסֶּף:

רש"י

(כא) ויבל לחמורים. ויתן יכול לחמורים, 'ויבל' אפרוונד"ר בלע"ז: (כב) ונדענו. משכב זכור:

מצודת דוד

מצודת ציון

(כא) ויבל. הוא מלשון בלכול וערכוב, כי הדרך לבלול
 תבואה במספוא, וכן (ישעיהו ל כה) בליל חמיץ:
 (כב) בליעל. בלי עול שמים, רוצה לומר, רשעים:
 מתדפקים. ענין הכאה בנחת על הדלת, כמו (שיר השירים
 ה ב) קול דודי דופק: ונדענו. ענין משכב זכור, כמו
 (בראשית יט ה) ונדעה אותם: (כג) אל. רוצה לומר, לא
 תעשו: נא. עתה: אחרי. ענינו כמו הואיל, וכן (לעיל יא
 לו) אחרי אשר עשה לך ה' נקמות: הנבלה. דבר מגונה
 וכעור: (כד) וענו. הוא כינוי למאנס על השכיבה:
 (כה) אבו. רצו: וידעו. ענין משכב: ויתעללו. ענין פועל
 ומעללים, כמו (איכה א יב) אשר עולל לי: (כז) הסף. אף
 האסקופה יקרא סף, כמו המזוזות הנקראים: 'ספים'
 (ישעיהו ו ד) וכן (מלכים א יד יז) היא באה בסף הבית:

(כ) שלום לך. רצה לומר, לא תפחד כי לא תלין ברחוב:
 רק כל מחסורך עלי. רצה לומר, הואיל ויש עמך לאכול
 ולשתות, לא אתן לך מאומה ומה שבידך אכול, ורק כל
 הנחסר לך היא עלי, וחזור ומפרש 'רק ברחוב אל תלין',
 כי בית מלון לבד היא החסר לך, ועלי היא: (כא) ויבל
 לחמורים. תקן המאכל לחמורים: (כב) המה מיטיבים
 וגו'. באכילה בשתייה ובשמחת לבב: (כג) אל אחי.
 וחזור ומפרש 'אל תרעו נא', רצה לומר, אל תעשו עתה
 הרעה ההיא: אחרי. הואיל והאיש הזה בא לביתי, חוסו
 על כבודי ואל תעשו הנבלה הזאת לשכב אותו:
 (כד) וענו אותם. במשכב: ועשו וגו'. בשאר עניני
 ניאוף: (כה) לשמוע לו. לקבל דבריו: ויחזק האיש. כי
 לא רצתה לצאת, ואחז בה בעל כרחה להציל עצמו,
 בחשבו כאשר יראהו כי יפה היא, יתפייסו בה: ויוצא.

הוציא אותה אל החוץ: וידעו אותה. במשכב: ויתעללו בה. בשאר עניני ניאוף: וישלחוה. שלחוה לנפשה כאשר
 עלה השחר, והוא האור הנוצץ בפאת המזרח טרם צאת השמש: (כו) לפנות הבקר. לעת שהבוקר פונה לבוא: ותפול.
 מחמת חולשת רוב הבעילות נפלה בפתח ולא הוסיפה לקום, ושכבה עד אור הבוקר, ומתה: אדוניה. הוא הבעל,
 ולפי שהיתה לו לפילגש, יחשב לאדון לה: (כז) נפלת. רצה לומר, שוכבת בשכיבה הבאה על ידי נפילה, וידיה היו
 מונחות על הסף: (כח) ויאמר אליה. עדיין לא הרגיש בה שמתה:

דברי הימים ב טו ז-טז

ו ואתם חזקו ואל־ירפו ידיכם כי יש שָׁכַר לַפְעֻלַתְכֶם: ח וְכִשְׁמַע אָסָא הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהַנְּבוּאָה עֹדֵד הַנְּבִיא הַתַּחֲזִק וַיַּעֲבֹר הַשְּׁקוּצִים מִכָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה וּבְנֵימָן וּמִן־הָעָרִים אֲשֶׁר לְבַד מֵהָר אֶפְרַיִם וַיַּחֲדֹשׁ אֶת־מִזְבֵּחַ יְהוָה אֲשֶׁר לִפְנֵי אוֹלָם יְהוָה: ט וַיִּקְבְּצוּ אֶת־כָּל־יְהוּדָה וּבְנֵימָן וְהַגָּרִים עִמָּהֶם מֵאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וּמִשְׁמַעוֹן כִּי־נִפְּלוּ עָלָיו מִיִּשְׂרָאֵל לָרֹב בְּרֹאֲתָם כִּי־יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ: י וַיִּקְבְּצוּ יְרוּשָׁלַם בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לַשָּׁנָה חֲמִש־עֶשְׂרֵה לַמַּלְכוּת אָסָא: יא וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה בַּיּוֹם הַהוּא מִן־הַשֶּׁלֶל הַבִּיאוּ בְּקָר שֶׁבַע מֵאוֹת וְצֹאן שִׁבְעַת אֲלָפִים: יב וַיָּבֹאוּ בַּבִּרִית לְדָרוֹשׁ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם בְּכָל־לִבָּם וּבְכָל־נַפְשָׁם: יג וְכָל אֲשֶׁר לֹא־יָדַרְשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל יוֹמַת לְמִן־קֶטֶן וְעַד־גָּדוֹל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה: יד וַיִּשְׁבְּעוּ לַיהוָה בְּקוֹל גָּדוֹל וּבְתִרְעָה וּבַחֲצֹצְרוֹת וּבְשׁוֹפָרוֹת: טו וַיִּשְׁמְחוּ כָל־יְהוּדָה עַל־הַשְּׁבוּעָה כִּי בְכָל־לִבָּם נִשְׁבְּעוּ וּבְכָל־רִצּוֹנָם בִּקְשָׁהּ וַיִּמָּצֵא לָהֶם וַיֵּנַח יְהוָה לָהֶם מִסְבִּיב: טז וְגַם־מַעֲכָה אִם | אָסָא הַמֶּלֶךְ הִסִּירָהּ מִגְּבִירָהּ אֲשֶׁר־עָשְׂתָה לְאִשְׁרָה מִפְּלָצַת וַיִּכְרֹת אָסָא אֶת־מִפְּלָצָתָהּ וַיִּדֶּק וַיִּשְׂרֹף בְּנַחַל קִדְרוֹן:

רש"י

(ז) ואתם חזקו. לדרוש באלהים: (יא) ויזבחו לה' ביום ההוא מן השלל הביאו. פתרון ומן השלל שהביאו זבחו בקר שבע מאות וצאן שבעת אלפים ששבו וממנו הביאו כדלמעלה (ב' י"ד) וגם אהלי מקנה הביאו וישבו צאן לרוב וגומר, ד"א נראה לי ויזבחו לה' ביום ההוא שנצחו ובאו בשלום

מצודת דוד

מצודת ציון

(ז) ואתם. אבל אתם כאשר החילותם לאחוז בדרכי ה' חזקו בה ואל ירפו ידיכם ממנה לעזבה: כי יש שכר. הרבה שכר נכון לפני המקום ליתן גמול פעולתכם: (ח) והנבואה. וכששמעו את הנבואה של עודד הנביא כי גם הוא התנבא כדברים האלה ועם שלא נזכר במקרא השקוצים. העבודת כוכבים המאוסים כשקצים: ויחדש. תקנו ובנהו מחדש: (יא) מן השלל הביאו. מן השלל אשר הביאו: (יד) ובתרועה. ר"ל בקול שמחה: (טו) כי בכל לבבם. לא מהכרת מצות המלך לשיהיו עצבים בדבר: וימצא להם. ולזה היה נמצא להם והניח להם מסביב: (טז) אסא. אסא אביו היתה ועל שגדלתו קראה אמו: מגבירה. מהיות עוד גבירה מושלת לכל תסית אנשים לעבודת כוכבים: אשר עשתה. על אשר עשתה מפלצת והיא דמות מה להיות לע"ג וכמו שהע"ג נקראים עצבים ע"ש שמעציב לב עובדיהם כן יקרא מפלצת כי מביא רעדה כי הוא מלשון פלצות בעתתני (ישעיה כ"א): וידק. עשאה דק דק: וישורף בנחל קדרון. רצה לומר שרפה והשליך אפרה בנחל קדרון כי אפר עבודת כוכבים אסור בהנאה:

(ט) נפלו. ענין הטיה כמו ותפל מעל הגמל (בראשית כד) ור"ל נטו עצמם להיות תחת ממשלתו:

לא בשביל שצריך למעות אלא **מפני רעתה** – שהיא שדה גרועה מכרה, ולכן אף שהמוכר לא קיבל את כל התשלום הוא גם רוצה שתחול המכירה, ומה שמחזיר אחר הלוקח שיגמור לשלם לו הוא משום שרוצה שהלוקח לא יוכל לחזור בו.

הגמרא דנה באופנים נוספים שהמוכר עייל ונפיק אזוי. אומרת הגמרא: **פשיטא** שאדם שהיה צריך למאה זוז ולכן **בצי לזבני במוכר** – רצה למכור שדה קטנה משדותיו ששויה מאה זוז, ולא **אשכח** – אך לא מצא לה קונה וזבין – ומכר קרקע יותר גדולה **במאתים** זוז, וקא **עייל ונפיק אזוי** – וחזיר המוכר אחר הלוקח שישלם לו על הקרקע, ודאי שלא קני, שמכר שראינו שבעל כרחו מכר את הקרקע הגדולה, ויכול להיות שמחזיר אחר המעות כדי לקנות שדה קטנה תחתיה. לכן כל זמן שלא שילם לו את כל המאתיים זוז לא קנה. **אלא** באופן זה יש להסתפק, **אי בצי לזבני** שדה קטנה משדותיו **במאה** זוז, ולא **אשכח** – ולא מצא קונה מיד, ואי **טרך הנה משכח** – אך אם היה טורח יותר לחפש אחר קונה היה מוצא. ולא **טרך**, וזבין – ומכר קרקע יותר גדולה **במאתים** זוז, וקא **עייל ונפיק אזוי** – וחזיר המוכר אחר הלוקח שיתן לו את התשלום, מאי, האם מקרה זה **במוכר שדהו מפני רעתה דמי**, שמכר שלא טרח למצוא קונה לשדה הקטנה, אלא מכר את השדה הגדולה אף שאינו צריך לכל הסכום שיקבל בעדה, מעשיו מוכיחים שמוכר אותה מפני שלא היתה חביבה עליו קרקע זוז, ואם כן אף שהקונה לא סיים לשלם המעות, המכירה מכל מקום נגמרה ואינם יכולים לחזור בהם, **או לא** – או שאף שלא טרח למצוא קונה לשדה הקטנה, מכל מקום אין זה מוכיח שמכר את הגדולה מפני שלא היתה חביבה עליו, ולכן כל זמן שלא גמר הקונה לשלם את כל התשלום לא קנה. תיקו.

שנינו במשנתנו: **שכר את החמור ואת הקדר וכו'** להביא פריירפין וחלילים לכלה או למת, ופועלין להעלות פשתנו מן המשרה, וכל דבר שאבד, וחזרו בהן, מקום שאין שם אדם שווכר עליהן או **מטען**. הגמרא מבארת עד כמה שוכר עליהן. שואלת הגמרא: **עד כמה שוכר עליהן** – כמה יכול להוסיף לפועלים אחרים יותר מהמחיר שרגילים לתת בשוק כדי שישכימו להשתכר, ואחר כך יקצץ זאת משכרם של הראשונים. **אמר רב נחמן, עד פרי שכן** – עד כדי הסכום שנשאר עוד חייב לתת לפועלים הראשונים על מה שעשו יכול להוסיף להם על המחיר הרגיל בשוק.

איתיביה רבא לרב נחמן, הרי שנינו בברייתא לעיל (עז) ועד כמה שוכר עליהן, **עד ארבעים וחמשים** זוז. תירץ לו רב נחמן: **אמר ליה** רב נחמן לרבא, **כי תניא הויא שבמאתה תבילה לרדו** – שיש ביד בעל הבית כלים שלהם כדרך הפועלים שמביאים כלי אומנותם לבית בעל הבית, ואז יכול להוסיף לפועלים אחרים עד השווי של הכלים שנמצאים אצלו משלהם.

משנה

משנתנו עוסקת באדם ששכר את החמור ושינה מדעת בעל הבית, וכן השוכר חמור ונפגע החמור לאחר ששכרו.

השוכר את החמור להוליכו ביהר ושינה והוליכו בפקעה, או ששכרו להוליכו **בפקעה** ושינה **להוליכו ביהר** – בראש ההר, **אפילו זו עשר מילין וזו עשר מילין**, שדרך שינהם שוה ולא הוליכו דרך יותר ארוכה, ומהם מעצמה, **חייב** השוכר, שהואיל ושינה בו, יכול המשכיר לומר לו לא מת החמור אלא מפני שלא היה רגיל לאויר זה ששורר שם.

השוכר את החמור להוליכה ביהר ושינה והוליכה בפקעה, ומתה, אם מתה על ידי שהחליקה, **פטור** אף ששינה והוליכה בבקעה, שהרי כל שכן

אילו היה מוליכה בהר היתה יכולה להחליק, ו**אם** החליקה – מתה מחמת החום שבבקעה, **חייב**, שיש לחשוש שמפני שינה והוליכה בבקעה שהרים סביב לה ואין האויר שולט שם היא התחממה ומתה. ואם שכרה **להוליכה בפקעה** ושינה והוליכה **ביהר** – בראש ההר, אם החליקה **חייב**, שיש לחשוש שמפני שינה והוליכה בהר היא החליקה, ואף שלא הוליכה מרגל ההר לראשו אלא הוליכה בראש ההר מכל מקום גם בראשו הוא משופע וחד, ומחליק יותר מהבקעה, ו**אם** החליקה **פטור**, אף ששינה והוליכה בהר, שהרי כל שכן אילו היה מוליכה בבקעה היתה יכולה למות מחמת החום. ו**אם** מתה **מחמת הפקעה** – שכשעלתה מרגל ההר לראשו התחממה ואחר כך מתה, **חייב**, שמפני שינה והוליכה בהר גרם לה המיתה. המשנה מבארת את דין השוכר חמור ונפגע החמור לאחר ששכרו: **השוכר את החמור להכריכה** – שעלה לה חולי בעין, והוא כעין יריעה המכסה את אישון העין ואינה יכולה לראות, או **שנעשית אנגריא** – שלקחה לעבודת המלך, **אומר לו** המשכיר לשוכר **הרי שךך לפניך** וקח אותה כמו שהיא סמויה אף שתצטרך לטרוח ליישר אותה בדרכים שמולך גרם לך כן, וכשנטלו לעבודת המלך אומר לו המתן עד שתשוב מבית המלך, ואינו צריך לתת לו ביתניים חמור אחר, שמזלו גרם. אבל אם **מתה או שנשברה**, שאין לו במה לרכוב כלל, **חייב** המשכיר **להעמיד לו** חמור אחר.

גמרא

שנינו ברישא 'השוכר את החמור להוליכו בהר והוליכו בבקעה ומתה חייב', ולא חילקה המשנה אם מתה מחמת שהחליקה או הוחמה. שואלת הגמרא: **מאי שנא רישא דלא קא מפליג** – שלא מחלק התנא מבני מה מתה אם מפני שהחליקה או מפני שהוחמה, ו**מאי שנא סיפא דקא מפליג** – שמחלק התנא כיצד מתה אם החליקה או שהוחמה.

מיישבת הגמרא: **אמר רבי רבי ינאי, רישא שלא החליקה ולא הוחמה אלא שמתה מעצמה ממתה אויר**, וכששינה להוליכה בהר **אמרין** – יכול לומר לו המשכיר, **אמר דהר קטלה** – לא מתה זו אלא מחמת האויר שמפני שלא היתה רגילה לאויר ששורר בהר מתה, וכששינה להוליכה בבקעה **אמרין** – יכול לומר לו המשכיר **אמר דפקעה קטלה** – שמחמת שלא היתה רגילה לאויר ששורר בבקעה מתה.

ישוב נוסף: **רבי יוסי בר חנינא אמר**, ברישא מדובר בגזון שמתה **ממתה אויבצנא** – מחמת עייפות ויגיעה ממשאה, וכששינה להוליכה בהר יכול המשכיר לומר לו שהיגיעה לעלות לראש ההר גרמה לה עייפות. ואחר כך כשהלכה בראש ההר בדרך חלקה התעייפה ומתה. וכן כששינה להוליכה בבקעה אף על פי שלא ראינו אותה מזעת ולא היה באותו היום חם מאוד לומר שמפני שהוחמה מתה, מכל מקום יכול לומר לו שאם היתה הולכת בהר, האויר ששולט שם היה נותן לה כוח שלא תתיגע ותיפול תחת משאה.

ישוב נוסף: **רבה אמר**, בגזון שהכשיה נחש ומתה, וידוע שבמקום שהלך שם השוכר עם הבהמה מצויים לפעמים נחשים יותר מבמקום ששכרה להוליכה לשם, ולכן חייב שאומר לו המשכיר אתה פשעת וגרמת לה המיתה שאילו לא היית משנה ומוליכה שם לא היה מכישה נחש. הגמרא מבארת את החילוק בין הרישא לסיפא באופן נוסף, שהרישא כרבי מאיר שסבר שכל המשנה מדעת בעל הבית נקרא גזול ומתחייב באונסים, ולכן לא חילקה המשנה כיצד מתה, אלא בכל אופן חייב אפילו אם מתה באונס: **רבי תינא בר אבא אמר רבי יוחנן, הא ו-הרישא מני רבי מאיר היא, דאמר כל הפעביר על דעת של בעל הבית**

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמ' א

היה קא אויל וקרע מאניה – היה רבי יוחנן הולך וקורע את בגדיו, וקא **בכי ואמר** – וביכה ואגמ, **הייבא את בר לקישא** 'הייבא את בר לקישא' – איזה אתה בן לקיש, איזה אתה בן לקיש. ו**היה קא ינח עד דשף דעתיה** [מניח] – והיה הולך וצועק עד שיצאה דעתו ממנו והשתטה, **בעי רבנן רחמי עליה ונת נפשיה** – בקשו החכמים רחמים עליו והסתלקה נפשו ומת.

פרוקי, וממילא רוחא שמעתא – הרי ורבי שמעון בן לקיש, כשהייתי אומר דבר, היה מקשה עלי עשרים וארבע קושיות והייתי מתרץ עליהם עשרים וארבע תירוצים, וממילא נתרווחה ונתבררה השמועה, ו**את אמרת** על כל דבר **תניא דמסייע לה, אטו לא ידענא דשפיר קאמנא** – וכי אינני יודע שטוב אמרתי.

בבא מציעא. פרק שישי – השוכר את האומנין דף עח עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס עא
 רש"י
 תוספות

מפני רעתה. דאנן סתדי דבלאו אונסא דוחי נמי הוה מזבין לה ונאי דעיל ונפיק
 אוזי ממנה הוא לגבות שלא יחזור לוקח: **בצא** **לזבני** **במאה.** היה צריך למאה
 וזו ירצה למכור שדה קטנה במאה זו ולא מצא לה לוקחין ומכר גדולה
 במאתים: **וקא עייל ונפיק אוזי.** וזה עיכבם: **לא** קני. דאנן סתדי דעל כורחו
 מכר המותר ויכול לומר לכר הייתי מחור
 אחר הפועל לקנות שדה קטנה תחתיה: **ולא**
אשכח. לא מצא לה לוקחין מדי:
ואילו היה טורה. טובא לחזור אחר
 הלוקחין: **הוה משכח.** לוקחי שדה קטנה:
ולא מרה. הנקשה לו הטורח ומכר הגדולה
 במאתים: **ועייל ונפיק אוזי מאי כמזכר**
שדהו מפני רעתה דמי. כיון דמשום
 טירחא דאדחורי אחר לוקח הוקלה עליו
 למכור אותה בלא דוחק מעות שמע מינה
 לא חביבה היתה עליו עד כדי שכן. אם
 עשו אצלו קצת המלאכה ולא קיבלו כלום
 שוכר עליהן כל מה שהוא חייב להן יוסיף
 לאחרים ויגמור: **שכחת להו.** אם
 יש בידו משלוח הרבה בדרך האומנים
 המקבלים עליהן מלאכה מביאים כלי
 אומונות לבית בעל הבית: **מתני' בבקעה**
והולוכה ביה. בראש ההר ואע"פ שהדרך
 חלק וישר חייב בגמ' מפרש מאי שנא רישא
 הכא דלא מפליג בין החלקה להחממה
 ובספא מפליג להולוכה ביה: **והולוכה**
בבקעה ואם החליקה פטור. שבהר היא
 ראויה להחליק יותר שראש ההר חד
 ומשופע לצדדין: **ואם הוחממה חייב.**
 שהבקעה מעלה הכל לפי שההרים סביבה
 ואין ארץ שולט בה: **אם מחמת המעלה**
הוחממה. בעלותה מרגל ההר לראשו: **חייב.**
 שהמעלה בדרך החלקה ויזנה ויזנה להולוכה
 ביה: **והוא חייב שיהיה להולוכה**
שנעשית אנפריא. שנטלה לעבודת המלך:
אמר לו. משכיר לשוכר: **הרי שלך לפניך.** סלחה כמו שהיא סמויה ותלך שאף
 מזלך גרם כמו מזלי וטרח ואשר אותה בדרבנים וגבי אנפריא נמי המתן עד
 שתשוב שאף מזלך גרם ונפסיד שנינה מתה או נשכרתי. שפסיד כל שכר: **חייב.**
 המשיכו לומר העור לקבלים ולהוסיף מעות ולהעמיד לו חמור או
 שוכר לו אחר בדמי נבילה שחרי חמור זה שיעבד לו או יחזור לו שכר: **גמ'**
דקא מפליג. בין החלקה להחממה: **שפחה מחמת אויר.** לא החלקה ולא
 החממה ומתה מעצמה הואיל ושינה בה יכול לומר לו לא מתה זו אלא מחמת
 אויר לא היתה לימודה ליגדל באויר הר וקשה לה או לא היתה לימודה באויר
 בקעה וקשה לה: **אובצנא.** עיפופת ויגיעה ממשאה הולוכה ביה יכול לומר לו
 עיפופת המעלה שעלתה לראש ההר הועיל לה מתחילה על כל עיפה לה לאחר
 זמן כשהחלה בדרך החלקה ויזנה ויזנה אותה ויזנה ויזנה להולוכה
 בבקעה אע"פ שלא ראינו אותה מוצת ולא היום חם מאוד לומר החממה י"ל אם
 הלכה ביה היה האויר שולט שם ונתן בה כח ולא תיגע תחת משאה בבקעה
 לא שלט בה אויר והיא היתה חסירה כח ויגעה לה:

נקרא

מחמת מלאכה מ"מ כיון ששינה חייב שם היה לו להולוכה ביה אפשר שם לא היה
 אם היה לו להולוכה בבקעה לא היתה מתניגעת שם לפי שאין טורח שם כמו בהר ולכך חייב אפילו חייב
 על רבה דאמר בגמ' שהכשיה נחש קשה לריב"ם אמאי נקט לדידיה הר ובקעה דה"מ דלמינקט בקעה ובקעה
 ששינה להולוכה שם דלא שייך האי קלקול להשתנות מחר לבקעה טפי מבקעה לבקעה ואר"י דרבה לטעמיה דאית
 חייב כדמשמע בס"פ השוכר את הפועלים (מקנ"ד נ"ז): **מדפריך ליה אבאי** אמאי פטור תחילתו בפשיעה וסופו
 ובקעה משום דהשתא הוה תחילתו בפשיעה לענן החממה והחלקה אבל אם שינה מבקעה לבקעה היה פטור
 דרבה ארבה דאמר והוא שחתרה הניחא למאן דאמר תחילתו בפשיעה וסופו פטור אלא למימר הוה מצי למיפרך
 דרבה אדרבה דאית ליה חייב אי גרס בתרין רבה והשתא כל אלו אמוראים שבאין לתרין סוגריא בראש דאמר מלאך
 דאמר הכלא דאנא קטל אש מחמתן בלא הני שני חייב אפילו מתה בדרבה דאמר ההוא אוירא שהולוכה שם
 אויר רע ככל יותר מאויר אחר דלא דוקא נקט הכלא דאנא ה"ה כל שינוי אויר כדמוכח בשמעתין דהתם והא דנקט
 בבקעה חייב ה"ה מתה בדרבה כיון דהוה תחילתו בפשיעה אלא משום דבפטור דהר תני החממה אשמעינן אף על
 בבקעה לא מיפטר דהכי אלא אדרבה הוה טעמא לחיובא ואית וזה שמעינן ליה מרישא דאפילו מתה בדרבה חייב משום
 החלקה ביה וזימון בבקעה כ"ש בשמחה ע"י החלקה דהר וזימון בבקעה דמחייב ר"ל דאי לאו אשמעינן בסיפא
 תחילתה בפשיעה לחיובא אפילו במתה בדרבה וא"ת ולרבה וכל האמוראים דהקא דפטרי במתה בדרבה אמאי תני
 דפטור

בגזון שבאת חבילה לידו. וא"ת א"כ פשיטא וי"ל דה"א אסמכתא היא
 ולא קני א"כ דפועל לא נתן לו אלא לשכור בשוקה ולא מן
 הכל: **אפילו** זו י' מילין כו'. וה"ה אפילו זו שוקה בה קצרה יותר אלא
 שלא חש להאריך: **הוחממה** ביה פטור. וא"ת למד לעיל (דף נ"ז). תחילתו
 בפשיעה וסופו באונס חייב אמאי פטור
 הא תחילתו בפשיעה היה לענן החלקה
 וי"ל דלא מחייב אלא באונס שיש לתלות
 שאם לא היה משנה אפשר שלא היה בה
 האונס כי הדין דצריפא דאורבני דאונס
 בא מחמת הפשיעה שאם היה מצינעם
 תחת הפרקע כדשמואל לא היו נגבים
 אבל הכא כי הוחממה ביה כ"ש דאם לא
 שינה והיה הולך בבקעה דהוה הוחממה
 והכי אמר רבא בהמפקיד (פס"ד דף נ"ז): **גבי**
פשע בה ויצאתה לאנן אפילו למד חייב
 הקא פטור דמלאך המות מה לי הכא
 מה לי התם וא"ת שיליה הפועלים (מקנ"ד
 דף נ"ז): **וס' ד"ס** (פ"ד דף נ"ז): **גבי** הניח עדרו וקא לעיר
 וקא ארי ודרס פטור ומקני לה רבה דלי
 בעדנא דלא עיילי אנשי ופרקי אבבי
 תחילתו בפשיעה לענן גבי וסופו באונס
 הוא לענן ארי והתם אפילו לא פשע
 הוא ולא בא לעיר היה נאָרע האונס
 ומאי פריך וי"ל דשמואם אם היה שם היה
 מוליך למרעה אחר קודם ביאת ארי כי
 כן דרך הרועים לרעות חצי היום בשדה
 זו וחצי היום בשדה אחר או שמואם אם
 היה שם הארי היה ירא לבא שם או היה
 מקיים ביה גם את הארי ואת הדוב הזה
 עבדו ובלאו הכי צריך לפרש הפשע התם
 כך דאמר אין אומרים אילו היה
 היה מציל אלא אומרים אם היה יכול
 להציל חייב קא לאו פטור ואי אפשר
 לפרש בע"א ורב אלפס פירש התם דאבבי

לטעמיה דאמר בפרק המפקיד (פס"ד דף נ"ז): **וס'** לא מביעא ב"י אלא אפילו למד
 פטור הכא חייב דהכלא דאנא קטלה משמע דלמ"ד חייב א"ש בלאו האי
 טעמא אע"פ שהאונס היה נאָרע בכל ענין ויש לדחות ראיתו דלמ"ד חייב נמי
 סוף אהאי טעמא דקאמר בסוף דהכלא דאנא קטלה דאם לא כן תקשי ליה
 ממתנינן דהקא דקאמר הוחממה ביה פטור ומינה למה שפירש לבסוף דהיה
 לא חשיב תחילתה בפשיעה א"ש: **אם** הוחממה מחמת המעלה חייב. וא"ת
 והכי ידעין ברישא דקתני הוחממה ביה פטור דשלא מחמת המעלה הוחממה
 וי"ל דראינו שלא הוחממה בעלייתה שעלתה בלא טורח והלכה אחר כן הרבה
 ולא היתה מזיגה ובתר הכי הוחממה וא"כ שלא מחמת מעלה היה ופטור:
בגזון שמתה מחמת אויר. פי' שידוע שאותו יום היה אש משובה ביה
 יותר מבבקעה או אפכא משלג או מוטטר והוה תחילתו וסופו בפשיעה ולכך
 נקט להולוכה ביה והולוכה בבקעה ולא נקט להולוכה ביה זה והולוכה
 ביה אחר משום דאין רגילות להשתנות אויר אלא מהרים לבקעות אבל
 מהר להר ומבקעה לבקעה אין דרך אויר להשתנות: **רבי** יוסי בר חנינא
 אמר שמתה מחמת אובצנא. שנתניגעה מחמת מלאכה ואף על גב דמתה
 שם לא היתה מתניגעת מחמת אויר והררז שאלו שם או
 היה לו להולוכה בבקעה לא היתה מתניגעת שם לפי שאין טורח שם כמו בהר ולכך חייב אפילו חייב
 על רבה דאמר בגמ' שהכשיה נחש קשה לריב"ם אמאי נקט לדידיה הר ובקעה דה"מ דלמינקט בקעה ובקעה
 ששינה להולוכה שם דלא שייך האי קלקול להשתנות מחר לבקעה טפי מבקעה לבקעה ואר"י דרבה לטעמיה דאית
 חייב כדמשמע בס"פ השוכר את הפועלים (מקנ"ד נ"ז): **מדפריך ליה אבאי** אמאי פטור תחילתו בפשיעה וסופו
 ובקעה משום דהשתא הוה תחילתו בפשיעה לענן החממה והחלקה אבל אם שינה מבקעה לבקעה היה פטור
 דרבה ארבה דאמר והוא שחתרה הניחא למאן דאמר תחילתו בפשיעה וסופו פטור אלא למימר הוה מצי למיפרך
 דרבה אדרבה דאית ליה חייב אי גרס בתרין רבה והשתא כל אלו אמוראים שבאין לתרין סוגריא בראש דאמר מלאך
 דאמר הכלא דאנא קטל אש מחמתן בלא הני שני חייב אפילו מתה בדרבה דאמר ההוא אוירא שהולוכה שם
 אויר רע ככל יותר מאויר אחר דלא דוקא נקט הכלא דאנא ה"ה כל שינוי אויר כדמוכח בשמעתין דהתם והא דנקט
 בבקעה חייב ה"ה מתה בדרבה כיון דהוה תחילתו בפשיעה אלא משום דבפטור דהר תני החממה אשמעינן אף על
 בבקעה לא מיפטר דהכי אלא אדרבה הוה טעמא לחיובא ואית וזה שמעינן ליה מרישא דאפילו מתה בדרבה חייב משום
 החלקה ביה וזימון בבקעה כ"ש בשמחה ע"י החלקה דהר וזימון בבקעה דמחייב ר"ל דאי לאו אשמעינן בסיפא
 תחילתה בפשיעה לחיובא אפילו במתה בדרבה וא"ת ולרבה וכל האמוראים דהקא דפטרי במתה בדרבה אמאי תני
 דפטור

עב בבא מציעא. פרק שישי - השוכר את האומנין דף עח עמוד ב - מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

דפטור ה"ל לאשמועינן טפי מתה בדרבך דפטור דלא נימא אידיא דההוא
אתרא קטלה כ"ש הוחמה ביה והחלקה בבקעה דודאי אילו לא שניה היתה
מתה בענן זה וזה לומר דמשום דבחיובא דהר תני החלקה תני לה נמי
בפטורא דבקעה ועוד נראה דפטורא דחומים ביה והחלקה בבקעה הוי רבותא
טפי ממתה בדרבך דאדם יכול ליהנה
בדני טפי יותר ממתה בדרבך והנה לו
למימר שפשע במה ששינה שאם היה
מוליכה ביה היה מדרק יפה ושומרה
יפה שלא תחלוק ביה ושלם תתחנם
בבקעה אבל מה ששינה גורם שלא דרק
ומיהו דוחק הוא שיחלוק אבי על כל
האומריאם לכך נראה דלא חשיב הקא
פשיעה במה ששינה דיכול ליהנה ולדרק
יפה שלא תחלוק ביה ושלם תתחנם
בבקעה ומודה אביי הקא דפטור במתה
בדרבך כיון דלא הוי תחילתו בפשיעה
ובה דמשני בגין שהבישה נחש ציל
שפגעם מצויים נחשים בהרים מבבקעה
או איפקא להכי נקט הר ובקעה ואתי
שפיר לבה אפילו תחילתו בפשיעה וסופו
באונס פטור:

מגבת פורים לפורים וא"ת דאמרינן
בערבין ו' ט' מעות של צדקה
מוחר לשנותן בכל מה שירצה ואפילו
באו לדי גבאי ואפילו אמר מנורה זו
לבר"ה מותר לשנותה למצוה אחרת וי"ל
דדוקא בפורים אמרינן הקא דאין לשנות
ומגבת העיר לאותה העיר נמי דפורים
דוקא: **רבי** אליעזר אומר מגבת פורים
לפורים. ת"ק לא איירי אלא בגבאי דלא
ישנה ור' אליעזר איירי בעני שנתנו לו
מעות לצורך סעודת פורים שאינו רשאי
העני לשנות:

במילתא דמלכא. אית דגרס במולתא
פירוש הוינו פורס כמו נכח ד'
(ג) מולאות של בית רבי בטלי וזה או
בטלי בןסך כלומר פירות אדומות או
לגנות ואין נראה לר' דבלשון ארמי לא
קרי לזה אלא בודניתא:
באנגריא חוזרת. דיקול לעשות
מלאכתו כשתחזור אע"פ
שתאחר במלאכתו שבשביל איחור אין
חייב להעמיד לו חמור אחר כמו הבריקה
או נשתתה שמתאחרת נמי במלאכתה
ולא חישינן:
אם בדרך הליכתה נישלה אומר לו הרי
שלך לפניך. פירש בקונטרס
שמוליכה בדרך שגם הוא רוצה לילך
אומר לו משכיר הרי שלך לפניך ושכור
בהמה אחרת עד שם ותימה דלמה ישכור
בהמה אחרת ואם השוכר אין צריך
החמור בהליכה אלא בחזרה הוי א"ש
אבל אם כן בגופה ה"ל לפלוני בין צריך
חמור לאלתר לאין צריך אלא בחזרה
ונראה כפי' ר"ח דמפרש אם בדרך הליכה
שהאנגריא אין מחפשינן בבתיא אלא
בשפוגעים בדרך והיינו דרך הליכתה אומר לו משכיר הרי
שלך לפניך דמצי א"ל מזלך גרם שאילו היתה בבית לא היתה נישלת ואפילו אינה חוזרת דלא דמי
למתה דהקא מוכח דמלא דידיה גורם ואם שלא בדרך הליכתה נישלת דהיינו שמחפשינן גם בבתיא שאין לא מזלך של שוכר גורם חייב להעמיד לו חמור אחר
לעשות מלאכתו לאלתר דאפילו חוזרת האנגריא את החמור לכאן בעוד שתועיל חזרתה לשוכר אין לו לשוכר להתעכב ממלאכתו ולא דמי להבריקה או
נשתתה: **מבטלי** דתנא קמא לא שני ליה. ות"ק עדיף דהוי רבים לגבי יחיד:

נקרא גזלן. וקמה ליה ברשותיה להתחייב בכל אונסיה וסיפא רבנן: **נזתן** לו דמי
צמיו. בדמים שצמר לבן נמכר בשוק דקנייה בגולו לשלם כשעת הגוליה:
הציאה. דמי עצים וסממנין ולא שכר שלם: **בשינוי**. ששינה מקומות שהיה
ואיכא למאן דאמר שינוי קונה בהגזל קמא (ב"ק ק) אבל גבי החמור לא נשתנה
החמור: **מגבת פורים** פורים. מעות
שגובין הנבאין מבני העיר לחלק לעניים
לסעודת פורים: **לפורים**. בולא יתנוה
לעניים דפורים: **ואין מדרקין**. לומר דדים
בפחות והמותר יפול לכיס של צדקה: **אבל**
לוקחין את העגלים. לרוב בכל המעות:
והפותר. שלא יספיקו לאכול בפורים
ימכור ויפול לכיס של צדקה: **אדעתא**
דמידי אחרניא לא יהיב ליה. וכיון דלאו
אדעתא דהכי יהיב נמצא מעות בחזקת
בעלים חוץ מן היצאין בסעודת פורים:
דאיתו למיחשיתיה. לבעל הבית בנדר
ואינו מקיים ששמעו עליו שאמר לימח
טלית לפלוני עני ולא קנה לו: **נהוריתא**.
מוליאה בלע"ז היוצאת בשכור העני:
אבוקא. התולעים התליועו גלגליה: **אבוקא**
במילתא דמלכא. ראיתי עש שאוכל
שיקאים של אוצר המלך: **בטלי כסף**. כלי
פשתן: **בטלי דהב**. כלי צמר צבועין אדום:
וקטליות. שאין עש אוכל כלי פשתן: **אבל**
אנגריא שאינה חוזרת. הנה ליה במתה או
נשברה: **אם** בדרך הליכתה נישלה.
שהאנגריא מוליכתה לדרך שהיה זה רוצה
להלך: **אומר** לו הרי שלך לפניך. שכן
דרך אנגריא נוטל חמורו של זה ומהלך
בעליה אחריו וכל חמור שפוגע בו ראשון
נוטלו ומחזיר לו את שלו והשני חוזר אחר
חמורו עד שפוגע באחר הלך אומר לו
הואיל ואף מזלך גרם שכור חמור אחר ולך
אחריי עד שפוגע בחמור אחר: **הבריקה** או
שנשתתה. עדיין היא ראיה למשאל:
בשלמא לרב לא קשיא. רומיא דמתניתין
אחדדי דמצי לשנויי כאן בחזרת רבו:
לרובו

או ששעשית אנגריא אומר לו הרי שלך
לפניך: **אמר** רב לא שנו אלא באנגריא חוזרת אבל אנגריא שאינה חוזרת חייב להעמיד לו חמור
ושמואל אמר בין אנגריא חוזרת בין אנגריא שאינה חוזרת אם בדרך הליכה נישלה אומר לו הרי
שלך לפניך ואם לאו בדרך הליכתה נישלה חייב להעמיד לו חמור מיתבי השוכר את החמור
והבריקה או שנשתתה אומר לו הרי שלך לפניך מתה או ששעשית אנגריא חייב להעמיד לו
חמור בשלמא לרב לא קשיא כאן באנגריא חוזרת כאן באנגריא שאינה חוזרת אלא לשמואל
קשיא וכו' לשמואל נמי לא קשיא כאן שבדרך הליכתה נישלה כאן שלא בדרך הליכתה
נישלה הא מדרקתני סיפא רבי שמעון בן אלעזר אומר אם בדרך הליכתה נישלה אומר לו הרי
שלך לפניך ואם לאו חייב להעמיד לו חמור מכלל דלתנא קמא לא שאני ליה אמר לך שמואל
לאו מי איכא רבי שמעון בן אלעזר דקאי פוהתי אנא דאמרי דרבי שמעון בן אלעזר איבעית
אימא בוליה רבי שמעון בן אלעזר היא וחסורי מחסרה והכי קתני השוכר את החמור והבריקה
או נשתתה אומר לו הרי שלך לפניך מתה או ששעשית אנגריא חייב להעמיד לו חמור במה
דברים אומרים שלא בדרך הליכתה נישלה אבל נישלה בדרך הליכתה אומר לו הרי שלך לפניך
דברי

או משכיר הרי שלך לפניך דמצי א"ל מזלך גרם שאילו היתה בבית לא היתה נישלת ואפילו אינה חוזרת דלא דמי
למתה דהקא מוכח דמלא דידיה גורם ואם שלא בדרך הליכתה נישלת דהיינו שמחפשינן גם בבתיא שאין לא מזלך של שוכר גורם חייב להעמיד לו חמור אחר
לעשות מלאכתו לאלתר דאפילו חוזרת האנגריא את החמור לכאן בעוד שתועיל חזרתה לשוכר אין לו לשוכר להתעכב ממלאכתו ולא דמי להבריקה או
נשתתה: **מבטלי** דתנא קמא לא שני ליה. ות"ק עדיף דהוי רבים לגבי יחיד:

1 נקרא וְנָלָן וְהָרִי זֶה כְּשֶׁלּוֹ חַיִּיב בְּאוֹנָסִים. וְלֹכַן בְּמִשְׁנֵינוּ שְׁשִׁינָה הַשּׁוֹכֵר
2 מִדַּעַת בַּעַל הַבֵּית הוּא חַיִּיב אִף אִם מֵתָה בְּאוֹנָס, וּמִפְּנֵי כֵךְ לֹא חִילְקָה
3 הַמִּשְׁנָה אִם מֵתָה עַל יְדֵי שְׁהוֹחֲלָה או שְׁהוֹחֲמָה.
4 הַגִּמְרָא מְבַרֵּר מֵאִיּוֹ מִשְׁנַת רַבִּי מֵאִיר שְׁמַעְנוּ דִּין זֶה. מְבַרֵּר הַגִּמְרָא: הִי
5 רַבִּי מֵאִיר, אֵילִימָא רַבִּי מֵאִיר דְּצִבְעָה, דִּתְנִן (ב"ק ק:). הַנּוֹתָן צִמְרָא לְצִבְעָה
6 כִּדִּי לְצִבְעוֹ לֹא אִדּוּם וְשִׁינָה הַצֵּבַע וְצִבְעוֹ שְׁחֹר, או שִׁנְתָן לֹא לְצִבְעוֹ שְׁחֹר
7 וְשִׁינָה וְצִבְעוֹ אִדּוּם, רַבִּי מֵאִיר אָמַר כִּיּוֹן שְׁשִׁינָה הַצֵּבַע הָרִי הוּא כְּגוֹלָן
8 וְקֵנָה אֵת הַצִּמְרָא בְּגוֹלָהּ, וְנֹתָן לֹא הַצֵּבַע לְבַעַל הַצִּמְרָא דְּמִי צִמְרָא – דְּמִי צִמְרָא
9 לִבְן שְׁאִינוֹ צָבוּעַ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, הַצִּמְרָא אִינוֹ נִקְנָה לְצִבְעָה כְּגוֹלָן אֵלָּא
10 נִשְׁאָר שִׁיךְ לְבַעְלֵי, וְיָדוּ שֶׁל הַצֵּבַע עַל הַתַּחְתּוֹנָה, וְלֹכַן אִם הַשֶּׁבֶת יָתֵר עַל
11 הַיִּצִּיָּא – אִם הַסְכּוּם שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַצִּמְרָא עַל יְדֵי שֶׁצִּבְעוֹ הוּא יוֹתֵר מִהַהוֹרָצוֹת
12 שֶׁהִיָּה לְצִבְעָה בְּצִבְעִית הַצִּמְרָא, נֹתָן לֹא בַּעַל הַצִּמְרָא לְצִבְעָה אֵת הַיִּצִּיָּא, וְאִם
13 הַיִּצִּיָּא יָתֵרָה עַל הַשֶּׁבֶת, נֹתָן לֹא אֵת סְכּוּם הַשֶּׁבֶת, אֲבָל אֵין בַּעַל הַצִּמְרָא
14 מִשְׁלֵם אֵת הַשֶּׁכֶר בְּשִׁלְמוֹת. וְכִמוֹ כֵן שִׁיטַּת רַבִּי מֵאִיר בְּמִשְׁנֵינוּ שֶׁכִּיּוֹן
15 שְׁשִׁינָה מִדַּעַת בַּעַל הַבֵּית, קֵנָה אֵת הַחֲמֹר כְּגוֹלָן לְהַתְחִיֵּב בְּכָל אוֹנָסִים,
16 וְלֹכַן לֹא חִילְקָה הַמִּשְׁנָה אִיךְ מֵתָה אִם עַל יְדֵי שְׁהוֹחֲלָה או שְׁהוֹחֲמָה.
17 דוּחָה הַגִּמְרָא: מֵמֵא, דְּלִמָּא שְׁאֵנִי הָתָם דְּקִנְיָא בְּשִׁינֵי מַעֲשָׂה – שְׁקֵנָה אֵת
18 הַצִּמְרָא כְּגוֹלָן עַל יְדֵי שְׁשִׁינָה אֵת הַצִּמְרָא מִכְּמוֹת שֶׁהִיָּה, אֲבָל בְּשׁוֹכֵר אֵת
19 הַחֲמֹר אִף עַל פִּי שְׁשִׁינָה לְהוֹלִיכָה בְּמִקּוֹם אַחֵר כִּיּוֹן שֶׁלֹּא עָשָׂה שִׁינֵי בְּגוֹף
20 הַחֲמֹר לֹא יִסְבּוֹר רַבִּי מֵאִיר שְׁהוּא קוֹנָה אֵת הַחֲמֹר לְהַתְחִיֵּב בְּאוֹנָסִים.
21 אִפְשָׁרוֹת נִוּסָפֹת: אֵלָּא הָא רַבִּי מֵאִיר דְּמִנְבֶּת פּוֹרִים, דְּתִנְיָא, מִנְבֶּת
22 פּוֹרִים – הַמַּעוֹת שְׁגוּבִים גְּבֵאִי צִדְקָה לְחַלֵּק לְעֵנִיִּים לְסַעֲדַת פּוֹרִים, יִינָתָן
23 כּוֹלֵי לְעֵנִיִּים בְּפּוֹרִים. וְכֵן מִנְבֶּת הָעִיר – הַמַּעוֹת שְׁגוּבִים גְּבֵאִי צִדְקָה בְּפּוֹרִים
24 לְצוֹרֵךְ עֵנֵי הָעִיר, יִנָּתָן רַק לְעֵנֵי אוֹתָהּ הָעִיר. וְאֵין מְדַקְדָּקִין בְּרִבֵּי –
25 בְּמִגְבִּיַּת פּוֹרִים לֹמַר שְׁדִי לְהֵם בְּמָה שִׁקְנוּ בְּחֶלֶק מִזְּמַעוֹת צָרִכִּי הַסַּעֲדָה,
26 הַיִּתֵּר יִשְׁאָר לְקוֹפָה שֶׁל צִדְקָה, אֲכָל לִזְקָחִין בְּכָל הַמַּעוֹת שְׁגוּבֵי אֵת
27 הָעֵנִיִּים לְצוֹרֵךְ סַעֲדַת פּוֹרִים, וְשׁוֹחֲמִין וְאוֹכְלִים אוֹתָן, וְהַמּוֹתֵר מִהַבְּשָׁר
28 שֶׁלֹּא יִסְפִּיקוּ לְאֲכוֹל בְּפּוֹרִים, יִמְכּוּ וְיִפּוֹל – וְהַמַּעוֹת יִלְכוּ לְכִיסֵּי שֶׁל צִדְקָה.
29 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, מִנְבֶּת פּוֹרִים לְפּוֹרִים – הַמַּעוֹת שֶׁהֵעֵנִי מִקְבֵּל עֲבוֹר
30 סַעֲדַת פּוֹרִים יִשְׁתַּמֵּשׁ עִנְמָם לְצוֹרֵךְ סַעֲדַת פּוֹרִים בְּלִבָּד, וְאֵין הָעֵנִי רִשְׁאִי
31 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ עִנְ הַמַּעוֹת לְצָרִכִּים אַחֲרֵים וְאִפְּלוּ לִיקָח מִתָּן דְּצוּקָה לְמִגְדָּלוֹ,
32 אֵלָּא אִם כֵּן הִתְנֶה הָעֵנִי בְּמַעֲשֶׂר אֲנִשֵּׁי הָעִיר שְׁהוּא רֹצֵה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ עִם
33 הַמַּעוֹת לְצָרִכִּים אַחֲרֵים. דְּבַר רַבִּי יַעֲקֹב שְׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר שֶׁכֵּךְ
34 אִמְרוּ תֵּנָא קָמָא וּרְבִי אֱלִיעֶזֶר. וְדָבָר שְׁמַעְנוּ בֵּן גְּמִלְיָאֵל מִיְּקָל שִׁיכּוּלִים הָן
35 הַגְּבֵאִים וְהָן הָעֵנִיִּים לִשְׁנוֹת הַמַּעוֹת לְדַבְרִים שׁוֹנִים. עַל כֹּל פִּנִּים רֵאִינוּ
36 שִׁיטַּת רַבִּי מֵאִיר שְׁאִסּוֹר לְעֵנִי לִשְׁנוֹת מִדַּעַת בַּעַל הַבֵּית הַנּוֹתָן לֹא דוּחָא
37 לְפּוֹרִים, וְכִמוֹ כֵן שִׁיטַּת רַבִּי מֵאִיר בְּמִשְׁנֵינוּ שְׁאִסּוֹר לֹא לִשְׁנוֹת, וְכַשִּׁשְׁינָה
38 הָרִי הוּא כְּגוֹלָן וּמִתְחִיֵּב בְּכָל אוֹנָסִים.
39 דוּחָה הַגִּמְרָא: דְּלִמָּא הָתָם נִמְיִי הוּא מִשּׁוּם דְּאִדְעָתָא דְּפּוֹרִים (הוּא דִּיהִיב)
40 [יְהִיב] לִיָּה – שְׁעַל דַּעַת שִׁיקְנָה בּוֹ צָרִכִּי פּוֹרִים תִּנְתְּנוּ לוֹ, אִדְעָתָא דְּמִדִּי
41 אַחֲרֵינָא לֹא [יְהִיב] לִיָּה – וְעַל דַּעַת שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְצָרִכִּים אַחֲרִים
42 לֹא תִנְתְּנוּ לוֹ, וְלֹכַן כִּסְפִּי הַצִּדְקָה נִשְׁאָרִים בְּחוֹזֶק הַנּוֹתָנִים, וְאִם מִשְׁתַּמֵּשִׁים
43 הָעֵנִיִּים בְּכִסְף לְצָרִכִּים אַחֲרִים גּוֹזְלִים הֵם אֵת הַכֶּסֶף.
44 מִסִּיקָה הַגִּמְרָא: אֵלָּא הָא רַבִּי מֵאִיר, דְּתִנְיָא רַבִּי שְׁמַעְנוּ בֵּן אֱלִיעֶזֶר אָמַר
45 מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, הַנּוֹתָן דִּינֵר לְעֵנִי לִיקָח לֹא חֵלּוֹק לֹא יָקָח בּוֹ הָעֵנִי מְלִית,
46 וְאִם נָתַן לֹא לְקָחַת בּוֹ מְלִית לֹא יָקָח בּוֹ הָעֵנִי חֵלּוֹק, מִפְּנֵי שְׁמַעְבִּיד עַל
47 דַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית שֶׁלֹּא נָתַן לֹא אוֹתָם עַל דַּעַת כֵּן, וּמִמִּילָא הַמַּעוֹת
48 שְׁבִידֵי גּוֹזְלִים הֵם. וְכִמוֹ כֵן שִׁיטַּת רַבִּי מֵאִיר בְּמִשְׁנֵינוּ שְׁאִסּוֹר לֹא לִשְׁנוֹת,
49 וְכַשִּׁשְׁינָה מִתְחִיֵּב בְּכָל אוֹנָסִים.
50 שׁוֹאֲלָת הַגִּמְרָא: וְדָלִמָּא שְׁאֵנִי הָתָם דָּאָתָּה לְמִיחְשָׁדָּה – שְׁאִם יִשְׁנָה הָעֵנִי
51 יִקְנָה בְּמַעוֹת דְּבַר אַחֵר, יִבְאוּ לְחַשְׁדָּה אַחֵר בַּעַל הַבֵּית, דְּאִמְרֵי אֲנִישֵׁי –
52 שִׁיאִמְרוּ עַלֵי הַבְּרִיּוֹת, אֲמַר פְּלִינָא וְכִנְיָנָא לִיָּה לְבוּשָׁא לְפָלוּגִי עֲנָא –
53 פְּלוּגִי אִמַר שִׁיקְנָה לֹא לְבוּשׁ פְּלוּגִי עֵנִי וְכֵן לִיָּה – וְלֹא קֵנָה לוֹ. אִי נִמְיִי
54 – או שִׁיאִמְרוּ שְׁפִלוּנִי אִמַר וְכִנְיָנָא לִיָּה גְּלִימָא – אִקְנָה לוֹ טְלִית וְלֹא וְכֵן
55 לִיָּה – וְלִבְסוֹף לֹא קֵנָה לוֹ. עֲנָה הַגִּמְרָא: אִם בֵּן לִיָּתִי שֶׁהִטְעַם שֶׁלֹּא יִקָּח

56 בו הָעֵנִי דְּבַר אַחֵר הוּא מִפְּנֵי הַחֶשֶׁד, מֵאִי מִפְּנֵי שְׁמַעְבִּיד עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל
57 בַּעַל הַבֵּית, שְׁמַע מִיָּנָה שֶׁהִטְעַם הוּא מִשּׁוּם דְּשִׁנֵּי הוּא – שְׁשִׁינָה מִדַּעַת
58 בַּעַל הַבֵּית, וְכָל הַמַּעֲבִיד עַל דַּעַת שֶׁל בַּעַל הַבֵּית נִקְרָא וְנָלָן. וְכִמוֹ כֵן
59 שִׁיטַּת רַבִּי מֵאִיר בְּמִשְׁנֵינוּ שֶׁכִּיּוֹן שְׁשִׁינָה מִתְחִיֵּב בְּכָל אוֹנָסִים.
60 הַגִּמְרָא מְבַרֵּר מִזְּדוּ 'וְהַבְּרִיקָה': שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה: הַשּׁוֹכֵר אֵת הַחֲמֹר
61 וְהַבְּרִיקָה וְכֵן אוֹמַר לוֹ הָרִי שֶׁלךְ לִפְנֶיךָ. שׁוֹאֲלָת הַגִּמְרָא: מֵאִי וְהַבְּרִיקָה.
62 מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: הָכָא תְּרִינּוּי 'וְהַבְּרִיקָה' – שְׁעַלָּה לֹא חוֹלִי בְּעֵין הַנִּקְרָא
63 'בְּרִיקָה', וְאִינָה יִכּוֹלָה לִרְאוֹת כְּרֵאוֹ. פִּירוּשׁ נִוּסָף: רַבָּא אָמַר, 'וְהַבְּרִיקָה'
64 הֵינּוּ אֲבָקָת – 'תּוֹלַעַת רִקְבוֹן', דִּהֵינּוּ שֶׁהַתּוֹלְעִים הַתּוֹלְעִי רִגְלִיָּה.
65 מִסְפַּרְתָּ הַגִּמְרָא: הָהוּא דְּאָמַר לָהּ אֲבָקָתָה בְּמִלְתָּא דְּמִלְכָּא – רֵאִיתִי
66 שְׂאוּכֵל עֵשׂ בְּבִגְדֵי הַמֶּשֶׁי שֶׁל הַמֶּלֶךְ. אָמְרוּ לִיָּה בְּמֵאִי, בְּמִלְכָּא בְּסָף – בְּבִגְדֵי
67 פִּשְׁתָן שֶׁהֵם לְבָנִים כְּכִסְף אוֹ בְּמִלְכָּא דְּהָב – בְּבִגְדֵי צִמְרָא הַצְּבוּעִים אִדּוּם כֹּהֵב.
68 אִיכָא דְּאָמְרֵי בְּמִלְכָּא בְּסָף אָמַר – שֶׁהִשְׁבִּיחַ שְׂרָאָה בְּבִגְדֵי פִּשְׁתָן וְקִטְלוּהָ –
69 וְהִרְגוּהָ, מִשּׁוּם שְׁאִמַר דְּבָרִים שְׁאִינִם נְכוּנִים, שְׁאִין עֵשׂ אוֹכֵל בְּגִיד פִּשְׁתָן.
70 וְאִיכָא דְּאָמְרֵי בְּמִלְכָּא דְּהָב אָמַר – שֶׁהִשְׁבִּיחַ שְׂרָאָה בְּבִגְדֵי צִמְרָא וְשִׁבְקוּהָ –
71 דִּנְהִיחִידוּהָ.
72 שִׁנְיָנוּ בְּמִשְׁנָה: אוֹ שְׁנַעֲשִׂית אֲנִגְרָא אָמַר לוֹ הָרִי שְׁלֹךְ לְפָנֶיךָ:
73 נַחֲלִקוּ רַב וּשְׁמוּאֵל בְּאִיחָה אֹפֵן יִכּוֹל לֹמַר לוֹ הָרִי שֶׁלךְ לִפְנֶיךָ. אָמַר רַב, לֹא
74 שְׁנֵנוּ שְׁאוֹמֵר לוֹ הָרִי שֶׁלךְ לִפְנֶיךָ, אֵלָּא בְּאֲנִגְרָא חוֹזֶרֶת – שֶׁנִּטְלָה לְעוֹבֶדֶת
75 הַמֶּלֶךְ וְתוֹחֹזֵר בְּתוֹךְ יְמֵי הַשְׁכִּירוֹת וְיִהְיֶה לוֹ אִפְשָׁרוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, אֲכָל
76 בְּאֲנִגְרָא שְׁאִינָה חוֹזֶרֶת בְּתוֹךְ יְמֵי הַשְׁכִּירוֹת, נִחְשָׁב כְּמוֹ שְׁמוֹתָה הַבְּהֵמָה
77 וְחֵיבִיב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמֹר אַחֵר.
78 וְשְׁמוּאֵל אָמַר, בֵּין אֲנִגְרָא חוֹזֶרֶת בֵּין אֲנִגְרָא שְׁאִינָה חוֹזֶרֶת, אִם בְּרִדָּה
79 הִלִּיכָה נִיטְלָה – אִם עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ שִׁלְקוּהָ הַחֲמֹר הוֹלְכִים בְּכִיּוֹן הַדֶּרֶךְ
80 שֶׁהִשּׁוֹכֵר הוֹלֵךְ, אָמַר לוֹ הָרִי שְׁלֹךְ לְפָנֶיךָ, וְשִׁכּוֹר חֲמֹר אַחֵר וְתִלֵּךְ
81 אַחֲרֵיהֶם עַד שִׁימְצָאוּ חֲמֹר אַחֵר וְיִחְזִירוּ לָךְ אֵת הַחֲמֹר. וְאִם לֹא בְּרִדָּה
82 הִלִּיכָתָה נִיטְלָה – שֶׁלֹּא לְקַחְהָ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹלֵךְ הַשּׁוֹכֵר, חֵיבִיב לְהַעֲמִיד לוֹ
83 חֲמֹר אַחֵר.
84 הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל שְׁמוּאֵל מְבַרִייתָא. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: מִיָּתִיבָה, הַשּׁוֹכֵר אֵת
85 הַחֲמֹר וְהַבְּרִיקָה אוֹ שְׁנַעֲשִׂיתָתָה וְאִינָה רֵאוּיָה לְרִכּוֹב עֲלֶיהָ, אִךְ אִפְשָׁר
86 לְשֹׂאֵת עֲלֶיהָ מִשְׁאֵי בְּטוֹרָה, אָמַר לוֹ הָרִי שְׁלֹךְ לְפָנֶיךָ, וְאִם מִתָּה אוֹ
87 שְׁנַעֲשִׂית אֲנִגְרָא, חֵיבִיב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמֹר. וְסוֹתֵרִים דְּבַרֵּי הַבְּרִייתָא
88 לְמִשְׁנֵינוּ שֶׁאִמְרָה שְׁכַשְׁעִישִׁית אֲנִגְרָא אוֹמַר לוֹ הָרִי שֶׁלךְ לִפְנֶיךָ.
89 וּמִמִּשְׁבָּה הַגִּמְרָא לְשׂאוֹל: בְּשִׁלְמָא לְרַב לֹא קָשִׁיָא, שֶׁכֵּן אִפְשָׁר לִישֵׁב
90 שְׁבָאָן – מִשְׁנֵינוּ מְדַבֵּר בְּאֲנִגְרָא חוֹזֶרֶת וְלֹכַן אוֹמַר לוֹ הָרִי שֶׁלךְ לִפְנֶיךָ.
91 וְכֵאֵן – בְּבִרְיָתָא מְדוּבֵר בְּאֲנִגְרָא שְׁאִינָה חוֹזֶרֶת וְלֹכַן חֵיבִיב לְהַעֲמִיד לוֹ
92 חֲמֹר אַחֵר. אֵלָּא לְשְׁמוּאֵל שְׁסוֹבֵר שְׁאִין חִילּוֹק בֵּין אֲנִגְרָא חוֹזֶרֶת וּבֵין
93 אֲנִגְרָא שְׁאִינָה חוֹזֶרֶת, קָשִׁיָא.
94 אִפְשָׁרוֹת לִישֵׁבוֹ: וְכִי תִימָא לְשְׁמוּאֵל נִמְיִי לֹא קָשִׁיָא, מִפְּנֵי שְׁבָאָן
95 בְּמִשְׁנֵינוּ מְדוּבֵר שְׁבִדְרָה הִלִּיכָתָה נִיטְלָה וְלֹכַן אוֹמַר לוֹ הָרִי שֶׁלךְ לִפְנֶיךָ.
96 וְכֵאֵן בְּבִרְיָתָא מְדוּבֵר שְׁלֹא בְּרִדָּה הִלִּיכָתָה נִיטְלָה וְלֹכַן חֵיבִיב לְהַעֲמִיד לוֹ
97 חֲמֹר. דוּחָה הַגִּמְרָא: אֵין לֹמַר כֵּן, הָא מְדַקְדָּקִין כִּיפָא דְּרַבִּי שְׁמַעְנוּ בֵּן
98 אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר אִם בְּרִדָּה הִלִּיכָתָה נִיטְלָה אוֹמַר לוֹ הָרִי שְׁלֹךְ לְפָנֶיךָ וְכֵן
99 לֹא חֵיבִיב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמֹר, מְכַלְכֵּל דְּלִתְנָא קָמָא לֹא שְׁאֵנִי לִיָּה – שְׁתָּנָא
100 קָמָא סָבַר שְׁאִין חִילּוֹק בֵּינֵיהֶם.
101 הַגִּמְרָא מִישְׁבַּת לְדַבְרֵי שְׁמוּאֵל. מִישְׁבַּת הַגִּמְרָא: אָמַר לָךְ שְׁמוּאֵל, לֹא מִי
102 אִיכָא רַבִּי שְׁמַעְנוּ בֵּן אֱלִיעֶזֶר דְּקָאִי כְּוֹנֵי – שְׁמוֹחֵק כְּדַבְרֵי בֵּין אִם בְּדֶרֶךְ
103 הִלִּיכָתָה נִיטְלָה אוֹ לֹא, אֵמָא דְּאָמְרֵי בְּרַבִּי שְׁמַעְנוּ בֵּן אֱלִיעֶזֶר.
104 תִּירוּץ נִוּסָף לְדַבְרֵי שְׁמוּאֵל. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אִיבְעִיתִי אִימָא, בּוּלָה – כֹּל
105 דְּבַרֵּי הַבְּרִייתָא בֵּין הָרִישָׁא וּבֵין הַסִּיפָא, דְּבַרֵּי רַבִּי שְׁמַעְנוּ בֵּן אֱלִיעֶזֶר הֵיא, וְחִסְפוֹרִי
106 מִיחְשָׁדָּה וְחִי קִתְנֵי, הַשּׁוֹכֵר אֵת הַחֲמֹר וְהַבְּרִיקָה אוֹ נִשְׁתַּפִּית
107 אוֹמַר לוֹ הָרִי שְׁלֹךְ לְפָנֶיךָ, מִתָּה אוֹ שְׁנַעֲשִׂית אֲנִגְרָא חֵיבִיב לְהַעֲמִיד לוֹ
108 חֲמֹר, וּמִסִּיגַת הַבְּרִייתָא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׁחִיבִי לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמֹר
109 כְּשִׁלְא בְּרִדָּה הִלִּיכָתָה נִיטְלָה אֲכָל אִם נִיטְלָה בְּרִדָּה הִלִּיכָתָה אוֹמַר לוֹ
110 הָרִי שְׁלֹךְ לְפָנֶיךָ.

דברי רבי שמעון בן אלעזר, שהיה רבי שמעון בן אלעזר אומר אם בדרך
הילוכה נפילה אומר לו הרי שלך לפניך ואם לא חייב להעמיד לו חמור.
שואלת הגמרא על תירוץ זה: ומי מצית מוקמת לה בריב שמעון בן
אלעזר, והא קתני רישא, 'השוכר את החמור והבריקה או שנשתתתה
אומר לו הרי שלך לפניך', ואילו מצינו שרבי שמעון בן אלעזר אומר
השוכר את החמור לרכוב עליה, והבריקה או שנשתתתה חייב להעמיד
לו חמור. מתרצת הגמרא: אמר רבה בר רב הונא, מה שמצינו שרבי
שמעון בן אלעזר אמר שכששכר לרכוב עליה חייב להעמיד לו חמור,
הטעם הוא משום שלרוב עליה שאני, שאי אפשר לרכוב עמה שמה
תפול בגשר או שתשליכנה באחד הבורות, ולכן חייב להעמיד לו חמור.
אבל בשוכר את החמור כדי לשאת משאות אומר לו הרי שלך לפניך, משום
שאף שהיא מתאחרת במלאכתה מכל מקום שייך להשתמש בה.
מוסיף רב פפא: אמר רב פפא, והשוכר את החמור כדי לשאת עליו בלי
זבוכית, בשוכר לרכוב עליה דמי, מכיון שאם תפול הבהמה תשבור את
כלי הזבוכית. ולכן אם הבריקה או נשתתתה יהיה חייב המשכיר להעמיד לו
חמור אחר.

השוכר חמור ומתה לו באמצע הדרך: אמר רבה בר רב הונא אמר רב,
השוכר את החמור לרכוב עליה, ומתה לו ברחמי הדרך, נתן לו שכרו של
חצי הדרך שרכב עליה, ואין לו עליו אלא תרעומות שהביא לו חמור כחוש.
הגמרא מבררת כיצד מדובר. שואלת הגמרא: היכי דמי, אי דשכיח לאגורי
– אם באמצע הדרך שייך לשכור חמור אחר, תרעומות מאי עבידתיה –
מדוע יש לו עליו תרעומות הרי בקל יכול לשכור חמור אחר ולהמשיך
ללכת לדרכו. אי דלא שכיח לאגורי – ואם אין מצוי שם לשכור חמור אחר,
אגרא בעי למיתב ליה – וכי צריך לשלם לו שכר על חצי הדרך, הרי לא
הועיל לו כלום בזה שהביאו לכאן שהרי לא הגיע למקום חפצו. מתרצת
הגמרא: לעולם דלא שכיח לאגורי – שלא מצוי שם באמצע הדרך לשכור
חמור אחר, והטעם שצריך לשלם לו על חצי הדרך שהלך הוא משום
דאמר ליה אילו בעית למיתב עד הכא – אילו היית רוצה להגיע עד כאן
לא אגרא בעית למיתב – וכי לא היית צריך לשלם על כך.

הגמרא מבררת האם כשהשכיר ממנו את החמור אמר לו המשכיר 'חמור
זה, או 'חמור סתם'. שואלת הגמרא: היכי דמי, אי דאמר ליה כשהשכיר
לו את החמור 'חמור סתם' ולא פרט לו דווקא 'חמור זה', אם כן כשמתה
בחצי הדרך הא חייב להעמיד לו חמור אחר, שהרי לא הגביל בדבריו
שנותן לו דווקא חמור זה אלא אמר שישכיר לו חמור כלשהו, ואם כן
כשמת חמור זה צריך לדאוג ולהביא לו חמור אחר. ואי דאמר ליה
שמשכיר לו 'חמור זה', אם כן שיעבד לו את החמור הזה לצרכו וגם
כשמתה משועבדת לו הנבילה, ואם כן אם יש ברימיה של הנבילה ליקח
חמור אחר כל שהוא, וקח, וימשיך עם החמור לדרכו. מתרצת הגמרא: לא
צריכא, באופן שאין ברימיה ליקח חמור אחר.

שואלת הגמרא: ואפילו אם אין בדמים של הנבילה לקנות חמור אחר מכל
מקום אם יש ברימיה לשכור חמור אחר, אם כן יש לשכור, שהרי חמור זה
משועבד לו. מתרצת הגמרא: רב שסבר שלא ישכור בדמי הנבילה חמור
אחר, למעמיה, דאמר רב לא מכלינן קרנא – שאין לכלות את קרנו של
המשכיר כדי להעמיד לשוכר חמור אחר.

הגמרא מביאה שמצינו שנחלקו רשומאל במחלוקת זה: דאמר, השוכר
את החמור ומתה לו ברחמי הדרך, אמר רב, אם יש ברימיה של הנבילה
ליקח חמור אחר וקח, אבל יש בדמיה רק לשכור, אל ישכור. ושמואל
אמר, אם יש בדמיה רק לשכור, ישכור. ומבאר הגמרא: במאי
קמיפלגי, רב סבר לא מכלינן קרנא ולכן אין שוכרים בדמי הנבילה חמור
אחר, ושמואל סבר מכלינן קרנא ולכן שוכרים בדמי הנבילה חמור אחר.
הגמרא שואלת על דברי רב מבריייתא, מקשה הגמרא: מיתנינן, שנינו
בבריייתא, מי שלוח מעות מחמירו, ומשכן לו אילן במשכנתא וסורא,
דהיינו שאכל הפירות כך וכך שנים ובתשלום להלוואה, ואחר כך יחזור
האילן לבעלים בלא כסף ולא יצטרך לפרוע החוב כלל, ובאמצע שנים אלו
יבש האילן או נצץ, שניהם אסורין בו – להשתמש באילן לבקע ממנו
עצים ולצורך שריפה וכדו'. הלווה אסור משום שהמלווה אוכל בשנים אלו
את פירות האילן ואם ישתמש הלווה באילן הרי הוא מכלה קרנו של המלווה
בכך, והמלווה אסור שבכך מכלה קרנו של הלווה, אלא ביצד יעשה, ויקח
בו קרקע – ימכור האילן ויקנו בדמיו קרקע ללווה והוא – (המלווה) אוכל

פירות השדה במשך השנים שסיכמו ביניהם. ומסיימת הגמרא את הקושיא:
והא הכא כשיקחו בדמי האילן קרקע, כינן דבי קמי יוכל קא הדרא
ארעא למרה – תחזור הקרקע לבעליה, ושמה היובל יגיע באמצע הזמן
שהיא ממושכנת למלווה, והלווה לא יקבל מאומה מהאילן שמשכן למלווה,
ואם כן נמצא שקא בליא קרנא – שכלתה קרנם בין של המלווה ובין של
הלווה. ומכאן קשה על רב שסובר שלא מכלים את הקרן.

הגמרא מעמידה שמכר לו באופן שלא תצא ביובל. מתרצת הגמרא: הכא
במאי צסקינן דובין ליה לשיתין שנין – לשישים שנה שאז אינה חוזרת
ביובל, דאמר רב חסדא אמר רב קמינא מנין למוכר שדה לשישים שנה
שאנינה חוזרת ביובל, שנינאמר (ויקרא כה כג) גבי יובל 'והארץ לא תמכר
לצמחתה', כלומר שטעמה של מצות יובל היא, שהארץ לא תמכר לעולם
לקונה, ולמים מכר, שרק מי – קרקע שכשאינן שם יוכל נצמחת – שולולא
היובל היתה נשאת לעולם אצל הקונה, דינה שכששם שם יוכל אינה
נצמחת – אינה נשאת לעולם אצל הקונה אלא יוצאת ביובל, יצתה זו –
המוכר קרקע עד זמן מסוים, שאף על פי שאין שם יוכל אינה נצמחת –
אינה נשאת לעולם אצל הקונה שהרי לסוף אותו הזמן חוזרת לבעליה,

אם כן גם כשהגיע היובל אינה יוצאת עד סוף זמן המכירה. שואלת הגמרא
על תירוץ זה: סוף סוף לבי קמי שיתין שנין – מכל מקום בסוף השישים
שנה קא הדרא ארעא למרה – תחזור הקרקע לבעליה וקא בליא קרנא
– ונמצא שכלה קרנו של הלווה, שלא ישאר בידו מאומה.
אלא מעמידה הגמרא: אלא הכא במאי צסקינן בומן שאין היובל נוהג,
שאו אין הקרקע חוזרת לבעליה אלא לעולם נשארת ביד הקונה, ואם כן
כאן תשאר הקרקע לעולם ביד הלווה, ונמצא שלא כלה קרנו, ולא קשה על
רב. ומוכיחה הגמרא דבריה: הכי נמי מסתברא, שמדובר בזמן שאין היובל
נוהג, דאי סלקא דעתך בזמן שהיובל נוהג, ומכלינן קרנא – ואין חוששים
בכך שמכלים קרנו של הלווה, אם כן מדוע צריך למכור האילן ולקנות
בדמיו קרקע, נצלחיה לציבי ונשקליה – יבקע המלווה את העצים ויקחם
להשתמש בהם לשריפה, שהרי בין כך ובין כך כלה קרנו של הלווה. אלא
ודאי שלעולם לא מכלינן קרנא ולכן אין משתמשים בעצים.

דוחה הגמרא את הראיה: אי משום הא לא קשיא – אם משום דיוק זה אין
מכר ראיה, שלעולם אפשר לפרש את דברי הבריייתא בזמן שהיובל נוהג
ומכלינן קרנא, והטעם שקונים בדמי האילן קרקע הוא משום שבאופן זה שייך
לפעמים שלא יכלה קרנו של הלווה, כגון, זמנין דשקלמו שני משכנתא מקמי
יובל – לפעמים נגמרים השנים שהאילן ממושכן אצל המלווה לפני היובל, אי
נמי – אופן נוסף דקמי ליה זוני ופריק לה ארבע וקמי שני מקמי יובל –
שיהיה ללווה כסף להחזיר ההלוואה ולפרות האילן כמה שנים לפני היובל,
שבשני אופנים אלו תחזור הקרקע ללווה לפני היובל, ונמצא שלא כלה הקרן.
הגמרא דנה בענין השוכר ספינה להוליך בה יין וטבעה באמצע הדרך: תנו
רבנן השוכר את הספינה להוליך בה יין, וימכרה לה הספינה יחד עם היין
ברחמי הדרך, רבי נתן אומר אם נתן השוכר את דמי השכירות לבעל
הספינה, ואפילו נתן את שכר כל הדרך, לא יפול בחזרה את דמי השכירות,
אף שטבעה הספינה. ואם לא נתן לו שכר, לא יתן לו כלל דמי השכירות
ואפילו לא את שכר חצי הדרך שהלך.

שואלת הגמרא על דברי רבי נתן: היכי דמי, אילימא בספינה זו ויין סתם
– שהמשכיר השכיר לו ספינה זו דווקא, והשוכר לא פירש לו ששכרה
להוליך יין מסוים אלא שכרה ליין סתם, אם כן קשה, מדוע רק אם לא נתן
לא יתן, אפילו אם נתן אמאי לא יפול, הרי טענת השוכר חזקה מהמשכיר,
שמכיון שהמשכיר אמר 'ספינה זו', והשוכר אמר 'יין סתם', נמצא שכדי
לקיים תנאם המשכיר חייב להביא הספינה ההיא דווקא, אבל השוכר יכול
להביא יין אחר, ואם כן כיון שהמשכיר אינו יכול לקיים תנאו והשוכר יכול
לקיים תנאו נימא ליה השוכר למשכיר, הב לי ספינתא (דאנא) [ואנא]
מיתנינא חמרא – תביא את הספינה הזו שהשכרת לי ואני יבאי יין להוליך
בה, אני איני מעב, וכל זמן שאניך מקיים תנאיך החזר לי את השכר שנחתית.
אלא בספינה סתם ויין זה – שהמשכיר השכיר לו ספינה סתם, והשוכר
פירש לו ששכרה להוליך יין מסוים, ואם כן קשה, אם לא נתן אמאי לא
יפול, הרי מכיון שהמשכיר אמר 'ספינה סתם' והשוכר אמר 'יין זה', נמצא
שכדי לקיים תנאם המשכיר יכול להביא ספינה אחרת אבל השוכר חייב
להביא היין ההוא, ואם כן כיון שהמשכיר יכול לקיים תנאו והשוכר אינו
יכול לקיים תנאו

בבא מציעא. פרק שישי – השוכר את האומנין דף עט עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס עה

תוספות

אילו עד הכא בעית למיתב לאו אנרא בעית למיתב. תימה דהשתא מיהא
דלאו עד הכא בעי למיתב למה יתן לו שכר וי"ל דהא דקאמר לעולם
דלא שכיח לאגורי היינו לפי אותן דמים שהשכיר מזה אבל בסוף פורקתא ימצא
להשכיר והרי נהנה במה שבא עד כאן לכך נותן לו חצי שכרו ואין צריך

לפחות המשכיר משכרו מה שנה נותן
עתה יותר מעט מכאן ואילך כיון דהוא
אנוס א"כ בגון שייכל למכור שחורתו
במקום שמת החמור וירייה בה ויש
סותרים הרבה שאין מביאין שחורתן אלא
עד כאן לכך יתן חצי שכרו: ואם יש
בדמיה לשכור ישכור רב לטעמיה. ה"מ
לשנוי דאין בדמיה לשכור אלא רוב
פועמים יש בדמיה לשכור ואקמת משני
ליה והא דאמר בסוף פרק השואל (תמן דף
קא) אי דאמר בית זה ונפל אדא לא ולא
אמר אם יש בדמיה לרב ליקח ויקח
ולשמואל אפילו לשכור ישכור דהתם אין
הבית עומד לימכר אלא להוסיף עליו
ולחזור ולבנותו בבתיחלה וכיון דא"ל בית
זה ונפל אין למכורו וגם לא קבל עליו
להוסיף יציאה בבנין בית זה אלא בית זה
כמו שהוא השכיר לו לדור בו כל זמן
שיוכל וכי נפל אדא אבל חמור שמת אין
עומד אלא למכרו בדמים ולכך יש בדמיה
ליקח ויקח לשכור.

והא הכא דכי מטי יובל. ולכרייתא גופא
א"ש אע"ג דהשתא נמי דליקח
הקרקע קרי בליא קרנא מ"מ נפקא מינה
ללוח דלא ליציל לציבי דזמנין דשלמי
ימי משכנתא מקמי דלימטיה יובל או
איתרמי ליה זוזי ופריק ואביל תרתי או
תלת שנין קמי יובל אבל לרב דאמר לא
מבליא ליה קרנא קשה ליה דמ"מ בליא
קרנא כיון שלבסוף לא תשאר הקרקע ביד
הלוה: במובר שדורו לס' שנה. קסיד
כיון דזמן אדוך כיב מכר לו לא חשיב
בליא קרנא:

אילמא בין סתם וספניה זו אם נתן
אמאי לא יטול לימא ליה הב
לי ספיתך ואנא מייחנא חמרא. לא
מבעיקא אם לא נתן שלא יתן בדקתה אלא
אפילו אם נתן כבר חזור ויטול כיון שנה
יכול להביא וין והמשכיר אינו יכול להביא
ספניה זו שהתנה ולא דמי להא דאמר
לעיל אילו עד הכא בעית למיתב בו דהתם
מהני ליה שיכול בקל להשכיר מבאן עד
מקום שירצה או למכור שם שחורה
בדפרישיית לעיל אבל הכא לא שייך
למימר הכי שהיו נטבע ומה ימכור אבל
אין לפרש דהכי פריך אמאי לא יטול שכר
חצי הדרך שלא הולך עדיין אבל שכר חצי
והדרך שכבר הולך נתיא ליה שלא יטול
דא"כ הא דקתני אם לא נתן לא יתן
דמשמע שלא יתן כלל אפילו שכר חצי
הדרך ה"ל לאקשויי אמאי לא יתן כלל:

אלא בספניה סתם וין זה אם לא נתן אמאי לא יתן לימא ליה הב לי חמרא ואנא מייחנא ספניה. לא מבעיקא אם כבר נתן שלא יטול אלא אפילו לא נתן
יש לו לתת כל השכירות שהרי קנה המשכיר כל השכירות במשיכת השוכר את הספניה כיון שמומן המשכיר לקיים תנאו או אפילו בלא משיכה
שמשכיר יכול לקיים תנאו ושוכר אינו יכול לקיים א"כ מכלו גרם והוי בחזור בו ויתן לו מחצי הדרך שלא הולך בפועל אבל וקשה דאמאי יתן לו כלל מחצי
הדרך שלא הולך אפילו בפועל בטל כיון שאירעו אונס הא אמרין לעיל (דף קא) ה"ב דהשוכר אנוס דאתא מיטרא דא"צ להשקותה דהוי פסידא דפועלים ומשמע
לעיל דכל אונס שאירע לבעה"ב שלא היה לו לידע יותר מן הפועלים הוי פסידא דפועלים והכא נמי על ברחוק פריך שיתן אפילו שכר חצי הדרך שלא הולך
מדנקיאה ליה הא דקתני אם נתן לא יטול דמשמע אם נתן כל שכרו לא יטול כלל ותירץ ריבון דלעיל שהפועלים לא אבדו כלום רק שנתבטלו אין נותן להם
כלום אבל הכא שהמשכיר הפסיד ספניתו בפועל בטל מיהא אית ליה כיון שמומן לקיים תנאו:

לרוב שמי. שמי תפול תחתיו בגשר או תשליכנו באחת הפחתים: ואין לו
עליו. אין לשוכר על המשכיר: אלא תרעומות. שהשכיר לו חמור בחושה:
השכיר למיגר. מוצא חמור אחר כאן לשכור: אם יש בדמים. של נבילה: ליקח.
בו חמור כל שהוא: יקח. וישלים דרכו דהא שיעבר לו חמור זה ותנו במתניתין
מתה חייב להעמיד לו חמור אחר ומשני

בשאי בדמיה ליקח: ופרקינן ואם יש
בדמיה לשכור. ימכור שוכר זה את
הנבילה באשר הוא שם וישכור חמור
לעצמו דהא שיעבר לו חמור זה ותנו
במתני' מתה חייב להעמיד לו חמור אחר:
לא מכלילין קרנא. וכי תנו במתני' חייב
להעמיד לו חמור ואחרו ה"ב דמתה
בעודה בבית הבעלים דמוסיף ולקוח חמור
ולא בליא קרנא אבל למכרה ולהוציא
הדמים לשכור אחרת לא: יבש האי"ל. מי
שמישכן אילן לחבירו כי הני משכנתא
דטרא דכתבי במשלם שניא אילין תיפוק
ארעא דא בלא בסוף לעיל (דף קא) שנייה
אסורין בו. לבקש עצים ולשרוף דאי שריף
ליה לוח בליא קרנא דמלוח ואי שריף ליה
מלוח בליא קרנא דלוח: הדרא ארעא.
דשרף זו שחן לוקחין בדמי העצים ושמיא
יפגע יובל בתוך שני המשכונא וקא בליא
קרנא דלוח: שאינה חוזרת ביובל. אלא
מתין עד ששים ותחזור לו: והארץ לא
תמכר לצמיתות. כאן פירש כל טעמו של
מצות יובל אלמא אין היובל מוציא אלא
קרקע שאם לא היתה מצות יובל היתה
נצמיתה: ה"ב אלא הכא במאי עסקינן
בזמן שאין היובל נוהג. דלא בליא קרנא:
נצמיתה לציבי. אי לא למבליא קרנא
חיש ל"ל ליקח בו קרקע יבקע דמלוח את
העצים וישרפ: וזמנין דשלמו ליה ימי
משכנתא. שנים שהיה האילן ממושכן לו
יכלו לפני היובל ארבע או חמש שנים
ואותן שנים יאכל לוח את הפירות קודם
שיתשוב לבעלים ולעולם יוכלינן קרנא: אם
נתן. את השכר ואפילו כולו: לא יטול.
בדמיה לקח דהתובע דדו על התחתונה:
אם נתן לא יטול. בתמיה והלא טענת
התובע בריא וזוקקה מטענת התבע דאמר
ליה הב לי התיא ספיתך גופא דהא אמרת
לי ספניה זו ואנא מייחנא כאן חמרא
ואולריך למקום שהתנית דהא אנא וין סתם
אמרי וכיון דבעל דתין יכול להשלים תנאו.
חייב הספן להעמיד לו ספניה:
נימא

דעתך בזמן שהיובל נוהג ומכלילין קרנא נצמיתה לציבי ונשקליה אי משום הא לא קשיא וזמנין
דשלמו שני משכנתא מקמי יובל אי נמי דמטו ליה זוזי ופריק לה ארבע וחמש שנין מקמי
יובל ת"ר השוכר את הספניה וטבעה לה בחצי הדרך ר' נתן אומר אם נתן לא יטול ואם
לא נתן לא יתן חייב דמי אילמא בספניה זו וין סתם אם נתן אמאי לא יטול נימא ליה
הב לי ספיתך דאנא מייחנא חמרא אלא בספניה סתם וין זה אם לא נתן אמאי לא יתן

נימא

אלא בספניה סתם וין זה אם לא נתן אמאי לא יתן לימא ליה הב לי חמרא ואנא מייחנא ספניה. לא מבעיקא אם כבר נתן שלא יטול אלא אפילו לא נתן
יש לו לתת כל השכירות שהרי קנה המשכיר כל השכירות במשיכת השוכר את הספניה כיון שמומן המשכיר לקיים תנאו או אפילו בלא משיכה
שמשכיר יכול לקיים תנאו ושוכר אינו יכול לקיים א"כ מכלו גרם והוי בחזור בו ויתן לו מחצי הדרך שלא הולך בפועל אבל וקשה דאמאי יתן לו כלל מחצי
הדרך שלא הולך אפילו בפועל בטל כיון שאירעו אונס הא אמרין לעיל (דף קא) ה"ב דהשוכר אנוס דאתא מיטרא דא"צ להשקותה דהוי פסידא דפועלים ומשמע
לעיל דכל אונס שאירע לבעה"ב שלא היה לו לידע יותר מן הפועלים הוי פסידא דפועלים והכא נמי על ברחוק פריך שיתן אפילו שכר חצי הדרך שלא הולך
מדנקיאה ליה הא דקתני אם נתן לא יטול דמשמע אם נתן כל שכרו לא יטול כלל ותירץ ריבון דלעיל שהפועלים לא אבדו כלום רק שנתבטלו אין נותן להם
כלום אבל הכא שהמשכיר הפסיד ספניתו בפועל בטל מיהא אית ליה כיון שמומן לקיים תנאו:

עו בבא מציעא. פרק שישי - השוכר את האומנין דף עט עמוד ב - מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

א' אתה מוצא אלא בין זה וספניה זה. דהמחזק יאמר לחבירו לית לך גבאי
ולא מיד דקיים תנאך וא"ת דמ"מ אם נתן כל השכירות אמאי לא יטול
השוכר שכר דחצי הדרך שלא הלקי ובי בשביל שמשכיר מחזק בריח ועוד
דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף ולמה יפסיד השוכר חצי הדרך

גימא ליה הב לי ההוא חמרא ואנא מיייתנא ספניה
אמר רב פפא לא משכחת לה אלא בספניה זו ויין זה
אבל בספניה סתם ויין סתם חולקין ת"ר השוכר את
הספניה ופרקה לה בחצי הדרך נותן לו שכרו של חצי
הדרך ואין לו עליו אלא תרעומת היכי דמי אילימא
דקא משכח לאגורה אמאי אית ליה תרעומת ואי דלא
קא משכח לאגורה כוליה אגרה בעי שלומי לעולם
דקא משכח לאגורה אלא אמאי אית ליה תרעומת
משום רפסתא דספניהתא אי הכי טענתא מעלייתא הוא
וממונא אית ליה גביה אלא מאי פרקה דפרקה לטועניה
גביה אלא מאי תרעומת משום שינוי דעתא אי נמי
לאשלא יתירא תנו רבנן השוכר את החמור לרכוב
עליה שוכר מניח עליה כסותו ולגנותו ומזונות של
אותה הדרך מבאן ואילך חמור מעכב עליו חמור מניח
עליו שעורים ותבן ומזונותיו של אותו היום מבאן
ואילך שוכר מעכב עליו היכי דמי אי דשכיח למזבן
חמור נמי ליעכב ואי דלא שכיח למזבן שוכר נמי לא
ליעכב אמר רב פפא לא צריכא דשכיח למטרח ולמזבן
מאונא לאונא חמור דרביה למטרח ולמזבן שוכר לאו
דרביה למטרח ולמזבן ת"ר השוכר את החמור לרכוב
עליה איש לא תרכב עליה אישה אישה רוכב עליה
איש ואשה בין גדולה ובין קטנה אפילו מעוברת ואפילו
מניקה השתא מניקה אמרת מעוברת מיבעיא אמר רב
פפא מעוברת והיא מניקה קאמר אמר אבי שמע מינה
בינייתא אברסה תקלה למאי נפקא מינה למקח וממכר

לה הכי לימא לעולם דשכיח לאוגרי וכו' מאי תרעומת איכא משום שינוי
דעתא ו"ל בין דמסיק טעמא דרפסא דספניה תו לא מצי למימר הכי דטענתא
מעלייתא הוא וריב"ם פ' דהכי קאמר לעולם דשכיח לאוגרי וליכא רפסא
דספניה דאירי דפרקיה לטועניה גביה כלומר שהתיר חבילה בתוך הספניה
והוציא על יד על יד וכן אחרון שהכניס סחורה במעט מעט דלא רפסה ספניה ותרעומת הוי משום שינוי דעת שלא הוציגל עם זה האחר ולא ידע להתנהג לפי
דעתו אי נמי לאשלא יתירא שאם ירבה זה במשא יצטרך לקנות כאן ביוקר חבילים תוקים כי אם היה יודע בביתו היה קונה כשת בדמים מועטים וליכא אלא
תרעומת דלאו טענה מעלייתא היא שפנגר זה מריות שנטול שכר יותר מחבילה מחמת גדולה: **בסותו**. ר"ח גריס כסתו קסת שפניח מראשונות דכסת הוא
הקטן ובר הוא הגדול כדנתן במשכת ובלים) פכ"ח מ"ה) כר שעשאו סדין וקסת שעשאה מטפחת: **לאונא**. לאונא. נקט הכי משום דאי שכיח למטרח ולמזבן
אפילו בחצי היום אם כן למה מניח חמור מזונות של כל היום ומעיקרא דקאמר אי דשכיח למזבן חמור נמי ליעכב ה"מ למימר שוכר נמי ליעכב לחמור להניח
מזונו ככל של אותו היום בין דשכיח בכל מקום למזבן מדלא קאמר אי דשכיח מאונא לאונא אלא לא חש להאריך כל כך: **אשה** בין גדולה ובין קטנה.
באיש לא רצה לשנות בין קטן בין גדול משום דגברי שכיח שהם גדולים ופשיטא דאדעתא דגדול נמי אגריה ניהליה: **השתא** מניקה אמרת דרכבה מעוברת
מבעיא. כן גרסת הספרים ואין גרזה לר"ת דאין זה פירקא דזו ואף זה קתני ועוד דאין מתיישב שפיר לפי גרסא זו הא דקאמר ש"מ בינייתא אגב ברסה תקלה
וע"כ גרזה לו בגירס' שמאז השתא מעוברת אמרת אין מניקה מבעיא דאשה מעוברת בבדיה יותר מפניקה עם בנה לפי שהיה נושא את עצמו ומיכל אכל
כשהוא במעי אמו מכבדי ואגריה בבדיה עליה וגם מליאה דם והשתא אי"ש הא דקאמר שמע מינה בינייתא אגב ברסיה תקלה שהם חזק חוצה ליה לא יכבד
כ"כ בין הכל ויש ליישב גרסת הספרים ומכל מקום פריך שפיר דלא שייך כוה"ג למתני זו ואף זה בין דאיתיה בכלל מאי דקאמר בסוף כמו גבי מפנין ארבע
וחמש קופות (כמה ד' קט) דפריך חמש מפנין ארבע מיבעיא ונשני ארבע וחמש כדאמרי איקשי אכל אי לאו הכי אמרי איקשי לא שייך לשנוי דזו ואף זה קתני
בין דארבע בכלל חמש אלא שמוסיף ותכא נמי מעוברת שהוא גוף אחד בכלל מניקה שהם שני גופים וקאמר ש"מ בינייתא אגב ברסיה תקלה פ' מדקתני
ברייתא בין גדולה ובין קטנה ובכלל זה נמי יש במשמע בין גסה ובין דקה ולמאי איצטריך למתני ואפילו מעוברת דהיינו נמי גסה דהוא גוף אחד הוא אפילו למ"ד
עובר לא ירר אמו הוא לענן לשון בני אדם במשא ובמתן חשובים הם גוף אחד אלא ודאי שמע מינה דגסה מחמת עיבור בבדיה יותר מגסה מחמת עצמה
כי העובר מוכדי:

רש"י

גימא ליה הב לי ההוא חמרא. גופיה ואנא מיייתנא ספניהתא אחריתי הואיל
והספן יש בידו להשלים תנאו וזה מעכב ושלם כל השכר: **לא משכחת**. למה דר'
נתן: **אלא כיון זה וספניה זה**. ולא ביד זה וזה להשלים הלכך יד תובע על
התחנותה דאמר ליה היאך אנא לא מעכבנא מכי מיייתת דידך: **חולקין**. אם קבל
יחזיר החצי ואם לא נתן יתן החצי שהרי
ביד שניהם להשלים ואם יעכב הנובע
מלייתן החצי יעשה תנאו: **השוכר את**
הספניה ופרקה לה בחצי הדרך. קא
סלקא דעתיה שברה עד מקום פלוני בכך
וכך וכשהגיע לחצי הדרך פרקה והוציא
חבילותיו ממנה: **ואין לו**. לבעל הספניה
עליו אלא תרעומת: **לאגורה**. להשכירה
לאחרים: **רפסתא דספניה**. ריעוע הספניה
שמטרעעת בהוצאת חבילות והכנסת
חבילות: **דפרקה לטועניה גביה**. בחצי
הדרך הוסיף לתת בה חבילות שהיו לו
לשם והוא התנהג מתחילה לכך ליתן
בתוכה כאשר ירצה והשכר לפי חשבון
המשאות והדרך הלכך נותן לו שכר
תוספת המשאו של חצי הדרך: **משום**
שינוי דעתא. הייתי סבור לזכות מחר
ולחזור מחר: **לאשלא יתירא**. צריך אני
לקנות חבילים ביוקר כאן שבשכספניה
מכבדת צריך להפליגה אל אמצעית הנגר
למקום מים עמוקים שלא תהא גוששית
וצריך חבילים ארוכים ואמה לא הודעת
שאכניס חבילים הצריכים לה: **חמור נמי**
ליעכב. השוכר שלא יניח עליה אלא
מזונות של יום אחד: **מאונא לאונא**.
ממלון דלילה למלון דלילה: **למטרח**.
לחזור לשאול בעיר מי מוכר מזונות:
ואשה בין גדולה ובין קטנה. פסק לרכוב
עליה אשה מרכיב עליה כל אשה שרצה
בין שהיא גדולה ובין שהיא קטנה: **השתא**
מניקה. שהיא שני גופים והוולד כבר
אמרת תרכב עם וולדה: **מעוברת**. דחד
גופא הוא מיבעיא: **ש"מ**. מדקתני אפילו
מעוברת דמשמע שהמעוברת בבדיה כן
הריקנית: **האי בינייתא**. דג הנמכר בשוק במשקל: **אברסה**. תקלה. לפי ברייתא
בוכדה אם בריסה גדול משקלה יותר: **למקח וממכר**. אם ראיית דג שפסידו גדול
לא תתנהו במשקל אלא אם כן יוציא את מעיו:

מתני

הריקנית: **האי בינייתא**. דג הנמכר בשוק במשקל: **אברסה**. תקלה. לפי ברייתא
בוכדה אם בריסה גדול משקלה יותר: **למקח וממכר**. אם ראיית דג שפסידו גדול
לא תתנהו במשקל אלא אם כן יוציא את מעיו:

דיכא

44 שצריך חבלים יותר ארוכים, שמפני שהוסיף לה חבילות הספינה יותר
45 כבדה ושוקעת יותר במים, וכשעומדת לפרוק משאה בשפת הנהר אינה
46 יכולה להתקרב אל השפה שהמים שם נמוכים אלא צריך להפליגה אל
47 אמצעית הנהר, ובשביל זה הוא צריך לקנות חבלים יותר ארוכים, ומכיון
48 שבאמצע הדרך הוסיף לו את המשא, צריך לקנות אותם שם באותו מקום
49 ביוקר, ועל כך יש לו עליו תרעומת.
50 הגמרא דנה בענין השוכר את החמור להנהיג לו את החמור, מה יכולים
51 השוכר והחמור לקחת עמם לדרך: תנו רבנן, השוכר את החמור לרפוב
52 עליה, שוכר מניה – רשאי להניח עליה פסונו – בגדיו, ולגנותו – כד של
53 משקים, ומזונותיו של כל אותה הדרך, מכאן ואילך – יותר מזה חמור –
54 המנהיג את החמור מערב עליו. חמור מניה עליו שעורים ותבן למאכל
55 הבהמה, ומזונותיו של החמור של אותו היום בלבד, מכאן ואילך שוכר
56 מערב עליו.
57 מקשה הגמרא: היכי דמי, אי דשכית למזבן – אם מצוי לקנות אוכל
58 במהלך הדרך, אם כן חמור נמי ליערב על השוכר שלא יניח יותר ממזונותיו
59 של אותו היום, ואי דלא שכית למזבן – שלא מצוי לקנות אוכל בדרך, אם
60 כן השוכר נמי לא ליערב על החמור מלקחת מזונות לכל הדרך.
61 מתרצת הגמרא: אמר רב פפא לא צריךא דשכית למטרח ולמזבן –
62 ששייך לטרוח ולקנות אוכל מאונא לאונא – בכל מלון שיחנו מלילה
63 ללילה, ומכיון שחמור דרביה למטרח ולמזבן – דרכו לטרוח ולברר היכן
64 אפשר לקנות מזונות, לכן אינו רשאי ליטול ביציאתו לדרך אלא מזונותיו
65 לאותו היום עד שיגיעו בלילה למלון, אבל שוכר לאו דרביה למטרח
66 ולמזבן – אין דרכו לטרוח ולקנות, לכן רשאי לקחת מזונותיו לכל אותה
67 הדרך ואין החמור יכול לערב עליו.
68 הגמרא דנה בענין השוכר את החמור להרכיב עליה איש או אשה, אם יכול
69 לשנות: תנו רבנן השוכר את החמור לרפוב עליה איש לא תרפב עליה
70 אשה מפני שאשה כבדה מאיש, אך אם שכר את החמור להרכיב עליה
71 אשה רפב עליה איש. ואם שכר להרכיב עליה אשה, יכול להרכיב עליה
72 בין אשה גדולה ובין קטנה, אפילו אשה מעופרת שהיא יותר כבדה,
73 ואפילו מניקה – שרוכבת יחד עם ולדה.
74 מקשה הגמרא: השתא מניקה אמרת מעופרת מיבעיא – וכי לאחר
75 שהתירה הברייאא להרכיב עליה מניקה שרוכבת יחד עם ולדה שהם שני
76 גופים והולד כבד, צריכה היא לומר שמעוברת שהיא וולדה הם גוף אחד
77 מותרת לרכוב, והרי הדבר כל שכן.
78 מתרצת הגמרא: אמר רב פפא מעופרת והיא מניקה קאמר – כונת
79 הברייאא שאמרה 'אפילו מניקה' שיכול להרכיב עליה אפילו מעוברת
80 שהיא מניקה.
81 מוכיח מכך אביי: אמר אביי, מהברייאא שאמרה שאפילו מעוברת יכול
82 להרכיב עליה, ומשמע שמעוברת כבדה מאשה רגילה והיא נמכרת לפי
83 כרסה, שבע מינה ביניא – דג הנמכר בשוק במשקל אפרסה תקלה –
84 לפי גודל כרסו כך גודל משקלו. ומבאר הגמרא: למאי נפקא מינה,
85 למקח וממכר – לקניית דג, שאם ראתה דג שכרסו גדול אל תקנהו במשקל
86 אלא אם יוציא המוכר את מעיו:

1 ניקא ליה המשכיר לשוכר, תב לי הווא חמרא ואנא מיתניא ספינתא
2 – תביא את היין שרצית להוביל בה ואני יביא לך ספינה, אני איני מעכב.
3 ומכיון שבידי המשכיר לקיים התנאי והשוכר מעכב, צריך לשלם לו כל דמי
4 השכירות.
5 מתרצת הגמרא: אמר רב פפא לא משכחת לה – לדינו של רב נתן אלף
6 בספינה זו וזו זה, שכיון שלא ביד השוכר ולא ביד המשכיר לקיים תנאו,
7 הלכך יד התובע על התחנותה, ואם נתן השוכר כבר את השכר אינו יכול
8 לבקש זאת חזרה כיון שהמשכיר אומר לו כשתביא את היין הווא אני לא
9 יעכב מלהביא הספינה. וכשלא נתן השוכר את השכר לא יתן, כיון שאומר
10 לו למשכיר כשתביא את הספינה הווא אני לא יעכב מלהביא היין. אבל
11 בספינה סתם וזו סתם שהמשכיר יכול להביא ספינה והשוכר יין, כיון
12 ששניהם יכולים לקיים את התנאי, חולקין, אם קיבל המשכיר את כל דמי
13 השכירות, יחזיר החצי, ואם לא קיבל כלל צריך השוכר לתת החצי.
14 הגמרא דנה בענין השוכר את הספינה ובאמצע הדרך פרק את משאו
15 ממנה: תנו רבנן, השוכר את הספינה להוליך בה סחורה עד מקום פלוני
16 בכך וכך, ופרקה לה – והשוכר פרק והוציא חבילותיו ממנה בחדא הדרך,
17 נותן לו השוכר לבעל הספינה שפרו של חצי הדרך שהלך בה, ואין לו
18 עליו תביעת ממון על כך, אלף תרעומת.
19 מקשה הגמרא: היכי דמי, אי לימא דקא משכח לאגורה – שיכול בעל
20 הספינה שם באמצע הדרך למצוא להשכיר הספינה לאחרים, אם כן אמאי
21 אית ליה תרעומת הרי יכול להשכירה לאחרים ואינו מפסיד כלום. ואי
22 דלא קא משכח לאגורה – שאינו יכול שם באמצע הדרך להשכירה
23 לאחרים, אם כן בנזילה אגורה בעי שלומי – דמי כל השכירות צריך השוכר
24 לשלם לו ואפילו את חצי הדרך שלא הלך, כיון שבעל הספינה מפסיד בכך
25 שאינו יכול להשכירה לאחרים להמשך הדרך.
26 מתרצת הגמרא: לעולם דקא משכח לאגורה, אלף אמאי אית ליה
27 תרעומת משום רפסקתא דפניא – ריעוע הספינה, שהספינה מתרועעת
28 בהוצאת והכנסת חבילות, ולכן יש לו עליו תרעומת שהספינה מתרועעת
29 כשבאמצע הדרך מוציא השוכר הראשון ומכניס השוכר החדש את
30 החבילות.
31 מקשה הגמרא: אי הכי שהספינה מתרועעת בכך, מדוע אין לו עליו אלא
32 תרעומת הרי מענקתא מעלייתא הוא – טענה טובה יש לבעל הספינה
33 ומכונא אית ליה נזיה – ותביעת ממון יש לו עליו, ולא רק תרעומת.
34 מתרצת הגמרא: אלף מאי פרקה – מזה הכוונה בברייאא שפרקה בחצי
35 הדרך, דפרקה למעצניה (בגויה) [בגויה] – שפרק את משאו לתוכה, והיינו
36 שבאמצע הדרך הוסיף לתת בה חבילות שהיו לו שם, ומתחילה התנה
37 שיוכל להוסיף משאות כפי שירצה וישלם לו לפי חשבון החבילות שיוביל
38 בה והדרך שילך, לכך צריך להוסיף לו שכר על תוספת החבילות לחצי
39 הדרך שילך עכשיו.
40 מקשה הגמרא: אלף מאי תרעומת – אם כן מה תרעומת יש לו עליו.
41 מתרצת הגמרא: משום שניו דעתא, שבעל הספינה היה סבור לחזור מדרך
42 והשוכר האריך לו את זמן הדרך בכך שעכב אותו שם בחצי הדרך, ולכן
43 יש לו עליו תרעומת. אי נמי – סיבה נוספת לתרעומת, לאשלא יתירא –

המשך ביאור למסכת בבא מצינעא ליום שלישי עמ' א

9 להביא לתך חטים והביא לתך שעורים, אלא זה דין נוסף והכי קאמר,
10 היכא דלא שני – באופן שלא שינה אלא שכרה להביא עליה חטין והביא
11 חטין, וכן שכרה להביא שעורין והביא שעורין, כשה יוסיף על משאו
12 ויהא חטין, סומכוס אומר משום רבי מאיר סאה לגמל שלשה קבין
13 לחמור.
14 הגמרא מקשה מברייאא על שיטת אביי. מקשה הגמרא: תא שמע, השוכר
15 את החמור להביא עליה לתך ודהיינו חמש עשרה סאה חטין, והביא
16 עליה

1 משאה, שאף שהביא עליה במשקל לתך חטים, מכל מקום הוסיף על משאה
2 בנפח.
3 מקשה הגמרא: והא עלה קתני במשנה 'וכמה יוסיף על משאו ויהא חטין,
4 סומכוס אומר משום רבי מאיר סאה לגמל שלשה קבין לחמור'. אם כן
5 שוב מוכח מהמשנה שכשהוסיף שלושה קבין בלבד יהיה חטין, וכשיטת
6 אביי.
7 מיישבת הגמרא: לעולם אפשר לפרש שרק כשהוסיף על משאה סאה
8 יתחייב וכשיטת רבא, והמשך דברי המשנה אינם עולים על הדין ששכרה

משנה

השוֹכֵר אֶת הַפֶּהָה לְחֹרֶשׁ בְּקֶזֶה, אִם בְּמַהֲלָךְ הַחֲרִישָׁה
נִשְׁכָּר תִּקְנָקָן – יִתֵּד הַמַּחְרִישָׁה, פְּטוּר, שֶׁכֵּל שָׁכֵן שֶׁהָיָה נֹשֵׁב אִם הָיָה
חֹרֶשׁ בָּהֶר, שֶׁקָּרַע הָהָר קֶשֶׁה לַחֲרִישָׁה מִפְּנֵי הַסְּלָעִים שֶׁבָּהּ. וְאִם שִׁכְרָה
לַחֲרוֹשׁ בְּקֶזֶה לְחֹרֶשׁ בְּקֶהָר, אִם נִשְׁכָּר תִּקְנָקָן, חֵיִב, מִפְּנֵי שִׁבְחֵיהֶם קֶשֶׁה
לַחֲרוֹשׁ מִבְּבִקְעָה מִפְּנֵי הַסְּלָעִים שֶׁיֵּשׁ שָׁם, וְהֵם גִּרְמוּ לִקְנָקָן לִישְׁבֵּר.
הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפֶּהָה לְדֹשׁ בְּקִמְנִית וְדֹשׁ בְּתִבּוּאָה, וְהַחֲלִיקָה, פְּטוּר, שֶׁכֵּל
שָׁכֵן אִם הָיָה דֵשׁ עֵימָה בְּקִטְנִית שֶׁהִיָּתָה מִחֻלְקֶת. וְאִם שִׁכְרָה לְדֹשׁ
בְּתִבּוּאָה וְדֹשׁ בְּקִמְנִית וְהַחֲלִיקָה, חֵיִב, מִפְּנֵי שֶׁעַל יְדֵי שִׁשְׁיָה גֵרַם לָהּ
שִׁתְחָלִיק, שֶׁהִקְמִינִית מִתְּחִלָּה:

גמרא

הגמרא מבררת מי חייב בשבירת הקנקן כשהשוכר לא שינה. מקשה
הגמרא: תיבא דלא שני בה השוכר, ואי אפשר לתבעו על שנשבר הקנקן,
ושני החורשים עם הפרה המנהיג את הפרה לתלמיה והמכביד את היתד
לתוך הקרקע היו שכירים של המשכיר, מאן משלם – מי מהם הוא הפושע
שחייב על שבירת הקנקן.
מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, דנקיט פרישא – המחזיק במרדע ומנהיג
את הפרה משלם, שכיון שלא כיון את הפרה יפה עיקם את שורת החרישה
ועל ידי זה נשבר הקנקן. רב ישיא בריה דרב אידי אמר, דנקיט מאנא –
המחזיק את הקנקן שהוא יתד המחרישה משלם, מפני שעל ידי שהעמיק
עם היתד בקרקע יותר מדי הוא נשבר. והלכתא, דנקיט מאנא משלם.
ואי דובתא דמתוקא גנדר – ואם חרשו בה במקום ידוע שמלא סלעים
ואדמא קשה, תרוייהו משלמין, המחזיק את הקנקן והמנהיג את הפרה,
מפני שלא רק המחזיק את הקנקן היה לו לזוהר אלא גם המנהיג את הפרה
היה לו להשגית, מפני שבמקום שמלא סלעים בעיות מועט שמעקם יכול
לישבר הקנקן, ולכן על שניהם מוטלת האחריות לזוהר ביותר, והרי זה ספק
על ידי מי נשבר, ולכן שניהם משלמים.

הגמרא דנה בענין המוכר פרה לחבירו ומצא בה מומים: אמר רבי יוחנן
המוכר פרה לחבירו, ואמר לו, פרה זו שאני מוכר לך נגחנית היא,
נשכנית היא, בעמנית היא, רבצנית היא, והיה בה רק מום אחד מכל
המומים שהזכיר זה, ונספח – (והזכירו) בין המומין – והזכיר המוכר מום זה
בין כל שאר המומים שמנה לו שלא היו בה, הרי זה מקח טעות, שכיון
שהזכיר לו המוכר מום זה יחד עם שאר מומים שאינם בה, יכול לומר לו
הלוקח, בדקתי חלק מהמומים שהזכרת וראיתי שאינם בה, וסבור הייתי
שאינן לה כלל מומים ומה שאמרת שכל מומים אלו בה הוא משום שרצית
להוריד מעליך כל תלונה שיכולה להיות לאחר המכירה, ועכשיו שמצאתי
לה מום זה אינני מעוניין בה ורצוני לבטל המקח.
אך אם אמר לו פרה זו יש בה מום זה ומום אחר, והמום הראשון שהזכיר
בנפרד נמצא בה, והוסיף לומר שיש בה עוד מום אחר, אין זה מקח טעות
שכיון שהזכיר לו אותו המום שיש בה בנפרד היה צריך לשים עיניו ולבדוק
אם יש בה מום זה.

הגמרא מביאה ברייתא בדברי רבי יוחנן: תניא נמי הכי, המוכר שפחה
לחבירו, ואמר לו, שפחה זו שאני מוכר לך שומה היא, ניבנית היא –
היא חולה במחלת הנפילה, משועממת – משוגעת היא, והיה בה מום
אחד ונספח בין המומין, הרי זה מקח טעות. מום זה ומום אחר, אין זה
מקח טעות.

הגמרא מסתפקת באופן שהיו בה כל המומים שהזכיר המוכר: אמר ליה רב
אחא בריה דרבא, אשי, באופן המוכר בברייתא שאמר לו המוכר
ללוקח שפחה זו שוטה היא, חולה היא, משוגעת היא, אם לבסוף נמצא
שהיו בה כל המומין תלל, ואין הלוקח מקפיד אלא על מום אחד וטוען
הלוקח כשנמית לי שיש בה כל המומים האלו, חשבתי בלבי שכללת
בדברך מומים שיש בה עם מומים שאין בה, ואילו הייתי יודע שמום זה בה
לא הייתי לוקחה ובשביל כך רוצה לבטל המקח, מהו, האם הרישא של
הברייתא שהזכיר לו מספר מומים היא גם באופן שהיו בה כל המומים
האלו וסחיה מקח טעות, או שהרישא היא דווקא בבדק הלוקח וראה באחד
מהמומים שהזכיר המוכר שאינו בה, ולכן הוא מקח טעות, אך בהיו בה כל
המומים אין זה מקח טעות.

משנה

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמרינן משמיה דרבא, שאם היו בה
כל המומין תללו שהזכיר המוכר, אין זה מקח טעות:

משנתנו עוסקת באדם השוכר את החמור והוסיף על משאו יותר מכוחו של
החמור. משא החמור, שיעור חכמים שיש בכוחו לשאת משא לתוך חטים.
לתוך הוא מדת נפח. ולכן כובד משקלו ישתנה לפי הסוג של המשא, כגון
לתוך ברזל שוקל יותר מלתוך נוצות, וכן לתוך חטים שוקל יותר מלתוך
שעורים, ועל כך דנה משנתנו.

השוכר את החמור כדי להביא עליה לתוך חטים שכן הוא שיעור משאו,
ולבסוף הביא עליה שעורין שהם קלים במשקלם מהחטים, אם הוסיף
במשאו שלוש קבין יותר מלתוך, ונתקלקלה, חייב.

וכן אם שכרה להביא עליה לתוך תבואה והביא עליה תבן שהוא קל
במשקלו מהתבואה, אם הוסיף שיעור שלוש קבין יותר על לתוך,
ונתקלקלה, חייב. ומפרשת המשנה טעם הדבר, מפי שהנפח קשה
במשאו – שהוספה בנפח למשא הבהמה הרי הוא קשה לה כהוספה
במשקל המשא. ולכן כשהוסיף על משאה בנפח יותר משיעור לתוך, הרי
הוא חייב אף שלא הוסיף במשקל המשא.

אבל אם שכרה להביא עליה לתוך חטים והביא לתוך שעורין ולא הוסיף
על השיעור, ומתה, פטור. ואם מוסיף על משאו, וכתאפו הנזכר ברישא,
חייב. וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב, סומכוס אומר משום רבי מאיר,
סאה לגמל ושלשה קבין לחמור, שאם הוסיף על המשא אחד משלושים
משיעור משאו, חייב, ולכן גמל ששיעור משאו הוא שלושים סאה, אם
הוסיף עליו סאה, חייב. חמור ששיעור משאו לתוך שהוא חמש עשרה סאה,
אם הוסיף עליו שלוש קבין דהיינו חצי סאה, חייב:

גמרא

איתמר, נחלקו אבוי ורבא כיצד לשנות במשנה בטעם הדבר שבהביא
שעורים והוסיף חייב, אפי' אמר מפני שהנפח קשה במשאו תנן – הטעם
הוא מפני שהנפח קשה כמשאו. ורבא אמר מפני שהנפח קשה למשאו
תנן – הטעם הוא מפני שהנפח קשה למשאו.

ומפרשת הגמרא דבריהם, אפי' אמר מפני שהנפח קשה במשאו תנן,
וביאור הדבר, נפחא כי תקלא – נפח המשאו קשה לבהמה כמשקל
המשאו, כלומר, משא הבהמה נמדד לפי מדת נפח ולא לפי משקלה,
ומכיון ששיעור משאה הוא מדת לתוך, כך הוא שיעורה בין אם הביא עליה
לתוך חטים שמשקלם כבד לבין אם הביא עליה לתוך שעורים שמשקלם קל,
ואין להוסיף על מדה זו כיון שתוספת נפח קשה לבהמה כתוספת המשקל.
זה הוא שאמרה המשנה שכשהביא עליה שעורים בנפח לתוך, אף שכובד
משקלם של השעורים קל מהחטים, מכל מקום הרי הוא קשה לה כמו
שהביא לתוך חטים, ולכן אי מוסיף שלשה קבין על הלתוך יהיה חייב. רבא
אמר, מפני שהנפח קשה למשאו תנן, וביאור הדבר, תקלא כי תקלא –
משקל המשאו קשה לבהמה כמשקל המשאו אבל נפח המשא אינו קשה
לבהמה כמשקל המשא, אלא שתוספת נפח מעל המשא הרגיל מקשה
עליה. ולכן אינו חייב עד שיושור משקל השעורים למשקל החטים, כלומר,
שיוסיף על הלתוך שעורים סאה שלמה שבכך יהיה כובד משקלם כלתוך
חטים. ואז יהיה חייב כי נפחא הוי תוספת – הנפח הנוסף נחשב כתוספת
וחייב.

הגמרא מקשה ממשנתנו על שיטת רבא: תנן – שנינו במשנתנו, השוכר
את החמור להביא עליה לתוך חטים והביא לתוך שעורין, ומתה, פטור,
ואם הוסיף על משאו חייב. מאי לאו שאם הוסיף על משאו שלשה קבין
חייב, ומוכח מכך שנפח קשה לבהמה כמשאו, שאף שהביא עליה לתוך
שעורים שמשקלם קל מחטים, מכל מקום כיון שבנפח הביא לתוך שעורים
הרי זה קשה לחמור כלתוך חטים, ולכן אם הוסיף על זה שלוש קבין חייב,
וכשיטת אבוי.

דוחה הגמרא: לא – אין כוונת המשנה שבהוסיף שלוש קבין חייב, אלא
כוונת המשנה שאם הוסיף סאה שיעורין על הלתוך שעורים חייב, והטעם
הוא מפני שהלתוך שעורים שהביא בצירוף התוספת סאה שהוסיף מגיע
כובד משקלם למשקל לתוך חטים, וחייב על שיש כאן תוספת נפח על

בבא מציעא. פרק שישי – השוכר את האומנין דף פ עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס עט

תוספות

היכא דלא שני מאן משלם. וא"ת היכא דשני נמי אמאי לא משלם אהד
מן הפועלים שפשע בשבירת הקנקן ותיבעי נמי מאן משלם וי"ל
דהיכא דשני לא משלם דמייירי שהמשכיר את הפרה הוא שוכר את הפועלים
לילך עם פרתו ולעשות מלאכת השוכר ולהכיר לא משלם אנו
לא התנינו עמך אלא לחרוש בבקעה ולא
בקלנו שמירת הקנקן בהר אלא בבקעה
ואם היינו חורשים בבקעה לא היינו
שוכרים ומ"מ שכירות שלנו לא נפסיד כי
דעתך היה שנעשה כמו שצריך בעל
הפרה כי הייתי סבור שלא יחרוש אלא
בבקעה: **ואי** דוכתא דמחזקין בגונדרי
תרווייהו משלמי. פי' בקונטרס משום דהוי
ספק מי עשה ואין נראה דלא קי"ל (כ"ד)
(כ"ה) בסומכוס אלא ברבן והמוציא מחבירו
עליו הראיה ואי הוה ספק הוי שניהם
פטורים אלא נ"ל דהכא שניהם פשעו כיון
דמחזקא בגונדרי הוא נשבר מאד בקל
והיה לכל אחד ליתן לב על חבירו כמו
על עצמו ולמהדר ואמרי שלא הודירו
גם הוא פשע:

שפחה זו שוטה היא כו' הרי זה מקח
טעות. מכאן קשה לפ"ה שפי'
אהא דאמר בכתובות (ד' ת. וס' ד"ס הנה)
סימפון בעבדים ליכא אי מומין שבגלו כו'
מאי אמרין ליססין מוזין או מוכתב
למלוכות נהו קלא אית להו ופירש
בקונטרס וסבר וקביל וקשה לר"ת דהא
הכא אמרין דהוי מקח טעות באלו
המומין וא"כ משכחת סימפון בעבדים
ואיך אוכלין בתרומה ונראה לר"ת לפרש
נהו קלא אית להו ואם איתא דהוי
מוכתב למלוכות לא ליססין וזו היה קול
וכיון דליכא קלא ליכא למיחש להכי
ובהנהו דהכא נמי קלא אית להו וכן
משמע לישנא דמאי אמרין כלומר באיזה
סימפון משכחת דלא הגיעו בליססין מוזין
או מוכתב למלוכות ובריש המוכר פירות
(כ"ד ד' ז'כ' וס' ד"ס הנה) תניא בהדיא נמצא
ליססין מוזין או מוכתב למלוכות אומר לו
הרי שלך לפניך:

היו בה כל המומין הללו מזה. ברייתא
דקתני הרי זה מקח טעות דלמא
מייירי גזון שכל המומין היו בה והוי מקח
טעות אע"פ שלא בידך הלוקח אפילו
באחד משום דאמר לוקח מסתמא כל הני
דקאמר ליתנהו לכוהנה ומדקא ליתא הא
נמי ליתא ומום זה ומום אחר אין זה מקח
טעות כיון שאין מוכר אלא אחד ולא
שייך למימר מדקא ליתא הא נמי ליתא
או דלמא הא דקתני הרי זה מקח טעות והיינו היכא דליהנהו לכוהנה וברך
לוקח בחד מנייהו ואישתכח דליהא ואמר מדמשקר ביה בדיק נמי מהך
אבל אם בכולם אמת לא הוי מקח טעות וקא דקתני מזה זה ומום אחר הא
הזכיר לו כמה מומין כיון שכולם בה אין זה מקח טעות בתוספתא דכתובות
משמע דאם הזכיר שני מומין אחת יש בה ואחת אין בה דלא הוי מקח טעות
אלא דוקא כי סנפו בין הרבה מומין שאין בה דהכי תניא עד שלשים יום יעמיד
פרנס א"ל קדש לי בזה על מנת שאין בה מומין א"ל שוטה היא שעוממת
היא נכפית היא אם א"ל אותו המום ומום אחר עמו איך זה מקח טעות היה
בה מום אחד וסנפו עם הרבה מומין הרי זה מקח טעות:

קשה במשאו תנן. לאבוי סיפא דקתני כמה יוסיף קאי לפרש רישא וולברא
רישא דקתני להביא עליה חסין והביא עליה שעורין היינו בכובד
החסין שהווא סאה בדמוכת בשמעתין חייב דניפחא הוי תוספת להביא לתך
הביא לתך שני אלא שהביא מין שהתנה כמה יוסיף על משאו ויהא חייב
סאה לגמל כו':

מתני' השוכר את הפרה לחרוש וכו' וכל כלי המחרשה לבעל הבקר ונערי
הולכין עם בהמתו וזה אותו הדרבן לכיון הפרה לתלמיה וזה הולך אחר
המחרשה ומכביד היתר בקרקע שבו הברזל שקורין קולטרא בלע"ז והוא קנקן
דמתני'. **חייב** שהרים קשים לחרוש שהסלעים שם: **ודש בתבואה פטור**. אם
החליקה: **גמ'** והכא דלא שני. ואין לבעל

הפרה להבוע לו כלום ואלו שהיו בפעולתו
המתניג וזהו יחד שכירים היו איזה מן
פושע בשבירת הקנקן: **דנקיט פרשא**.
מדע הוא משלם שלא כיון את הפרה יפה
ועל ידי שעיות את השורה של מענה
נשבר הקנקן: **דנקיט מנא**. קנקן: **משלם**.
שהעניק יותר מדאי בארץ: **והיכא**
דנקיט מנא משלם. שאילו לא העניקו
יותר מדאי לא היה נשבר בעיות השורה:
ואי דמחזקא בגונדרי. שהיה ידוע להם
בהר שמעלה אבנים ורגומא וישרשין:
תרווייהו משלמים. שהיה להם להזהר
מאד ובדבר מועט שעיות אף המתניג הוא
נשבר והוי דבר המוטל כספק: **היה בה מום**
אחר. אחד מן המומין הללו היה בה: **וסנפו**
בין מומין אחרים. שלא היו בה: **הרי זה**
מקח טעות. לפי שהכיר הלוקח בשאר
מומין שאין בהם כסוד הוא כבולן משקר אלא
להשליך מעליו תרעומת הוא אומר הילכך
מקח טעות הוא דאדעתא דהכי לא וכו'.
מום זה ומום אחר. שפירש לו שם אותו
מום לבדו ואמר לו מום זה בה ועוד מומין
אחרים: **אין זה מקח טעות**. דכיון דאיתו
המום הזכיר לו לבדו. בו היה לו לבדוק:
וסנפו. חברו כמו סינפון עשאוה דתענית וכו'
(כ"ה) **נכפית**. נופלת מחולל: **משועממת**.
משועממת: **היה בה מום אחר**. מאלו המומין
והשאר אין בה: **היו בה כל המומין הללו**.
ואינו מקפיד אלא על האחד ובה וטעמו
בכבוד הייתי שאתה כולל בה מה שאין בה
ומה שיש בה ואילו דעתך שזה בה לא
הייתי לוקחה מאי אפילו לא גרסין והכי
גרסי הכי אמרין במשמייה דרבא היו בה כל
המומין האלו אין זה מקח טעות: **מתני'**
והביא עליה שעורין. שהם קלים מחסין:
חייב. בקילקולה אם הוסיף ג' קבין ולא
אמרין הואיל והשעורין קלים יש לו
להוסיף עד כדי כובד לתך חסין שמשאו
החמור לתך חסין חצי כור: **מפני שהנפח**
קשה לכהתה במשאו. וכיון דנפח לתך
שעורים כנפח לתך חסין קשה לה תוספת:
והביא לתך שעורים. שלא הוסיף: **פטור**.
אם מתה: **גמ'** קשה במשאו. בדפרישית
אף על פי שאין משאן כבד במשאו החסין

הרי נפחין כנפח חסין והנפח במשאו: **ניפחא בתקלא**. נפח קשה במשקל הואיל
ונפחין שנה היה הוא במשקל קבין: **ואם הוסיף שלשה קבין**. דהוא שיעור תוספת
לחמור לקלל חייב: **קשה למשאו**. אם השנה כובד השעורין לכווד החסין גזון
שהוסיף סאה שלמה על הלתך הרי הרבה הנפח ורוב הנפח קשה למשאו והוי
נפח זה תוספת לקלל החמור: **תקלא בתקלא**. אינו חייב עד שישנה כובד
השעורים לכווד החסין דליהו נפח זה תוספת אבל נפח שנה ומשקל חסר לא
אמרין נפח השנה הרי היא במשקל וליתיב בתוספת של שלשת קבין דקשה
למשאו תנן ולא קשה במשאו: **מאי לאו שלשת קבין**. כאבוי: **לא סאה**. והכי
קאמר להביא לתך חסין והביא לתך שעורין פטור ונאע"פ ששינה שהרי שנה
לקלל ואם הוסיף עד כדי משקל החסין חייב משום תוספת הנפח: **הכי קאמר**
וכו'. ובמילי קתני והאי וכמה יוסיף לאו אלהביא חסין והביא שעורין קאי:
שש

חסין והביא לתך שעורים פטור אפילו הוסיף ג' קבין לחמור דליכא תקלא כי תקלא והיכא דלא שני אלא שהביא מין שהתנה כמה יוסיף על משאו ויהא חייב
סאה לגמל כו':

לזה באותו הזמן, הרי זו שמירה שבעליה עמו ופטורים (להלן צד).
האומר לחבירו 'שְׂמוֹר לִי חֹפֶץ זֶה' וְאָמַר לוֹ 'הִנֵּה אוֹתוֹ לְפָנֶיךָ', הסכים בכך להיות שוֹמֵר חָנָם, אבל לא הסכים להיות שומר שֶׁכֶּר.
הַלְלוּהוּ עַל הַמַּשְׁכָּן – המלוה לחבירו וקיבל ממנו חֹפֶץ כְּמִשְׁכּוֹן, הרי הוא שוֹמֵר שְׂכָר על המשכן, משום שֶׁכֶּר המצוה. רַבִּי יְהוֹדָה חוֹלֵק וְאָמַר, אם הַלְלוּהוּ מַעֲוִת, אינו אלא שוֹמֵר חָנָם על המשכן, ואין נעשה שומר שֶׁכֶּר משום שֶׁכֶּר מצוה. אך אם הַלְלוּהוּ פִּירוֹת, מודה רבי יהודה שהוא שוֹמֵר שְׂכָר על המשכן, שפירות דרכם להרכיב, והמלוה אותם מרויח שיקבל בתמורה מעות שאין מרקיבות.
אבא שאול מוסיף דין כללי בענייני משכונות: אָמַר שְׂאִיל אֱמִיר, רִשְׁאִי אָדָם שהלוח לחבירו וקיבל משכן, לְהַשְׁכִּיר לאחרים את מִשְׁכְּבוֹ שֶׁל הָעָנִי הלוה, וּלְהִיט פֹּשֶׁק וְהוֹלֵךְ עָלָיו – לפסוק על המשכן, שיפחית מהחוב את הממון שיקבל תמורת השכירות, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִשְׁכָּב אֲבִידָה לעני, שהמשכן אינו שובת ממלאכה אלא מרויח עליו ממון.

נמרא

מקשה הגמרא: לִימָא כְּתִיבִיתִין – האם נאמר שמשנתניו דְּלֵא כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּהִי סתם משנה רבי מאיר היא. דְּתִנְיָא, שוֹכֵר בהמה פִּיצֵר מִשְׁלָם, האם כשומר שֶׁכֶּר או כשומר חִנָּם, שהרי נאמר בתורה דיני שומר חִנָּם ושומר שֶׁכֶּר ושואל, ולא נאמר דִּין השוכר. רַבִּי מֵאִיר אָמַר, דִּין שוכר כְּשׂוֹמֵר חָנָם, ואינו שומר שֶׁכֶּר אף שנהנה מהחפץ, כיון שמשלם על הנאתו ואינו מקבל שֶׁכֶּר על השמירה. רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר, שוכר כְּשׂוֹמֵר שְׂכָר, משום שהחפץ אצל הנאת עצמו ולא לטובת הבעלים. ואומן הוא כשוכר, שגם האומן נהנה מהחזקת החפץ, שהוא מבטיח בכך שיקבל את שֶׁכֶּר, ומשלם על הנאתו בכך שתיקן את החפץ. ואם כן מוכח מהמשנה ששוכר כשומר שֶׁכֶּר, ודלא כרבי מאיר.
מתרצת הגמרא: אָפִילוּ תִּימָא – אפילו תאמר שמשנתניו כדעת רַבִּי מֵאִיר, אין סתירה, שֶׁבְּהֵימָא הִנְיָה דְּקָא שְׂבִיק פּוֹלֵי עֲלָמָא – באותה הנאה שעוב בעל החפץ את כל האומנים שבעולם, וְאָמַר לֵיהּ לְדִידִיהּ – ושכר את האומן הזה, הֵו עִילּוּיהּ – נעשה עליו האומן שוֹמֵר שְׂכָר, ואינו כשוכר שהוא שומר חִנָּם.
מקשה הגמרא: אִי הָכִי, שוֹכֵר נָמִי – אם כן גם בשוכר נאמר כן, שֶׁבְּהֵימָא הִנְיָה דְּקָא שְׂבִיק פּוֹלֵי עֲלָמָא – באותה ההנאה שעוב בעל החפץ את כל האנשים הרצים לשכור את החפץ, וּמוֹנֵר לֵיהּ לְדִידִיהּ – והשכיר את החפץ דווקא לו, הֵו עִילּוּיהּ – נעשה עליו השוכר שוֹמֵר שְׂכָר.
מתרצת הגמרא תירוץ אחר: אָלָא, אָפִילוּ תִּימָא רַבִּי מֵאִיר, בְּהֵימָא הִנְיָה דְּקָא יְהִיב לֵיהּ טַפֵּי פּוֹרְקָא – שבעל הבית נתן לאומן מעט יותר שֶׁכֶּר מהמגיע לו, שהרי אי אפשר לדייק בשכר הניתן בקבלנות בדיוק כשווי העבודה, הֵו עִילּוּיהּ שוֹמֵר שְׂכָר, מה שאין כן בשוכר.
מקשה הגמרא: שוֹכֵר נָמִי, מִי לֹא עֲקָקִינָן – האם רבי מאיר לא אמר ששוכר כשומר חִנָּם גם באופן דְּקָא מִשְׁוִי לֵיהּ טַפֵּי פּוֹרְקָא – שבעל הבית החיל לשוכר את דמי השכירות מעט מהמחיר המקובל, ומדוע אינו שומר שֶׁכֶּר בעד אותה ההנאה.
מתרצת הגמרא תירוץ אחר: אָלָא, אָפִילוּ תִּימָא רַבִּי מֵאִיר, בְּהֵימָא הִנְיָה דְּתַפְּשִׁישׁ לֵיהּ אֲמַרְיָה – שהאומן מחזיק את החפץ עד שיקבל את שֶׁכֶּר, ומרויח דְּלֵא כְּעִי לְמִיעֵל וּלְמִיפָק אִיוּנִי – שאינו צריך להיכנס ולצאת אצל בעל הבית שישלם לו את כספו, אלא בעל הבית שרוצה את החפץ יבוא בעצמו לשלם, הֵו עִילּוּיהּ שוֹמֵר שְׂכָר, אבל בשוכר לא קיימת סברה זו.
תירוץ נוסף: אִיבָעִית אִימָא, כְּדִמְחִלִּיהּ – כפי שהחליף רַבִּי הִנְיָה דְּקָא אֲבִידָה את השיטות בברייתא, וְתָנִי – ושנה, שוֹכֵר פִּיצֵר מִשְׁלָם, רַבִּי מֵאִיר אָמַר כְּשׂוֹמֵר שְׂכָר, רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר כְּשׂוֹמֵר חָנָם, ואם כן משנתניו סברה שהיא שומר שֶׁכֶּר היא כרבי מאיר ולא כרבי יהודה, ודי בכך, שסתם משנה רבי מאיר היא:
שנינו במשנה: וְכוּלָּן שְׂאֵמְרוּ שוֹלֵךְ אֶת שְׂלֵף וְהָבֵא מַעֲוֹת, שוֹמֵר חָנָם: הגמרא מקשה מהמשנה על מימרא של רפרס בר פפא: תָּנִי הָתָם (לקמן צד) אדם שביקש מחבירו שישאל לו בהמה, וְאָמַר לוֹ הַשְׂאֵל לְמִשְׁאִיל, 'שְׁלַח לי את הבהמה ביד עבדך או ביד שלוחך', וְשָׁלַחָהּ לְמִשְׁאִיל כמו שהורה לו, וְהָתָה הבהמה כדרכה בדרך, קודם שנכנסה לבית השואל, תִּיב השואל באונסים. שכיון שהמשאל מסר את הבהמה על פי ציוויו, נכנסה המשך בעמוד פו

שֶׁשׁ עֶשְׂרֵה סאה שְׁעוּרִים, שהוסיף סאה כדי להשוות משקלם למשקל לתך חטים, תִּיב על שהוסיף בנפח. מדייקת הגמרא: הֵא אם הוסיף עליה שְׁלֹשֶׁת קֶבֶץ פְּטוּר, ואין אומרים שהנפח קשה לבהמה ככובד המשקל ויהיה חייב, אם כן מוכח כשיטת רבא שאינו חייב עד שיוסיף במשקל המשא כמשקל לתך חטים, שאז חייב על תוספת הנפח.
להבנת תירוץ הגמרא נקדים, במידת מידות היבש ישנם שלושה סוגי מידה, מחוקות, שממלא את כלי המדה מלא ומחוק וללא שום גודש טפופות, שממלא את כלי המדה לא מחוק ולא גודש. גדרות, שממלא את הכלי במדה גדרושה. מדת משא החמור הוא חמש עשרה סאין טפופות, לא גדרושה ולא מחוקות.
מתרצת הגמרא: תִּרְנִימָה אֲבִי בְּמִחְקָתָא – בהביא עליה שש עשרה סאה מחוקות ולא טפופות, ושש עשרה סאה מחוקות פחותות משש עשרה סאה טפופות בשלושה קבין. ומאחר ומדת משא החמור היא חמש עשרה סאה 'טפופות' והוא הביא עליה שש עשרה סאה 'מחוקות', נמצא שאין כאן אלא תוספת של שלושה קבין טפופות על חמש עשרה סאה טפופות.
הברייתא מבארת כמה נחשב לתוספת במשא בדברים שונים, והכלל בכלם הוא שאם הוסיף חלק אחד משלושים מהמשא שרגיל לשאת, חייב: תָּנִי רַבִּנּוּ, קֶבֶץ הוא שיעור תוספת לִבְתָּהּ – לאדם הנושא משאות בכתף, שאדם שהוסיף על משאו קב, חייב בקלקולו. אֲדָרְיָב – לתך, לְמִשָּׁא עֲרִיבָה – ספינה סטנה. פּוֹר לְסַפִּינָה בינונית. שְׁלֹשֶׁת פּוֹרִים לְבוֹרְנִי – לספינה גְּדוּלָּה.
הגמרא דנה בדברי הברייתא: אָמַר מֵר, קֶבֶץ לִבְתָּהּ, מקשה הגמרא: מה שייך לחייב על שהוסיף עליו משאות, אִם אִיתָא דְּלֵא מִצִּי בִיהּ – שהוא אינו יכול לשאת משא זה, הרי בְּרַעַת הוּא, לְשִׁדְיָה – שזורק ממנו את המשא, וכל שלא זרקו מעצמו הרי מחל והוא חזיק את עצמו. ומדוע מחייבים את האדם שהוסיף עליו את המשא.
מיישבת הגמרא: אָמַר אֲבִי בְּשִׁחְבָּתוֹ לְאֶלְתֵּר – מיד כשהוסיפו עליו את המשא נפל תחת משאו, ולא הספיק להורידו מכתפו.
ישוב נוסף: רַבָּא אָמַר אָפִילוּ תִימָא בְּאוּפֵן שְׁלֵא הִבְטוּ לְאֶלְתֵּר, לֹא צְרִיכָא אָלָא לְאֶנְיָא יְתִירָא – לתוספת שֶׁכֶּר, שיכול הכתף לתבוע תוספת שֶׁכֶּר על כך שנשא עליו משא יותר משיעורו.
ישוב נוסף: רַב אִשִּׁי אָמַר, לעולם זה שהוסיף עליו את המשא חייב בקלקולו, והטעם שאין אומרים שהכתף היה צריך להורידו מעליו, מפני שיש לומר שהוא היה כְּבוֹר חוֹלְשָׁא הוּא הִנְקִיט לֵיהּ – כשהרגיש הכתף קושי לסחוב את המשא, הוא לא חשב שהוסיפו עליו משא אלא היה סבור שחולשה נורקה בו, ולכן לא הוריד המשא מעליו, ולכן מתחייב המוסיף עליו את המשא.
עוד שנינו בברייתא: 'פּוֹר לְסַפִּינָה שְׁלֹשֶׁת פּוֹרִין לְבוֹרְנִי גְּדוּלָּה', אָמַר רַב פִּפְסָא מודה שכוור נחשב לתוספת למשא ספינה בינונית שְׂמַע מִינָהּ, שִׁחְתָּם סְפִינּוֹת בינוניות בַּת הַתְּלִין פּוֹרִין – יכולות הן לישא שלושים כורים ולשוט על פני המים, שהתוספת היא אחד משלושים ממשא הספינה ואם כור נחשב לתוספת משמע מכך שהספינה מחזיקה שלושים כורים. ומבארת הגמרא: לְמֵאִי נִפְקָא מִינָהּ, לְמַקָּח וּמִמְכָּר – הקונה ספינה בינונית ולא פרט לו המוכר כמה גודל הספינה, צריך לתת לו ספינה שיכולה לסחוב שלושים כורים במשאה:

משנה

אומן המקבל חפץ לתקנו, איזה חיוב שמירה חל עליו: כָּל הָאוּמָנִין המקבלים חפץ לתקנו בביתם בקבלנות, שוֹמְרֵי שְׂכָר הֵן עליו, משום שמרויחים מהחזקתו, שבכך מבטיחים שיקבלו את שֶׁכֶּרם. וְכוּלָּן – כל האומנים הללו, שְׂאֵמְרוּ לבעל החפץ 'שול את החפץ שְׁלַח, שגמרתי לתקנו, וְאֵחָר כֶּךָ הָבֵא לי את מַעֲוֹת התיקון, ואין אני מעבדו עד שתשלם לי, משהע שומר כן נעשה האומן שוֹמֵר חָנָם על החפץ, שהרי מעתה אינו מרויח כלום מהחזקתו. אבל אם אמר 'הבא מעות ואחר כך טול את שלך, ואני מחזיר לך את החפץ עד שתשלם', נשא שומר שֶׁכֶּר, שעדיין מרויח מהחזקת החפץ.
דינים נוספים בדיני שומרים: האומר לחבירו 'שְׂמוֹר לִי חֹפֶץ זה היום, ובתמורה אֲשַׁמּוֹר אני לְךָ חֹפֶץ שלך מחר', נעשה כל אחד מהם שוֹמֵר שְׂכָר על החפץ של חבירו, שהרי מקבל תמורה לשמירה. ואם החלו לשמור זה

הא – אבל אם האומן לא אמר 'טול את שלך והבא מעות', אלא אמר רק
'גְּמֻרְתִּי', נשאר שוֹמֵר שְׂכָר, משום שלא הודיע לבעלים שאינו רוצה עוד
לשומר. ואין אומרים שכיון שהבעלים ידעו שנגמר התיקון ולא לקחו את
החפץ, נפטר האומן מן השמירה. וקשה, מדוע בשואל אמר רפרם שלאחר
ימי השאלה הוא פטור אף אם לא החזיר, משום שהבעלים לא לקחו את
החפץ, ואינו כאומן שממשיך להיות שומר.

מתרצת הגמרא: באמת גם אם אמר רק 'גמרתיו' מפסיק להיות שומר שכו.
ומלשון המשנה 'טול את שלך והבא מעות שומר חנם', לא נדייק שאם
אמר 'גמרתיו' נשאר שומר שכו, אלא נדייק, הא – אבל אם אמר האומן
'הָבָה מְעוֹת וְטוֹל אֶת שְׂכָרְךָ', שגילה דעתו בפירוש שאינו מחזיר את החפץ
עד שישלמו לו, אזי הוא נשאר שוֹמֵר שְׂכָר, כיון שמעבב אצלו את החפץ
עבור שכרו ומרויח בהחזקתו.

מדייקת הגמרא: אָבָל אם אמר 'גְּמֻרְתִּי', מֵאֵי – מה דינו לפי תירוץ זה, הוא
מפסיק מלהיות שומר שכו ונעשה שוֹמֵר חָנָם. מקשה הגמרא: אִי הָכִי,
אֲדַתְּנִי עד ששנתה המשנה 'וְכוֹלֵן שְׂאֻמָּרוּ מוֹל אֶת שְׂכָרְךָ וְהָבָה מְעוֹת,
שוֹמֵר חָנָם, נִשְׁמָעִין – יכולה היתה להשמיענו חידוש גדול יותר, שאפילו
אם אמר רק 'גְּמֻרְתִּי' נעשה שומר חנם, אף שלא אמר בפירוש שאינו
מעבב אצלו את החפץ עבור שכרו, וְנָדַע מוֹדָה שֶׁכָּל שָׂכֵן אִם אָמַר 'טוֹל אֶת
שְׂכָרְךָ וְהָבָה מְעוֹת' שיהיה שומר חנם, שהרי אמר בפירוש שאינו מעבב
אצלו את החפץ עבור שכרו.

מתרצת הגמרא: 'טוֹל אֶת שְׂכָרְךָ' והבא מעות' אֲצִמְרִיבָא לִיה – המשנה
נצרכה ללמד את הדין דווקא בזה, שיש בזה חידוש יותר מ'גמרתיו'. כִּלְכָּא
דְּעִתְקָא אֲמִינָא, שאם אמר 'טול את שלך והבא מעות' שוֹמֵר חָנָם נָמִי לֹא
הָיָה – לא יהיה אפילו שומר חנם, משום שבאמירה זו התכוין שאינו רוצה
עוד לשומר על החפץ כלל, קָא מְשַׁמְעֵי לָן שגם בזה נשאר שומר חנם,
שהתכוין רק שאינו מעבב אצלו עבור שכרו, אבל מוכן להמשיך לשומר
עליו כפקדון. וכדי ללמד זאת נקטה המשנה דווקא 'טול את שלך' ולא
'גמרתיו'.

אִבְיָא דְאִמְרֵי שרב נחמן אמר את דבריו באופן אחר. רפרם אמר שאחר
שחלפו ימי השאלה פטור השואל אף אם לא החזיר. ועל כך אָמַר רַב נְחֻמִּין
בְּרַב פִּסְסָא, אִי אֲנִי נָמִי תִּנְיָא – גם אנו שנינו במשנה כדינו של רפרם, 'וְכוֹלֵן
שְׂאֻמָּרוּ מוֹל אֶת שְׂכָרְךָ וְהָבָה מְעוֹת, שוֹמֵר חָנָם, מֵאֵי לֹא, הוּא הָרִין
באומר 'גְּמֻרְתִּי' שנעשה שומר חנם, והמשנה נקטה דווקא 'טול את שלך'
כדי ללמד שגם באומר 'טול את שלך' אינו נפטר לחלוטין אלא נשאר שומר
חנם. ואם כן כתוב כאן כדברי רפרם, שמאחר שכשאמר 'גמרתיו' נגמרו ימי
השמירה פטור אפילו אם לא החזיר את החפץ.

דוחה הגמרא את הראיה: לֹא – אם אמר 'גמרתיו' נשאר שומר שכו, כיון
שלא גילה בפירוש שאינו מעבב אצלו את החפץ עבור שכרו, וְטוֹל אֶת
שְׂכָרְךָ והבא מעות' שֵׁאֲנִי, שכאן הוא שומר חנם, כיון שאמר בפירוש שאינו
מעבב את החפץ אצלו עבור המעות.

הוֹנָא מִר בְּרַב מְרִימָר, קָמִיה דְּרַבִּינָא – כשלמד לפני רבינא. רַבִּי מִתְּנִיתִין
אֲחֵרֵי וּמִשְׁנֵי – תקשה את הקושיא האמורה, באופן של סתירה בין שתי
משניות, ותירץ. תָּנִן – שנינו במשניותנו 'וְכוֹלֵן שְׂאֻמָּרוּ מוֹל אֶת שְׂכָרְךָ וְהָבָה
מְעוֹת, שוֹמֵר חָנָם, וְלִכְאוּרָה הוּא הָרִין לְאוּמֵר 'גְּמֻרְתִּי', שגם הוא נעשה
שומר חנם, כיון שלא אמר בפירוש שמעבב אצלו את החפץ עבור המעות.
וּמִינֵיהּ – קשה על זה ממה ששנינו (להלן צח), שאם אדם ביקש מחבירו
להשאל לו בהמה, ואָמַר לוֹ הַשְׂאֵל לְמִשְׁאִיל, 'שְׁלַח לי את הבהמה ביד
עבדך או ביד שליחך', וְשִׁלַּחָהּ הַמִּשְׁאִיל כְּמוֹ שְׁהוּרָה לוֹ הַשְׂאֵל וּמִתָּהּ
באונס בדרך, חָיִיב הַשְׂאֵל, שכיון שהמשאיל שלח בציוריו נכנסה הבהמה
לרשותו והתחייב בשמירתה. ואם השואל לא אמר למשאיל לשלוח, אלא
המשאיל שלח מדעת עצמו, פטור השואל. וְכֵן הָדִין בְּשִׁעָה שְׂמֻחָהּ
השואל למשאיל, שאם המשאיל אמר לשואל למסור את הבהמה לשליח
ומתה בדרך, פטור השואל, שכיון ששלחה בציוריו של המשאיל הרי זה
כאילו החזירה לו. ואם המשאיל לא אמר לשואל לשלוח, אלא השואל
שלח מדעת עצמו חייב השואל, שעדיין היא ברשותו. וקשה, מדוע בזה
חייב השואל, הרי נגמרו ימי השאלה ואפילו אם לא החזיר כלל פטור, כמו
שאומן שאמר 'גמרתיו' פטור אף אם לא החזיר.

וּמִשְׁנֵי, אִמֵּר רַבְרָם בְּרַב פִּסְסָא אָמַר רַב חֲסִדָּא, מַה שִּׁשְׁנִינוּ שֶׁאִם הַשְׂאֵל
שלח מדעת עצמו חייב, לֹא שָׁנִי אֶלָּא כִּשְׁהַשְׂאֵל הַחֲזִירָה בְּתוֹךְ יָמֵי

שְׂאֵלָתָהּ, שחייב עדיין בשמירתה, אָבָל אם החזירה לְאַחֵר יָמֵי שְׂאֵלָתָהּ
פְּטוּר אפילו אם שלחה מדעת עצמו, שהרי בזה פטור אף אם לא החזיר
כלל.

הגמרא מסתפקת בדברי רפרם, שלאחר שעברו ימי השאלה, פטור השואל
גם אם לא החזיר את החפץ: אֲבִיעָיָא לָהּ, האם כוונת רפרם שהוא פְּטוּר
רק מחיובי שוֹאֵל דְּהֵיִינוּ אֹנִסִּים, וְאִלּוּם חָיִיב בְּגִיבָה ואבידה בְּשׂוֹמֵר שְׂכָר,
או דְּלִמָּא שׂוֹמֵר שְׂכָר נָמִי לֹא הָיָה – או אולי כוונתו שאפילו שומר שכו
אינו, ופטור גם מגניבה ואבידה.

אָמַר אֲמִימָר, מִסְתַּבְרָא – מסתבר שפְּטוּר מחיובי שוֹאֵל, וְחָיִיב בְּשׂוֹמֵר
שְׂכָר. והטעם, שהוֹאֵל וְנִתְּנָה – כיון שנחנה מכך שהבעלים השאילו לו את
החפץ, מִתְּנָה הָיָה – יהיה מזהנה אותם בחזרה, להיות שומר שכו על החפץ
עד שיגיע לידהם.

תִּנְיָא בְּיוֹתֵיהּ דְּאִמְרֵי – שנינו בברייתא כדברי אמימר, הִלְזִיקָה בְּלִים
מִבֵּית הָאוּמָן שיצר אותם, כדי לְשַׁנְרָן לְבֵית חָמִי מתנה לארוסתו, וְאָמַר
לוֹ הִלְזִיקָה לְאוּמָן, אִם מִקְבָּלִין אוֹתָן מִמֶּנִּי בבית חמי, אֲנִי נֹתֵן לָךְ דְּמִיתָן –
אשלם לך תמורתם, וְאִם לֹא – אם לא ירצו לקבל אותם, אֲנִי נֹתֵן לָךְ לְפִי

מוֹכֵת הִנָּחָה שְׂכָרָן – אחזרים לך, ואשלם לך רק על מה שנחניתה, שאף
שלא קיבלום ממני בבית חמי, מחזיקים לי טובה ששלחתי להם מתנות.
וְנִתְּנָם הַכִּלִּים. אם נאנסו בְּהִלְיָהּ לבית חמי, חָיִיב באונסים, שכיון שקצץ
עם המוכר מחזיר ומשך לשם קנין, הרי הוא לוקח וחיוב לשלם את התמורה,

עד שיתברר שאינו קונה אותם. אבל אם נאנסו בְּחִזְרָה בבית חמי, פְּטוּר
הלוקח מאונסים, מִסְפֵּי שְׂאִינוּ כשואל, שהרי הנאתו מהסבלנות הסתיימה
כאשר לא קיבלו אותם ממנו, אלא הוּא בְּנִשְׂאָא שְׂכָר, משום שנחנה
מהחפץ בכך שהתכבד בו, אף שהנאה זו נגמרה כבר, ולא עוד אלא שמשלם
עליה. וכל שכן בנידון של אמימר שהוא שומר שכו אף שכבר כלתה
השאלה, שהרי נחנה מהחפץ, ולא עוד אלא שאינו משלם על הנאתו.

הגמרא מביאה מעשה בדומה לברייתא: הָיוּ גִבְרָא, דְּבִין לִיה חֲמִרָא
לְחִבְרִיָּה – שמכר חמור לחבירו. וְאָמַר לִיה הִלְזִיקָה לְמוֹכֵר, קָא מִמְּסִינָא לִיה
לְדוֹבְקָא פְּלוּגִי – אני מביא את החמור למקום פלוני, אִי מִדְּבָנָא – אם
אצליח למכור אותו, מוֹטָב, ואשלם לך תמורתו. וְאִי לֹא אצליח למכור,
מִתְּהִירָנָא לִיה נְהִלִּיף – אחזירנו לך. אֶזְל – הלך הלוקח עם החמור לאותו
מקום, וְלֹא אֲזַדְבָּנָא – לא הצליח למוכרו, וּבְתֵרֵי דְקָא אֲתָא – בזמן שחזר
משם, אֲתָנִים – נאנס החמור ומת.

אֲתָא הַמוֹכֵר לְקָמִיה דְּרַב נְחֻמִּין, ותבע מהלוקח את דמי החמור. תִּיִּבִיָּה –
חייב רב נחמן את הלוקח לשלם.

אִיתִיבִיה רַבָּה לְרַב נְחֻמִּין, הרי שנינו בברייתא 'נִתְּנָם בְּהִלְיָהּ חָיִיב,
וּבְחִזְרָה פְּטוּר, מִסְפֵּי שְׂהוּא בְּנִשְׂאָא שְׂכָר', ואם כן גם כאן צריך הלוקח
להפטר באונס כדון שומר שכו, שהרי החמור נאנס בחזרה לבית המוכר
ולא בהליכה.

אָמַר לִיה רב נחמן לרבא, במקרה זה אין לחלק בין הליכה לחזרה, כיון
שחִזְרָה דְּהָא – החזרה של לוקח זה, בְּהִלְיָהּ הִיא – היא כמו ההליכה,
שנאמר עליה בברייתא שחייב באונסים. מֵאֵי מִקְבָּא שכאן חייב גם בחזרה
כמו בהליכה, ואין אומרים שכיון שהסתיימה הנאתו מהחמור שוב אינו
כשואל, כִּכְרָא הוּא, שהרי בְּחִזְרָתָה מאותו המקום, אִילוּ אֲשַׁבֵּחַ לְזַבְנִיָּה
– אם היה מוצא מי שירצה לקנותו, מִי לֹא וְכֵנָה – האם לא היה מוכר לו
את החמור. ונמצא שעדיין נחנה, ולכן חייב באונסים. מה שאין כן בברייתא,
שבחזרתו אין לו שום הנאה מהסבלנות:

שנינו במשנה: שְׂמוֹר לִי וְאֲשַׁמְרֵי לָךְ שוֹמֵר שְׂכָר:
מקשה הגמרא: וְאִמָּא – מדוע חייב בגניבה ואבידה, שְׂמִירָה בְּקַעֲלִים הִיא
– הרי זו שמירה שבעליה עמו, שבעליו של החפץ שמר גם הוא עבור
השומר, וכל שומר שהבעלים עשו עבורו מלאכה בשעה שהתחיל
בשמירה, נפטר מחיובי השמירה, שנאמר (שמות כב יד) 'אִם בְּעֵלְיוֹ עָמַד לֹא
יִשְׁלַם'.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פִּסְסָא, מדובר דְּאָמַר לִיה שְׂמוֹר לִי חָיוֹם, וְאִנִּי
אֲשַׁמְרֵי לָךְ את החפץ שלך לְמַחֵר, ואם כן בשעת תחילת השמירה לא עשו
הבעלים מלאכה עבורו ואין זו שמירה בבעלים.

שנינו בברייתא כדון המשנה: תָּנִי דְרַבִּנָּן, האומר לחבירו 'שְׂמוֹר לִי חָפֶץ שלי
ובתמורה אֲשַׁמְרֵי אֲנִי לָךְ חָפֶץ שלך, וכן האומר 'הִשְׁאִילֵנִי חָפֶץ שלך
ובתמורה אֲשַׁאֲלֶיךָ אֲנִי חָפֶץ שלי, או 'שְׂמוֹר לִי חָפֶץ שלי ובתמורה
המשך בעמוד 10

בבא מציעא. פרק שישי – השוכר את האומנין דף פא עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס פג רש"י

הא גמרתיו שומר שָׂכָר. ולא אמרינן בין שדעו הבגלים שכלו ימי האומנות ולא שלחו ורביאום פטור השומר וגבי השואל נמי אף על פי שדעו הבגלים שכלו ימי השאילה. שואל הוא: לא. תידק הא גמרתיו שומר שָׂכָר הוא אלא הכי דייק מיה: **הא הבא מעות.** דגלי אדעתא דתפסי ליה אאגריה שומר שָׂכָר הוא:

אבל גמרתיו מאי שומר חנם. דכל כמה דלא גלי דעתיה ולית לן למימר דתפסי ליה אאגריה בלחה שמירת שוכר פועלה מדגמריה ואודיעיה וגבי שואל נמי בלחה שמירת שאלה מדדעו הבגלים שכלו ימי השאלה דההם לא לאודיעי בעי דהא דע שכלך וכן ימים השאילה לו: **שומר חנם נמי לא תוי.** דאינו שומר לו עוד קאמר ליה: **קמ"ל.** דאינו תופסו על שוכרו הוא דקאמר ליה אבל מדין פקדון לא סליק נפשיה: **מאי לאו הוא הדין לגמרתיו.** ותאי נקטס טול את שלך לשמעיעין מיה דשומר חנם מידה הוי בדאמרן: **וכן בשעה שמתחילה.** כל כמה דלא אמר ליה משאיל שלך קמה ברשותיה דשואל כי הוי בשעת שאלה קיימא ברשות משאיל עד דאמר ליה שואל שלך וקס"ד דמשכלו ימי שאילה קאמר דדמי לגמרתיו: **פטור משואל.** מאונסין: **וחייב בשומר שָׂכָר.** בגניה ואבדיה: **הואיל ונהנה.** בשאילה: **מהני.** להיות עליה שומר שָׂכָר עד שתיגיע ליד הבגלים: **לשגור לבית חמי.** סבלנות לארוסתו: **בפי טובת הנאה.** שחיוקו לי טובה שפקדתיים בסבלנות: **ונאנסו בהליכה חייב.** דהואיל וקצץ דמיה ומשכן לשם לקיחה הרי הם לקוחין בידו עד שידע שאינה לקוחה והכי נמי אמרינן בהמוכר את הספינה **כ"ד פ' טו:** אמר שמואל הלוקח כל מן האומן על מנת לבקרו ואם אין בו מום יקחנו ונאנס בידו חייב והוא דקצי דמיה: **בחזירה פטור.** מאונסין מפני שהוא בנושא שָׂכָר בחזירה ולא בשואל ומהו שציאות שוכרו הואיל ונהנה שנתפאר בן ונהינן בנותיה דאמימר דאע"ג דהויב ליה כפי טובת הנאה שבהן הוי עליהו שומר שָׂכָר אחר שכלתה שמירת המקח הואיל ונהנה כל שכן גבי שאלה דלא יחייב ליה מיד: **שומר לי ואשמוך לי שומר שָׂכָר.** וחייב אם נגבה: **ואמאי שמירה בבגלים היא.** בעליו של חפץ זה שנגב במלאכתו של שומר היה שאף שומר הוא משמר היה לו וכתביב אם בעליו עמו לא ישלם ודרשינן לקמן עמו במלאכתו ואע"ג דבשואל פתיב

לקמן דרשינן ליה נמי אבוליהו שומרין בפרק השואל **(למקד' טו, א.) ואני אשמוך לי למחר.** דלאו במלאכתו הוא השתא: **השאיילי ואשאיילי.** אין זה שואל להתחייב באונסין שאין כל הנאה שלו שאף הוא משאיל: **שמירה בבגלים היא.** אשמוך לי ואשמוך לי קאי ששניהם זה במלאכתו של זה אבל השאיילי בליק ואני אשאיילי לך בלי שומר לי ואשאיילי ואשמוך לך אין כאן בגלים של חפץ במלאכתו של שומר: **אחלוני.** מוכרי אהל שמכבסים בו בגדים והוא עשב ואיבא דאמרן אהלות והוא מין בושם: **זיל ואפי' לו.** קס"ד יומא דידה הנה דהשתא לא הוו אינהו בשמירת טליתו אלא בשומרי חנם ואצטריך למימר פשעו בה דאי לא לא מיהויב: **פשעה בבגלים.** שאף הוא במלאכתו היה: **איגלאי מילתא דהיהא שעתא שוכרא הוה שתי.** ולא היה במלאכתו שצדין לא התחיל לאפות ונמצא שבשעה שפעשו הן שומרין לא מסר עצמו להיות מלאכתן עליו אבל אם נתעסק מיד ואפה ולאחר שאפה שתי שוכרא ובאותה שעה אבדה טליתו פשיעה בבגלים נמי הוויא הואיל ובשפעשו שומרין היה במלאכתו דאמרין לקמן **(טו, א.)** היה עמו בשעת שאלה אינו צריך להיות עמו בשעת שבורה ומוחה: **הניחא למאן דאמר.** בפרק השואל **(טו, א.)** פשיעה בבגלים פטור הוינן דאיכסי: **אלא למאן דאמר פשיעה בבגלים חייב.** שלא נאמרה פטור בבגלים אלא בשואל ושומר שָׂכָר שחויבו בלא פשיעה אבל שומר חנם שחויבו אינו אלא בפשיעה אינו פטור משום בעליו עמו הואיל ופשע אמאי איכסי: **בהחא אנרא וכו'.** והווי להו שומרי שָׂכָר:

הא גמרתיו שומר שָׂכָר. וא"ת ומאי פריך שאני הקא דאבתי תפסי ליה אאגריה ולכך הוי שומר שָׂכָר אף על פי שגמר מלאכתו ומיהו לטעמיה דלעיל דמדמינן אומן לשוכר ולא אמרינן שאני אומן דתפסי ליה אאגריה פריך הקא שפיר וי"ל דלא מהני תפסי ליה אאגריה אלא דוקא בעוד שמשתכר באומנותו דתרת"י בעינן שמשתכר ותפסי ליה אאגריה: **לא** הא הבא מעות וטול את שלך שומר שָׂכָר. ואע"ג דגמרתיו לא הוי אלא שומר חנם לפי שנגמרה מלאכתו מ"מ הקא שמפרש בהדיא שלא יטול עד שיתן מעות הוי שומר שָׂכָר:

אתא לקמיה דרב נחמן וחיוביה. ותמיה מדלא אשכח לזבונא משמע דלא הוי זבינא דריפא ואם כן אמאי חייביה ותלא הנאת שניהם היתה ואמרין בנדרים **(ו' טו.)** דאין לחייב הלוקח אלא בזבינא דריפא שקל הנאה שלו וי"ל דזבינא דריפא היה ואם היה רוצה לתת בדמים שנתן לו המוכר היה מוצא הרבה אלא היה רוצה למוכרו ביוקר ומה שלא מכרו כמו שהיה יכול משום שאף אבא דביתיה בשחזור יתנו לו אותן דמים או יותר:

הניחא למ"ד פשיעה בבגלים פטור. וקשיא למ"ד חייב מעובדא דרב פפא דרב אחא ורבינא איפליגו בה לקמן שהיו אחר רב פפא:

דברי דאמימר הלוקח פלים מבית האומן לשגור לבית חמי ואמר לו אם מקבלין אותן ממני אני נותן לך דמיהן ואם לאו אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן ונאנסו בהליכה חייב בחזירה פטור מפני שהוא בנושא שָׂכָר והוא גברא דזבין ליה חמרא לחבריה א"ל קא ממטינא ליה לדוכתא פלוני אי מודבנא מוטב ואי לא מהדרנא ליה נהליך אול ולא אודבנא ובהדי דקא אתא אתנים אתא לקמיה דרב נחמן חייביה איתבייה רבה לרב נחמן נאנסו בהליכה חייב ובחזירה פטור מפני שהוא בנושא שָׂכָר א"ל חזרה דהאי הליכה היא מאי טעמא סברא הוא בחזירתו אילו אשכח לזבוניה מי לא זבנה: **שומר לי ואשמוך לי שומר שָׂכָר:** ואמאי שמירה בבגלים היא א"ר פפא דאמר ליה שומר לי היום ואשמוך לי למחר תנו רבנן שומר לי ואשמוך לי ואשאיילי שומר ליה ואשאיילי השאיילי היום ואשמוך לי למחר תנו רבנן שומר לי ואמאי שמירה בבגלי' היא א"ר פפא דאמר ליה שומר לי היום ואשמוך לי למחר תנו רבנן שומר לי ואמאי שמירה בבגלי' היא מנייהו ההוא יומא אפרו ליה לחד מנייהו זיל אפי' לן אפרו להו נטורו לי גלימאי אדאיתא פשעו בה ואגנוב אתו לקמיה דרב פפא חייבינהו אפרו ליה רבנן לרב פפא אמאי פשיעה בבגלים היא אכסיף לסוף איגלאי מילתא דההוא שעתא שוכרא הוה קא שתי הניחא למאן דאמר פשיעה בבגלים פטור משום הכי אכסיף אלא למ"ד חייב אמאי אכסיף אלא ההוא יומא לאו ידיה הוה ואפרו ליה לדידי' זיל אפי' לן את ואמר להו בההוא אנרא דקא אפינא לכו נטורו גלימאי

עד ער

פד בבא מציעא. פרק שישי – השוכר את האומנין דף פא עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

דבריו הכל אבד המשכון אבדו מעותיו. פירוש לכך מודה רבי אליעזר משום דהוי שלא בשעת הלואתו וקני משכון ושטר דנקט לאו דוקא אלא לומר דאיירי שלא בשעת הלואתו דכיון שעשה שטר מסתמא לא לקח משכון בשעת הלואה ועד אחריו כן אכל רישא דפליגי היינו בשעת הלואה ולמאי דמוקי לה דפליגי בדברי יצחק היה סבור

דברי יצחק איירי אף בשעת הלואה ורבי אליעזר פליג עליה בזה אכל בסיפא דאיירי שלא בשעת הלואה מודה דקני דעיקר קרא דולף תניהו דקדקא איירי שלא בשעת הלואה ועל פיה דפי' שלהי שבוטע הדיינים (נשות ד' מה. וס' ד'ס מל'ו) דמשום שטר מודה ר' אליעזר בסיפא דכיון דיש שטר לשם משכון קבל ולא לזכרון דברים בעלמא כמו ברישא תימיה דאי ברישא לא נקט משכון אלא לזכרון דברים בעלמא משום דליכא שטרא א"כ אמאי לא יהיה משמט אפילו שה המשכון כנגד מעותיו כדמשמע בהנהיב (מל' מ'ס.) דהיכא דלא נקט אלא לזכרון דברים בעלמא דמשמט והתם משמע דאם שה משכון כנגד מעותיו ל"כ אינו משמט ועוד אמאי קאמר מתניתין מפורקא דלא כרבי אליעזר לזקמה בשטר דמודה ר' אליעזר אלא ש"מ דאף ר' אליעזר אינו מודה אלא שלא בשעת הלואה ומיהו יש לתנן דהלואה על המשכון משמע בלא שטר ועוד דאי מתני' מיירי בשטר לא היה פליג ר' יהודה דאמר הלואה מעות שומר חנם דלא יחלוק ארבי אליעזר ורבי עקיבא ובה"ג דרב יהודאי גאון נמי משמע דסיפא דהלואה בשטר איירי שלא בשעת הלואה דמוקי לה דאמר רבי יצחק ד"ב קונה משכון היינו דוקא שלא בשעת הלואה אכל בשעת הלואה לא קני היינו דוקא בשטר דכיון דאיכא שטרא לא סמך אמשכון אלא אשטרא אכל בלא שטר אפילו בשעת הלואה קני והוי שומר שטר שלא בשעת הלואה הוי שומר שטר אע"ג דאיכא שטרא דדאי אמשכון סמך וא"כ סיפא דהלואה בשטר איירי שלא בשעת הלואה דבשעת הלואה לא איבד מעותיו דאשטר סמך ומה שר"ל דהיכא דליכא שטר קני אפילו בשעת הלואה לא מטעם דר' יצחק אודקרא לא איירי אלא שלא בשעת הלואה אלא קני מדשמואל וסברי דהלכה כשמואל ואין הלכה כרב יוסף:

והא אידי ואידי הללוהו על המשכון קתני. משמע דמלואה חבירו על המשכון משמע בשעת הלואה ותימיה דפרק השולח (מסין לו. וס' ד'ס מל'ו) קאמר תנן המלואה את חבירו על המשכון והמוסר שטרותיו ל"ב אינו משמט ומפ' התם דהמלואה על המשכון אלא ושל המשכון משמע דאפילו בשעת הלואה אינו משמט ויש לומר דכיון שלא בשעת הלואה קני ליה לגמרי מדברי יצחק בשעת הלואה נמי דליכא קנין אלא שעבר אלים שעבודיה ליחשב ולא של אחיק בידך וכן בפרק כל שעה (פסחים ד' לו. וס' ד'ס מל'ו) גבי ישראל שהלואה לקברי על חמצו עובר עליו משום דרבי יצחק כדאמרין התם התם נמי פיון דשלא בשעת הלואה קני אהני שעבודיה בשעת הלואה ליחשב כשל ישראל וכן נכרי שהלואה לישראל על חמצו אי לאו דנכרי משטרא לא קני לא היה נאסר אף משכנו בשעת הלואה דלא קני פיון דשלא בשעת הלואה הוה קני בשעת הלואה נמי הוה אלים שעבודיה דנכרי שלא יצטרך לבטור ואף על גב דהוי דישטרא לקרינא ביה שלף מימ מדאפקיה קרא מלא ומצא לא מחייב אלא כשמצוי לו לגמרי ויכין דאליים שעבודיה דנכרי לא חשיב מצוי והכי נמי אמרין בפרק קמא דפסחים (ר' א. וס' ד'ס יח'ו) יחד לו בית אין יצחק לבטור אע"ג דחשיב לגמרי כשל ישראל פיון דקבל אחריית מ"מ פיון דיהוד לו בית אינו מצוי אצלו:

עד דאתא אנגיה. בלא פשיעה וחייבינהו משום גניבה דשומר שטר: **סדינא.** של פשתן ואין מים מכבידין אותו כל כך: **סרבלא.** גלופקרא שקורין קר"ץ והוא של צמר והרבה מים נבלעין בו ומכבידין אותו לפיכך פשט הסרבל ונתקסה פסדיו: **שאלה בכעלים היא.** שבשעת השאלה היה המשכיל במלאתו של שואל ונשא סרבל שלו על חמורו ומעביר לו על אמת

המים: **במקום עדים.** דאין סודי שאין אותו דורך בלא מים: **הנח לפניו אינו לא שומר חנם כו'.** כיון דאמר ליה לפניו תיב ונטר לך קא"ל: **לימא.** (הני) סתמא תנאי היא: **אם הכנים ברשות.** משנה היא בפרק שור שנגח את הפרה (נ"ק ד' מ'ו) בקדר שהכנים קדירותיו ושבך שורו של בעל הבית או הכנים שורו ונגחו שורו של בעל הבית או שהכנים פירותיו ואכלתו בהמתה: **פעל חצר חייב.** בנקו דכי אמר ליה עול עול ואנטר לך קאמר ליה וד"ה הנח סתמא בשוק: **רבי אומר בכזון אינו חייב.** דעול ותיב ונטר לך קאמר ליה וד"ה הנח סתמא בשוק: **דבת נטורי היא.** שאין אדם מכביר דבר לזכרה אלא להשתמר בה דאין טורח בשמירתה: **עול דאנטר לך קאמר ליה.** שאין שמירה קשה עלי: **דאי לאותובי רשותא בעי למישקל מיניה.** בתמיה: **ישבע.** שלא פשע דשומר חנם הוא עליו דאין אדם נוטל משכנו לגוביינא אלא להיות בטוח במעותיו שלא יוכל לכפור ולעולם שומר חנם הוא עליו שאם אבד יגבה ממקום אחר: **אכל הללוהו אלה וזו בשטר ותנית לו משכון עליהם דבר.** הכל אבדו מעותיו. דהא משכון ודאי לגוביינא שקל לגבות הימנה דסתם שטר יש בו שטריה סרקעות ויש לו מהדין לגבות ובטוח הוא וגם לכפור אינו יכול דהא קאי שטרא הלכך לאו לזכרון דברים נקטיה: **כאן שמשכנו בשעת הלואה.** קאמר ר' אליעזר שומר חנם ומתני' שמשכנו שלא בשעת הלואה אלא לאחר זמן כשבתעו מעותיו כב"ד ולא שילם ומשכנו על פי בית דין דההוא ודאי לגוביינא שקליה: **על**

ותיב נטר לך קאמר ליה אי נמי עד כאן לא קאמר רבי התם אלא בחצרו דלעילוי רשותא קא בעי למשקל מיניה וכי יהיב ליה רשותא לעילוי תיב ונטר לך קאמר ליה אכל הקא הנח ואנא מנפנא קאמר ליה דאי סלקא דעתך הנח ותיב ונטר קאמר ליה אי לאותבה רשותא בעי למשקל מיניה: הללוהו על המשכון שומר שטר: **לימא מתניתין דלא כר' אליעזר דתניא המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול מעותיו דברי רבי אליעזר רבי עקיבא אומר יכול לומר לו פלוס הלוינא אלא על המשכון אבד המשכון אבדו מעותיך אכל הללוהו אלה וזו בשטר ותנית לו משכון עליהם ד"ה אבד המשכון אבדו מעותיו אפילו תימא רבי אליעזר ולא קשיא כאן שמשכנו בשעת הלואה כאן שמשכנו שלא בשעת הלואה והא אידי ואידי הללוהו**

ותיב נטר לך קאמר ליה אי נמי עד כאן לא קאמר רבי התם אלא בחצרו דלעילוי רשותא קא בעי למשקל מיניה וכי יהיב ליה רשותא לעילוי תיב ונטר לך קאמר ליה אכל הקא הנח ואנא מנפנא קאמר ליה דאי סלקא דעתך הנח ותיב ונטר קאמר ליה אי לאותבה רשותא בעי למשקל מיניה: הללוהו על המשכון שומר שטר: **לימא מתניתין דלא כר' אליעזר דתניא המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול מעותיו דברי רבי אליעזר רבי עקיבא אומר יכול לומר לו פלוס הלוינא אלא על המשכון אבד המשכון אבדו מעותיך אכל הללוהו אלה וזו בשטר ותנית לו משכון עליהם ד"ה אבד המשכון אבדו מעותיו אפילו תימא רבי אליעזר ולא קשיא כאן שמשכנו בשעת הלואה כאן שמשכנו שלא בשעת הלואה והא אידי ואידי הללוהו**

בבא מציעא דף פא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) פה

61 לְיָמָא בְּתַנְיָא, שְׁנֵי בַבְבָּא קַמָּא (מזו), שְׁקֵד וְיוֹצֵר קְדִירוֹת שְׁהִכְנִס קְדִירוֹת
 62 לַחֲצֵר שְׁאִינָה שְׁלוֹ שְׁלֹא בְּרִשׁוֹת, וְכֵן מִי שְׁהִכְנִס שׁוֹר אִו פִּירוֹת לַחֲצֵר שְׁלֹא
 63 בְּרִשׁוֹת, וְהוֹיָקְתָּם בְּהַמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַחֲצֵר, בַּעַל הַחֲצֵר פְּטוֹר. וְאִם הִכְנִס
 64 אוֹתָם לַחֲצֵר בְּרִשׁוֹת, בְּעַל הַחֲצֵר חַיִּיב. שְׁכַּשְׁמַר לוֹ בַּעַל הַחֲצֵר 'הִכְנִס',
 65 הַתְּכוּיִן 'הִכְנֵס וְאִשְׁמֹר לָךְ'. וְאִם כֵּן, הוּא הָדִין כֵּן, שְׁאִמֵּר לוֹ 'הִנֵּחַ' בְּסִתְמָא,
 66 שְׁכוּנוֹתוֹ 'הִנֵּחַ וְאִשְׁמֹר לָךְ', וְחַיִּיב. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בְּכוֹלֵם אֵינִי חַיִּיב אִפִּילוּ אִם
 67 הִכְנִס בְּרִשׁוֹת, עַד שֶׁיִּקְבֹּל עָלָיו בְּעַל הַבַּיִת בְּפִירִשׁ לְשִׁמּוֹר, שְׁכַשְׁמֹר
 68 בַּעַל הַבַּיִת 'הִכְנֵס', כּוּנוֹתוֹ 'הִכְנֵס וְשִׁמֹּר בַּעֲצֻמָּךְ', וְאִינוּ מִקְבֵּל עַל עֲצֻמוֹ
 69 לְשִׁמּוֹר. וְאִם כֵּן הוּא הָדִין בְּאִמְרוֹ 'הִנֵּחַ' בְּסִתְמָא, שְׁכוּנוֹתוֹ 'הִנֵּחַ וְשִׁמֹּר
 70 בַּעֲצֻמָּךְ' וּפְטוֹר. וְנִמְצָא שְׁתַּנְיָא אִלוּ נִחְלָקוּ בְּשִׁאלָה זֶה.
 71 דּוּחָה הַגְמָרָא: מָטָא – מִנֵּן שֶׁרַבְנָן וְרַבִּי נִחְלָקוּ כֵּן כִּמוֹ שֶׁנִּחְלָקוּ שָׁם, דְּלָמָּא,
 72 עַד כָּאֵן לֹא קָאמְרִי רַבְּנֵי הַתָּמָּה שְׁחַיִּיב אֱלָא בְּחֲצֵר, כִּיּוֹן דְּבֵית גְּמִינִי הוּא
 73 – שְׁהִיא בֵּת שְׁמִירָה, שְׁאִין טוֹרַח לְשִׁמְרָה, וְאִין אִדָּם מְכַנִּס לְתוֹכָהּ דְּבַר אֱלָא
 74 עַל דַּעַת לְשִׁמּוֹר, וְלָכֵן כִּי קָאמְרִי לִיה 'עֲיִיל' – כְּשִׁאמֵר לוֹ 'הִכְנֵס', 'עֲיִיל
 75 דְּאֵינְיָמִר לָךְ' קָאמְרִי לִיה – כּוּנוֹתוֹ הִיתָה 'הִכְנֵס וְאִשְׁמֹר לָךְ', שְׁאִין זֶה קֶשֶׁה
 76 עָלָי, וְלָכֵן חַיִּיב. אֲבָל הִכָּא שְׁאִמֵּר לוֹ 'הִנֵּחַ' בְּשׁוֹק, שְׁוֹקָא לֹא בִּר גְּמִינִי
 77 הוּא – הַשּׁוֹק אֵינוֹ מְקוֹם הַמְּשִׁתָּמֵר בָּקָל, וְרַחֲמֵי וְתִיב נִסְר לָךְ' קָאמְרִי לִיה
 78 – כּוּנוֹתוֹ הִיתָה לּוֹמֵר 'הִנֵּחַ וְשִׁמֹּר לַעֲצֻמָּךְ', וְלֹא לִקְבֹּל עַל עֲצֻמוֹ שְׁמִירָה,
 79 וְיִהְיֶה פְטוֹר.
 80 אִי נִמֵּי גַם לְדַעַת רַבִּי יֵשׁ לְדַחוּת, שְׁעַד כָּאֵן לֹא קָאמְרִי רַבִּי הַתָּמָּה שְׁפִטוֹר
 81 אֱלָא בְּחֲצֵר, דְּלִעֲיִיל רִשׁוּתָא קָא בְּעִי לְמִשְׁקַל מִינִיה – שְׂכִידֵי לְהִכְנִס
 82 לַחֲצִירוֹ צִרִיךְ לְקַחַת מִמֶּנּוּ רִשׁוּת, וְלָכֵן כִּי יְהִיב לִיה רִשׁוּתָא לְעִיִּיל –
 83 כְּשִׁנְתָּן לוֹ רִשׁוּת לְהִכְנִס, 'תִּיב וְנִסְר לָךְ' קָאמְרִי לִיה – כּוּנוֹתוֹ הִיתָה שִׁיכְנִס
 84 וְיִשֵּׁב וְיִשְׁמֹר לַעֲצֻמוֹ, וְלֹא קִיבֵל עַל עֲצֻמוֹ שְׁמִירָה. אֲבָל הִכָּא, שְׁמִדוּבֵר
 85 בְּשׁוֹק, 'הִנֵּחַ וְאִמָּא מְנַפְרָנָא' קָאמְרִי לִיה – וְדֹאִי שְׁכוּנוֹתוֹ 'הִנֵּחַ וְאִנִּי אִשְׁמֹר
 86 לָךְ' וְחַיִּיב, שְׁהִי לִשְׁם כֵּךְ אִמֵּר לוֹ 'הִנֵּחַ' דְּאִי סְלָקָא דְּעִתָּךְ 'הִנֵּחַ וְתִיב
 87 וְנִסְר' קָאמְרִי לִיה – שְׁאִם תַּעֲלֶה עַל דַּעַתְךָ שְׁכוּנוֹתוֹ 'הִנֵּחַ וְשִׁב וְשִׁמֹּר
 88 לַעֲצֻמָּךְ', לִשְׁם מַה אִמֵּר לוֹ 'הִנֵּחַ', אִי לְאוֹתָבָה – אִם רַצּוֹנוֹ לְהַנִּיחַ אֶת חֲפְצֵי
 89 בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, רִשׁוּתָא בְּעִי לְמִשְׁקַל מִינִיה – הָאִם הוּא צִרִיךְ לִיטוֹל
 90 מִחֲבִירוֹ רִשׁוּת. וְאִם כֵּן אִלּוּ הוֹכֵרֶעָה מִתּוֹךְ מַחְלֻקַּת זֶה הַשְּׁאֵלָה מַה הָדִין
 91 ב'הִנֵּחַ' בְּסִתְמָא, וְלֹא נִפְשֵׁט הַפֶּסֶק;
 92 שְׁנֵי בַמְּשִׁנָּה: הִלְלוּ עַל הַמִּשְׁבּוֹן שׁוֹמֵר שְׂכָר;
 93 שׁוֹאֵל הַגְמָרָא: לְיָמָא מְתִנִּיתִי דְּלֹא בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא הַמְּלוּהָ אֶת
 94 חֲבִירוֹ עַל הַמִּשְׁבּוֹן – נִתֵּן הַלּוּהָ לְמַלּוּהָ מִשְׁכּוֹן כִּנְגַד הַהִלּוּהָ, וְאֲבָד
 95 הַמִּשְׁבּוֹן, יִשְׁבַּע הַמְּלוּהָ שֶׁהִמְשִׁכּוֹן אֲבָד וְלֹא פִשַׁע בְּשִׁמְרִיתוֹ, וְיִטְוֹל אֶת
 96 מְעוֹתָיו מִהַלּוּהָ, וְאִין הַמְּלוּהָ מִפְּסִיד אֶת הַחוּב תְּמוֹרַת הַמְּשִׁכּוֹן שְׁאֲבָד, דְּבִרִּי
 97 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, יוֹבֵל לּוֹמֵר לוֹ הַלּוּהָ לְמַלּוּהָ, בְּלוֹם
 98 הַלְּוִיתִי אֱלָא עַל הַמִּשְׁבּוֹן – הִרִי לֹא הִלּוּת לִי אֶת הַמַּעֲוֹת אֱלָא כִּנְגַד
 99 הַמְּשִׁכּוֹן, וְלָכֵן אִם אֲבָד הַמִּשְׁבּוֹן, אֲבָדוּ מְעוֹתָיָךְ, וּפְטוֹר הַלּוּהָ, וְהִבְיָאוּ,
 100 שְׁלַרְבִּי אֲלִיעֶזֶר הַמְּלוּהָ נוֹטֵל אֶת הַמְּשִׁכּוֹן כְּדִי לְהַבְטִיחַ שֶׁהַלּוּהָ לֹא יִכְפּוֹר
 101 בַּהִלּוּהָ, וְלֹא כְּדִי לְגַבּוֹת מִמֶּנּוּ, וְנִמְצָא שְׁאִין לוֹ הִנָּה מִמֶּנּוּ, וְעַל כֵּן הוּא
 102 שׁוֹמֵר חֵינִם עָלָיו וּפְטוֹר אִם אֲבָד, וְגֻבּוּהָ אֶת מַעֲוֹתָיו מִמֶּנּוּ אִדָּם. וְרַבִּי
 103 עֲקִיבָא סָבַר, שֶׁהַמְּלוּהָ נוֹטֵל אֶת הַמְּשִׁכּוֹן לְגַבּוֹת מִמֶּנּוּ אֶת חוּבוֹ, וְנִמְצָא שִׁישׁ
 104 לוֹ הִנָּה מִמֶּנּוּ, וְהוּא שׁוֹמֵר שְׂכָר עָלָיו, וְאִם אֲבָד מִפְּסִיד אֶת חוּבוֹ כִּנְגַדוֹ.
 105 מִמְּשִׁיכָה בְּבִרְיָא: אֲבָל אִם הִלְלוּהָ אֶלְפֵי זֶז בְּשִׁטָּר – שִׁנְתָּן הַלּוּהָ לְמַלּוּהָ
 106 שֹׁטֵר עַל הַהִלּוּהָ, וְהִנֵּחַ לוֹ הַלּוּהָ גַם מִשְׁבּוֹן עָלֵיהֶם חוּץ מִהַשֹּׁטֵר, דְּבִרִּי
 107 הִבֵּל אִם אֲבָד הַמִּשְׁבּוֹן אֲבָדוּ מְעוֹתָיו שֶׁל הַמְּלוּהָ, וּפְטוֹר הַלּוּהָ מִלְּשִׁלְמָא.
 108 שְׁכַּאן מוֹדֵה רַבִּי אֲלִיעֶזֶר שֶׁנֹּטֵל אֶת הַמְּשִׁכּוֹן כְּדִי לְגַבּוֹת מִמֶּנּוּ, וְלֹא כְּדִי
 109 לְהַבְטִיחַ שֶׁהַלּוּהָ לֹא יִכְפּוֹר, שְׁהִרִי עֲבוּר זֶה דִּי לְמַלּוּהָ בְּשֹׁטֵר שְׁקִיבֵל. וְאִם
 110 כֵּן, הַמְּשִׁנָּה שְׁנִאמֵר בָּהּ שֶׁהַמְּלוּהָ עַל הַמְּשִׁכּוֹן שׁוֹמֵר שְׂכָר, אֵינָה כְּרַבִּי
 111 אֲלִיעֶזֶר שְׁאִמֵּר שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חֵינִם.
 112 מִיִּישֵׁבֵת הַגְמָרָא: אֲפִילוּ תִּימָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְלֹא קִשְׁיָא, כָּאֵן – בְּבִרְיָא
 113 שְׁאִמֵּר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חֵינִם, מְדוּבֵר שֶׁמִּשְׁבּוֹן בְּשִׁעַת הַלְּוִיתוֹ –
 114 שֶׁהַלּוּהָ נִתֵּן אֶת הַמְּשִׁכּוֹן לְמַלּוּהָ בְּשַׁעַת הַהִלּוּהָ, וְבוּז סָבַר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר
 115 שְׁנוֹטְלוֹ רַק כְּדִי שֶׁלֹּא יוֹכֵל לְכַפּוֹר וְהוּא שׁוֹמֵר חֵינִם, וְאִילוּ כָּאֵן – בַּמְּשִׁנָּה
 116 שְׁכָתוּב שֶׁהוּא שׁוֹמֵר שְׂכָר, מְדוּבֵר שֶׁמִּשְׁבּוֹן שְׁלֹא בְּשַׁעַת הַלְּוִיתוֹ – שֶׁהַלּוּהָ
 117 לֹא נִתֵּן אֶת הַמְּשִׁכּוֹן בְּשַׁעַת הַהִלּוּהָ, אֱלָא לְאַחַר זְמַן תִּבַּע הַמְּלוּהָ אֶת חוּבוֹ
 118 וְלֹא שִׁילֵם הַלּוּהָ, וּמִשְׁכּוֹן אוֹתוֹ עַל פִּי בֵּית דִּין, וְבוּז וְדֹאִי שֶׁהַמְּשִׁכּוֹן לְגֻבּוּיָא
 119 וְלֹא רַק כְּדִי שֶׁלֹּא יוֹכֵל לְכַפּוֹר, וְלָכֵן הוּא שׁוֹמֵר שְׂכָר.
 120 מְקַשָּׁה הַגְמָרָא: וְהָא אִדְּרִי וְאִדְּרִי – הִרִי בִּין בַּמְּשִׁנָּה וּבִין בְּבִרְיָא, בְּלִשׁוֹן

1 עַד דְּתַנְיָא – עַד שְׁחֹזר, אֲנִיב – נִגְנַב הַחֲפֵץ שְׁלֹא בְּפִשְׁעִיהָ. אֶתוּ לְדִין
 2 לְקַמְיָה דְּרַב פִּסְפָּא, תִּיבִינָהוּ, מִשּׁוּם שְׁשׁוּמֵר שְׂכָר חַיִּיב בְּגִיבָה.
 3 אֶמְרוּ לִיה רַבְּנֵי לְרַב פִּסְפָּא, הָא שְׁמִירָה בְּכַעֲלִים הִיא. אֲכִסְפִּי רַב פִּפְּא.
 4 לְכוּף אֵינְלֵא מִיִּלְתָּא, דְּתַהִיָּא שְׁעִתָּא שְׂכָרָא הָוָה שְׁתִּי.
 5 מַעֲשֵׂה נֹסֶף בַּעֲנֵן זֶה: תִּנְהוּ בִּי תִרִי – אוֹתָם שְׁנֵי אַנְשִׁים, דְּהָווּ קָא מְסָנִי
 6 בְּאוֹרְהָא – שְׁהָיוּ הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ. חֵד אֲרִיךְ – אֶחָד מֵהֶם הִיָּה גְבוּהָ, וְחֵד גִּזְיָא
 7 – וְהָאֵחָד נִמְנֹךְ. אֲרִיכָא רַכִּיב, חֲמִיכָא – הַגְבוּהָ רַכֵּב עַל חֲמוֹר, וְתִנְהוּ לִיה
 8 סְרִינָא – וְהִיָּה לוֹ סִדִּין שֶׁל פֶּשֶׁת, שְׁאִינוּ סוֹפֵג הַרְבֵּה מִיָּם. גִּזְיָא מִיִּכְסִּי
 9 סְרִינָא – הַנְּמוּךְ הִיָּה לְבוֹשׁ מַעֲיֵל שֶׁל צִמְר, וְקָא מְסָנִי בְּכַרְעִיָּה – וְהִיָּה
 10 הוֹלֵךְ בְּרַגְלֵי. כִּי מִיָּם לְנִהָרָא – כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְנֹהַר, חָשַׁשׁ הַנְּמוּךְ שֶׁמַּעֲיִלוֹ יִרְטֵב,
 11 וּבְגַד צִמֵּר סוֹפֵג מִיָּם רַבִּים וְהֵם מְכַבִּידִים אוֹתוֹ, וְלָכֵן שְׁקִלְיָה לְסְרִינָלְיָה
 12 וְאוֹתָבְיָה עָלָיו חֲמִיכָא – פִּשַׁט אֶת מַעֲיִלוֹ וְלָקְחוֹ וְהִנִּיחוֹ עַל הַחֲמוֹר, וְשְׁקִלְיָה
 13 לְסְרִינָלְיָה דְּתַהִיָּא וְאִיכְסִי בִּיה – וְלָקַח אֶת סִדִּין הַפֶּשֶׁת שֶׁל הַגְבוּהָ, שְׁאִינוּ
 14 סוֹפֵג הַרְבֵּה מִיָּם, וְלָבַשׁ אוֹתוֹ. שְׁמִפּוֹת מִיָּא לְסְרִינָלְיָה – שִׁטְפוּ הַמַּיִם אֶת
 15 הַסִּדִּין, שִׁחְפּוּהוּ וְנִעְלַם.
 16 אֶתָּא לְדִין לְקַמְיָה דְּרַבָּא, תִּיבִיבָה – חַיִּיב אֶת הַנְּמוּךְ לְשִׁלֵּם לְגְבוּהָ סִדִּין
 17 פֶּשֶׁת.
 18 אֶמְרוּ לִיה רַבְּנֵי לְרַבָּא, אֲמַאי חַיִּיבֵת אוֹתוֹ, הִרִי שְׁאֵלָה בְּכַעֲלִים הִיא,
 19 שְׁבַשְׁעָה שֶׁשָּׁאֵל הַנְּמוּךְ אֶת הַסִּדִּין עֲשֵׂה עֲבוּרוֹ הַגְבוּהָ מִלְּאֲכָה, שְׁהַעֲבִיר לוֹ
 20 אֶת מַעֲיִלוֹ עַל הַחֲמוֹר. אֲכִסְפִּי רַבָּא.
 21 לְכוּף אֵינְלֵא מִיִּלְתָּא, דְּכִלְתָּא דְּעִתִּיָּה שְׁקִלְיָה – שֶׁהַנְּמוּךְ לָקַח אֶת הַסִּדִּין
 22 שֶׁל הַגְבוּהָ בְּלִי יְדִיעָתוֹ, וְכִלְתָּא דְּעִתִּיָּה אוֹתָבְיָה – וְהִנִּיחַ אֶת הַמַּעֲיֵל עַל
 23 הַחֲמוֹר בְּלִי יְדִיעָתוֹ שֶׁל הַגְבוּהָ. וְאִם כֵּן, וְדֹאִי חַיִּיב הַנְּמוּךְ עַל הַסִּדִּין שֶׁנֹּטֵל
 24 לְלֹא רִשׁוּת.
 25 מַעֲשֵׂה נֹסֶף: הָהוּא גְבָרָא דְּאוֹנֵר לִיה חֲמִיכָא לְחֲבִירָה – אוֹתוֹ אִדָּם שֶׁהַשְּׂכִיר
 26 חֲמוֹר לְחִבְרֵי. אֶמְרֵי לִיה הַמְּשִׁכִּיר לְשׁוֹכֵר, חֲוִי, לֹא תִיּוֹל בְּאוֹרְהָא דְּתַנְיָא
 27 פְּקוּד – רֹאה, אֵל תֵּלֵךְ עִם הַחֲמוֹר בְּדֶרֶךְ הַמְּקוֹם הַנִּקְרָא 'נֹהַר פְּקוּד', דְּאִיכָּא
 28 מִיָּא – שִׁישׁ בָּהּ מַיִם, וְיֵל בְּאוֹרְהָא דְּנֶרֶשׁ – אֱלָא לָךְ עֲמוּ בְּדֶרֶךְ הַמְּקוֹם
 29 הַנִּקְרָא 'נֶרֶשׁ', דְּלִיכָּא מִיָּא – שְׁאִין בָּהּ מַיִם.
 30 אֲוִיל בְּאוֹרְהָא דְּתַנְיָא פְּקוּד – הֵלֵךְ הַשׁוֹכֵר עִם הַחֲמוֹר בְּדֶרֶךְ נֹהַר פְּקוּד,
 31 שְׁאִמֵּר לוֹ הַמְּשִׁכִּיר לֹא לְכַלֵּת שָׁם, וְיָמִית חֲמִיכָא – וּמֵת הַחֲמוֹר. כִּי אֶתָּא –
 32 כְּשֶׁבֵּא הַשׁוֹכֵר, אֶמְרֵי לְמַשְׁכִּיר, אִין, בְּאוֹרְהָא דְּתַנְיָא פְּקוּד אֲוִיל – כֵּן, אִמְנֵם
 33 הַלְכְתִּי בְּדֶרֶךְ נֹהַר פְּקוּד, וְיָמִיתוּ לִיכָּא מִיָּא – אֲבָל לֹא הָיוּ שָׁם מַיִם, וְאָף עַל
 34 פִּי כֵן מֵת הַחֲמוֹר, וּפְטוֹר אִנִּי.
 35 אֶמְרֵי לִיה רַבָּא, נִאֲמַן הַשׁוֹכֵר בְּדַבְרֵי, מִשּׁוּם שְׁמָה לִיה לְשִׁכָּר – מְדוּעַ צִרִיךְ
 36 הוּא לְשַׁכֵּר וְלּוֹמֵר שֶׁלֹּא הָיוּ שָׁם מַיִם, הִרִי אִי בְּעִי – אִם הִיָּה רֹצֵה לְשַׁכֵּר,
 37 הִיָּה מִשְׁכָּר שְׁכָר טוֹב יוֹתֵר, וְאֶמְרֵי לִיה לְמַשְׁכִּיר, אֲנִי בְּאוֹרְהָא דְּנֶרֶשׁ אֲוִיל
 38 – הַלְכְתִּי בְּדֶרֶךְ נֶרֶשׁ וְלֹא בְּדֶרֶךְ נֹהַר פְּקוּד. וְיָמִיתוּ – מִתּוֹךְ – שְׁטוּעֵן אֶת
 39 הַטַּעֲנָה הַפְּחוּת טוֹבָה עֲבוּרוֹ, וְלֹא אֶת הַטַּעֲנָה הַטּוֹבָה, נִאֲמַן שְׁאִינוּ מִשְׁכָּר
 40 בְּדַבְרֵי וּפְטוֹר.
 41 אֶמְרֵי לִיה אֲבִי לְרַבָּא, 'מָה לִּי לְשַׁכָּר', בְּמִקְוִים עֲדִים לֹא אֲמִרִינֵן – בְּמִקְוִים
 42 שִׁישׁ עֲדִים מַמְעִידִים לְהִיפֵךְ מְדַבְרִי, אִין אֲנוּ אוֹמְרִים יִשְׁיָהוּ נִאֲמַן בְּמִינֵי.
 43 וְכֵּן בְּאִילוּ יִשְׁבֵּם עֲדִים גְּדוּר, כִּיּוֹן שְׁאֵין סִדְדִי – כּוֹלְנוּ עֲדִים שְׁבַדְרִי נֹהַר
 44 פְּקוּד יֵשׁ מַיִם, שְׁהוּא דְּבַר יְדוּעַ וּמְפּוֹרָסִם, וְלָכֵן חַיִּיב אָף שִׁישׁ לוֹ מִיָּגָה
 45 שְׁנֵי בַמְּשִׁנָּה: שְׁמוֹר לִי וְאֶמְרֵי לוֹ הִנֵּחַ לְפָנִי שׁוֹמֵר חֵנָּם;
 46 אֶמְרֵי רַב הוֹנָא, הָדִין כֵּךְ רַק אִם אִמֵּר לוֹ 'הִנֵּחַ לְפָנִי', אֲבָל אִם אֶמְרֵי לוֹ 'הִנֵּחַ
 47 לְפָנֶיךָ', אֵינִי נַעֲשֵׂה לֹא שׁוֹמֵר חֵנָּם וְלֹא שׁוֹמֵר שְׂכָר, שְׁכִיּוֹן שְׁאִמֵּר 'לְפָנֶיךָ'
 48 כּוּנוֹתוֹ, 'שִׁב אִתָּה וְשִׁמֹּר עַל הַחֲפֵץ, וְאִנִּי אֵינִי מִקְבֵּל עָלִי שְׁמִירָה כָּלָל'.
 49 אִיבְעִיָּא לָהּ, אִם אִמֵּר לוֹ 'הִנֵּחַ' סְתָמָא – בְּסִתְמָא, וְלֹא אִמֵּר לוֹ 'לְפָנִי'
 50 וְלֹא 'לְפָנֶיךָ', מָא, הָאִם הוּא שׁוֹמֵר חֵינֵם אִו שְׁאִינוּ שׁוֹמֵר כָּלָל.
 51 תָּא שְׁמַע, שְׁשִׁנְיָו בַּמְּשִׁנָּה 'שְׁמוֹר לִי וְאֶמְרֵי לוֹ הִנֵּחַ לְפָנִי', שׁוֹמֵר חֵנָּם. מִכָּךְ
 52 שֶׁהַמְּשִׁנָּה נִקְטָה דּוּקָא 'הִנֵּחַ לְפָנִי' יֵשׁ לְדַקְדָּק שְׁהָא אִם אִמֵּר לוֹ 'הִנֵּחַ'
 53 סְתָמָא, לֹא בְּלוֹם – אִינוּ מִתְחַיִּיב בְּשִׁמְרָה כָּלָל, שְׁאִם לֹא כֵן הִיתָה הַמְּשִׁנָּה
 54 מְלֻמָּתָה שֶׁלֵּם ב'הִנֵּחַ' סִתְמָא נַעֲשֵׂה שׁוֹמֵר חֵינֵם, שְׁהוּא חִידוּשׁ גְּדוּל יוֹתֵר.
 55 דּוּחָה הַגְמָרָא: אֲרִיכָה, יֵשׁ לְדַקְדָּק לְהִיפֵךְ, מִדְּאֶמְרֵי רַב הוֹנָא אֶת דִּינוֹ ב'הִנֵּחַ
 56 לְפָנֶיךָ', מִשְׁמַע שֶׁרַק בּוּזָה הוּא דְּאֵינוֹ לֹא שׁוֹמֵר חֵנָּם וְלֹא שׁוֹמֵר שְׂכָר, הָא
 57 אִם אִמֵּר לוֹ 'הִנֵּחַ' סְתָמָא, שׁוֹמֵר חֵנָּם חֲוִי, שְׁאִם לֹא כֵן מְדוּעַ לֹא נִקְטַר רַב
 58 הוֹנָא אֶת דִּינוֹ גַם בְּאִמְרוֹ 'הִנֵּחַ' סִתְמָא.
 59 אֱלָא מָהָא לִיכָּא לְמִשְׁמַע מִיָּגָה – אֱלָא מִמְּשִׁנָּה זֶה אִין לְהוֹכִיחַ לֹא לְכַאֵן
 60 וְלֹא לְכַאֵן.

1 'הִלְלוּהוּ עַל הַמַּשְׁבּוֹן' קָתְנָה, שִׁמְשַׁמֵּעַ שִׁמְשַׁכְנוּ בִּשְׁעַת הַהִלּוּאָה, וְאִיךְ אִפְשָׁר
2 לְהַעֲמִיד אֶת הַמַּשְׁנָה שְׁלֵא בִּשְׁעַת הַהִלּוּאָה.
3 תִּירוּץ אַחֵר לְקוּשִׁיא מִהַמַּשְׁנָה עַל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר: אֱלֹא, לֹא קָשְׁיָא, כֵּאֵן
4 בְּבִרְיֵיתָא מְדוּבָר כְּשֶׁהִלְלוּהוּ מַעוֹת, שְׁאִינוּ מְרוּיחַ כְּלוֹם מִן הַהִלּוּאָה, וְלִכְּן
5 הוּא שׁוֹמֵר חִינָם. וְאִילוּ כֵּאֵן בְּמַשְׁנָה מְדוּבָר כְּשֶׁהִלְלוּהוּ פִּירוֹת, וְבוֹזָה הַמְלוּהָ
6 מְרוּיחַ, שְׁמִלּוּהָ פִּירוֹת שֶׁדִּרְכָן לְהִרְקִיב וְיִקְבֵּל בְּתַמְרוּהָ מַעוֹת שְׁאִינוּ
7 מְרִקִּיבוֹת, וְלִכְּן הוּא שׁוֹמֵר שֹׁכֵר.
8 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהָא מְדַקְּתָנִי סִיפָא – הֲרֵי מִכָּךְ שִׁשְׁנִינוּ בְּמַשְׁנָה בְּסִיפָא דְרַבִּי
9 יְהוּדָה אֹמֵר, הִלְלוּהוּ מַעוֹת שׁוֹמֵר תְּנֵם, הִלְלוּהוּ פִּירוֹת שׁוֹמֵר שְׂכָר, מִכָּלֵל
10 – מִשְׁמַע מוֹדָה, דִּלְתַּנָּא קָמָא לֹא שְׁנִי לִיה – שְׁבִרִישָׁא שְׁהִיא לְפִי תַנָּא קָמָא,
11 אִין חִילּוֹק בֵּין מַעוֹת לְפִירוֹת, וּבִשְׁנִינָהּ הוּא שׁוֹמֵר שֹׁכֵר.
12 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אִין בְּמַשְׁנָה מַחְלּוֹקָה, וְכוּלָּהּ רַבִּי יְהוּדָה הִיא, וְחִסְרוּרִי
13 מִיְּחִסְרָא – הַתַּנָּא קִיצֵר וְחִסֵּר בְּמַשְׁנָה כְּמָה תִּיבוּת, וְהָכִי קָתְנִי – וְכִךְ יֵשׁ
14 לְשׁוֹנֹת בְּמַשְׁנָה 'הִלְלוּהוּ עַל הַמַּשְׁבּוֹן שׁוֹמֵר שְׂכָר. בְּמָה דְבָרִים אֲמֹרִים,
15 כְּשֶׁהִלְלוּהוּ פִּירוֹת. אֲבָל הִלְלוּהוּ מַעוֹת עַל הַמַּשְׁבּוֹן, שׁוֹמֵר תְּנֵם. וְדִין זֶה הוּא
16 דְּבִרֵי רַבִּי יְהוּדָה, שֶׁרַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, הִלְלוּהוּ מַעוֹת שׁוֹמֵר תְּנֵם, הִלְלוּהוּ
17 פִּירוֹת שׁוֹמֵר שְׂכָר, וְכִן סָבַר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר.
18 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אִי הָכִי, קָמָה לָהּ מִתְּנִיתִין – נִמְצָא שֶׁהַמַּשְׁנָה הוֹעֲמֵדָה דִּלְאָ
19 בְּרַבִּי עֲקִיבָא, שְׁהִרִי דַּעַת רַבִּי עֲקִיבָא בְּבִרְיֵיתָא שְׁהוּא שׁוֹמֵר שֹׁכֵר, וְהַעֲמִידוּ
20 אֶת הַבְּרִייתָא כְּשֶׁהִלְלוּהוּ מַעוֹת, וְאִילוּ בְּמַשְׁנָה נֶאֱמַר שֶׁהִלְלוּהוּ מַעוֹת שׁוֹמֵר
21 חִינָם. וְאִי אִפְשָׁר לִמְדַּר כֵּן, שְׁהִרִי סֵתֵם מַשְׁנָה רַבִּי מֵאִיר הִיא וּלְפִי רַבִּי עֲקִיבָא
22 (סְנַהֲדִין פו.).
23 מִסִּיקָה הַגִּמְרָא: אֱלֹא מִתְּנִיתִין – מְבוּרָר שֶׁמִּתְּנִיתִין דִּלְאָ בְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר,
24 שְׂרַבִּי אֲלִיעֶזֶר סָבַר שְׁבִין הִלְלוּהוּ פִּירוֹת וּבִין הִלְלוּהוּ מַעוֹת שׁוֹמֵר חִינָם,
25 וּבְמַשְׁנָה כְּתוּב שְׁהוּא שׁוֹמֵר שֹׁכֵר.
26 נַחֲלֵק רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּבִרְיֵיתָא (לַעֲלֵי פא:), אִם הַמְלוּהָ עַל
27 הַמַּשְׁבּוֹן שׁוֹמֵר חִינָם עֲלִיו אוֹ שׁוֹמֵר שֹׁכֵר. מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא: לִיָּמָא – נֶאֱמַר,
28 שִׁמְחֻלּוֹתֵם בְּדִלְאָ שְׁנֵי מַשְׁבּוֹן שִׁיעוֹר זִוְוִי – בִּאֻפֹּן שֶׁהַמַּשְׁבּוֹן אִינוּ שׁוֹה
29 כְּגַד כָּל מַעוֹת הַהִלּוּאָה, אֲלֵא שׁוֹה פָּחוֹת מִמֶּנּוּ, וְכַדְשִׁמּוּאֵל קָא מִיפְלָגִי –
30 וְנַחֲלֵק דְּבִרֵי שְׁמוּאֵל. דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, הֲאִי מֵאֵן דְּאֻזְפִּיָּה אֶלְפָא זִוְוִי
31 לְחִבְרִיָּה – מִי שֶׁהִלּוּהוּ אֵלֶף זֶז לְחִבְרִי, וְאֵנָּה לִיה קָתָא דְּמַגְלָא עִילּוּיָהּ –
32 וְהִנֵּחַ לוֹ הִלּוּהוּ כְּמַשְׁבּוֹן עַל הַהִלּוּאָה דְּבַר שְׁשׁוּה סָכוּם מוֹעֵט, כְּגוֹן בֵּית-יֵד
33 שֶׁל מַגֵּל וְכִלִּי הָעֲשׂוֹי לְקַצֵּר בּוֹ, אֲבָר קָתָא דְּמַגְלָא, אֲבָרֵי אֶלְפָא זִוְוִי – אִם
34 אֲבָד לְמִלּוּהָ אוֹתוֹ בֵּית-יֵד שֶׁהִנִּיחַ לוֹ הִלּוּהוּ, מִפְּסִיד הַמְלוּהָ אֶת כָּל אֵלֶף
35 הַזֹּחִים שֶׁהִלּוּהוּ, אָף שֶׁהַמַּשְׁבּוֹן הִיָּה שׁוֹה סָכוּם מוֹעֵט בְּלִבָּד. וְהַטַּעַם, מִשּׁוּם
36 שֶׁהַמְלוּהָ מְסַכִּים וּמִקְבֵּל עַל עֲצָמוּ בִּשְׁעָה שְׁנוּטֵל אֶת הַמַּשְׁבּוֹן, שְׁאִם יֵאָבֵד
37 הַמַּשְׁבּוֹן יִפְסִיד אֶת כָּל הַחֹב. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר כְּשִׁמּוּאֵל שְׁאִם אֲבָד הַמַּשְׁבּוֹן
38 אֲבָדוּ מַעוֹתָיו, אֲבָל רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אִינוּ סוֹבֵר כְּשִׁמּוּאֵל, וְאִין הַמְלוּהָ מִקְבֵּל עַל
39 עֲצָמוּ לְהַפְסִיד אֶת חֹבּוֹ אִם יֵאָבֵד הַמַּשְׁבּוֹן.
40 דּוּחָה הַגִּמְרָא: אִי בְּדִלְאָ שְׁנֵי מַשְׁבּוֹן שִׁיעוֹר זִוְוִי – אִם הַמַּשְׁבּוֹן אִינוּ שׁוֹה
41 כְּשִׁיעוֹר הַהִלּוּאָה, אֲלֵא פָּחוֹת מִמֶּנּוּ, לְכוּלִּי עֲלָמָא אִין הַמְלוּהָ מִפְּסִיד אֶת

42 כָּל מַעוֹתָיו, כִּיּוֹן דְּכוּלִּי עֲלָמָא לִית לָהּ דְּשִׁמּוּאֵל – שְׁנִיָּהם אִינוּ סוֹבֵרִים
43 כְּשִׁמּוּאֵל. וְהָכָא מַחְלּוֹקָתָם, בְּדִשְׁנֵי שִׁיעוֹר זִוְוִי – בְּמַשְׁבּוֹן שְׁשׁוּה כְּשִׁיעוֹר
44 הַחֹב. וְקָא מִיפְלָגִי בְּדִרְבִּי יִצְחָק. דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִנָּן לְבַעַל חֹב
45 שֶׁקֹּנָה מַשְׁבּוֹן – מִנָּן שְׁמִלּוּהָ שְׁנוּטֵל מִשְׁכּוֹן הִרִי הוּא קוֹנָה אוֹתוֹ, וְנַעֲשֶׂה
46 הַמַּשְׁבּוֹן שְׁלֵו לְהַתְחַיֵּב עֲלָיו אֲפִילוּ בִּאֻנְסִין, שְׁנִיָּמַר (דְּבָרִים כד יב–יג) לַגִּבִּי
47 מְלוּהָ שְׁנוּטֵל מִשְׁכּוֹן מִהִלּוּהוּ, לֹא תִשְׁכַּב בְּעֵבֶטוֹ, הָשֵׁב תִּשְׁבִּי לוֹ אֶת הָעֵבֶט
48 כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשִׁכַּב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִרְכָּךְ, וְלֵךְ תִּהְיֶה צְדָקָה לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. וְהָא
49 הַמְלוּהָ אִינוּ קוֹנָה אֶת הַמַּשְׁבּוֹן, צְדָקָה מֵאֵל לִיה – אִיזוֹ צְדָקָה עוֹשֶׂה בְּכִךְ
50 שֶׁמַּחְזִיר אֶת הַמַּשְׁכּוֹן לָלוּהוּ, הֲרִי הַמַּשְׁכּוֹן הוּא שֶׁל הִלּוּהוּ. מִכָּאֵן יֵשׁ לְלִמּוּד
51 לְבַעַל חֹב שֶׁקֹּנָה אֶת הַמַּשְׁבּוֹן, וְכִיּוֹן שְׁהוּא שֶׁל הַמְלוּהָ נִמְצָא שְׁעוֹשֶׂה
52 צְדָקָה בְּמִמּוֹנוֹ כְּשֶׁמַּחְזִיר לָלוּהוּ. וְבוֹזָה נַחֲלֵק, שְׁלַרְבִּי אֲלִיעֶזֶר אִין בַּעַל חֹב
53 קוֹנָה מִשְׁכּוֹן, וְלִכְּן אִין הַמְלוּהָ מִפְּסִיד אֶת חֹבּוֹ, שְׁאִינוּ אֲלֵא שׁוֹמֵר חִינָם עֲלָיו.
54 וְלַרְבִּי עֲקִיבָא בַּעַל חֹב קוֹנָה מִשְׁכּוֹן וּמִתְחַיֵּב עֲלָיו בְּשִׁמְרִיהָ, וְלִכְּן מִפְּסִיד אֶת
55 חֹבּוֹ.
56 דּוּחָה הַגִּמְרָא: וְתִסְבְּרָא – הָאִם אֶתָּה סָבוֹר שֶׁאִפְשָׁר לְבֹאֵר כֵּךְ אֶת
57 מַחְלּוֹקָתָם, הֲרִי אִימּוֹר דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק – אָמֹר, בִּאִיזָה אֻפּוֹן אִמְר רַבִּי
58 יִצְחָק שְׁמִלּוּהָ קוֹנָה מִשְׁכּוֹן, בְּמַשְׁבּוֹן שְׁלֵא בִּשְׁעַת הִלְלוּתָהּ, שְׁבוֹזָה מְדוּבָר
59 בְּפִסּוֹק שֶׁמִּמֶּנּוּ לְמַד רַבִּי יִצְחָק אֶת דִּינוֹ, וּמַשְׁכּוֹן כּוֹז וְהָאִי נִלְקַח לְגִבּוֹת מִמֶּנּוּ,
60 וְלִכְּן הַמְלוּהָ קוֹנָה אוֹתוֹ. אֲבָל בְּמַשְׁבּוֹן בִּשְׁעַת הִלְלוּתָהּ, מִי אָמַר – הָאִם גַּם
61 כּוֹז אִמְר שְׁקוֹנָה מִשְׁכּוֹן, הֲרִי יִתְכַּן שֶׁמַּשְׁכּוֹן כּוֹז אִינוּ נִלְקַח לְגִבּוֹת מִמֶּנּוּ,
62 אֲלֵא לְזִכְרוֹן דְּבָרִים, וְאִין הַמְלוּהָ קוֹנָה אוֹתוֹ, וְהָאִם כֵּן אִי אִפְשָׁר לְבֹאֵר שְׂרַבִּי
63 עֲקִיבָא כְּרַבִּי יִצְחָק, שְׁהִרִי דִּינוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא נֶאֱמַר גַּם כְּשִׁמְשַׁכְנוּ בִּשְׁעַת
64 הַהִלּוּאָה, כְּלִשְׁוֹן בְּבִרְיֵיתָא 'הַמְלוּהָ עַל הַמַּשְׁבּוֹן'.
65 מִבִּאֲרַת הַגִּמְרָא בִּיאוֹר אַחֵר מִמַּחְלּוֹקָתָם: אֱלֹא בְּמַשְׁבּוֹן שְׁלֵא בִּשְׁעַת
66 הִלְלוּתָהּ לְכוּלִּי עֲלָמָא אִית לָהּ דְּרַבִּי יִצְחָק, שֶׁהַמְלוּהָ קוֹנָה אֶת הַמַּשְׁבּוֹן
67 וּמִתְחַיֵּב עֲלָיו, וְהָא אֲבָד לְכוּלִּי עֲלָמָא מִפְּסִיד אֶת חֹבּוֹ. וְהָכָא מַחְלּוֹקָתָם
68 הִיא בְּמַשְׁבּוֹן בִּשְׁעַת הִלְלוּתָהּ, שְׁבוֹזָה הַמְלוּהָ אִינוּ קוֹנָה אֶת הַמַּשְׁבּוֹן,
69 וּבְשׁוֹמֵר אֲבִידָהּ קָא מִיפְלָגִי – מַחְלּוֹקָתָם הִיא בֵּין הָאִמּוֹר בְּשׁוֹמֵר אֲבִידָהּ,
70 וְדִין זֶה שִׁיךְ גַּם כֵּאֵן. דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק, שׁוֹמֵר אֲבִידָהּ – אִדָּם שֶׁמִּצָּא מִצִּיאָה
71 וְהַכְּנִיסָה אֶל תּוֹךְ בֵּיתוֹ, נַחֲלֵקוּ דִּבְנֵי, רַבָּה אָמַר, הַמּוֹצֵא מַחֲזִיב בְּשִׁמְרִיהָ עַל
72 הַמִּצִּיאָה בְּשׁוֹמֵר תְּנֵם, רַב יוֹסֵף אָמַר בְּשׁוֹמֵר שְׂכָר. וְטַעַם שֶׁל רַב יוֹסֵף,
73 שֶׁהַמּוֹצֵא מְרוּיחַ, שְׁאִם בִּשְׁעָה שֶׁעוֹסֵק בְּמִצִּיאָה יִבּוֹא עֲנִי, יִפְסֵר מִלְּתָהּ לוֹ
74 לַחֵם, שֶׁהַעוֹסֵק בְּמִצְוָה פְּטוֹר מִן הַמִּצְוָה. וְרַבָּה סָבַר שְׁאִין רִיחַ זֶה מִצְוָה. וְבוֹזָה
75 נַחֲלֵקוּ רַבִּי אֲלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא, שְׁלַרְבִּי עֲקִיבָא נַעֲשֶׂה הַמְלוּהָ שׁוֹמֵר שֹׁכֵר
76 מִשּׁוּם שֶׁעוֹסֵק בְּמִצְוָה וּפְטוֹר מִלְּתָהּ לַחֵם לַעֲנִי בִּאֻתוֹ הַזֶּה, וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר
77 סָבַר כְּרַבָּה שְׁאִינוּ שׁוֹמֵר שֹׁכֵר מִשּׁוּם כֵּךְ.
78 שׁוֹאֵלֵת הַגִּמְרָא: לִיָּמָא דְּרַב יוֹסֵף תַּנָּאִי הִיא – הָאִם לְפִי זֶה נִצְטָרֵךְ לִימֵר
79 שְׁדַּעַת רַב יוֹסֵף שְׁנִיָּה מִמַּחְלּוֹקָת תַּנָּאִים, וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר אִינוּ סוֹבֵר כְּמוֹתוֹ.
80 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: לֹא, אֲלֵא אִפְשָׁר שֶׁבְּשׁוֹמֵר אֲבִידָהּ דְּכוּלִּי עֲלָמָא אִית לָהּ
81 דְּרַב יוֹסֵף, וְלַדַּעַת כּוֹלֵם הוּא שׁוֹמֵר שֹׁכֵר מִשּׁוּם שֹׁכֵר מִצְוָה. וְהָכָא – כֵּאֵן,
82 רַבִּי אֲלִיעֶזֶר סָבַר שְׁהוּא שׁוֹמֵר חִינָם, מִשּׁוּם שֶׁסָבַר שְׁאִין זֶה מִצְוָה, כִּיּוֹן

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שלישי עמ' ב

1 הַבְּהֵמָה לְרִשּׁוֹתָהּ וְהַתְּחַיֵּב בְּשִׁמְרִיתָהּ. וְהָא שְׁוֹאֵל לֹא אִמְר לְמַשְׁאִיל
2 לְשַׁלּוּחַ, אֲלֵא שְׁלַחָה מְדַעַת עֲצָמוּ, פְּטוֹר הַשְׁוֹאֵל. וְכֵן הִדִּין בְּשִׁעָה שֶׁמִּתְּחַיֵּב
3 הַשְׁוֹאֵל לְמַשְׁאִיל, שְׁאִם הַמַּשְׁאִיל אִמְר לְשׁוֹאֵל לְשַׁלּוּחַ אֶת הַבְּהֵמָה וּמִתָּה
4 בְּדֶרֶךְ, פְּטוֹר הַשְׁוֹאֵל, כִּיּוֹן שֶׁשְׁלַחָה עַל פִּי צִיּוּי הַמַּשְׁאִיל וְהִרִי זֶה כִּאִילוּ
5 הַחֲזִירָה. וְהָא שְׁוֹאֵל שֶׁלַח אֶת הַבְּהֵמָה מְדַעַת עֲצָמוּ חִיב.
6 אָמַר רַבְּרִים בְּרַב פָּפָא, אָמַר רַב חֲסִדָּא, לֹא שְׁנֵי שְׁאִם הַשְׁוֹאֵל שֶׁלַח אֶת
7 הַבְּהֵמָה מְדַעַת עֲצָמוּ חִיב, אֱלֹא בִּאֻפֹּן שֶׁהִתְחַיֵּב הַשְׁוֹאֵל לְמַשְׁאִיל בְּתוֹךְ
8 יָמֵי שְׁאִילָתָהּ – קוֹדֵם שֶׁנִּגְמַר הַזֶּמֶן שֶׁהַשְׁאִיל לוֹ אֶת הַבְּהֵמָה, כְּגוֹן

9 שֶׁהַשְׁאִילָה לוֹ לְשָׁלוּשִׁים יוֹם וְהַחֲזִירָה לוֹ לְאַחַר עֶשְׂרִים וְתִשְׁעָה יָמִים. אֲבָל
10 אִם הַחֲזִיר אֶת הַשְׁוֹאֵל לְאַחַר שֶׁנִּגְמְרוּ יָמֵי שְׁאִילָתָהּ, פְּטוֹר אֲפִילוּ אִם
11 שֶׁלַחָה מְדַעַת עֲצָמוּ, שֶׁלְאַחַר שֶׁנִּגְמְרוּ יָמֵי הַשְׁאִילָה אִינוּ חִיב בְּשִׁמְרִיהָ כָּלֵל.
12 וְאֲפִילוּ אִם לֹא שֶׁלַחָה, אֲלֵא מִתָּה בְּבִיתוֹ לְאַחַר הַזֶּמֶן, פְּטוֹר.
13 מְתִיב רַב נָחֲמָן בְּרַב פָּפָא עַל רַפְרָם מִמְּשַׁנְתֵּינוּ, 'וְכוּלִּין' – כָּל הָאוֹמְנִים
14 שְׁאֵמְרוּ לְבַעַל הַחֶפֶץ טוֹל אֶת הַחֶפֶץ שֶׁלֵּךְ וְאַחַר כֵּךְ הָכָא אֶת מַעוֹת הַתִּיקוֹן,
15 נַעֲשִׂים בְּאִמְרִיהָ זֶז שׁוֹמֵר תְּנֵם'. וּמִשְׁמַע שְׁדוּקָא אִם אִמְר הָאוֹמֵן כֵּךְ נַעֲשֶׂה
16 שׁוֹמֵר חִינָם, מִשּׁוּם שֶׁהוֹדִיעַ שְׁאִינוּ רֹצֵה לְשַׁמּוֹר עוֹד עַל הַחֶפֶץ,

בבא מציעא. פרק שישי – השוכר את האומנין דף פב עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס פז רש"י תוספות

נִמְאָה בדלא שוי שיעור זוזי ובדשמואל קמפילגי. פי' בקונ' אָבֵל בדשוי הוי
לכ"ע שיש וְשִׁלְהִי שְׂבוּעָתָה הִדְיָנִים (מכוסות דף מז: וס' מה. ד"ס מלו) יש ספרים
גדרסי ה"ד אי בדשוי שיעור זוזי מ"ט דרבי אליעזר אלא בדלא שוי ובדשמואל
קמפילגי משמע בפ"ה דבשוי מורו כ"ע וקשה דא"כ אמאי קאמר מתניתין דלא
בר' אליעזר לוקמה בדשוי שיעור זוזי
ותיתי כב"ע וכת' הא דקאמר דמתניתין
דלא ברבי אליעזר היינו לפי המשקנת
דפליגי בדשוי שיעור זוזי וכדבר יוסף דהא
לרבה דהלקתא בנותיה פליגי לפי
המשקנת בדשמואל דרבי' בפ"ב לעיל והו
כס. וס' ד"ס וז"ל ומיהו יש לומר דלא מצי
לאוקמי מתני' בדשוי וכב"ע דאין סברא
שחלוק רבי יהודה על רבי אליעזר ור'
עקיבא אלא ודאי מתני' בדלא שוי איירי
אָבֵל קשה פין דבשוי שיעור זוזי לכולי
עלמא אבדו מעותיו אם כן בדלא שוי מה
שכנגד המשכון נמי אבדו לכ"ע ואם כן
אמאי ישבע לרבי אליעזר שאבד המשכון
בלא פשיעה מה מנחתא מאותה בשועה
והלא המעות שכנגד המשכון אבד אפי'
לא פשע והיתרים על המשכון יטול אפי'
פשע במשכון כיון דלית ליה לדשמואל
וכ"ת כמו שפירש בקונטרס דהיא דלא
נקט שיעור זוזי אפילו כנגד המשכון לא
יפסיד לר' אליעזר משום דלא נקטיה אלא
לזכרון דברים בעלמא וזי אין נראה דא
בדשוי אבדו מעותיו אף על גב דלית ליה
לדשמואל אם כן ע"כ לא אבדו אלא
משעמיה דרב יוסף דמשום מצוה הוי שיש
ומהאי טעמא נמי יפסיד מה שכנגד
המשכון בדלא שוי דהא כ"ש פשעה
מצוה שהללוהו על המשכון מוטע ועוד
דלפי גירסת הספרים הוה משמע ברב
יוסף וק"ל כרבה דפרשי' בפ' אלו
מצאות (ס' וס') ומיהו יש לומר דבשוי הוי
לכ"ע שומר שכן ולא משעמי דרב יוסף
אלא משעמיה דשמואל דחשיב כאילו
פירש אבד המשכון אבדו מעותיו וכן לא שוי שיעור זוזי בשעת הלואה לא
נקט ליה אלא לזכרון דברים בעלמא ואפילו כנגד המשכון לא חשיב כאילו
פירש אליבא דרבי אליעזר מ"מ דחוק הוא ונראה לפרש לימא בדלא שוי
ובדשמואל קמפילגי פי' אף בדלא שוי ובדשמואל קמפילגי ולא בדר' יצחק
ורב יוסף דבטעמיהו לא מצי פליגי אלא בדשוי ועוד דלפי האמת לא פליגי
לדשמואל ולרבי' אליעזר לית ליה דשמואל ולרבי' לא איבד אף מה שכנגד
המשכון וזאת דקתני מתניתין שומר שכן
לאו דוקא דהא האי לישנא לא שייך אמתות יתירים על המשכון אלא בלומר דרין ש"ש דמפסיד הכל בגניבה ואבדה ולא באונסין אי"נ מתניתין איירי בדשוי
דסתם משכון שוה כנגד כל החוב ולכך קרי ליה ש"ש:

על המשכון. בשעת הלואה משמע: ומתני'. שהללוהו פירות: אי הכי קמה ליה
מתני' דלא ברבי עקיבא. דקתני אָבֵל אם הללוהו מעות שומר חנם ואין קיימא
לו במסכת סנהדרין (דף פ"א) בכולהו סתמי סתם משנה רבי מאיר סתם סיפרא ר'
יהודה סתם רספרי ר' שמעון וכולהו אליבא דר' עקיבא: ל"מא. ר' אליעזר ור'
עקיבא: בדלא שוי שיעור זוזי קא מפלגי
ובדשמואל פליגי. דאי בדשוי מודה ר'
אליעזר לגנובין שקליה ובדלא שוי
פליגי דלרבי אליעזר לית ליה דשמואל
דאמר אבדו אלפא זוזי וסבר דקביל
לגנוביןאז הא לית ליה לרבי אליעזר דכיון
דלא שוי לזכרון דברים בעלמא הוא דנקיט
לית לשומר חנם הוא ור' עקיבא אית ליה
דשמואל ואמר סבר וקביל בתורת משכון
וכל במה דלא מיהדר ליה לא לגבי דכולי'
עלמא לית להו דשמואל. דלרבי אליעזר
לא מפסיד כלום ור' עקיבא אינו מפסיד
אלא כנגד המשכון: שפוקה משכון. לכל
מזלי להתחייב באונסין: אימור דאמר ר'
יצחק דמשכנו שלא בשעת הלואה. ור'
דקתא קריא במשכנו ע"י שליח ב"ד כתיב
דכתיב לעיל מנייה בחוץ תעמוד ומוקמינן
לה לקמן (דף ק"ג) בשליח ב"ד והוא ודאי
קני לגנוביןאז שקליה וליבא לדמיויה
למשכנו בשעת הלואתו ובהו פלוגתא
דרבי אליעזר המלול על המשכון קתני
והכא בשומר אבדה קא מפלגי. דטעמא
דר' עקיבא משום דשומר שכן מצוה הוא
והעוסק במצוה פטור מן המצוה דאי בעי
לא הויב ריפתא לענין: שומר אבדה.
שמצא אבדה והכניסה אל תוך ביתו
דכתיב (דברים כ"ג) וקפוטו אל תוך ביתך:
בשומר שכן. ופליגי ל"מא דרב יוסף
תנא. דהא רבה ודאי תנאי היא דהא ר'
עקיבא לית ליה דרבה ולית ליה לאוקמי
פלוגתיהו בטעמא אחרקא דהא אהדרן
בכמה טעמי ולא אתוקמא אלא לרב יוסף
מי מיעניא למימר תנאי דר' אליעזר לית
ליה דרב יוסף: בשומר אבדה דכולי' עלמא
הוא דדחיק לאוקמי מילתיה כתנאי אבד רב יוסף אמר לך רבי אליעזר נמי קאי
בנותי היבא דאיבא מצוה כגון שומר אבדה והכא היינו טעמא דפטור דקא סבר
אין כאן מצוה:

בדרי' יצחק בדמסיק ולא בדרב יוסף דק"ל כרבה ופליגי בדשמואל בין בדשוי ובין בדלא שוי דר' אליעזר לית ליה דשמואל ולרבי' לא איבד אף מה שכנגד המשכון וזאת דקתני מתניתין שומר שכן
לאו דוקא דהא האי לישנא לא שייך אמתות יתירים על המשכון אלא בלומר דרין ש"ש דמפסיד הכל בגניבה ואבדה ולא באונסין אי"נ מתניתין איירי בדשוי
דסתם משכון שוה כנגד כל החוב ולכך קרי ליה ש"ש:

לֵא דכולי עלמא לית להו דשמואל. בפרק שבועת הדינים (מכוסות דף מז: וס' ד"ס ממוי) פריך לשמואל מדרגן סלע הלוייתק עליו ושלק היה שוה והלא אומר לא
כי אלא שלשה דינים היה שוה חייב ואמאי לימא הא קבלתיה וגרס בספרים וכן פי' בקונטרס מתניתין דפרשי' כי קאמר שמואל בדלא פריש להאי
גירסא א"ש דלא מצי למימר הכא כולוהו אית להו דשמואל דאי ר' אליעזר אית ליה דשמואל למה ישבע ויטול נהי דלית ליה דרבי יצחק משעמא דשמואל
יפסיד הכל אפי' לא פירש ולא שוי כ"ש בדשוי ואי איירי בפרשי' שלא יפסיד לא היה חולק ר' עקיבא אבדו לפי גרסת ר"ח דגריס התיק מתני' בדלא פריש
ושמואל דפרשי' שאיבד כל מעותיו וכן נראה לרית עיקר דאין סברא איבד כל מעותיו פריש וד' פ' למאן דמוקי פלוגתיהו דשמואל דר' אליעזר לית
ליה דשמואל ואף על גב דפרשי' לא יעיל דאסמכתא היא ויכין דלא איבד מעות היתירים על המשכון גם מה שכנגד המשכון לא הפסיד דאמר באיתור ושוך
(נפול דף סו: וס') דמי קאמר ליה קני לגנוביןאז ור"ע סבר דלא מקרי אסמכתא אלא היבא שאמר להסמיך חבירו על דבריו כגון אם אויבך ולא אעביד אשלם אלפא
זוזי אָבֵל הכא המלול מחל כל חובו אם יפסד המשכון וקשה דלפי גירסא זו אמאי לא קאמר הכא כולי' עלמא אית להו דשמואל היבא דפרשי' והכא בשוי
שיעור זוזי ולא פריש ובר' יצחק קמפלגי דהא הלקתא בנותיה דשמואל דרב נחמן ונהרדעי ס"ל בנותיה התיק יש לומר דסבר גמרא דאי דפרשי' מפסיד כל
החוב בדלא פריש נמי מפסיד כנגד המשכון דמה שכנגד המשכון דפרשי' דמי ולחכי לא מצי למימר כולי' עלמא אית להו דשמואל דא"כ לר' אליעזר למה
ישבע ויטול כל מעותיו דמה שכנגד המשכון יש לו להפסיד כיון דאית ליה דשמואל ומכל מקום הלקתא כשמואל דפרשי' וכן פירש דאין הלקה כשמואל
וטעמא משום דקאמר הכא כולי' עלמא לית להו דשמואל ואין זו ראיה שכן דרך הגמרא לדחות דכולי' עלמא לית להו אמ"ג וכן הלקה כיון דלא מצי למימר
כולי' עלמא אית להו ועוד דלפי האמת דק"ל כרבה פליגי בדשמואל וקאי רבי עקיבא ומתניתין בדשמואל וא"כ ק"ל בדשמואל ואע"ג דרב פליג עליה דהא
בפרק הנהוב (נפול דף מה: וס') מדמי פלוגתא דרב דערבון לפלוגתא דרשב"ג ורבנן גבי ואינו שוה אלא פלג ובשבעות (דף מה: וס') מדמי פלוגתא דרשב"ג ורבנן דשמואל
א"כ פלוגתא דשמואל ורב לענין מי שפרע דאשתיא איתמר והלקה כרב באשתיא ה"נ דשמואל לענין דיקא איתמר והלקתא כשמואל דביני ועוד דר' יוחנן פליג
אדרב בערבון וסבר כשמואל וקיימא לן דר' יוחנן הלקה כרבי יוחנן ובר נחמן קיימא לן דביני לגבי כולי' עלמא וסבר כשמואל:
לִימָא דרב יוסף תנאי היא. פירש בקונטרס דרבה ודאי תנאי היא ולעיל פירשתי בפרק שני (דף כ"ט וס' ד"ס וז"ל) דרבה ודאי לאו תנאי ומוקי פלוגתיהו בדשמואל
וכולי' עלמא אית להו דרבה אבד לרב יוסף פי' נמי פליגי בדשמואל ר' אליעזר דלאו בנותיה:

תוספות

שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹא יֵשִׁיב מִן הַמִּנְהָג אֶת־

השובר

הַשְׁתָּא דִּתְרַצֵּת דְּכִי לֹא שִׁינָה דְּהוּי פּוֹשַׁע וְאֶפִּילוּ הָכִי פִטוּר מִשּׁוּם תַּקֵּנָתָא לִי פְשִׁיעָה רַבָּה וְמָה לִי פְשִׁיעָה זִמְנָא וְנִמְשִׁנִי שְׂבוּעָה שְׂלֵא בְּכוּנָה שְׂבִרְחִיָּה:

בבא מציעא דף פב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) פט

שכר בשבועה שלא פשע, שאדם שנתקל תוך כדי הליכתו אין להחשיב זאת כפשעיה, ואם הזיק ממון חבירו בהיתקלות זו, פטור מלשלם, וְהֵתֵּינָא – והלא שנינו בברייתא שאדם שהלך ברשות הרבים עם כד בידו, ונתקל ונשפך בידו ולא סילקו – ולא הספיק לסלקו, או שהוביל גמל בדרך ונתקל ונפל ואחריו נפלה גמלו ולא העמידה – ולא הספיק להעמידה, ובא אחר ונתקל בשברי הכד וניזוק, או נתקל בגמל ונפל וניזוק, רבי מאיר מתייב את בעל הכד ובעל הגמל כהניזוק, וְהַכֵּמִים אֲזִמְרִים פְּטוּר מִדִּינֵי אֲדָם וְחֵיִיב בְּדִינֵי שְׂמִינִים, וְכִיֵּימָא לֵן – ומקובל אצלנו על פי מסקנת הגמרא (ב"ק טז.) דְּבִנְתָּקֵל פּוֹשַׁע פְּלִיגֵי – שחכמים ורבי מאיר נחלקו האם הנתקל פושע או לא, רבי מאיר סובר שנתקל פושע הוא, ושברי הכד והגמל נחשבים לבור שחפר, ולכן הוא חייב בנזיקים, אבל חכמים סוברים שנתקל אינו נחשב לפושע, ואין זה נחשב שהוא יצר בור זה, ולכן הוא פטור מדיני אדם, ורק דיני שמים חייב אם היה לו פנאי לסלקם ולא סילקם ואדם ניזוק מהם. מכל מקום בשיטת רבי מאיר קיימת סתירה בין משנתנו, שמשמע בה לדעת רבי מאיר שנתקל אנוס הוא, לבין הברייתא, שנאמר בה לדעת רבי מאיר שנתקל פושע הוא. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבִּי אֶלְעָזָר תְּבַרְךָ זו אכן קושיא ועל כרחינו לומר שמי ששנה משנה זו בשיטת רבי מאיר שנתקל אנוס הוא, לא שנה ברייתא זו בשיטת רבי מאיר שנתקל פושע. כלומר, קיימת מחלוקת תנאים מה סובר רבי מאיר. הגמרא ממשיכה לבאר את דעות התנאים האחרים, החולקים על רבי מאיר: וְאֵתָא – ובא רבי יהודה לְמִימַר – לומר ששומר חנם ישבע ונפטר ואילו נושא שֶׁכֶר יִשְׁלֵם, משום דהאי בִּי דִינִיה – שומר חינוס לפי דינו, וְהָאִי בִּי דִינִיה – ושומר שכר לפי דינו, שנתקל לאו פושע הוא אלא אנוס כעין גניבה ואבידה, ועל כן שומר חינוס שפטור מגניבה ואבידה וחייב רק בפשיעה, נשבע שלא פשע פשיעה אחרת ונפטר, אולם שומר שכר שחייב בגניבה ואבידה, חייב גם על נזק שהזיק עקב היתקלות תוך כדי הליכה, ועליו לשלם לבעלים דמי חבית. וְאֵתָא – ובא רבי (אליעזר) [אֶלְעָזָר] לְמִימַר – לומר את שיטתו, אִין – אכן כך נִמְרָא – למדתי מרבותי בְּרַבִּי מֵאִיר, ששניהם נשבעים ונפטרים, וּמִיָּהוּ – ואולם תְּמִיתָ אִנִּי אִם יְבֻלִין זֶה וְזֶה – שומר חינוס ושומר שכר לִישָׁבַע. הגמרא מבארת טעמו של רבי אליעזר: בְּשִׁלְמָא – מובן הדבר ששומר חנם מִשְׁתַּבֵּעַ דְּלֹא פִשַׁע בָּהּ, כיון שנתקל נחשב לאנוס כעין גניבה ואבידה, והוא פטור על גניבה ואבידה, אֵלָא שוֹמֵר שֶׁכֶר שחייב בגניבה ואבידה, אֲמַר מִשְׁתַּבֵּעַ – מדוע הוא נשבע, כִּי לֹא פִשַׁע נָמִי שְׁלֹמִי בְּעֵי – הלא גם אם לא פשע פשיעה אחרת חייב לשלם על מה שהזיק בהיתקלות, כיון שנתקל אינו נחשב לאנוס. וְאִפְּלִי שוֹמֵר חָנָם שְׁפֹטוּר בְּגִנְיָה וְאֲבִידָה, נָמִי – גם יש להקשות למה הוא נפטר בשבועה שלא פשע, הֵתֵינָא – זה מובן אם העביר את החבית בְּמָקוֹם מְדֻרָּן – שפוע, שבמקום כזה ההיתקלות תוך כדי הליכה נחשבת לקרובה לאנוס, אבל שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם מְדֻרָּן – אם הלך בדרך ישרה שאינה מדורן, מִי מִצֵּי מִשְׁתַּבֵּעַ דְּלֹא פִשַׁע – וכי יכול הוא להשבע שלא פשע, הלא היתקלות בדרך חלקה וישרה נחשבת לפשיעה.

שמעון בר יוחאי אביו מות, בתמיה. אֶתְהוּתוּהוּ נָמִי – הורידהו גם לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, חֲלַשׁ דַּעְתִּיה – חלשה דעתו של רבי אלעזר. אֲמַר, קָא חֲשִׁבְתִּי לִיה כְּזוּתִי – וכי אתם מחשבים את רבי כמוני. עַד הֵהוּא יוֹמָא כִּי הוּא אֲמַר רַבִּי מִלְּתָא, הוּא מְסִיב לִיה – עד אותו היום כשרבי היה אומר דבר, היה מוכיח כמותו רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, ואילו מִכָּאֵן וְאִילָךְ שהורידהו מהספסל יחד עם רבי, כִּי הוּא אֲמַר רַבִּי יֵשׁ לִי לְהִשָּׁבִי ולדחות את הנאמר בבית המדרש, אֲמַר לִיה – אמר לו רבי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, ודאי כִּד וְכָךְ יֵשׁ לָךְ לְהִשָּׁבִי ולדחות, וזו היא תְּשׁוּבָתְךָ והרי לך דחייה על דחייתך, תְּשׁוּבָא יוצא איפוא שעכשיו תִּקְפְּתֵנוּ תְּשׁוּבוֹת – דחייות תְּבִילוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן מָמַשׁ. חֲלַשׁ דַּעְתִּיה דְּרַבִּי – חלשה דעתו של רבי. אֵתָא אֲמַר לִיה לְאִבְהֵיהּ – בא רבי וסיפר את הדבר לרבן שמעון בן גמליאל אביו. אֲמַר לִיה – אמר לו אביו, בְּנִי, אֵל יָדַע לָךְ – אל ידע בעיניך דבר זה, שְׁהָלָא הוּא – ורבי אלעזר [אֶלְעָזָר] אִין כֵּן שֶׁל אִין – שהוא בנו של רבי שמעון בר יוחאי, ואילו אֵתָא הוּא אִין כֵּן שְׁוַעֲלָא. אומרת הגמרא: וְהֵינֵנו דְּאֲמַר – וזהו מה שאמר רַבִּי, שְׁלֹשָׁה עֶנְיָנִין הֵן וְאֵלָּוֵהוּ, אֲמַר – אבי ו–רבן שמעון בן גמליאל

שְׁבִמְלִיחָה צָרִיךְ לְמַשְׁכּוֹן מְיֻפְּלֵי – נחלקו באופן שהמלוה קיבל משכון על דעת להשתמש בו ולפחות מן החוב כנגד השימוש. מָר – רבי עקיבא כְּבֵר, מְצִינָה קָא עָבִיד – גם מלוה כזה שנהנה מן המשכון, עשה מצוה בכך שֶׁהִלְיָהוּ, ונפטר מלתת פרוטה לעני, וְהָיוּ שוֹמְרֵי שֶׁכֶר, כמו שומר אבידה. וְכֵר – רבי אליעזר כְּבֵר, שמלוה כזה שנוטל את המשכון על דעת להשתמש בו לֹא מְצִינָה קָא עָבִיד – אינו עושה מצוה, כיון שֶׁלֹּהֲנֵאתָו הוּא מְתָנִין, ואינו נפטר מלתת פרוטה לעני, לְכֵן הָיוּ שוֹמְרֵי חָנָם, ולא כשומר אבידה. שנינו במשנה: אֲמַר שְׂאוּל אֲמַר, מוֹתֵר לְאָדָם לְהַשְׁכִּיר מִשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל עֲנִי, לְהִיטּוּ פוֹחַת וְהוֹלֵךְ: אֲמַר רַב חֲנַן בַּר אֲמִי אֲמַר שְׂמוּאֵל, הִלָּכָה בְּאֲמַר שְׂאוּל. וְאָף אֲמַר שְׂאוּל לֹא אֲמַר שְׂמוֹתָר לְאָדָם לְהַשְׁכִּיר מִשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל עֲנִי ולפחות מן החוב את מה שמקבל תמורתו, אֵלָּא בְּמָרָא – מעדר, כלי ברזל שמגרדים בו את העפר, ופֶסֶל – כלי רחב שמפסלים בו את העץ או מחליקים את הנסרים, וְכִרְדוֹם – גרזן, ברזל שחותרים בו את העצים וחוטבים אותם, הוּאִיל וְנָפִישׁ אֲנִיָּיהוּ – השכר שמקבלים תמורתם הוא רב, וְזוּמָר פְּתִיחִיהוּ – והפחת, ההפסד והנזק שהכלים נפסדים מהשימוש אינם רבים, שהם כלי ברזל, ולכן התיר אבא שאוּל לְהַשְׁכִּיר ולפחות מהחוב, שהוא כמשיב אבידה. אבל כלים אחרים, שאין זה ודאי שהשכר שיקבל תמורתם מרובה מן הפחת שיגרם להם, אסור להשכירם אפילו אם פוּחַת מן החוב:

משנה

משנתנו דנה בסבל שהיה עליו להעביר משא ממקום למקום ושברו: סבל הַמַּעֲבִיר חֲבִית מְקוֹם לְמָקוֹם, ונתקל בהליכתו וְשִׁבְרָהּ, בֵּין אם הוא שוֹמֵר חָנָם, שאינו מקבל שכר עבור העברת החבית, בֵּין אם הוא שוֹמֵר שֶׁכֶר, שהוא מקבל שכר עבור זה, וְשִׁבְעָה שלא פשע פשיעה אחרת שבגללה נשברה החבית, ויפטר מלשלם. רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר] אֲמַר אף אני שמעתי מרבותי כרבי מאיר שְׁזָה וְזֶה, בין שומר חינוס ובין שומר שכר, וְשִׁבְעָה ויפטר, וְאוֹלַם תְּמִיתָ אִנִּי, אִם יְבֻלִין זֶה וְזֶה לִישָׁבַע – האין יכולים שומר חינוס ושומר שכר להפטר בשבועה:

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המביאה מחלוקת בדיון זה שבמשנה: תִּנּוּ רַבָּנִן – שנו חכמים בברייתא, הַמַּעֲבִיר חֲבִית לְחִבְרָו מְקוֹם לְמָקוֹם וְשִׁבְרָהּ, בֵּין שוֹמֵר חָנָם וּבֵין שוֹמֵר שֶׁכֶר וְשִׁבְעָה שלא פשע ויפטר, דְּבַר רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר שוֹמֵר חָנָם וְשִׁבְעָה שלא פשע ויפטר, אֵךְ נוֹשֵׂא שֶׁכֶר – שומר שכר יִשְׁלֵם. רַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר] אֲמַר אף אני שמעתי מרבותי כרבי מאיר שְׁזָה וְזֶה, הן שומר חינוס והן שומר שכר, וְשִׁבְעָה ויפטר וְאוֹלַם תְּמִיתָ אִנִּי אִם יְבֻלִין זֶה וְזֶה לִישָׁבַע. הגמרא מקשה סתירה בשיטת רבי מאיר בין המשנה ובין הברייתא המובאת להלן. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: לְמִימָרָא דְּכָבֵר רַבִּי מֵאִיר נִתְקַל לֹא פּוֹשַׁע הוּא – האם יש ללמוד מדינו של רבי מאיר שפוטור במשנה שומר חינוס ושומר

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמ' ב

ממך, דְּהָא קָבִיל עֲלִיהּ יְסוּרִי – שהרי הוא קיבל על עצמו יסורים. מבארת הגמרא: בְּתוֹרָה מֵאִי הִיא – היכן מצינו שהיה רבי אלעזר גדול מרבי בתורה, דְּכִי הָיוּ יוֹתְבֵי – שכאשר היו יושבים רַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אביו של רבי וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה אֲסָפְסָלִי – על הספסלים בבית המדרש, יוֹתְבֵי קְמִייהו – ישבו לפניהם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבִּי אֲרָעָא – על הארץ, מְקַשּׁוּ וּמְפָרְקוּ – היו שואלים לפניהם שאלות ואומרים תירוצים. אֲמַרִי – אמרו החכמים האחרים שהיו יושבים בבית המדרש על הספסלים, והלא מִימֵיהֶן של רבי אלעזר ברבי שמעון ושל רבי אֲנִי שוֹתִים – את תורתם אנו לומדים, ואִין יוֹתְבֵי שֶׁאֵנוּ נֹשֵׁב על ספסלים וְהֵם יוֹשְׁבִים עַל גִּבֵּי קֶרְקַע. ועל כן עָבְדוּ לָהּ סְפָסְלִי, אֲסָפְקִינָהּ – עשו גם להם ספסלים והעלום על גביהם. אֲמַר לָהֶן רַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אביו של רבי, פְּרִידָה אֲתָת – גזל אחד, כלומר בן אחד, רַבִּי יֵשׁ לִי בְּיָנִיכָם, וְאֵתָם מְבַקְשִׁים לְאִבְהֵיהּ הִסְמִינִי, שכן על ידי שתעלהו על גבי ספסל שמת תשלט בו עין הרע. אֶתְהוּתוּהוּ לְרַבִּי מִדְּהַסְפָסֵל, אֲמַר לָהֶן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה, וכי מִי יֵשׁ לוֹ אֵב – רבי, ישב על הארץ וְיָתִיב שכן לא תשלט בו עין הרע, וְכִי שֶׁאֵין לוֹ אֵב – רבי אלעזר ו–שכן כבר נפטר רבי

וּמְפִילוּ בְּמָקוֹם מְדֻרָּן נָמִי – גַּם אִין מוּבֵן לְמָה נִפְטַר הַשּׁוּמֵר בִּשְׁבֻעָה,
הַתִּינַח הֵיכָא דְלִיכָא רָאִיָּה – מוּבֵן הַדְּבַר שֶׁבְּמָקוֹם שְׁאִין עֵדִים מְצוּיִים
שִׁיכְלוּ לִרְאוּת כִּיצַד הוּא נִתְקַל, שִׁישְׁבַּע וּפְטַר, אֲבָל הֵיכָא דְאִיכָא רָאִיָּה –
אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁמְצוּיִים עֵדִים שִׁיכְלוּ לִרְאוּת כִּיצַד הוּא נִתְקַל, לְמָה דִּי לֵנו
בִּשְׁבֻעָתוֹ, (נִיתִי) [לִיתִי] רָאִיָּה – יֵשׁ לוֹ לְהִבְיֵא עֵדִים (וְנִיפְטַר) [וְלִיפְטַר]
– וְרַק בְּאוּפֵן זֶה יִפְטַר, דְּתִנְיָא בְּרִייתָא, אִיכִי בְּן יְהוּדָה אֹמְרָא, נֹאמַר
בְּפִרְשַׁת שׁוּמֵר שֹׁכֵר, (שְׁמוֹת כֵּב ט–י) כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוּר אוֹ שׁוּר וגו'
וְמַת אוֹ נִשְׁבֵּר אוֹ נִשְׁבֵּר, אִין רוּחָה ו–אִין עֵדִים שְׂרָא אֵת מַעֲשֵׂה הָאוֹנוֹס
שְׁבֻעָתָה' ה' תִּתֶּיךָ בֵּין שְׁנֵיהֶם, וְיֵשׁ לְדִיק מִהֲפֹסֵק, הָא יֵשׁ רוּחָה, וְהֵם עֵדִים
שִׁיכְלוּ לִרְאוּת שְׁנֹאנְסָה, אִין דִּי בִשְׁבֻעָה אֵלָּא יִבְיָא רָאִיָּה – עֵדִים וְיִפְטַר.
וְכַךְ גַּם סוֹבֵר הַתָּנָא רַבִּי אֲלֵעָזַר, וְלִכְן תַּמָּה מְדוּעַ אִמְרוּ רַבּוּתֵינוּ שֶׁהֵן שׁוּמֵר
שֹׁכֵר וְהֵן שׁוּמֵר חִינָם נִשְׁבָּעִים וְנִפְטָרִים.

רַבִּי יוֹחָנָן מִתְרַץ אֵת הַסְתִּירָה בְּשִׁטַּת רַבִּי מֵאִיר בְּאוּפֵן שׁוּנָה: וְרַבִּי תִימָא בְּרַ
אֲבָא אֲמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם סוֹבֵר רַבִּי מֵאִיר שֶׁנִּתְקַל פּוֹשַׁע וְכַפִּי
שֶׁמְבוּאָר בְּרִייתָא, אֲבָל כֵּאֵן בְּמַשְׁנֵה יֵשׁ סִיכָה מִיּוֹחֶדֶת לְפִוְטֵרִם מִשְׁבֻּעָה
לְפִי שְׁבֻעָתָה זֶה תִּתְקַנַּת חֲכָמִים הִיא לְפִטוֹר בִּשְׁבֻעָה שׁוּמֵר שֶׁנִּתְקַל וְשֹׁכֵר
חֲבִית תוֹךְ כְּדִי הִעֲבֵרְתָּה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, שְׂאֵם אִי אֵתָּה אֹמְרָא בְּן לְפִטוֹר
בִּשְׁבֻעָה, אִין לֹךְ אֲדָם הַמַּעֲבִיר חֲבִית לְהַבְרִיז מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אִף אִם
הִהְעֵבְרָה הִיא לְצוֹרֵךְ הַחֲבִית, וְזֹאת מַחֲשֵׁשׁ שֶׁתִּישְׁבֵּר וְיִצְטָרֵךְ לִשְׁלֹם.

שְׁוֹאל הַגְּמָרָא: אִם כֵּן, הֵיכִי מְשַׁתְּבֵּעַ – כִּיצַד יִשְׁבַּע שְׂלֵא פִשְׁעָה, שְׁהָיָה הוּא
וְדָאִי פּוֹשַׁע, מִשְׁבִּיעַ הַגְּמָרָא: אֲמַר רַבָּא, נִשְׁבַּע בְּנוֹסַח זֶה, שְׁבֻעָתָה שְׂלֵא
בְּכֻוּנָה שְׁבִירְתִּיהּ.

הַגְּמָרָא מוֹסִיפָה לְבֹאֵר גַּם אֵת הַשִּׁטוֹת הָאֲחֵרוֹת: וְאֵתָּה רַבִּי יְהוּדָה לְמִימַר
שֶׁהִנִּתְקַל אִינוּ פּוֹשַׁע, אֵלָּא אֲנוֹס כַּעֲן גְּנִיבָה וְאִבִּידָה, וְלִכְן שׁוּמֵר חֲנָם יִשְׁבַּע
וְנוֹשֵׂא שְׁכָר יִשְׁלֹם, הָאִי בְּרִינְיָה וְהָאִי בְּרִינְיָה – כֹּל אֶחָד לְפִי דִינוֹ. שׁוּמֵר
חִינָם שְׁחִיבֵי רַק בְּפִשְׁעֵיהּ, וְנִתְקַל אִינוּ פּוֹשַׁע, נִשְׁבַּע שְׂלֵא פִשְׁעֵיהּ אֲחֵרָת
וְנִפְטַר, וְאִילוּ שׁוּמֵר שֹׁכֵר שְׁחִיבֵי עַל גְּנִיבָה וְאִבִּידָה, יֵשׁ לוֹ לְהִתְחַיֵּב גַּם עַל
מָה שֶׁנִּתְקַל. לְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה לֹא קִיּוּמָת בַּעֲנֵן תִּקְנַת חֲכָמִים, וְשְׂלֵא כַּפִּי
סוֹסֵבֵר רַבִּי מֵאִיר.

וְאֵתָּה – וְבֵא הַתָּנָא רַבִּי אֲלֵעָזַר לְמִימַר – לְלַמְדֵינוּ אֵת דַּעַתוֹ, אִין – אֲכַן
נִמְרָא בְּרַבִּי מֵאִיר – כֵּן לְמַדְתִּי מִרְבוּתוֹ בְּשִׁטַּת רַבִּי מֵאִיר שֶׁשְׁנֵיהֶם נִשְׁבָּעִים
וְנִפְטָרִים, וְיִמְיָהוּ – וְאוֹלָם תְּמִיתָה אִנִּי אִם יְבֻלִּים זֶה וְזֶה – שׁוּמֵר חִינָם וְשׁוּמֵר
שֹׁכֵר לִישְׁבַּע.

הַגְּמָרָא מְבֹאֵרָת אֵת תְּמִיתָתוֹ שֶׁל הַתָּנָא רַבִּי אֲלֵעָזַר: בְּשִׁלְמָא – מוּבֵן הַדְּבַר
שֶׁשׁוּמֵר חֲנָם מְשַׁתְּבֵּעַ שְׂלֵא פִשְׁעָה בְּה, כִּיּוֹן שֶׁנִּתְקַל לֹא פּוֹשַׁע הוּא אֵלָּא
אֲנוֹס כַּעֲן גְּנִיבָה וְאִבִּידָה, וְהוּא פְטוֹר בְּגִנְיַבָה וְאִבִּידָה, אֲלָא שׁוּמֵר שְׁכָר
שְׁחִיבֵי בְּגִנְיַבָה וְאִבִּידָה, אֲמַר מְשַׁתְּבֵּעַ – מְדוּעַ הוּא נִשְׁבַּע וְנִפְטַר, כִּי לֹא
פִשְׁעָה נָמִי בְּעֵי שְׁלֹוִמִי – הֵלֵא גַּם אִם נִתְקַל אִינוּ פּוֹשַׁע, הוּא חִיב לִשְׁלֹם כְּדִין
שׁוּמֵר שֹׁכֵר שְׁחִיבֵי בְּגִנְיַבָה וְאִבִּידָה. וּמְפִילוּ בְּשׁוּמֵר חֲנָם נָמִי – גַּם אִין מוּבֵן
לְמָה הִיִּתְקַלּוֹת לֹא נִחְשַׁבְתָּ לְפִשְׁעֵיהּ, הָא תִינַח – מוּבֵן הַדְּבַר שְׂאֵם הָעֵבֶיר
אֵת הַחֲבִית בְּמָקוֹם מְדֻרָּן, שֶׁהִיִּתְקַלּוֹת נִחְשַׁבְתָּ לְקְרוּבָה לְאֹנוֹס, אֲבָל שְׂלֵא
בְּמָקוֹם מְדֻרָּן – אִם הֵלֵא בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, מִי מַצִּי מְשַׁתְּבֵּעַ שְׂלֵא פִשְׁעָה – הָאִם
יִכְּלוּ הוּא לְהִשְׁבַּע שְׂלֵא פִשְׁעָה, הֵלֵא וְדָאִי הִיִּתְקַלּוֹת בְּדֶרֶךְ חֻלְקָה וְיִשְׂרָאֵל
נִחְשַׁבְתָּ לְפִשְׁעֵיהּ. וּמְפִילוּ בְּמָקוֹם מְדֻרָּן נָמִי – גַּם אִין מוּבֵן לְמָה נִפְטַר
בִּשְׁבֻעָה, הָא תִינַח – מוּבֵן הַדְּבַר הֵיכָא דְלִיכָא רָאִיָּה – בְּמָקוֹם שְׁאִין מְצוּיִים
עֵדִים שִׁיכְלוּ לִרְאוּת כִּיצַד הוּא נִתְקַל, שְׁלֹכֵן עָלָיו לְהִשְׁבַּע וְלִהְפֹּטֵר, אֲבָל
הֵיכָא דְאִיכָא רָאִיָּה – אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁמְצוּיִים עֵדִים שִׁיכְלוּ לִרְאוּת כִּיצַד הוּא
נִתְקַל, לְמָה דִּי לֵנו בִּשְׁבֻעָתוֹ, (נִיתִי) [לִיתִי] רָאִיָּה – יֵשׁ לוֹ לְהִבְיֵא עֵדִים וְרַק
בְּאוּפֵן זֶה יִפְטַר דְּתִנְיָא בְּרִייתָא, אִיכִי בְּן יְהוּדָה אֹמְרָא נֹאמַר בְּפִרְשַׁת שׁוּמֵר
שֹׁכֵר, (שְׁמוֹת כֵּב ט–י) כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ חֲמוּר אוֹ שׁוּר וגו' וְמַת אוֹ נִשְׁבֵּר
אוֹ נִשְׁבֵּר, אִין רוּחָה ו–אִין עֵדִים שְׂרָא אֵת מַעֲשֵׂה הָאוֹנוֹס שְׁבֻעָתָה' ה' תִּתֶּיךָ
בֵּין שְׁנֵיהֶם, וְיֵשׁ לְדִיק הָא יֵשׁ רוּחָה – אוֹלָם בְּמָקוֹם שֶׁמְצוּיִים עֵדִים שִׁיכְלוּ
לִרְאוּת שְׁנֹאנְסָה, אִין דִּי בִשְׁבֻעָה אֵלָּא יִבְיָא רָאִיָּה – עֵדִים וְיִפְטַר, וְכַךְ סוֹבֵר
גַּם הַתָּנָא רַבִּי אֲלֵעָזַר, וְעַל כֵּן תַּמָּה מְדוּעַ אִמְרוּ רַבּוּתֵינוּ שֶׁהֵן שׁוּמֵר שֹׁכֵר וְהֵן
שׁוּמֵר חִינָם נִשְׁבָּע וְנִפְטַר.

הַגְּמָרָא מְבֹאֵרָת כְּמָה מְקִרִים שְׂאֵרֵינוּ בְּשׁוּמֵר שֶׁשֹׁכֵר חֲבִית בְּהִעֲבֵרְתָּהּ, וְכִיצַד
נִפְסָקָה הַהִלְכָה: מַעֲשֵׂה בְּהוּוֹא נִבְרָא דְתִתָּה קָא מַעֲבֵר חֲבִיתָא דְחִמְרָא –
שְׁהִיָּה מַעֲבִיר חֲבִית שֶׁל יֵין בְּרִיתְקָא דְמַחְזוּא – בִּשְׁוֹק שֶׁל הָעִיר מִחְזוּא,
וְתִבְרָה בְּזוּיָא דְמַחְזוּא – וְנִחְבֹּשָׁה הַחֲבִית בְּקֹרֶה שְׁהִיתָה בּוֹלֶטֶת מְקִיר רִשׁוֹת

הַרְבִּים בְּעִיר מִחְזוּא, אֵתָּה לְקַמְיָה דְרָבָא – בֵּא אוֹתוֹ אֲדָם לְפָנֵי רַבֵּא שִׁיפְסוֹק
אֵת דִּינוֹ, אֲמַר לִיה רַבֵּא, דִּימְתָקָא דְמַחְזוּא – הַשּׁוֹק שֶׁל מִחְזוּא שְׁכִיחִי בְּה
אִינְשֵׁי – מְצוּיִים בּוֹ אֲנָשִׁים רַבִּים, וְדָאִי הִיּוּ כֹאֵלָה שְׂרָא כִּיצַד נִתְקַלְתָּ, וְלֹ
אִיִּיתִי רָאִיָּה וְאִיפְטַר – לֹךְ הָבָא עֵדִים עַל כֵּךְ וְהִיפְטַר וְאִין אֵתָּה נֹאמֵן
בִּשְׁבֻעָתָה. אֲמַר לִיה רַב יוֹסֵף בְּרִיָּה – בְּנֵי שֶׁל רַבֵּא, לֵאבִי, בְּמָאֵן – כַּפִּי אִיזוּ
דַּעַת פִּסְקַת כֵּן, הָאִם בְּאִיכִי בֵן יְהוּדָה שְׂאֹמֵר שֶׁבְּמָקוֹם שֶׁמְצוּיִים עֵדִים אִין
מִשְׁבָּעִים אֵת הַשּׁוּמֵר, אֲמַר לִיה רַבֵּא, אִין – אֲכַן פִּסְקַתִּי בְּאִיכִי, וְסִבְרָא לֵן
בְּנִוְתִיָּה – וְאִינוּ סוֹבְרִים שֶׁהִלְכָה כְּמוֹתוֹ.

מַעֲשֵׂה נוֹסֵף בְּהוּוֹא נִבְרָא דְרָבָא לִיה לְחִבְרִיָּה וְלֵן וְכִין לִי – לֹךְ קִנְה עֲבוּרִי
אַרְבַּע מָאָה דִּינֵי חֲמִירָא – אַרְבַּע מֵאוֹת חֲבִיתוֹת יֵין, אֲזִיל וְכֵן לִיָּה – הֵלֵךְ וְקִנְה
לוֹ, לְסוֹף אֵתָּה לְקַמְיָה – בִּסְפוֹ שֶׁל דְּבַר בֵּא הַשְּׁלִיחַ לְפָנֵי הַמִּשְׁלַח וְאֲמַר
לִיָּה וְכִינִי לֹךְ אַרְבַּע מָאָה דִּינֵי חֲמִירָא וְתִקְיָפוּ לָהּ – קִנְיִת עֲבוּרֵךְ אַרְבַּע
מֵאוֹת חֲבִיתוֹת יֵין וְכוּלָן חֲמִירָא. אֵתָּה לְקַמְיָה דְרָבָא – בֵּא הַשְּׁלִיחַ לְפָנֵי רַבֵּא
שִׁיפְסוֹק אֵת דִּינוֹ, אֲמַר לִיה רַבֵּא, אַרְבַּע מָאָה דִּינֵי חֲמִירָא תִקְיָפִי – אַרְבַּע
מֵאוֹת חֲבִיתוֹת יֵין שֶׁמְחַמְמִיצוֹת, קָלָא אֵית לָהּ לְמִילְתָּא – קוֹל יֵשׁ לְדַבֵּר, וּמֵן
הִסְתַּם מְצוּיִים עֵדִים שְׂרָא מִתִּי חֲמִירָא וְאֲצִל מִיָּה הִיּוֹן כְּשֶׁהַחֲמִיץ, וְעַל
כֵּן וְלֵן אִיִּיתִי רָאִיָּה – לֹךְ הָבָא עֵדִים דְּמַעֲקִירָא בִּי מוֹכְנָתָה לָהּ – שֶׁבִּתְחִילָה
כְּשִׁקְנִית אֵת חֲבִיתוֹת הֵיין, חֲמִירָא מַעֲלִיָּא הָיָה – הִיּוֹן הִיָּה טוֹב וְנָדַע שְׂאֲצֹלֵךְ
הֵם חֲמִירָא וְאִיפְטַר – וְתִיפְטַר מִלְשָׁלִם. אֲמַר לִיה רַב יוֹסֵף בְּרִיָּה, בְּמָאֵן
– כַּפִּי אִיזוּ דַּעַת פִּסְקַת כֵּן, הָאִם בְּאִיכִי בֵן יְהוּדָה, אֲמַר לִיה רַבֵּא אִין – אֲכַן
פִּסְקַתִּי בְּאִיכִי, וְסִבְרָא לֵן בְּנִוְתִיָּה – וְאִינוּ סוֹבְרִים שֶׁהִלְכָה כְּמוֹתוֹ.

הַגְּמָרָא מְבֹאֵרָת תַּקְנָה בַּעֲנֵן תְּשֻׁלָּם עַל נֹזֵק שֶׁסָּבֵל לְמִשָּׂא שְׁנֵאֵן:
אֲתִקְּנֵן – תִּיקֵן רַבֵּא תִימָא בְּרַ יוֹסֵף תַּקְנָה בְּעִיר שְׁשֵׁמָה סִיבְרָא, וְכַךְ אִמְרָא, הֵינִי
דְּדִירוּ בְּאִתְרָא – אוֹתָם הַפּוֹעֲלִים שֶׁנוֹשְׂאִים מִשְׁאוֹת בְּאִמְצָעוֹת מוֹט שֶׁכְּפוֹף
בְּאִמְצָעוֹ וּמְנִיחִים הֵמוֹט עַל הַכְּתָף וְתוֹלִים בִּשְׁנֵי צִדָּיו אֵת הַמִּשְׁאוֹת, אִם
אִירַע לְאֶחָד מֵהֶם שֶׁתִּלָּה בְּמוֹט מִשְׁאוֹת שְׂאִינָם כְּבָדִּים דִּימִי לְהַצְרִיךְ שְׁנֵי בְנֵי
אֲדָם שִׁישְׂאוּ אוֹתָם, אֲבָל הֵם כְּבָדִּים לְמִשָּׂא שֶׁל אֲדָם אֲחֵד, וְאִתְּבַר – וְנִשְׁבֵּר
הֵמוֹט וְהַמִּשָּׂא נָפַל וְנִזְוִיק, נְשָׁלִם פְּלָנָא – אִינוּ מִשְׁלֵם אֵלָּא חֲצִי הַנּוֹק. מֵאִי
מַעֲבָא – מְדוּ הַטַּעַם לִכְךָ, נְפִישׁ לְחַד וְזוּמְרָא לְחַרִי – מִשּׁוּם שְׁנִישִׂית מִשָּׂא
כְּבֵד בְּדֶרֶךְ זֶה, הִיא רַבָּה מְדִי לְאֲדָם אֶחָד וְלֹא הִיָּה לוֹ לְשִׂאת אֵת הַמִּשָּׂא
לְבַדּוֹ. אֲבָל מֵאֲחֵד וְהִיא מַעֲשֵׂה מְדִי לְשְׁנֵי בְנֵי אֲדָם, דֶּרֶךְ בְּנֵי אֲדָם לְהִתְאָמֵן
וְלִשְׁלֹא הַכֵּל לְבַד, וְעַל כֵּן הַשְּׁבִיעָה בְּמִקְרָה זֶה הִיא קְרוֹב לְאֹנוֹס וְקְרוֹב
לְפִשְׁעֵיהּ, וּמִשְׁלֵם חֲצִי נֹזֵק.

אֲבָל הַנּוֹשֵׂא מִשְׁאוֹת בְּרִינְיָלָא – בְּאִמְצָעוֹת מוֹט שֶׁמִּפְרָצֵל בְּצִידוֹ הָאֶחָד
וּמִשְׁחִיל אֵת הַמוֹט עַל צִוָּרֵוֹ וְתוֹלָה אֵת הַמִּשְׁאוֹת בְּצִידוֹ הָאֲחֵר, וְצַד זֶה
אֲרוֹךְ הוּא, וְכִשְׂרֹצָה לְנוֹחַ תּוֹקַע אוֹתוֹ בְּקֹרֶקַע, שְׂאֵם תִּלָּה בְּמוֹט מִשָּׂא
שֶׁמֵתָאִים לְשְׁנֵי בְנֵי אֲדָם וְנִתְקַל וְנָפַל וְשֹׁכֵר אֵת הַמִּשָּׂא, מְשַׁלֵּם בּוֹלָה –
מִשְׁלֵם נֹזֵק שֵׁלֵם, כִּיּוֹן שׁוֹז פִּשְׁעֵיהּ שֶׁהִרְבָּה בְּמִשָּׂא שֶׁל שְׁנֵי בְנֵי אֲדָם.

הַגְּמָרָא מְבֹאֵרָת מַעֲשֵׂה נוֹסֵף: דְּרָבָא בְּרַ בְּרַ תִּנְן שֹׁכֵר פּוֹעֲלִים לְהַעֲבִיר לוֹ חֲבִית
יֵין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְתִבְרִי לִיָּה תִנְהוּ שְׁקוּלָא חֲבִיתָא דְחִמְרָא – וְשִׁבְרוּ לוֹ
אוֹתָם הַסְבִּילִים אֵת הַחֲבִית בְּפִשְׁעֵיהּ, שְׁקָל לְגִלְמִיָּיָהוּ – לָקַח מֵהֶם אֵת
בְּגִידֵיהֶם הָעֲלִינִים כְּדִי לְפָרֹעַ מוֹזָן אֵת מִזְחֵי הַחֲבִית. אֲמַר וְאִמְרוּ לְרַב – בָּאוּ
לְהִתְלוֹן לְפָנֵי רַב עַל מַעֲשֵׂהוּ שֶׁל רַבָּה בֵּר בֵּר תִּנְן, אֲמַר לִיָּה רַב לְרַבָּה בֵּר
תִּנְן, הֵב לָהּ גִּלְמִיָּיָהוּ – הַחֲזוֹר לְהֵם אֵת בְּגִידֵיהֶם. אֲמַר לִיָּה – אִמְרוּ לוֹ רַבָּה
בֵּר תִּנְן, דִּינָא הֵבִי – הָאִם כֵּךְ הִדִּין הֵלֵא הֵם פִּשְׁעוּ בְּהִעֲבֵרְתָּ הַחֲבִית. אֲמַר
לִיָּה רַב אִין, נֹאמַר (מִשְׁלִי ב כ) 'לְמַעַן תִּלָּךְ בְּדֶרֶךְ מוֹבִיָּם', כְּלוֹמֵר עֲלִיךְ
לְנוֹהֵג לְפָנִים מִשּׁוֹרֵת הַדִּין, יִתִּיב לָהּ גִּלְמִיָּיָהוּ – הַחֲזוֹר רַבָּה בֵּר חֲנֵן לְסַבִּילִים
אֵת בְּגִידֵיהֶם. אֲמַר לִיָּה הַסְבִּילִים לְרַב עֲנִי אֲנִי וְשִׁרְתִּינִן בּוֹלָה יוֹמָא – עֵינִים
אֲנַחְנוּ וְטִרְחָנוּ כֹּל הַיּוֹם, וְנִקְפִּינֵן – וְאִינוּ רַעֲבִים, וְלִית לֵן מִידִי – וְאִין לֵנוּ מַעוֹת
לְקִנּוֹת אוֹכֵל. אֲמַר לִיָּה רַב לְרַבָּה בֵּר תִּנְן, וְלֵן הֵב אֲנִירִיָּהוּ – לֹךְ שֵׁלֵם לָהֶם
אֵת שְׁכָרָם. אֲמַר לִיָּה רַבָּה בֵּר חֲנֵן לְרַב, דִּינָא הֵבִי – וְכִי כֵךְ הִדִּין הֵלֵא לֹא
הַשְּׁלִימוּ מִלֵּאכְתָּם. אֲמַר לִיָּה רַב אִין, יֵשׁ לֹךְ לְנוֹהֵג לְפָנִים מִשּׁוֹרֵת הַדִּין,
שְׁנֹאמַר בְּחֻלְקוֹ הַשְּׁנִי שֶׁל הַפִּסְקָא (שֵׁם) וְאִתְּחִלוּת צִדִּיקִים תִּשְׁמֹר.

הַדְּרָן עֲלֵךְ הַשּׁוֹכֵר אֵת הָאוֹמוּנִין
פֶּרֶק שְׁבִיעִי – הַשּׁוֹכֵר אֵת הַפּוֹעֲלִים

מַשְׁנֵה

הַשּׁוֹכֵר פּוֹעֲלִים לְעַבְדָּה יִכְּלוּ לְהִתְנוּת עִמָּם בִּשְׁעָה שְׁשׁוּכֵרֵם כֹּל תַּנְאִי
שִׁירָצָה, וּבִכְלָל זֶה תַּנְאִים שְׂאִינָם נִהְגִּים בְּשֹׂאֵר פּוֹעֲלִים שְׁבֹאוֹתוֹ הַמָּקוֹם.
הַמִּשְׁךָ בְּעַמּוּד קֵט

בבא מציעא. פרק שישי – השוכר את האומנין דף פג עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס צא

תוספות

רש"י

ואפי' במקום מדרון נמי. היאך נפטר בשבועה במקום שבני אדם רגילין להלך אא"כ מביא עדים: ה"ב דאיכא ראייה. במקום שעדים מצויין גייתי ראייה. ולא
יפטר בשבועה באיני ור' מאיר אית ליה נתקל אנוס הוא הלך שומר שכן נמי פטור ודאיסי לית ליה: ה"ג ור' חייא בר אבא וכו' ולא גרסינן אלא ומילתא באפי נפשיה
מתוך קא דרמינן לעיל דר"מ אדר' מאיר בנתקל ואמר ר' אלעזר תברא וכו' ור' חייא בר אבא פליג אדר' אלעזר ואמר לעולם חד תנא הוא ונתקל ודאי פושע הוא
ורכא היינו טעמא דמיפטר בשבועה: שבועה זו תקנת חכמים. להיפטר בה ולקמיה מפרש מאי משתבע קא פשע: שאם אי אתה. פוטור מן התשלומין כשנתקל אין
לך אדם וכו' שדואג שלא יקשל ותשבור:

הכי משתבע לרבי חייא בר אבא אליבא דר"מ: ה"ד ודאי פושע הוא: ואתא רבי
יהודה. לאיפלוגי ולמימר נתקל לאו פושע
הוא אלא קרוב לאונס ולפשעיה ודמי
לגניבה ואבידה ותקנת חכמים אין כאן
אלא האי כי דיניה והאי כי דיניה: א"ן
גמרא ברבי מאיר. דשיניה פטורין
בשבועה שמעתי אף אני ומיהו תמיה אני
דבשלמא שומר חנם משתבע דלא פשע
דאנא בעלמא בר' יהודה סבירא לי דנתקל
לאו פושע הוא ולא אנוס אלא שומר שכן
כו: גרסתא. רחוקה ויזא. קורח היוצא מן
הכותל ובולטת לרשות הרבים: אייתי
ראיה. ואינו נאמן בשבועה אלא בעדים:
ובניית לך. קביתי לך: ותקיפו להו.
החמיצה: קלא אית להו. אימת החמיצה
ואצל מי היו ושל מי היו שמא שלך היו או
קנית חומץ בדמים פחותים ולא אצלך
החמיצה: דדרו באגרא. מוט כפוף באמצעו
ונותנו על כתפו ונושא שני בדין בשני
ראשיו ונושא בו משא כבד: משלם פלגא.
פועל שקבל עליו להוליך חביות ממקום
למקום וקשאם באותו מוט ונשבר משלם
פלגא: מאי טעמא נפיש לה. ולא היה
להטעינו לבדו: וזוטר' לתרי. וכיון דאינו
ראוי לשני משאות דרך בני אדם להתחזק
ולטוענו באחד הלכך דמי נמי לאונס: דדרו
בדינא. עץ מפוצל בראשו וקושר בו משא
שני בני אדם ומכניס צנארו בין שני פצלי
ומוטל על ב' כתפיו וקורין אותו בלשון
אשכנז גבלא וראשו של משה ארוך
וכשעומד לפוש מצינו בקרקע: משלם
בוליה. שפשיעה היא שהרבה במשא שני

בני אדם: שקולא. נושא משאות וקברי
ליה שלא במקום מדרון ובפשעיה אי נמי
בדינא: בדרך טובים. לפנים משורת הדין:
וארחות צדיקים תשמור. סיפיה דקרא
הוא:

הדרן עלך השוכר את האומנין

השוכר את הפועלים: אינו יכול
לכופו. בגמרא פרק פשיטא:
מתיקה. ליפתו: בשעתו. בעת מלכותו
דמלך והדיטו הוה: שהם בני אברהם
יצחק ויעקב. וסעודתו של אברהם גדולה
משל שלמה דמפוש בגמרא: עד שלא
התחילו במלאכה. דאין כאן אלא דברים ודברים אין בהם משום מחוסרי אמנה דאילו משהתחילו לא תוכל לחזור: גמ'

השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב מקום שנהגו שלא להשכים ושלא
להעריב אינו רשאי לכופו מקום שנהגו לזון וזון לספק במתיקה יספק הכל במנהג המדינה
מעשה בר' יוחנן בן מתאי שאמר לבנו צא שכוור לנו פועלין הלך ופסק להם מזונות
וכשבא אצל אביו אמר לו בני אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא
יצאת ידי חובתך עמהן שהן בני אברהם יצחק ויעקב אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא
ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד רבן שמעון בן גמליאל אומר
לא היה צריך לומר הכל במנהג המדינה: גמ' פשיטא לא צריכא דטפא להו אאגריהו
מהו דתימא אמר להו הא דטפא לכו אאגריכו אדעתא דמקדמיתו ומחשכיתו בהדיא קא
משמע לן דאמרו ליה האי דטפת לן אדעתא דעבדינן לך עבדידתא שפירתא אמר ריש לקיש

פועל

בכניסתו

צב בבא מציצא. פרק שביעי – השוכר את הפועלים דף פג עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

פועל

בבניסתו משלו. פי' בבניסתו לביתו מן המלאכה משלו בשעה שהיא שלו והיינו אחר יציאת הבוכבים לפי שחזרה לבית אינו לצורך בעל הבית ולכן אין לו להתבטל בשביל החזרה שאינה ממלאכת בעה"ב וביציאתו למלאכה משל בעה"ב דומן המלאכה הוא מהנץ עד צאת הבוכבים ולא

מעמוד השחר כדמשמע בפרק אמר להם הממונה (ומה דף כה: בס') דתבן האיר כל המזרח ויצאו כל העם לשבור פועלים משמע שלא היו נכנסים למלאכה עד הנץ וכן משמע בריש פסחים (דף כז: ובס' ד"ס ר"ח) דקאמר התם דאסור לעשות מלאכה מהנץ בערבי פסחים ואמאי טפי מהנץ אלא לפי שהוא זמן התחלת פועלים לעשות מלאכה ואע"ג דבעורא כתיב גבי בנן בית המקדש שהיו עושין מעלות השחר התם משום כבוד בהמ"ק הו' מקדמי טפי אכל שאר פועלין לא היו יוצאין למלאכה אלא מהנץ ואילך שהחליטה היא לצורך בעל הבית ואע"פ שמדברי ברייתא שהיא בסוף היום קודם יציאה שהיא בבקר כן דרך הגמרא כההוא דאמר רב יהודה לעולם יבנס אדם כבי טוב ויצא כבי טוב ובעושיין פסין (שנינו) דף כח: אכל מטפס ועולה מטפס ויורד ואע"ג דשעת הכנסת פועלים בריש פרק שום היתומים (שנינו דף כח: ובס' ד"ס כהנא) דיינו שעת הכנסת פועלים למלאכה כדמובח התם וכן בפ' כל הנשבעין (בסו"ט דף מה:) מכניס לו פועלים ומוציא לו פועלים התם לשון הכנסה והוצאה הוי אכל הקא נקט ברייתא וייציאה דיינו ברייתא וייציאה בביתו וייציאה בביתו ופי' זה משמע בב"ר ואפילו לשון הכנסה מפרש התם ברייתא לביתו והכי איתא התם פרשת ויצא ויבא ונקט כן השדה בערב תנינן תמן השוכר את הפועלים ופסק עמיהם להשכים ולהעריב כו' אמר ר' מנא במקום שאין מנהג תנאי ב"ד הוא שתאדא הוצאה משל בעה"ב והכנסה משל פועלים והוצאה משל בעה"ב מנן דכתיב (ויחסי קד) תזרח השמש ואספון מבאן ואילך יצא אדם לפעלו הכנסה משל פועל מנן דכתיב (בס') ולעבודתו עדי ערב וכן פירש בקונטרס אלא שפירש בבניסתו משלו מותר משלו שאינו חולף עד אחר צאת הבוכבים ומה שהוציאו ויתור אין נראה לר"י שאינו מותר כלום ור"ח פירש בבניסתו למלאכתו נותן משלו לבעה"ב וממחר לצאת קודם הנץ שהוא זמנו לצאת ויצא מעלות השחר ולכן ביציאתו ממלאכתו משל בעה"ב שיוצא קודם צאת הבוכבים שגוע לביתו עד צאת הבוכבים וזהו משל בעה"ב שדרי דינו היה עד צאת הבוכבים כמו שמביא מן הפסוק וקמ"ל ריש לקיש ששינוי העולם מנהגם מדין הפסוק שמביא לקיים הא דאמר לעולם יבנס אדם כבי טוב ופי' שכן משמע בב"ר ואדרב' שם משמע כפי' קמא ועוד קשה לפירושו דמאי פריך וליחיו היכי נהיגי הא ריש

פועל בבניסתו משלו ביציאתו משל בעל הבית שנאמר תזרח השמש ואספון ואל מעונתם ירצצון יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב וליחיו היכי נהגי בעיר חדשה וליחיו מהיכא קא אתו בנוקמאי איבעית אמאי דאמר להו דאגריהו לי כפועל דאורייתא דרש רבי זירא ואמרי לה תני רב יוסף מאי דכתיב תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער תשת חשך ויהי לילה זה העולם הזה שדומה ללילה בו תרמוש כל חיתו יער אלו רשעים שבו שדומין לחיה שביער תזרח השמש ואספון ואל מעונתם ירצצון תזרח השמש לצדיקים ואספון רשעים לגיהנם ואל מעונתם ירצצון אין לך כל צדיק וצדיק שאין לו מדור לפי כבודו יצא אדם לפעלו יצאו צדיקים לקבל שכרן ולעבודתו עדי ערב כפי שהשלים עבודתו עדי ערב ר' אלעזר כ"ר שמעון אשכח לההוא פרהנגא דקא תפס גנבי אמר ליה היכי יכלת להו לאו כחיותא מתילי דכתיב בו תרמוש כל חיתו יער איכא דאמרי מהאי קרא קאמר ליה יארב במסתור כאריה כסופו דלמא שקלת צדיקי ושבת רשעי א"ל וימאי אשכח הרמא דמלאכה הוא אמר תא אנמרך היכי תעביד עול בארבע שעי להנותא כי חזית איניש דקא שתי חמרא וקא נקט כסא בידיה וקא מנמנם שאול עלייה אי צורבא מרבנן הוא וגניס אקדומי קדים לגרסיה אי פועל הוא קדים קא עביד עבדתיה ואי עבדתיה בליליא רדודי רדודי ואי לא גנבא הוא ותפסיה אישתמע מילתא כי מלאכה אמרו קריינא דאגרתא איהו ליהוי פרונקא אתייה לרבי אלעזר ברבי שמעון וקא תפס גנבי ואזיל שלח ליה ר' יהושע בן קרחה חומץ בן זין עד מתי אתה מוסר עמו של אלהינו להריגה שלח ליה קוצים אני מכלה מן הכרם שלח ליה יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו יומא חד פגע ביה ההוא כובס קרייה חומץ בן זין אמר מרחצאין כולי האי שמע מינה רשיעא הוא אמר להו תפסוהו תפסוהו לכתר דנח דעתיה אול בתריה לפרוקיה ולא מצי קרי עליה שומר פיו ולשונו שומר מצוות נפשו וקפוחו קם תותי וקפא וקא כבי אמרו ליה רבי אל ירע בעיניך

שהוא וכן פועל נערה מאורסה ביום הכפורים הניח ידו על בני מעיו אמר שישו בני מעי שישו ומה פסיקות שלכם כן ודאית שלכם על אחת כמה וכמה מוכבא אני בכם שאין רמה ותולעה שולמית בכם ואפי' הכי לא מיתבא דעתיה אשקויהו סמא דשינתא ועיילוהו לביתא דשישא וקרוי לברייהו הוו מפקו מיניה דיקולי דיקולי דתרבא ומותבי בשמשא בתמזו ואב ולא מסרחי כל תרבא נמי לא סריח כל תרבא לא סריח שוריין סומקין מסריח הכא אף על גב דאיכא שוריין סומקין לא מסריח קרי אנפשיה אף בשרי ישבון לכבא ואף ר' ישמעאל ברבי יוסי מלא

רש"י

בבניסתו. לעיר: משלו. צריך לוותר משלו אצל בעל הבית ולהחשיך אצלו: וביציאתו. למלאכתו בבקר. משל בעל הבית. אינו צריך להקדים אלא עם הנץ החמה: ואספון. החיות דלעיל מיניה כתיב תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער תזרח השמש וגו' וסמך ליה יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב עד שתחשך: וליחיו היכי נהגי. בעיר והכל כמנהג המדינה ודרש לקיש מאי היא: בנקמאי. שנתלקטו ממקומות הרבה ויש מקום שמקדימין ויש מקום שמתכזבין וליכא למסמך אלא אדאורייתא: אלו רשעים שבו. שמניחו ליהו יכולת להלך ברשעם ואין נפרעין מהם: תזרח השמש. לעולם הבא: ואל מעונתם ירצצון. הצדיקים: עדי ערב. עד יום מותו: פרהנגא. ממונה של מלך: תפס גנבי. בודק אחריו ותופס: היכי יכלת להו. להבין תחבולותם: לאו כחיותא מתילי. וכי לא כחיות נמשלו שמתחבאות ביום במסתריהם: דלמא. הני דשקלת צדיקי נהנה: הרמא דמלאכה הוא. מצות המלך היא: פרהנגא. שעי. שהיא שעת סעודה והכל נכנסין בחנינו וסודעין: אקדומי אקדים לגרסיה. השכים בעוד לילה ולכן הוא מנמנם: ואי פועל הוא. שכיר יום: ואי עבדתיה בליליא. אומן שמלאכתו בלילה: רדודי רדודי. תרגום (שמות יט) ורקעו את פניו ורדודי מותח חוסי: נהושת וברול לעשות מחשין ואומנותו בלילה לפי שמושב בכלי אומנותו בנכים דקים זה דק מזה ואין קולו נשמע בלילה ואפילו לא נשמע קול פטיש בביתו באותו לילה אין לך לתופסו על כך דלמא רדודי רדודי: גנבא הוא. ולכן הוא יושן שניעור בלילה לארוב עוברי דרכים או לחפור בתים: קריינא דאגרתא. משל הוא: פרונקא. שליח: חומץ בן זין. רשע בן צדיק: יבא בעל הכרם. הקביה כי כרם ה' צבאות בית ישראל: ויכלה. ויטול את קוציו של כרם: קרי עליה. על הכובס: וקפוחו. תלאוהו קם. רבי אלעזר: תותי וקפוחו. שחית תחת העץ: על נצרה מאורסה. שהיא בסקילה וכל הנסקלין נתלין: ודאית שלכם. מקום שיש טעם בדרך כגון הקר דניימי בנותא: דיקולי דיקולי דתרבא. סלים מלאים שומן לפי שבעל בשר היה מאד: בשמשא. לנסות אם יסריח וירום תולעים: כל תרבא לא מסריח. אא"כ יש בשר עמו: שוריין סומקין. גוונים אדומים וזהו מין הקשר:

כי

לכיש לא אתא למימר שצריך לעשות כן אלא אתא לאשמועין למה שינו פועלים מנהגם מפועל דאורייתא: אמר

השכים לתלמודו בעוד לילה, ולכן עיף הוא. ואי פועל הוא – אם שכיר
יום הוא, קדים קא עבדי תהיה – שמא השכים למלאכתו. ואי
עבדי תהיה בלילה – ואם הוא אומן שדרכו לעשות מלאכתו בלילה, יש
לומר שעשק במלאכתו, ואף שלא נשמע קול מלאכה מביתו, שמא רדודי
רדיד – אימנותו לרדוד ולמתוח ברזל ונחושת לעשות מחטים. ואי לא – אם
אינו תלמיד חכם או פועל או אומן, ומנמנם בשעות הבוקר, מוכח דנכחא
הוא – שהוא גבב, והיה ער בלילה וארב לעוברי דרכים, או חפר תחת בתים
לגונבם, ולכן הוא עיף ומנמנם, ונתפסיה – ותפוס אותו בכדי למסור
למלכות.
אינשתמע מילתא בי מלכא – נשמעה עצת רבי אלעזר בבית המלכות,
ואמרו, קריינא דאינשתא איהו ליתו פרונקא – קורא האיגרת הוא יחא
השלוח לקיימה, כלומר, רבי אלעזר שיעץ את העצה, ילך לתפוס את
הגנבים. אתיה ו-הביאו לרבי אלעזר ברבי שמעון, וקא תפס ננבי ואזיל
– היה הולך ותופס את הגנבים ומסורם למלכות.
שלח ליה רבי יהושע בן קרחה לרבי אלעזר, חומין בן יון – רשע בן צדיק,
הלא בכלל הגנבים יש גם מבני ישראל, ועד מתי אתה מוסר את עמו של
אלהינו להריגה. שלח ליה רבי אלעזר, קוצים אני מכלה מן הכרם – אני
מוסר להריגה אלא את הרשעים. שלח ליה רבי יהושע בן קרחה שנית, גבא
הקב"ה שהוא פועל הכרם, ויכלה את קוציו מכרמו, אך אתה אל תמסור
בני ישראל להריגה.
יומא חד, פנע ביה ההוא כוכב – יום אחד פגש כוכב את רבי אלעזר,
וקרייה – וכינוה אותו חומין בן יון. אמר רבי אלעזר, מדחציף בולי האי –
מכך שהוא חצוף כל כך, שפע מינה רשיעא הוא – על כרחך רשע הוא.
אמר ליה רבי אלעזר לאנשי המלכות, תפסוהו במאסר. מיד תפסוהו אנשי
המלך לבית הסוהר ודנדוהו למיתה.
לבתר דנח דעתיה – לאחר שנחה דעתו של רבי אלעזר, אזל בתרייה
לפיוקיה – הלך לפדותו ממית האסורים, ולא עלה בידו
לשחררו. קרי עליה – קרא רבי אלעזר על הכובס את הפסוק (משלי כא כג)
"שומר פיו ולשונו שומר מצוות נפשו". שאם היה שומר את פיו ולשונו,
היה ניצול.
וקפוחו – תלו אנשי המלך את הכובס. קם תותי וקיפא, וקא כבי – עמד
רבי אלעזר תחת עמוד התליה ובכה, שמא הכובס אינו גבב. אמרו ליה לרבי
אלעזר, רבי, אל ידע בעיניך תליתו, שכן הוא ובנו פועלי נצרה מאורסה
ביום הכפורים.
כשמע זאת רבי אלעזר, הניח ידו על בני מעיו, ואמר, שיש בני מעי
שישו, ומה פסיקות שלכם – שמסרתי למלכות רק מספק, כך – לא שגיתי,
ודאית שלכם – שיש ראייה לרשעוכם, שמנמנמים באכילתם בבוקר, על
אחת כמה וכמה שצריך לכלותם מהעולם. מוכחא אני בכב בני מעי,
שאין רמה ותולעה שולטת בכם לאחר מיתתי.
ואפילו הכי לא מיתבא דעתיה – על אף שהתברר שלא טעה, לא נחה
דעתו, עד שאשקוהו סמא רשינתא – השקוהו סם שינה, ונעילוהו לביתא
רשישא – הכניסוהו לבית משיש שאין הרחץ שולט שם, וקריעו לבריסיה
– קרעו את כיסו, הווי מפסין מיניה דיקולי דיקולי דתרבא – הוציאו ממנו
סלים מלאים שומן, ומותבי בשמישא בתמוז ואב – והעמידו את הסלים
בשמש בחודשים תמוז ואב, לבחון אם יסריחו וימלאו בתולעים, ולא
מסרתי – ולא הסירו.
שואלת הגמרא: הלא כל תרבא נמי לא קריח – כל שומן אינו מסריח,
אלא אם יש בשר עמו, ומה ראייה הביא מכך. עונה הגמרא: כל תרבא לא
קריח – אכן כל שומן אינו מסריח, אך שורייקי סומקי מסריח – החוטים
האדומים שבשומן שהם בשר, מסריחים, אך תרבא בשומנו של רבי אלעזר,
אף על גב דאיבא שורייקי סומקי – אף שהיו גידים מעורבים בשומן, לא
מסריח, ומוכח שלא תשלט רימה ותולעה בבשרו. כשראה כך רבי אלעזר,
קרי אנפשיה – קרא על עצמו את הפסוק (תהלים טו ט), "אף בשדרי יושבון
לבשר", שלא תשלט בו רימה ותולעה לאחר מותו.
הגמרא מביאה שגם רבי ישמעאל ברבי יוסי התמנה לתפוס גנבים, ואף רבי
ישמעאל ברבי יוסי, מוא

פועל, בכניסתו לעיר בסוף היום, צריך לוותר מהזמן שלו, ולשוב רק
בצאת הכוכבים, וביציאתו מהעיר בבוקר, משל פועל הבית, שאינו צריך
לצאת בעמוד השחר ולהגיע לעבודתו עם הנץ החמה, אלא יוצא בנץ,
והליכתו בזמן של בעל הבית. ומביא ראייה לדבריו, שנתאמר (תהלים קד
כב-כג), "תורה השמש יאספון ואל מעונתם ירבעון. יצא אדם לפעולו
ולעבודתו עדי ערב" – בורחית השמש נאספות חיות היער למחבואם, ואדם
יוצא לעבודתו, וממשיך בה עד הערב. הרי שיוציאים הפועלים לעבודתם רק
בנץ החמה ועובדים הם עד צאת הכוכבים.
שואלת הגמרא: מדוע קובע ריש לקיש כלל בזה, הלא זה תלוי במנהג
העיר, כמבואר במשנה, וליחוי חיי נהיני – ונראה מהו מנהגם. מתרצת
הגמרא: הכלל נאמר בעיר תרשה, שאין בה עדיין מנהג.
שואלת הגמרא שוב: הלא בעיר חדשה נקבע המנהג לפי המקום שרובם
באו משם, ונתיחוי מהיבא קא אתו – נראה מהיכן באו רובם ומה היה
מנהגם. מתרצת הגמרא: מדובר בנקוטא – שהתושבים התלקטו ממקומות
שונים שמנהגם שונה זה מזה, ועל כן נקבע הדין על פי הכתוב בתורה.
הגמרא מתרצת תירוצי נוסף: איבעית איבא – אם תרצה, אמור, שמדובר
בעיר עם מנהג קבוע, ובאופן דאמר להו בעל הבית, דאגריהו לי בפועל
דאורייתא – תשכרו לי לפי דיני פועל מהתורה, ולא לפי המנהג, ובאופן זה
הדין הוא שיצאו בנץ וישונו בצאת הכוכבים.
אגב שהובאו הפסוקים (תהלים קד כב-כג) "תורה השמש יאספון ואל
מעונתם ירבעון יצא אדם לפעולו ולעבודתו עדי ערב", הגמרא דורשת את
הפסוקים בענין: דרש רבי ירמיה, ואמרי לה תני רב יוסף – ויש אומרים
שרב יוסף שנה זאת בבריתא, מאי דתיב (תהלים קד כ) "תשת חשך ויהי
לילה, בו תרמוש כל חיתו יער". ומפרש, "תשת חשך ויהי לילה" – זה
העולם הזה שהוא דומה ללילה, וממשיך הכתוב, "בו תרמוש כל חיתו
יער" – אלו הרשעים שבו – שבעולם הזה, שעושים מעשיהם בחושך
ובהחבא, ודומין לחית שפינער, שמנחים להם להלך ברשעם ולא נפרעים
מהם בעולם הזה, וזה כחיה ביער שיכולה לעשות חפצה באין רואה.
וממשיך הכתוב (שם כב), "תורה השמש יאספון ואל מעונתם ירבעון",
ודורשת הגמרא, שמתורה השמש נאמר לצדיקים, שעושים מצוות
ומעשים טובים, ויזכו שלעתידי תורח להם שמש צדקה ומרפא, ולעומתם
האספון הרשעים לניהנם. ועוד שבר שמור לצדיקים: ואל מעונתם
ירבעון, שאין לה כל צדיק וצדיק שאין לו מדור לפי כבודו. ומבאר
הגמרא את המשך הפסוקים (שם כג), "יצא אדם לפעולו, יצאו צדיקים
לקבל שכרן, ובאלו צדיקים מדובר, ולעבודתו עדי ערב", כלומר, במי
שהשלים עבודתו עדי ערב – עד יום מותו.
אגב דרשת הפסוק "תשת חשך ויהי לילה" וגו', מביאה הגמרא מעשה
שהוזכר בו פסוק זה: רבי אלעזר ברבי שמעון, אשכח לההוא פרהגונא
דקא תפס ננבי – פגש את הממונה מטעם המלך לתפוס גנבים. אמר ליה
רבי אלעזר, תיבי יכלה להו – איך אתה מבין את תחבולותם להסתתר, לאו
בתיותא מתילי – וכי לא נמשלו לחיות היער, שמתחבאות ביום, דתיב
(שם), "תשת חשך ויהי לילה, בו תרמוש כל חיתו יער", שרק בלילה
יוצאות החיות ממחבואם. ואיבא דאמרי ו-ויש אומרים, מהאי קרא אמר
ליה – מפסוק זה הוכיח לו, שנאמר (תהלים יט ט), "אורב במסתור בארץ
בסופו", הרשע יארום במקום מסתור כדי לגזול את העני, כאריה שמסתתר
בסוכה קרוב לאנשים, כדי שלא יישמרו ממנו ויוכל לתפוסם מיד. ויש לחוש
דלמא שקלת צדיקי ושבקת רשיעי – שמא אתה תופס צדיקים ורשעים
אתה מניח חפשי. אמר ליה הממונה, ואי אעביד – מה ביכולתי לעשות,
הלא תרבא דמלכא הוא – מצות המלך היא שאתפוס גנבים, ומה אעשה
כדי לתפוסם.
אמר לו רבי אלעזר, תא אנמרך תיבי תעביד ו-בא אלמדך איך תעשהו,
עול בארבע שעי לתנותא – הכנס בשעה הרביעית של היום לחנות
שמוכרים של דברי מאכל, כי חיות אינש דקא שתי חמרא – כשהתראה
אדם ששותה יין, וקא נקיש כמא כידיה וקא מנמנם – ומנמנם כשאוחז
בידו את הכוס, שאול עליה – שאל ויתברר מה מעשיו, אי צורבא מרבין
הוא, וניי – אם תלמיד חכם הוא ומנמנם, אקדמי קדים לנרסיה – שמא

1 **כִּי הָאִי מַעֲשֵׂה לְיָדָיו** – בא לידו מקרה דומה שמינהו המלך לתפוס גנבים,
2 ובכלל אותם גנבים שמסר למלכות היו גם מבני ישראל. **פָּנַע בֵּיהּ** – פגש
3 אותו **אֱלֹהֵי, וְאָמַר לֵיהּ**, עד מתי אתה מוסר את עמך של **אֱלֹהֵינוּ**
4 **לְהָרִיקָהּ**. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִשְׁמַעֵאל, מֵאֵי אַעֲבִיד** – מה ביכולתי לעשות, הלא
5 **הִרְמָנָא דְּמִלְכָּא הוּא** – פקודת המלך היא שאתפוס את הגנבים, ומה איפוא
6 אעשה. **אָמַר לֵיהּ אֱלִיהוּ, אֲבֹד עֶרֶק** – כשם שאביך ברח לֹאסֵיף וּשְׁמִי מִקּוֹם
7 **כָּךְ אֵת, עֶרֶק** – ברח מפני המלכות לְלֹדְקָנָא, ובכך לא יבוא לידך למסור
8 מבני ישראל להריגה.
9 אגב האמור למעלה, מביאה הגמרא מעשה נוסף בעניינם של רבי אלעזר
10 ורבי ישמעאל: **כִּי הָיוּ מִפְּלָגִי** – כאשר היו מזדמנים רבי יִשְׁמַעֵאל **בְּרַבִּי**
11 **יוֹסִי וְרַבִּי אֱלֶעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּתַרִּי הֲדָרִי** – יחדיו, ועומדים פני האחד מול
12 פני חברו כשכריסם נוגעת זו בזו. **הָיוּ צָוִיל בְּקִרְיָא דְּתוֹרִי בִּינְיָהוּ** – היה
13 יכול לעבור צמד בקר תחת כריסם, וְלֹא הָיוּ נִנְעָה בָּהוּ – ולא היו השוורים
14 נוגעים בכריסם, שמתוך שהיו בעלי בשר היה ריוח גדול ביניהם.
15 **אָמְרָה לָהּ הֵיאִי מְטוֹרִנְתָּא** – אמרה להם שרה נברית, בהכרח שפְּנִיבָם
16 ממורים וְאִנְכֵּי שְׁלֹכָם, שהרי אינכם יכולים להזקק לנשותיכם מחמת ריבוי
17 הבשר. **אָמְרוּ לָהּ, כְּרִיסָן שְׁלָנָא** – של נשותינו גְּדוֹל מִשְׁלָנָא. ענתה להם
18 המטרוניא, אם כן, **כָּל שָׁנָן** שאינכם יכולים להזקק להן מפאת רוב השומן
19 של שניכם. **אִכְּמָא דְּאָמְרִי, הָכִי אָמְרוּ לָהּ**, כלשון הפסוק (שופטים ח כא),
20 **כִּי בָּאִישׁ גְּבוּרָתוֹ** – כערך האיש וגודלו כן ערך גבורתו, וכלומר שאדם
21 גדול ובעל בשר גם איבריו גדולים, ועל כן יכולים הם להזקק לנשותיהם.
22 **וְאִכְּמָא דְּאָמְרִי, הָכִי אָמְרוּ לָהּ**, אף על פי שכריסם רחבה, יכולים להזקק
23 לנשותיהם לפי ש'אֲהֲבָה דּוֹחֶקת אֵת הַבָּשָׂר'.
24 שואלת הגמרא: וְלָמָּה לָהּ לֹא הֲדָרִי לָהּ – מדוע השיבו לה, אחר שדיברה
25 דברי הבל ורעות רוח, וְהָאֵת בְּתִיבָה (משלי כו ד) 'אֵל תַּעַן כְּסִיל פְּאֻלָּתוֹ' –
26 אל תשיב לכסיל כאשר מדבר אֵלָת, 'פֶּן תִּשְׁקֹה לוֹ' בעיני השומעים.
27 משיבה הגמרא: כִּי שְׁלָא יטעו השומעים ויחשבו שיש ממש בדבריה,
28 ויבואו לְהוֹצִיא לַעַז עַל בְּנֵיהֶם שהם ממזרים.
29 מימרא נוספת באותו ענין: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִיבְרִיָּה** – שיעור מידת
30 הקיבורת דְּרַבִּי יִשְׁמַעֵאל (בְּרַבִּי יוֹסִי). **בְּחֻמַּת בַּת תַּשַּׁע קָבִין** – כנאד של
31 עור המזויק בתוכו תשעה קבין. **אָמַר רַב פֶּפְאָ אִיבְרִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן, בְּחֻמַּת**
32 **בַּת חֲמִשָּׁת קָבִין, וְאָמְרִי לָהּ**, ויש אומרים בַּת שְׁלֹשֶׁת קָבִין. **דְּרַב פֶּפְאָ**
33 **גּוֹפִיָּה** – של רב פפא עצמו, כִּי דִקְרַן דְּהִרְפָּנָא – כגודל מידת הסל
34 שעושים אנשי הרפניא, שמחזיק בתוכו שיעור נפח של ששה קבים.
35 לאחר שהזכירה הגמרא שרבי יוחנן היה משונה בגופו משאר בני אדם,
36 מביאה הגמרא שהיה משונה ומיוחד גם ביפוי: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲנִי**
37 **אִיִּשְׁתִּיבִי דְּמִשְׁפִּירִי וְרוֹשְׁלִים** – אני לבדי נותרתי מאנשי ירושלים היפים.
38 מוסיפה הגמרא בעניין יפוי של רבי יוחנן: **הָאִי מֵאֵן דְּבָעִי מִתּוֹ שׁוּפְרִיָּה**
39 **דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – מי שרוצה לראות מעין יפוי וזהר אור פניו של רבי יוחנן,
40 נִיחִי **בְּסָא דְּבִסְפָא מִבִּי סֶלָקִין** – יביא כוס של כסף שעתה יצאה מבית
41 האומן והיא עדיין צהובה מלחב האש, וְנִמְלִיָּה פְּרִצִּיָּא דְּרוֹמָנָא סוֹפְקָא
42 – וימלאנה בגרעינים של רימון אדום, וְנִתְּדָר לֵיהּ בְּלִילָא דְּוִוְרָא סוֹפְקָא
43 **לְפּוֹמִיָּה**, ויקף את שפת הכוס בכתר וזר של ורדים אדומים, וְנִתְּבִיָּה בִּין
44 **שְׁמִשָּׁא לְטוֹלָא** – ויעמיד את הכוס במקום שהוא בין שמש לצל, וְהָהוּא
45 **וְהָרְנִי** – אותם ניצוצות ואור הזוהרים על פני הארץ סביב, הם מַעֲיִן
46 **שׁוּפְרִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן**.
47 שואלת הגמרא: אִינִי – הנכון הדבר שהיה מיוחד ביפוי, וְהָאָמַר מֵר,
48 **שׁוּפְרִיָּה** – (יפוי) דְּרַב כְּהֵנָא, מַעֲיִן שׁוּפְרִיָּה דְּרַבִּי אֲבָהוּ, שׁוּפְרִיָּה דְּרַבִּי
49 **אֲבָהוּ מַעֲיִן שׁוּפְרִיָּה דְּיַעֲקֹב אֲבִינוּ שׁוּפְרִיָּה דְּיַעֲקֹב אֲבִינוּ מַעֲיִן שׁוּפְרִיָּה**
50 **דְּאַדָּם הָרִאשׁוֹן וְאִילוּ אֵת רַבִּי יוֹחָנָן לֹא קָא חָשִׁיב לֵיהּ** – לא החשיב
51 ביניהם.
52 מתרצת הגמרא: שֶׁאִנִּי רַבִּי יוֹחָנָן, דְּהִדְרַת פָּנִים לֹא הָוִיא לֵיהּ – לא היה
53 לוֹ זָקֵן, והתנא לא מנה אלא את האנשים שמלכד שהיו מיוחדים ביפויים
54 היתה להם גם הדרת פנים.
55 **רַבִּי יוֹחָנָן הָיוּ אוֹיֵל וְיָתִיב אֲשַׁעְרִי מִבִּילָה** – היתה דרכו ללכת ולישב
56 בפתח בית הטבילה, וביאר וְאָמַר סיבת ישיבתו שם, דְּכִי סֶלָקִין – כדי
57 שכשעלו בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִמִּבְּלִית מִצּוֹת, לִפְנֵעוּ בִי – יפגשו בי, כִּי חִיבִי
58 דְּלָתוֹן לָהּ בְּנֵי שְׁפִירִי בְּנוֹתִי וְנִמְרִי אֲדוּיָתָא בְּנוֹתִי – שבוכות שיראוני
59 יהיו להם בנים נאים כמותי ולומדי תורה כמותי.

60 **אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן** – אמרו לו החכמים, וכי לֹא מִסְתַּפִּי מֵר מַעֲיָנָא בִּישָׁא –
61 וכי אינך מפחד שבשעה שהם מביתות ומתבוננות ביופיו יכולות הן להזיקך
62 בקנאתן וצרות עיניהן. **אָמַר לָהּ, אֲנִי מוֹרְעָא דְּיוֹסֵף קָאֲתִינָא דְּלֹא שְׁלָמָא**
63 **בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא** – אני בא מורעו של יוסף הצדיק, שעין הרע אינה שולטת
64 בו ואינה מזיקתו, דְּכִתְיִב בְּבֵרַכְתִּי יַעֲקֹב לְיוֹסֵף לִפְנֵי פִטְרִיתוֹ (בראשית מט
65 כב) 'בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עָלִי עֵז', וְאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אֵל תִּקְרִי אֵת
66 הפסוק במסורת הקריאה שלפנינו 'עָלִי עֵז', אֲלֵא תדרוש את הפסוק כאילו
67 כתוב בו 'עוֹלִי עֵז', ומשמעותו שבני יוסף עולים ושוולטים על העין, ואין
68 העין שולטת עליהם. **רַבִּי יוֹסִי בְּרַ חֲנִינָא אָמַר, מִהֲבָא יֵשׁ ללמוד זאת,**
69 **שֵׁינַעֲבָק אַבִּינוּ בִּירָךְ אֵת מִנְשָׁה וְאַפְרִים בְּנֵי יוֹסֵף (שם מח טז) 'וְיָרְדְּנוּ לָרֶב**
70 **בְּקֶרֶב הָאָרֶץ'**, דהיינו שיפירו וירבו בארץ כדגים הפרים והרבים במים, ויש
71 לדרוש שמה דָּגִים שְׂבִיבִים הֵמָּה מְכֻסִּים אוֹתָם ועל ידי זה אֵין הָעֵין שׁוֹלֶטת
72 בָּהֶן, אֵף וְיָרְעוּ שֶׁל יוֹסֵף אֵין הָעֵין הרעה שׁוֹלֶטת בָּהֶן.
73 **יוֹסֵא חַד הָיוּ קָא חֲסִי רַבִּי יוֹחָנָן בִּירְדָּנָא** – יום אחד היה רבי יוחנן רוחץ
74 בירדן, וְחִוְיָה רִישׁ לְקִישׁ – ראה אותו ריש לקיש שהיה ליסטים באותו זמן,
75 וְשׁוֹוֹר לִירְדָּנָא אֲבָתְרִיָּה – ופקץ ונכנס אף הוא לירדן כדי לפוגשו. כשראה
76 רבי יוחנן את כוהו של ריש לקיש, **אָמַר לֵיהּ תִּלְלָךְ לְאֲדִירָתָא** – כוחך גדול
77 וראוי לסבול את עול התורה. השיב ריש לקיש וְאָמַר לֵיהּ לרבי יוחנן,
78 'שׁוּפְרָךְ לְנִשְׁי' – יופיך ראוי לנשים. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן, אִי הִדְרַת בָּךְ** –
79 אם תניח מללסטם את הבריות ותקבל על עצמך עול תורה, וְהִיבְנָא לָךְ
80 אֲחוּתִי דְּשִׁפְרָא מִינָא – אשיא לך את אחותי סיפה ממני. **קָבִיל עָלֶיָּה** –
81 קיבל ריש לקיש על עצמו עול תורה, **בְּעֵי לְמִתְדַר לְאֲתִנִּי קְאִינִי, וְלֹא**
82 **מִצִּי הֲדָר** – רצה ריש לקיש לקפוץ בחזרה לשפת הירדן להביא את בגדיו,
83 ולא היה בכוחו.
84 **אֲקִרְיָה וְאַתְנִיָּה** – לימדו רבי יוחנן לריש לקיש תורה ומשנה, וְשׁוֹנִיָּה
85 **נִבְרָא רַבָּא** – עד שנעשה גדול בתורה.
86 **יוֹמָא חַד הָיוּ מִפְּלָגִי בִי מְדִרְשָׁא** – נחלקו החכמים בבית המדרש בענין זה,
87 **הַסִּיף וְהַסִּבִּין וְהַפְּגִין וְהַרְוִמָח וְהַנֶּגֶל יָד וְהַמֶּגֶל קְצִי, מֵאִיִּתִּי הֵם רֵאוּיִם**
88 להיות מְקַבְּלִין טוֹמָאָה, מִשְׁעַת גָּמֵר מִלֵּאכְתָּן – שנגמרה עשייתם,
89 וּמֵאִיִּתִּי יָמֵר מִלֵּאכְתָּן, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִשְׁעִירָם בְּכַבְּשָׁן – מאז שהוא
90 מחזקם על ידי לינונם בכבשן האש בסוף יצירתם. **רִישׁ לְקִישׁ אָמַר,**
91 **מִשְׁעִירָתָם בְּמִים** – מאז שהוא נותנם במים לאחר שהוא מלכדם בכבשן
92 האש.
93 **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישׁ לְקִישׁ, לְכִסְמָה בְּלִסְטִיָּה דִּיעֵ' – ליסטים בקי**
94 **הוּא בְּכָלִי הַלִּיסְטִים**, שמכין שהיית ליסטים בעבר, בקי אתה בכלי
95 אומנותם לדעת מתי הוא גמר מלאכתו. **אָמַר לֵיהּ רִישׁ לְקִישׁ, וּמֵאִי אֲהֵנָּה**
96 **לִי' – ומה הועלת לי בזה שגרמת שאקבל על עצמי עול תורה, הלא גם הָתָם**
97 **בִּין הַלִּיסְטִים 'רַבִּי קָרוּ לִי, שהיית ראש להם, כמו שֶׁהָכָא 'רַבִּי קָרוּ לִי.**
98 **אָמַר לֵיהּ – ענה לו רבי יוחנן, אֲהֵנָּה לָךְ – הועלת לך דְּאֶקְרַבְנִיךְ –**
99 **שקרבתך תחת בְּנֵי־הַשְּׂבִיָּה.**
100 **חֲלַשׁ דְּעִתִּיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן מְדַבְּרִי רִישׁ לְקִישׁ, חֲלַשׁ – חלה ריש לקיש, אֲתִי**
101 **אֲהֵנָּה קָא בְּכָא – באה אחותו של רבי יוחנן, שהיתה אשתו של ריש**
102 **לקיש למסופר לעיל, ובכתה לפניו, אָמְרָה לֵיהּ, עֲשֵׂה בְּשָׁבִיל בְּנֵי וּבִקֵּשׁ**
103 **רחמים על ריש לקיש בעלי שלא ימות ובני יהיו יתומים. אָמַר לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן**
104 **כלשון הכתוב (ירמיהו מט יא), 'עֲזֹבָה יְתֻמָּים אֲנִי אֲחִיָּה', היינו, אני אדאג**
105 **לפרנסתם לכשייתיתמו. שוב אמרה לו, עֲשֵׂה בְּשָׁבִיל אֲלִמְנוּתִי וְהַתְּפַלל**
106 **עליו בכדי שלא אתאלמן. אָמַר לָהּ, כלשון המשך הפסוק שם, 'וְאֲלִמְנוּתִיךְ**
107 **עָלִי תִבְקָחוּ', היינו, בטח וסמכני עלי שאפרנסך לכשתתאלמני.**
108 **לכסוף נח נִפְשִׁיָּה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ, שנפטר, וְהָיוּ קָא מַצְטַעַר –**
109 **וזהו מצטער רַבִּי יוֹחָנָן בְּתַרִּיָּה טוֹבָא – אחריו הרבה, על שגרם למותו,**
110 **שכן לא מצא תלמיד ותיק וחסם כמותו. אָמְרוּ רַבָּנָן – אמרו החכמים, מֵאֵן**
111 **לְיוֹיֵל לְיִתְבִּיָּה דְּעִתִּיָּה – מי ילך ללמוד לפניו בכדי להשלים את מקומו של**
112 **ריש לקיש וליישב בכך את דעתו, נְיוֹל – ילך רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן פֶּדָה,**
113 **דְּמִתְדַרְדֵּין שְׁמַעְתִּיתָה – שחרף הוא ומחודדות שמעוניתיו. אֵיל יְתִיב קִמְיָה**
114 **– הלך רבי אלעזר בן פדת וישב לפניו, כָּל מִילָתָא דְּהָיוּ אָמַר – כל דבר**
115 **שהיה אומר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אלעזר בן פדת, תִּנְיָא דְּמִסְטִיָּא לָךְ**
116 **– ישנה ברייתא המסייעת לדברך. אָמַר לו רבי יוחנן, אֵת כְּבֵר לְקִישָׁא –**
117 **וכי אתה דומה לרבי שמעון בן לקיש, בְּרַ לְקִישָׁא כִּי הָיוּ אֲמִינָא מִלִּילָא,**
118 **הָיוּ מְקַשִּׁי לִי עֲשִׂרִין וְאַרְבַּע קוֹשִׁיָּתָא, וּמִפְּרִיקָנָא לֵיהּ עֲשִׂרִין וְאַרְבַּעַה**
119 **המשך בעמוד ע**

בבא מציעא. פרק שביעי – השוכר את הפועלים דף פד עמוד א – מתוך מהדורת טוב'ס צה

תוספות

רש"י

אמר רבי יוחנן איברייה דרבי ישמעאל כו'. אלו דברים נכתבו שלא להוציא לעז על בני אדם שהם כן: **אמר** ר' יוחנן אגא אשתמיירי משפירי ירושלים. רבי יוחנן אתר חורבן הרבה היה אלא כלומר אשתמיירי משפוחם ופלי שהזכיר רבי יוחנן שהיה משונה משאר בני אדם בדבר אחד הזכיר גם שהיה משונה ביפוי:

יתבי אשערי טבילה. והא דאמר' בערבי פסחים (פסחים דף ק"ח). האי מאן דפגע באתתא בעידן דסלקת מטיילת מצוה אחות ליה רוח זנונים היינו בשפוגע בה אבל רבי יוחנן שהיה יושב שם בקבע אין זו פגיעה אי נמי התם שפוגע בשעולה בעודה ערומה מן הנדה:

אי הדרת כך כו'. מכאן אמר ר"ת דר"ל מתחלה דע הרבה אלא שפרק עול תורה ונעשה עם הארץ ועסק בלסטיות מדקאמר אי הדרת כך משמע להיות בבתחלה ולא תפרוק עול תורה מעליך וקאמר נמי מאי אהני ליה התם קרו לי רבי כלומר מעיקרא נמי הוו קרו לי רבי אלא ששכחתי ומה שפי' מקונני' ר' היינו רבו של לטסים אין נראה אע"ג דאשכחן במס' ע"ז (דף י"ג) מ"ט קרו לך רבי רבן של טרסיים אני ויהינו דאמר' בפ' כל כתבי (סנהדרין דף ק"ט) א"ל ר"ל לרבי יהודה נשיאה כך מקובלני מאבותי ואמרי לה מאבותיך כל עיר שאין בה תינוקות כל בית רבן כו' משמע שקודם שלמדו רבי יוחנן למד מאחרים:

אי הדרת כך. לקמן מביח דנפקא דקאמר אתתא אחתיה וקא בבאי קמיה ולא חש לשמא יאמרו בשביל זו חזר זה כדחיש לקמן דף פ"ב:

הפסין והפסין מאימתי מקבלין טומאה. הקשה ר"ת דהנן במס' בליים פרק י"ד דהפסין והפסין מאימתי מקבלים טומאה דהפסין משוישפנו והפסין משוישפנו והינינו דלא ברבי יוחנן ודלא בר"ל ונראה דהאי מתני' כשהעלו חלודה וכן לתקן רבנא במוספת' סיף וסכין שהעלו חלודה טהורין שפן והשחין (מקבלין טומאה) אבל מתחלתם היו גמר ידיהו בדמפרש בשמעתין ונראה דשפן קאי אסיף והשחין קאי אפסין אע"ג דקחני לשון רבים והוי השתא תוספתא כמז' המשנה:

שחין

כי האי מעשה לדיה. מיהו המלך לתפוס גנבים ולקטים: **לנפי הדר**. פנים אל פנים: **בקרר הדר**. צמד בקר: **בינייהו**. בין שניהן מתחת בריסן מתוך שבריסן גדול: **מטרוניתא**. שרית נכרית: **אינם שלכם**. שאינם יכולין להזקק לנשותיכם: **שלחן גדול משלנו**. בריסן של נשותינו גדול משלנו: **כי כאיש גבורתו**. אבר תשמיש. לשון אחר שלחן גדול תאנה של

אשה מרובה משל איש: **כ"ש**. שתאונה מרובה ואינם נזקקין להן ונבעלות לאחרים: **אהבה דוחקת את הבשר**. ומתוך שתאונם מרובה על תאונתו בשר שנינו נדחק: **כי דקורן דתרפנאי**. סלים שעושין בהרפנאי: **אשתמיירי**. נותרת: **שופרי**. יסוריו ותאורו וקירן ועורו פניו: **מבי סילקי**. כשיצא מבית האמון שהוא צדוב ממראה להב האש: **בי סילקי**. בעלותו מן האש: **פרציד**. גרעין: **ונהדר**. ליה כלילא. וסובבנהו שפה לפי סביב של ונד אדום: **והדר**. דנפקי מיניה על פני הארץ: **מעין**. ולא הכל: **הדרת פנים**. וקו: **עולי**. עון. עולין למעלה מן העין ותיא מלטה שהיא איה וכולה שלוש בהן: **חזיה ריש לקיש**. שהיה לטסים: **שוור**. קפי: **אמר** ליה. ר' יוחנן חילף לאורייתא. במה בוחך ופה לסבול עול תורה: **שופרי**. יופייה: **לנשי**. ראוי לנשים: **ולא מצא**. לקפוץ בקראשונה דמשקבל עליו עול תורה תשש בחו: **הפסין**. ומשנה היא במס' ובליים (פ"ד מ"ט) **הפסין**. אשפי: **ומגל יד ומגל קציר**. פלצילא בלע"ז: **משויצרפם**. דק"ו בלע"ז: **לסמא בלסטיותיה דע**. לפי שהיית לטסים אתה בקר באותן בלי אומנות ליסטיות: **ר' קרו**. ל. רבן של לטסים וראש להן הייתי: **אתאי אחתיה**. דרבי יוחנן אשתו דריש לקיש: **וקא בבאי קמיה**. דר' יוחנן להתפלל על בעלה: **עזבה יתומיד אני אחיה ואלמנותיך עלי תבטחו**. פסוק הוא בירמיה: **מצטער**. מתחרט על שהמיתו שלא היה מוצא תלמידו ותיק במותו: **דשפן דעתיה**. נעקרה ממנו דעתו ונשתקו:

ואפילו

עלי עין ואמר ר' אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין ר' יוסי בר חנינא אמר מהבא וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבבים מים מכסים אותם ואין העין שולטת בהן אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן יומא חד הוה קא סמי ר' יוחנן בירדנא חזיה ריש לקיש ושוור לירדנא אבתריה אמר ליה חילף לאורייתא אמר ליה שופרד לנשי א"ל אי הדרת כך דהיבנא לך אחותי דשפרא מנאי קביל עליה בעי למיהדר לאתויי מאניה ולא מצא הדר אקרייה ואתנייה ושוייה

גברא רבא יומא חד הוה מפלגי בי מדרשא הפסין והפסין והרומח ומגל יד ומגל קציר מאימתי מקבלין טומאה משעת גמר מלאכתו ומאימתי גמר מלאכתו רבי יוחנן אמר משויצרפם בבבשן ריש לקיש אמר משחצצתו במים א"ל לסמא בלסטיותיה דע אמר ליה ומאי אהני ליה התם רבי קרו לי הבא רבי קרו לי אמר ליה אהנאי לך דאקריבנד תחת בנפי השכינה חלש דעתיה דרבי יוחנן חלש ריש לקיש אתאי אחתיה קא בבאי אמרה ליה עשה בשביל בני אמר לה עזבה יתומיד אני אחיה עשה בשביל אלמנותי אמר לה ואלמנותיך עלי תבטחו נח נפשיה דר' שמעון בן לקיש והוה קא מצטער ר' יוחנן בתריה טובא אמרו רבנן מאן ליזיל ליתביה לדעתיה ניזיל רבי אלעזר בן פדת דמוחדין שמענתיה אול יתיב קמיה כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן אמר ליה תנאי דמסייעא לך אמר את כבר לקישא בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא ומפריקנא ליה עשרין וארבעה פרוקי וממילא רווחא שמענתא ואת אמרת תנאי דמסייע לך אטו לא דענא דשפיר קאמינא הוה קא אול וקרע מאניה וקא בכי ואמר היבא את בר לקישא היבא את בר לקישא והוה קא צוח עד דשף דעתיה [מיניה] בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה ואפילו

צו בבא מציעא. פרק שביעי – השוכר את הפועלים דף פד עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

רש"י

1 ואפילו הכי. דאמר רבי אלעזר ברבי שמעון לעיל ספיקות שלכם פה: לא סמך. דעתיה אהכי מלבקש רחמים ומחילה ביסורין שפא חטא באחד מן הצדיקים: **באורחא**
2 הו' מייבני ליה שיתין נמטי. בערב היו מקפלין תחתיו במשקבו ס' לבדים שקורין פלשט'ר: **משיבלי**. כמין עריבות קטנות שמשמשין בהן מים ושופכין ובשלון לע"ז
3 קונסר'ר: ונגדי מתותיה שיתין משיבלי דמא וביבא. ומושכן מתחתיו ששים עריבות מלאות דם כאב דם לקוי שהלבין שזבו ממנו משחין שבא עליה: מיני **לפדא**.
4 מיני מאכל שעושים מתאנים: דאמר להו. למכאובי: ביטול תורה. שהיה עוסק בגידסותו תמיד בביתו: את מייתת להו עליה. אתה מביאן עליה: פלית כמון. במאכל
5 ורקבון בגדים: ספונאי. יורדי הים באניות:
6 עיילו ליה שיתין עבדי. לפי שעמד עליהן
7 נחשול של ים והתפוללו להציל בוכותו של
8 ר"א ונצולו בוכותו וכשעלו מן הים שלחו
9 לו דורות: אמרה לה. אשתו לברתא: פני
10 באבוי. בדקי באבוק מהו עושה פני לשון
11 בקיאות וידיעה: אמר. ר' אלעזר לבתו זיל
12 אמרי: שלנו. עושר גדול משלכם: היתה
13 באניות סוחר. על התורה נאמר: וברי
14 נתחנך: נפק לבי מדרשא. אותו היום שלא
15 עיכבתו אשתו: שיתין מיני דמא. שהראו
16 לו הנשים לראות אם דם נדה הוא אם דם
17 טהור דקיימא לן נדה וד' (י"ט) חמשה דמים וכן
18 טמאים באשה ושאר מראות דמים טהורין:
19 טהרינהו. להנקה לבטלהו בלא טבילה:
20 יתיו בולן וזכרים. יתעברו בולן הלילה
21 וזכרים: רשעה זו. מלכות הרשעה שמינתהו
22 תופש נגבים ולא בא לבית המדרש תמיד
23 להראות לו הנשים את דמן ל"א על אשתו
24 שעיכבתו מלבא לבית המדרש שנים רבות:
25 דרתחי עלי. על שנקלחין נגבים על ידי וקיי
26 להם קרובין: אננין בעיליתאי. השביבני
27 בעליתי: כמיותי. בשערי: ביניתא. שער:
28 ורחשא. תולעת: חלש דעתאי. דאגתי
29 שמא מעתה יסריח וירקב: בולי האי.
30 משודע לבריות שאינו חי ולא נקבר אין זה
31 כבוד: פרידה. גזל אחד: יש לי ביניכם.
32 אביו היה: שם מקום שסמוך
33 לעירו: לכני בריה. שם כפר אחד שהיו
34 קרובין: עכנא. נחש: דתדרא ליה למערה.
35 היקשה את המערה כעין גלגל ונזכה אצל
36 פיה: פתחי פיה. הריחיב ונזך מעל פיה
37 ליתן מקום ליכנס: לדבר באשתו. שהנשא
38 לו: תמן אמרי. בארץ ישראל אומרים
39 המשל היה על כגון זה: באתרא דמריה
40 תלא ויניח בולבא רעיא קולתיה תלא.
41 יתד שהיה הגבור רגיל לתלות בו כלי ויניח
42 הנבל הרועה תמילול תלה בולד"א בלע"ז:
43 בתורה. מיתה לזכרין הוא גדול ממך
44 בתורה אלא לא ידענא אלא שפיר ענה פה:
45 אכל במעשים טובים. אני יודעת שהוא
46 גדול ממך דקא קביל עליה יסורים: רשב"ג.
47 אביו של רבי ירמיה ורבי יהושע ב"ק. ורבנן
48 טובא בהדיהו אלא ששניהם גדולי הדור:
49 אמרי רבנן. דבי מדרשא דיתבי אספסלי:
50 פרידה אחת. בן אחד: לאברהם הימני.
51 שמא תשלוט בו עין רעה: שאין לו אב.
52 דנח נפשיה דר"ש בן יוחי:
ר"ש

1 ואפילו הכי לא סמך רבי אלעזר ברבי שמעון אדעתיה
2 קביל עליה יסורי באורחא הו' מייבני ליה שיתין נמטי
3 לצפרא נגדי מתותיה שיתין משיבלי דמא וביבא למחר
4 עבדה ליה דכיתיהו שיתין מיני לפדא ואכיל להו וברי ולא הות שבקא ליה דכיתיהו למיפק לבי
5 מדרשא כי היכי דלא לדחקוהו רבנן באורחא אמר להו אחי ורעיי בואו בצפרא אמר להו
6 זילו מפני ביטול תורה יומא חד שמעיה דכיתיהו אמרה ליה את קא מייתת להו עילויך פלית
7 כמון של בית אבא אימרה אולה לבית נשא סליקו ואתו הנד [שיתין] ספונאי עיילו ליה
8 שיתין עבדי כי נקטי שיתין ארנן ועבדו ליה שיתין מיני לפדא ואכיל להו יומא חד אמרה
9 לה לברתה זיל פני באבוק מאי קא עבדי האידינא אתאי אמר לה זיל אמרי לאמך שלנו
10 גדול משלכם קרי אנפשיה היתה באניות סוחר ממרחק תביא לחמה אכל ושתי וברי נפק לבי
11 מדרשא אייתו לקמיה שיתין מיני דמא טהרינהו הוה קא מרגני רבנן ואמרי סלקא דעתך לית
12 בהו חד ספק אמר להו אם כמותי הוא יהיו כולם זכרים ואם לאו תהא נקבה אחת ביניהם היו
13 כולם זכרים ואפיקו להו ר' אלעזר על שמיה תניא אמר רבי כמה פריה ורביה ביטלה רשעה
14 זו מישראל כי הוה קא נחא נפשיה אמר לה לדכיתיהו ידענא בדרבנן דרתחי עלי ולא מעשקי
15 בי שפיר אוננין בעיליתאי ולא תידחלון מינאי א"ר שמואל בר נחמני אישתעאי לי אימיה דרבי
16 יונתן דאישתעאי לה דכיתיהו דרבי אלעזר ברבי שמעון לא פחות מתמני סרי ולא טפי מעשרין
17 ותתין שני אונגיתיה בעיליתא כי הוה סליקנא מעיננא ליה במזייה כי הוה משתמקא ביניתא
18 מיניה הוה אחי דמא יומא חד הוה ירחשא דקא נפיק מאונגיה חלש דעתאי איתחיו לי בחלמא
19 אמר לי לא מדי הוא יומא חד שמעי ביוליתא דצורבא מרבנן ולא מחאי דברעי לי כי הוה אתו
20 בי תרי לדינא הו' קיימי אבא אמר מר מילתיה ומר מילתיה נפיק קלא מעיליתיה ואמר איש
21 פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי יומא חד הוה קא מינציא דכיתיהו בהדי שבכתא אמרה
22 לה תהא כבעלה שלא ניתן לקבורה אמרי רבנן בולי האי ודאי לאו אורח ארעא איבא דאמרי
23 רבי שמעון בן יוחאי איתחזאי להו בחלמא אמר להו פרידה אחת יש לי ביניכם ואי אתם רוצים
24 להביאה אצלי אזיל רבנן לאעסוקי ביה לא שבקו בני עכברא דכל שני דהוה נים רבי אלעזר
25 ברבי שמעון בעיליתיה לא סליק חיה רעה למיתיהו יומא חד מעלי יומא דכופורי הוה הו' טרדי
26 שדרו רבנן לכני בירי ואספיהו לערסיה ואמטייה למערתא דאבוי אשבחיה לעכנא דהדרא לה
27 למערתא אמרו לה עכנא עכנא פתחי פיה ויכנס בן אצל אביו פתח להו שלח רבי לדבר באשתו
28 שלחה ליה בלי שגשגמש בו קודש ששתמש בו חול תמן אמרי באתר דמרי ביתא תלא ויניח
29 בולבא רעיא קולתיה תלא שלח לה נהי דבתורה גדול ממני אכל במעשים טובים מי גדול ממני
30 שלחה ליה בתורה מיהא גדול ממך לא ידענא במעשים ידענא דהא קביל עליה יסורי בתורה
31 מאי היא דכי הו' יתבי רבן שמעון בן גמליאל ורבי יהושע בן קרחה אספסלי יתבי קמיהו רבי
32 אלעזר בר' שמעון ורבי ארעא מקשו ומפרקו אמרי מימיהו אנו שותים והם יושבים על גבי
33 קרקע עבדו להו ספסלי אספניהו אמר להו רבן שמעון בן גמליאל פרידה אחת יש לי ביניכם
34 ואתם מבקשים לאברהם הימני אחתהו לרבי אמר להו רבי יהושע בן קרחה מי שיש לו אב ויהיה
35 ומי שאין לו אב ימות אחתהו נמי לרבי אלעזר ברבי שמעון חלש דעתיה אמר קא חשביתו
36 ליה כמותי עד ההוא יומא כי הוה אמר רבי מילתא הוה מסייע ליה רבי אלעזר ברבי שמעון
37 מבאן ואילך כי הוה אמר רבי יש לי להשיב אמר ליה רבי אלעזר ברבי שמעון כד וכן יש לך
38 להשיב זו היא תשובתך השתא היקפתנו תשובות חבילות שאין בהן ממש חלש דעתיה דרבי
39 אתא א"ל לאבוי אמר ליה בני אל ירע לך שהוא ארי בן ארי ואתה ארי בן שועל והיינו דאמר רבי שלשה ענוותנין הן ואילו הן אבא

ובני

ובניהם יש גם גנבים שהיו קרובים של חלק מהחכמים, ולכן הם לא יתעסקו
 בי כהוגן לאחר מיתתו, **אֲזַנְיָן בְּעִלְיָתָא וְלֹא תִדְחִלִין מִנָּא** – השכיבי
 אותי בעליית הגג שלי ולא תפחדי ממני.
אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַחֲמִי, אִישְׁתַּעֲיָא לִי אִמִּיהָ דְרַבִּי יוֹנָתָן – סיפרה לי
 אימו של רבי יונתן, **דְּאִישְׁתַּעֲיָא לָהּ דְּבִיתָהּ דְרַבִּי אֱלֶעזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן** –
 שסיפרה לה אשתו של רבי אלעזר ברבי שמעון, **לֹא פָחוֹת מִתַּנְיָא כִּי וְלֹא**
מִפִּי מַעֲשָׂר וְתַרְיָן שָׁנִין אֲזַנְיָתִיהָ בְּעִלְיָתָא – לא פחות משמונה עשרה
 ולא יותר מעשרים ושנים שנים השכבתי אותו בעליה. **כִּי תָהִי כְּלִיקָנָא**
מַעֲנֵנָא לִיחַ כְּמִוְיָה – כשהייתי עולה לעליה הייתי מתבוננת בשערותי, **כִּי**
תָהִי מַשְׁתַּמֶּמֶת בִּנְיָתָא מִיְנִיהָ תָהִי אֶתִּי דָמָא – והבחנתי שכשנחלשתי
 שיערה ממני היה יוצא דם. **יֻמָּא חַד הָוֵי רִחְשָׁא דְקָא נְפִיק מֵאוֹנִיָה** – יום
 אחד ראיתי תולעת שיוצאת מאוני, **חֲלַשׁ דַּעֲתָא** – חלשה דעתי מכך, שכן
 חששתי שמא יהיו בו הרבה תולעים ויסריח וירקוב גופו. **אִיתְחַזִּי לִי בְּחִלְמָא**
 – נראה לי רבי אלעזר בחלום ואמר לי, **לֹא מִיָּד הוּא** – אין זה כלום ולא
 אתלע וארקוב. ומה שאירע ונענשתי כן הוא משום **דִּיֻמָּא חַד שְׁמַעִי**
בְּיִלְוֹתָא דְצִירְבָא מִרְבָּנָן וְלֹא מִחָא כְּדָבְעִי לִי – שיום אחד שמעתי
 שמבזים תלמיד חכם ולא מחיתי על כך כפי שהיה ראי לי למחוט.
כִּי הָוֵי אָתָּה בִּי תַרִּי לְדִינָא – כשהיו באים שני אנשים לדין תורה אצל רבי
 אלעזר לאחר מותו, **הָוֵי כְּיִימָא אֲבָבָא** – היו עומדים בפתח הבית, **אָמַר מָר**
מִלְּתִיהָ וּמָר מִלְּתִיהָ – היה זה מסדר את טענותיו וזה אומר את טענותיו,
נְפִיק קָלָא מַעֲלִיתִיהָ וְאָמַר – יצא קול מהעליה ואמר, **אִישׁ פְּלוֹנִי אָתָּה**
תַּיִי, וְאִישׁ פְּלוֹנִי אָתָּה וְזָבֵא.
 הגמרא מוסיפה לספר על קבורתו של רבי אלעזר ברבי שמעון: **יֻמָּא חַד**
תָהִי קָא מִנְצִיָא דְבִיתָהּ בְּתַרִּי שְׁבָבָתָא – יום אחד היתה מריבה בין אשתו
 של רבי אלעזר לבין שכנתה, **אָמַרָה לָהּ** אותה השכנה לאשתו, **תָהִא** –
 תהיה אותה האשה **בְּבַעֲלָהּ** – רבי אלעזר השוכב בעליה **שְׁלֵא נִיתָן**
לְקַבְרָתָהּ. **אָמַר רַבְּנָן, 'בּוֹלִי הָאִי וְהָאִי לֹא אֹרְחָא אֲרַעָא** – אמרו החכמים,
 עד כדי כך שכבר נודע לבריות שאינו חי ולא נקבר, ודאי שאין זה מכבודו
 של רבי אלעזר להשהות אותו עוד.
אֲבָא דְאָמַרִי – יש אומרים, שרבי **שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי** שהיה אביו של רבי
 אלעזר, **אִיתְחַזִּי לָהּ בְּחִלְמָא** – נראה להם בחלום, **אָמַר לָהּ, פְּרִידָה**
אָתָּה – גזל אחד יש לי בִּנְיָנִיכֶם, וְאִי אָתֶם – ואינכם רוצים להקריבה
 אֲצִילִי.
אוּלַּם רַבְּנָן לֹאֲעֲסֹקִין בִּיהָ לֹא שָׁקְבוּ בְּנֵי עֲבָרָיָא – הלכו החכמים
 להתעסק בקבורתו ולא הניחו להם בני העיר 'עבכריא' שהיתה סמוכה
 לעירו של רבי אלעזר, **דָּבַל שְׁנֵי דְהָוָה נִימִים** – שכן כל השנים שהיה ישן
רַבִּי אֱלֶעזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּעִלְיָתִיהָ – בעלייתו, **לֹא כְּלִיק חַיָּה רָעָה**
לְמִיתִיתָהּ – לא הגיעה חיה רעה לעירם, שכן זכותו של רבי אלעזר הגינה
 עליהם.
יֻמָּא חַד מַעֲלִי יֻמָּא דְכִיפּוּרִי תָהִי, הָוֵי מִרְיָדִי – יום אחד ערב יום
 הכיפורים היה והיו בני עבכריא עסוקים, **שָׁרְדוּ רַבְּנָן לְבִנֵּי בִירִי, וְאִשְׁקִיחוּ**
לְעִרְסִיהָ, וְאִשְׁקִיחוּ לְמַעֲרָתָא דְאֲבִיהָ – שלחו החכמים את בני העיר 'בירי'
 הסמוכה לשם, ונטלו את מיטתו והביאה למערתו של רבי שמעון בר יוחאי
 אביו. **אֲשַׁכְּחוּהָ לְעֵבְרָא דְהִדְרָא לָהּ לְמַעֲרָתָא** – מצאו החכמים נחש
 שמקיף את המערה סביב כעין גלגל חנוכו סמוך לפיו. **אָמַרו לָהּ** החכמים,
עֲבָנָא, עֲבָנָא, נחש, נחש, **פְּתַחִי פִּידִי** – הרחק את זנבך מפיו **וְיָבִנְסָ בֶּן**
רַבִּי אֱלֶעזָר אֲצִיל אֲבִיו – רבי שמעון בר יוחאי, **פְּתַח לָהּ** – פתח להם
 הנחש ויכלו לקברו שם.
 הגמרא מספרת על אלמנתו לאחר מותו: **שְׁלַח רַבִּי שְׁלִיחַ לְדַבֵּר בְּאִשְׁתּוֹ** –
 שידבר עם אלמנתו של רבי אלעזר בכדי שתנישאו לו. **שְׁלַחָה לִיָּה** – שלחה
 היא לו. **כְּלִי שְׁנֵשְׁתַּמֶּשׁ בּוֹ קוֹדֶשׁ** – רבי אלעזר, **יִשְׁתַּמֶּשׁ בּוֹ חוֹל** – רבי. **תַּנָּן**
אָמַרִין – ובראש ישראל נוהגים לומר על ענין כגון זה את המשל דלהלן,
בְּאִתְרִי דְמִיָּה בִיתָא תֵּלָא וְיִזְיָה, כּוֹלְבָא רַעֲיָא קוֹלְתִיהָ תֵּלָא – באותו
 היתר שהיה רגיל בעל הבית הגיבור לתלות את כלי זינו, הנבל הרועה, את
 תרמילו ויתלה, בחמיה.
שְׁלַח לָהּ רַבִּי, נָהִי דְבִתְרוּתָהּ – הגם שבתורה הוא גדול מִמֶּנִּי, **אֲבָל בְּמַעֲשִׂים**
טוֹבִים מִי – האם הוא גדול מִמֶּנִּי. **שְׁלַחָה לִיָּה** – שלחה לו אלמנת רבי
 אלעזר, **בְּתוּרָה מִיָּהָא** – על כל פנים, גדול מִמֶּנִּי **לֹא יִדְעָנָא** – אני יודעת
 ורק פִּיךָ העיד עליך, אמנם **בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים יִדְעָנָא** – יודעת אני שהוא גדול

הגמרא חוזרת לספר על רבי אלעזר ברבי שמעון לאחר שהיה תופס גנבים
 וממציאם למלכות, ונענשו על ידו. הגמרא מספרת על יסוריו וחוליו של
 רבי אלעזר ברבי שמעון: **וְאִפְּלִי לָהּ** – אף על פי שאמר רבי אלעזר לעיל
 (פג): 'שישו בני מעי שישו, ומה ספיקות שלכם כך ודאות שלכם על אחת
 כמה וכמה', אחר שנתברר הדבר שאין תקלה באה על ידו ואף במעשה עם
 הכובס יפה עשה, בכל זאת **לֹא סָפַק רַבִּי אֱלֶעזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אֲדַעֲתִיהָ** –
 לא סמכה דעתו על כך, שמא פגע בכל זאת באחד מן הצדיקים והזכאים,
 ועל כן **קָבַל עָלֶיהָ יָסוּרִי** – קיבל על עצמו יסורים.
בְּאִרְתָּא הָוֵי מִיָּבִי לִיָּה שִׁיתִין נְמָטִי – בלילה היו מקפלים ומציעים תחתיו
 שישים לבדים בכדי שישפגו את הדם, ואף על פי כן **לְצַפְרָא נָגְדִי מְתוּתִיהָ**
שִׁיתִין מְשִׁיכְלִי דָמָא וְכִיבָא – לבוקר היו נמשכים ויוצאים מתחת משכבו
 שישים קערות מלאות דם וכיב שזבו ממצעיו. **לְמַחֵר, עָבְדָה לִיָּה דְבִיתָהּ**
שִׁיתִין מִיָּנִי לְפָדָא, וְאֲכִיל לָהּ וְכָרִי – ובכל יום ויום שלמחרתו היתה
 עושה לו אשתו שישים מיני 'לפדא', מאכלים שעושים מתאנים, והיה אוכל
 אותם ומבריא מהם. **וְלֹא הָוֵי שְׁבָקָא לִיָּה דְבִיתָהּ לְמִיפָק לְבִי מִדְּרָשָׁא,**
כִּי חִיבִי דְלֹא לְדַחְקוּהָ רַבְּנָן – ולא היתה מניחה לו אשתו לצאת מביתו
 לבית המדרש בכדי שלא ידחקו אותו החכמים, שכן היה חלש מחמת
 היסורים. **בְּאִרְתָּא אָמַר לָהּ** – בערב היה הוא אומר ליסוריו, **אֲחִי וְרַעֲיִי**
בּוֹזָא, וְאִילוּ בְּצַפְרָא – למחרת בבוקר, **אָמַר לָהּ וְזִלֹּ** – לכו, **מִפְּנֵי שְׁחַשְׁ**
מִבִּישוּל תוֹרָה, שְׁלֹא יבטלוהו מלימודו, שכן היה עוסק תמיד בלימודו
 בביתו.
יֻמָּא חַד שְׁמַעָה דְבִיתָהּ – יום אחד שמעה אשתו שהוא אומר כך
 ליסורים, **אָמַרָה לִיָּה, אָתָּה קָא מִיָּתִית לָהּ עֲלִיָּדִי** – נמצא שאתה עצמך
 מביאם עליך, והלא **כְּלִיתָ** את כל הִמָּמוֹן **שֶׁל בֵּית אֲבָא** שיש לי בידי, על
 ידי ההוצאות היתירות למאכלים הנצרכים לרפואתך וכן על ידי הבגדים
 והלבוש שמציעים תחתיו בכל לילה. **אִימְרָה וְאִלָּה לְבִית נִשָּׂא** – מרדה
 בו והלכה לבית אביה.
כְּלִיקוּ וְאָתוּ נָהִי [שִׁיתִין] סְפּוֹנָא – עלו ובאו אליי אותם שישים ספונים,
 והם יורדי הים באניות, **עֲזִילוּ לִיָּה שִׁיתִין עָבְרִי בִּי נְקִיטִי שִׁיתִין אֲרָנִין** –
 והביאו לו שישים עבדים האוחזים בידם שישים ארנקים עם מעות בכדי
 ליתן לו **וְעָבְדוּ לִיָּה שִׁיתִין מִיָּנִי לְפָדָא, וְאֲכִיל לָהּ** – והם הכינו לו שישים
 מיני לפדא, מאכלי תאנים, ואכלם.
יֻמָּא חַד אָמַרָה לָהּ לְבִרְתָּהּ – יום אחד אמרה אשתו, שהיתה בבית אביה,
 לבתה, **וְזִיל בְּנִי כְּאֲבִיךָ מֵאִי קָא עָבִיד הָאִידִינָא** – לכי ותבדקי אצל אביך
 מה הוא עושה כעת. **אָתָּה** – באה אצלו, **אָמַר לָהּ** רבי אלעזר לבתו, **וְזִיל**
 – לכי ואמרי לאמך, **שְׁלֵנָן גְּדוֹל מְשִׁלָּהֶם** – העושר שיש לי גדול משל בית
 אביה. **כְּרִי אֲנִפְשִׁיָּה** – קרא רבי אלעזר על עצמו את הכתוב (משלי לא יד),
'הִתְהַי בְּאִנְיּוֹת סוֹחֵר, מִפְּתָק תִּבִּיא לְחֶמֶה' – שהתורה היתה עבורו
 כאניית מסחר המביאה ממרחק את לחמו.
 הגמרא מספרת על שובו לבית המדרש: **אֲבָל רַבִּי אֱלֶעזָר וְשְׁתֵּי וְכָרִי** –
 ושניה התחזקו והבריא, **נָפַק לְבִי מִדְּרָשָׁא** – יצא רבי אלעזר באותו היום
 לבית המדרש, שכן לא עיכבתו אשתו מפני שלא היתה בבית, **אִיתִין**
לְקַמֵּיהָ שִׁיתִין מִיָּנִי דָמָא – הביאו לפניו הנשים שישים מראות של דם בכדי
 לשואלו אם מראות טהורים הם או לא, **מְהִירָנָהּ** – וטיהר את כולם. **הָוֵי**
קָא מִרְבָּנִי רַבְּנָן וְאָמַרִי – היו החכמים מדברים בגנותו ואומרים, **סְלִקָא**
דַּעֲתָה לִיָּת בְּהוּ חַד סָפַק – וכי יעלה על דעתך שכולם טהורים בודאי ואין
 בהם אחד שהוא ספק ויש לאוסרה משום כך. **אָמַר לָהּ** – אמר להם רבי
 אלעזר, **אִם האמת כְּמוֹתִי הוּא, וְהִיוּ בּוֹלָם** – כל ההולדות הגורלים מנשים
 אלו וזרים, **וְאִם לֹא, תֵּהִא נִקְבָּה אָתָּה בִּינִיחָם**, שאחת מהן תלד בת.
 וכך היה, **שְׁהִיוּ בּוֹלָם וְזָרִים, וְאִשְׁקִינוּ לָהּ** – וקראו להם **רַבִּי אֱלֶעזָר עַל**
שְׁמִיהָ – על שמו.
תַּנָּא – שנינו, **אָמַר רַבִּי, בְּמָה פְּרִיָּה וְרִבְיָה בִּמְלָה מַלְכוּת רְשָׁעָה זו**
מִשְׁשָׁרָא, שְׁמִשּׁוּשׁ מִמִּיתָהּ אותו לתפוס גנבים, נמנע ולא בא לבית המדרש
 ולא יכלו הנשים להראות לו את דמך, ומכיון שלא היה בקי כמותו להתיר
 הוכרחו להחמיר על עצמן מספק.
 הגמרא מספרת על מיתתו של רבי אלעזר ברבי שמעון: **כִּי תָהִי קָא נִיתָא**
נְפִשָׁיה – כשנפטר רבי אלעזר מהעולם, **אָמַר לָהּ לְדְבִיתָהּ** – אמר לה
 לאשתו, **יִדְעָנָא בְּרַבְּנָן דְּרִיתִיחִי עָלִי וְלֹא מַעֲשָׂמִי בִּי שְׁפִיר** – יודע אני
 בחכמים שהם כועסים עלי על שעל ידי נתפסו ונמסרו גנבים למלכות

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ג. וְכָל זֶה בְּשַׁעֲרֵינָּהּ לֹא קִיבֵל עָלָיו שֶׁבֶת אֲכָל אִם בְּכָר קִיבֵל עָלָיו שֶׁבֶת כַּנֶּאֱמָר בְּתַפִּילַת עֲרֵבִית שֶׁל שֶׁבֶת שֶׁהִתְפַּלֵּל מִבְּעוֹד יוֹם אוֹ שֶׁעָנָה בְּרִכּוֹ עִם הַצִּיּוּר אוֹ שֶׁרֹּב הַצִּיּוּר עָנָה בְּרִכּוֹ אִף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹא עָנָה עִמָּהּ שֶׁחַל עָלָיו הַשֶּׁבֶת בְּעַל פְּרָחוֹ אֲע"פ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֵה לְקַבֵּל כַּמ"ש בְּסִי' רס"ג³⁰ אֲסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת בְּעֶצְמוֹ כָּל שְׁבוּת אֲפִילוֹ קוֹדֵם בֵּין הַשְּׂמֻשּׁוֹת אֲפִילוֹ לְדַבֵּר מִצְוָה וְצוּרָה גָּדוֹל כְּגוֹן לְהַטְמִין חֲמִין לְשֶׁבֶת כַּנֶּאֱמָר בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל אֲפִילוֹ אֵין לוֹ מִה יֵאָכֵל בְּשֶׁבֶת וְכֵן לְעַרְב עֲרוֹב־חֲצוֹת אִף עַל פִּי שֶׁצָּרִיךְ מְאֹד לְטַלֵּט בְּחֶצֶר צִרְכֵי שֶׁבֶת וְכָל פְּיוּצָא בָּזֶה. אֲבָל מוֹתֵר לוֹמֵר לְנִכְרִי לַעֲשׂוֹת אֲפִילוֹ מְלָאכָה גְּמוּרָה וְאֲפִילוֹ דָּבָר הַרְבֵּה קוֹדֵם הַלִּילָה לְפִי שְׁבוּדָא יֵשׁ מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא קִיבְלוּ עֲדִין אֶת הַשֶּׁבֶת וְעוֹשִׂים מְלָאכָה אֲפִילוֹ בְּעֶצְמָן וְהֵיכָן נֶאֱסָר לֵאלוֹ שֶׁקִּיבְלוּ שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֲפִילוֹ עַל יְדֵי נִכְרִי גַּם.

ביאורים

[ב] קיבל עליו שבת – רק כשקיבל עליו עיצומו של יום (כגון קבלת שבת ע"י: תפילה, קבלת רוב הקהל, עניית ברכו עם הציבור, הדלקת נרות (בלא תנאי), או שאמר שמקבל עליו את השבת), אבל אם קיבל תוספת שבת בלבד (כגון: שאמר שמקבל עליו תוספת שבת ואיסור עשיית מלאכה בלבד), מותר לו לצורך מצוה לעשות דברים שהם משום שבות²⁸.
[ג] קיבל עליו שבת – רק כשקיבל עליו (או הציבור) בפירושו, אבל תוספת שבת שחלה ממילא סמוך ממש לשקיעה, (כפי המנהג בכמה מקומות שמתפללים ערבית מאוחר ואין

מקבלים שבת כלל בדיבור קודם זמנה) – אין איסור להטמין²⁹.
[כב] להטמין חמין לשבת – אף שטעם ההיתר להטמין בין השמשות – משום שסתם קדירות ורתחות בין השמשות, ואין לגזור בהם שמא ירתח, וטעם זה בתקפו גם כשקיבל עליו שבת, מכל מקום אסור להטמין כיון שבקבלת שבת (על ידי תפילה) מקבל את עיצומו של יום, וחלו עליו כל החומרות ונאסר אפילו באיסורי שבות³¹.
[ג] אפילו על ידי נכרי – היינו כשכל ישראל קיבלו עליהם את השבת, אבל אם קיבל את השבת לבדו על עצמו יכול

מקורות

28 החילוק בין קבלת תוספת שבת לקבלת עיצומו של יום נתבאר בקונטרס אחרון ס"ק ג, ובסימן שצג סעיף ב, אופני קבלת שבת ע"י תפילה נתבאר בסימן רסג סעיף טז, ע"י קבלת רוב הקהל – שם בסעיף יז, ע"י הדלקת נרות – שם סעיפים ז' וי"א, על ידי אמירת בא ונקדש קידוש היום – סימן רעא קונטרס אחרון ס"ק ד.
29 שבת כהלכה פרק יא תוספת ביאור א – וראה שם שבוה מיושבת קושית האגרות משה' ח"ד ס' עד בדיני הטמנה אות א שהקשה כיצד שייך להטמין בין השמשות בזמן שכולם מחוייבים בתוספת שבת עוד קודם לבין השמשות.
30 סעיף טז (קבלת שבת על ידי התפילה): אע"פ שלא התפללו הקהל עדיין אם קדם היחיד והתפלל ערבית של שבת מבעוד יום חל עליו קבלת השבת ואסור בעשיית מלאכה אפילו אם אומר בפירושו שאינו רוצה לקבל עדיין אין זה מועיל כלום כיון שהזכיר כבר עניינו של יום בתפלה, סעיף יז (קבלת שבת על ידי רוב הקהל): אם רוב הקהל קבלו עליהם שבת, המיעוט נמשכים אחריהם בעל כרחם ואסורים במלאכה אע"פ שלא היו בבית הכנסת אצל קבלת שבת ואפילו אומרים בפירושו שאינם רוצים לקבל שבת עדיין, סעיף כג (עניית ברכו עם הציבור): מי ששהה להתפלל מנחה בערב שבת עד שקבלו הקהל שבת דהיינו שאמרו ברכו... אם ענה הרי קבל עליו שבת ואסור לו להתפלל מנחה של חול...
ועד"ז: סימן שצג סעיף ב (שהוא רק כשקיבל עיצומו של יום ע"י התפילה, ולא כשקיבל תוספת שבת לבד): אחד עירובי חצירות ואחד שיתופי מבואות מערבים אותם בין השמשות מטעם שנתבאר בסי' רס"א. ואפילו אם כבר קיבל עליו תוספת שבת, ויש אוסרין

אם קבל עליו תוספת שבת (והעיקר כסבא הראשונה בקבלת תוספת שבת בלבד אבל אם התפלל תפלת ערבית של שבת הרי קבל עליו שבת עצמה כיון שהתפלל תפלת ליל שבת ונאסר בכל השבותים כמו בשבת עצמה לבד ממה שנעשה ע"י אחר כמו שנתבאר בסי' רס"א ורס"ג ואפילו אם הוא לא התפלל אם רוב הציבור התפללו המיעוט נמשכים אחריהם בעל כרחן ולא משגמרו התפלה אלא אפילו משהתחילו אותה דהיינו עניית ברכו כמו שנתבאר שם), ועד"ז הוא כאן בקונטרס אחרון ס"ק ג. ועד"ז בסימן תקכז סעיף ט (לענין יום טוב): אע"פ שאין מערבין עירוב תבשילין ביו"ט עצמו אלא צריך להניחו מערב יו"ט מכל מקום מותר לערב בבין השמשות של ליל יו"ט אע"פ שהוא ספק לילה לפי שספק דברי סופרים להקל ואנו תולין לומר עדיין יום הוא במה דברים אמורים כשעדיין לא התפלל תפלת ערבית של יו"ט וגם עדיין לא קבלו רוב הציבור עליהם קדושת יו"ט דהיינו שעדיין לא אמרו ברכו של תפלת ערבית של יו"ט שאמירת ברכו הוא קבלת שבת ויו"ט כמ"ש בסי' רס"א אבל אם כבר אמרו רוב הציבור ברכו הרי הוא נגזר אחר רוב הציבור וחל גם עליו קדושת יו"ט ואסור לערב עירובי תבשילין כמו ביו"ט עצמו ואין צריך לומר שאם הוא בעצמו קיבל עליו יו"ט כגון שהתפלל תפלת ערבית של יו"ט אע"פ שהציבור לא אמרו עדיין ברכו שאסור לו לערב. (וראה עוד בסימן ל' סעיף ה לענין האם תפלת ערבית של היחיד או הציבור עושה את הזמן כלילה – לענין הנחת תפילין, ובסימן קפח סעיף יז לענין הזכרת מעין המאורע של אותו יום בברכת המזון, כשהתפלל ערבית באמצע סעודתו מבעוד יום.
31 קונטרס אחרון ס"ק ג.

1 אַבֵּל אִם הוּא חָצִי שְׁעָה קוֹדֶם הַלֵּילָה שָׁאֵן אֶפְשֶׁר שְׁבֹל מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל קִיבְּלוּ בְּכָר אֶת הַשִּׁבְתִּי אֲסוּר לַעֲשׂוֹת
2 ע"י נִכְרִי אֶפִּילוּ דִּבֶּר שְׁהוּא מְשׁוּם שְׁבוּת אֶפִּילוּ קוֹדֶם בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת אִם הוּא לְדִבֶּר הַרְשׁוֹת וְאִין שֵׁם שְׁעָת הַדְּחָק
3 אֶבֶל לְדִבֶּר מִצְוָה אוֹ לְצוּרָה גָּדוֹל מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת ע"י נִכְרִי אֶפִּילוּ מְלֹאכָה גְּמוּרָה וְאֶפִּילוּ בִּבְיֵן הַשְּׂמֻשׁוֹת אַע"פ שֶׁכָּבֵר
4 קִבְּלוּ הַשִּׁבְתִּי שְׁאִין מִחֲמִירִים בְּקִבְּלַת שִׁבְתִּי יוֹתֵר מִבֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת בְּלֹא קִבְּלַת שִׁבְתִּי אֲלֵא לַעֲנִין לַעֲשׂוֹת בְּעֶצְמוֹ אֶבֶל
5 לַעֲנִין אֲמִירָה לְנִכְרִי אִין מִחֲמִירִים יוֹתֵר מִבֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת בְּלֹא קִבְּלַת שִׁבְתִּי שְׂמוּתֵר לַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל מְלֹאכָה ע"י נִכְרִי
6 לְדִבֶּר מִצְוָה אוֹ צוּרָה גָּדוֹל כְּמוֹ שֶׁנֶּתְבָּאֵר:

ביאורים

לומר לישראל חבירו שלא קיבל עדיין השבת שיעשה לו מלאכה, ומותר לו ליהנות מהמלאכה בשבת, דכיון שלחבירו מותר הוא, אין באמירתו אליו איסור כלל, ולא אסרו האמירה לנכרי אף על פי שאינו מצווה על השבת אלא כשאומר לו בשעה האסורה לכל ישראל³².

מקורות

(32) סימן רסג סעיף כה. שמאחרים תפילת ערבית.

(33) סימן רנו, והוסיף שם: וכן ראוי לנהוג בכל מקום

חלק ב סימן רטא, זמן הדלקת נרות לשבת סעיף ג

שולחן ערוך – הלכות תפלה

1 **ד** כל אחד שהוא שתוי די לו להמתין לפי שמרגיש בנפשו
2 שיפיג יינו ולכן אין נזהרין עכשיו ביינות שלנו שמתפללים
3 אע"פ ששתו רביעית יין ויותר כיון שאנו מרגישים ויודעים
4 ביינות שלנו שאינם חזקים וכ"ש אם מתפללים מתוך הסידור
5 שבידם שאין חוששין לשכרות מעט ואף בעל פה אין לחוש כל
6 כך עכשיו מלהתפלל כשהוא שתוי אם יעבור זמן התפלה עד
7 שיפיג יינו כיון שעכשיו אין מכוונים כל כך בתפלה.
8 אבל שכור לגמרי שאינו יכול לדבר לפני המלך צריך לזוהר אף
9 עכשיו כיון שתפלתו תועבה וכאלו עובד עבודה זרה וצריך
10 לחזור ולהתפלל:

חלק א סימן צט, דין שתוי ושכור לתפלה סעיף ד

11 **א** תפלה של מועדות ושל ראשי חודשים אין אדם רגיל בהן
12 כל כך מפני שאינו מתפלל אותן תדיר אלא לפרקים לפיכך
13 צריך להסדיר אותן מתחלה קודם שיתפלל כדי שתהא תפלתו
14 שגורה בפיו.

15 ועכשיו נוהגים להקל בזה ויש שלמדו זכות עליהם לומר שלא
16 הצריכו להסדיר אלא כשמתפללין בעל פה אבל כשמתפללין
17 מתוך הספר א"צ להסדיר שהרי רואה מה שמתפלל ומכל מקום
18 תפלה שצריך להבין פירוש הדברים ודאי צריך ללמוד ולהסדיר
19 תחלה שאין ספר מועיל לו בזה בפרט בפיוטים שחמור פירושם:

20 חלק א סימן ק, תפלת המועד צריך לסדר ובו סעיף אחד:

21 **א** המתפלל צריך שיכוין בכל הברכות ואם אינו יכול לכוין
22 בכולן לפחות יכוין באבות ולעולם ימוד אדם את עצמו אם
23 יכול לכוין לבו באבות יתפלל ואם לאו אל יתפלל עד שתתישב

24 דעתו ויוכל לכוין באבות לפחות ואם לא כיון באבות אף על פי
25 שכיון בכל השאר צריך לחזור ולהתפלל.

26 ועכשיו אין חוזרין בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא
27 שלא יכוין א"כ למה יחזור אבל קריאת שמע שעיקר מצות
28 כוונתה אינה אלא פסוק ראשון חוזרין שבקל יוכל לכוין וכן
29 פסוק פותח את ידך שבפסוקי דזמרה כמו שנתבאר בסימן נ"א
30 (וס"א) [וס"ג].

31 וירגיל אדם את עצמו שיכוין לפחות בחתימת כל ברכה שיש
32 בהן קי"ג חיבות כמו שיש בתפלת חנה וקי"ג פעמים לב בה'
33 חומשי תורה לומר שצריך כוונת הלב:

34 **ב** לא יתפלל בלבו לבד אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע
35 לאזניו בלחש ולא ישמיע קולו (לאחר העומד אצלו חוץ לד'
36 אמותיו) שנאמר רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע וכל המשמיע
37 קולו בתפלתו ה"ז מקטני אמנה כאלו אין הקב"ה שומע תפלת
38 לחש (וחכמים תקנו תפלה בלחש לגמרי שלא להשמיע אלא
39 לאזניו בלבד כדי שלא לבייש עובדי עבירה שהם מתוודים על
40 עונותיהם בתפלה):

41 **ג** ואם אינו יכול לכוין בלחש או שאינו יכול לכוין כל כך כמו
42 בקול רם מותר להגביה קולו כדי לכוין יפה והוא שמתפלל
43 בינו לבין עצמו אבל בצבור אסור להגביה קולו מפני שמטריד
44 הצבור אלא אם אינו יכול לכוין בלחש ילך ויתפלל בביתו בקול
45 ואפילו אם יכול לכוין בלחש כמו בקול אם משמיע קולו
46 כשמתפלל בביתו כדי שילמדו ממנו בני ביתו נוסח התפלה
47 מותר.

48 ולכן נוהגין שבראש השנה ויום כפור מגביהין קולם כדי
49 שילמדו זה את זה מפני שאין רגילין בתפלות אלו ועוד כדי

1 לעורר הכוונה ביותר מפני שהם ימי תשובה ואין חוששים
2 שיטרידו ויטעו זה את זה כיון שסידורים ומחזורים בידם
3 ואעפ"כ יותר טוב להתפלל בלחש אם יכול לכונן ועכ"פ יזהרו
4 שלא להגביה קולם יותר מדאי שכל המגביה קולו הרבה ה"ז
5 מנביאי השקר שנאמר בהם ויקראו בקול גדול.

6 ומכל מקום ש"ץ המגביה קולו כדי לעורר הכוונה ולהשמיע יפה
7 לבריות יפה הוא עושה שעיקר תפלת הש"ץ נתקנה בקול רם
8 אבל אותם שעושים כן להראות קולם עושים שלא כהוגן:

9 **ד** המתפלל בלחש ולא השמיע לאזניו יצא אבל אם התפלל
10 בלבו ולא הוציא בשפתיו לא יצא שהרהור אינו כדיבור:

11 **ה** יכול להתפלל בכל לשון שירצה כשמתפלל בצבור אבל
12 ביחיד לא יתפלל אלא בלשון הקודש לפי שאין מלאכי
13 השרת מכירין בשאר לשונות והיחיד צריך למלאך מליץ לקבל
14 תפלתו אבל צבור א"צ למליץ שנאמר הן אל כביר לא ימאס.

15 והנשים שנהגו להתפלל בלע"ז תפלת י"ח שהן חייבות בהן

16 כאנשים כמ"ש בסי' (ק"י) [ק"ו] יש שלמדו עליהן זכות לומר
17 שלא מנעו ליחיד להתפלל בשאר לשונות אלא כששואל צרכיו
18 כגון שמתפלל על החולה או על שום צער שיש לו בביתו אבל
19 תפלה הקבוע לצבור אפילו יחיד יכול לאומרה בכל לשון ויש
20 שלמדו עליהן זכות אחר לומר שלא מנעו להיחיד מלהתפלל
21 בשאר לשונות אלא מלשון ארמי בלבד שהוא מגונה בעיני
22 מלאכי השרת ואינם נזקקין לו אבל מכירין ויודעים בכל
23 הלשונות אפילו מחשבות לבו של אדם.

24 וכל זה ללמוד זכות על הנשים שחייבות בתפלה למה מתפללות
25 בלע"ז ואינן לומדות את התפלה בלשון הקודש עם פירוש
26 המלות אבל עם הארץ שאינו מבין בלשון הקודש אף ע"פ
27 שיוכל להתפלל בלשון הקודש מוטב שיתפלל בלשון שמבין
28 אפילו ביחיד כדי שיכוין לבו ממה שיתפלל בלשון הקודש בלא
29 כוונת הלב שתפלה בלא כוונה אינה כלום:

חלק א סימן קא שצריך לכונן בכל הברכות ושיכול להתפלל בכל לשון
ובו ה' סעיפים:

לקוטי תורה

1 **תוכן הפרק:** גודל הזהירות שצ"ל במחשבה, וההבדל
2 בין עבודת המדות והשליטה על לבושי הנפש
3 *[בפרק זה יחזור למשנת"ל לעיל בענין העבודה*
4 *"להלביש" את הנפש בלבושי התורה והמצוות:]*

5 **והנה - בחינת הלבושין הם נמשכים על ידי בחינת**
6 **ימים, שיש שם"ה ימים שהם שם"ה המשכיות, כמו**
7 **למשל שם"ה גידין שהדם והחיות היוצא מן הלב**
8 **לכל האברים נמשך דרך הגידים.**

9 **הובא לעיל שלבושי המצוות נקראים בשם "ימים"**
10 **(ועל זה נאמר "ואברהם זקן בא בימים"), דנוסף**
11 **למשנת"ל שזהו לפי שמספר ימי חיי האדם הוא לפי**
12 **מספר הלבושים הנצרכים לנשמתו - הנה עוד קשר**
13 **ביניהם, כי כשם שיש שם"ה ימים בשנה (שנת חמה),**
14 **כך יש שם"ה מיני "המשכיות" להלביש את כל חלקי**
15 **הנשמה באלקות.**

16 **ביאור הענין:**

17 **שם"ה ימים הם כנגד שם"ה גידים שבגוף האדם,**
18 **שעל ידי הגידים נמשך דם וחיות הנפש לכל אברי**
19 **הגוף, וכך הוא ברוחניות הענינים, שיש שם"ה מיני**
20 **"המשכיות" של חיות אלקי (הנמשך ע"י קיום המצוות)**
21 **לתוך כל פרטי חלקי ("אבריי") הנשמה, היינו מחשבה**
22 **דיבור ומעשה שלה.**

23 **שהם בחינת גבורות.**

24 **הגידים הם מבחינת "גבורות", כידוע**
25 **שה"התחלקות" מקורה במידת הגבורה, וכך הגידים**
26 **"מחלקים" את חיות הנפש להמשיך לכל אבר ואבר**
27 **חיות המתאימה לאבר זה.**

28 **שצריך האדם התגברות להתגבר לאכפייא לסטרא**
29 **אחרא נג' בחינות אלו שיהיו כל בחינות אלו**
30 **דהיינו מחשבתו ודבורו ומעשיו לעבודת ה' לבד.**

31 **הקשר בין "גבורות" לתוכן הרוחני הנ"ל שבגידים**
32 **- היינו המשכת החיות האלקית לתוך מחשבה דיבור**
33 **ומעשה של הנשמה:**

34 **הזהירות במחשבה דיבור ומעשה דורשת גבורה**
35 **והתגברות יתירה, דאע"פ שיש לאדם תאוות בלב צריך**
36 **להתגבר על עצמו שלא להכנע להן ולא להניח לתאוות**
37 **שבלב "להתפשט" תוך המחשבה הדיבור ומעשה שלו.**
38 **והרי זו מלחמה תמידית, שכל מחשבותיו דיבוריו**
39 **ומעשיו יהיו בעבודת ה' בלבד.**

40 **- עבודה זו נקראת "לאכפייא לסטרא אחרא",**
41 **מלשון כפי', שהאדם כופה את יצרו להכנע לרצון**
42 **הנשמה (בניגוד לעבודה ד"אתהפכא חשוכא לנהורא",**
43 **שזהו כשאדם הופך את לבו לטוב, ובמילא אין לו**
44 **מלחמה עם הסטרא אחרא ורע, ובדרך ממילא כל**
45 **מחשבותיו דיבוריו ומעשיו הם רק בענייני טוב**
46 **וקדושה).**

1 [ועתה חוזר לתרץ השאלה דלעיל למה הודיענו ענין
2 זה שהנשמה צריכה לבושים לתיקונה ושליומותה:]
3 כללא - דמילתא, שישים האדם מחשבתו להתבונן
4 אשר במחשבתו הקדושה ממשך עליו מלמעלה
5 בחינת לבוש להנשמה.
6 ולא שתהא כוונתו ע"מ לקבל פרס, רק שע"י
7 יוכלל באחד כנ"ל, ובוה יהיה תמיד רצונו שלא
8 ליפרד מאחדותו ית'.
9 שלימות העבודה היא כאשר אינה ע"מ לקבל פרס,
10 היינו אפילו בשביל השכר דעוה"ב, כדי שנשמתו תוכל
11 ליהנות מזיו השכינה [שגם זה תלוי ב"לבושי"
12 הנשמה, כי בלעדס אי אפשר לנברא להשיג את
13 הבורא] - אלא עיקר העבודה צ"ל בשביל האמת, היינו
14 שתורגש בנפשו אחדותו ית' האמיתית (שאין עוד
15 מציאות בלעדו).
16 ויתבונן ג"כ בזה לעומת זה, דהיינו מחשבות רעות
17 שהם לבושים טמאים להנשמה.
18 לאחרי שהוסבר גודל המעלה שבמחשבות תורה
19 ומצוות (וכיצד עי"ז יכולה הנשמה להכלל באלקות),
20 יובן גודל החסרון במחשבות רעות רח"ל, שהם
21 לבושים טמאים להנשמה, דהיינו שהם מניעה ועיכוב
22 על כללות התקשרות הנשמה באלקות.
23 [וכפי שהולך ומבאר:]
24 ולא כמעות הפתיים שקל בעיניהם לחשוב
25 מחשבות חוץ מאחר שאינו למעשה כלל, וגם אמרו
26 רז"ל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה,
27 ומכל שכן הרחורים רעים [נ"א כטלים] שאינם
28 אפילו בכלל מחשבה רעה.
29 הלשון "הרהור" נופל גם על מחשבות העולות
30 מאליהן מן הלב אל המוח בלי כוונה (שהן "הרהור
31 בעלמא") [בניגוד ללשון מחשבה שמשמעו שהיא
32 ברצון ובכוונה]. ולפיכך יכול הפתי לחשוב שהרהורים
33 רעים בוודאי אינם משפיעים לרעה על נשמתו.
34 אבל באמת לאמיתו המחשבה בעצמה הנה היא
35 לבוש המומאה שמלבישה ומקיפה להנשמה
36 מראשה ועד רגלה ואינה יכולה להכלל באחדותו.
37 אל יעלה על לב אדם שהמחשבה אינה אלא הכנה
38 לדיבור ומעשה, ובמילא אם רק מהרהר ברע ואין
39 הרהור בא לידי דיבור ומעשה אין כאן פעולה רעה על
40 נשמתו - אין הדבר כן, אלא המחשבה עצמה מולידה

41 "לבוש" לנשמה, דמחשבה טובה היא לבוש טהור שעל
42 ידו הנשמה מתקשרת לאלקות, ומחשבה רעה היא
43 לבוש טמא לנשמה, המונע את הנשמה מלהכלל
44 באלקות, וכמאמר רז"ל הרהורי עבירה קשים מעבירה.
45 ולכן יהיה בעינינו מחשבת חוץ כעבודת כוכבים
46 היותר חמורה ממש, מאחר שכזה נפרד מאחדותו
47 ית'.
48 מאחר שגם ע"י הרהור רע נמנע מנשמתו
49 מלהרגיש אחדותו ית' האמיתית, נמצא, שהיא בגדר
50 עבודה זרה (מאחר שהרהור זה סותר ומנגד לאמונה
51 באחדותו ית'). כמבאר בתניא שעל ידי כל עבירה
52 האדם נפרד מאחדותו ית' כמו בעבודה זרה ממש.
53 ויהיה ממארי דחושבנא לחשוב בכל יום ויום ממש
54 כמה וכמה מחשבות שעברו בו ביום שהמחשבות
55 הם לבושין כנ"ל.
56 הובא לעיל שנקצב לאדם מספר "לבושים
57 קדושים" שצריך לכל יום ויום (שלכן צריך לזהר שלא
58 ליבטל בשום יום מעבודת ה').
59 ומזה מובן, שצריך לעשות חשבון נפש בכל יום
60 ויום ממש מכל מחשבותיו במשך היום, אם היו כולם
61 מצד הקדושה או להיפך ח"ו.
62 וזהו ימים יצרו ולא אחד בהם, שאמר אדם הראשון
63 אחר שאכל מעץ הדעת גלמי ראו עיניך, פירוש,
64 שראיתי את עצמי ערום בלי לבוש כמו גולם כמ"ש
65 כי עירום אנכי.
66 ואמר ימים יצרו, פירוש, שנתת לי ימים, בחינת
67 לבושין להלביש בהם הנשמה להמשיך על ידם
68 בחינת אחד, אבל "ולא אחד בהם", פירוש, שאני
69 הוא שלא המשכתי בהם בחינת אחד.
70 [ועתה חוזר ליישב את השאלה שבתחילת המאמר -
71 מהו ההבדל בין המרגלים ששלח יהושע ע"פ ציווי ה'
72 והמרגלים ששלח משה לדעתו:]
73 וזהו בחינת מרגלים ששלח יהושע לרגל את יריחו,
74 דהיינו ["יריחו" - לשון ריח, היא] בחינת ריח הנ"ל,
75 לרגל ולהבחין בחינת הלבושין שמבחינת ריח הנ"ל.
76 חשבון הנפש הנ"ל שצריך האדם לעשות בכל יום
77 ויום, הוא הוא התוכן הפנימי דענין המרגלים ששלח
78 יהושע לרגל את יריחו, היינו לבחון לבושי נפשו.
79 ובחינת מרגלים ששלח משה לתור את ארץ כנען,
80 דהיינו לבחון את מהות אהבה ויראה.

1 ישנה מדריגה נעלית יותר בעבודת ה', שמלחמת
2 האדם אינה רק בענין השליטה על מחשבותיו דיבוריו
3 ומעשיו, אלא גם על גוף מדותיו שבלב, פירוש,
4 שהאדם לוחם ביצרו שרגשי לבבו יהיו כולם לה', שכל
5 משיכתו ורצונו שבלב יהיו רק להקב"ה, דהיינו
6 שירגיש בלב אהבה עזה אל הקב"ה וכן יראה ופחד
7 ממנו, ובמילא לא תהי' לו אפילו משיכה ותאוה בלב
8 לתענוגים גשמיים.

9 וזהו ענין מרגלים ששלח משה לתור את ארץ
10 כנען, ארץ שבעה עממין שהן כנגד שבע מדות
11 דקליפה - לבחון את "מהות אהבה ויראה" (ושאר
12 מדותיו), אם הן אכן כולן לה'.

13 וזהו אי אפשר אלא בבחינת משה, בחינת חמה
14 שהוא מחכמה, כמאמרם ז"ל פני משה כפני חמה.
15 עבודה זו של הפיכת הלב לקדושה היא רק בכוחו
16 של משה, שהיא מדריגה גבוהה מאד - בחינת חכמה,
17 שנקראת "חמה" (מקור האור), "פני משה כפני חמה".

18 [וענין זה ישנו ג"כ בכל דור ודור, וכמבואר
19 בתניא, שבכל נפש מישראל יש בחינת "משה", ורק

20 על ידי גילוי בחינת משה שבנפשו ניתן להבחין אם
21 מדותיו שבלב אכן נהפכו לגמרי לקדושה או אולי
22 נשאר איזה שמץ אהבה ותאוה לתענוגים גשמיים].

23 ואינו שוה לכל נפש, ולכן לא היה צווי על זה לכל
24 אדם כמארו"ל אני איני מצוה לך.

25 עבודה זו אינה נדרשת מכל אדם, וכמבואר בתניא
26 בענין בראת צדיקים כו' "שלהיות מואס ברע אין
27 הבחירה נתונה כ"כ, על כן אין שייך ציווי גמור על
28 זה".

29 משא"כ בחינת המרגלים ששלח יהושע יש לכל
30 אדם לרגל ולחשוב שלא תהיה נשמתו ערומה בלי
31 לבושין, שהן מחשבות התורה והמצוות כנ"ל:
32 [לסיכום]

33 כיבוש כל ארץ ישראל ברוחניות היא העבודה דאהבה
34 ויראה, ששלימות עבודה זו היא רק בצדיקים, וכיבוש
35 יריחו היא הזהירות במחשבה דיבור ומעשה שהוא דבר
36 השווה לכל נפש].

ד"ה וישלח ירושע פרק רביעי

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

1 אך הנה עדיין אין כל זה מתיישב, דהנה לכאורה עיקר
2 מעלת בחי' מ"ה דתיקון הוא דוקא ענין יריד' האי"ן
3 ביי"ש להפוך מי"ש לאי"ן, א"כ ירידה זו אינו חסרון אלא
4 מעלה דכל הגבוה יותר יותר ישפ' עצמו כנ"ל וע"כ צריך
5 שיהי' לנשם' גבוה גוף גס מפני שיש בכחו להפכו כנ"ל.
6 ולפ"ז יש ב' מדרגו' בירידת האי"ן למטה א' למעליותא
7 שזהו ירידת בחי' מ"ה ואי"ן בהתלבשו' ביי"ש להפכו כנ"ל
8 והב' היפוכו לגריעותא שבא במיעוט האור דאי"ן עד
9 שהוא כמו בחי' יש נפרד ע"ד האו' אין לי אלא תור' כנ"ל
10 שלזה צריך שיהי' גוף דק דוקא שאם יהי' גוף גס יהי'
11 תרתי לריעותא ויפול לגמרי כנ"ל בענין נפיל"י כו', ואין
12 כל זה מובן כלל דלפי הכלל הידוע הרי כל העלא' גורם
13 בחי' המשכה לפי ערך אופן ההעלא' דוקא ומכ"ש שלא
14 יהי' ההמשכה היפך ההעלא' או גרוע הימנה, וכמו רוח
15 אייתי רוח ואמשיך רוח כו' בבחי' העלא' דרצוא וביטול
16 הי"ש לאי"ן כל שהוא בהעלא' וביטול יותר צריך שימשיך
17 המשכה דבחי' אי"ן ביותר העילוי וכל שאין ההעלא'

1 והנה גם לפי אופן בחי' תיקון הב' הנ"ל בהתכללו'
2 דאו"כ בחילוף דוקא שבאור יהי' מאין ליש ובכלי
3 יהי' מיש לאין הרי כל שהכלי יש בה יותר ביטול היש
4 לאין במיעוט הגסות הרי האור הוא יותר במיעוט ההעלא'
5 וברוב ההמשכה מאין ליש יותר, זהו מעלה יתירה ביותר
6 דכל מה שהכלי מזוכך יותר יותר יומשך האור בישות
7 בכלי, וא"כ צריך להי' להיפך דנשם' נמוכה שבמיעוט
8 האור דאי"ן יהי' לה גוף דק ומזוכך יותר ולנשם' גבוה
9 שבריבוי דאין יהיה לה גוף גס יותר. ולכאורה יתכן גם לפי
10 זה ענין בריא' האדם בחומר גס ביותר לצור' גבוה יותר
11 מקצה העליון לקצה התחתון, והכל עולה לענין א' מאחר
12 שניתן מדה גם בהתכללות בדבר מהיפוכו שיהי' באור לפי
13 הכלי ובכלי לפי האור דוקא, דהיינו לפי מדת היפוך דכלי
14 בביטול די"ש לאי"ן בגוף דק כך יהי' היפוך דאור ביריד'
15 מאין ליש יותר לא יוסיף ולא יגרע וע"ז אפי' כמלא נימא,
16 א"כ היינו הך שלפי מדת האי"ן בעצם יהי' הי"ש בעצם
17 בתיקון הא' הנ"ל וד"ל.

13 ב' מדרגו' בירידת והמשכת האין בב' אופני' הפכיי' כנ"ל,
14 א"כ ודאי גם בהעלא' וביטול היש לאיין מלמטה למעלה
15 ג"כ ב' מדרגו' בב' הפכיי' למעליותא ולגריותא כנ"ל
16 בבחי' המשכת האיין, וזה א"א לומר בהעלא' וביטול היש
17 שיהי' לגריותא רק שהוא במיעוט הביטול או ברוב
18 הביטול שלפי ערך זה יומשך האור דאיין אם במיעוט
19 וצמצום או בריכוזי כו', וכמו אם ישם אליו לבו כו' דרוח
20 אייתי רוח, אבל איך יתכן שיהי' להיפך דביטול היש דגוף
21 דק שהוא בעומק ודקו' יותר יגרום המשכת דאיין במיעוט
22 יותר ובהעדר הביטול לגמרי כמו גוף גס כו' נמשך בו
23 מבחי' האור דמ"ה היותר עליון כנ"ל שזה פלא גדול
24 לכאורה וד"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיובתא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

28 סגירו ולאדלקא בוצינין דישתכח על ידוי ברכאן לעילא
29 ותתא ויתעבר ויסתלק ההוא נגע וישרי נהירו דרחמי על
30 כולא וכוונת דבריו הוא כי נגע הזה הוא קדוש אלא שהוא
31 דין והוא דוחה את רוח הטומאה אשר באדם או בבית
32 המנוגעת והגורם לנגע הזה הוא הצרעת אשר תרגמו סגירו
33 פי' כי סגיר נהורא עילאה שהם המוחי' דזעיר מצד אבא
34 חכמה עילאה שלא נגלו בזעיר הוא גרמת הצרעת שהיא
35 אחיזת החיצונים, דהנה כאשר יש סגירו דנהורא עילאה
36 שהם מוחי' מצד אבא ואין שם מוחי' רק מצד אימא אז
37 נק' נגע, והוא מ"ש בזהר שהוא כח דדינא קשיא דקדושה
38 עילאה המגרשת את החיצונים והקליפות כנודע כי בינה
39 דוחה את החיצונים בסוד התכלת אלא שאין כח זה בבינה
40 רק בהיותה יחד עם החכמה אבל עתה שהיא לבדה בלתי
41 החכמה אינה כך, לכן והובא אל אהרן הכהן שהוא יגלה
42 אותה סגירו דנהורא עילאה וימשיכם למעלה בז"א כי הנה
43 הכהן הוא מצד אבא ובבא המוחי' מצד אבא אשר בזעיר
44 אז יאירו בחסדים של מוחי' אי' ויסתלק הצרעת שהוא
45 אחיזת החיצונים בהם כי שם הוא כל אחיזתם להיות כי
46 בחי' בינה דינין מתערין בינה בפרט בהיותה נפרדת מאבא,
47 וז"ש בזהר והובא אל אהרן דסלקין לה לעילא עכ"ד
48 בקצרה. ולכאורה דבריו סותרים זה את זה כי תחלה אמר
49 שהנגע הוא דין קדוש ודוחה את רוח הטומאה ואח"כ אמר
50 שמשם יונקים החיצונים כי בינה דינין מתערין כו' וקושי'
51 זו הקשה הרמ"ז בפ' תזריע בביאורו למאמר הזהר הנ"ל
52 ותרין ואמר הבן ענין גדול שאין טומאת הצרעת ככל שאר
53 טומאות שזו אין טומאתה נודעת ולא מטמאה עד שיבא
54 הכהן כנודע. וא"כ אין כח לחיצונים לינק או להאחז שם

1 וביטול היש כ"כ לא ימשיך מבחי' האיין הנעלה כ"כ,
2 ובכאן הרי הכל להיפך בב' מיני תיקון הנ"ל דגוף גס
3 בהעדר הביטול איך נמשך בו מבחי' איין היותר נעלה
4 כנ"ל ולגוף דק שהוא בביטול היש יותר יומשך בו בחי'
5 איין דאור גרוע יותר כנ"ל, וכן בענין התיקון הב'
6 דהתכללו' או"כ בחילוף גם הוא בהיפך ממש, דכאשר
7 הכלי בביטול היש יותר אז האיין דאור נמשך בבחי' יש
8 ביותר וכשאינו בביטול הי"ש כ"כ נמשך האור דאיין
9 בעילוי יותר, שכל זה היפך גמור מענין הכלל דרוח אייתי
10 רוח כו' דאדרבה כל שהכלי הוא בביטול היש יותר יומשך
11 בו מבחי' האיין ביותר וכידוע הכלל בכל העלא' מ"ן
12 והמשכת מ"ד בכל מקום וד"ל. ועוד יש להבין דאם נמצא

1 **מצות** ענין טומאת המצורע שנאמר אדם כי יהי בעור
2 בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו
3 לנגע צרעת והובא אל אהרן הכהן וגו' (ויקרא י"ג ב'), וז"ל
4 החינוך כלומר שמצוה היא עלינו שכל מי שיהיה מצורע
5 שיבא אל הכהן לשאול על צרעתו והכהן יטמאנו או
6 יטהרנו והוא יתנהג עפ"י התורה הכתובה כאשר יצונו
7 הכהן, וענין הצרעת הוא שילבין מקום אחד או הרבה
8 מקומות בעור בשר האדם והיו אותם המקומות לבנים
9 הרבה עד שידמה הלובן שלהם ללובן קרום ביצה ולמעלה
10 ממנו בלבנינות אבל כל זמן שיהיה כזה למטה ממראה
11 קרום ביצה אין זה צרעת אלא בוקה הוא כלומר חולי אחר
12 שאינו ממין הצרעת כלל אלא כמיני הגרב ושאר מיני
13 נגעים, ואין המראה לבן לבד מטמא עד שיוולד סימני
14 טומאה וג' סימני טומאה הן שיער לבן ומחית בשר חי
15 ופשיון, כיצד מי שנוולד בו שאת או ספחת או בהרת ובה
16 שער לבן או מחיה כשיראנו הכהן יאמר לו מיד שטמא
17 מוחלט הוא, וכ' הרמב"ם פ"ב מהט"צ הלכה ו' שאין
18 שיער לבן סימן טומאה עד שתקדם הבהרת את השיער
19 הלבן שנאמר והיא הפכה שיער לבן שתהפך אותו הבהרת
20 אבל אם קדם שיער לבן את הבהרת הרי היא כבהרת שאין
21 בה סי' טומאה ויסגיר: והנה שרש ענין הנגעים מבואר
22 באוצ"ח דף פ"ז פ"ח עפ"י ביאורו ל' הזהר בסדר תזריע
23 דף מ"ט ע"ב א"ר יצחק הכי תנינן נגע צרעת נגע הוא דינא
24 תקיפא דשריא בעלמא צרעת כתרוממו סגירו דנהורא
25 עילאה סגירו דטיבו עילאה דלא נחית לעלמא כי תהי'
26 באדם באדם סתם (הוא פרצוף ז"א, הרמ"ז) והובא אל
27 אהרן הכהן דא כהן דלתתא דהוא אתתקן למפתח ההוא

עד יבוא הכהן ואז כבר יש כח לדחותם וידוע דהצרעת בא
מה' לעורר נפש החוטא שישב בתשובה ואם הוא שב לה'
ממהר וקורא את הכהן ששרשו מאבא ואז יש כח לדחות
את החיצונים (כי בהאיר אור אבא בכינה אז הדינין

המתערי' מינה הם על החיצונים לדחותם ע"ד מ"ש מצוה
ק"ד פ"ב) אבל אין ספק שאם בא הכהן וטמאו והוא לא
שב אל ה' אז יתאחזו שם כל החיצונים עכ"ד בשינוי לשון
קצת לתוס' ביאור:

מצות סומאת המצודע

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

פדה בשלום נפשי כו' כי ברבים היו עמדי. הנה ארו"ל
כל העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הצבור מעלה
אני עליו כאלו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם, ופי'
רש"י תורה דכתיב וכל נתיבותיה שלום, גמ"ח ע"י הצדקה
וחסד אהבה ואחווה בעולם, ותפלה עם הצבור דכתיב כי
ברבים היו עמדי. וצ"ל מהו פדאני. הנה ארו"ל על ג'
דברים העולם עומד וצ"ל מהו מעלת הג' דברים שעליהם
העולם עומד. ויובן בהקדים מ"ש והחוט המשולש לא
במהרה ינתק, חוט המשולש הוא התכללות ג' קוין,
ובילקוט פי' דקאי על יעקב שהוא קו האמצעי, וצ"ל מהו
מעלת קו האמצעי.

הנה אמרו במד"ר אמר ר"ל האבות הן הן המרכבה. וצ"ל
ביאור ענין האבות הן הן המרכבה, בשלמא פני ארי'
פני שור כו' שהם מרכבה לפי שהם משבה"כ שנפלו
בבריאה ועיקרם מלפני מלך כו' דהיינו מעולם התהו,
לכך יש להם כח להעלות ולנשאות את הכסא, והמה בבחי'
מרכבה לפי שהם בטלים כסוס לגבי רוכבו מפני שהם
נבראים ובזה נושאים ג"כ, וכמשל הסוס שנושא את רוכבו
כו', אבל האבות עיקרן ושרשן באצי' דאיהו וחיוהי חד
איהו וגרמוהי חד למה נק' בשם מרכבה להיכן ישאו את
אצי', ולמה צריך לנשאות, ומאין להם הכח לנשאות.
אך הענין יובן בהקדים להבין ענין מרכבת החיות פני
ארי' פני שור כו' שהם נושאים הכסא ודמות מראה
אדם שעליו מלמעלה. והענין כי הנה אדם נק' התכללות
ג' קוין תמונת אל"ף, יו"ד בראשו ויו"ד בסופו וקו באמצע,

או עד"ז חח"ן מימין בג"ה משמאל, דת"י באמצע, וכללות
הג' קוין והתחברותן נק' בשם אדם שהוא שם מ"ה, וצ"ל
הלא שם מ"ה הוא בחי' ביטול והתכללות במקורו, ואיך
יתכן לקרותו בשם אדם בתמונת ג' קוין, אך באמת הא
בהא תלי' שלהיות התכללות הג' קוין והתחברותן צ"ל
מבחי' ביטול, אבל בשם מ"ה אין שם התחלקות קוין,
והענין כי חסד דרועא ימינא הוא מלמעלה למטה כמים
היורדים ממקום גבוה למקום נמוך, וגבורה הו"ע
הסתלקות האורות ממטה למעלה וכמו ועבד הלוי הוא,
והקו הוא המחבר. ונודע כי להיות דבר מחבר שני הפכים
צ"ל הארה והמשכה מבחי' עליונה ששם בטלים אלו השני
הפכים ואין שם דבר והיפוכו כלל, שאין שם שום המשכה
ולא שום הסתלקות, כי ההמשכה וההסתלקות שייך בחיות
המרכבה והחיות רצוא ושוב, אבל שם למעלה הכל בבחי'
ביטול ממש בלי שום הסתלקות ולא שום המשכה, ומשם
נמשך הארה לבחי' אדם להיות התכללות הג' קוין
והתחברותן, והיינו ע"י חיות המרכבה, כי כל ענין עבודת
החיות הוא כדי להמשיך ולעשות בחי' אדם זה שיהי'
בבחי' התכללות ולא יהיו ענפין מתפרדין, וע"כ הם
נושאים אותו למעלה להמשיך משם בחי' ביטול
והתכללות, וזהו דמות פניהם פני אדם כי מלבד שיש בד'
חיות פני אדם פרצוף בפ"ע, הנה גם בכללותן נמשך
פרצוף אדם שכל אחד ואחד כלול מבחי' אדם ג"כ, והיינו
לפי שכל עיקר מגמתם ופנימיותם להמשיך בחי' אדם בחי'
התחברות הג' קוין והתכללותן.

ד"ה פדה בשלום נפשי (הנחה מוגה)

ש"פ וישלח י"ט כסלו, תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

והנה בחי' נשמה הוא ממוצע לבוא לעבודת עצם הנשמה
שלמע' מטו"ד שזהו בחי' האלקות דנשמה וכמש"א
ותן בלבנו בינה להבין דהיינו להבין דבר מתוך דבר, דתוך

דבר הוא בחי' ממכ"ע ודבר הוא בחי' סוכ"ע. וע"י ההשגה
וההתבוננות דבחי' נשמה בבחי' ממכ"ע עי"ז בא לבחי'
סוכ"ע דהיינו הידיעה וההשגה בבחי' הפלאת ורוממות

13 היא בענינים מופלאים יותר ועצם ההשגה היא עמוקה
14 יותר ובאו"א לגמרי (ער נעמט גאר אנדערש א ענין אלקי)
15 (וכמו במדרי' הנשמה הנ"ל כשתופס ומשיג את עצם הענין
16 האלקי שלא ע"י לבושי השגה מתחילה הרי מוכן שע"י
17 זה גם השגתו בבחי' חיצוני' הענין הוא באופן אחר מזה
18 שמתחיל לתפוס הענין בחיצוניותו, דמאחר שיודע את עצם
19 הענין ממילא השגתו בהענין היא גדולה ועמוקה ביותר,
20 כן ויותר מכן לאין קץ בידיעת או"א"ס ב"ה המופלא
21 ומרומם כו', שגם ההשגה היא נעלית ונפלאה ביותר כו')
22 וכן המדות הכל הוא במדרי' גבוה ונעלית לאין קץ כו'.
23 וכ"ז היא העבודה דתפלה בבחי' התקשרות ודביקות נפשו
24 באלקות בבחי' נר"ן שכנפשו ובבחי' נשמה לנשמה כו').

1 א"ס ב"ה, איך שהוא מופלא ומרומם מהעולמות, ובידיעת
2 עצם האוא"ס המופלא, והו"ע ידיעת השלילה והכרת
3 ההפלא' ובחי' ההתאמתו' דראיית עין השכל (וידיעה זאת
4 היא למעלה מבחי' שכל המושג. ואמיתת הידיעה הזאת
5 היא רק בנשמות דאצי' והן בחי' חב"ד דאצי' שלמעלה
6 משכל הנבראים וכמ"ש בסש"ב שם. ובכל נשמה הוא
7 בעצם הנשמה שהוא בחי' האלקות שבנשמה למעלה
8 מבחי' שכל מושג כו') ובכ"ז נעשה בחי' יחוד ודביקות
9 נפשו בעצמות או"א"ס ב"ה בבחי' ביטול במציאות ממש,
10 והו"ע וראשו מגיע השמימה בהשתחוואות דשמו"ע בבחי'
11 ביטול במציאות ממש כו' ואז גם כללות נר"ן שלו מתעלה
12 שהן במדרי' נעלות ומופלאות ביותר, כמו ההשגה שלו

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תרפ"ז

1 שאלה: מהו וברכו את הוי', הרי כל ההמשכות משם הוי'. שאו ידיכם קדש – חכמה, להמשיך
2 אור הוי', ואז יברכך ה' מציון – נקודת הנשמה, להשלים כוונת בריאת שמים וארץ בקיום תומ"צ.
3 עבודת התפלה – יסוד ושרש העבודה, ועי"ז התורה מאירה בכל עניניו

22 תכיפות הן, תכף לסמיכה ושחיטה, תכף לנטילת ידים ברכה,
23 תכף לגאולה תפלה כו', אָמֵר ר' יוֹסֵי בְר' בּוֹן כָּל מִי שֶׁהוּא
24 תוֹכֵף סְמִיכָה לְשִׁחִיטָה אֵין פֶּסוּל נוֹגֵעַ בְּאוֹתוֹ קֶרֶבֶן, כָּל מִי
25 שֶׁהוּא תוֹכֵף לְנִטְיִלַת יָדִים בְּרֵכָה אֵין הַשְׁטֵן מְקַטְרֵג בְּאוֹתָהּ
26 סְעוּדָה, וְכָל מִי שֶׁהוּא תוֹכֵף גְּאֻלָּה לְתַפְלָה אֵין הַשְׁטֵן מְקַטְרֵג
27 בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם (גִּרְסַת הַיִּלְקוּט בְּאוֹתָהּ תַּפְלָה), וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה
28 דְּבָרִים אֵלּוּ דְסְמִיכָה וְשִׁחִיטָה, נְטִילַת יָדִים וְכֶרֶךְ, וְגְאֻלָּה
29 וְתַפְלָה, הֵם הָעֲבוּדָה הָאֲמִתִּית וְהַפְּנִימִית בְּהַשְׁלָשָׁה עֲנִינִים,
30 עֲבוּדָה שְׂכֵלֵב זֶה תַּפְלָה, קִיּוֹם הַמְּצוֹת שֶׁהוּא עֲנִין גְּמִילוּת
31 חֲסִידִים, וְלַמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁהוּא עֲנִין גְּאֻלָּה דְכֶתִיב "חֲרוּת עַל
32 הַלּוּחֹת", וְאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (אֲבוֹת פָּרָק ו) שֶׁאֵין לָךְ בֶּן
33 חוֹרִין אֲלָא זֶה שְׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה, וּבְמִדְרָשׁ רַבָּה שְׁמוֹת פָּרָשָׁה
34 מֵא אֵיתָא חֲרוּת מִן הַגְּלִיּוֹת, וְזֵהוּ שֶׁאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
35 (מְנַחֲתֵי צֵט, ב) "ר' יוֹחָנָן ור' אֶלְעָזָר דְּאִמְרֵי תְרוּוֹיָהוּ תוֹרָה
36 נִתְּנָה בְּאַרְבָּעִים וּנְשָׁמָה נּוֹצְרָה בְּאַרְבָּעִים (צוּרַת הַלֵּל
37 לְאַרְבָּעִים יוֹם, רִש"י), כָּל הַמְשָׁמֵר תּוֹרָתוֹ – נִשְׁמָתוֹ
38 מִשְׁתַּמֶּרֶת", וְנִמְשָׁלָה הַתּוֹרָה וְלוֹמְדֶיהָ לְצִפּוֹר דְּרוּר שְׁאִינָה
39 מְקַבֶּלֶת מְרוּת, כֵּן לּוֹמְדֵי הַתּוֹרָה וְעוֹסְקִים בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה

4 "שָׂאוּ יְדֵיכֶם קָדֵשׁ וּכְרָכוּ אֶת הָוִי". וְצִרְיָךְ לְהִבִּין, וְהִלָּא כָּל
5 בְּרָכָה וְגִלּוֹי הוּא מֵשֶׁם הָוִי, וּכְמֵאמֵר "שֵׁם אֵל בְּחֶסֶד
6 וְשֵׁם אֱלֹקִים בְּגִבּוּרָה וְשֵׁם הָוִי בְּתַפְאֲרָת שֶׁהִיא מְדֻרְגֶּת
7 הַרְחֵמִים", וְהִנֵּנוּ דְכָל גִּלּוֹי אִור וּכְרָכָה הוּא מֵשֶׁם הָוִי, וּכְמוֹ
8 שֶׁפְּתוּב "יְבָרְכֶךָ הָוִי מִצִּיּוֹן" כו', וְכֶתִיב "יְבָרְכֶךָ הָוִי, יָאֵר
9 הָוִי, יֵשֶׁא הָוִי", הִלָּא כָּל הַכְּרָכוֹת וְכָל הַהִמְשָׁכוֹת וְהַגִּלּוּיִים
10 הֵם מֵשֶׁם הָוִי, אִם כֵּן מֵהוּ עֲנִין "וּכְרָכוּ אֶת הָוִי", לְכַרֵּךְ אֶת
11 שֵׁם הָוִי. אֵף הָעֲנִין הוּא, דְּעַל יְדֵי הָעֲבוּדָה לְהִיּוֹת שָׂאוּ
12 יְדֵיכֶם בְּמִדְרָגַת קָדֵשׁ, דְּקָדֵשׁ הִיא מְלָה בְּגִרְמִיָּה, הִנֵּה עַל
13 יְדֵי זֶה "וּכְרָכוּ אֶת הָוִי" לְהַמְשִׁיךְ תּוֹסֶפֶת הָאִור וְהַגִּלּוֹי בְּהָוִי
14 דְלִתְתָּא, וְאֵז "יְבָרְכֶךָ הָוִי" דְלַעֲלֹא, וְהַכְּרָכָה הִיא מִצִּיּוֹן
15 שֶׁהִיא נִקְדַּת הַנְּשָׁמָה (בְּחִינַת יְחִידָה), אֲשֶׁר אֵז תְּשֻׁלֵּם הַכּוֹנֵה
16 הָאֲמִתִּית דְּ"עֲשֵׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ", וְהִנֵּנוּ שִׁיחִיָּה קִיּוּמָם שֶׁל
17 שְׁמִים וְאֶרֶץ עַל יְדֵי קִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמְצוֹת שְׂעַל פִּי עֲבוּדָה
18 שְׂכֵלֵב, דָּאֵז הוּא שְׁלֵמוֹת הַשְׁלָשָׁה עֲמוּדִים דְּתוֹרָה מְצוֹת
19 וְעֲבוּדָה אֲשֶׁר עֲלִיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד. וְלִהְיוֹן זֶה בְּעֲבוּדָה
20 בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם בְּדְרָכֵי הָעֲבוּדָה עַל דְּרָךְ הַחֲסִידוּת, הִנֵּה אִמְרוּ
21 רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (יְרוּשְׁלָמִי בְּרָכוֹת פָּרָק א הִלְכָה א) "שֶׁלֶשׁ

(* נדפס בספר המאמרים קונטרסים חלק א' ע' קפח ואילך ובספר המאמרים תרפ"ז ע' ריז).

1 הנה על פי התורה הם חפשים מפרות בשר ודם. והתחלת
2 העבודה היא עבודת התפלה, וכמו שכתוב "ולעבדו בכל
3 לבבכם", ואמרו רבותינו ז"ל (תענית ב, א) "איזה היא
4 עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה", והינו דעבודת
5 התפלה היא עבודה שבלב, ועם הלב, (אין הארצון און
6 מיטען הארצון), ולזאת עבודת התפלה היא יסוד ושרש
7 פלולת העבודה, וכמאמר רז"ל (יבמות קט, ב) "האומר אין

8 לו אלא תורה כו' אפלו תורה אין לו", דלא המדרש עקר כי
9 אם המעשה בקיום המצות בפעל ממש, וגם בחיי העולם
10 יהיה הנהגתו על פי התורה דוקא. וזהו "ותורה אור",
11 דהתורה מאירה לו בכל עניניו, הן בהענינים אשר בין אדם
12 למקום, והן בהענינים אשר בין אדם לחברו, והינו דהכל
13 הוא על פי משפטי התורה המובנים אחרי הקדמת העבודה
14 דתפלה.

שבת פרשת פנחס ותורפ"ז, פנשערסבורג, סעודת הודאה.

לקוטי דיבורים

2 סב. טבילת הטהרה בערב שביעי של פסח קשורה
3 בענינים המתבצעים בספירות של העולמות העליונים
4 ובמדרגות הנשמה שבכל אחד מישראל.
5 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה נוהג להתבודד שעה
6 ארוכה בכל ערב שבת ומועד. ולמרות שהדלת לא היתה
7 סגורה, לא הרהיב איש להיכנס לחדרו באותה שעה.
8 בתחבולות שונות עלה בידי לראותו בשעת התבודדותו
9 כשהוא יושב ועיניו סגורות ופניו קדשו להבים, ומזמן
10 לזמן מנגן חרש ומכה באצבע צרידה - ובערב שביעי של
11 פסח היה מאריך בהתבודדותו.
12 הגילויים שראו אצל הרביים שלנו בשביעי של פסח
13 ובאחרון של פסח, היו יותר מאשר הגילויים של ראש
14 השנה ויום הכיפורים.
15 בראש השנה ראו והרגישו את ענין ההבדלה, מובדל
16 מעם. פרקי התהלים הספורים שאבי היה אומר עד
17 לשעת תפלת ערבית, השברון הפנימי העמוק שהיה נסוך
18 על פני קדשו, דמעות-הדם שזרמו, המורא והפחד
19 כשעמד להתפלל ערבית, בלווית ניגונו הידוע של אדמו"ר

1 הזקן בעל שתי התנועות, שבהן משתקפות ההיפרדות
2 מהשנה החולפת והתקוה לקראת השנה הבאה, היו
3 רואים את העבודה בקריאת שמע שעל המטה, וכן
4 ההתגלות בכל המועדים. אך בשביעי של פסח היו
5 הגילויים אחרים לגמרי.
6 ידוע מה שאמר רבנו הזקן פעם אחת בשביעי של
7 פסח, לבניו: קחו חסידות, קחו טהרה, לכם, לילדיכם,
8 לילדי ילדיכם, לדורי דורות.
9 הגילויים של שביעי של פסח מורגשים בפנימיות בכל
10 יהודי במדרגת הנשמה. והעבודה היא, שהגילויים
11 יורגשו בחלק הנפש הקרוב לכוחות הנפש, שהגילויים
12 יורגשו בפנימיות בכל אחד בגילוי נפשי על כל פנים.
13 גילוי הנפש הוא מה שהנפש היא בהתגלות. האדם
14 עצמו אינו יודע מה קורה אתו, הוא חש ומרגיש
15 שמתחולל בו שינוי ממשוהו אחר, והשינוי מתבטא במצב
16 רוח מרומם, במצב רוח הגורם להתפתחות בכוחות
17 וחושני הנפש. ההבנה טובה יותר וכל הבנה נקלטת באופן
18 יסודי יותר.

סעודת ליל שביעי של פסח ה'תש"ג

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק נ"ב (א) - על פרשת דרכים

1 מפיו של ר' יצחק שאול שמע ברוך לראשונה על רבי אדם בעל-שם, וכן על רבי ישראל
2 בעל-שם-טוב, מי שעמד אז בראש תנועת החסידות. ר' יצחק שאול סיפר בחום ובהתלהבות את תולדות
3 החסידות כפי ששמע אותם מאביו ר' ניסן, וכיוון שהוא עצמו שימש דוגמא חיה לחיים חסידיים
4 והשקפות חסידיות עשו הדברים רושם עצום על ברוך. משום כך בלע ברוך בצמא כל מלה ששמע
5 מפי ר' יצחק שאול על היכרותו של אביו עם החסידים הראשונים הנסתרים, ועל דרכיהם בהפצת
6 החסידות בין ההמונים היהודיים.

1 כשעברו שישה חדשים מאז הצטרף ר' ניסן לחבורה החסידית החשאית במינסק, התוודע לשני
2 אישים מעניינים מבין החסידים הראשונים. היו אלה ר' מרדכי מדוברובנה ור' יצחק ממונוסטרצ'ינה,
3 שניהם כיהנו כרבנים בעריהם: ר' מרדכי כממלא מקום אביו הגאון ר' חיים, ור' יצחק כממלא מקום
4 אביו הגאון ר' בנימין סגל.

5 שניהם נמנו על החסידים הנסתרים אשר מפעם לפעם נדדו מעיר לעיר כדי לשתול בהם את תורת
6 החסידות, כאשר בכל מקום הם מקימים חבורה חסידית קטנה ששימשה בסיס להפצת החסידות, ר'
7 ניסן הצטרף לשני נסתרים אלו ונדד איתם על פני ערים ועיירות. בדרך זו הגיעו להרק, ולאחר
8 שהצליחו - במאמצים רבים - למצוא במקום אחיזה לשיטת החסידות - השתקע ר' ניסן בהרק. היה
9 זה, כנראה, לפי בקשת שני הנסתרים במגמה שר' ניסן יהיה מדריכה של החבורה החסידית החדשה.
10 הם עצמם המשיכו במסעיהם.

11 ר' ניסן נשא לאשה את בתו של אחד מנכבדי העיר, וכעבור שנה מהנישואין נולד ר' יצחק שאול.
12 בהנהגתו והדרכתו של ר' ניסן הפכה הרקי תוך עשר שנים למרכז חשוב של חסידות ופעילות חסידית,
13 כאשר במשך הזמן מגיעים לשם תכופות שלוחים המביאים איתם תורות חסידיות "טריות" ופרטים על
14 התפתחות התנועה. כך גדל מספר החסידים בהרק והשפעתם הורגשה היטב בכל הסביבה כולה.

15 למרות התמסרותו של ר' ניסן לעבודתו בקודש - מלמדות - התפנה מזמן לזמן מעיסוקו זה,
16 בהפקידו את תלמידיו בידיים מתאימות, והצטרף למסעיהם של החסידים הנסתרים, בהשתלבו במערכת
17 הפעילות החשאית להפצת השיטה החדשה.

18 תוך כדי זמן זה עברה הנהגת החסידות מידי רבי אדם בעל-שם לרבי ישראל בעל-שם-טוב. וסמוך
19 לכך התאמץ ר' ניסן והצליח לנסוע לבעל-שם-טוב ולבקר בהיכלו. כך יצא שר' ניסן השתתף באופן
20 פעיל בשלבי ההתפתחות העיקריים של תנועת החסידות, למן היותה חבורה חשאית בהנהגתו של
21 הצדיק הנסתר רבי אדם בעל-שם ועד שהתפרסמה בשיטתה המיוחדת בהנהגתו של מי שהתגלה
22 מאלמוניותו, רבי ישראל בעל-שם-טוב.

23 בשנותיו הראשונות ידע ר' יצחק שאול מעט מאוד על החסידות. כנראה, לא החשיבו אביו כמי
24 שראוי לתורת החסידות, והעדיף להכין אותו תחילה באמצעות הרבה לימוד תורה ונטיעת מידות
25 טובות. לשם כך שלח אותו ללמוד במינסק, שם יצר עבורו קשר עם ידידיו הוותיקים, חסידים נסתרים
26 אף הם, כפי הנראה. ר' יצחק שאול למד מהם הרבה, אך על עצם תורת החסידות לא ידע עדיין. רק
27 כאשר חזר להרק החל אביו להכירו עם החסידות, ואגב כך לימדו גם את ההבדל בין שיטת רבי אדם
28 בעל-שם לשיטת רבי ישראל בעל-שם-טוב. אז הייתה כבר שיטת החסידות נפוצה בהרק בצורה
29 פומבית. והייתה קיימת חבורה שנקראה בפי כל "כת חסידים".

30 ברוך נפעם לשמע הדברים. הכול היה חדש עבורו, האמת היא שר' יצחק שאול עצמו היווה עבורו
31 תגלית מבחינת התייחסותו לדברים שונים, ומבחינת יחסיו הלבביים עם אנשים, במיוחד אנשים
32 פשוטים. ברוך הבחין היטב בשוני הרב באשר ליחס לאנשים פשוטים בין ר' יצחק שאול לשני גיסיו
33 שהשתייכו לטיפוס המוכר של למדנים באותה עת.

34 הזדמנות מסוימת שִׁמְשָׁה גורם לוויכוח מעניין שהתנהל בין ר' יצחק שאול לגיסו ר' משה לייב,
35 וברוך היה עד שמיצה לוויכוח זה שִׁעָקב אחריו בהתעניינות.

36 היה זה כאשר סיפר ר' משה לייב, תוך הבעת פליאה לא מעטה, שהזדמן לו להאזין לשני ילדים

- 1 שישבו ולמדו גמרא בבית המדרש, ונוכח לדעת כי הם מבינים היטב את לימודם וכי ניחנו בכישרונות
2 מצוינים. הוא התמלא סקרנות לדיעת מוצאם המשפחתי של ילדים אלה.
- 3 "מה השתוממתי לשמוע" - המשיך ר' משה לייב לספר - "כי אחד הילדים הוא בנו של פושט
4 הנבלות, זבולון בנימין, והשני הוא בנו של ישראל שמואל הנגר. חשבתי לעצמי כי זה ביטוי מוחשי
5 לדרשת חכמינו ז"ל "מי יתן טהור מטמא", שזה מכון לכך שאברהם אבינו היה בנו של תרח. לפנינו
6 מקרה דומה שְׁמִטָּמֵאִים כמו זבולון בנימין וישראל שמואל יוצאים ילדים לומדי תורה בהצטיינות".
- 7 הדברים שנאמרו בשוויון נפש ובלי כל תחושה במוזרות האיומה שבהם, הביאו את ר' יצחק שאול
8 לחמת זעם. לראשונה ראה ברוך את ר' יצחק שאול כאשר הוא נדלק בחרון שהוציאו משלוותו, וכל
9 גופו רעד בדבר. בקול כועס צעק: "אל תחטא בלשונך! אל תבזה יהודים כשרים וטובים באמת".
- 10 "ראשית" - המשיך ר' יצחק שאול - "הרי אותו ישראל שמואל הנגר, שאתה מחזיקו כאדם שפל,
11 הוא, לאמתו של דבר, למדן גדול, אלא שהוא מצליח להסתיר את למדנותו מבלי שיבחין בכך איש.
12 לי זה נודע באקראי, אך יכולני להעיד שהוא בקי בכל סדר נזיקין בעל-פה, מלה במלה, וכן בשולחן
13 ערוך אורח חיים. האם אתה מכיר מישהו מהאברכים הלמדנים הסמוכים על שולחן חותנם שיודע
14 בעל-פה את כל דפי מסכתות סדר נזיקין? ישראל שמואל אף חוזר על לימודיו בעל-פה ללא הרף
15 בשעה שהוא עוסק במלאכתו. אשר לזבולון בנימין, שאליו אתה מתייחס בביטול כזה, הרי ידועה לך
16 היטב, כפי שידועה לכולנו, התנהגותו ותמימותו כצדיק אמיתי".
- 17 כיון שהתחיל לדבר המשיך ר' יצחק שאול להביע בהרחבה את דעתו על זלזולם של גיסיו ביהודים
18 פשוטים, במקום לראות את חובתם האמתית, להרים יהודים אלה לדרגה רוחנית גבוהה יותר.

אגרות קודש

- 1 ב"ה כ"ח אייר תרצ"ג
2 ריגא
3 ידידי תלמידנו הנעלה ווי"ח אי"א הרב
4 מוהר"ר ... שי שו"ב
5 שלום וברכה.
- 6 לשמחה גדולה הי' לי ידיעתו הפרטית בדבר מוסדי התורה
7 כי בהרבצת תורה ויראת שמים כל חיותנו ממש, ובזה צריך
8 להיות כל עבודתנו במסירה ונתינה גמורה בשעבוד הגוף
9 והנפש.
- 10 כל החפץ להיות מקושר אתי באמת, ומה גם להיות חקוק
11 בזכרוני בכל עת מצוא צריך להיות מסור במסירה ונתינה
12 אמיתית בכל לבו נפשו ומאדו בענין הגדלת לומדי תורה
13 תמימה ביסודה של יראת שמים עפ"י לימוד החסידות ועסק
14 התפלה בנעימה עד כי יפעול זיכוך המדות בפועל.
- 15 אתה בכחך בעזה"י ראוי לעלות בסולם ההצלחה באהלה
16 של תורה וכדי לעמוד על השליבה הראשונה צריכים מסירת
17 נפש הפשוט, שהוא מסירת הרצון, איבערגעבן זיך בכל
- 18 עצמותך ממש אויף דעם, און דאס זאל זיין דיין חיות און
19 דאס זאל זיין דיין לעבין ממש זוכין אפטאן באהלה של תורה.
20 השתדל והשתדל עבוד בחריצות במסירה ונתינה והוי' יהי
21 בעזרך ובעזר כל העוסקים אתך עמך הגד להם לכאוי"א ביחוד
22 את ברכתי כי יעזרו השי"ת בהמצטרך להם וברכה מיוחדת
23 להשלשה העוסקים בגופם ונפשם ועוזרים לו בהישיבה ובהחדר.
24 בדבר שאלתו הפרטית הנה הצעת משרה בעיר ווייסליץ,
25 אינו ענין לפניו, וצריך להיות במקומו והשי"ת יזמין לו פרנסה
26 בריוח ובמנוחה שיוכל לשקוד בתורה והרבצת תורה ביראת
27 שמים.
- 28 על כבוד היראים שי' שבמחנם הטי' הי' להעריך כראוי
29 מפעלו הטוב בהרבצת תורה ולאפשר לו פרנסתו במנוחה
30 ממלאכת הזביחה, ואם בשעה זו אי אפשר מצד תנאי
31 הענינים, אבל בכל אופן היו צריכים לסדר לו כתב חתום אשר
32 בעזה"י יתמנה לשו"ב באופן רשמי אחרי אשר יסתדרו
33 הענינים במחנם הטי', והשי"ת יתן להם דעה ישרה לעשות
34 ולקיים ויצליח להם השי"ת בגו"ר.

1 אמנם בהנוגע לוויסליץ אם אפשר הדבר הי ראוי להציע
2 להם איזה מהתלמידים שי לשוי"ב למחנם כן להתענין דבר
3 התיסדות ישיבה קטנה במחנם כי כנראה ממכתבו אשר הם
4 יראי אלקים וחפצים בתורה ויראת שמים, ע"כ חובה ומצוה
5 להשתדל עבורם בזה וכאשר ישים לבו לזה בטח ימצא מקרב
6 תלמידו שי את הראוי לזה לשוי"ב ומיסד מוסד של תורה
7 ויראת שמים.
8 יפרוש גיני בשלום הצעירים שי הבאים אל לימוד הגמרא,
9 יבאר לפניהם מהמבואר בד"ה נעשה נא עלית קיר קטנה,

יפרוש גיני בשלום הצעירים שי הבאים אל לימוד הגמרא,
יבאר לפניהם מהמבואר בד"ה נעשה נא עלית קיר קטנה,

10 בתוכן ענין תפלת מנחה בחיי האדם, ואשר חובה ומצוה על
11 כאו"א שי להמשיך ולקרב גם את מכיריו ומיודעיו הצעירים
12 הבעלי עסקים שיבואו לשמוע הלימוד ובגלל זאת יעזר להם
13 השי"ת לכאו"א שי בפרנסה טובה בגו"ר.
14 השי"ת יחזק בריאותו וימלא השי"ת ימי הריונה של זוגי
15 תחי ותחי הלידה בעתה בזמנה בנקל כשורה ולד חייא
16 וקיימא ויגדלו את בנם שי לתורה חופה ומעשים טובים.
17 הדו"ש ומברכו בגו"ר.
18 יוסף יצחק
[אג"ק מהוריי"צ כרך ב' עמ' תקיא]

23 לָכֶם תביעה עָלַי שאתן לכם למאכל, אֵלָּא פֶת וְקִמְנִית בְּלָכְדָּ.
24 רָבֵן שִׁמְעוֹן בֶּן נְמִלְיָאֵל אוֹמֵר, לֹא הָיָה צָרִיף לומר להם מה יתן להם, כיון
25 שֶׁהָבֵל בְּמִנְהַג הַמְּדִינָה, ואף שאמר שיתן להם מזונות, נותן רק כמנהג
26 המדינה, פת וקטניות:

גמרא

27 שנינו במשנה, שהשובר פועלים בסתם, אינו יכול לכופם לעבוד יותר
28 ממנהג המקום. הגמרא מבררת מזה החידוש בדבר. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא
29 שללא תנאים מיוחדים אינם צריכים לעבוד מעבר למנהג המקום.
30 מתרצת הגמרא: לֹא צָרִיכָא – לא הוצרך התנא לומר דין זה, אלא באופן
31 דְּמִפְּאֵל לְהוּ אֲמַרְיָהוּ – שהוסיף על שכרם יותר ממנהג המקום, מֵהוּ
32 דְּתִימָא ו-שמא תאמר, אִמֵּר לְהוּ – יכול לומר להם, הֵא דְּמִפְּאֵל לְכוּ
33 אֲמַרְיָכוּ – מזה שהוספת על שכרם, אֲדַעְתָּא דְּמַקְדְּמִיתוּ וּמַחֲשָׁבִיתוּ
34 בְּהֵרָא – זה על דעת שתקדימו בבוקר לעבודתכם ותאחרו ללכת בערב
35 לבייתכם יותר מהנהוג. קָא מְשַׁמַּע לָן – משמענו התנא, שאינם חייבים
36 אלא בשאר הפועלים שם, משום דְּאִמְרוּ לֵיהּ – שהפועלים יכולים לומר,
37 הֵא דְּמִפְּאֵל לָן – מזה שהוספת על שכרינו, אֲדַעְתָּא דְּעִבְדִּינָן לָךְ עֲבִידְתָּא
38 שְׂפִירְתָּא – זה על דעת שנעשה עבודה טובה יותר, ולא שנעבוד יותר
39 מהזמן הנהוג במקום.
40 הגמרא מבררת את זמן בניסתו של הפועל לעבודה ויציאתו ממנה: אִמֵּר
41 רִישׁ לְמִישׁ,

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שישי עמ' א

1 משנתינו באה ללמד שאם בשעה ששכרם לא התנה עמם כלום, יש לנהוג
2 בכל תנאי העבודה כפי מנהג המקום.
3 הַשּׁוֹבֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים שיעבדו אצלו לפי שכירות יום, ולאחר ששכרם
4 בסתם אִמֵּר לָהֶם לְהִשָּׁבִים וּלְהַעֲרִיב – שיקדימו לבא בבוקר לפני זריחת
5 השמש או שיאחרו לצאת אחר שקיעת החמה, הדין הוא, שבמקום שֶׁנֶּהְגּוּ
6 שְׁלֹא לְהִשָּׁבִים וּשְׁלֹא לְהַעֲרִיב, אֵינוּ רְשָׁאֵי לְכוּפֵן – אין באפשרותו
7 להכריחם לתנאים אלו, כיון שלא אמר להם כך בשעה ששכרם, ויבואו
8 לעבודתם ויחזרו לביתם כמנהג המקום.
9 וכן לגבי נתינת מזונות לפועלים: מְקוֹם שֶׁנֶּהְגּוּ לִזְוִן – לתת מזונות לפועלים,
10 לִזְוִן – חייב בעל הבית לזונם. וכן במקום שנהגו לְסַפֵּק בְּמִתְיָקָה – לתת
11 לפועלים ליפת הנאכל עם הפת, וְסַפֵּק – חייב לתת להם, שכן הכלל הוא,
12 שכל שלא פירש תנאו בשעה ששכרם, הָבֵל בְּמִנְהַג הַמְּדִינָה – כל דיני
13 הפועלים, הוא כנהוג באותו המקום לגבי שכירת פועלים.
14 מַעֲשֵׂה בְרִי יוֹחֵנָן בֶּן מִתְיָא שְׁאִמֵּר לְבָנוּ, צֵא שְׂכּוֹר לְנוּ פּוֹעֲלִין. הֲלֹךְ בְּנו
15 של רבי יוחנן בן מתאי, ושכר פועלים בבקשת אביו, וְסַפֵּק – התחייב לתת
16 לָהֶם מְזוֹנוֹת ולא פירש מה נכלל בזה. וּבִשְׂבָא אֶצֶל אֲבִיו והודיעו שכר
17 פועלים והתחייב לזונם, אִמֵּר לוֹ אביו, בְּנִי, כיוון שהתנית לתת להם מזונות,
18 אֶפְיִלוּ אִם אֲתָה עוֹשֶׂה לָהֶם סְעוּדָה בְּסַעֲוֶדַת שְׁלֵמָה בְּשַׁעְתּוֹ – בשעה
19 שישב על כסא מלכותו, לֹא יֵצְאָתָּה יְדֵי חוֹכְרָךְ עִמָּהֶן – כלפיהם, כיון שֶׁהֵן
20 בְּנֵי אֲבִרְהָם וְיָחֶק וְיַעֲקֹב, ואברהם הניח לפני המלאכים סעודה גדולה
21 יותר מסעודת שלמה, וראוי ליתן להם סעודה דומה, אֵלָּא, עַד שְׁלֹא –
22 קודם שיתחילו בְּמִלְאכָה, צֵא וְאִמְרוּ לָהֶם, שכרתי אתכם על מְנַת שְׁאִין

פרק ב הלכה א

הַמְזֻבָּח, מְקוֹמוֹ מְבֹרָךְ בְּיִתְרָה; וְאֵין מְשַׁנֵּין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל". וּבַמִּזְבֵּחַ נֶעֱקֵד יִצְחָק אֲבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹד לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמִּדְבָּר", וְנֶאֱמַר: "וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת" (מלכים א ז) "בְּתֵר הַמִּדְבָּר" (דברי הימים ב ג, א).

נקודות משיחות קודש

ביותר, ואין משנים אותו ממקומו לעולם, הוא מביא את הפסוק "זה מזבח לעולה לישראל" - שנאמר לאחר בחירת המקום, ואין זה מחמת המעלות שהוא עתיד למנות בהלכה שלאחר זה? יש לומר הבאור בזה: זה שאדם הראשון וכו' הביאו קרבנות במקום זה דווקא, הוא מפני שידעו בנבואה שזהו "המקום אשר יבחר ד'" (בעתיד). בסגנון אחר: לא שבחירת הקב"ה במקום זה היא מסובב מזה שכבר הקריבו שם קרבנות קודם לזה, אלא להיפך: זה שהקריבו קרבנות במקום זה דווקא הוא מחמת זה שהם ידעו בנבואה שהקב"ה יבחר במקום זה.

ויש לומר שכזה שהרמב"ם מביא גם את המעלות של מקום המזבח, מתורץ למה "ואין משנים אותו ממקומו לעולם" - הן אמת שזהו "המקום אשר יבחר ד'", אבל הרי עדיין אין זה ראייה גמורה שעל ידי זה נשללה האפשרות לשנות למקום אחר! מטעם זה מביא הרמב"ם ראייה שבנדון זה הבחירה היא באופן שהיא שללה מקומות אחרים, שלכן אדם הראשון וכו' בנו מזבחותיהם דווקא במקום זה: שכן אם בחירת הקב"ה לא שללה מקומות אחרים, למה דייקו כולם להביא קרבנותיהם רק במקום זה! משמע מזה, שמחמת בחירת הקב"ה נשללו מקומות אחרים, ולכן כשבאים להקריב קרבן במקום מסוים הרי זה רק ב"מקומו מכוון ביותר" - בהר המוריה עצמו.

אמרה תורה: "והיה המקום אשר יבחר וגו' (שהוא "בית הבחירה בירושלים") שמה תביאו וגו' עולותיכם וזבחיכם גו'". מהלשון "אשר יבחר ד'" - משמע שמעלתו של המקום הוא רק בחירתו של הקב"ה במקום זה. אבל לפני בחירת הקב"ה - היה אפשר לבחור במקום אחר, שמקום זה לא היתה בו שום מעלה מיוחדת לגבי מקומות אחרים.

אבל הרמב"ם כתב בהלכות בית הבחירה: "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו ממקומו לעולם, שנאמר: "זה מזבח לעולה לישראל", וחשיב לאחר זה כמה וכמה מעלות של מקום זה קודם שנבחר - שבפשטות הכוונה בזה היא שזה ש"מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו ממקומו לעולם" הוא מפני שהוא המקום שבו הקריבו אברהם, נח וכו' את קרבנותיהם (שכל זה היה מקודם, לפני בחירת הקב"ה).

וצריך להבין: מהפסוק "המקום אשר יבחר ד' וגו' שמה תביאו" משמע שמעלת מקום זה הוא מחמת "יבחר ד'" - בחירת הקב"ה במקום זה. ומדברי הרמב"ם משמע שמעלתו של המקום הוא מפני מעלה שהיתה מימות אדם הראשון, ולכן "מקומו מכוון ביותר ואין משנים אותו"!

אבל כד דייקת שפיר מוכח שגם הרמב"ם בהל' בית הבחירה סובר שזה ש"מקומו מכוון ביותר" אינו מחמת שהקריבו שם קרבנות לפני זה, אלא הוא רק מחמת בחירת הקב"ה: שהרי בהלכה א', בה הרמב"ם אומר כי "המזבח מקומו מכוון

(לקוטי שיחות חלק י"ט, שיחה ב לפר' ראה)

ב ומליל משה עם רישי שבטיא
לבני ישראל למימר דין פתגמא
די פקיד יי: ג גבר ארי נדר
קדם יי או יקים קנים למסר אסר
על נפשה לא בטל פתגמה ככל
דיפוק מפומה יעבד: ד ואתתא
ארי תדר נדר קדם יי ותסר אסר
בבית אבוהא ברביותהא:
ה וישמע אבוהא ית נדרה
ואסרה די אסרת על נפשה
וישתוק לה אבוהא ויקומון כל
נדרהא וכל אסרי די אסרת על
נפשה יקומון: ו ואם אעדי
אבוהא יתה ביומא דשמע כל
נדרהא ואסרה די אסרת על
נפשה לא יקומון ומן קדם יי

ב וידבר משה אל-ראשי המפות לבני ישראל
לאמר זה הדבר אשר צוה יהוה כס"י: ג איש
כִּי-יָדַר נָדַר לַיהוָה אֱוֹהֶשֶׁבֶע שְׁבַע לְאָסֹר
אֶסֶר עַל-נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל-הֵיכָא מִפּוֹ
יַעֲשֶׂה כס"י: ד וְאִשָּׁה כִּי-תִדָּר נָדַר לַיהוָה
וְאִסְרָהּ אֶסֶר בְּבֵית אָבִיהָ בְּנַעֲרִיהָ כס"י:
ה וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת-נְדָרָהּ וְאִסְרָהּ אֲשֶׁר אִסְרָה
עַל-נַפְשָׁהּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָל-נְדָרֶיהָ
וְכָל-אֶסֶר אֲשֶׁר-אִסְרָהּ עַל-נַפְשָׁהּ יָקוּמוּ:
ו וְאִם-הִנִּיא אָבִיהָ אֶתָּה בְּיוֹם שְׁמֻעוֹ כָּל-
נְדָרֶיהָ וְאִסְרֶיהָ אֲשֶׁר-אִסְרָהּ עַל-נַפְשָׁהּ לֹא

רש"י

נשבע שיאכל נבלות, אני קורא עליו "ככל-היוצא
מפיו יעשה"? תלמוד לומר "לאסר אסר" - לאסר
את המפתר, ולא להתיר את האסור: לא יחל דברו.
כמו "לא יחלל דברו", לא יעשה דבריו חלין:
(ד) בבית אביה. (ספרי) ברשות אביה ואפלו אינה
בביתו: בנעריה. ולא קטנה ולא בוגרת, שהקטנה
אין נדרה נדר, והבוגרת אינה ברשותו של אביה
להפר נדריה. ואי זו היא קטנה? (נדה מ"ה ב) אמרו
רבותינו: בת י"א שנה ויום אחד נדריה נבדקין:
אם ידעה לשם-מי נדרה ולשם-מי הקדישה -
נדרה נדר. בת י"ב שנה ויום אחד אינה צריכה
להבדק: תורה ה' (ו) ואם-הניא אביה אתה. אם
מנע אותה מן הנדר, כלומר שהפר לה. "הנאה" זו
איני יודע מה היא, פשהוא אומר: "ואם ביום שמע
אישה יניא אותה והפר", הוי אומר: "הנאה" זו
הפרה. ופשוטו: לשון מניעה והסרה; וכן (לקמן
לב): "ולמה תניאנו", וכן (תהילים קמא): "שמן
ראש אל-יני ראשי", וכן (לעיל יד): "וידעתם
את-תנואתי" - את אשר סרתם מעלי: וה' יסלח-
לה. במה הכתוב מדבר? באשה שנדרה בנזיר

(ב) ראשי המטות. חלק כבוד לנשיאים ללמדם
תחלה, ואחר כך לכל בני ישראל. ומנין שאף שאר
הדברות כן? תלמוד לומר (שמות לד): "וישביו אליו
אחרן וכל-הנשאים בעדה וידבר משה אליהם:
ואחרי-כן נגשו כל-בני ישראל". ומה ראה לאמרה
כאן? למד, שהפרת נדרים ביחיד ממחה, ואם אין
יחיד ממחה - מפר בשלשה הדיוטות. (ב"ב קכ) או
יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים
בלבד? נאמר כאן "זה הדבר", ונאמר בפשוטי
חוץ (ויקרא יז) "זה הדבר", מה להלן נאמרה
לאחרן ולבניו ולכל בני ישראל, שנאמר: "דבר אל
אחרן וגו'" אף זו נאמרה לכלן: זה הדבר. (ספרי)
משה נתנבא (שמות יא) ב"פה אמר ה' כחצות
הלילה". והנביאים נתנבאו ב"פה אמר ה'", מוסף
עליהם משה שנתנבא בלשון "זה הדבר" (ספרי).
נדרים עז). דבר אחר: זה הדבר - מעוט הוא, לומר
שהחכם בלשון "התרה" ובעל (ואב) בלשון
"הפרה" בלשון הכתוב כאן, ואם חלפו - אין מתר
ואין מופר: (ג) נדר. האומר: הרי עלי קונם,
שלא אוכל או שלא אעשה דבר פלוני, יכול אפלו

יִשְׁתַּבֵּק לָהּ אָרִי אֲעֵדִי אֲבוּהָא
 יְתָה: ז וְאִם מִהוּה תִּהְיִי לְגִבֹּר
 וְנִדְרָהָא עֲלֶהּ אוּ פְרוּשׁ סְפוּתָהָא
 דִּי אֶסְרֵת עַל נַפְשָׁהּ: ח וְיִשְׁמַע
 בְּעֲלָהּ בְיוֹמָא דְשִׁמְעַה וְיִשְׁתּוֹק לָהּ
 וְיִקּוּמוּן נִדְרָהָא וְאֶסְרָהָא דִּי
 אֶסְרֵת עַל נַפְשָׁהּ יִקּוּמוּן: ט וְאִם
 בְּיוֹמָא דְשִׁמְעַה בְּעֲלָהּ אֲעֵדִי יְתָה
 וּבִטְלָה יֵת נִדְרָהָא דִּי עֲלָהּ וְיֵת
 פְּרוּשׁ סְפוּתָהָא דִּי אֶסְרֵת עַל
 נַפְשָׁהּ וּמִן קֳדָם יִי יִשְׁתַּבֵּק לָהּ:
 י וְנִדְרָה אֲרַמְלָא וּמִתְרַכָּא כָּל דִּי
 אֶסְרֵת עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עֲלָהּ:
 יא וְאִם בֵּית בְּעֲלָהּ נִדְרָת אוּ
 אֶסְרֵת אֶסֶר עַל נַפְשָׁהּ בְּקִיּוּם:
 יב וְיִשְׁמַע בְּעֲלָהּ וְיִשְׁתּוֹק לָהּ לֹא
 אֲעֵדִי יְתָהוּן וְיִקּוּמוּן כָּל נִדְרָהָא
 וְכָל אֶסֶר דִּי אֶסְרֵת עַל נַפְשָׁהּ
 יִקּוּמוּן: יג וְאִם בִּטְלָא יִבְטֵל
 יְתָהוּן בְּעֲלָהּ בְּיוֹמָא דִּי שִׁמְעַה כָּל
 אִפְקוּת סְפוּתָהָא לְנִדְרָהָא וּלְאֶסֶר
 נַפְשָׁהּ לֹא יִקּוּמוּן בְּעֲלָהּ בִּטְלָנוּן
 וּמִן קֳדָם יִי יִשְׁתַּבֵּק לָהּ: יד כָּל

יָקוּם וְיִהְיֶה יִסְלַח-לָהּ כִּי-הִנֵּיא אָבִיהָ
 אֹתָהּ כִּסְיָא: וְאִם-הִיוּ תִּהְיֶה לְאִישׁ וְנִדְרִיהָ
 עֲלֶיהָ אוּ מִבְּטָא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אִסְרָה עַל-
 נַפְשָׁהּ כִּסְיָא: ח וְיִשְׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שִׁמְעוֹ
 וְהִחְרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נִדְרֶיהָ וְאִסְרָהּ אֲשֶׁר-אִסְרָה
 עַל-נַפְשָׁהּ יִקּוּמוּ כִּסְיָא: ט וְאִם בְּיוֹם שִׁמְעַה אִישָׁהּ
 יִנִּיא אוֹתָהּ וְהִפֵּר אֶת-נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת
 מִבְּטָא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אִסְרָה עַל-נַפְשָׁהּ וְיִהְיֶה
 יִסְלַח-לָהּ כִּסְיָא: י וְנִדְרָה אֲלֻמְנָה וְגִרּוּשָׁה כָּל
 אֲשֶׁר-אִסְרָה עַל-נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ כִּסְיָא:
 יא וְאִם-בֵּית אִישָׁהּ נִדְרָה אוּ-אִסְרָה אֶסֶר
 עַל-נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה כִּסְיָא: יב וְיִשְׁמַע אִישָׁהּ
 וְהִחְרִישׁ לָהּ לֹא הִנֵּיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל-נִדְרֶיהָ
 וְכָל-אֶסֶר אֲשֶׁר-אִסְרָה עַל-נַפְשָׁהּ יָקוּם:
 יג וְאִם-הִפֵּר יִפֵּר אֹתָם | אִישָׁהּ בְּיוֹם שִׁמְעוֹ
 כָּל-מוֹצָא שְׁפָתֶיהָ לְנִדְרֶיהָ וּלְאֶסֶר נַפְשָׁהּ לֹא
 יָקוּם אִישָׁהּ הַפֵּרָם וְיִהְיֶה יִסְלַח-לָהּ: יד כָּל-נִדְרָה וְכָל-שְׁבַעֲת אֶסֶר

רע"י

וְשִׁמְעַה בְּעֲלָהּ וְהִפֵּר לָהּ, וְהִיא לֹא יָדְעָה וְעוֹבְרָת עַל
 נִדְרָהּ וְשׁוֹתָהּ יִין וּמִטְמָאָה לְמַתִּים, ז' הִיא שְׁצָרִיכָה
 סְלִיחָה, וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא מוֹפֵר. וְאִם הַמוֹפְרִים
 צָרִיכִים סְלִיחָה, קָל וְחֹמֶר לְשִׁאֲנִין מוֹפְרִים (ספרי):
 (ז) וְאִם-הִיוּ תִּהְיֶה לְאִישׁ. (נדרים סז) ז' אֲרוּסָה;
 אוּ אִינוּ אֵלָּא נִשׁוּאָה? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר: "וְאִם בֵּית
 אִישָׁהּ נִדְרָה", הִרִי נִשׁוּאָה אֲמוּרָה, וְכָאן בְּאֲרוּסָה;
 וְכָא לְחַלֵּק בֵּהּ, שְׁאִבְיָהּ וּבְעֲלָהּ מְפִירִין נִדְרֶיהָ. הִפֵּר
 הָאֵב וְלֹא הִפֵּר הַבְּעֵל, אוּ הִפֵּר הַבְּעֵל וְלֹא הִפֵּר
 הָאֵב, הִרִי זֶה אִינוּ מוֹפֵר, וְאִין צָרִיךְ לומר אִם קָיָם
 אַחֲד מֵהֶם: וְנִדְרֶיהָ עָלֶיהָ. שְׁנִדְרָה בְּבֵית אֲבִיהָ,
 וְלֹא שִׁמְעַה בִּהְיוֹת אֲבִיהָ וְלֹא הוֹפְרוּ וְלֹא הוֹקְמוּ:
 (ח) וְשִׁמְעַה אִישָׁהּ וְגו'. הִרִי לָהּ, שְׁאִם קָיָם הַבְּעֵל,
 שֶׁהוּא קָיָם: (ט) וְהִפֵּר אֶת-נִדְרָהּ. יָכוֹל אֲפֹלוּ לֹא
 הִפֵּר הָאֵב? תִּלְמוּד לומר "בְּנִעְרֶיהָ בֵּית אֲבִיהָ" - כָּל
 שְׁבִנְעוּרֶיהָ בְּרִשׁוֹת אֲבִיהָ הִיא (קידושין יג): (י) כָּל
 אֲשֶׁר-אִסְרָה עַל-נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ. לְפִי שְׁאִינָה
 לֹא בְּרִשׁוֹת אֵב וְלֹא בְּרִשׁוֹת בְּעֵל; וּבְאֲלֻמְנָה מִן
 הַנִּשְׁוּאִין הַכְּתוּב מְדַבֵּר, (נדרים סז) אֲכָל אֲלֻמְנָה מִן
 הָאֲרוּסִין - מֵת הַבְּעֵל, נִתְרוֹקְנָה וְחִזְרָה לְרִשְׁוֹת
 הָאֵב: (יא) וְאִם-בֵּית אִישָׁהּ נִדְרָה. בְּנִשׁוּאָה
 הַכְּתוּב מְדַבֵּר: תוֹרָה יב (יד) כָּל-נִדְרָה וְכָל-שְׁבַעֲת

לַעֲנֹת נֶפֶשׁ אִישָׁה יְקִימוּנוּ וְאִישָׁה יִפְרְנוּ כִּשְׁ"י:
 טו וְאִם-הִחֲרַשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁה מִיּוֹם אֶל-יוֹם
 וְהַקִּים אֶת-כָּל-נִדְרֶיהָ אוֹ אֶת-כָּל-אֲסָרֶיהָ
 אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַקִּים אַתֶּם כִּי-הִחֲרַשׁ לָהּ בְּיוֹם
 שָׁמְעוּ כִּשְׁ"י: טז וְאִם-הִפְרָ יִפְרָ אַתֶּם אַחֲרֵי שָׁמְעוּ
 וְנָשָׂא אֶת-עֹנָהּ כִּשְׁ"י: ז' אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין-אָב
 לְבֵתוֹ בְּנִעֲרִיהָ בֵּית אָבִיהָ: פ ע"כ בחול
 לא א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב נִקְּם
 נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחֲרֵי
 תֹּאסַף אֶל-עַמִּיךָ כִּשְׁ"י: ג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם
 לֵאמֹר הִחֲלָצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לְצָבָא וְיָהִיוּ
 עַל-מִדִּין לָתֵת נִקְמַת-יְהוָה בְּמִדִּין כִּשְׁ"י: ד אֵלֶּף
 לַמִּטָּה אֵלֶּף לַמִּטָּה לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל
 תִּשְׁלָחוּ לְצָבָא כִּשְׁ"י: ה וַיִּמָּסְרוּ מֵאֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל
 אֵלֶּף לַמִּטָּה שְׁנַיִם-עָשָׂר אֵלֶּף חֲלוּצֵי צָבָא כִּשְׁ"י:

רש"י

נֶאֱמַר אֵלֶּה (דברים ב): "אֶל-תִּתְּנָה בָּם מִלְחָמָה",
 אֵלֶּה מִדְיָנִים נִתְּעָבְרוּ עַל רִיב לֹא לָהֶם. דָּבָר אַחֵר:
 מִפְּנֵי שְׁתֵּי פְרִידוֹת טוֹבוֹת שֵׁשׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶם:
 רוֹת הַמוֹאָבִיָּה וְנִעְמָה הָעַמּוֹנִית: (ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
 וְגו'. (ספרי) אֶף-עַל-פִּי שִׁשְׁמַע שְׁמִיתָתוֹ תְּלוּיָה
 בְּדָבָר, עֲשֵׂה בְשִׁמְחָה וְלֹא אַחֵר: הִחֲלָצוּ. כְּתַרְגוּמוֹ,
 לְשׁוֹן חֲלוּצֵי צָבָא מִדְיָנִים: אֲנָשִׁים. צְדִיקִים, וְכֵן
 (שמות טז): "בְּחֶרֶץ-לֵנוּ אֲנָשִׁים", וְכֵן (דברים א):
 "אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידְעִים": נִקְמַת-ה'. שְׁהַעֲוֹמַד
 כְּנָגַד יִשְׂרָאֵל, כְּאֵלֹה עֹמֵד כְּנָגַד הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא:
 (ד) לְכָל מִטּוֹת יִשְׂרָאֵל. (ספרי) לְרִבּוֹת שִׁבְטֵי לִוִּי:
 (ה) וַיִּמָּסְרוּ. לְהוֹדִיעַ שֶׁבָחָן שֶׁל רוּעֵי יִשְׂרָאֵל
 כְּמָה הֵם חֲבִיבִים עַל יִשְׂרָאֵל: עַד שֶׁלֹּא שָׁמְעוּ

אֶסֶר וְגו'. לִפִּי שֶׁאִמַּר שֶׁהַבְּעַל מִפְּרָ, יָכוֹל כָּל
 נְדָרִים בְּמִשְׁמַע? תִּלְמוּד לומר "לַעֲנֹת נֶפֶשׁ" - אִינוּ
 מִפְּרָ אֵלֶּה נְדָרֵי עֲנוּי נֶפֶשׁ בְּלִבָּד. וְהֵם מִפְּרָשִׁים
 בְּמִסְכַּת נְדָרִים (דף עט): (טו) מִיּוֹם אֶל-יוֹם. שֶׁלֹּא
 תֹאמַר מַעַת לַעֲתָ, לְכָךְ נֶאֱמַר "מִיּוֹם
 אֶל-יוֹם" - לְלַמֶּדֶךָ שֶׁאֵין מִפְּרָ אֵלֶּה עַד שֶׁתִּחַשְׁדּוּ:
 (טז) אַחֲרֵי שָׁמְעוּ. אַחֲרֵי שִׁשְׁמַע וְקִים, שֶׁאִמַּר:
 "אֶפְשִׁי בּוֹ" וְחֹזֵר וְהִפְרָ לָהּ אֶפְלוּ בּוֹ בְּיוֹם: וְנָשָׂא
 אֶת-עֹנָהּ. הוּא נִכְנָס תַּחְתִּיהָ. לְמַדְנוּ מִכָּאן,
 שֶׁהַגֹּרֶם תְּקֻלָּה לְחֻבְרוֹ, הוּא נִכְנָס תַּחְתּוֹ לְכָל
 עֹנֶשֶׂינָה: תוֹרָה ז' (ב) מֵאֵת הַמִּדְיָנִים. וְלֹא מֵאֵת
 הַמוֹאָבִים, שֶׁהַמוֹאָבִים נִכְנָסוּ לְדָבָר מִחֲמַת יְרָאָה,
 שֶׁהָיוּ יֹרְאִים מֵהֶם שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹלְלִים אוֹתָם, שֶׁלֹּא

וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֵּה לַצָּבָא אֹתָם
 וְאֶת־פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא וְכָלִי
 הַקֹּדֶשׁ וְחֻצְצֹרֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ כִּסִּי: וַיִּצְבְּאוּ
 עַל־מִדְיָן בְּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיַּהֲרֹגוּ
 כָּל־זָכָר: וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל־חֲלָלֵיהֶם
 אֶת־אֹוִי וְאֶת־דָּקָם וְאֶת־צֹר וְאֶת־חוּר וְאֶת־
 רַבֵּעַ חֲמִשָּׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֵת בָּלָעַם בֶּן־בְּעֹוֹר
 הָרְגוּ בַּחֲרָב: כִּסִּי: וַיָּשֻׁבוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נַשִּׁי
 מִדְיָן וְאֶת־טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֶמְתָּם וְאֶת־כָּל־
 מִקְנֵיהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילָם בָּזְזוּ: וְאֵת כָּל־עֲרִיפֵיהֶם
 בְּמוֹשְׁבָתָם וְאֵת כָּל־טִירָתָם שָׂרְפוּ בָאֵשׁ: כִּסִּי:

ו ושלח יתהון משה אלף
 לשבטא לחילא יתהון וית פינחס
 בר אלעזר כהנא לחילא ומגוי
 דקודשא וחצצרות ככתא בידה:
 ו ואתחילו על מדין כמא די
 פקיד יי ית משה וקטלו כל
 דכורא: ח וית מלכי מדין קטלו
 על קטיליהון ית אוי וית דקם וית
 צור וית חור וית רבע חמשא
 מלכי מדין וית בלעם בר בעור
 קטלו בחרבא: ט ושבו בני
 ישראל ית נשי מדין וית טפלהון
 וית כל בעיריהון וית כל גיתיהון
 וית כל נכסיהון בזו: י וית כל
 קרויהון במושבניהון וית כל בית
 סגדתהון אוקידו בנורא:

רש"י

במיתתו מה הוא אומר? (שמות טז): "עוד מעט
 וסקלני", ומששמעו שמיתת משה תלויה בנקמת
 מדין, לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן:
 (ו) אתם ואת-פינחס. מגיד, שהיה פינחס שקול
 כנגד כלם. ומפני מה הלך פינחס ולא הלך
 אלעזר? אמר הקדוש-ברוך-הוא: מי שהתחיל
 במצוה, שהרג כוזבי בת צור, יגמר. דבר אחר:
 שהלך לנקם נקמת יוסף אבי אמו, שנאמר (בראשית
 לז): "והמדינים מכרו אתו" (סוטה מ). ומנין שהיתה
 אמו של פינחס משל יוסף? שנאמר (שמות ו):
 "מבנות פוטילאל" - מזרע יתרו שפטם עגלים
 לעבודת אלילים ומזרע יוסף שפטם עגלים
 (סוטה מג) דבר אחר: שהיה משובח מלחמה: וכלי
 הקדש. זה הארון והציץ, שהיה בלעם עמהם
 ומפריח מלכי מדין בכשפים והוא עצמו פורח
 עמהם, הראה להם את הציץ שהשם חקוק בו
 והם נופלים, לכה נאמר: "על-חלליהם" במלכי
 מדין, שנופלים על החללים מן האויר, וכן בכלעם
 כתיב: "אל-חלליהם" בספר יהושע (יג): בידו.

ברשותו; וכן (במדבר כא): "ויקח את-כל-ארצו
 מידו": תורה ז (ח) חמשת מלכי מדין. וכי
 איני רואה שחמשה מנה הכתוב, למה הזקק
 לומר "חמשת"? אלא ללמדך, ששוו כלם בעצה
 והשוו כלם בפרענות. בלעם הלך שם לטל שחר
 עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל בעצתו,
 (ספרי) ויצא ממדין לקראת ישראל ומשיאן עצה
 רעה. אמר להם: אם כשהייתם ששים רבוא
 לא יכלתם להם, ועכשו כיי"ב אלף אתם באים
 להלחם? נתנו לו שכרו משלם ולא קפחוהו:
 בחרב. הוא בא על ישראל והחליף אמנותו
 באמנותם, שאין נוצחים אלא בפיהם על-ידי
 תפלה ובקשה, ובא הוא ותפש אמנותם לקללם
 בפיו, אף הם באו עליו והחליפו אמנותם באמנות
 האמות שבאין בחרב, שנאמר (בראשית כז):
 "ועל-חרבך תחיה": תורה ט (י) טירתם. מקום
 פלטרין שלהם, שהוא לשון מושב כומרים יודעי
 חקיהם. דבר אחר: לשון מושב שריהם, כמו
 שמתורגם "סרגי פלשתים" - "טורגי פלשתאיי":

יא וישבו ית כל עדאה וית כל
דברתא באנשא ובכעירא:
יב ואיתיו לות משה ולות אלעזר
כהנא ולות פנשתא דבני ישראל
ית שבאי וית דברתא וית עדאה
למשריתא למישריא דמואב די
על נדנא דירחו: יג ונפקו משה
ואלעזר כהנא וכל רכבי כנשתא
לקדמותהון למברא למשריתא:
יד ורגיז משה על דממן על
חילא רבני אלפין ורבני מאותא
דאתו מחיל קרבא: טו ואמר
להון משה הקימתון כל נקבא:
טז הא אנון הווא לבני ישראל
פעצת בלעם לשקרא שקר קדם
יי על עסק פעור והות מותנא
בכנשתא דיי: יז וכען קטולו כל
דכורא בטפלא וכל אתתא דידעת
גבר למשכבי דכורא קטולו:

יא ויקחו את-כל-השלל ואת כל-המלקוח
באדם ובבהמה כס"י: יב ויבאו אל-משה ואל-
אלעזר הכהן ואל-עדת בני-ישראל את-
השבי ואת-המלקוח ואת-השלל אל-המחנה
אל-ערבת מואב אשר על-ירדן ירחו: ס שני
יג ויצאו משה ואלעזר הכהן וכל-נשיאי
העדה לקראתם אל-מחויץ למחנה כס"י:
יד ויקצף משה על פקודי החיל שרי האלפים
ושרי המאות הבאים מצבא המלחמה כס"י:
טו ויאמר אליהם משה החייתם כל-נקבה:
טז הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם
למסר-מעל ביהוה על-דבר פעור ותהי
המגפה בעדת יהוה כס"י: יז ועתה הרגו כל-
זכר בטף וכל-אשה ידעת איש למשכב זכר

רש"י

אותן: זו היא שנקשל פלוני בה: בדבר בלעם.
אמר להם: אפלו אתם מכניסים כל המונות (ס"א
האמות) שבעולם, אין אתם יכולים להם; שמא
מרבם אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב
בחור? בואו ואשיאכם עצה: אלהיהם של אלו
שונא זמה הוא וכו' כדאיתא בחלק ובספרי:
(יז) וכל-אשה ידעת איש. (יבמות ס) ראוייה
להפעל אף-על-פי שלא נבעלה. (יבמות סו) ולפני
הציץ העבירות, והראוייה להפעל פניה מוריקות:
הרגו. (ספרי) למה חזר ואמר? להפסיק הענין, דברי
רבי ישמעאל, שאם אני קורא: "הרגו כל-זכר בטף
וכל-אשה ידעת איש... וכל הטף בנשים וגו'", איני
יודע אם להרג (וכל-אשה ידעת) עם הזכרים או
להחיות עם הטף? לכך נאמר "הרגו": תורה יח

(יא) ויקחו את-כל-השלל וגו'. מגיד, שהיו
פשרים וצדיקים, ולא נחשדו על הגזל לשלח יד
בבזה שלא ברשות, שנאמר: "את-כל-השלל וגו'",
ועליהם מפרש בקבלה "שניף כעדר הרחלים וגו'",
אף אנשי המלחמה שבין כלם צדיקים: שלל. הן
מטלטלין של מלבוש ותכשיטין: בז. הוא בנות
מטלטלין, שאינם תכשיטין: מלקוח. אדם ובהמה.
ובמקום שכתוב "שבי" אצל "מלקוח":
"שבי" - באדם, ו"מלקוח" - בבהמה: תורה יב
(יג) ויצאו משה ואלעזר הכהן. לפי שראו את
נערי ישראל יוצאים לחטף מן הבזה: (יד) ויקצף
משה על פקודי החיל. ממנים על החיל; ללמדך,
שכל סרחון הדור תלוי בגדולים, שיש פת בידם
למחות: תורה טו (טז) הן הנה. מגיד, שהיו מכירין

הָרְגוּ רַס"י: יח וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ
מִשְׁכָּב זָכָר הַחַיּוֹ לָכֶם: יט וְאַתֶּם חָנוּ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים כָּל הָרֶג נָפֶשׁ וְכָל נִגְעַ
בַּחֲלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
אַתֶּם וּשְׂבִיכֵם רַס"י: כ וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־כְּלִי־עוֹר
וְכָל־מַעֲשֵׂה עֵזִים וְכָל־כְּלִי־עֵץ תִּתְחַטְּאוּ רַס"י:
ם כא וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אֲנָשֵׁי הַצָּבָא
הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה רַס"י: כב אַךְ אֶת־הַזֶּהָב
וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַנְּחֹשֶׁת אֶת־הַבְּרֹזֶל אֶת־
הַבָּרִיל וְאֶת־הָעֹפֶרֶת רַס"י: כג כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־

יח וכל טפלא בנשיא די לא
ידעא משכבי דכורא קיימו לכון:
יט ואתון שרו מברא למשריתא
שבועא יומין כל די קטל נפשא
וכל די קרב בקטילא תדון עלוהי
ביומא תליתאה וביומא שביעאה
אתון ושביכון: כ וכל לבוש וכל
מן דמשך וכל עובד מעזי וכל מן
דעא תדון עלוהי: כא ואמר
אלעזר כהנא לגברי חילא דאתו
לקרבא דא גזרת אוריתא די
פקיד יי ית משה: כב ברם ית
דקבא וית כספא ית נחשתא ית
פרזלא ית אבצא וית אברא:
כג כל מדעם דמתעל בנורא
תעברוניה בנורא וידכי ברם במי

רש"י

(כא) וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְגו'. לפי שבא משה
לְכָלל כָּעֵס, בָּא לְכָלל טְעוֹת, שְׁנִתְעַלְמוּ מִמֶּנּוּ
הַלְכוֹת גְּעוּלֵי נְכָרִים, וְכֵן אֵתָּה מוֹצֵא בְּשִׁמְיִי
לַמְּלֹאִאִים, שְׁנֵאמַר (ויקרא י'): "וַיִּקְצֹף (מֹשֶׁה) עַל־
אֶלְעָזָר וְעַל־אֵיתָמָר" - בָּא לְכָלל כָּעֵס, בָּא לְכָלל
טְעוֹת, וְכֵן (במדבר כ) ב' שְׁמַעוּנָא הַמְרִים": "וַיִּךְ
אֶת־הַסֵּלַע" - עַל־יְדֵי הַכָּעֵס טָעָה: אֲשֶׁר צִוָּה ה'
וְגו'. (ספרי) תָּלָה הַהוֹרָאָה בְּרַבּוֹ: (כב) אַךְ
אֶת־הַזֶּהָב וְגו'. אַךְ־עַל־פִּי שְׁלֹא הִזְהִיר לָכֶם אֲלֹא
עַל הַלְכוֹת טְמָאָה, עוֹד יֵשׁ לְהִזְהִיר לָכֶם עַל הַלְכוֹת
גְּעוּל. וְ"אַךְ" לְשׁוֹן מַעוֹט, כְּלוֹמַר מִמַּעֲטִין אַתֶּם
מְלַהֲשֵׁתִּימָשׁ בַּפִּלִּים אֲפִלּוּ לְאַחַר טְהוּרָתָן מִטְּמֵאת
הַמֵּת עַד שִׁיטְהֵרוּ מִבְּלִיעַת אִסּוּר נִבְלֹת. וְרַבּוּתֵינוּ
אָמְרוּ: "אַךְ אֶת־הַזֶּהָב" לוֹמַר, שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲבִיר
חֻלְדָּה שְׁלֹו קֹדֶם שִׁיגְעִילָנוּ, וְזֶהוּ לְשׁוֹן "אַךְ", שְׁלֹא
יֵהָא שֵׁם חֻלְדָּה אַךְ הַמַּתְכָּת יֵהִיָּה כְּמוֹת שֶׁהוּא:
(כג) כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר־יָבֹא בָּאֵשׁ. לְבַשֵּׁל בּוֹ כְּלוֹם:
תַּעֲבִירוּ בָּאֵשׁ. (ע"ז ב) כְּדֶרֶךְ תִּשְׁמִישׁוֹ - הַגְּעֵלָתוֹ,
מֵה שֶׁתִּשְׁמִישׁוֹ עַל־יְדֵי חֲמִין, יִגְעִילָנוּ בַּחֲמִין, וּמֵה

(יט) מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. שְׁלֹא יִכְנסוּ לַעֲזָרָה: כָּל הָרֶג
נָפֶשׁ. (ספרי) רַבִּי מֵאִיר אָמַר: בְּהוֹרֵג בְּדָבָר הַמְּקַבֵּל
טְמָאָה הַפְּתוּב מִדָּבָר. וְלִמְדוֹךְ הַפְּתוּב: שֶׁהַפִּלִּי
מִטְּמֵא אָדָם בַּחֲבוּרֵי הַמֵּת, כְּאִלוּ נִגְעַ כְּמַת עֲצָמוֹ.
אוּ יָכוֹל אֲפִילוּ זֶרֶק בּוֹ חֵץ וְהָרֶגוּ? תִּלְמוּד לוֹמַר:
"וְכָל נִגְעַ בַּחֲלָל", מִקִּישׁ הוֹרֵג לְנוֹגַע, מֵה נִגְעַ
עַל־יְדֵי חֲבוּרוֹ, אַךְ הוֹרֵג עַל־יְדֵי חֲבוּרוֹ: תִּתְחַטְּאוּ.
בְּמִי נִדָּה כְּדִין שָׂאָר טְמֵאֵי מֵתִים, שָׂאָף לְדָבָרִי
הָאוֹמְרִים (יבמות סא) קָבְרִי עוֹבְדֵי גִילּוּלִים אֵינֶן
מִטְּמֵאִין בְּאֵהָל, שְׁנֵאמַר (יחזקאל לד): "וְאַתָּן צֹאנִי
צֹאן מִרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם", אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם וְאֵין
עוֹבְדֵי גִילּוּלִים קְרוּיִין אָדָם, מוֹדָה הוּא שֶׁהָעוֹבְדֵי
גִילּוּלִים מִטְּמֵאִין בְּמַגָּע וּבְמִשָּׂא, שְׁלֹא נֵאמַר אָדָם
אֲלֹא אֲצֵל טְמֵאת אֵהָלִים, שְׁנֵאמַר (במדבר יט):
"אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל": אַתֶּם וּשְׂבִיכֵם. לֹא
שֶׁהַנְּכָרִים מְקַבְּלִין טְמָאָה וְצָרִיכִין הִנָּאָה, אֲלֹא מֵה
אַתֶּם בְּגִי־בְרִית, אַךְ שְׂבִיכֵם, כְּשִׁיבֹאוּ לְבְרִית
וַיִּטְמְאוּ, צָרִיכִין הִנָּאָה: (כ) וְכָל־מַעֲשֵׂה עֵזִים.
(ת"כ) לְהִבִּיא כָּלִי הַקְּרָנִים וְהַטְּלָפִים וְהָעֲצָמוֹת:

אֲדִיּוֹתָא יִתְדִי וְכָל דִּי לֹא מִתְעַל
בְּנוֹרָא תַעֲבֹרָנָה בְּמִיָּא:
כד ותחזרון לבושיכון ביומא
שביעאה ותדפון ובתר פן תעלון
למשריתא: כה ואמר יי למשה
למימר: כו קבל ית חושפן דברת
שביא באנשא ובבעירא את
ואלעזר כהנא ורישי אבהת
פנשתא: כז ותפלג ית דברתא
פין גברי מגיחי קרבא דנפקו
לחילא ובין כל פנשתא:
כח ותפרש נסיבא קדם יי מן
גברי מגיחי קרבא דנפקו לחילא
חד נפשא מחמש מאה מן אנשא
ומן תורי ומן חמרי ומן ענא:
כט מפלגותהון תסבון ותייב
לאלעזר כהנא אפרשותא קדם
יי: ל ומפלגות בני ישראל תסב
חד דאפתח מן חמשין מן אנשא
מן תורי מן חמרי ומן ענא מפל
בעירא ותייב יתהון ללואי נטרי
מטרת משכנא דיי: לא ועבד
משה ואלעזר כהנא כמא די
פקיד יי ית משה: לב ויהוה

יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה
יתחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו
במים רש"י: כד וכבסתם בגדיכם ביום השביעי
וטהרתם ואחר תבאו אל-המחנה רש"י: כה
כה ויאמר יהוה אל-משה לאמר: כו שא את
ראש מלקוח השבי באדם ובבהמה אתה
ואלעזר הכהן וראשי אבות העדה רש"י:
כז וחצית את-המלקוח בין תפשי המלחמה
היצאים לצבא ובין כל-העדה רש"י: כח והרמת
מכם ליהוה מאת אנשי המלחמה היצאים
לצבא אחד נפש מחמש המאות מן-האדם
ומן-הבקר ומן-החמרים ומן-הצאן:
כט ממחציתם תקחו ונתתה לאלעזר הכהן
תרומת יהוה: ל וממחצת בני-ישראל תקח
אחד א אחז מן-החמשים מן-האדם מן-הבקר
מן-החמרים ומן-הצאן מכל-הבהמה ונתתה
אתם ללויים שמרי משמרת משכן יהוה:

לא ויעש משה ואלעזר הכהן כאשר צוה את-משה: לב ויהי

רש"י

כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן ולא בלעו אסור:
תעבירו במים. מטבילו ודין, ודוקא כלי מתכות:
(כד) אל-המחנה. למחנה שכינה, שאין טמא מת
טעון שלוח ממחנה לזיה וממחנה ישראל: תורה כה
(כו) שא את ראש. קח את החשבון:
(כז) וחצית את-המלקוח בין תפשי המלחמה
וגו'. חציו לאלו וחציו לאלו: תורה כה (לב) ויהי
המלקוח יתר הכז. לפי שלא נצטוו להרים מכם
מן המטלטלין אלא מן המלקוח, כתב את הלשון

שתשמישו על-ידי צלי, כגון השפוד והאסקלה,
ילבנונו באור: אך במי נדה יתחטא. לפי פשוטו
"חטוי" זה לטהרו מטמאת מת. אמר להם: צריכין
הכלים געול לטהרם מן האסור, וחטוי לטהרן מן
הטמא. ורבותינו דרשו מכאן, שאף להכשירן מן
האסור הטעין טבילה לכלי מתכות, ומי נדה
הפתובין פאן דרשו מים הראויים לטבל בהם נדה.
וכמה הם? ארבעים סאה: וכל אשר לא יבא
באש. כל דבר שאין תשמישו על-ידי האור, כגון

דברתא שאר בנא די בזו עמא די
נפקו לחילא ענא שית מאה
ושבעין וחמשא אלפין:
לג ותורי שבעין ותריין אלפין:
לד וחמרי שתין וחד אלפין:
לה ונפשא דאנשא מן נשיא די
לא ידעא משכבי דכורא כל
נפשתא תלתין ותריין אלפין:
לו והות פלגותא חלק גבריא די
נפקו לחילא מגנן ענא תלת מאה
ותלתין ושבע אלפין וחמש
מאה: לו והוה נסיבא קדם יי מן
ענא שית מאה שבעין וחמש:
לח ותורי תלתין ושפתא אלפין
ונסיבהון קדם יי שבעין ותריין:
לט וחמרי תלתין אלפין וחמש
מאה ונסיבהון קדם יי שתין
וחד: מ ונפשא דאנשא שתא
עשר אלפין ונסיבהון קדם יי
תלתין ותריין נפשיין: מא ויהב
משה ית נסיב אפרשותא קדם יי
לאלעזר כהנא כמא די פקיד יי
ית משה: מב ומפלגות בני
ישראל די פלג משה מן גבריא
די נפקו לחילא: מג והות פלגות
כנשפתא מן ענא תלת מאה
ותלתין ושבעא אלפין וחמש
מאה: מד ותורי תלתין ושפתא
אלפין: מה וחמרי תלתין אלפין

המלקוח יתר הבז אשר בזו עם הצבא
צאן שש-מאות אלף ושבעים אלף וחמשת
אלפים כס"י: לג ובקר שנים ושבעים אלף:
לד וחמרים אחד וששים אלף: לה ונפש אדם
מן הנשים אשר לא ידעו משכב זכר כל-
נפש שנים וששים אלף: לו ותהי המחצה
חלק היצאים בצבא מספר הצאן שלש-
מאות אלף וששים אלף ושבעת אלפים
וחמש מאות: לו ויהי המכס ליהוה מן הצאן
שש מאות חמש ושבעים: לח והבקר ששה
וששים אלף ומכסם ליהוה שנים ושבעים:
לט וחמרים שלשים אלף וחמש מאות ומכסם
ליהוה אחד וששים: מ ונפש אדם ששה
עשר אלף ומכסם ליהוה שנים וששים
נפש: מא ויתן משה את-מכס תרומת יהוה
לאלעזר הכהן כאשר צוה יהוה את-משה:
מב וממחצית בני ישראל אשר חצה משה מן
האנשים הצבאים כס"י: מג ותהי מחצת העדה
מן הצאן שלש-מאות אלף וששים אלף
שבעת אלפים וחמש מאות כס"י: מד ובקר
ששה וששים אלף: מה וחמרים שלשים

רש"י

הזה: ויהי המלקוח, שבא לכלל חלקה ולכלל מכס, תורה לג (מב) וממחצית בני ישראל אשר חצה
שניה עודף על בז המטלטלין אשר בזו עם הצבא משה. לעדה והוציא להם מן האנשים הצבאים:
איש לו, ולא בא לכלל חלקה מספר הצאן וגו': (מג) ותהי מחצת העדה. כך וכך: תורה מד

וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: מו וַנִּפֶּשׂ אֶת־אִשָּׁה
עֲשֹׂר אֶלֶף: מז וַיִּקַּח מִשָּׁה מִמַּחֲצַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאִחֻז אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־
הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לְלוֹזִים שְׁמֵרִי
מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכָּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: מח וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקָדִים
אֲשֶׁר לְאַלְפֵי הַצֹּבָא שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי
הַמֵּאוֹת: מט וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נִשְׂאוּ
אֶת־רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמַּלְחָמָה אֲשֶׁר בִּידֵנוּ וְלֹא־
נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ אִישׁ: נ וַנִּקְרָב אֶת־קָרְבֵּן יְהוָה
אִישׁ אֲשֶׁר מֵצָא כְּלִי־זָהָב אֶצְעָדָה וְצִמִּיד
טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֵׁינוּ לִפְנֵי
יְהוָה: נא וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־
הַזָּהָב מֵאֹתָם כָּל כְּלֵי מַעֲשֵׂה: נב וַיְהִי | כָּל־
זָהָב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לַיהוָה שִׁשָּׁה
עֲשָׂר אֶלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת
שְׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שְׂרֵי הַמֵּאוֹת: נג אֲנָשֵׁי
הַצֹּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ: נד וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת
וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וּפָרוּן לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: פ שְׁלִישִׁי

וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: מו וַנִּפֶּשׂ אֶת־אִשָּׁה
עֲשֹׂר אֶלֶף: מז וַיִּקַּח מִשָּׁה מִמַּחֲצַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאִחֻז אֶחָד מִן־הַחֲמִשִּׁים מִן־
הָאָדָם וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לְלוֹזִים שְׁמֵרִי
מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכָּן יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: מח וַיִּקְרְבוּ אֶל־מֹשֶׁה הַפְּקָדִים
אֲשֶׁר לְאַלְפֵי הַצֹּבָא שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי
הַמֵּאוֹת: מט וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נִשְׂאוּ
אֶת־רֹאשׁ אֲנָשֵׁי הַמַּלְחָמָה אֲשֶׁר בִּידֵנוּ וְלֹא־
נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ אִישׁ: נ וַנִּקְרָב אֶת־קָרְבֵּן יְהוָה
אִישׁ אֲשֶׁר מֵצָא כְּלִי־זָהָב אֶצְעָדָה וְצִמִּיד
טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֵׁינוּ לִפְנֵי
יְהוָה: נא וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־
הַזָּהָב מֵאֹתָם כָּל כְּלֵי מַעֲשֵׂה: נב וַיְהִי | כָּל־
זָהָב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לַיהוָה שִׁשָּׁה
עֲשָׂר אֶלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת
שְׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שְׂרֵי הַמֵּאוֹת: נג אֲנָשֵׁי
הַצֹּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ: נד וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת
וַיָּבֹאוּ אֹתוֹ אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וּפָרוּן לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה: פ שְׁלִישִׁי

רש"י

(מז) וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְגו': (מח) הַפְּקָדִים. המְמַנִּים: (מט) וְלֹא־נִפְקַד. ולא נחסר, ותרגומו "ולא שָׁגָא", אף הוא בלשון ארמי "חסרון", כמו (בראשית לא): "אֲנֹכִי אֲחַטְּנָה" תרגומו: "דְּהֹת שָׁגָא מִמִּנְיָא", וכן (שמואל א כ): כִּי יִפְקַד מוֹשֶׁה וְגו': (מח) הַפְּקָדִים. יחסר מקום מושבך, איש הרגיל לישוב שם, וכן (שם כ): "וַיִּפְקַד מְקוֹם דָּוִד" - נחסר מקומו ואין איש יושב שם: (נ) אֶצְעָדָה. אלו צמידים של רגל: וצמיד. של יד: עגיל. נזמי אֶזֶן: וכוּמָז. דפוס של בית הרחם, לכפר על

לב א ומקנה | רב ה'ה לבני ראובן ולבני-גד
 עצום מאד ויראו את-ארץ יעזר ואת-ארץ
 גלעד והנה המקום מקום מקנה: ב ויבאו
 בני-גד ובני ראובן ויאמרו אל-משה ואל-
 אלעזר הכהן ואל-נשיאי העדה לאמר:
 ג עטרות ודיבן ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה
 ושכם ונבו ובען ^{דס"ו}: ד הארץ אשר הכה יהוה
 לפני עדת ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך
 מקנה: ^ה ויאמרו אם-מצאנו חן בעיניך יתן
 את-הארץ הזאת לעבדיך לאחזה אל-
 תעברנו את-הירדן: ויאמר משה לבני-גד
 ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם
 תשובו פה ^{דס"ז}: וילמה כתיב תנואון קרי תניאון
 את-לב בני ישראל מעבר אל-הארץ אשר-
 נתן להם יהוה ^{דס"ח}: ח כה עשו אבתיכם
 בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את-
 הארץ ^{דס"ט}: ט ויעלו עד-נחל אשכול ויראו
 את-הארץ ויניאו את-לב בני ישראל לבלתי-
 בא אל-הארץ אשר-נתן להם יהוה: י ויחר-
 אף יהוה ביום ההוא וישבע לאמר: יא אם-
 יראו האנשים העלים ממצרים מבן עשרים
 שנה ומעלה את האדמה אשר נשבעתי

א ובעיר סגי הנה לבני ראובן
 ולבני גד תקיף לחדא וחזו ית
 ארע יעזר וית ארע גלעד והא
 אתרא אתר פשר לבית בעיר:
 ב ואתו בני גד ובני ראובן
 ואמרו למשה ולא-לעזר כהנא
 ולרבבי כנשתא למימר:
 ג מכללתא ומלפשתא וכומרין
 ובית נמרין ובית חשבנא ובעלי
 דכבא (וכימא) וסיעת בית
 קברתא דמשה ובעון: ד ארעא
 די מחא יי ית יתבהא קדם
 כנשתא דישראל ארע פשרא
 לבית בעיר היא ולעבדיך אית
 בעיר: ה ואמרו אם אשכחנא
 רחמין בעיניך תתיהיב ית ארעא
 הדא לעבדיך לאחסנא לא
 תעברנא ית ירדנא: ו ואמר
 משה לבני גד ולבני ראובן
 האחיכון יעלון לקרבא ואתון
 תיתבון הכא: ז וילמא תונון ית
 לבא דבני ישראל מלמעבר
 לארעא דיהב להון יי: ח כדן
 עבדו אבהתכון כד שלחית יתהון
 מרקם גיאה למחזי ית ארעא:
 ט וסליקו עד נחלא דאתפלא
 וחזו ית ארעא ואוניו ית לבא
 דבני ישראל בדיל דלא למעל
 לארעא דיהב להון יי: י ותקף
 רגזא דיי כיומא ההוא וקיים
 למימר: יא אם יחזון גבריא
 דסליקו ממצרים מבר עשרין
 שנין ולעלא ית ארעא די קנימית

רש"י

הרהור הלב של בנות מדין: תורה נא (ג) עטרות
 ודיבן וגו'. מארץ סיחון ועוג היו: תורה ד
 (ו) האחיכם. לשון תמיהה הוא: (ז) ולמה
 וקדם: (ח) מקדש ברנע. כך שמה ושני קדש
 תסירו ותמנעו לכם מעבר, שיהיו סבורים
 שאתם יראים לעבר מפני המלחמה וחזק הערים

לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב כִּי לֹא־מָלְאוּ אַחֲרָיו:
 יב בְּלֹתִי כָלֵב בֶּן־יִפְתָּה הַקִּנְזִי וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן כִּי
 מָלְאוּ אַחֲרָי יְהוֹה כִּסְיוֹ: יג וַיַּחֲרֹאֲף יְהוֹה
 בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּנֻעַם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־
 תֵּם כָּל־הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוֹה כִּסְיוֹ:
 יד וַהֲנֵה קִמַּתָם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבוֹת אֲנָשִׁים
 חֲטָאִים לִסְפוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף־יְהוֹה
 אֶל־יִשְׂרָאֵל כִּסְיוֹ: טו כִּי תָשׁוּבִן מֵאַחֲרָיו וַיֹּסֶף
 עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וַשְׁחַתֵּם לְכָל־הָעָם
 הַזֶּה: טז וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְדֻרְתָּ צֵאן
 נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פָה וְעָרִים לְטַפְּנוּ כִּסְיוֹ: ז' וַאֲנַחְנוּ
 נַחֲלִץ חֲשִׁים לְפָנֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר
 אִם־הִבִּיאֲנָם אֶל־מְקוֹמָם וַיָּשֶׁב טַפְּנוּ בְּעָרֵי
 הַמִּבְצָר מִפָּנֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כִּסְיוֹ: יח לֹא נָשׁוּב
 אֶל־בְּתִינוּ עַד הַתְּנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ
 נַחֲלָתוֹ: יט כִּי לֹא נִנְחַל אֹתָם מֵעַכְבֵּר לִירְדֵן
 וְהִלָּאָה כִּי בָאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעַכְבֵּר הִירְדֵן

רע"י

(ישעיה ח): "מִהֵר שָׁלַל חֹשׁ בֹּז", (שם ה): "יִמְהַר
 יְחִישָׁה": לְפָנֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּרָאשֵׁי גִיסוֹת, מִתּוֹךְ
 שְׁגִבּוֹרִים הָיוּ, שָׁכֵן נֹאמֵר בְּגֵד (דברים לג): "וַיִּטְרַף
 וְזוּעַ אַף־קֶדְקֵד". וְאַף מֹשֶׁה חִזֹּר וּפִירֵשׁ לָהֶם בְּאֵלֶּה
 הַדְּבָרִים (שם ג): "וַאֲצֹו אֶתְכֶם בְּעֵת הַהוּא וְגו'"
 חֲלוּצִים תַּעֲבֹרוּ לְפָנֵינוּ אַחֲכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־
 חֵיל". וּבִירִיחוֹ כְּתִיב (יהושע ו): "וַהֲחִלּוּץ הָלַךְ
 לְפָנֵיהֶם". זֶה רְאוּבֵן וְגַד שֶׁקִּימוּ תְּנָאִם: וַיָּשֶׁב
 טַפְּנוּ. בַּעֲדָנוּ אֶצֶל אַחֵינוּ: בְּעָרֵי הַמִּבְצָר. שֶׁנִּבְנְהָ
 עֲכָשׁוּ: תוֹרָה יח (יט) מֵעַכְבֵּר לִירְדֵן וְגו'. בַּעֲבֹר
 הַמַּעְרָבִי: כִּי בָאָה נַחֲלָתֵנוּ. כָּכָר קִבְּלֵנוּהָ בַּעֲבֹר

הָיוּ: תוֹרָה ט (יב) הַקִּנְזִי. (סוטה יא) חוֹרְגוֹ שֶׁל קִנְזִי
 הָיָה וַיִּלְדָּה לוֹ אִמּוֹ שֶׁל כָּלֵב אֶת עֲתַנִּיאֵל:
 (יג) וַיָּנֻעַם. וַיִּטְלְטְלֵם, מִן "נָע וְנָד" (ס"א)
 וַיִּטְלְטְלֵם בָּנָע וְנָד: (יד) לִסְפוֹת. כְּמוֹ (ישעיה כט):
 "סָפוּ שָׁנָה עַל־שָׁנָה" (ירמיה ז): "עֲלוּתֵיכֶם סָפוּ
 וְגו'" לְשׁוֹן תּוֹסֶפֶת: תוֹרָה טו (טז) נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ
 פָּה. חֲסִים הָיוּ עַל מְמוֹנָם יוֹתֵר מִבְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם,
 שֶׁהִקְדִּימוּ מִקְנֵיהֶם לְטַפָּם. אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: לֹא כֵן,
 עֲשׂוּ הָעֵקֶר - עֵקֶר, וְהִטְפֵּל - טַפֵּל. בָּנוּ לָכֶם תַּחֲלָה
 עָרִים לְטַפְּכֶם וְאַחֲרֵכֶם גְּדֻרֹת לְצִאֲנֶכֶם:
 (יז) וַאֲנַחְנוּ נַחֲלִץ חֲשִׁים. נִזְדַּיֵּין מִהִירִים, כְּמוֹ

מִזְרַחָהָ רַס"י: פ רביעי כ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִשֶּׁה
 אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אִם־תַּחֲלֹצוּ לִפְנֵי
 יְהוָה לַמִּלְחָמָה: כא וְעַבְר לָכֶם כָּל־חֲלוּץ אֶת־
 הַיָּרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה עַד הַזֵּרִישׁוֹ אֶת־אִבּוֹ
 מִפְּנֵיו: כב וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַחֲרֵי
 תָּשׁוּבוּ וְהִייתֶם נָקִים מִיְּהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהִיתָה
 הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאַחֲזָה לִפְנֵי יְהוָה:
 כג וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטֹאתֶם לַיהוָה
 וְדַעוּ חֲטֹאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם: כד בְּנוּ־
 לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת לְצִנְאֲכֶם וְהִיצֵא
 מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ רַס"י: כה וַיֹּאמֶר בְּנִי־גֵד וּבְנֵי
 רְאוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבַדִּיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר
 אָדָנִי מִצֹּה רַס"י: כו טַפְּנוּ נָשִׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל־
 בְּהֶמְתָּנוּ יִהְיוּ־שָׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד: כז וְעֲבַדִּיךָ
 יַעֲבְרוּ כָל־חֲלוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה
 כַּאֲשֶׁר אָדָנִי דִּבֶּר: כח וַיֵּצְאוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת
 אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן וְאֶת־רָאשֵׁי
 אֲבוֹת הַמִּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל רַס"י: כט וַיֹּאמֶר
 מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם־יַעֲבְרוּ בְנִי־גֵד וּבְנֵי־רְאוּבֵן |

כ ואמר להון משה אם תעבדון
 ית פתגמא הדין אם תזדרזון קדם
 עמא דני לקרבא: כא ויעבר לכון
 כל דמזרו ית ירדנא קדם עמא
 דני עד דיתרוך ית בעלי דכבוהי
 מן קדמוהי: כב ותתקבש ארעא
 קדם עמא דני ובתר כן תתובון
 ותהון זכאין מן קדם יי ומישראל
 ותהי ארעא הדא לכון לאחסנא
 קדם יי: כג ואם לא תעבדון כן
 הא חבתון קדם יי ודעו חובתכון
 די תשפח יתכון: כד בנו לכון
 קרוין לטפלכון וחטרין לענכון
 ודיפוק מפומכון תעבדון:
 כה ואמרו בני גד ובני ראובן
 למשה למימר עבדיך יעבדון
 כמא די רבוני מפקד: כו טפלנא
 נשנא גיתנא וכל בעירנא יהון
 תמן בקרוי גלעד: כז ועבדיך
 יעברון כל מזרו חילא קדם עמא
 דני לקרבא כמא די רבוני ממלל:
 כח ופקיד להון משה ית אלעזר
 כהנא וית יהושע בר נון וית
 רישי אבהת שבטיא לבני
 ישראל: כט ואמר משה להון
 אם יעברון בני גד ובני ראובן
 עמכון ית ירדנא כל דמזרו
 לקרבא קדם עמא ותתקבש

רס"י

וחלוק; שמשה לא בקש מהם אלא "ונכבשה ...
 ואחר תשובו", והם קבלו עליהם "עד התנחל", הרי
 הוסיפו להתעכב שבע שחלקו וכן עשו:
 (כה) ויאמר בני-גד. כלם פאיש אחד: תורה כו
 (כח) ויצו להם. כמו עליהם, ועל תנאם מנה
 אלעזר ויהושע. כמו (שמות יד): "ה' ילחם לכם":

המזרחי: תורה כ (כד) לצנאכם. תבה זו מגזרת
 (תהלים ח): "צנה ואלפים כלם", שאין בו אלף
 מפסיק בין נו"ן לצד"י. ואלף שפא כאן אחר
 הנו"ן במקום ה"א של צנה הוא, מיסודו של רבי
 משה הדרשן למדתי כן: והיצא מפיכם תעשו.
 לגבה, שקבלתם עליכם לעבר למלחמה עד כבוש

אַרְעָא קְדַמִּיכוֹן וְתַתְּנוֹן לְהוֹן יֵת
אַרְעָא דְּגִלְעָד לְאַחֲסָנָא: ל וְאִם
לֹא יַעֲבְרוּן מִזְרִזִּין עִמָּכוֹן וַיַּחֲסִנוּן
בִּינִיכוֹן בְּאַרְעָא דְּכָנָעִן:
לֹא וְאַתִּיבּוּ בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן
לְמִימָר יֵת דִּי מְלִיל יֵי לְעַבְדֵּיךָ כִּן
נַעֲבֹד: לֵב נַחְנָא נַעֲבֹר מִזְרִזִּין
קָדָם עָמָא דִּי לְאַרְעָא דְּכָנָעִן
וְעָמָא אַחֲדַת אַחֲסָנָתָא מַעֲבָרָא
לִירְדָנָא: לֵג וַיְהִי לְהוֹן מֹשֶׁה
לְבְנֵי גֵד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְפִלְגֻת
שִׁבְטָא דְּמִנְשֶׁה בֶר יוֹסֵף יֵת
מִלְּכוֹת סִיחוֹן מִלְּכָא דְאַמּוֹרָא
וְיֵת מִלְּכוֹת עֹוג מִלְּכָא דְמִתָּנָן
אַרְעָא לְקִרְוָהָא בְּתַחוּמִין קְרוּי
אַרְעָא סָחוֹר סָחוֹר: לֵד וּבְנֵי בְנֵי
גֵד יֵת דִּיבּוֹן וְיֵת עֲטֹרוֹת וְיֵת
עֲרֵעֵר: לֵה וְיֵת עֲטֹרוֹת שׁוֹפָן וְיֵת
יַעֲזֹר וְרַמְתָּא: לו וְיֵת בֵּית נַמְרָה
וְיֵת בֵּית הָרֶן קְרוּי כְּרִיכֹן וַחֲטָרִין
דָּעָן: לז וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּנוֹ יֵת
חֲשִׁבוֹן וְיֵת אֶלְעֵלָא וְיֵת קְרִיתִים:
לח וְיֵת נָבו וְיֵת בַּעַל מְעוֹן מְקַפֵּן
שְׁמֵהֶן וְיֵת שְׁבִמָּה וְקָרוּ בְּשִׁמָּה
יֵת שְׁמֵהֶן קְרוּיָא דִּי בְנוֹ:
לט וְאַזְלוּ בְּנֵי מְכִיר בֶר מִנְשֶׁה

בְּשִׁמְתָא אֶת־שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בְּנוֹ כָּסִי: לט וַיֵּלְכוּ בְנֵי מְכִיר

אֶתְכֶם אֶת־הִירְדֵּן כָּל־חֲלוּץ לְמַלְחָמָה לְפָנֵי
יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לְפָנֵיכֶם וְנָתַתֶּם לָהֶם
אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לְאַחֲזָה: לו וְאִם־לֹא יַעֲבְרוּ
חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנִאֲחֲזוּ בְּתַכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:
לֹא וַיַּעֲזְרוּ בְּנֵי־גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר
דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עַבְדֶּיךָ כִּן נַעֲשֶׂה: לז נַחְנוּ
נַעֲבֹר חֲלוּצִים לְפָנֵי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאִתָּנוּ
אַחֲזַת נַחֲלָתָנוּ מֵעַבֵּר לִירְדֵּן כָּסִי: לג וַיִּתֵּן לָהֶם
מֹשֶׁה לְבְנֵי־גֵד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְחִצֵּי אֲשֶׁר
מִנְשֶׁה בֶן־יוֹסֵף אֶת־מַמְלַכַת סִיחוֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלַכַת עֹוג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאֶרֶץ
לְעֵרִיָּה בִגְבֻלַת עָרֵי הָאֶרֶץ סָבִיב: לז וַיִּבְנוּ
בְּנֵי־גֵד אֶת־דִּיבּוֹן וְאֶת־עֲטֹרוֹת וְאֵת עֲרֵעֵר:
לח וְאֶת־עֲטֹרוֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעֲזֹר וַיִּגְבְּהָה:
לו וְאֶת־בֵּית נַמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרֶן עָרֵי מִבְּצָר
וַגְּדֵרֹת צֹאן כָּסִי: לז וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֲשִׁבוֹן
וְאֶת־אֶלְעֵלָא וְאֵת קְרִיתִים: לח וְאֶת־נָבו וְאֶת־
בַּעַל מְעוֹן מוֹסַבְת שֵׁם וְאֶת־שְׁבִמָּה וַיִּקְרְאוּ
בְּשִׁמְתָא אֶת־שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בְּנוֹ כָּסִי:

רע"י

וְהָיוּ הָאֱמֹרִיִּים קוֹרִים עָרֵיהֶם עַל שֵׁם עֲבוֹדַת
אֱלִילִים שְׁלָהֶם, וּבְנֵי רְאוּבֵן הִסְבּוּ אֶת שְׁמָם לְשִׁמּוֹת
אַחֲרֵים, וְזֶהוּ "מוֹסַבְת שֵׁם" - נָבו וּבַעַל מְעוֹן
מוֹסַבּוֹת לְשֵׁם אַחֵר: וְאֶת־שְׁבִמָּה. בְּנוֹ שְׁבִמָּה,
(ס"א בְּשִׁמָּה וְעֵין רַמְבַּ"ן) וְהָיָא שְׁבִים הָאֱמֹרִיָּה
לְמַעַלָּה: (לט) וַיּוֹרֶשׁ. כְּתַרְגוּמוֹ וְתִרְיָה, שְׁתַּבַּת
רִישׁ מִשְׁמָשֶׁת שְׁתֵּי חֲלָקוֹת: לְשׁוֹן יִרְשָׁה וּלְשׁוֹן

תורה כט (לב) וְאִתָּנוּ אַחֲזַת נַחֲלָתָנוּ. כְּלוּמָר,
בְּיָדֵינוּ וּבְרִשְׁוֹתָנוּ תִּהְיֶה אַחֲזַת נַחֲלָתָנוּ מֵעַבֵּר הַזֶּה:
תורה לג (לו) עָרֵי מִבְּצָר וַגְּדֵרֹת צֹאן. זֶה סוּף
הַפְּסוּק מוֹסַב עַל תַּחֲלַת הָעֵנִין: "וַיִּבְנוּ בְּנֵי־גֵד
אֶת־הָעָרִים הֵלָלוּ לְהִיּוֹת עָרֵי מִבְּצָר וַגְּדֵרֹת צֹאן":
תורה לז (לח) וְאֶת־נָבו וְאֶת־בַּעַל מְעוֹן מוֹסַבְת
שֵׁם. נָבו וּבַעַל מְעוֹן - שְׁמוֹת עֲבוֹדַת אֱלִילִים הֵם,

בֶּן־מִנְשֵׁה גִלְעָדָה וַיִּלְכְּדָהּ וַיֹּרֶשׁ אֶת־הָאִמְרִי
 אֲשֶׁר־בָּהּ כִּסְיִי: מ וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמָכִיר
 בֶּן־מִנְשֵׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ: מא וַיֵּאִיר בֶּן־מִנְשֵׁה הַלֵּךְ
 וַיִּלְכְּדֵם אֶת־חֻתֵּיהֶם וַיִּקְרָא אֹתָהֶן חֹת
 יֵאִיר כִּסְיִי: מב וַנִּבַּח הַלֵּךְ וַיִּלְכְּדֵם אֶת־קַנְתָּ וְאֶת־
 בִּנְתִּיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נִבְח בְּשֵׁמוֹ כִּסְיִי: כפכ

ק"ב פסוקים, בק"י יק"ב סימן עיב"ל

פרשת מסעי

לג א אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֲבָאֲתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כִּסְיִי:
 ב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצְאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל־
 פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם: ג וַיִּסְעוּ
 מֵרַעְמִסִּם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם
 לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמָה לְעֵינֵי
 כָּל־מִצְרַיִם: ד וּמִצְרַיִם מִקְבְּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־כְּבוֹד

רש"י

מסעות; צא מהם י"ד, שכלם היו בשנה ראשונה
 קדם גזרה, משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה
 שממש נשתלחו המרגלים, שנאמר (לעיל יב): "ואחר
 נסעו העם מחצרות וגו'", (שם יג): "שלח-לך אנשים
 וגו'". וכאן הוא אומר: "ויסעו מחצרת ויחנו
 ברתמה", למדת, שהיא במדבר פארן, ועוד הוצא
 משם שמונה מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן - מהר
 הקר עד ערכות מואב בשנת הארבעים נמצא שכל
 שמונה ושלושים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות.
 זה מיסודו של רבי משה הדרשן. ורבי תנחומא דרש
 בו דרשה אחרת: משל למלך שהיה בנו חולה
 והוליכו למקום רחוק לרפאותו, כיון שהיו חוזרין,
 התחיל אביו מונה כל המסעות. אמר לו: כאן ישננו,
 כאן הוקננו, כאן חששת את ראשך וכו' (במדבר
 רבה: (ד) וּמִצְרַיִם מִקְבְּרִים. טרודים

הורשה, שהוא טרוד ותרוד: תורה מ
 (מא) חותיהם. כפרניהון: ויקרא אתהן חות
 יאיר. לפי שלא היו לו בנים קראם בשמו לזכרון:
 (מב) ויקרא לה נבח. לה אינו מפיק ה"א,
 וראיתי ביסודו של רבי משה הדרשן, לפי שלא
 נתקיים לה שם זה, לפיכך הוא רפה, שמשמעות
 מדרשו כמו לא. ותמהני מה ידרש בשתי תבות
 הדומות לה (רות ב): "ויאמר לה בעז", (זכריה ה)
 "לבנות-לה בית":

חסלת פרשת מטות

(א) אֵלֶּה מַסְעֵי. למה נכתבו המסעות הללו?
 להודיע חסדיו של מקום, שאף-על-פי שגזר עליהם
 לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים
 ומטלטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה
 להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא ארבעים וששים

מִקְבְּרִין ית די קטל יי בהון כל
 בוכרא ובטעותהון עבד יי דינין:
 ה ונטלו בני ישראל מרעמסס
 ושרו בסכת: ו ונטלו מסכת
 ושרו באתם די בסטר מדברא:
 ז ונטלו מאתם ותב על פום
 חירתא די קדם בעל צפון ושרו
 קדם מגדל: ח ונטלו מן פום
 חירתא ועברו בגו ימא למדברא
 ואזלו מהלך תלתא יומין
 במדברא דאתם ושרו במרה:
 ט ונטלו ממרה ואתו לאילם
 ובאילם תרי עשר מבועין דמין
 ושבעין דקלין ושרו תמן:
 י ונטלו מאילם ושרו על ימא
 דסוף: יא ונטלו מימא דסוף
 ושרו במדברא דסין: יב ונטלו
 ממדברא דסין ושרו בדפקה:
 יג ונטלו מדפקה ושרו באלוש:
 יד ונטלו מאלוש ושרו ברפידם
 ולא הוה תמן מיא לעמא
 למשתי: טו ונטלו מרפידם ושרו
 במדברא דסיני: טז ונטלו
 ממדברא דסיני ושרו בקברי
 דמשאלי: יז ונטלו מקברי
 דמשאלי ושרו בחרצת:
 יח ונטלו מחרצת ושרו ברמתה:
 יט ונטלו מרמתה ושרו ברמן
 פרץ: כ ונטלו מרמן פרץ ושרו
 בלבנה: כא ונטלו מלבנה ושרו
 ברסה: כב ונטלו מרסה ושרו
 בקהלתה: כג ונטלו מקהלתה
 ושרו בטורא דשפר: כד ונטלו
 מטורא דשפר ושרו בחרדה:
 כה ונטלו מחרדה ושרו

ובאלהיהם עשה יהוה שפטים כס"י: ה ויסעו
 בני־ישראל מרעמסס ויחנו בסכת: ו ויסעו
 מסכת ויחנו באתם אשר בקצה המדבר:
 ז ויסעו מאתם וישב על־פי החירת אשר
 על־פני בעל צפון ויחנו לפני מגדל: ח ויסעו
 מפני החירת ויעברו בתוך־הים המדברה
 וילכו דרך שלשת ימים במדבר אתם ויחנו
 במרה: ט ויסעו ממרה ויבאו אילמה ובאילם
 שתים עשרה עינת מים ושבעים תמרים
 ויחנו־שם: י ויסעו מאילם ויחנו על־ים־סוף:
 יא ויסעו מים־סוף ויחנו במדבר־סין: יב ויסעו
 ממדבר־סין ויחנו בדפקה: יג ויסעו מדפקה
 ויחנו באלוש: יד ויסעו מאלוש ויחנו ברפידם
 ולא־היה שם מים לעם לשותות: טו ויסעו
 מרפידם ויחנו במדבר סיני: טז ויסעו ממדבר
 סיני ויחנו בקברת התאוה: יז ויסעו מקברת
 התאוה ויחנו בחרצת: יח ויסעו מחרצת ויחנו
 ברמתה כס"י: יט ויסעו מרמתה ויחנו ברמן
 פרץ: כ ויסעו מרמן פרץ ויחנו בלבנה:
 כא ויסעו מלבנה ויחנו ברסה: כב ויסעו מרסה
 ויחנו בקהלתה: כג ויסעו מקהלתה ויחנו
 בהר־שפר: כד ויסעו מהר־שפר ויחנו
 בחרדה: כה ויסעו מחרדה ויחנו במקהלת:

רש"י

באכלם: תורה ה (יח) ויחנו ברמתה. על שם לשון הרע של מרגלים, שנאמר (תהלים קכ): "מה יתן לך

כו וַיִּסְעוּ מִמִּקְהֵלוֹת וַיַּחֲנוּ בְּתַחַת: כז וַיִּסְעוּ
 מִתַּחַת וַיַּחֲנוּ בְּתַרְח: כח וַיִּסְעוּ מִתַּרְח וַיַּחֲנוּ
 בְּמִתְקָה: כט וַיִּסְעוּ מִמִּתְקָה וַיַּחֲנוּ בְּחַשְׁמֹנָה:
 לו וַיִּסְעוּ מִחַשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּמִסְרוֹת: לא וַיִּסְעוּ
 מִמִּסְרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּבִנְיָ יַעֲקֹן: לב וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקֹן
 וַיַּחֲנוּ בְּחֹר הַגִּדְגָד: לג וַיִּסְעוּ מִחֹר הַגִּדְגָד וַיַּחֲנוּ
 בִּיטְבֹתָה: לד וַיִּסְעוּ מִיטְבֹתָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵבְרָנָה:
 לה וַיִּסְעוּ מִעֵבְרָנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֵצִין גִּבֹר: לו וַיִּסְעוּ
 מִעֵצִין גִּבֹר וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־צֶן הוּא קִדְשׁ:
 לו וַיִּסְעוּ מִקִּדְשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהַר הָהָר בְּקֶצֶה אֶרֶץ
 אֲדוֹם: לח וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶל־הָהָר
 עַל־פִּי יְהוָה וַיִּמָּת שֵׁם בְּשֵׁנֹת הָאֲרֻבִּים
 לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ
 הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ כִּסְלִי: לט וְאֶהֱרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ
 וָעֶשְׂרִים וּמֵאֵת שָׁנָה בָּמָתוֹ בְּהַר הָהָר: ס
 מ וַיִּשְׁמַע הַכֹּהֵנִי מִלֶּךְ עֹרֵד וְהוּא יֹשֵׁב בְּגִבֹר
 בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בָּבֶא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּסְלִי: מא וַיִּסְעוּ
 מִהַר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמֹנָה: מב וַיִּסְעוּ מִצִּלְמֹנָה
 וַיַּחֲנוּ בְּפוֹנֵן: מג וַיִּסְעוּ מִפוֹנֵן וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ:
 מד וַיִּסְעוּ מֵאַבְתָּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים בְּגִבּוֹל
 מוֹאָב כִּסְלִי: מה וַיִּסְעוּ מֵעֵי וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֹן גֹּד:

בְּמִקְהֵלוֹת: כו וַיִּסְעוּ מִמִּקְהֵלוֹת
 וַיַּחֲנוּ בְּתַחַת: כז וַיִּסְעוּ מִתַּחַת
 וַיַּחֲנוּ בְּתַרְח: כח וַיִּסְעוּ מִתַּרְח
 וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה: כט וַיִּסְעוּ מִמִּתְקָה
 וַיַּחֲנוּ בְּחַשְׁמֹנָה: ל וַיִּסְעוּ מִחַשְׁמֹנָה
 וַיַּחֲנוּ בְּמִסְרוֹת: לא וַיִּסְעוּ מִמִּסְרוֹת
 וַיַּחֲנוּ בְּבִנְיָ יַעֲקֹן: לב וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקֹן
 וַיַּחֲנוּ בְּחֹר הַגִּדְגָד: לג וַיִּסְעוּ מִחֹר הַגִּדְגָד
 וַיַּחֲנוּ בִּיטְבֹתָה: לד וַיִּסְעוּ מִיטְבֹתָה
 וַיַּחֲנוּ בְּעֵבְרָנָה: לה וַיִּסְעוּ מִעֵבְרָנָה
 וַיַּחֲנוּ בְּעֵצִין גִּבֹר: לו וַיִּסְעוּ מִעֵצִין גִּבֹר
 וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר־צֶן הוּא קִדְשׁ:
 לו וַיִּסְעוּ מִקִּדְשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהַר הָהָר
 בְּקֶצֶה אֶרֶץ אֲדוֹם: לח וַיַּעַל אֶהֱרֹן
 הַכֹּהֵן אֶל־הָהָר עַל־פִּי יְהוָה וַיִּמָּת
 שֵׁם בְּשֵׁנֹת הָאֲרֻבִּים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי
 בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ כִּסְלִי: לט וְאֶהֱרֹן
 בֶּן־שָׁלֹשׁ וָעֶשְׂרִים וּמֵאֵת שָׁנָה בָּמָתוֹ
 בְּהַר הָהָר: ס מ וַיִּשְׁמַע הַכֹּהֵנִי
 מִלֶּךְ עֹרֵד וְהוּא יֹשֵׁב בְּגִבֹר בְּאֶרֶץ
 כְּנָעַן בְּמִיתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: מא
 וַיִּסְעוּ מִהַר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצִלְמֹנָה:
 מב וַיִּסְעוּ מִצִּלְמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּפוֹנֵן:
 מג וַיִּסְעוּ מִפוֹנֵן וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ:
 מד וַיִּסְעוּ מֵאַבְתָּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵי הָעֵבְרִים
 בְּגִבּוֹל מוֹאָב: מה וַיִּסְעוּ מִגִּבּוֹל מוֹאָב
 וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֹן גֹּד:

רש"י

ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים עם
 גחלי רתמים: תורה יט (לח) על-פי ה'. מלמד
 שמת בנשיקה: תורה לט (מ) וישמע הכנעני. (ר"ה
 ג) כאן למדך, שמיתת אהרן היא השמועה,
 שנסתלקו ענני כבוד וכסבור שנתנה רשות להלחם
 בישראל, לפיכך חזר וכתבה: תורה מא (מד) פעמי
 העברים. לשון חרבות וגלים כמו (מיכה א): "לעי
 השדה", (תהילים עט): "שמו את-ירושלים לעינים":

מו וַיִּסְעוּ מִדִּיבֶן גֵּד וַיַּחֲנוּ בְּעֵלְמָן דְּבַלְתִּימָה:
 מז וַיִּסְעוּ מִעֵלְמָן דְּבַלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּהָרֵי
 הָעֵבְרִים לִפְנֵי נָבוֹ: מח וַיִּסְעוּ מִהָרֵי הָעֵבְרִים
 וַיַּחֲנוּ בְּעֵרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יֶרֶחוֹ: מט וַיַּחֲנוּ
 עַל־הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְּשׁמָת עַד אֲבֵל הַשָּׁטִים
 בְּעֵרְבַת מוֹאָב: כס"י: ׀ חֲמִישִׁי נ וַיְדַבֵּר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה בְּעֵרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יֶרֶחוֹ
 לֵאמֹר: נא דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
 כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן: כס"י:
 נב וְהוֹרֵשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם
 וְאַבְדֶּתֶם אֶת כָּל־מִשְׁכֵּיתֶם וְאֵת כָּל־צִלְמֵי
 מִסְכֹּתֶם תֹּאבְדוּ וְאֵת כָּל־בְּמוֹתֶם
 תִּשְׁקִידוּ: כס"י: נג וְהוֹרֵשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ
 וַיִּשְׁכְּתֶם־בָּהּ כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ לְרִשְׁתָּ
 אֹתָהּ: כס"י: נד וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֶת־הָאָרֶץ בְּגֹרֶל
 לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם לְרֹב תִּרְבּוּ אֶת־נַחֲלָתוֹ וְלִמְעַט

בְּדִיבֶן גֵּד: מו וַיִּסְעוּ מִדִּיבֶן גֵּד
 וַיִּסְעוּ מִעֵלְמָן דְּבַלְתִּימָה:
 מז וַיִּסְעוּ מִעֵלְמָן דְּבַלְתִּימָה וַיִּסְעוּ
 בְּטוֹרֵי דַעְבְּרָאִי דְקָדָם נָבוֹ:
 מח וַיִּסְעוּ מִטוֹרֵי דַעְבְּרָאִי וַיִּסְעוּ
 בְּמִישְׁרֵיָא דְמוֹאָב עַל יַרְדֵּנָא
 דִּירְחוֹ: מט וַיִּסְעוּ עַל יַרְדֵּנָא
 מִבֵּית יְשִׁימֹת עַד מִישַׁר שָׁטִין
 בְּמִישְׁרֵיָא דְמוֹאָב: נ וּמִלִּיל יִי
 עִם מֹשֶׁה בְּמִישְׁרֵיָא דְמוֹאָב עַל
 יַרְדֵּנָא דִּירְחוֹ לְמִימַר: נא מַלְל
 עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן אֲרִי
 אַתּוֹן עֹבְרִין יַת יַרְדֵּנָא לְאַרְעָא
 דְּכְנָעַן: נב וְתִתְּרַכּוֹן יַת כָּל יִתְבִּי
 אֲרָעָא מִן קְדָמִיכּוֹן וְתִבְדּוֹן יַת כָּל
 בֵּית סְגִדְתָּהוֹן וְיַת כָּל צִלְמֵי
 מִתְּכָתָהוֹן תִּבְדּוֹן וְיַת כָּל בְּמִתָּהוֹן
 תִּשְׁצוֹן: נג וְתִתְּרַכּוֹן יַת יִתְבִּי
 אֲרָעָא וְתִתְּבּוֹן בָּהּ אֲרִי לְכוֹן
 יִהְיִית יַת אֲרָעָא לְמִירַת יִתָּה:
 נד וְתִתְּסַנּוֹן יַת אֲרָעָא בְּעִדְבָא
 לְזַרְעִיתְכוֹן לְסִגְיָאִי תִסְגּוֹן יַת
 אַחְסִנְתָּהוֹן וְלְזַעֲרִי תִזְעִירוֹן יַת
 אַחְסִנְתָּהוֹן לְזִפּוֹק לָהּ תִפְּזוֹן

רע"י

שִׁהִיו מִסְכֵּכִין אֶת הַקֶּרֶקַע בְּרַצְפַּת אֲבָנִים שֶׁל שִׁישׁ
 לְהַשְׁתַּחֲוֹת עֲלֵיהֶם בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, כְּדִכְתִּיב
 (ויקרא כו): "וְאֲבָן מִשְׁפִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם
 לְהַשְׁתַּחֲוֹת עֲלֶיהָ": מִסְכֹּתֶם. כְּתַרְגוּמוֹ: מִתְּכָתָהוֹן:
 (נג) וְהוֹרֵשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ. וְהוֹרֵשְׁתֶּם אוֹתָהּ
 מִיוֹשְׁבֶיהָ וְאֹז וַיִּשְׁכְּתֶם־בָּהּ - תּוֹכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ,
 וְאִם לֹאוּ - לֹא תּוֹכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בָּהּ: (נד) אֶל
 אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שְׁמָהּ. מִקְרָא קָצֵר הוּא זֶה: אֶל מְקוֹם
 אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שְׁמָהּ הַגּוֹרֵל, לוֹ יִהְיֶה: לְמִטּוֹת
 אֲבִתֵּיכֶם. (כ"ב קיז) לְפִי חֲשַׁבּוֹן יוֹצְאֵי מִצְרַיִם. דָּבָר
 אַחֵר: בְּשָׁנִים עֶשְׂרִי גְבוּלִין כְּמִנְיָן הַשְּׁבָטִים:

תורה מה (מט) מִבֵּית הַיְּשׁמָת עַד אֲבֵל הַשָּׁטִים.
 כָּאֵן לְמִדָּד שְׁעוֹר מַחְנֶה יִשְׂרָאֵל י"ב מִיל, דְּאָמַר
 רַבִּה בַּר בַּר חֲנָה: "לְדִידֵי חֲזִי לִי הֵהוּא אֶתְרָא
 וְכו'": אֲבֵל הַשָּׁטִים. מִישׁוֹר שֶׁל שָׁטִים "אֲבֵל"
 שְׁמוֹ: תורה נ (נא) כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן וְגו'
 וְהוֹרֵשְׁתֶּם וְגו'. וְהֵלֵא כְּמָה פְּעָמִים הִזְהִירוּ עַל כֶּף?
 אֶלָּא כֶּף אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: כְּשֶׁאַתֶּם עֹבְרִים בִּירְדֵּן
 בִּיבְשָׁה עַל־מִנַּת כֶּן תַּעֲבְרוּ. וְאִם לֹאוּ - מִיָּם בְּאֵין
 וְשׁוֹטְפִין אַתְּכֶם; וְכֵן מְצִינוּ שְׁאֵמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ
 בְּעוֹדָם בִּירְדֵּן: (נב) וְהוֹרֵשְׁתֶּם. וְגַרְשְׁתֶּם:
 מִשְׁכֵּיתֶם. כְּתַרְגוּמוֹ: "בֵּית סְגִדְתָּהוֹן", עַל שֵׁם

עֲדָבָא דִּי לֵה יְהִי לְשִׁבְטֵי
אֲבֹהֵתְכוֹן תַּחֲסֻנוֹן: נה ואם לא
תִּתְּרוּכוֹן יִתְּבִי אֶרְעָא מִן
קְדָמִיכוֹן וְיִהִי דִּי תִשְׁאֲרוֹן מִנְהוֹן
לְסִיעֵן נְטִלָן זִין לְקַבְּלִיכוֹן
וּלְמִשְׁרִין מִקְפֻנְכוֹן וְיַעֲיָקוֹן לְכוֹן
עַל אֶרְעָא דִּי אֲתוֹן יִתְבִּין בֵּה:
נו וְיִהִי כְּמָא דִּי חֲשַׁבִּית לְמַעַבְד
לְהוֹן אַעֲבַד לְכוֹן: א ומליל יי
עם מִשֶּׁה לְמִימָר: ב פֶּקֶד יִתְּבִי
יִשְׂרָאֵל וְתִימָר לְהוֹן אֲרִי אֲתוֹן
עָלִין לְאֶרְעָא דְכָנָעֵן דָּא אֶרְעָא דִּי
תַּתְּפִּלָּג לְכוֹן בְּאַחְסָנָא אֶרְעָא
דְכָנָעֵן לְתַחֲוּמָהָא: ג וְיִהִי לְכוֹן
רוּחַ דְּרוּמָא מִמְּדַבְּרָא דְצָן עַל
תַּחֲוּמֵי אָדוּם וְיִהִי לְכוֹן תַּחֲוּם
דְּרוּמָא מִסִּפֵּי יַמָּא דְּמִלְחָא

תַּמְעִיט אֶת־נַחֲלָתוֹ אֶל־אֲשֶׁר־יֵצֵא לוֹ שְׁמָה
הַגּוֹרֵל לוֹ יִהְיֶה לְמִטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְּנָחֳלוּ כִסִּי:
נה ואם־לא תוֹרִישׁוּ אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם
וְהָיָה אֲשֶׁר תוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׁבִים בְּעֵינֵיכֶם
וּלְצִנִּינִם בְּצַדִּיכֶם וְצָרְרוּ אֹתְכֶם עַל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ כִּסִּי: נו וְהָיָה כֹּאֲשֶׁר
דִּמְיָתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעִשֶׂה לָכֶם: פ
לד א וידבר יהוה אל־מִשֶּׁה לֵּאמֹר: נצו
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמַּרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־אַתֶּם
בָּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנָעַן וְזֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל
לָכֶם בְּנַחֲלָה אֶרֶץ כְּנָעַן לְגַבְלָתֶיהָ כִּסִּי: ג וְהָיָה
לָכֶם פְּאֶת־נֶגֶב מִמְּדַבְּר־צָן עַל־יְדֵי אָדוּם וְהָיָה

רש"י

אצל זו: קצת ארץ מצרים, וארץ אדום בלה, וארץ
מואב בלה; ארץ מצרים במקצוע דרומית־
מערבית, שנאמר בפרשה זו: "מעצמון נחלה
מצרים והיו תוצאותיו הימה". ונחל מצרים היה
מהלף על פני כל ארץ מצרים, שנאמר (יהושע יג):
מן־השיחור אשר על־פני מצרים. ומפסיק בין ארץ
מצרים לארץ־ישראל, וארץ אדום אצלה לצד
המזרח, וארץ מואב אצל ארץ אדום בסוף הדרום
למזרח, וכשיצאו ישראל ממצרים, אם רצה
המקום לקרב את כניסתם לארץ, היה מעבירם את
הנילוס לצד צפון ובאין לארץ־ישראל, ולא עשה
כן; וזהו שנאמר (שמות יג): "ולא נחם אלהים דרך
ארץ פלשתים", שהם יושבים על הים במערבה
של ארץ כנען - כענין שנאמר בפלשתים (צפניה ב):
"ישיבי חבל הים גוי כרתים". ולא נחם אותו הדרך,
אלא הספן והוציאם דרך דרומה אל המדבר, והוא
שקראו חזקאל (יחזקאל כ): "מדבר העמים", לפי
שהיו כמה אמות יושבות בדרומה של ארץ־ישראל זו

(נה) וְהָיָה אֲשֶׁר תוֹתִירוּ מֵהֶם. יִהְיֶה לָכֶם לְרָעָה:
לְשָׁבִים בְּעֵינֵיכֶם. לִיתְדוֹת הַמִּנְקָרִים עֵינֵיכֶם.
תַּרְגּוּם שֶׁל יְתִדוֹת: "סִיכָא": וּלְצִנִּינִם. פּוֹתְרִים בּוֹ
הַפּוֹתְרִים לְשׁוֹן מְסוּכַת קוֹצִים הַסּוֹכְכָת אֹתְכֶם לְסֹגֵר
וּלְכֹלֵא אֹתְכֶם מֵאִין יוֹצֵא וְכָא: וְצָרְרוּ אֹתְכֶם.
כְּתַרְגּוּמוֹ: תוֹרָה נו (ב) זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם
וְגו'. לְפִי שֶׁהִרְבֵּה מִצְוֹת נוֹהֲגוֹת בָּאָרֶץ וְאִין נוֹהֲגִין
בְּחוּצָה לָאָרֶץ, הִצְרֹף לְכַתֵּב מִצְוֵי גְבוּלֵי רוּחוֹתֶיהָ
סָבִיב. לוֹמַר לָךְ: מִן הַגְּבוּלִים הֵלְלוּ וּלְפָנִים
הַמִּצְוֹת נוֹהֲגוֹת: תִּפְּל לָכֶם. עַל שֵׁם שְׁנִתְחַלְקָה
בְּגוֹרֵל נִקְרְאת חֻלְקָה לְשׁוֹן נְפִילָה. וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה
אוֹמֵר: עַל־יְדֵי שֶׁהִפִּיל הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שְׂרִיפָהּ
שֶׁל שְׁבָעִים אֲמוֹת מִן הַשָּׁמַיִם וּכְפָתָן לְפָנֵי מִשֶּׁה,
אָמַר לוֹ: רְאֵה, אֵין בָּהֶם עוֹד כֹּחַ: (ג) וְהָיָה לָכֶם
פְּאֶת־נֶגֶב. רוּחַ דְּרוּמִית אֲשֶׁר מִן הַמִּזְרָח לְמַעְרָב:
מִמְּדַבְּר־צָן. אֲשֶׁר אֶצֶל אָדוּם מִתְחַלֵּת מִקְצוּעַ
דְּרוּמִית־מִזְרָחִית שֶׁל אֶרֶץ תִּשְׁעַת הַמִּטּוֹת. כִּיצַד?
שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת יוֹשְׁבוֹת בְּדְרוּמָה שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל זו

לָכֶם גְּבוּל נֹגֵב מִקְצֵה יַם-הַמֶּלַח קִדְמָה כִּסִּי:
 וְנִסַּב לָכֶם הַגְּבוּל מִנֹּגֵב לְמַעַלָּה עֲקָרְבִים
 וְעָבַר צִנְהָ כְּתִיב וְהָיָה וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו מִנֹּגֵב
 לְקִדְשׁ בְּרִנֵּעַ וַיֵּצֵא חֲצֵר-אֲדָר וְעָבַר
 עֲצֻמָּה כִּסִּי: ה' וְנִסַּב הַגְּבוּל מִעֲצֻמֹּן נַחֲלָה
 מִצְרִים וְהָיוּ תּוֹצְאֹתָיו הַיָּמָה כִּסִּי: וְגְבוּל יָם
 וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וְגְבוּל זֶה-יִהְיֶה לָכֶם
 גְּבוּל יָם כִּסִּי: וְזֶה-יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן

קדומא: ד ויסחר לכון תחומא
 מדרומא למסקנא דעקרבין
 ויעבר לצן ויהון מפקננהי
 מדרומא לרקם גיאה ויפוק
 לחצר אדר ויעבר לעצמן:
 ה ויסחר תחומא מעצמון לנחלא
 דמצרים ויהון מפקננהי לימא:
 ו ותחום מערבא ויהי לכון ימא
 רבא ותחומה דין יהי לכון תחום
 מערבא: ז ודין יהי לכון תחום
 צפונא מן ימא רבא תכונון לכון

רש"י

תוצאותיו. קצותיו. בדרומה של קדש ברנע: ויצא
 חצר-אדר. מתפשט המצר ומרחיב לצד צפון של
 עולם ונמשך עוד באלכסון למערב ובא לו לחצר-
 אדר ומשם לעצמון ומשם לנחל מצרים. ולשון
 "נסב" האמור כאן לפי שכתב ויצא חצר-אדר,
 שהתחיל להרחיב משעבר את קדש ברנע. ורחב
 אותה רצועה שבלטה לצד צפון היתה מקדש ברנע
 עד עצמון ומשם והלאה נתקצר המצר ונסב לצד
 הדרום ובא לו לנחל מצרים ומשם לצד המערב
 אל הים הגדול, שהוא מצר מערבה של כל ארץ
 ישראל. נמצא, שנחל מצרים במקצוע מערבית
 דרומית: (ה) והיו תוצאותיו הימה. אל מצר
 המערב, שאין עוד גבול נגב מאריך לצד המערב
 משם והלאה: (ו) וגבול ים. ומצר מערבי מהו?
 והיה לכם הים הגדול. למצר: וגבול. הנסין
 שבתוף הים אף הם מן הגבול. והם איים שקורין
 "איזל"ש": (ז) גבול צפון. מצר צפון: מן-הים
 הגדל תתאו לכם הר ההר. שהוא במקצוע צפונית
 מערבית וראשו משפיע ונכנס לתוף הים, ויש
 מרחב הים לפניו הימנו וחוצה הימנו: תתאו.
 תשפיעו לכם לנטות ממערב לצפון, אל הר ההר:
 תתאו. לשון סבה כמו (ד"ה ב יב): "אל-תא
 הרצים", (יחזקאל מ): "ותאי השער" - היציע,
 שקורין "אנפנדי"ץ", שהוא מסב ומשפיע:

דרומו מן המערב כלפי מזרח תמיד, עד שבאו
 לדרומה של ארץ אדום, ובקשו ממלך אדום
 שניחם לעבר דרך ארצו ולהכנס לארץ דרך
 רחבה, ולא רצה. והצרכו לסבב את כל דרומה של
 אדום, עד בואם לדרומה של ארץ מואב, שנאמר
 (שופטים יא): "וגם אל-מלך מואב שלח ולא אבה".
 והלכו כל דרומה של מואב עד סופה ומשם הפכו
 פניהם לצפון, עד שסבבו כל מצר מזרחי שלה
 לרחבה; וכשכלו את מזרחה, מצאו את ארץ סיחון
 ועוג, שהיו יושבין במזרחה של ארץ כנען והידין
 מפסיק ביניהם; וזהו שנאמר בפתח (שם): "ויילך
 במדבר ויסב את-ארץ אדום ואת-ארץ מואב, ויבא
 ממזרח-שמש לארץ מואב". וכבשו את ארץ סיחון
 ועוג, שהיתה בצפונה של ארץ מואב, וקרכו עד
 הידין, והוא כנגד מקצוע צפונית מערבית של ארץ
 מואב. נמצא, שארץ כנען שבעבר הידין
 למערב - היתה מקצוע דרומית-מזרחית שלה אצל
 אדום: (ד) ונסב לכם הגבול מנגב למעלה
 עקרבין. כל מקום שנאמר "ונסב" או "ויצא"
 מלמד שלא היה המצר שזה אלא הולך ויוצא
 לחוץ. יוצא המצר ועוקם לצד צפונו של עולם
 באלכסון למערב ועובר המצר בדרומה של מעלה
 עקרבין. נמצא מעלה עקרבין לפניו מן המצר:
 ועבר צנה. אל צין, כמו "מצרימה": והיה

מִן־הַיָּם הַגָּדֹל תִּתְּאוּ לָכֶם הָרֹהֵר כִּסִּי:
 ח מִהָרֹהֵר הָהָר תִּתְּאוּ לְבֹא חֲמַת וְהָיוּ תּוֹצְאוֹת
 הַגָּבֹל צִדְדָה כִּסִּי: ט וַיֵּצֵא הַגָּבֹל זְפִרְנָה וְהָיוּ
 תּוֹצְאוֹתָיו חֲצֵר עֵינָן זֶה־יְהִיָּה לָכֶם גָּבֹל
 צָפוֹן כִּסִּי: י וְהִתְּאוּיָתֶם לָכֶם לְגָבֹל קִדְמָה
 מִחֲצֵר עֵינָן שְׁפָמָה כִּסִּי: יא וַיֵּרֶד הַגָּבֹל מִשְׁפָּם
 הַרְבֵּלָה מִקֶּדֶם לְעֵין וַיֵּרֶד הַגָּבֹל וּמַחֲהָ עַל־
 כֶּתֶף יָם־כַּנְגֶּרֶת קִדְמָה כִּסִּי: יב וַיֵּרֶד הַגָּבֹל
 הַיִּרְדְּנָה וְהָיוּ תּוֹצְאוֹתָיו יָם הַמֶּלַח זֹאת תִּהְיֶה
 לָכֶם הָאָרֶץ לְגָבִלְתִּיהָ סָבִיב: יג וַיֵּצֵאוּ מֹשֶׁה
 אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 תִּתְּנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרֵל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת
 לְתִשְׁעַת הַמִּטּוֹת וַחֲצֵי הַמִּטָּה: יד כִּי לָקְחוּ
 מִטָּה בְּנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמִטָּה
 בְּנֵי־הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצֵי מִטָּה מִנִּשְׁשָׁה
 לָקְחוּ נַחֲלָתָם: טו שְׁנֵי הַמִּטּוֹת וַחֲצֵי הַמִּטָּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לִירְדֵן

רש"י

והמצר הולך במזרחו. נמצא העין לפניו מן המצר
 ומאריך-ישראל היא: וירד הגבול. כל שהגבול
 הולך מצפון לדרום, הוא יורד והולך: ומחיה
 על-פתף ים-כנרת קדמה. שיהא ים כנרת תוף
 לגבול במערב, והגבול במזרח ים כנרת, ומשם
 יורד אל הירדן, והירדן מושף וכא מן הצפון
 לדרום באלכסון נוטה לצד מזרח ומתקרב לצד
 ארץ כנען כנגד ים כנרת ומושף לצד מזרח של
 ארץ-ישראל כנגד ים כנרת עד שנופל בים המלח,
 ומשם כלה הגבול בתוצאותיו אל ים המלח,
 שממנו התחלת מצר מקצוע דרומית מזרחית, הרי
 סובבת אותה לארבע רוחותיה: תורה יב
 (טו) קדמה מזרח. אל פני העולם, שהם

(ח) מהר ההר. תסבו ותלכו אל מצר הצפון לצד
 המזרח ותפגעו ב"לבא חמת" זו אנטוכיא: תוצאות
 הגבול. סופי הגבול. כל מקום שנאמר תוצאות
 הגבול או המצר כלה שם לגמרי ואינו עובר להלן
 כלל, או משם מתפשט ומרחיב ויוצא לאחוריו
 להמשך להלן באלכסון יותר מן הרחב הראשון.
 ולענין רחב המדה הראשון קראו "תוצאת", ששם
 פלטה אותה מדה: (ט) והיו תוצאותיו חצר עינן.
 הוא היה סוף המצר הצפוני, ונמצאת חצר עינן
 במקצוע צפונית-מזרחית. ומשם התאוייתם לכם
 אל מצר המזרחי: (י) והתאוייתם. לשון הסבה
 ונטייה, כמו "תתאו": שפמה. במצר המזרחי
 ומשם הרבלה: (יא) מקדם לעין. שם מקום,

קבילו אחסנתהון מעברא לירדנא
 דירחו קדומא מדינחא:
 טז ומליל יי עם משה למימר:
 יז אלן שמהת גבריא די יחסנון
 לכוון ית ארעא אלעזר כהנא
 ויהושע בר נון: יח ורפא חד
 רפא חד משבטא תסבון לאחסנא
 ית ארעא: יט ואלן שמהת
 גבריא לשבטא דיהודה פלב בר
 יפנה: כ ולשבטא דבני שמעון
 שמואל בר עמיהוד: כא לשבטא
 דבנימין אלידד בר פסלון:
 כב ולשבטא דבני דן רפא בקי
 בר יגלי: כג לבני יוסף לשבטא
 דבני מנשה רפא חניאל בר אפד:
 כד ולשבטא דבני אפרים רפא
 קמואל בר שפטון: כה ולשבטא
 דבני זבולן רפא אליצפן בר
 פרנד: כו ולשבטא דבני יששכר
 רפא פלטיאל בר עזון:
 כז ולשבטא דבני אשר רפא
 אחיהוד בר שלמי: כח ולשבטא
 דבני נפתלי רפא פדהאל בר
 עמיהוד: כט אלן די פקיד יי
 לאחסנא ית בני ישראל בארעא
 דכנען: א ומליל יי עם משה
 במישריא דמואב על ירדנא
 דירחו למימר: ב פקד ית בני
 ישראל ויתנון ללואי מאחסנת

ירחו קדמה מזרחא כס"י: פ שישי טז וידבר יהוה
 אל-משה לאמר: ז אלה שמות האנשים
 אשר-ינחלו לכם את-הארץ אלעזר הכהן
 ויהושע בן-נון כס"י: יח ונשיא אחד נשיא אחד
 ממטה תקחו לנחל את-הארץ כס"י: יט ואלה
 שמות האנשים למטה יהודה פלב בן-יפנה:
 כ ולמטה בני שמעון שמואל בן-עמיהוד:
 כא למטה בנימין אלידד בן-פסלון: כב ולמטה
 בני-דן נשיא בקי בן-יגלי: כג לבני יוסף למטה
 בני-מנשה נשיא חניאל בן-אפד: כד ולמטה
 בני-אפרים נשיא קמואל בן-שפטון: כה ולמטה
 בני-זבולן נשיא אליצפן בן-פרנד: כו ולמטה
 בני-יששכר נשיא פלטיאל בן-עזון: כז ולמטה
 בני-אשר נשיא אחיהוד בן-שלמי: כח ולמטה
 בני-נפתלי נשיא פדהאל בן-עמיהוד: כט ואלה
 אשר צוה יהוה לנחל את-בני-ישראל בארץ
 כנען כס"י: פ לה א וידבר יהוה אל-משה
 בערבת מואב על-ירדן ירחו לאמר: ג צו
 את-בני ישראל ונתנו ללואים מנחלת אחוזתם

רע"י

לכם" שבמקרא שאם בן ה'ה לו לכתב "ינחילו
 לכם". ינחלו - משמע שהם נוחלים לכם בשבילכם
 ובמקומכם, כמו (שמות יד): "ה' ילחם לכם":
 (יח) לנחל את-הארץ. שיהא נוחל וחולק
 אותה במקומכם: תורה יט (כט) לנחל את בני
 ישראל. שהם ינחילו אותה להם למחלקותיה:
 תורה א (ב) ומגדש. רוח מקום חלק חוץ לעיר

במזרח, שרוח מזרחית קרויה "פנים" ומערבית
 קרויה "אחור", לפיכך דרום לימין וצפון לשמאל:
 תורה טז (יז) אשר-ינחלו לכם. בשבילכם. כל
 נשיא ונשיא אפוטרופוס לשבטו, ומחלק נחלת
 השבט למשפחות ולגברים, ובזרר לכל אחד ואחד
 חלק הגון. ומה שהם עושין יהיה עשוי כאלו
 עשאוים שלוחים. ולא יתכן לפרש "לכם" זה ככל

אחודתהון קרוין למתב ורוח
לקרויא סתרגיהון תתנון ללואי:
ג ויהון קרויא להון למתב
ורוחיהון יהון לבעירהון
ולקנניהון ולכל חיותהון:
ד ורוחי קרויא די תתנון ללואי
מכתל קרתא ולברא אלף אמין
סחור סחור: ה ותמשחון מברא
לקרתא ית רוח קדומא תרין
אלפין אמין וית רוח דרומא תרין
אלפין אמין וית רוח מערבא
תרין אלפין אמין וית רוח צפונא
תרין אלפין אמין וקרתא
במציעא דין יהי להון רוחי
קרויא: ו וית קרויא די תתנון
ללואי ית שית קרוי שזכותא די
תתנון למערק תמן קטולא
ועליהון תתנון ארבעין ותרתין
קרוין: ז כל קרויא די תתנון
ללואי ארבעין ותמני קרוין יתון
ות רוחיהון: ח וקרויא די תתנון
מאחודת בני ישראל מן סגיא
תסגון ומן זעירי תזעירון גבר
כפום אחסנתה די יחסנון יתן
מקרווהי ללואי: ט ומליל יי עם
משה למימר: י מלל עם בני
ישראל ותימר להון ארי אתון
עברין ית ירדנא לארעא דכנען:
יא ותזמנון לכון קרוין קרוי
שזכותא יהון לכון ויערוק לתמן
קטולא דיקטול נפשא בשלו:

ערים לשבת ומגרש לערים סביבותיהם תתנו
ללואים כס"י: ג והיו הערים להם לשבת
ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכשם ולכל
חיתם כס"י: ד ומגרשי הערים אשר תתנו
ללואים מקור העיר וחוצה אלף אמה
סביב כס"י: ה ומדותם מחוץ לעיר את-פאת-
קדמה אלפים באמה ואת-פאת-נגב אלפים
באמה ואת-פאת-ים | אלפים באמה ואת
פאת צפון אלפים באמה והעיר בתוך זה
יהיה להם מגרשי הערים: ו ואת הערים
אשר תתנו ללואים את שש-ערי המקלט אשר
תתנו לגם שמה הרצח ועליהם תתנו
ארבעים ושתים עיר: ז כלהערים אשר
תתנו ללואים ארבעים ושמנה עיר אתהון
ואת-מגרשיהון: ח והערים אשר תתנו מאחזת
בני-ישראל מאת הרב תרבו ומאת המעט
תמעטו איש כפי נחלתו אשר ינחלו יתן
מעריו ללואים: פ שביעי ט וידבר יהוה אל-משה
לאמר: י דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם
כי אתם עברים את-הירדן ארצה כנען:
יא והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה

רש"י

הא כיצד? אלפים הוא נותן להם סביב, ומהם אלף
הפנימיים למגרש והחיצוניים לשדות וכרמים:
תורה ה (יא) והקריתם. אין "הקריה" אלא לשון
הזמנה; וכן הוא אומר (בראשית כז): "כי הקרה ה'

סביב להיות לנוי לעיר, ואין רשאין לבנות שם בית
ולא לנטע פרי ולא לזרע זריעה: (ג) ולכל
חיתם. לכל צרכיהם: (ד) אלף אמה סביב.
(עירובין כא) ואחריו הוא אומר: "אלפים באמה".

יב ויהיו לכן קרואי לשבא
מגאל דמא ולא ימות קטולא עד
דיקום קדם פנשתא לדינא:
יג וקרואי די תתנון שית קרוי
שזבותרא יהוין לכוין: יד נת תלת
קרואי תתנון מעברא לירדנא ונת
תלת קרואי תתנון בארעא דכנען
קרואי שזבותרא יהוין: טו לבני
ישראל ולגירא ולתותבא ביניכון
יהוין שית קרואי האלין לשבא
למערוק לתמן כל דיקטול נפשא
בשלו: טז ואם במן דפרזלא
מחיה וקטלה קטולא הוא
אתקטלא יתקטל קטולא: יז ואם
באבנא דמתנסבא בידא דהיא
כמסת די ימות בה מחיה וקטלה
קטולא הוא אתקטלא יתקטל
קטולא: יח או במן דאע
דמתנסב בידא דהיא כמסת די
ימות בה מחיה וקטלה קטולא
הוא אתקטלא יתקטל קטולא:

לכם וגם שמה רצח מכה-נפש בשגגה כס"י:
יב והיו לכם הערים למקלט מגאל ולא ימות
הרצח עד-עמדו לפני העדה למשפט כס"י:
יג והערים אשר תתנו שש-ערי מקלט תהיינה
לכם כס"י: יד את | שלש הערים תתנו מעבר
לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען
ערי מקלט תהיינה כס"י: טו לבני ישראל ולגר
ולתושב בתוכם תהיינה שש-הערים האלה
למקלט לנום שמה כל-מכה-נפש בשגגה:
טז ואם-בכלי ברזל | הבהו וימת רצח הוא
מות יומת הרצח כס"י: יז ואם באבן יד אשר-
ימות בה הבהו וימת רצח הוא מות יומת
הרצח כס"י: יח או בכלי עץ-יד אשר-ימות בו
הבהו וימת רצח הוא מות יומת הרצח כס"י:

רש"י

ב"ה, חוץ מן הברזל, שגלוי וידוע לפני הקדוש-
ברוך-הוא, שהברזל ממת בכל שהוא, אפלו מחט,
לפיכך לא נתנה בו תורה שיעור לכתב בו: "אשר
ימות בו". ואם תאמר בהורג בשוגג הכתוב מדבר,
הרי הוא אומר למטה: "או בכל-אבן אשר-ימות
בה בלא ראות וגו'". למד על האמורים למעלה,
שבהורג במזיד הכתוב מדבר: (יז) באבן יד.
(ספרי) שיש בה מלא יד: אשר-ימות בה. שיש בה
שעור להמית, כתרגומו. לפי שנאמר (שמות כא):
"והכה איש את רעהו באבן" ולא נתן בה שעור.
יכול כל שהוא? לכך נאמר: "אשר-ימות בה":
(יח) או בכלי עץ-יד. לפי שנאמר (שמות כא):
"וכי יכה איש את-עבדו או את-אמתו בשבט".
יכול כל שהוא? לכך נאמר בעץ: "אשר-ימות בו",

אלהיה לפני": (יב) מגאל. מפני גואל הדם,
שהוא קרוב לנרצח: (יג) שש-ערי מקלט. (מכות
ט) מגיד, שאף על פי שהבדיל משה בחייו שלש
ערים בעבר הירדן, לא היו קולטות עד שנבחרו
שלש שנתן יהושע בארץ כנען (ספרי): (יד) את
שלש הערים וגו'. (מכות שם) אף על פי שבארץ
כנען תשעה שבטים וכאן אינן אלא שנים וחצי,
השנה מנין ערי מקלט שלהם, משום דבגלעד
נפיש רוצחים, דכתיב (הושע ו): "גלעד קרית פעלי
און עקבה מדם": תורה טו (טז) ואם-בכלי ברזל
הכהו. אין זה מדבר בהורג בשוגג הסמוך לו, אלא
בהורג במזיד; ובא ללמד, שההורג בכל דבר צריך
שיהא בו שעור כדי להמית, שנאמר בכלם:
"אשר-ימות בו" דמתרגמינן: "דהיא כמסת דימות

יט גֹּאֵל הַדָּם הוּא דְּמָא הוּא יִקְטוּל יֵת
קְטוּלָא כַּד אֲתַחֲבִיב לֵה מִן דִּינָא
הוּא יִקְטִלְנָה: כ וְאִם בְּסִנְאָה
דִּחִי אוֹ רָמָא עֲלוּהִי בְּכַמְנָא
וְקִטְלָה: כא אוֹ בְּדִבְבוּ מִחִי
בִידָה וְקִטְלָה אֲתַקְטֵלָא יִתְקַטֵּל
מִחִי קְטוּלָא הוּא גֹּאֵל דְּמָא
יִקְטוּל יֵת קְטוּלָא כַּד אֲתַחֲבִיב לֵה
מִן דִּינָא: כב וְאִם בְּתַבְּרָא בְּלֵא
דְּכַבוּ דִּחִי אוֹ רָמָא עֲלוּהִי כָּל
מִן בְּלֵא כְּמִן לֵה: כג אוֹ בְּכָל
אַבְנָא דִּהִיא כְּמַסֵּת דִּי יָמוֹת בֵּה
בְּלֵא חֲזִי וּרְמָא עֲלוּהִי וְקִטְלָה
וְהוּא לֹא סָנִי לֵה וְלֹא תַבַּע
בִּישְׁתָּה: כד וִידוּנֹן כְּנִשְׁתָּא בִין
מִחִי וּבִין גֹּאֵל דְּמָא עַל דִּינָא
הָאֵלִין: כה וִישׁוּבוֹן כְּנִשְׁתָּא יֵת
קְטוּלָא מִיד גֹּאֵל דְּמָא וִיתִיבוֹן
יֵתָה כְּנִשְׁתָּא לְקִרִית שׁוּבוֹתָהּ דִּי
עֵרָק לְתַמֵּן וִיתֵב בֵּה עַד דִּימוֹת
כְּהֵנָּא רַבָּא דִּי רַבִּי יֵתָה בְּמִשְׁחָ
קוּדְשָׁא: כו וְאִם מִפֶּק יִפּוֹק
קְטוּלָא יֵת תַּחֲסוּם קִרִית שׁוּבוֹתָהּ
דִּי עֵרָק לְתַמֵּן: כז וִישַׁבַּח יֵתָה

יט גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפָגְעוֹ־בּוֹ
הוּא יִמָּתְנוּ כִּסִּי: כ וְאִם־בְּשִׁנְאָה יִהְיֶה־פָּגְעוֹ אוֹ־
הַשְּׁלִיךְ עָלָיו בְּצִדִּיהָ וַיָּמֹת כִּסִּי: כא אוֹ בְּאִיבָהּ
הִכְּהוּ בִידּוֹ וַיָּמֹת מוֹת־יָוִימַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא
גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפָגְעוֹ־בּוֹ:
כב וְאִם־בְּפִתְעַ בְּלֹא־אִיבָהּ הִדְּפוּ אוֹ־הַשְּׁלִיךְ
עָלָיו כָּל־כְּלִי בְּלֹא צִדִּיהָ כִּסִּי: כג אוֹ בְּכָל־אַבֵּן
אֲשֶׁר־יָמוֹת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמֹת
וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקֵשׁ רַעְתּוֹ כִּסִּי:
כד וַשִּׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם
עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה: כה וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת־
הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהִשִּׁיבוּ אוֹתוֹ הָעֵדָה
אֶל־עִיר מְקֻלָּטוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ
עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן
הַקֹּדֶשׁ כִּסִּי: כו וְאִם־יֵצֵא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת־גְּבוּל־
עִיר מְקֻלָּטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: כז וּמִצָּא אוֹתוֹ

רש"י

גדול להתפלל שלא תאָרע תקלה זו לישראל
בְּחֵייו: אֲשֶׁר־מָשַׁח אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ. לפי
פשוטו מן המקראות הקצרים הוא, שלא פירש מי
מִשְׁחוֹ, אֵלָּא כְּמוֹ: "אֲשֶׁר מָשַׁחוּ הַמּוֹשֵׁשׁ אוֹתוֹ
בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ". ורבותינו דרשוהו בְּמַסְכַּת מְכוֹת
לְרֵאשִׁית דָּבָר, לְלַמֵּד שָׁאֵם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, מֵת
כֵּהֵן גָּדוֹל וּמִנּוּ אַחֵר תַּחֲתָיו, וּלְאַחֵר מִכָּאֵן נִגְמַר
דִּינוֹ, חוֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שְׁנֵי, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר־מָשַׁח
אוֹתוֹ", וְכִי הוּא מָשַׁחוּ לְכֵהֵן, אוֹ הִכְּהֵן מָשַׁח
אוֹתוֹ? אֵלָּא לְהִבְיָא אֶת הַנִּמְשָׁח בְּיָמָיו, שֶׁמִּחֲזִירוֹ
בְּמִיתָתוֹ (מְכוֹת יא ב): תורה כו (כז) אֵין לוֹ דָּם.
(מְכוֹת ז) הָרִי הוּא כְּהוֹרֵג אֶת הַמֵּת שְׁאִין לוֹ דָּם:

שִׁיחָא בּוֹ כְּדִי לְהָמִית: (יט) בְּפָגְעוֹ־בּוֹ. אָפְלוּ
בְּתוֹךְ עָרֵי מְקֻלָּט: (כ) בְּצִדִּיהָ. כְּתַרְגוּמוֹ "בְּכַמְנָא"
בְּמֶאֱרָב: תורה כא (כב) בְּפִתְעַ. בְּאַנְס. וְתַרְגוּמוֹ
"בְּתַכִּיף", שֶׁהִיא סְמוּךְ לוֹ וְלֹא הָיָה לוֹ שְׁהוֹת
לְהִזְהֵר עָלָיו: (כג) אוֹ בְּכָל־אַבֵּן אֲשֶׁר־יָמוֹת בָּהּ.
הִכְּהוּ: בְּלֹא רְאוֹת. שֶׁלֹּא רָאָהוּ: וַיִּפֹּל עָלָיו. (מְכוֹת
יא) מִכָּאֵן אָמְרוּ: הַהוּרֵג דֶּרֶךְ יְרִידָה, גּוֹלָה. דֶּרֶךְ
עֲלִיָּה, אֵינוֹ גּוֹלָה: תורה כד (כה) עַד־מוֹת הַכֹּהֵן
הַגָּדֹל. שֶׁהוּא בָּא לְהַשְׁרוֹת שְׂכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל
וּלְהַאֲרִיךְ יָמֶיהֶם, וְהוֹצִיחַ בָּא לְסַלֵּק אֶת הַשְּׂכִינָה
מִיִּשְׂרָאֵל וּמִקְצֵר אֶת יְמֵי הַחַיִּים, אֵינוֹ כְּדַאי שִׁיחָא
לִפְנֵי כֵּהֵן גָּדוֹל. דָּבָר אַחֵר: לְפִי שֶׁהִיא לוֹ לְכֵהֵן

גֹּאֵל הָדָם מִחוּץ לַגָּבֹל עִיר מִקְלָטוֹ וְרֹצֵחַ
 גֹּאֵל הָדָם אֶת־הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם כִּי
 בְּעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל
 וְאַחֲרֵי־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־
 אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ: כט וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט
 לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם כִּי: ל כָּל־מִכָּה־
 נֶפֶשׁ לִפְי עֵדִים יִרְצַח אֶת־הָרֹצֵחַ וְעַד אַחֵר
 לֹא־יֵעָנֶה בְּנֶפֶשׁ לָמוֹת כִּי: לא וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר
 לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוֹת כִּי־מוֹת
 יוֹמָת כִּי: לב וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוֹם אֶל־עִיר
 מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֹׁבֶת בְּאֶרֶץ עַד־מוֹת
 הַכֹּהֵן כִּי: לג וְלֹא־תַחְנִיפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 אַתֶּם בָּהּ כִּי הָדָם הוּא יַחְנִיף אֶת־הָאָרֶץ
 וְלֹא־אָרֶץ לֹא־יִכָּפֹר לָדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ־בָּהּ כִּי־אִם
 בְּדָם שֹׁכְכוּ כִי: לד וְלֹא תִטְמֵא אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ
 כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי: פ

רש"י

גֹּאֵל דְּמָא מִכְּרָא לְתַחוּם קְרִית
 שְׁזֹבוּתָהּ וְיִקְטֹל גֹּאֵל דְּמָא יֵת
 קְטוּלָא לִית לָהּ דְּמָא: כח אַרְי
 בְּקִרְיָת שְׁזֹבוּתָהּ יִתֵּב עַד דִּימוֹת
 כְּהֵנָּה רַבָּא וּבִתְרֵי דִימוֹת כְּהֵנָּה
 רַבָּא יִתּוּב קְטוּלָא לְאַרְע
 אַחְסִנְתָּהּ: כט וְיִהוּן אֵלִין לְכוּן
 לְגִזְרַת דִּין לְדִרְיֹכוֹן בְּכָל
 מוֹתְבְּנִיכוֹן: ל כָּל דִּיקְטֹל נֶפֶשָׁא
 לְפּוֹם סִדְדִין יִקְטֹל יֵת קְטוּלָא
 וְסִדְדִי חַד לֹא יִסְהֵר בְּאַנְש
 לְמִקְטָל: לא וְלֹא תִקְבְּלוּן מָמוֹן
 עַל אָנֶשׁ קְטוּל דִּי הוּא חֵיב
 לְמִקְטָל אַרְי אֶתְקַטְלָא יִתְקַטָּל:
 לב וְלֹא תִקְבְּלוּן מָמוֹן לְמַעְרוֹק
 לְקִרְיָת שְׁזֹבוּתָהּ לְמַתּוּב לְמַתֵּב
 בְּאַרְעָא עַד דִּימוֹת כְּהֵנָּה: לג וְלֹא
 תַחְנִיבוּן יֵת אַרְעָא דִּי אַתּוֹן בִּיה
 אַרְי דְּמָא הוּא מַחֲבִיב יֵת אַרְעָא
 וְלֹא־אַרְעָא לֹא מַתְכַּפֵּר עַל דָּם זָכִי
 דְּאַתְשֵׁד בִּיה אֵלֶּהֶן בְּדָם אֲשֶׁדִּיה:
 לד וְלֹא תִסְאָבוּן יֵת אַרְעָא דִּי
 אַתּוֹן יִתְבִּין בִּיה דִּי שְׁכִינְתִּי שְׁרִיָּא
 בְּגוּיָה אַרְי אָנָּה יֵי דְשְׁכִנְתִּי שְׁרִיָּא

המלחמה: וכן (צפניה ג) "נוגיי ממועד", וכן (יהושע
 ה) "כי מלים היו". באשר תאמר "שוב" על מי
 ששב כפר, ו"מול" על מי שמל כפר, כן תאמר
 "לנוס" על מי שנס כפר, וקורוהו "נוס", כלומר
 מברח. ואם תאמר "לנוס" - לברח, ותפרשהו: לא
 תקחו כפר למי שיש לו לברח, לפטרו מן הגלות,
 לא ידעתי היאך יאמר: "לשוב לשבת בארץ", הרי
 עדין לא נס, ומתיכן ישוב?: (לג) וְלֹא־תַחְנִיפוּ.
 ולא תרשיעו, פתרגומו וְלֹא תַחְנִיבוּן: (לד) אֲשֶׁר
 אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ. שלא תשפינו אותי בטמאתה:
 כי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אף בזמן שהם

תורה כח (כט) בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם. למד שתהא
 סנהדרין [קטנה] נוהגת בחוצה לארץ כל זמן
 שנוהגת בארץ־ישראל: (ל) כָּל־מִכָּה־נֶפֶשׁ וגו'.
 הפא להרגו על שהכה את הנפש: לפי עדים
 ירצח. שיעידו שבמזיד ובהתראה הרגו:
 (לא) וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר. (כתובות לו) לא יפטור
 במקוון: (לב) וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוֹם אֶל־עִיר
 מִקְלָטוֹ. למי שנס אל עיר מקלטו, שהרג בשוגג,
 אינו נפטור מגלות במקוון לתן כפר לשוב לשבת
 בארץ בטרם ימות הכהן: לנוס. כמו לנס (בשוא
 ובקמץ), כמו (מיכה ב): "שויבי מלחמה" - ששבו מן

בגו בני ישראל: א וקריבו רישי
אבהתא לזרעית בני גלעד בר
מכיר בר מנשה מזרעית בני יוסף
ומלילו קדם משה וקדם וברכיא
רישי אבהתא לבני ישראל:
ב ואמרו ית רבוני פקיד יי למתן
ית ארעא באחסנא בעדבא לבני
ישראל ורבוני אתפקד במימרא
דיי למתן ית אחסנתא צלפחד
אחונא לבנתה: ג ויהיון למד
מבני שבטיא דבני ישראל לנשין
ותתמנע אחסנתהן מאחסנת
אבהתנא ותתוסף על אחסנת
שבטיא די תהיון להון ומעדב
אחסנתא יתמנע: ד ואם יהי
יובלא לבני ישראל ותתוסף
אחסנתהון על אחסנת שבטיא די
תהיון להון ומאחסנת שבטיא
דאבהתנא יתמנע אחסנתהן:
ה ופקיד משה ית בני ישראל על
מימרא דיי למימר יאות שבטיא
דבני יוסף ממללין: ו דין
פתגמא די פקיד יי לבנת צלפחד
למימר לדתקין בעיניהון תהיון
לנשין ברם לזרעית שבטיא
דאבוהן תהיון לנשין: ז ולא
תסחר אחסנא לבני ישראל
משבטיא לשבטיא ארי גבר
באחסנת שבטיא דאבהתהי
ידבקון בני ישראל: ח וכל

לו א ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני
גלעד בן-מכיר בן-מנשה ממשפחת בני יוסף
וידברו לפני משה ולפני הנשאים ראשי
אבות לבני ישראל: ב ויאמרו את-אדני צוה
יהוה לתת את-הארץ בנחלה בגורל לבני
ישראל ואדני צוה ביהוה לתת את-נחלת
צלפחד אחינו לבנותיו: ג והיו לאחד מבני
שבטי בני-ישראל לנשים ונגרעה נחלתן
מןנחלת אבותינו ונוסף על נחלת המטה אשר
תהיינה להם ומגורל נחלתנו יגרע כס': ד ואם-
יהיה היכל לבני ישראל ונוספה נחלתן על
נחלת המטה אשר תהיינה להם ומנחלת
מטה אבותינו יגרע נחלתן כס': ה ויצו משה
את-בני ישראל על-פי יהוה לאמר בן מטה
בני-יוסף דברים: ו זה הדבר אשר-צוה יהוה
לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהיינה
לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהיינה
לנשים: ז ולא-תסב נחלה לבני ישראל
ממטה אל-מטה כי איש בנחלת מטה אבותיו
ידבקו בני ישראל: ח וכל-בת ירשת נחלה

רש"י

שחוזרת ביובל, שהירשה אינה חוזרת, ואפלו אם
יהיה היובל, לא תחזור הנחלה לשבטו, ונמצא
שנוספה על נחלת המטה אשר תהיינה להם:
תורה ה (ח) וכל-בת ירשת נחלה. שלא היה בן
לאביה: תורה ט

טמאים, שכינה (שרויה) ביניהם: תורה א
(ג) ונוסף על נחלת המטה. שהרי בנה יורשה
והבן מתיחס על שבט אביו: (ד) ואם-יהיה
היכל. מכאן היה רבי יהודה אומר: עתיד היובל
שיפסק: ואם-יהיה היכל. כלומר אין זו מכירה

בְּרֵא יִרְתֵּת אַחֲסָנָא מִשְׁבֵּטִיא
 דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחַד מְזֻרְעִית שְׁבִטָא
 דְּאִבּוּקָא תְּהִי לְאִנְתּוֹ בְּדִיל דִּי
 יִרְתּוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבֵר אַחֲסָנָת
 אֲבָתוֹהִי: ט וְלֹא תִסְחֹר אַחֲסָנָא
 מִשְׁבֵּטָא לְשְׁבִטָא אַחֲרָנָא אֲרִי
 גְּבֵר בְּאַחֲסָנָתָהּ יִדְבָּקוֹן שְׁבִטֵיא
 דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: י כָּמָא דִּי פְקִיד יִי
 יֵת מִשָּׁה כֵּן עֲבָדוּ בְּנֵת צִלְפָּחָד:
 יא וְהוֹאָה מַחֲלָה תִרְצָה וְחִגְלָה
 וּמִלְכָּה וְנָעָה בְּנֵת צִלְפָּחָד לְבְנֵי
 אַחִי אֲבֹהֶן לְנָשִׁין: יב מְזֻרְעִית
 בְּנֵי מְנַשֶּׁה בֶּר יוֹסֵף הוֹאָה לְנָשִׁין
 וְהוֹת אַחֲסָנָתָהּ עַל שְׁבִטָא זִרְעִית
 אֲבֹהֶן: יג אֵלִין פְּקוּדֵיא וְדִינֵיא
 דִּי פְקִיד יִי בִידָא דְּמִשָּׁה לֹת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּמִישְׁרֵיא דְּמוֹאֵב עַל
 יִרְדְּנָא דִּירְחוֹ: חֲזַק

מִמִּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַד מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה
 אָבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 אִישׁ נַחֲלָת אָבִיתּוֹ: ט וְלֹא-תִסָּב נַחֲלָה
 מִמִּטָּה לְמִטָּה אַחֵר כִּי-אִישׁ בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבָּקוּ
 מִטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: י כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-
 מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בָנֹת צִלְפָּחָד: יא וְתִהְיֶינָה
 מַחֲלָה תִרְצָה וְחִגְלָה וּמִלְכָּה וְנָעָה בָנֹת
 צִלְפָּחָד לְבְנֵי דִדְיָהֶן לְנָשִׁים: יב מִמִּשְׁפַּחַת
 בְּנֵי-מְנַשֶּׁה בֶּן-יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וְתִהְיֶינָה נַחֲלָתוֹן
 עַל-מִטָּה מִשְׁפַּחַת אָבִיהֶן: יג אֵלֶּה הַמִּצְוֹת
 וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד-מֹשֶׁה אֶל-
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יִרְחוֹ: חֲזַק

קל"ב פסוקים, מחל"ה חול"ה סימן.

רע"י

(יא) מַחֲלָה תִרְצָה וְגו'. (ב"ב ק"כ) כָּאֵן מְנָאֵן לְפִי הַמִּקְרָא מְנָאֵן לְפִי חֲכָמָתָן, וּמַגִּיד, שֶׁשְׁקוּלוֹת זֶה
 גִּדְּלָתָן זֶה מִזֶּה בְּשָׁנִים וְנִשְׁאֹו פְּסָדָר תּוֹלְדוֹתָן. וּבְכָל
 כְּזֹ: חֲסֵלַת פִּרְשַׁת מַסְעִי

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
 שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
 ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
 מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר-שָׁם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִזְמִיִּים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרִכְיָה דְּרִכְיָנַעַם, וְכַל-נְתִיבְתִּיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֵלָה
 עֲשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפִיז לְמַעַן צְדָקוֹ, וְגִדְּלֵת תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדִּיִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתּוֹפֵר, שִׁמְקוֹם הַתּוֹפֵר יִהְיֶה בְּאַמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנִט חוֹגְרִים בְּתַחֲלִיל
 שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

הפטרת לשנים מקרא ואחד תרגום בירמיה פרק א

א אֲדַבְרִי יִרְמְיָהוּ בֶן-חִלְקִיָּהוּ מִן-הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנַתּוֹת בְּאֶרֶץ בְּנִימִן: כ אֲשֶׁר הָיָה דְבַר-יְהוָה אֵלָיו בַּיָּמִי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן-אֲמֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשִׁלְש־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: ג וַיְהִי בַיָּמִי יְהוֹשִׁיָּהוּ בֶן-יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד-תֵּתֵן יְהוָה אֶת-יְרוּשָׁלַם בְּחַדָּשׁ הַחֲמִישִׁי: ד וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ה בְּטָרִם אֶצְרֹךְ בְּטָטֹן יַדְעֲתִיד וּבְטָרִם תֵּצֵא מִרְחֹם הַקִּדְשִׁיךָ נָכִיא לַגּוֹיִם נִתְתִיד: ו וְאָמַר אֲהֵל אֲדֹנִי יְהוָה הִנֵּה לֹא-יִדְעֲתִי דְבַר כִּי-נָעַר אָנֹכִי: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֶל-תֹּאמַר נָעַר אָנֹכִי כִי עַל-כֹּל-אֲשֶׁר אֲשַׁלְחֶךָ תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר אֶצְוֶךָ תִּדְבָּר: ח אֶל-תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי-אֲתַךְ אֲנִי לְהַצִּילָךְ נָא-יְהוָה: ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת-יָדוֹ וַיַּגֵּעַ עָלַי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרִי בְּפִיךָ: י רְאֵה הַפְקִדְתִּיד: יא הַיּוֹם הַזֶּה עַל-הַגּוֹיִם וְעַל-הַמְּמַלְכוֹת לְנִתּוֹשׁ וּלְנִתּוֹץ וּלְהַאֲבִיד וּלְהָרוֹס לְבָנוֹת וּלְנָטוֹעַ: יב וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מֶה-אֲתָה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וְאָמַר מִקֵּל שָׁקֵד אָנִי רֹאֶה: יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִיטַבְתָּ לְרֹאוֹת כִּי-שָׁקֵד אֲנִי עַל-דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ: יד וַיְהִי דְבַר-יְהוָה: טו אֵלַי שְׁנִית לֵאמֹר מֶה אֲתָה רֹאֶה וְאָמַר סִיר נָפוּחַ אָנִי רֹאֶה וּפְנִי מִפְּנֵי צָפוֹנָה: יז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מִצְפּוֹן תִּפְתָּח הָרְעָה עַל כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: טח כִּי: יט הִנְנִי קֹרֵא לְכָל-מְשַׁפְּחוֹת מִמְּלָכוֹת צָפוֹנָה נָא-יְהוָה וְכָאוּ וְנִתְּנוּ אִישׁ כְּסָאוֹ פָּתַח: כ שְׁעֵי יְרוּשָׁלַם וְעַל כָּל-חֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל-עֵרֵי יְהוּדָה: כא וּדְבַרְתִּי מִשְׁפָּטִי אוֹתָם עַל כָּל-דַּעְתָּם אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי וַיִּקְטְרוּ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמַּעֲשִׂי יְדֵיהֶם: כב וְאֲתָה תִּאָּזֵר מִתְּנִיד וְקִמַּתָּ וּדְבַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת כָּל-אֲשֶׁר אָנֹכִי אֶצְוֶךָ אֶל-תַּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן-אֲחַתְךָ לִפְנֵיהֶם: כג וְאֲנִי הִנֵּה נִתְתִיד הַיּוֹם לַעִיר מִבָּצָר וּלְעִמּוּד בְּרוֹץ וּלְחֻמוֹת נֹחֶשֶׁת עַל-כָּל-הָאָרֶץ לְמַלְכִּי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ לְכֹהֲנֶיהָ וּלְעָם הָאָרֶץ: כד וְנִלְחַמוּ אִלֶּיךָ וְלֹא-יִכְלוּ לָךְ כִּי-אֲתָךְ אֲנִי נָא-יְהוָה לְהַצִּילָךְ: כה א וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: כו הֲלֹךְ וְקִרְאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבְתָּ כְּלוּלְתֶיךָ לְכַתֵּךְ אֲחֵרֵי כִּמְדָּךְ בְּאֶרֶץ לֹא זֹרָעָה: כז קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה רֹאשִׁית תִּבּוּאָתָה כָּל אֲכָלֶיךָ יֹאשְׁמוּ רָעָה תִּבָּא אֲלֵיהֶם נָא-יְהוָה:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

הפטרת מטות-מסעי לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום בירמיה פרק ב

ו שִׁמְעוּ דְּבַר-יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל-מִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל: ה כֹּה אָמַר יְהוָה מִה־מִּצְאוֹ
 אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עוֹל כִּי רָחֲקוּ מֵעָלַי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיִּהְיֶה לָּם: ו וְלֹא אָמְרוּ אֵינִי יְהוָה
 הַמַּעֲלֶה אֶתְנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיד אֶתְנוּ בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוֹחַל בְּאֶרֶץ צִיָּה
 וְצִלְמוֹת בְּאֶרֶץ לֹא-עֵבֶר בָּהּ אִישׁ וְלֹא-יֹשֵׁב אָדָם שָׁם: ז וְאָבִיא אֶתְכֶם אֶל-אֶרֶץ הַכְּרָמֹל
 לֹאכֹל פְּרִיָּה וְטוֹבָה וְתִבְאֹו וְתִטְמָאוּ אֶת-אֲרָצִי וְנִחַלְתִּי שְׂמָתָם לְתוֹעֵבָה: ח הַכֹּהֲנִים לֹא
 אָמְרוּ אֵינִי יְהוָה וְתַפְשִׁי הַתּוֹרָה לֹא יִדְעוּנִי וְהָרַעִים פָּשְׁעוּ בִּי וְהַנְּבִיאִים נָפְאוּ בְּפֹעַל וְאַחֲרֵי
 לֹא-יִזְעָלוּ הָלְכוּ: ט לָכֵן עַד אָרִיב אֶתְכֶם נְאֻם-יְהוָה וְאֶת-בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב: י כִּי עֲבָרוּ אֲנִי
 כַּתִּיבִים וַיֵּרְאוּ וַקְדָּר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנְנוּ מְאֹד וַיֵּרְאוּ הֵן הִיְתָה כְּזֹאת: יא הִהְיִמִּיר גּוֹי אֱלֹהִים
 וְהִמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הַמִּיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל: יב שָׁמוּ שָׁמַיִם עַל-זֹאת וְשָׁעֲרוּ חֲרָבוֹ
 מְאֹד נְאֻם-יְהוָה: יג כִּי-שָׁתִים רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֲתִי עֲזָבוּ מִקּוֹר: יד מִיָּם חַיִּים לַחֲצֹב לָהֶם
 בְּאֵרוֹת בְּאֵרֶת גִּשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא-יָכְלוּ הַמַּיִם: יו הַעֲבֹד יִשְׂרָאֵל אִם-יִלִּיד בֵּית הוּא מִדּוּעַ
 הָיָה לָבוֹ: יז עָלְיוּ יִשְׂאֲגוּ כְּפָרִים נָתַנוּ קוֹלָם וַיִּשְׁתִּנוּ אֲרָצוֹ לְשִׁמָּה עָרְיוּ נִצְתּוּ מִבְּלִי יֹשֵׁב:
 יח גַּם-בְּנֵי-נֶגֶד וְתַחֲפֻנְחָם יִרְעוּ קִדְקֹד: יט הֲלוֹא-זֹאת תַּעֲשֶׂה-לָּךְ עֲזֹבָךְ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 בַּעַת מוֹלֶכְךָ בְּדֶרֶךְ: כ וְעַתָּה מִה־לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לְשִׁתּוֹת מִי שְׁחֹר וּמִה־לָּךְ לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר
 לְשִׁתּוֹת מִי נָהָר: כא תִּיִסְרֹךְ רַעְתֶּךָ וּמִשְׁבוֹתֶיךָ תִּזְכָּחַךְ וְדַעִי וְרֹאִי כִּי-יֵרַע וּמָר עֲזֹבָךְ
 אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹא פָחַדְתִּי אֵלֶיךָ נְאֻם-אֲדֹנִי יְהוָה צְבָאוֹת: כב כִּי מַעֲוֹלָם שְׁכַרְתִּי עֲלֶיךָ
 נִתְקַתִּי מוֹסְרוֹתֶיךָ וְתֹאמְרִי לֹא אֶעֱבֹר כִּי עַל-כָּל-גִּבְעָה גְּבָהָה וְתַחַת כָּל-עֵץ רַעֲנָן אֶת
 צִעָה זִנָּה: כג וְאֲנֹכִי נִטְעַתִּיךָ שׁוֹרֵק כָּלָה זֹרַע אִמָּת וְאִיךָ נִהַפְכָת לִי סוּרִי הִגִּפִּן נִכְרִיָּה:
 כד כִּי אִם-תִּכְבְּסִי בְּנֶתֶר וְתִרְבִּי-לָךְ בְּרִית נִכְתָּם עֲוֹנֶךָ לִפְנֵי נְאֻם אֲדֹנִי יְהוָה: כה אִיךָ תֹאמְרִי
 לֹא נִטְמָאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא הִלַּכְתִּי רְאִי דְרָכְךָ בְּנִיָּה דַּעִי מַה עָשִׂית בְּכֶרֶה קִלְהָ
 מִשְׁרַכַת דְּרַכִּיָּה: כו פֶּרֶה: לו לְמַד מִדְּבָר בָּאוֹת נִפְשָׁה שְׂאֵפָה רוּחַ תִּאֲנַתָּה מִי יִשְׁכַּנָּה
 כז כִּי-מִבְקָשֶׁיךָ לֹא יִיעָפוּ בַּחֲדָשָׁה יִמְצְאוּנָה: כח מִנְעִי רִגְלֶךָ מִיַּחַף וּגְרוּנֶךָ מִצְמָאָה וְתֹאמְרִי
 נֹאֲשׁ לֹא כִּי-אֶהְבֵּתִי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֶיךָ: כט כִּבְשֶׁת גִּבְלִי כִּי יִמְצֵא כֵּן הִכְיִשׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל
 הִמָּה מַלְכִּיהֶם שְׂרִיָּהֶם וְכַהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם: לו אֲמַרִים לַעֲץ אָבִי אֶתָּה וְלֹאכֵן אֶת־יִלְדִּתְנוּ
 כִּי-פָנּוּ אֵלַי עָרֹף וְלֹא פָנִים וּבַעַת רַעְתְּכֶם יֹאמְרוּ קוֹמָה וְהוֹשִׁיעֵנו: כז וְאֵיךָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר
 עָשִׂיתָ לָּךְ יִקְוֹמוּ אִם-יִוָּשִׁיעוּךָ בַּעַת רַעְתְּךָ כִּי מִסְפָּר עָרִיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה:
 ד אִם-תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל: נאֻם-יְהוָה אֵלַי תָּשׁוּב וְאִם-תִּסָּר שְׁקוּצֶיךָ מִפְּנֵי וְלֹא תִגּוֹד:
 ב וְנִשְׁבַּעְתָּ חֵי-יְהוָה בְּאִמָּת בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה וְהִתְפָּרְכוּ בּוֹ גּוֹיִם וְכוּ וְתִהְיֶה לָּם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקיים, שכל דבריו אמת
וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברייך, ודבר אחד מדברייך
אחור לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל
הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה
בימינו. ברוך אתה יי. משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך,
במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד
אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד:
ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו
יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו
אנחנו מודים לך, ומברכים אותך. יתברך שמך בפני כל חי תמיד לעולם
ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

המולד: יום ד', שעה 9 בבוקר, 19 דקות, 5 חלקים.
ראש חדש מנחם-אב, ביום הרביעי הבא עלינו לטובה.

לוח זמנים לשבוע פרשת מטות מסעי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:45	05:42	08:42	08:40	09:14	09:12	10:25	10:24	19:51	19:49	20:17	20:15	19:31	20:26
חיפה (ק)	05:41	05:37	08:39	08:37	09:11	09:09	10:23	10:21	19:54	19:51	20:21	20:18	19:22	20:29
ירושלים (ק)	05:41	05:37	08:40	08:38	09:11	09:09	10:22	10:21	19:52	19:50	20:19	20:16	19:10	20:25
תל אביב (ק)	05:45	05:41	08:41	08:39	09:14	09:12	10:25	10:23	19:52	19:50	20:18	20:16	19:32	20:28
אוסטריה וינה (ק)	05:08	05:02	08:31	08:28	09:02	08:59	10:22	10:19	20:58	20:53	21:34	21:28	20:41	21:55
אוסטרליה מלבורן (ח)	07:27	07:30	09:23	09:24	09:55	09:56	10:46	10:46	17:22	17:26	17:49	17:53	17:08	18:04
אוקראינה אודסה (ק)	05:19	05:13	08:37	08:34	09:09	09:06	10:27	10:25	20:52	20:47	21:26	21:21	20:30	21:25
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	04:53	04:46	08:15	08:12	08:47	08:44	10:07	10:04	20:44	20:39	21:20	21:15	20:21	21:18
אוק. ז'יטומיר (ק)	05:12	05:06	08:37	08:34	09:10	09:06	10:30	10:28	21:16	21:10	21:54	21:48	20:53	21:52
אוקראינה קייב (ק)	05:03	04:56	08:30	08:26	09:01	08:58	10:22	10:19	21:11	21:05	21:50	21:43	20:48	21:47
אוקראינה דונייצק (ק)	04:44	04:38	08:06	08:02	08:37	08:34	09:56	09:54	20:31	20:26	21:07	21:01	20:09	21:05
איטליה מילאנו (ק)	05:48	05:43	09:05	09:02	09:37	09:34	10:54	10:52	21:15	21:10	21:48	21:43	20:53	22:01
אקוואדור קיטו (ח)	06:09	06:08	08:43	08:42	09:13	09:12	10:15	10:15	18:31	18:32	18:53	18:54	18:14	18:58
ארגנטינה ב. איירס (ח)	07:54	07:57	09:52	09:53	10:25	10:26	11:17	11:17	18:02	18:06	18:28	18:32	17:47	18:43
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	08:58	09:01	10:52	10:54	11:23	11:24	12:12	12:13	18:40	18:45	19:09	19:13	18:38	19:17
ארה"ב בולטימור (ק)	05:52	05:48	08:58	08:55	09:30	09:28	10:44	10:43	20:36	20:33	21:06	21:02	20:16	21:06
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	05:36	05:31	08:45	08:43	09:17	09:14	10:32	10:30	20:32	20:28	21:02	20:58	20:11	21:12
ארה"ב ג'רסי (ק)	05:37	05:32	08:45	08:43	09:18	09:15	10:32	10:31	20:31	20:27	21:01	20:57	20:10	21:12
ארה"ב דטרויט (ק)	06:07	06:02	09:19	09:16	09:51	09:48	11:07	11:05	21:13	21:09	21:45	21:40	20:52	21:55
ארה"ב היוסטן (ק)	06:30	06:26	09:24	09:22	09:57	09:55	11:07	11:05	20:28	20:25	20:53	20:51	20:08	21:02
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	05:51	05:47	08:51	08:49	09:23	09:21	10:35	10:33	20:10	20:08	20:38	20:35	19:50	20:46
ארה"ב מיאמי (ק)	06:38	06:35	09:28	09:26	10:00	09:59	11:09	11:08	20:18	20:16	20:43	20:41	19:59	20:52
ארה"ב ניו הייבן (ק)	05:32	05:27	08:40	08:37	09:13	09:10	10:28	10:26	20:27	20:24	20:58	20:54	20:06	21:10
ארה"ב שיקאגו (ק)	05:26	05:21	08:38	08:35	09:09	09:06	10:25	10:23	20:31	20:27	21:02	20:58	20:10	21:11
בוליביה לה פאס (ח)	06:51	06:52	09:14	09:14	09:43	09:43	10:42	10:41	18:24	18:26	18:47	18:49	18:08	18:53
בלגיה אנטוורפן (ק)	05:45	05:38	09:12	09:08	09:45	09:41	11:06	11:03	21:57	21:51	22:37	22:30	21:35	22:55
בלגיה בריסל (ק)	05:46	05:39	09:13	09:10	09:45	09:41	11:06	11:03	21:57	21:51	22:37	22:30	21:34	22:53
בלרוס ליובאוויטש (ק)	04:38	04:29	08:16	08:12	08:48	08:43	10:12	10:09	21:33	21:26	22:20	22:11	21:09	22:15
ברזיל ס. פאולו (ח)	06:42	06:43	08:54	08:55	09:26	09:26	10:21	10:21	17:41	17:44	18:05	18:07	17:25	18:14
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	06:27	06:28	08:40	08:40	09:11	09:11	10:07	10:07	17:29	17:31	17:52	17:55	17:13	18:02
בריטניה לונדון (ק)	05:00	04:52	08:30	08:26	09:01	08:57	10:23	10:20	21:19	21:13	22:00	21:52	20:56	22:16
בריטניה מנצ'סטר (ק)	04:59	04:51	08:33	08:29	09:05	09:01	10:28	10:25	21:38	21:31	22:22	22:13	21:14	22:41
גרמניה ברלין (ק)	05:02	04:54	08:33	08:29	09:05	09:01	10:27	10:25	21:29	21:23	22:11	22:04	21:06	22:08
גרמניה פרנקפורט (ק)	05:30	05:24	08:58	08:54	09:29	09:25	10:50	10:47	21:38	21:32	22:16	22:10	21:15	22:14
הודו בומביי (ח)	06:08	06:06	08:52	08:51	09:25	09:23	10:31	10:30	19:22	19:21	19:46	19:45	19:03	19:49
הודו פונה (ח)	06:03	06:01	08:48	08:47	09:20	09:19	10:27	10:26	19:19	19:18	19:43	19:41	19:00	19:45
הונגריה בודפשט (ק)	05:01	04:55	08:22	08:18	08:54	08:50	10:12	10:10	20:43	20:38	21:19	21:13	20:21	21:17
טורקיה אינסטמבול (ח)	04:44	04:39	07:53	07:50	08:25	08:23	09:40	09:38	19:40	19:36	20:10	20:06	19:19	20:10
יוון אתונה (ק)	06:14	06:09	09:18	09:16	09:50	09:48	11:04	11:02	20:52	20:49	21:21	21:17	20:31	21:21
מולדובה קישינב (ק)	05:25	05:19	08:43	08:40	09:16	09:13	10:34	10:32	21:01	20:56	21:36	21:30	20:39	21:34

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	05:58	06:00	08:48	08:50	09:18	09:19	10:26	10:27	19:27	19:26	19:50	19:49	19:08	19:53
ניו-זילנד קרייסטצ'רץ (ח)	07:58	07:54	09:42	09:40	10:15	10:13	11:01	11:01	17:12	17:17	17:43	17:47	16:59	17:51
נפאל קטמנדו (ח)	05:10	05:13	08:07	08:09	08:38	08:39	09:48	09:50	19:09	19:07	19:34	19:32	18:49	19:36
סינגפור סינגפור (ח)	07:02	07:02	09:31	09:32	10:04	10:05	11:06	11:07	19:19	19:19	19:41	19:41	19:01	19:45
פולין ורשא (ק)	04:24	04:31	07:59	08:03	08:31	08:35	09:54	09:57	20:59	20:52	21:41	21:33	20:36	21:37
פרו לימה (ח)	06:28	06:27	08:46	08:46	09:19	09:19	10:17	10:17	18:00	18:02	18:23	18:24	17:43	18:28
צרפת ליאון (ק)	05:58	06:04	09:19	09:22	09:50	09:53	11:09	11:11	21:34	21:29	22:08	22:03	21:12	22:20
צרפת פריז (ק)	05:56	06:02	09:22	09:26	09:54	09:57	11:15	11:17	21:57	21:51	22:34	22:27	21:34	22:47
קולומביה בוגוטה (ח)	05:43	05:44	08:21	08:22	08:51	08:52	09:55	09:55	18:21	18:21	18:43	18:43	18:03	18:47
קנדה טורונטו (ק)	05:43	05:48	08:59	09:02	09:31	09:34	10:48	10:50	21:03	20:59	21:35	21:31	20:42	21:46
קנדה מונטריאול (ק)	05:13	05:19	08:33	08:36	09:05	09:08	10:23	10:25	20:46	20:41	21:20	21:15	20:24	21:32
קפריסין לרנקה (ק)	05:40	05:44	08:40	08:42	09:13	09:16	10:26	10:28	20:02	19:59	20:30	20:27	19:42	20:31
רוסיה מוסקבה (ק)	04:55	05:04	08:42	08:47	09:13	09:17	10:40	10:43	22:15	22:07	23:05	22:55	21:50	23:25
רוסיה רוסטוב(נא-דון) (ק)	05:34	05:40	08:56	08:59	09:28	09:32	10:48	10:50	21:19	21:14	21:54	21:48	20:57	21:52
שווייץ ציריך (ק)	05:36	05:42	09:01	09:04	09:32	09:35	10:51	10:54	21:27	21:22	22:02	21:56	21:05	22:14
תאילנד בנקוק (ח)	05:54	05:56	08:34	08:36	09:07	09:08	10:12	10:13	18:53	18:52	19:15	19:15	18:34	19:19

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00173
12/07/2009